

VILNIAUS UNIVERSITETAS

DEIMILĖ PRAPIESTYTĖ

PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO EUROPOS SAJUNGOS
TEISINGUMO TEISME PROCESO AIŠKUMAS KAIP VIENODO EUROPOS
SAJUNGOS TEISĖS AIŠKINIMO IR TAIKYMO GARANTIJA

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01S)

Vilnius, 2012

Disertacija buvo rengiama 2004–2012 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Egidijus Kūris (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S)

ĮVADAS	7
I skyrius. PRAŠYMO PRIIMTI PREJUDICINĮ SPRENDIMĄ PRIIMTINUMO NAGRINĖTI PAGRINDAI	18
Įvadinės pastabos	18
1. Europos Sąjungos valstybės narės teismo samprata prejudicinio sprendimo priėmimo procese	28
1.1. Europos Sąjungos valstybių narių teismų tipologija	31
1.2. Europos Sąjungos valstybės narės teismo instituciniai požymiai	38
1.3. Europos Sąjungos valstybės narės teismo funkciniai požymiai	42
2. Procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, forma ir turinys	50
3. Teisingumo Teismo priimamų sprendimų tipologija	79
II skyrius. EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBĖS NARĖS TEISMO ĮGALIOJIMAI KREIPTIS DĖL PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO	94
Įvadinės pastabos	94
1. Europos Sąjungos valstybės narės teismo teisė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo	104
2. Europos Sąjungos valstybės narės teismo pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo	124
2.1. Pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo išimtis	157
2.2. Pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo nesilaikymo teisiniai padariniai	165
3. Galimybė apskųsti procesinį dokumentą, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą	173
4. Prejudicinio klausimo formulavimas	190
4.1. Dalinis arba visiškas prejudicinio klausimo dalyko pakeitimas	195
4.2. Teisingumo Teismo <i>obiter dicta</i>	197
4.3. Struktūrinis prejudicinių klausimų pakeitimas	200
III skyrius. PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO PROCESO DALYVIAI	207
1. Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso suinteresuotieji asmenys	208
2. Rašytinių ir žodinių pastabų pateikimas prejudicinio sprendimo priėmimo procesu	213

3. Europos Sąjungos valstybės narės teismo, pateikusio prašymą priimti prejudicinį sprendimą, paaiškinimai	224
IV skyrius. PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO TEISENA.....	228
1. Įprastinė prejudicinio sprendimo priėmimo teisena	229
2. Pagreitinta prejudicinio sprendimo priėmimo teisena	232
3. Prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka teisena	252
V skyrius. PREJUDICINIŲ SPRENDIMŲ TEISINIAI PADARINIAI	269
1. Prejudicinio sprendimo teisiniai padariniai <i>ratione persone</i>	274
2. Prejudicinio sprendimo teisiniai padariniai <i>ratione temporis</i>	283
IŠVADOS	291
NAUDOTŲ TYRIMO ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	293
PRIEDAI	318
AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS...	324

SANTRUMPOS

angl.	–	anglų
BPK	–	Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas
CPK	–	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
d.	–	dalys, diena
EAPB	–	Europos anglių ir pieno bendrija
EB	–	Europos bendrija
EB sutartis	–	Europos bendrijos steigimo sutartis
EEB	–	Europos ekonominė bendrija
EEE	–	Europos ekonominė erdvė
ELPA	–	Europos laisvosios prekybos asociacija (angl. <i>European Free Trade Association, EFTA</i>)
ES	–	Europos Sąjunga
ESS	–	Europos Sąjungos sutartis
ESTT	–	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, Teisingumo Teismas, Teismas
EUR	–	euras
EŽTK	–	Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
EŽTT	–	Europos Žmogaus Teisių Teismas, Strasbūro teismas
ispan.	–	ispanų
k.	–	kalba
kt.	–	kita, kiti
m.	–	metai
mln.	–	milijonas
OL	–	<i>Europos Sąjungos oficialusis leidinys</i>
p.	–	puslapis
pan.	–	panašiai
PPU	–	prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarkos procedūra (pranc. <i>la procédure préjudicielle d'urgence</i>)
pranc.	–	prancūzų
proc.	–	procentai
Rink.	–	<i>Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo praktikos rinkinys</i>
SESV	–	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
sk.	–	skyrius
str.	–	straipsnis
Sutartys	–	SESV ir Europos Sąjungos sutartis drauge, o kalbant apie laikotarpį iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo – steigiamosios sutartys (Europos Sąjungos sutartis, Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis, Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis, Europos anglių ir pieno bendrijos steigimo sutartis)
T., t.	–	tomas
t. y.	–	tai yra

t. t. – taip toliau
žr. – žiūrėti

Pastaba dėl darbe vartojamų terminų. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai formaliai panaikinta ramsčių sistema ir Europos Sąjunga (ES) pakeitė Europos bendriją (EB), todėl, siekiant išvengti neaiškumų, tekste Europos bendrija minima tik tuomet, kai tai būtina pagal kontekstą, t. y. kai taikomas istorinis aspektas, pavyzdžiui, aptariant konkrečius Teisingumo Teismo priimtus sprendimus ar konkrečias bylas arba kai tam tikrame kontekste matyti, kad būtų tikslinga tai daryti.

Terminas „Europos Sąjungos Teisingumo Teismas“ apima tris teismus: Teisingumo Teismą, Bendrąjį Teismą ir Tarnautojų teismą. Šiame darbe tiriamas Teisingumo Teisme vykstantis prejudicinio sprendimo priėmimo procesas.

Prie cituojamų Teisingumo Teismo priimtų sprendimų vartojamos trys Teisingumo Teismo praktikoje įprastos formulotės, kuriomis informuojama apie procesinio dokumento publikavimą: „Rink.“, „dar nepaskelbtas Rinkinyje“ ir „Rinkinyje neskelbtas“. „Rink.“ reiškia, kad sprendimas jau yra publikuotas *Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo praktikos rinkinyje*, sutrumpintai vadinamame „Rinkiniu“, „dar nepaskelbtas Rinkinyje“ – kad yra žinoma, jog sprendimas bus skelbiamas Rinkinyje, o „Rinkinyje neskelbtas“ – konkretus procesinis dokumentas Rinkinyje nebus skelbiamas.

Teisingumo Teismo nagrinėtų bylų pavadinimai nurodomi Teisingumo Teismo praktikoje įprasta tvarka.

*Pirmoji teisės sąlyga yra saugumas,
o pirmoji saugumo sąlyga – aiškumas.*
L. J. Constantinesco¹

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos nare tinkamas Europos Sąjungos teisės taikymas ir aiškinimas tapo visų valstybės institucijų, nacionalinių teismų ir teisminių institucijų siekiamybe. Lietuvos teismai nuo mūsų valstybės įstojimo į Europos Sąjungą nebėra vieninteliai, galintys užtikrinti asmenų teisminę gynybą, o per visus juose vykstančius procesus jie neturi pamiršti vadovautis ir Europos Sąjungos teise.

Europos Sąjungos sutarties, pakeistos Lisabonos sutartimi², 19 straipsnyje nustatyta, kad Europos Sąjungos valstybės narės numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Europos Sąjungos teisei priklausančiose srityse, o Europos Sąjungos Teisingumo Teismas užtikrina, kad aiškinant ir taikant Sutartis būtų laikomasi teisės. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismui nuo pat jo veiklos pradžios buvo suteiktos plačios galios oficialiai aiškinti Europos Sąjungos teisę ir spręsti dėl Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumo, todėl jis nuosekliai formavo jurisprudenciją, užtikrinančią Europos Sąjungos teisės viršenybę, jos veiksmingumą valstybėse narėse, Europos Sąjungos teisės vientisumą ir savo paties principinį vaidmenį Europos Sąjungos teisės kontekste³. Teisingumo Teismo atliekamas Europos Sąjungos teisės aiškinimas didelę svarbą įgyja ir dėl Europos Sąjungos teisės specifiškumo, nes vertinant norminiu aspektu ji yra autonomiška, integruota į nacionalines teisės sistemas, tiesiogiai taikoma teisė, o kolizijos atveju jai teikiamas prioritetas⁴. Todėl Europos Sąjungos teisei nuolat plėtojantis vis mažiau lieka bylų, kuriose nacionaliniams teismams nereikėtų spręsti klausimų, susijusių su Europos Sąjungos teisės aiškinimu ir taikymu.

¹ Cituota iš GIRERD, P. Les principes d'équivalence et d'effectivité: encadrement ou désencadrement de l'autonomie procédurale des États membres? [interaktyvus] *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz, 2002, n° 1 [žiūrėta 2012 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

² OL C 83 2010, p. 13.

³ JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: narystės konstituciniai pagrindai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Teisė. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius, 2008, p. 38.

⁴ JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos teisinio kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2011, Nr. 18 (4), p. 1339.

Europos Sąjungos sutarties 19 straipsnyje nustatyta, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, vadovaudamasis Sutartimis ir valstybių narių teismų prašymu, priima prejudicinius sprendimus dėl Europos Sąjungos teisės išaiškinimo arba institucijų priimtų aktų galiojimo. Pažymėtina, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas yra vienas iš Europos Sąjungos Teisingumo Teisme vykstančių procesų rūšių. Per šį procesą Teisingumo Teismas išnagrinėja daugiau nei pusę visų gaunamų bylų (žr. disertacijos priedus). Be prejudicinio sprendimo priėmimo proceso, Teisingumo Teismas gautas bylas, atsižvelgdamas į jų dalyko rūšį, nagrinėja per šiuos procesus: procese dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo, procese dėl Europos Sąjungos institucijos neveikimo, apeliaciniame procese dėl Bendrojo Teismo sprendimo, procese dėl nuomonės pateikimo.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 267 straipsnyje yra nustatyta prejudicinio sprendimo priėmimo proceso organizavimo tvarka. Jame įtvirtinta, jog, valstybės narės teismui nagrinėjant bylą kilus Europos Sąjungos teisės išaiškinimo ir (ar) Europos Sąjungos teisės akto galiojimo (teisėtumo)⁵ klausimui, šis nacionalinis teismas, manydamas, kad galutiniam sprendimui priimti jam reikia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo, gali kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Minėtame SESV straipsnyje yra įtvirtintas prejudicinio sprendimo priėmimo proceso institutas. Valstybės narės teismas, kreipdamasis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, neprašo nei jo nuomonės dėl konkretaus ginčo sprendimo būdų, nei *a fortiori* išspręsti ginčo, o prašo „išaiškinti teisę“ (pranc. *dire le droit*)⁶.

Kad valstybių narių nacionaliniai teismai galėtų veiksmingai naudotis teise kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, jie turi gerai suprasti šio proceso esmę ir pagrindinius jo elementus. Atsižvelgiant į tai, kad Teisingumo Teismo jurisdikcijai yra priskirta išimtinė teisė aiškinti Europos Sąjungos teisę, reikia analizuoti, kaip jo jurisprudencijoje atskleidžiamas šis procesas ir pagrindiniai jo elementai. Tik Teisingumo Teismo jurisprudencija suteikia aiškumą nacionaliniams teismams, siekiantiems veiksmingai naudotis galimybe pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus. Apskritai dėl Europos Sąjungos teisės

⁵ Šiame darbe terminai „dėl teisės aktų galiojimo“ ir „dėl teisės aktų teisėtumo“ bus vartojami kaip sinonimai.

⁶ VANDERSANDEN, G. *La procédure préjudicielle devant la Cour de Justice de l'Union européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2011, p. 1.

aktų gausos, jų nuolatinio keitimo, priėmus teisės aktą, Europos Sąjungos teisės kūrimas nesibaigia, bet iš tikrųjų yra nuolat Teisingumo Teismo plėtojamas byla po bylos išaiškinant atskirus šios teisės aspektus. Taigi tai, kas vyksta Europos Sąjungos Teisingumo Teisme gali būti palyginama ir su procesais, vykstančiais ir nacionaliniame lygmenyje⁷.

Tyrimo objektas. Šios disertacijos tyrimo objektas – Europos Sąjungos teisės, reglamentuojančios prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, analizė naudojantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, kurioje byla po bylos atskleidžiamas šios teisės turinys ir valstybių narių teismams suteikiama aiškumo garantija.

Toki tyrimo objekto pasirinkimą lėmė tai, kad iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog nacionaliniams teismams dažniausiai nekyla problemų dėl prejudicinio sprendimo priėmimo proceso materialinio aspekto, t. y. nekyla klausimų, dėl kokių Europos Sąjungos teisės aktų išaiškinimo ir (ar) teisėtumo kontrolės jie gali kreiptis į Teisingumo Teismą. Akivaizdu, kad nacionaliniams teismams nekyla sunkumų nustatant, ar Europos Sąjungos teisės aktas, dėl kurio išaiškinimo jo nagrinėjamoje byloje jam būtų naudinga kreiptis į Teisingumo Teismą, patenka į SESV 267 straipsnyje nurodytų Europos Sąjungos teisės aktų sąrašą. Tačiau kalbant apie prejudicinio sprendimo priėmimo procesą grynai procedūriniu aspektu matyti, kad nacionaliniai teismai vis dažniau susiduria su įvairaus pobūdžio sunkumais. Šią išvadą patvirtina ir tai, kad pastaruosius kelerius metus Teisingumo Teismas vis dažniau nacionalinių teismų pateiktus prašymus priimti prejudicinį sprendimą pripažįsta nepriimtinais. Šią tendenciją būtų galima paaiškinti keleriopai: pirma, didesnį Teisingumo Teismo reiklumą nacionalinių teismų pateiktų procesinių dokumentų, kuriais prašoma priimti prejudicinį sprendimą, kokybei galėjo lemti tai, kad Europos Sąjungos teisė ir šios teisės supratimas valstybėse narėse yra gerokai išplėtoti, palyginti su Teisingumo Teismo veiklos pradžia; antra, Teisingumo Teismas, griežtindamas reikalavimus prašymams priimti prejudicinį sprendimą, inicijuoja diskusiją su Europos Sąjungos teisės aktų leidėjais dėl būtinybės svarstyti, ar Europos Sąjungos teisinė bazė, skirta Teisingumo Teismo veiklai ir jo darbo

⁷ Atsižvelgiant į tai, kad teisės kūrimo procesai valstybėse narėse nėra disertacijos tyrimo objektas, detaliau šiuo klausimu galima, pavyzdžiui, žiūrėti AŽUBALYTĖ, R. Baudžiamojo proceso principai: teisės spragų šalinimas. Iš: *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui - 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys / Vilniaus universitetas. Teisės fakultetas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. p. 13-34.

organizavimui reglamentuoti, neturėtų būti atnaujinta; trečia, nacionaliniams teismams sunkumų rengiant procesinį dokumentą, kuriuo jie ketina kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir kuriame išdėsto prejudicinius klausimus, atsiranda dėl teisinės informacijos trūkumo arba atsinaus jų pačių požiūrio; ketvirta, Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nuolat tikslinant ir papildant reikalavimus prašymams priimti prejudicinį sprendimą nacionaliniai teismai nespėja susipažinti su naujovėmis.

Teisingumo Teismo jurisprudencija teisės doktrinoje yra siūloma skirstyti į tris grupes ar laikotarpius: pirmojoje grupėje, vadinamoje pirmosios kartos jurisprudencija, Teisingumo Teismas apibrėžė pagrindinius Europos Sąjungos teisės principus, taip pat nustatė pusiausvyrą tarp nacionaliniams teismams ir Teisingumo Teismui priskirtų įgaliojimų; antrojoje grupėje, vadinamoje antrosios kartos jurisprudencija, Teisingumo Teismas nustatė taisykles, leidžiančias užtikrinti, kad nacionaliniai teismai turės visus reikiamus įgaliojimus efektyviai ir veiksmingai taikyti Europos Sąjungos teisę; trečiojoje grupėje, vadinamoje trečiosios kartos jurisprudencija, Teisingumo Teismas pradėjo formuluoti taisykles, leidžiančias užtikrinti, kad nacionaliniai teismai tinkamai, laikydamiesi jiems priskirtų įgaliojimų ir efektyviai taikytų Europos Sąjungos teisę. Prie trečiosios kartos jurisprudencijos yra priskiriami tie Teisingumo Teismo priimti prejudiciniai sprendimai, kuriuose jis pasisakė dėl valstybių narių atsakomybės už tai, kad jų teismai netaikė Europos Sąjungos teisės arba ją taikė ir aiškino neteisingai. Todėl yra manoma, kad tai ir bus paskutiniosios kartos Teisingumo Teismo jurisprudencijos grupė, atsižvelgiant į tai, kad joje buvo nustatytos valstybių narių atsakomybės už įsipareigojimų nevykdymą, nepaisant to, kokia institucija konkrečiai tuo kaltinama, taisyklės⁸.

Atsižvelgiant į prejudicinio sprendimo priėmimo procesu siekiamą tikslą užtikrinti, kad Teisingumo Teismas ir nacionaliniai teismai, bendradarbiaudami pagal SESV 267 straipsnį, vienodai aiškintų ir taikytų Europos Sąjungos teisę, labai svarbu, kad nacionaliniai teismai, nuo kurių priklauso pati šio bendradarbiavimo pradžia, turėtų visą reikiamą informaciją ir gerai suprastų šį Europos Sąjungos proceso teisės institutą⁹.

⁸ DUBOUT, E. Le «contentieux de la troisième génération» ou l'incomplétude du système juridictionnel communautaire [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: 2007, n° 3 [žiūrėta 2011 m. birželio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>].

⁹ Teisės doktrinoje yra užuominų, jog nacionaliniai teismai atliekamos apklausose išreiškia pageidavimą, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas būtų aiškus, ir siūlo tobulinti dabar

Per visą tą laikotarpį, kai Lietuvos Respublika yra Europos Sąjungos narė, buvo parengtas ir išleistas vienintelis išsamesnis leidinys apie prejudicinio sprendimo priėmimo Teisingumo Teisme procesą¹⁰. Išėjus šiai monografijai, be keleto straipsnių, daugiau išsamesnių leidinių, parengtų atlikus nuodugnius tyrimus ir viso prejudicinio sprendimo priėmimo proceso analizę, t. y. išnagrinėjus šį procesą tiek materialiniu, tiek procedūriniu aspektu, publikuota nebuvo. Lietuvos teisės mokslo veikaluose prejudicinio sprendimo priėmimo procesas dažniausiai tiriamas atliekant mokslinius tyrimus, kurių pagrindinis tyrimo objektas yra kitų rūšių Teisingumo Teisme vykstantys procesai ar atskiri su jais susiję klausimai.

Tyrimo tikslas. Pagrindinis disertacijos tyrimo tikslas – išnagrinėti Teisingumo Teismo jurisprudencijoje atskleistus prejudicinio sprendimo priėmimo proceso esminius elementus, jų sąveiką bei prejudicinių sprendimų sukeltus teisinius padarinius ir parodyti, kaip Teisingumo Teismo atliekamas Europos Sąjungos teisės aiškinimas daro įtaką vienodam Europos Sąjungos teisės aiškinimui ir taikymui visoje Europos Sąjungoje.

Tyrimo uždaviniai. Disertacijos tyrimo siekiama įgyvendinant šiuos uždavinius:

1) *ištirti* – prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso teisinius pagrindus, Europos Sąjungos valstybių narių teismų ir kitų prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyvių įgaliojimų apimtį;

2) atsižvelgiant į vis didėjančią Teisingumo Teismui valstybių narių teismų pateikiamų prašymų priimti prejudicinį sprendimą skaičių, *ištirti* proceso dėl prejudicinio sprendimo priėmimo teisenos ypatumus, leidžiančius užtikrinti veiksmingą šių prašymų nagrinėjimą ir greitą prejudicinių sprendimų priėmimą;

3) įvertinus prejudicinio sprendimo priėmimo proceso teisinius pagrindus ir valstybių narių teismų įgaliojimų apimtį šiame procese, *nustatyti* kokie teisiniai padariniai atsiranda pasibaigus šiam procesui.

Ginamieji teiginiai. Disertacijoje atlikto tyrimo pagrindu formuluojami šie ginamieji teiginiai:

galiojančius Europos Sąjungos teisės aktus, skirtus minėtam procesui organizuoti [GROUSSOT, X. Spirit, are you there? – Rein – forced judicial dialogue and the preliminary ruling procedure. *Europarättslig tidskrift*. Årg. 11, 2008, Nr. 4, p. 935].

¹⁰ NORKUS, R.; PRAPIESTYTĖ, D.; ir VALANČIUS, V. *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas*. Sudarė V. Valančius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

1) Prejudicinio sprendimo priėmimo procesas yra nulemtas Europos Sąjungos teisės integracinės specifikos ir šios teisės nuolatinio plėtojimo.

2) Dėl lakoniško ir minimalaus Europos Sąjungos teisminės institucijose vykstančių procesų reglamentavimo Europos Sąjungos teisė yra nepakankamai aiški, todėl Teisingumo Teismo jurisprudencija įgyja normatyvinę krūvį.

3) Teisingumo Teismas plečiamai aiškina pagal Europos Sąjungos teisės aktus jam suteiktus įgaliojimus, siekdamas efektyviai ir veiksmingai įgyvendinti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu siekiamą tikslą užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą.

4) Vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą užtikrina ne tik ir ne tiek *ex ante* esanti Europos Sąjungos statutinė teisė, kiek vis didesnio aiškumo linkme nuolat reinterpretuojama Teisingumo Teismo praktika.

5) Teisingumo Teismo priimami prejudiciniai sprendimai kelia Europos Sąjungos teisės aiškumo lygį, sudaro prielaidas nacionaliniams teismams išspręsti nagrinėjamas bylas ir užtikriną vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą.

Tyrimo šaltiniai. Rengiant disertaciją naudoti šie tyrimo šaltiniai:

1) teisės šaltiniai – Europos Sąjungos teisynas – steigiamosios sutartys, SESV, Europos Sąjungos institucijų priimti teisės aktai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statutas¹¹, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamento projektas¹², Teisingumo Teismo informacinis pranešimas dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo (toliau – Informacinis pranešimas)¹³ ir Lietuvos Respublikos teisės aktai; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinių advokatų išvados ir nuomonės, Europos Sąjungos valstybių narių teismų praktika, Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktika ir Lietuvos Respublikos teismų praktika;

2) doktrina – remtasi užsienio valstybių ir Lietuvos autorių teisės mokslo veikalais, bet daugiausia – užsienio autorių, iš jų išskirtini – C. Naômé, A. Rigaux,

¹¹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolas (Nr. 3) dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto. OL C 83, 2010, p. 210–229.

¹² Rengiant ir svarstant Procedūros reglamento projektą buvo paskelbtos dvi šio dokumento redakcijos – 2011 m. gegužės 25 d. ir 2012 m. kovo 22 d. [atitinkamai prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2011-05/lt_rp_cjue.pdf> ir <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/lt/12/st08/st08020.lt12.pdf>>]. Rengiant šį darbą remtasi paskutiniąja, 2012 m. kovo 22 d., Procedūros reglamento projekto redakcija. Darbe cituojant šį dokumentą laužtiniuose skliaustuose bus nurodoma projekto, kuriuo remiamasi, data.

¹³ OL C 160, 2011, p. 1.

A. Barav, C. Blumann, J.-C. Bonichot, L. Coutron, F. Donnat, K. N. Kakouris, R. Kovar, K. Lenaerts, P. Oliver, P. Pescatore, J. Pertek, D. Ruiz-Jarabo Colomer, D. Sarmiento, D. Simon, V. Skouris, A. Tizzano, G. Vandersanden, Th. Von Danwitz ir M. Wathelet. Disertacijoje nagrinėjamus klausimus Lietuvoje daugiausia tiesiogiai yra tyręs akademikas, prof. habil. dr. P. Kūris. Su Teisingumo Teismo veikla susijusius klausimus taip pat yra tyrę prof. dr. V. Valančius, prof. I. Vėgėlė, doc. dr. S. Žalimienė, doc. dr. R. Norkus, dr. I. Jarukaitis, dr. A. Limantė, dr. R. Valutytė. Rengiant disertaciją buvo naudingi ir kitų teisės šakų specialistų mokslo veikalai, kuriuose su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu susiję klausimai tiesiogiai neanalizuojami, tačiau juose nagrinėjami atskiri Europos Sąjungos teisės klausimai. Iš tokių paminėtini prof. dr. E. Jarašiūno, prof. dr. E. Kūrio ir doc. dr. D. Jočienės mokslo veikalai;

3) kiti šaltiniai – be paminėtų teisės šaltinių ir doktrinos, naudotasi įvairiais kitais šaltiniais, suteikusiais daug papildomos informacijos, kaip antai pranešimais, kuriuos Teisingumo Teismo teisėjai perskaitė įvairiose tarptautinėse konferencijose ar susitikimuose su nacionalinių teismų atstovais, taip pat įvairiais valstybių narių nacionalinių teismų patirties prejudicinio sprendimo priėmimo procese tyrimais;

4) autorės patirtis – kelerių metų darbas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjo kabinete buvo naudingas sprendžiant dėl tam tikrų su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu susijusių klausimų analizės disertacijoje praktinio naudingumo ir formuluojant kai kuriuos jos teiginius.

Tyrimo metodai. Disertacijoje taikomi įvairūs teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai: istorinės analizės, lingvistinės ir šaltinio turinio analizės, sisteminės analizės, lyginamosios analizės, teleologinės analizės ir kiti.

Istorinis tyrimo metodas taikomas siekiant atskleisti prejudicinio sprendimo priėmimo procesui keliamų reikalavimų svarbą ir jų pokyčius vykstant Europos Sąjungos teisės ir Teisingumo Teismo jurisprudencijos raidai. *Lingvistinis tyrimo metodas* taikomas konkrečių Europos Sąjungos ir jos valstybių narių teisės aktų normų turiniui atskleisti, analizuoti ir vertinti. Kartais šiuo metodu vertinamos ir skirtingos Teisingumo Teismo sprendimų kalbinės versijos, kai, pavyzdžiui, norima nustatyti tinkamiausią vartoti Europos Sąjungos teisės terminą. *Šaltinio turinio metodo* taikymas leido tirti mokslinę literatūrą, teisės aktus bei oficialiąją teismų praktiką, taip pat kritiškai vertinti jų prasmę, parengti argumentais pagrįstus

apibendrinimus ir išvadas. *Sisteminis tyrimo metodas* taikomas: siekiant visapusiškai išanalizuoti prejudicinio sprendimo priėmimo proceso instituto vietą Europos Sąjungos teisinėje sistemoje, nustatant šio proceso santykį su valstybių narių teisinėmis sistemomis, įvertinant konkretaus teisės akto ar konkrečios teisės normos vietą visoje teisės aktų sistemoje (tiek Europos Sąjungoje, tiek valstybėse narėse). *Lyginamasis tyrimo metodas* taikomas Teisingumo Teismo jurisprudencijos raidos tendencijoms nagrinėti. Jis taip pat padeda nustatyti Teisingumo Teismo ir valstybių narių teismų jurisprudencijos sąlyčio taškus, pavyzdžiui, tiriant galimą valstybių narių teismų praktikos įtaką Teisingumo Teismo sprendimų struktūrai ir jų rengimo stiliui¹⁴. Be to, didžioji dauguma Teisingumo Teismo priimtų prejudicinių sprendimų ir jų motyvų yra parengti taikant lyginamosios teisės metodą. *Teleologinis tyrimo metodas* šiame darbe yra vienas pagrindinių. Jis padeda atskleisti specifinius Teisingumo Teismo veiklos bruožus, jo veikimo pobūdį, specifiką ir siekiamus tikslus. Šis tyrimo metodas ypač reikalingas nustatyti priežastims, dėl kurių Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje peržengia Europos Sąjungos teisės aktų jam nustatytą įgaliojimų ribas, taip pat analizuojant, ar Teisingumo Teismo sprendimai yra normatyvinio pobūdžio ir kokia galima šio pobūdžio reikšmė Europos Sąjungos teisės raidai. Be to, šis metodas yra vienas pagrindinių teisės aiškinimo metodų, labai dažnai taikomų ir Teisingumo Teismo veikloje. *Sisteminio, teleologinio ir lingvistinio metodų samplaika* darbe naudotasi tiriant Europos Sąjungos teisės terminijas, svarbios tyrimo objektui atskleisti, turinį ir apibūdinant jų specifškumą bei pagrindinius skirtumus nuo valstybių narių nacionalinėje teisėje vartojamų terminų. Pavyzdžiui, taikant šį teisės aiškinimo metodą galima nustatyti teismo sąvoką pagal SESV 267 straipsnį ir tai, kokios valstybių narių teisminės institucijos,

¹⁴ Teisingumo Teismo sprendimų rašymo stilius formavosi veikiamas valstybių narių teisinių sistemų tradicijų, o negalėdamas tiesiogiai remtis kurios nors valstybės narės teismų sprendimų rengimo metodika ir stiliumi Teisingumo Teismas, taikydamas lyginamosios teisės metodus, kūrė savitą, tik jam būdingą sprendimų stilių. Teisingumo Teismo sprendimų rašymo stiliaus formavimuisi daug įtakos turėjo ir tai, kad Europos Sąjungos valstybės narės atstovauja trims didelėms teisinėms šeimoms (tradicijoms): anglosaksų, romanų-germanų (kontinentinei) ir Šiaurės šalių. Dėl šios teisinių tradicijų įvairovės labai skiriasi ir nacionalinių teismų metodika, taikoma rengiant sprendimus. Pavyzdžiui, Prancūzijos teismo sprendimo motyvacija rengiama taikant logikos metodą ir taip prieinama prie galutinės išvados, neatsižvelgiant į bylos šalių pastabas ir jų neanalizuojant, o Vokietijos teismai siekia pagrįsti sprendimą tiek bylos šalių argumentais, tiek visapusiška iškilusio teisinio klausimo analize, taip stengdamiesi įrodyti savo išvados teisingumą [COUTRON, L. Style des arrêts de la Cour de justice et normativité de la jurisprudence communautaire [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*, 2009, n° 4 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>]. Šį metodą dažnai taiko ir Teisingumo Teismas nagrinėdamas bylas ir lygindamas valstybių narių vidaus teisės sistemas (1998 m. rugsėjo 15 d. sprendimo *Edis* (C-231/96, Rink., 1998, p. I-4951) 33 punktą).

pateikiančios prašymus priimti prejudicinį sprendimą, pripažįstamos teismu prejudicinio sprendimo priėmimo procese¹⁵. Naudoti šį kelių tyrimo metodų junginį analizuojant Europos Sąjungos teisę labai svarbu, nes dėl integracinės šios teisės specifikos visi joje vartojami terminai turi būti aiškinami neatsižvelgiant į dvidešimt septynių (į Europos Sąjungą įstojus Kroatijai nuo 2013 m. bus dvidešimt aštuonios) valstybių narių vidaus teisę. Sisteminio, teleologinio ir lingvistinio metodų samplaika nagrinėdamas prejudicines bylas naudojasi Teisingumo Teismas, kuriam priskirta išimtinė kompetencija aiškinti Europos Sąjungos teisę, todėl moksliniuose darbuose, kuriuose analizuojama Teisingumo Teismo jurisprudencija, turėtų būti taikoma tokia pati aiškinimo metodologija. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismo jurisprudencijoje šis tyrimo metodų junginys vadinamas *savarankišku Europos Sąjungos teisės aktu ir Europos Sąjungos teisės terminų aiškinimo metodu*.

Tyrimo mokslinis naujumas. Pirmą kartą Lietuvos teisės doktrinoje prejudicinio sprendimo priėmimo procesas kompleksiskai tiriamas naudojantis Teisingumo Teismo jurisprudencija ir atsižvelgiant į joje atskleistus šio proceso aspektus. Disertacijoje analizuojami mažai teisės mokslo veikaluose iki šiol tirti atskiri prejudicinio sprendimo priėmimo proceso klausimai: Teisingumo Teismo pirmininko nutarčių dėl specialiųjų procedūrų taikymo turinys ir skelbimo tvarka; prejudicinių klausimų formulavimas; prejudicinių sprendimų *obiter dicta*. Šiame darbe taip pat remiamasi Teisingumo Teismo procedūros reglamento projektu ir tiriamos svarbiausios naujovės, susijusios su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, bei teisinio reguliavimo pakeitimo priežastys. Be to, pirmą kartą Lietuvos teisės doktrinoje tiriamos visos Teisingumo Teismo nagrinėtos Lietuvos teismų inicijuotos prejudicinės bylos.

Tyrimo praktinė reikšmė. Disertacijoje atliktas tyrimas yra svarbus tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu. Šiuo tyrimu ir susisteminta svarbiausia informacija apie prejudicinio sprendimo priėmimo procesą gali būti remiamasi Vilniaus universitete ir kitose aukštosiose mokyklose rengiant su Europos Sąjungos teise susijusias dalykų programas ar mokymo medžiagą. Tikėtina, kad ši disertacija bus postūmiu analizuoti Teisingumo Teismo procesą apskritai ar atskiras teisenos rūšis ir Lietuvos teisės doktrinoje.

¹⁵ Šis Europos Sąjungos teisės aiškinimo metodas minimas teisės doktrinoje, tačiau iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jis labai dažnai nurodo vieną ar kitą Europos Sąjungos teisės sąvoką aiškinti tik tos teisės taikymo kontekste. COUTRON, L. *Supra note*.

Šiuo darbu kaip pagalbine priemone galės naudotis nacionalinių teismų teisėjai, kurie pageidauja daugiau literatūros apie Europos Sąjungos teisę ir konkrečius šios teisės institutus, tokius kaip prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, ir kurie kaip vieną pagrindinių trūkumų nurodo tai, kad nepakanka literatūros gimtąja kalba. Tarp tokių pageidavimų išsakiusiųjų – Lenkijos, Lietuvos, Slovėnijos ir Vengrijos teisėjai¹⁶. Todėl šis disertacijos tyrimas panaudotinas ir teisėjų kvalifikacijos kėlimo procese, pavyzdžiui, Teisėjų mokymo centre prie Nacionalinės teismų administracijos.

Tyrimų rezultatų aprobavimas. Darbas 2012 m. birželio 28 d. apsvarstytas ir aprobuotas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedroje.

Autorė disertacijoje tiriamais klausimais parengė ir paskelbė straipsnius Lietuvos mokslo leidiniuose – Mykolo Romerio universiteto mokslo darbų žurnaluose *Jurisprudencija* ir *Socialinių mokslų studijos* – kuriuose pristatomi tyrimo rezultatai. Vienas straipsnis paskelbtas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto leidinyje *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir perspektyvos. Liber Amicorum Jonui Prapiesčiui*. Kai kurie disertacijos tyrimo rezultatai pristatyti teismams, paskelbiant juos specializuotų teismų praktikos leidinyje „*Administracinė jurisprudencija*“. Be to, disertacijos tyrimo temos kontekste vertinta Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusi su Europos Sąjungos aplinkos apsaugos sritimi. Disertacijos tema autorė taip pat yra parengusi ir perskaičiusi pranešimus Lietuvoje vykusiose mokslinėse konferencijose (žr. skyrių „Autorės mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas“).

Tyrimo rezultatai. Struktūriškai darbą sudaro įvadas, dėstomoji–tiriamoji darbo dalis ir išvados. Disertacijos pabaigoje pateikiami naudotų tyrimo šaltinių sąrašas ir autorės publikuotų straipsnių disertacijos tema sąrašas bei priedai. Dėstomoji–tiriamoji dalis, sąlygojama konkretaus tyrimo tikslo ir uždavinių, skirstoma į penkis skyrius:

pirmajame skyriuje „*Prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtimumo nagrinėti pagrindai*“ yra analizuojama Europos Sąjungos valstybės narės teismo samprata prejudicinio sprendimo priėmimo procese. Tyrimas atskleidžia valstybių

¹⁶ Rapport sur le rôle du juge national dans le système judiciaire européen (2007/2027(INI)). Parlement européen. Commission des affaires juridiques. Le 4 juin 2008 [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-402.874+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>>.

narių teismų tipologiją, valstybių narių teismų institucinių ir funkcinių požymių reikšmę prejudicinio sprendimo priėmimo procese. Tiriama, kokie reikalavimai yra keliami valstybės narės teismo pateikiamo procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą turiniui ir formai.

Antrąjį skyrių „*Europos Sąjungos valstybės narės teismo įgaliojimai kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo*“ sudaro keturi poskyriai: pirmajame analizuojama nacionalinio teismo teisė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo; antrajame – nacionalinio teismo pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo ir galimos išimtys iš šios pareigos; trečiajame – galimybė skusti nacionalinio teismo procesinį dokumentą, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, ir ketvirtajame – prejudicinio klausimo suformulavimo ypatumus.

Trečiajame skyriuje „*Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyviai*“ tiriama, kokiems suinteresuotiems asmenims, be valstybių narių teismų, numatyta galimybė dalyvauti prejudicinio sprendimo priėmimo procese ir kokie įgaliojimai jiems numatyti.

Ketvirtajame skyriuje „*Prejudicinio sprendimo priėmimo teiseną*“ yra tiriama prejudicinio sprendimo priėmimo teisenos tipologija: pirma, įprastinė prejudicinio sprendimo priėmimo teiseną, antra – pagreitinta prejudicinio sprendimo priėmimo teiseną, ir trečia – prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka teiseną. Tyrimas atskleidžia pagrindinius prejudicinio sprendimo priėmimo įprastinės ir specialiosios teisenos ypatumus ir svarbiausius skirtumus tarp šių teisenų.

Penktajame skyriuje „*Prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai*“ tiriami Teisingumo Teismo priimtų prejudicinių sprendimų teisinių padarinių ypatumai. Prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai yra vertinami dviem aspektais: pirma, *ratione personae*, ir antra, *ratione temporis*.

I skyrius. PRAŠYMO PRIIMTI PREJUDICINĮ SPRENDIMĄ PRIIMTINUMO NAGRINĖTI PAGRINDAI

Įvadinės pastabos

Procesas Teisingumo Teisme yra teisminių priemonių visuma, leidžianti užtikrinti teisės laikymąsi įgyvendinant Europos Sąjungos teisę¹⁷. Teisminės apsaugos priemonės šiame kontekste suprantamos labai plačiai: įstatymų leidžiamos sankcijos, teismui teikiamas ieškinys, teismų sprendimų vykdymas ir skundai ginčijant viešojo administravimo ar teismo priimtą aktą¹⁸.

Analizuojant prejudicinio sprendimo priėmimo procesą matyti, kad jis, kaip ir bet kuris procesas valstybės narės teisme, vyksta nuosekliai, tam tikrais etapais, vadinamais stadijomis. Analogiškai valstybių narių vidaus proceso teisei galima išskirti tokias prejudicinio sprendimo priėmimo proceso stadijas: prejudicinės bylos iškėlimas, pasirengimas nagrinėti prejudicinę bylą, teisminis nagrinėjimas ir prejudicinių sprendimų vykdymas.

Neatsižvelgiant į tai, ar byla bus nagrinėjama įprasta prejudicinio sprendimo priėmimo proceso tvarka, pagreitinta procedūra ar skubos tvarka, Teisingumo Teismui visų pirma reikės įvertinti, ar nacionalinio teismo pateiktas procesinis dokumentas, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, priimtinas nagrinėti. Nors Teisingumo Teismo pateikiamuose metiniuose veiklos statistiniuose duomenyse ir nėra atitinkamų duomenų, analizuojant jo per pastaruosius kelerius metus priimtus sprendimus ir nutartis matyti, kad pamažu daugėja prašymų priimti prejudicinį sprendimą, kurie nebuvo priimti, o teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas vis griežčiau ir atidžiau vertina, ar prašymas priimti prejudicinį sprendimą atitinka jam keliamus reikalavimus¹⁹. Manytina, kad tai galėjo lemti šių prašymų srauto didėjimas, todėl Teisingumo Teismas daug reikliau vertina jų priimtinumą. Be to, nacionaliniai teismai mažiau dėmesio skiria rengiamų procesinių dokumentų, siunčiamų Teisingumo Teismui, kokybei, nes priprato prie atlaidaus jo požiūrio sprendžiant dėl gautų prašymų priimtinumą ir prie to, kad pirmenybę jis

¹⁷ SIMON, D.; SOULARD, Ch.; RIGAUX, A.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne. Renvoi préjudiciel. Recours en manquement*. Paris: Éditions Lamy, 2011, t. 3, p. 15.

¹⁸ BERROD, F. *La systématique des voies de droit communautaires*. Paris: Dalloz, 2003, p. 1081.

¹⁹ BLUMANN, C. *La réforme du renvoi préjudicielle: un apport inattendu du traité de Nice*. Iš *Mélanges en hommage à Guy Isaac: 50 ans de droit communautaire*. Toulouse: Presses de l'Université des Sciences Sociales de Toulouse, 2004, t. 2, p. 825.

teikia pagrindiniam tikslui užtikrinti teismų bendradarbiavimą. Įtakos tam turėjo ir tai, kad yra daug naujų valstybių narių, įskaitant Lietuvą, kurios dar tik pradeda tinkamai taikyti ir aiškinti Europos Sąjungos teisę. Todėl valstybės narės nacionalinis teismas, norėdamas tinkamai ir rezultatyviai pasinaudoti teise kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, turi ir pats prisidėti prie šio proceso kokybės užtikrinimo, t. y. visų pirma tinkamai parengti procesinį dokumentą, kuriuo kreipsis į Teisingumo Teismą prašydamas priimti prejudicinį sprendimą. Tai padaryti, pavyzdžiui, Lietuvos teismams, nėra labai paprasta: šaltinių, kuriuose galima rasti atsakymą į kilusius klausimus, nėra daug, nes nemažai smulkių prejudicinio sprendimo priėmimo proceso klausimų Europos Sąjungos teisės aktuose nėra reglamentuoti, taip pat nėra daug teisės doktrinos darbų lietuvių kalba. Nors Lietuva ne pirmus metus yra Europos Sąjungos narė, vis dėlto dar trūksta išsamesnių tyrimų ir apibendrinimų lietuvių kalba, kurie būtų naudingi, pirma, teismams formuojant praktiką, antra, akademinėi teisininkų bendruomenei, ypač studentams. Todėl šiame darbe Teisingumo Teismo jurisprudencija ir su jos vertinimu bei kritika susijusi teisės doktrina tiriama ir svarbūs klausimai apibendrinami atsižvelgiant į minėtą šaltinių lietuvių kalba trūkumą.

Šioje darbo dalyje analizuojama, kaip Teisingumo Teismas gautus nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinius sprendimus vertina sprenddamas dėl jų priimtumo nagrinėti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Sutartyse Teisingumo Teismui buvo suteikti tik įgaliojimai prejudicinio sprendimo priėmimo procese, tačiau nė viename Europos Sąjungos teisės akte, skirtame minėto proceso pradėjimo pagrindams ir jo organizavimui Teisingumo Teisme reglamentuoti, nebuvo numatyta, kokius reikalavimus nacionalinių teismų prašymai priimti prejudicinį sprendimą turi atitikti, kad Teisingumo Teismas priimtų juos nagrinėti. Esant minėtoms Europos Sąjungos teisinio reguliavimo spragoms, Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima matyti, kad ir jis pats kartais kaip sinonimus vartoja terminus „nepriimtumas“, „nepriskirta jurisdikcijai“ ir „nereikalingumas priimti sprendimo“²⁰. Europos Sąjungos teisės aktuose, reglamentuojančiuose procesą Teisingumo Teisme, tiesiogiai nebuvo nustatyta prašymų priimti prejudicinį sprendimą priimtumo nagrinėti pagrindų, bet Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje juos suformavo. Todėl analizuojant Teisingumo Teismo praktiką ir laikantis joje nustatytos minėtų prašymų priimtumo vertinimo tvarkos bus

²⁰ BARAV, A. Transmutations préjudicielles. Iš *Une communauté de droit, Festschrift für Gil Carlos Rodríguez Iglesias*. Berlin: BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, 2003, p. 622.

analizuojama, pirma, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių nacionalinio teismo statusas taikant SESV 267 straipsnį (manyta, kad šiame Teisingumo Teismo atliekamame vertinime galima įžvelgti tam tikrą analogiją ir nacionalinei proceso teisei, pagal kurią teismas, gavęs ieškinį, taip pat vertina, ar ieškovas yra tinkamas, t. y. ar jis turėjo teisę kreiptis į teismą su ieškiniu), antra, bendrieji reikalavimai, Teisingumo Teismo praktikoje nustatyti sprendžiant, ar nacionalinio teismo prašymas priimtinas nagrinėti, ir, trečia, Teisingumo Teismo sprendimų, priimamų išnagrinėjus priimtinumą klausimą, rūšys (Teisingumo Teismas turi teisę priimti arba nutartį, arba sprendimą – tai priklauso nuo to, kokio pobūdžio teisinę analizę jis turi atlikti ir dėl kokios Europos Sąjungos teisės normos taikymo ir aiškinimo yra pateiktas prejudicinis klausimas).

Siekiant išvengti tam tikrų neaiškumų arba neteisingų interpretacijų, visų pirma reikia aptarti vartojamų sąvokų prasmę Europos Sąjungos teisėje. Pažymėtina, kad nacionalinės proceso teisės terminai skiriasi nuo Europos Sąjungos teisės aktuose vartojamų terminų. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (CPK)²¹ 137 straipsnyje yra vartojamas terminas „ieškinio priėmimas“, o Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 37 straipsnyje – „skundo (prašymo) priėmimas“^{22 23}. Akivaizdu, kad savo proceso pobūdžiu ir – plačiąja prasme – šiuo procesu siekiamu tikslu artimiausias prejudicinio sprendimo priėmimo procesui yra Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo procesas, per kurį nagrinėjami prašymai ištirti nacionalinės teisės aktų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo²⁴ 25 straipsnyje²⁵ taip pat vartojamas, nors ir netiesiogiai, terminas „prašymo priėmimas“.

Vis dėlto analizuojant procesą Teisingumo Teisme reikia nepamiršti, kad jis apima jį reglamentuojančių Europos Sąjungos teisės normų taikymą. Pažymėtina, kad

²¹ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 42; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 139-6551.

²² *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 85-2566; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 139-6549.

²³ ABTĮ 37 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, „gavus teisme skundą (prašymą), administracinio teismo pirmininkas ar teisėjas jo **priėmimo klausimą** [paryškinta autorės. – D. P.] išsprendžia ne vėliau kaip per septynias dienas priimdamas nutartį“.

²⁴ *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 154-7262.

²⁵ Konstitucinio Teismo įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodyta, kad, „atlikęs išankstinį tyrimą ir reikalingus parengiamuosius veiksmus, teisėjas surašo pažymą su pasiūlymais ir praneša apie ją: Konstitucinio Teismo pirmininkui, **siūlydamas priimti prašymą ar paklausimą** [paryškinta autorės – D. P.] ir pradėti rengti bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui“.

Teisingumo Teismo procedūros reglamento²⁶ tekste ir Teisingumo Teismo sprendimų tekstuose lietuvių kalba vartojamas terminas „priimtumas“. Pavyzdžiui, jis vartojamas Procedūros reglamento 38 straipsnio 7 dalyje²⁷, kurioje nustatomos pasekmės, atsirandančios nepašalinus ieškinio trūkumų. Visuose Procedūros reglamento straipsniuose²⁸, kuriuose kalbama apie tam tikro dokumento (rašytinių pastabų, ieškinio ar apeliacinio skundo) priėmimo nagrinėti klausimo išsprendimą, vartojamas terminas „priimtinas“. Procedūros reglamento 92 straipsnyje taip pat vartojamas minėtas terminas. Manytina, kad būtent Procedūros reglamento 92 straipsniu²⁹, kuriame vartojamas terminas „priimtinas“, reikia remtis ir pagrindžiant būtinybę šiame darbe vartoti terminą „priimtumas“, nes Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir nusprendęs, kad iš esmės jis nepriklauso jo jurisdikcijai, galutinį sprendimą priima remdamasis minėtu straipsniu³⁰. Teisingumo Teismo procese vartojamas terminas „priimtumas“ savo turiniu ir taikymo prasme yra identiškas nacionalinėje teisėje vartojamam terminui „prašymo priėmimas“; šiame darbe, atsižvelgiant į susiformavusią termino „priimtumas“ vartojimo tiek procesą Teisingumo Teisme reglamentuojančiuose teisės aktuose, tiek Teisingumo Teismo priimtuose sprendimuose lietuvių kalba praktiką, bus vartojamas šis terminas.

Teisingumo Teismui pateikiamas valstybės narės teismo nagrinėjant bylą priimtas procesinis dokumentas (sprendimas, nutarimas ar nutartis, kaip numatyta nacionalinės proceso teisės aktuose) ir jame išdėstomas prašymas priimti prejudicinį sprendimą *yra pagrindas iškelti bylą Teisingumo Teisme (vada)*³¹. Todėl šio

²⁶ OL L 176, 1991, p. 7 ir OL L 383, 1992 (klaidų ištaisymas); paskutinis pakeitimas OL L 162, 2011, p. 17.

²⁷ Procedūros reglamento 38 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad „jeigu ieškiny s neatitinka šio straipsnio 3–6 dalių reikalavimų, Teismo kancleris nustato protingą terminą, per kurį ieškovas turi šiuos reikalavimus įvykdyti, pašalindamas paties ieškinio trūkumus arba pateikdamas anksčiau nurodytus dokumentus. Jeigu ieškovas iki nustatyto termino nepašalina ieškinio trūkumų arba nepateikia reikalingų dokumentų, Teismas, išklauses generalinį advokatą, nusprendžia, ar dėl šių sąlygų nevykdymo ieškiny s yra **nepriimtinas** [paryškinta autorės. –D. P.] dėl to, kad netenkina nustatytų reikalavimų ieškiniams“.

²⁸ Pavyzdžiui, Procedūros reglamento 39 straipsnis, 42 straipsnio 2 dalis, 67, 100 straipsniai ir kt.

²⁹ Procedūros reglamento 92 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „jeigu ieškiny s akivaizdžiai nepriklauso Teismo jurisdikcijai arba jeigu ieškiny s yra **akivaizdžiai nepriimtinas** [paryškinta autorės. – D. P.], išklauses generalinį advokatą, Teismas gali motyvuota nutartimi ir nesiimdamas jokių kitų veiksmų nagrinėjamoje byloje priimti sprendimą dėl šio ieškinio“.

³⁰ 2009 m. lapkričio 27 d. nutarties *Noël* (C-333/09, Rink., 2009, p. I-205, paskelbta santrauka) 13 punktas.

³¹ 1998 m. balandžio 28 d. nutarties *Reisebüro Binder* (C-116/96 REV, Rink., 1998, p. I-1889) 8 punktas; 2000 m. birželio 28 d. nutarties *Laguillaumie* (C-116/00, Rink., 2000, p. I-4979) 24 punktas; 2010 m. sausio 20 d. nutarties *Saenz Morales* (C-389/09, Rink., p. I-3) 13 punktas.

procesinio dokumento formos ir turinio reikšmė yra akivaizdi, ją primena ir pats Teisingumo Teismas, nurodydamas, kad valstybės narės teismas prisiima visą atsakomybę už nagrinėjamoje pagrindinėje byloje priimamą sprendimą³². Šios Teisingumo Teismo vartojamos sąvokos turinys gali būti laikomas labai plačiu ir apimančiu ne tik valstybės narės vidaus, bet ir Europos Sąjungos teisėje įtvirtintas valstybių narių teismų teises ir pareigas. Į minėtą valstybės narės teismų atsakomybės sąvoką patenka ne tik tai, ar valstybės narės teismas, nagrinėdamas konkrečią bylą turėdamas teisę ar pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, tinkamai pasinaudojo šia teise ir kokios galimos tokios pareigos nesilaikymo pasekmės, bet ir tai, kokių Europos Sąjungos teisminėse institucijose taikomų proceso teisės normų nacionaliniai teismai turi laikytis norėdami tinkamai ir veiksmingai pasinaudoti galimybe bendradarbiauti su Europos Sąjungos teisminėmis institucijomis tuo atveju, kai kyla Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo klausimų, į kuriuos reikia atsakyti priimant sprendimą jų nagrinėjamoje byloje.

Taip pat nereikėtų pamiršti pagrindinės priemonės – Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo, padedančio prejudicinio sprendimo priėmimo procese pasiekti pagrindinį tikslą – visoje Europos Sąjungoje užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą. Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo svarbą nagrinėdamas prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimą pabrėžia ir pats Teisingumo Teismas, nes jis visų pirma primena SESV 267 straipsnio vietą ir reikšmę Europos Sąjungos teisės aktų sistemoje, apibūdinamas šį straipsnį kaip priemonę Teisingumo Teismo ir valstybių narių teismų bendradarbiavimui užtikrinti³³. Teisingumo Teismas taip pat nurodo, kad tai yra bendradarbiavimo procedūra, kurioje tiek Teisingumo Teismas, tiek valstybių narių teismai turi aiškiai atskirtą ir apibrėžtą kompetenciją³⁴. Valstybių narių teismai, nagrinėdami bylas ir įvertinę faktines jų aplinkybes bei nustatę galutiniam sprendimui priimti taikytiną teisę, nusprendžia ir dėl reikalingumo pasinaudoti minėta SESV įtvirtinta galimybe bendradarbiauti su Teisingumo Teismu. Šios bendradarbiavimo

³² 2009 m. rugsėjo 17 d. nutarties *Canon* (C-181/09, Rink., 2009, p. I-146) 7 punktas; 2010 m. gegužės 20 d. sprendimo *Todaro Nunziatina & C.* (C-138/09, Rink., 2010, p. I-4561) 25 punktas.

³³ 1992 m. liepos 16 d. sprendimo *Meilicke* (C-83/91, Rink., 1992, p. I-4871) 22 punktas; 2004 m. vasario 5 d. sprendimo *Schneider* (C-380/01, Rink., 2004, p. I-1389) 20 punktas; nutarties *Saenz Morales* 9 punktas.

³⁴ 2011 m. gegužės 26 d. sprendimo *Stichting Natuur en Milieu ir kt.* (C-165/09–C-167/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 47 punktas.

procedūros pradžia iš esmės priklauso tik nuo valstybės narės teismo, kuris yra geriausiai susipažinęs su faktinėmis bylos aplinkybėmis ir kuris, prašydamas Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą, pradeda tą procedūrą. Teisingumo Teismas pabrėžia, kad jis visada turės pareigą priimti nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jei tik valstybių narių teismai prašys išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, tačiau jo paties praktikoje nurodoma, kad EEB sutartis nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nenustato, kokios formos dokumentu valstybių narių teismai turėtų prašyti priimti prejudicinį sprendimą; EEB sutartyje įtvirtintas terminas „dėl Sutarties išaiškinimo“ turėtų būti suprantamas kaip nurodantis prašymo priimti prejudicinį sprendimą objektą, o valstybių narių teismai turi tik tiesiogiai ir paprastai suformuluoti savo prašymus³⁵.

Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalį, kai jis tikrina, ar nacionalinio teismo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą gali būti pripažintas priimtiniu, laiko ir savo paties kompetencijos patikrinimu. Teisingumo Teismo nuomone, tai jis turi daryti kaip ir bet kuris kitas teismas, t. y. jam reikia pasitikrinti, ar turi jurisdikciją ir kompetenciją³⁶ nagrinėti pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą³⁷. Teisės doktrinoje galima rasti nuomonių, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą nacionalinio teismo Teisingumo Teismui pateikta informacija leidžia šiam geriau suprasti ir galimas savo būsimo sprendimo pasekmes valstybės narės teisinei sistemai³⁸.

Vis dėlto tam, kad valstybės narės teismo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą tikrai būtų pripažintas priimtiniu ir kad Teisingumo Teismas nuspręstų, jog prejudiciniai klausimai patenka į jo jurisdikciją, nacionalinis teismas turi laikytis tam tikrų reikalavimų. Todėl, pirma, reikia tiksliai nustatyti, kokiuose Europos Sąjungos teisės aktuose ir kokie reikalavimai keliami procesiniams dokumentams, kuriais nacionaliniai teismai kreipiasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, o antra, reikia išanalizuoti, pagal kokius

³⁵ 1962 m. balandžio 6 d. sprendimas *de Geus* (13/61, Rink., 1962, p. 89).

³⁶ 1995 m. birželio 15 d. sprendimo *Zabala Erasun ir kt.* (C-422/93, C-423/93 ir C-424/93, Rink., 1995, p. I-1567) 16 punktas; 2009 m. lapkričio 19 d. sprendimo *Filipiak* (C-314/08, Rink., 2009, p. I-11049) 41 punktas; 2010 m. kovo 18 d. sprendimo *Gielen* (C-440/08, Rink., 2010, p. I-2323) 28 punktas; 2010 m. lapkričio 9 d. sprendimo *Volker und Markus Schecke* (C-92/09 ir C-93/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 39 punktas.

³⁷ 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimo *Fluxys* (C-241/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 31 punktas.

³⁸ SIMON, D.; SOULARD, Ch.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne. Renvoi préjudiciel. Recours en manquement*. p. 83.

kriterijus Teisingumo Teismas vertina nacionalinių teismų pateiktus prašymus sprenddamas jų priimtinumą nagrinėti klausimą.

SESV tekste, Teisingumo Teismo statute ar Procedūros reglamente nėra specialių nuostatų, įtvirtinančių prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą pagrindus. Vis dėlto viename iš paminėtų teisės aktų tie pagrindai netiesiogiai paminėti: Procedūros reglamento 104 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta Teisingumo Teismui pateikto valstybės narės teismo procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, perdavimo valstybėms narėms tvarka, nurodyta, kad dėl didelės valstybės narės teismo pateikto procesinio dokumento apimties galima pateikti jo santrauką, ir patikslinta, kas būtent turi būti nurodyta santraukoje, jeigu, savaime aišku, tai buvo nurodyta ir pačiame procesiniame dokumente: pagrindinės bylos dalykas, svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai, glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas, taip pat teismų praktika ir Europos Sąjungos bei nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis remiamasi.

Manytina, jog dėl to, kad Europos Sąjungos teisės aktuose nėra tiesiogiai nustatyta prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą pagrindų, buvo parengtas Teisingumo Teismo specialus Informacinis pranešimas. Jame nurodyta, kad jį sudaro neprivalomo pobūdžio praktiniai patarimai, kuriais siekiama pateikti valstybių narių teismams rekomendacijas dėl galimybės pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir prireikus padėti jiems suformuluoti ir išdėstyti Teisingumo Teismui pateikiamus klausimus. Atkreiptinas dėmesys, jog Teisingumo Teismas, sprenddamas dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą, vis dėlto nurodo, kad Informacinio pranešimo nuostatos yra privalomo pobūdžio³⁹.

Informacinio pranešimo 20 punkte primenama, jog valstybės narės teismui reikėtų turėti omenyje tai, kad procesinis dokumentas, Teisingumo Teismui pateikiamas prašant priimti prejudicinį sprendimą, yra Teisingumo Teismo proceso pagrindas. Todėl šiame procesiniame dokumente turėtų būti informacija, leidžianti Teisingumo Teismui pateikti naudingus atsakymus į užduotus prejudicinius klausimus. Toliau, Informacinio pranešimo 22 punkte, yra nurodyta, jog procesiniame dokumente, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, turi būti pateikta visa reikšminga informacija, kad Teisingumo Teismas bei suinteresuotieji asmenys, turintys teisę pateikti rašytines pastabas, galėtų suprasti pagrindinės bylos faktines ir

³⁹ 2011 m. balandžio 15 d. nutarties *Debiasi* (C-613/10, Rinkinyje neskelbtos) 31 punktas.

teisines aplinkybes. Toliau nurodoma, kad procesiniame dokumente su prašymu priimti prejudicinį sprendimą turi būti:

1) trumpai išdėstytas ginčo dalykas ir nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės arba bent paaiškintos preziumuojamos faktinės aplinkybės, kuriomis grindžiamas prejudicinis klausimas;

2) pateiktas nacionalinių nuostatų, kurios galėtų būti taikomos, turinys ir prireikus nurodyta su byla susijusi nacionalinių teismų praktika, kiekvienu atveju pateikiant tiksliai nuorodas (pavyzdžiui, oficialiojo leidinio ar konkretaus rinkinio puslapį, tam tikrais atvejais – su nuorodomis į interneto svetainę);

3) kiek įmanoma tiksliau nurodytos konkrečiu atveju svarbios Europos Sąjungos teisės nuostatos;

4) paaiškinta, kas paskatino prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikiantį teismą klausti dėl konkrečių Europos Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ar galiojimo ir koks jo nustatytas ryšys tarp šių nuostatų ir pagrindinėje byloje taikytinų nacionalinės teisės aktų;

5) prireikus išdėstyta pagrindinės bylos šalių pateiktų argumentų santrauka.

Pagal Procedūros reglamento 92 straipsnio 1 dalį Teisingumo Teismas, nustatęs, kad ieškinys „akivaizdžiai nepriklauso Teismo jurisdikcijai“, arba jeigu ieškinys yra „akivaizdžiai nepriimtinas“, išklauses generalinį advokatą, gali motyvuota nutartimi ir nesiimdamas jokių kitų veiksmų nagrinėjamoje byloje priimti sprendimą dėl šio ieškinio. Šį straipsnį Teisingumo Teismas taiko nagrinėdamas bylas per bet kokios rūšies savo jurisdikcijai priskirtą procesą, t. y. ir prejudicinio sprendimo priėmimo atveju. Pavyzdžiui, kai Teisingumo Teismas konstatuoja, kad neturi kompetencijos atsakyti į prejudicinį klausimą, gavęs prašymą išaiškinti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK) nuostatas⁴⁰ arba klausimą dėl Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kuris neturi jokio ryšio su nagrinėjama pagrindine byla⁴¹.

Tais atvejais, kai iš ieškinio negalima aiškiai nustatyti, ar Teisingumo Teismas bus kompetentingas nagrinėti gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jis turės nagrinėti bylą iš esmės tam, kad būtų tinkamai nustatytas to prašymo priimtumas. Pažymėtina, kad pradėjęs nagrinėti bylą Teisingumo Teismas gali pirmiausia išspręsti

⁴⁰ 2008 m. spalio 3 d. nutarties *Savia ir kt.* (C-287/08, Rink., 2008, p. I-136) 10 punktas ir rezoliucinė dalis.

⁴¹ 2010 m. lapkričio 12 d. nutartis *Asparuhov Estov e.a.* (C-339/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).

prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo klausimą (šioje stadijoje gali būti pakeista prejudicinių klausimų apimtis ar formuluotės) arba dėl priimtumo gali pasisakyti tik išnagrinėjęs bylą iš esmės, konstatuodamas, kad iš viso jo priimamo prejudicinio sprendimo motyvų akivaizdžiai matyti, jog galima tokia situacija, kad valstybės narės teismas turės taikyti ką tik išaiškintą teisės aktą⁴².

Tuo atveju, kai Teisingumo Teismas nagrinėja sujungtas bylas, dėl didelio nagrinėjamų bylų kiekio prašymų priimti prejudicinį sprendimą priimtumo klausimą jis sprendžia dėl kiekvienos bylos⁴³. Teisingumo Teismas taip pat gali nepriimtinu pripažinti ne visą valstybės narės teismo pateiktą procesinį dokumentą, o tik vieną iš klausimų⁴⁴.

Dar vienas svarbus aspektas yra toks, kad, be paties Teisingumo Teismo, bylos nagrinėjime dalyvaujantys asmenys ar kiti suinteresuotieji asmenys gali iškelti prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumo klausimą. Iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad tai gali padaryti nacionalinis teismas, kreipęsis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, pats Teisingumo Teismas, generalinis advokatas (tuo atveju, jei buvo nuspręsta, kad bylai nagrinėti bus reikalinga jo išvada) ir visos bylos šalys bei suinteresuotieji asmenys, turintys teisę dalyvauti prejudicinio sprendimo procese. Pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnį tokią teisę turi: visos valstybės narės; Europos Komisija; kitos Europos Sąjungos institucijos, įstaigos ar organai, priėmę teisės aktą, kurį prašoma išaiškinti arba kurio galiojimas ginčijamas; valstybės, kurios nėra Europos Sąjungos narės, tačiau yra Europos ekonominės erdvės susitarimo šalys, ir šiame susitarime nurodyta ELPA priežiūros institucija. Europos Vadovų Tarybos ir vienos ar kelių valstybių, kurios nėra Europos Sąjungos narės, sudarytame susitarime dėl konkretaus reguliavimo numatyta, kad toms valstybėms turi būti suteikta teisė pateikti rašytines pastabas, kai valstybės narės teismas perduoda klausimą, kuris patenka į susitarimo taikymo sritį. Pavyzdžiui, byloje *Placanica*⁴⁵ septynios iš aštuonių įstojusių į vienos iš sujungtų bylų nagrinėjimą valstybių narių kėlė prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumo klausimą. Vienos iš jų teigė, kad prašyme

⁴² 2006 m. liepos 4 d. sprendimo *Adeneler ir kt.* (C-212/04, Rink., 2006, p. I-6057) 106 punktas; 2007 m. vasario 15 d. sprendimo *BVBA Management, Training en Consultancy* (C-239/05, Rink., 2007, p. I-1455) 49–54 punktai.

⁴³ 2011 m. vasario 11 d. sprendimo *Haribo Lakritzen Hans Riegel* (C-436/08 ir C-437/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 40, 150–153 punktai.

⁴⁴ 2009 m. spalio 1 d. sprendimo *Woningstichting Sint Servatius* (C-567/07, Rink., 2009, p. I-9021) 53–56 punktai.

⁴⁵ 2007 m. kovo 6 d. sprendimo *Placanica* (C-338/04, C-359/04 ir C-360/04, Rink., 2007, p. I-1891) 33 ir 34 punktai.

priimti prejudicinį sprendimą nebuvo pakankamai informacijos apie pagrindinės bylos faktines ir teisines aplinkybes, kitos manė, kad valstybės narės teismas prašė Teisingumo Teismo patikrinti vidaus teisės normų atitiktį Europos Sąjungos teisei. Teisingumo Teismas šioje byloje nusprendė, kad valstybės narės teismo pateikta informacija buvo pakankama, nes iš pateiktų rašytinių pastabų matyti, jog visos bylos šalys suprato pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo dalyką⁴⁶.

Tuo tarpu byloje *Unibet* Teisingumo Teismo pozicija buvo tokia pat, kaip ir generalinio advokato⁴⁷, ir savo priimtame sprendime jis pripažino, kad vertinant prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą paties šį prašymą pateikusių teismo nurodoma abejonė dėl ieškinio priimtumo valstybės narės teismuose nėra reikšminga⁴⁸. Pagrindinėje byloje ginčas kilo, kai įmonė *Unibet* kreipėsi į Švedijos teismus prašydama pripažinti Loterijų įstatymo 38 straipsnį prieštaraujančiu EB sutarties 49 straipsniui [SESV 56 straipsniui] ir leisti jai reklamuoti savo paslaugas Švedijoje bei atlyginti minėtu draudimu jai padarytą žalą⁴⁹. Generalinė advokatė šį ieškovės pagrindinėje byloje procesinį veiksma pavadino pasinaudojimu procesine gudrybe tuo požiūriu, kad buvo siekiama pareikšti tokios formos ieškinį, kokia pagal Švedijos proceso teisės nuostatas nenumatyta⁵⁰. Pažymėtina, kad viena iš į bylos nagrinėjimą įstojusių valstybių narių, atsižvelgdama į faktines ir teisines pagrindinės bylos aplinkybes, kėlė ir realaus ginčo buvimo klausimą. Teisingumo Teismas šią abejonę taip pat atmetė ir pripažino prašymą priimti prejudicinį sprendimą priimtiniu.

⁴⁶ *Ibid.*, 35 punktas; 2009 m. spalio 1 d. sprendimas *Gaz de France – Berliner Investissement* (C-247/08, Rink., 2009, p. I-9225).

⁴⁷ 2006 m. lapkričio 30 d. generalinės advokatės E. Sharpston išvados byloje *Unibet* (C-432/05, Rink., 2007, p. I-2271) 23 punktas.

⁴⁸ 2007 m. kovo 13 d. sprendimo *Unibet* (C-432/05, Rink., 2007, p. I-2271) 31 punktas.

⁴⁹ *Ibid.*, 32 punktas. *Unibet* keliose Švedijos žiniasklaidos priemonėse užsisakė savo teikiamų lažybų internete paslaugų reklamą. Vadovaudamasi Loterijų įstatymu, Švedijos valstybė prieš žiniasklaidos priemones, suteikusias vietą *Unibet* reklamai, ėmėsi įvairių priemonių, kaip antai įpareigojimų ir baudžiamosios bylos iškėlimo. *Unibet*, kuriai nebuvo taikomos nei administracinės priemonės, nei baudžiamasis persekiojimas, teisme pareiškė ieškinį Švedijos valstybei ir pareikalavo, pirma, pripažinti EB sutarties 49 straipsniu [SESV 56 straipsniu] pagrįstą savo teisę nekliudomai reklamuoti Švedijoje savo teikiamas žaidimo ir lažybų paslaugas netaikant Loterijų įstatymo 38 straipsnyje įtvirtinto draudimo, antra, priteisti jai dėl šio reklamos draudimo patirtos žalos atlyginimą ir, trečia, pripažinti minėtą draudimą ir su juo susijusias priemones ir sankcijas jai netaikytinomis. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžė, kad pagal Švedijos teisę negalima pareikšti atskiro ieškinio, kurio pagrindinis dalykas yra nacionalinės nuostatos pripažinimas prieštaraujančia aukštesnės galios teisės normai. Šiuo atžvilgiu prašymą pateikęs teismas kėlė teisminės gynybos principo reikalavimų Bendrijos teisėje klausimą ir pažymėjo, kad *Unibet* prašymu Loterijų įstatymo atitiktis Bendrijos teisei galėtų būti įvertinta, jeigu ji pažeistų šio įstatymo nuostatas ir būtų patraukta atsakomybėn arba nagrinėjant ieškinį dėl kompensacijos, arba peržiūrint teisme administracinį sprendimą, kuriuo atmetamas pagal minėtą įstatymą pateiktas prašymas suteikti leidimą ar taikyti išimtį (17, 18 ir 27 punktai).

⁵⁰ Išvados byloje *Unibet* (C-432/05, Rink., 2007, p. I-2271) 23 punktas.

Teisingumo Teismo praktikoje nustatyti prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumui pagrindai taikomi tiek prašymų išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktą, tiek prašymų nagrinėti tų aktų teisėtumą priimtinumui Teisingumo Teisme patikrinti⁵¹, todėl atskirai nagrinėti, atsižvelgiant į prašymų priimti prejudicinį sprendimą rūšį, priimtinumui pagrindų nereikia.

Kadangi nė viename Europos Sąjungos teisės akte išsamiai ir nuosekliai neregamentuojama, kokie yra nacionalinio teismo Teisingumo Teismui pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumui pagrindai, šiame darbe Teisingumo Teismo jurisprudencija bus analizuojama siekiant nustatyti, pagal kokius kriterijus, požymius ar tiesiog informacijos elementus, esančius prašyme priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismas nustato, ar šis prašymas gali būti pripažintas priimtinu nagrinėti.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumui pagrindai bus analizuojami Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatyta seka, kurios laikantis tikrinama, pirma, ar į Teisingumo Teismą kreipėsi SESV 267 straipsnyje minimas nacionalinis teismas, antra, ar procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, forma ir turinys atitinka Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytus požymius, ir, trečia, kokį procesinį dokumentą pats Teisingumo Teismas priims išnagrinėjęs gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

1. Europos Sąjungos valstybės narės teismo samprata prejudicinio sprendimo priėmimo procese

Vienas iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumui pagrindų yra teismo statusas, t. y. nustačius, kad prašymą pateikusi valstybės narės teisminė institucija nėra teismas pagal SESV 267 straipsnį⁵², prašymas pripažįstamas nepriimtinu nagrinėti. Todėl valstybių narių institucijos, norinčios pasinaudoti SESV 267 straipsnyje įtvirtinta bendradarbiavimo su Teisingumo Teismu procedūra, turėtų tinkamai įvertinti joms priskirtų funkcijų pobūdį ir tikimybę, kad pateiktas prašymas

⁵¹ 2008 m. balandžio 9 d. nutarties *RAI (C-305/07)*, Rink., 2008, p. I-55) 17 punktą; 2009 m. rugsėjo 17 d. nutarties *Investitionsbank Sachsen-Anhalt (C-404/08 ir C-409/08)*, Rink., 2009, p. I-144) 30 punktą.

⁵² Siekdama tikslumo ir aiškumo, autorė terminą „institucija“, o ne žodį „teismas“ vartos tais atvejais, kai iš konkrečios bylos faktinių aplinkybių nebus visiškai aišku, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė institucija, valstybėje narėje, kurioje veikia, priklausanti teismų sistemai.

priimti prejudicinį sprendimą bus pripažintas priimtinu nagrinėti. Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje suformavo Europos Sąjungos teisės specifiskumo doktriną⁵³, todėl ir teismo sampratą reikia analizuoti Europos Sąjungos teisės taikymo kontekste bei remtis Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pateiktu šios teisės aiškinimu: ne kartą buvo nurodyta, kad teismo samprata taikant SESV 267 straipsnį yra susijusi tik su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, kurį reglamentuoja šis straipsnis, ir ji turi būti aiškinama kaip savarankiška Europos Sąjungos teisės sąvoka⁵⁴. Teismo sampratos taikant SESV 267 straipsnį svarbą parodo ir tai, kad į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi viena iš Lietuvos Respublikos institucijų, kuri pagal vidaus teisę nepripažįstama teismu⁵⁵, o Teisingumo Teismas šį jos prašymą priėmė nagrinėti. Teisės doktrinoje taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad Europos Sąjungos teisėje vartojama sąvoka „teismas“ taikant SESV 267 straipsnį yra labai plataus turinio, todėl į ją patenka ne tik valstybių narių teismai, priklausantys teismų sistemai, bet ir daugelis „neaiškių ir tarpusavyje nesuderinamų pagal savo veiklos pobūdį įvairių valstybių narių institucijų“⁵⁶.

Teisingumo Teismas klausimą, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi teisminė institucija gali būti pripažinta teismu pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį]⁵⁷, pirmą kartą sprendė gavęs tokį prašymą iš *Scheidsgerecht van het Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf Heerlen* (Herlenos kasyklų darbuotojų kasos arbitražas, Nyderlandai) ir pripažino ją teismu⁵⁸. Iki šios bylos Teisingumo Teismas nagrinėjo prašymus priimti prejudicinį sprendimą, kuriuos pateikdavo įvairių instancijų valstybių narių teismai, tačiau tik netiesiogiai nurodydavo, kad nagrinėjamose bylose prejudicinius klausimus pateikusios valstybių

⁵³ JARAŠIŪNAS, E. *Op. cit.*, p. 1339.

⁵⁴ Teisingumo Teismas byloje *Hagen OHG* priimtame sprendime pasisakė dėl „savarankiškų teisės sąvokų Europos Sąjungos teisėje“ ir nurodė, kad tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės aktuose nėra tiesioginės nuorodos į valstybių narių teisę, teisinės sąvokos turi būti aiškinamos ir taikomos pagal Europos Sąjungos teisę, vienodai visoje Europos Sąjungoje. 1972 m. vasario 1 d. sprendimo *Hagen* (49/71, Rink., 1972, p. 23) 6 punktas.

⁵⁵ 2010 m. spalio 21 d. sprendimas *Nidera Handelscompagnie* (C-385/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Šioje byloje buvo nagrinėjamas Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas, pagal jurisprudencijoje suformuotus kriterijus išanalizavęs šios institucijos statusą, pateiktą prašymą priėmė, taip pripažindamas minėtą Lietuvos instituciją teismu pagal SESV 267 straipsnį.

⁵⁶ BARAV, A. Une anomalie préjudicielle. Iš *Mélanges en hommage à Guy Isaac: 50 ans de droit communautaire*. Toulouse: Presses de l'Université des Sciences Sociales de Toulouse, 2004, t. 2, p. 773.

⁵⁷ GORI, G. La notion de juridiction d'un État membre au sens de l'article 234 CE. Iš *Liber Amicorum. Festschrift til Claus Gulmann*. København: Forlaget Thomson A/S, 2006, p. 157.

⁵⁸ 1966 m. birželio 30 d. sprendimas *Vaassen-Goebbels* (61/65, Rink., 1966, p. 377).

narių institucijos gali būti pripažįstamos teismais pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]⁵⁹.

Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje nepateikė teismo apibrėžimo, o tik išskyrė tam tikrus požymius, kuriuos turėtų atitikti valstybės narės institucija ar teismas, norintys pasinaudoti SESV 267 straipsnyje įtvirtinta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra⁶⁰. Akivaizdu, kad Teisingumo Teismas, taikydamas šiuos požymius, galėjo kartais teismu pagal SESV 267 straipsnį pripažinti tokias vienu valstybių narių institucijas, kurios kitose valstybėse narėse tikrai nebūtų priskiriamos nacionalinei teismų sistemai⁶¹.

Klausimą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikusių institucijos teismo statuso pagal SESV 267 straipsnį gali kelti: generalinis advokatas (tik tais atvejais, kai nuspręsta prašyti jo pateikti išvadą⁶²); institucija ar teismas, prašantys

⁵⁹ *Gerechthof's-Gravenhage* (Hagos apeliacinis teismas; sprendimas *de Geus* 13/61); *Tarifcommissie* (Nyderlandų administracinis teismas, nagrinėjantis finansinius ginčus kaip paskutinė instancija; 1963 m. vasario 5 d. sprendimas *van Gend&Loos*, 26/62, Rink., 1963, p. 3); *Le Tribunal d'arrondissement de Luxembourg* (Liuksemburgo apylinkės teismas; 1964 m. gegužės 12 d. sprendimas *Wagner*, 101/63, Rink., 1964, p. 383); *le Tribunale civile e penale di Roma* (Romos civilinis ir baudžiamasis teismas; 1965 m. vasario 4 d. sprendimas *SARL Albatros*, 20/64, Rink., 1965, p. 41); *Verwaltungsgericht Frankfurt am Main* (Frankfurto prie Maino administracinis teismas; 1965 m. liepos 8 d. sprendimas *Deutschmann*, 10/65, Rink., 1965, p. 601); *la Cour d'appel de Colmar* (Kolmaro apeliacinis teismas, Prancūzija; 1965 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Singer*, 44/65, Rink., 1965, p. 1191) ir kt.

⁶⁰ ALQUIE, Ph. *L'affaire Victoria Film et la notion de juridiction d'un État membre: des ambiguïtés subsistent*. *Revue trimestrielle de droit européen* [interaktyvus]. Paris: Dalloz Revues, 1998, n° 4 [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 23 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

⁶¹ Pavyzdžiui, sprendime *Raulin* ESTT priėmė nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kurį pateikė *College van Beroep Studiefinanciering* (Nyderlandų speciali institucija, nagrinėjanti ginčus dėl studijų finansavimo), o sprendime *Gebhard* – tokį pat prašymą, gautą iš *le Consiglio Nazionale Forense* (Prokurorų ir advokatų drausmės taryba, Italija). Atitinkamai: 1992 m. vasario 26 d. sprendimas *Raulin* (C-357/89, Rink., 1992, p. I-1027) ir 1995 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Gebhard* (C-55/94, Rink., 1995, p. I-4165).

⁶² Galima rasti pavyzdžių, kai nagrinėjant prejudicines bylas generalinio advokato ir ESTT nuomonės dėl teismo statuso kardinaliai išsiskiria. Pavyzdžiui, 1997 m. gegužės 15 d. generalinio advokato G. Tesauro pateikta išvada byloje *Dorsch Consult* (C-54/96, Rink., 1997, I-4961) ir 1997 m. rugsėjo 17 d. sprendimas *Dorsch Consult* (C-54/96, Rink., 1997, p. I-4961) – šioje byloje ESTT priėmė nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir taip pripažino, kad *Vergabeüberwachungsausschuß des Bundes* (Vokietijos federalinė viešųjų pirkimų priežiūros komisija), prašanti priimti prejudicinį sprendimą, yra teismas pagal SESV 267 straipsnį. Tuo tarpu generalinis advokatas šioje byloje atliko išsamų Vokietijos federalinės viešųjų pirkimų priežiūros komisijos, pateikusios prašymą priimti prejudicinį sprendimą, statuso įvertinimą pagal SESV 267 straipsnį ir konstatavo, kad ši institucija neatitinka nei funkcinų, nei institucinių kriterijų, nustatytų ESTT jurisprudencijoje tam, kad ją būtų galima pripažinti teismu pagal minėtą straipsnį; 1999 m. spalio 7 d. generalinio advokato A. Sargio pateikta išvada byloje *Gabalfrisa ir kt.* (C-110/98–C-147/98, Rink., 2000, p. I-1577) ir 2000 m. kovo 11 d. sprendimas *Gabalfrisa ir kt.* (C-110/98–C-147/98, Rink., 2000, p. I-1577) – šioje byloje generalinio advokato ir ESTT nuomonės dėl *Tribunal Económico-Administrativo Regional de Cataluña* (Katalonijos ekonomikos ir administracinis teismas (ikiteisminė institucija veikianti prie Ekonomikos ir finansų ministerijos), Ispanija) pripažinimo teismu pagal SESV 267 straipsnį taip pat nesutapo. ESTT minėtą instituciją pripažino teismu, nors generalinio advokato pasiūlymas buvo kitoks.

Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą⁶³; pagrindinės bylos šalys; Europos Komisija ir kitos į bylos nagrinėjimą įstojusios Europos Sąjungos institucijos.

Atsižvelgiant į tai, kad pačiame SESV tekste nėra teismo apibrėžties SESV 267 straipsnio taikymui, atsiranda erdvė Teisingumo Teismo jurisprudencijoje formuluoti teismo sampratą apibrėžiant požymius, kuriuos turi turėti valstybių narių institucijos, siekiančios pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra. Toliau šiame darbe bus analizuojama, pirma, kaip Teisingumo Teismo jurisprudencijoje yra aiškinama SESV 267 straipsnyje nustatyta sąvoka *valstybės narės teismas* bei valstybių narių teismų tipologija, ir, antra, nagrinėjami Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatyti požymiai, kuriuos turi atitikti valstybės narės teismas ar teisminė institucija, nusprendę kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo.

1.1. Europos Sąjungos valstybių narių teismų tipologija

SESV 267 straipsnio 2 pastraipoje nustatyta: „<...> *valstybės narės teismas*, manydamas, kad sprendimui priimti to reikia, gali prašyti Teismo priimti <...> prejudicinį sprendimą“ [kursyvas autorės. – *D. P.*]. Teisę kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo turi tik *valstybių narių teismai*, o ne pačios bylos šalys. *Valstybės narės teismo* sąvokos analizę reikia pradėti visų pirma nuo žodžių *valstybė narė*, kuris gali sukelti neaiškumą. Pažymėtina, kad sąvoką *valstybė narė* reikia analizuoti Europos Sąjungos valstybės narės teritorijos aspektu, t. y. atsižvelgiant į tai, kad gavęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas kiekvieną kartą turi patikrinti, ar į jį kreipiasi *valstybės narės* institucija.

Teisingumo Teismo nagrinėjamų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pobūdis nesuteikė daug progų aiškinti, kaip turėtų būti suprantama SESV 267 straipsnyje įtvirtinta sąvoka „valstybės narė“⁶⁴. Iki šiol Teisingumo Teismas SESV 267 straipsnyje įtvirtintą sąvoką „valstybė narė“, yra aiškinęs tik keliais

⁶³ Pavyzdžiui, atsižvelgiant į tai, kiek Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės minėtoje byloje *Nidera* nurodė konkrečias Lietuvos teisės aktų dispozicijas, reglamentuojančias jos sudarymo tvarką, struktūrą ir kompetenciją, manytina, kad sprendimo kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo metu pati institucija abejojo, ar ji bus pripažinta teismu pagal SESV 267 straipsnį.

⁶⁴ OLIVER, P. La recevabilité des questions préjudicielles: la jurisprudence des années 1990. *Cahiers de droit européen*, 2001, n° 1–2, p. 22.

atvejais: kai dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi, pirma, užjūrio šalies teismas ir, antra, kelioms valstybėms narėms bendras teismas.

Užjūrio šalių ir teritorijų teismai. SESV XXIV antraštinės dalies ketvirtojoje dalyje „Asociacija su užjūrio šalimis ir teritorijomis“ yra reglamentuojama Europos Sąjungos asociacija su užjūrio šalimis⁶⁵. Teisingumo Teismas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios užjūrio šalies ir teritorijos institucijos pripažinimo teismu pagal SESV 267 straipsnį klausimą sprendė dar iki SESV įsigaliojimo. Pavyzdžiui, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė Meno salos⁶⁶ teismai, kuriuos Teisingumo Teismas pripažino teismais pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] ir nurodė, kad pagal 1972 m. Jungtinės Karalystės prisijungimo prie Europos bendrijos sutartį jo kompetencija priimti prejudicinius sprendimus išsiplėtė ir minėtos sutarties Protokolo Nr. 3 „Dėl Normandijos ir Meno salų“ atžvilgiu. Teisingumo Teismas konstatavo, kad Normandijos ir Meno salose įsteigti teismai turi teisę, pirma, kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, prašydami išaiškinti Jungtinės Karalystės prisijungimo sutarties, Protokolo Nr. 3 ir Europos bendrijos teisės normas, į kurias nukreipia minėtas protokolais, ir, antra, kelti kitų Europos bendrijos teisės aktų, kuriais įgyvendinamos minėto protokolo nuostatos, teisėtumo klausimą. Byloje *Kaefer ir Procacci* Teisingumo Teismas konstatavo, kad *Tribunal administratif de Papeete* (Papeetės administracinis teismas, Prancūzijos Polinezija), kaip ir valstybių narių teismai, turi teisę naudotis SESV 267 straipsnyje įtvirtinta procedūra⁶⁷.

Bendras kelioms valstybėms narėms teismas. Teisingumo Teismas iki šiol tik kartą nagrinėjo bylą, kurioje buvo keliamas klausimas, ar kelioms valstybėms narėms bendras teismas, konkrečiu atveju – *Cour de justice du Benelux* (Beniliukso Teisingumo Teismas), turi teisę arba pareigą, vadovaudamasis EB sutarties 234 straipsniu [SESV 267 straipsniu], kreiptis į Teisingumo Teismą. Pažymėtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje *Parfums Christian Dior* pateikė ne pats

⁶⁵ SESV 198 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės susitaria dėl Europos Sąjungos asociacijos su ne Europos šalimis ir teritorijomis, kurios palaiko ypatingus santykius su Danija, Prancūzija, Nyderlandais ir Jungtine Karalyste, ir nurodyta, kad šios šalys ir teritorijos išvardijamos SESV II priede.

⁶⁶ 1991 m. liepos 3 d. sprendimas *Barr et Montrose Holdings* (C-355/89, Rink., 1991, p. I-3479). Prašymą priimti prejudicinį sprendimą šioje byloje pateikė *Deputy High Bailiff's Court, Douglas* (Meno sala).

⁶⁷ 1990 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Kaefer ir Procacci* (C-100/89 ir C-101/89, Rink., 1990, p. I-4647) – šioje byloje *Tribunal administratif de Papeete* (Papeetės administracinis teismas) kreipėsi į ESTT; 1992 m. vasario 12 d. sprendimas *Leplat* (C-260/90, Rink., 1992, p. I-643) – šioje byloje *Tribunal de paix de Papeete* (Papeetės taikos teismas) prašė priimti prejudicinį sprendimą.

Cour de justice du Benelux, o *Hoge Raad der Nederlanden* (Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas), kuris klausė, ar *Cour de justice du Benelux* turi teisę arba pareigą pasinaudoti EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] įtvirtinta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra⁶⁸. Visų pirma Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nėra jokio pagrįsto motyvo, dėl kurio reikėtų atsisakyti suteikti teisę kelioms valstybėms narėms bendram teismui kreiptis dėl prejudicinio sprendimo ir kuris neginčijamai pagrįstų taisyklę, jog šia procedūra gali naudotis tik vienoje valstybėje narėje veikiantis teismas⁶⁹. Antra, Teisingumo Teismas nurodė, kad pripažinus *Cour de justice du Benelux* teisę naudotis EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] įtvirtinta procedūra bus užtikrintas vienodas Europos Sąjungos teisės aiškinimas. Teisingumo Teismas nusprendė, kad *Cour de justice du Benelux* turi pareigą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, nes tam tikrų kategorijų byloms yra paskutinė instancija, o jo priimti sprendimai įgyja *res judicata* galią trijų valstybių narių teismams. Vėliau Teisingumo Teismas, nuosekliai laikydamasis savo praktikos, priėmė nagrinėti *Cour de justice du Benelux* pirmininko prašymą priimti prejudicinį sprendimą⁷⁰. Svarstyтина, ar Teisingumo Teismas byloje *Parfums Christian Dior* ne per plačiai išaiškino EB sutarties 234 straipsnio [SESV 267 straipsnio] turinį ir ar nepriėmė pernelyg drąsaus sprendimo, suteikdamas teisę tam tikru požiūriu tarptautiniam teismui (šiuo konkrečiu atveju – bendram kelioms valstybėms narėms teismui) kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu išaiškinti Europos Sąjungos teisės normas, priimtas prekių ženklų srityje. Ar tai nebuvo ryškus jurisprudencijos posūkis, plačiai atvėręs Teisingumo Teismo duris? Naujausia Teisingumo Teismo jurisprudencija rodo, kad tokios abejonės nepasitvirtino ir tarptautiniai teismai neįgijo teisės naudotis SESV 267 straipsnyje nurodyta procedūra.

2011 m. Teisingumo Teismas priėmė du svarbius sprendimus, susijusius su tarptautinių susitarimų pagrindu rengiamų steigti arba jau įsteigtų teismų teise naudotis SESV 267 straipsnyje įtvirtinta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra. Pirmą kartą, 2011 m. kovo 8 d. pateiktoje Nuomonėje Nr. 1/09, Teisingumo Teismas turėjo pasakyti, ar numatomas Susitarimas, kuriuo sukuriama bendroji patentų ginčų

⁶⁸ 1997 m. lapkričio 4 d. sprendimas *Parfums Christian Dior* (C-337/95, Rink., 1997, p. I-6013).

⁶⁹ Šis ESTT argumentas teisės doktrinoje sulaukė tam tikros reakcijos ir buvo pažymėta, kad reikia „sekti teisinį gyvenimą ten, kur jis iš tiesų vyksta“. BARAV, A. *Tâtonement préjudiciel. La notion de juridiction en droit communautaire*. Iš *Liber Amicorum en l'honneur de/in honour of Bo VESTERDORF*. Bruxelles: Bruylant, 2007, p. 81.

⁷⁰ 2004 m. vasario 12 d. sprendimas *Campina Melkunie* (C-265/00, Rink., 2004, p. I-1699).

nagrinėjimo sistema, pavadinta „Europos patentų ir Bendrijos patentų teismu“, yra suderinamas su Sutarčių nuostatomis. Teisingumo Teismas, be visų kitų argumentų, pažymėjo, kad susitarimo projekte numatyto Europos patentų ir Bendrijos patentų teismo statusas ir funkcijos skirtųsi nuo *Cour de justice du Benelux* statuso ir funkcijų, nagrinėtų minėtoje byloje *Parfums Christian Dior*. Teisingumo Teismas nurodė, kad *Cour de justice du Benelux* priklausė Europos Sąjungos teisminei sistemai, o jo sprendimų *res judicata* galią užtikrinti galima specialiomis priemonėmis, taikomomis Europos Sąjungos teisės normų veiksmingumui garantuoti, pavyzdžiui, specialiąja procedūra dėl valstybės narės priimtų įsipareigojimų neįvykdymo nustačius, kad valstybė narė tinkamai neįgyvendina *Cour de justice du Benelux* priimto sprendimo. Teisingumo Teismas, nenustatęs, kad minėta kontrolės procedūra galėtų būti taikoma ir Europos patentų ir Bendrijos patentų teismo priimtų sprendimų vykdymui (atsižvelgiant į tai, kad į šį teismą galėtų kreiptis ne vien valstybės narės), pateikė neigiamą nuomonę dėl planuojamo teismo įsteigimo⁷¹.

Antrą kartą Teisingumo Teismas šiuo klausimu pasisakė byloje *Miles ir kt.*⁷², kurioje nusprendė pripažinti nepriimtiniu nagrinėti *Chambre de recours des écoles européennes* (Europos mokyklų skundų taryba) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir nurodė, kad ši institucija negali būti pripažinta teismu pagal SESV 267 straipsnį. Teisingumo Teismas šioje byloje aiškino SESV 267 straipsnyje įtvirtintos sąvokos „valstybės narės teismas“ turinį. Jis nurodė, kad *Chambre de recours des écoles européennes* yra ne ginčus nagrinėjanti vienos iš valstybių narių institucija, o Europos mokyklų, kurios, kaip matyti iš Europos mokyklų konvencijos, sudaro *sui generis* sistemą, kuria, sudarius tarptautinį susitarimą, įgyvendinamas bendradarbiavimas tarp valstybių narių bei tarp jų ir Europos Sąjungos, siekiant užtikrinti bendrą Europos institucijų darbuotojų vaikų švietimą ir tinkamą šios

⁷¹ Nuomonės Nr. 1/09 (dar nepaskelbtos Rinkinyje) 81, 82 ir 87 punktai. Teisės doktrinoje ši Teisingumo Teismo nuomonė buvo įvertinta kaip nacionalinių teismų vaidmens Europos Sąjungos teisinėje sistemoje sutvirtinimas ir pažymėta, kad sukūrus naują patentų teismų sistemą nacionaliniai teismai nebeprisidėtų prie veiksmingo Europos Sąjungos teisės įgyvendinimo [COUTRON, L. Incompatibilité du projet d'accord sur la juridiction du brevet européen et du brevet communautaire (CJUE, plén., 8 mars 2011, Avis 1/09). Droit du contentieux de l'Union européenne. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz, 2011, n° 47(4), octobre-décembre, p. 807 ir 809], nes naujoje patentų teismų sistemoje galimybė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo numatoma tik patentų teismui, o tai yra nesuderinama su dabar Sutartyse numatyta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra, kurioje gali dalyvauti visi nacionaliniai teismai [ADAM, S. Le mécanisme préjudiciel, limite fonctionnelle à la compétence externe de l'Union. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2011, n° 1 (2011), p. 278].

⁷² 2011 m. birželio 14 d. sprendimas *Miles ir kt.* (C-196/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

institucijos veikimą⁷³. *Chambre de recours des écoles européennes*, Teisingumo Teismo nuomone, negali būti prilyginama *Cour de justice du Benelux*, kuris privalo užtikrinti vienodą trims Beniliukso valstybėms bendrų teisės nuostatų taikymą ir aiškinimą, nes ji neturi visų paminėtų *Cour de justice du Benelux* sąsajų su valstybių narių teismų sistemomis. Teisingumo Teismas nurodė, kad nors *Chambre de recours des écoles européennes* įsteigė visos valstybės narės ir pati Europos Sąjunga, vis dėlto ji yra tarptautinės organizacijos struktūrinis padalinys, kuris, nepaisant funkcinų ryšių su Europos Sąjunga, formaliai nei jai, nei valstybėms narėms nepriklauso. Teisingumo Teismas konstatavo, jog vien dėl to, kad *Chambre de recours des écoles européennes* sprendama ginčą privalo taikyti bendruosius Europos Sąjungos teisės principus, negalima manyti, kad ji gali būti pripažinta valstybės narės teismu, todėl jai turėtų būti suteikta teisė naudotis SESV 267 straipsnyje įtvirtinta procedūra⁷⁴.

Minėta, kad kalbant apie teismo sąvoką prejudicinio sprendimo priėmimo procese nereikia pamiršti, jog tai – savarankiška Europos Sąjungos teisėje įtvirtinta sąvoka. Teisingumo Teismo jurisprudencijos analizė patvirtina, kad kai kurios institucijos, prašančios priimti prejudicinį sprendimą, dėl įgyvendinamų funkcijų pobūdžio pagal valstybių narių vidaus teisę negalėtų būti pripažįstamos teismais, tačiau pagal Europos Sąjungos teisę, būtent taikant SESV 267 straipsnį, teismo sąvoką reikia aiškinti platesniaja prasme⁷⁵. Čia reikėtų paminėti ir valstybių narių konstitucinių teismų vaidmenį prejudicinio sprendimo priėmimo procese. Daugelio valstybių narių konstituciniai teismai gana ilgai vengė kreiptis į Teisingumo Teismą, jie dažniausiai nurodydavo, kad yra nepriskiriami valstybės teismų sistemai, todėl negali būti pripažįstami teismais pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]. Pavyzdžiui, Italijos *Corte costituzionale* pirmą kartą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo į Teisingumo Teismą kreipėsi 2008 m. byloje *Presidente del*

⁷³ *Ibid.*, 39 punktas.

⁷⁴ *Ibid.*, 41–43 punktai. Doktrinoje esama nuomonių, kad vis dėlto Teisingumo Teismas galėjo nurodyti ir kitą būdą „grįžti pas jį“ su prejudiciniais klausimais, t. y. kai reikės vykdyti priimtą Skundų tarybos sprendimą. Nurodoma, kad toks kelias iki Liuksemburgo būtų ne tik gana vingiuotas, bet ir įmantrus. Svarstoma, ar nereikia pasirinkti tokio sprendimo būdo, ypač dėl siekio užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą [COUTRON, L. Le refus d’assimiler la Chambre de recours des écoles européennes à «une juridiction d’un État membre». CJUE 14 juin 2011, Miles e.a. c/Écoles européennes, C-196/09. *Revue trimestrielle de droit européen* [interaktyvus]. Paris: Dalloz Revues, 2012, n° 4 (2011) [žiūrėta 2012 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>].

⁷⁵ MASNEVAITĖ, E. Teismo samprata. Iš *Lietuvos teisinės institucijos*. Mokslinis redaktorius ir sudarytojas E. Kūris. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 31.

*Consiglio dei Ministri*⁷⁶, nes iki tol buvo vienas iš tų konstitucinių teismų, kurie neigė galimybę būti pripažinti teismais pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]⁷⁷. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą kreipėsi 2007 m., t. y. praėjus tik trejiems metams nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą. Teisingumo Teismas nuolat pabrėžia pagarbą valstybių narių konstituciniams teismams, valstybių narių nacionalinei tapatybei, jų tradicijoms ir pagrindiniams nacionalinės teisės principams⁷⁸. Be to, Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje nesiekia aštrinti Europos Sąjungos teisės ir nacionalinių konstitucijų santykio problematikos. Jį netiesiogiai tenkina abipusiai draugiškas konstitucijos ir Europos Sąjungos teisės viršenybės principų interpretavimas, iš esmės priimtinas ir Europos Sąjungos valstybių narių teismams⁷⁹.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nėra sąvokos „teismas“ apibrėžties, tėra išskirti požymiai, kuriuos turi atitikti institucija, norinti būti pripažinta teismu pagal SESV 267 straipsnį ir turėti teisę pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą⁸⁰. Nors Teisingumo Teismas vartoja net kelis terminus (kartais tai – „požymiai“⁸¹, kartais – „kriterijai“⁸², o naujausioje jo jurisprudencijoje atsiranda terminas „požymių visuma“)⁸³, manytina, kad reikėtų vartoti terminą „požymis“ kaip apimančią išskirtines

⁷⁶ 2009 m. lapkričio 17 d. sprendimas *Presidente del Consiglio dei Ministri* (C-169/08, Rink., 2009, p. I-10821).

⁷⁷ MASTROIANNI, R. *Ordre juridique national et règles communautaires et de l'Union européenne. La position de la Cour constitutionnelle italienne. Iš L'Italie et le droit de l'Union européenne / L'Italia e il diritto dell'Unione Europea*. Bruxelles: Bruylant, 2010, p. 77.

⁷⁸ VON DANWITZ, Th. *La mission de la Cour de justice et la portée pratique de la jurisprudence pour le citoyen. Présentation à Paris sur l'invitation de la Chambre franco/allemande de l'Industrie et de Commerce. Le 19 décembre 2006 (pranešimas, skaitytas 2006 m. gruodžio 19 d.)*.

⁷⁹ ŽALIMIENĖ, S. *Europos Sąjungos teisės taikymo viršenybė nacionaliniuose teismuose ir jos ribos. Iš Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Mokslo studija skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui. Vilnius, 2012, p. 282–308.

⁸⁰ Sprendimas *Vaassen-Goebbels*.

⁸¹ Sprendimas *Dorsch Consult*.

⁸² 1997 m. spalio 16 d. sprendimo *Garofalo ir kt.* (C-69/96–C-79/96, Rink., 1997, p. I-5603) 19 punktas. Teisės doktrinoje autoriai vartoja terminą „kriterijai“, pavyzdžiui, LENAERTS, K.; et al. *Procedural Law of the European Union*. London: Sweet & Maxwell, 2006, p. 36.

⁸³ Sprendimai *Dorsch Consult* ir *Gabalfriša ir kt.*; 2000 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Österreichischer Gewerkschaftsbund* (C-195/98, Rink., 2000, p. I-10497); 2001 m. birželio 14 d. sprendimas *Salzmann* (C-178/99, Rink., 2001, p. I-4421); 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas *De Coster* (C-17/00, Rink., 2001, p. I-9445). OLIVER, P. *Op. cit.*, p. 17. Teisės doktrinoje galima rasti nuomonių, jog ESTT, tikrindamas, ar yra bent vienas iš požymių, leidžiančių pripažinti, kad dėl prejudicinio sprendimo besikreipianti institucija turi teismo statusą, ir vertindamas tuos požymius, taiko Prancūzijos administracinėje teisėje naudojamą metodą, kuris vadinamas „prielaidų puokšte“ (pranc. *le faisceau d'indices*). Tokį metodą taiko Prancūzijos *le Conseil d'État* (Valstybės Taryba), kai reikia nustatyti, kokio pobūdžio aktas bus nagrinėjamas: ar tai gali būti laikoma teismo procesiniu dokumentu, priimtu įgyvendinant teismines funkcijas, ar teismo vidaus administravimo aktu. LexisNexis JurisClasseur

savybes, kurių valstybių narių teismams reikia turėti, kad būtų pripažinti teismais pagal SESV 267 straipsnį.

Nuo 1997 m. Teisingumo Teismas, priėmęs sprendimą byloje *Dorsch Consult*, vartoja tokią formulotę: „siekiant nustatyti, ar institucija, kuri kreipiasi dėl prejudicinio sprendimo, turi teismo statusą pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį], reikia vadovautis šiais požymiais: *įsteigimas teisės aktais, nuolatinė veikla, ginčų sprendimas per procesą, teisės aktų taikymas, nepriklausomumas*“. Teisingumo Teismas tiesiogiai nenurodė, kad tai yra baigtinis požymių, leidžiančių nustatyti teismo statusą, sąrašas, tačiau vėliau juo rėmėsi tiek pats Teisingumo Teismas, tiek generaliniai advokatai⁸⁴. Tais atvejais, kai buvo nustatoma, kad besikreipianti institucija pagal valstybės narės vidaus teisę nėra teismas, Teisingumo Teismas dar tikrindavo, ar ši institucija atitinka ir kitus požymius, parodančius įgyvendinamų funkcijų pobūdį, pavyzdžiui, *ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar ji nagrinėja ginčą, ar priima teismo pobūdžio sprendimą*⁸⁵. Taikytinų požymių sąrašą Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje pamažu išplėtė, ir tai buvo padaryta pagrįstai, nes iš visų paminėtų požymių tokius kaip *įsteigimas, numatytas įstatyme, nuolatinė veikla ir privaloma jurisdikcija* galėjo atitikti ne tik valstybių narių teismai, bet ir kitos institucijos. Tie požymiai, kuriuos paprastai atitinka tik valstybių narių teismai, buvo laikomi lemiamais sprendžiant, ar tam tikra institucija gali būti pripažįstama teismu pagal SESV 267 straipsnį. Iš tokio požymių suskirstymo matyti, kad galima juos klasifikuoti, todėl šiame darbe bus remiamasi teisės profesorių R. Kovaro ir D. Simono pasiūlytu požymių skirstymu į *institucinius* ir *funkcinius*⁸⁶.

Fasc. 362, Cour de justice [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexisnexis.fr/lnjepro>>.

⁸⁴ 1999 m. kovo 4 d. sprendimas *HI* (C-258/97, Rink., 1999, p. I-1405) ir 1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas *Unitron Scandinavia et 3-S* (C-275/98, Rink., 1999, p. I-8291).

⁸⁵ Sprendimas *Vaassen-Goebbels*; 1981 m. spalio 6 d. sprendimas *Broekmeulen* (246/80, Rink., 1981, p. 2311); sprendimas *Dorsch Consult*; 1999 m. vasario 4 d. sprendimas *Köllensperger ir Atzwanger* (C-103/97, Rink., 1999, p. I-551); 2000 m. liepos 6 d. sprendimas *Abrahamsson ir Anderson* (C-407/98, Rink., 2000, p. I-5539).

⁸⁶ KOVAR, R. La notion de juridiction en droit européen. Iš *Gouverner, administrer, juger. Liber Amicorum Jean Waline*. Paris: Dalloz, 2002, p. 612; SIMON, D. *Le système juridique communautaire*. 3ème éd. Paris: Presses Universitaires de France, 1997, p. 491. Byloje *ANAS ESTT* nepripažino teismu Italijos audito rūmų, kurie atlikdami *a posteriori* kontrolę tikrino įvykdytą administracinę veiklą. Šioje byloje ESTT pažymėjo, kad sprendžiant, ar prejudicinį klausimą pateikusi valstybės narės institucija yra teismas pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį], reikia nustatyti, koks buvo šios institucijos vykdomų funkcijų pobūdis tuo metu, kai ji priėmė sprendimą kreiptis į ESTT. Teisingumo Teismas išskyrė teismo pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] institucinius ir funkcinius požymius (1999 m. lapkričio 26 d. nutartis *ANAS* (C-192/98, Rink., 1999, p. I-8583).

1.2. Europos Sąjungos valstybės narės teismo instituciniai požymiai

Prie institucinių valstybės narės teismo požymių priskirtini šie: *nepriklausomumas, nuolatinė veikla, įstatymų taikymas ir privaloma jurisdikcija*. Teisingumo Teismas, sprenddamas teismo statuso klausimą, dažniausiai tikrina pagal kiekvieną požymį, tačiau kartais jie būna glaudžiai susiję vieni su kitais, todėl jis juos vertina kartu.

Nepriklausomumo požymis. Ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija turi šią savybę, nustatoma nagrinėjant institucijos sudėtį, jos narių skyrimo tvarką⁸⁷, įgaliojimų trukmę ir jų pasibaigimo pagrindus. Institucijos nepriklausomumas turi būti nustatomas pagal santykį su pagrindinės bylos šalimis, su vykdomąja valdžia⁸⁸ ir su įstatymų leidžiamąja valdžia. Pavyzdžiui, byloje *Nidera* Teisingumo Teismas, sprenddamas dėl Mokestinių ginčų komisijos prašymo ištirti prejudicinio sprendimo priimtinumą klausimą, nagrinėjo Lietuvos vidaus teisės aktus ir nustatęs, kad yra tinkamai užtikrintas besikreipiančios institucijos nepriklausomumas nuo Finansų ministerijos ir kitų valdžios institucijų, priėmė prašymą nagrinėti.

Nepriklausomumo požymio turinį Teisingumo Teismas išsamiai aiškino byloje *Wilson*⁸⁹, kurioje pažymėjo, kad šis požymis apima du aspektus: pirmasis, išorinis, aspektas reiškia, kad institucija turi būti apsaugota nuo išorės įtakos, t. y. turi būti užtikrinama jos narių laisvė priimant sprendimus; antrasis, vidinis, aspektas papildo nešališkumo sąvoką ir dėl jo reikalaujama vienodai vertinti bylos šalių interesus, susijusius su bylos dalyku, t. y. reikalaujama objektyvumo, nesuinteresuotumo bylos baigtimi ir ginčo sprendimo griežtai laikantis teisės aktų. Teisingumo Teismas nurodė, kad siekiant užtikrinti institucijos nepriklausomumą ir nešališkumą turi būti aiškiai reglamentuojama teismo sudėtis, jo narių paskyrimas, jų kadencija, susilaikymas ar nusišalinimas nuo bylos nagrinėjamo ir atšaukimas iš

⁸⁷ Taip pat gali būti tikrinama, ar viešojo administravimo institucija neturi diskrecijos teisės atleisti teismo narių. Sprendimas *Dorsch Consult*.

⁸⁸ Sprendimo *Köllensperger ir Atzwanger* 21 punktas. Valstybės narės teismo ar kitos institucijos, kuri kreipiasi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo, ryšys su valdžios institucijomis yra analizuojamas tokiais aspektais: teisės akto, numatančio įsteigti instituciją, pobūdis ir vieta teisės aktų hierarchinėje sistemoje; teisėjų skyrimo tvarka; teisės aktuose, reglamentuojančiuose institucijos veiklą, vartojamos sąvokos (pvz., teisti, bylos šalys ir pan.); priimamų procesinių dokumentų pobūdis (pvz., skundas dėl pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo, kasacinis skundas ir pan.).

⁸⁹ 2006 m. rugsėjo 19 d. sprendimas *Wilson* (C-506/04, Rink., 2006, p. I-8613).

pareigų. Vėliau nagrinėtoje byloje *RTL Belgium*⁹⁰ Teisingumo Teismas, remdamasis byloje *Wilson* pateiktu nepriklausomumo požymio turinio išaiškinimu, teismu pagal SESV 267 straipsnį nepripažino *Collège d'autorisation et de contrôle du Conseil supérieur de l'audiovisuel* (Belgijos aukščiausiosios transliuotųjų tarybos Leidimų ir kontrolės kolegija), nes nustatė, kad ji funkcinio požiūriu buvo susijusi su institucija, dėl kurios priimto sprendimo kilo ginčas pagrindinėje byloje. Teisės doktrinoje buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas byloje *RTL Belgium* priimtame prejudiciniame sprendime konstatavo, jog valstybės narės institucijos, pateikusios Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, statusas ir vieta valstybės teismų sistemoje neturi įtakos vertinant, ar šią instituciją galima pripažinti teismu pagal SESV 267 straipsnį⁹¹.

Paminėtinos dar kelios bylos, kuriose nepriklausomumo požymis tapo lemiamas Teisingumo Teismui sprendžiant dėl valstybių narių teismų pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą priimtumo. Pavyzdžiui, byloje *Corbiau*⁹² Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs *Directeur des contributions directes et des accises du grand-duché de Luxembourg* (Liuksemburgo tiesioginių mokesčių ir akcizų direktorius) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, konstatavo, kad, atsižvelgiant į esamą santykį tarp minėtą prašymą pateikusios institucijos, kuri nagrinėja tarp mokesčių mokėtojų kylančius ginčus, ir mokesčius nustatančios institucijos, ji negali būti laikoma teismu pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]. Tuo tarpu byloje *Schmid*⁹³ Teisingumo Teismas nepripažino teismu *Berufungssenat V der Finanzlandesdirektion für Wien, Niederösterreich und Burgenland* (Vienos, Žemutinės Austrijos ir Burgenlando regiono finansų direkcijos V apeliacijų skyrius) ir pažymėjo, kad, vadovaujantis EB sutarties 234 straipsniu [SESV 267 straipsniu], teismu gali būti pripažįstama tik institucija, nepriklausoma nuo institucijos, skundą dėl kurios priimto dokumento ji nagrinėja. Pagrindinėje byloje kreipimasi dėl prejudicinio sprendimo pateikusi institucija struktūriškai ir pagal vykdomas funkcijas buvo Regiono finansų direkcijos dalis.

⁹⁰ 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimo *RTL Belgium* (C-517/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 38–40 punktai.

⁹¹ MICHEL, V. Notion de juridiction. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 2, p. 14.

⁹² 1993 m. kovo 30 d. sprendimas *Corbiau* (C-24/92, Rink., 1993, p. I-1277).

⁹³ 2002 m. gegužės 30 d. sprendimas *Schmid* (C-516/99, Rink., 2002, p. I-4573).

Nuolatinė veikla, įstatymų taikymas ir privaloma jurisdikcija. Teisingumo Teismas, tikrindamas, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi valstybės narės teisminė institucija veikia nuolat, vertina jos struktūrą ir narių kompetenciją. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nėra apibrėžta, kiek narių turi dirbti institucijoje ar teisme, koks turi būti jų išsilavinimas, nors jų kompetencija visada lyginama su teisėjų. Pavyzdžiui, byloje *Emanuel*⁹⁴ prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė *the Person Appointed by the Lord Chancellor under Section 76 of The Trade Marks Act 1994, on Appeal from the Registrar of Trade Marks Chancellor* (asmuo, pagal 1994 m. Prekių ženklų įstatymo 76 straipsnį Lordo Kanclerio paskirtas apeliacine tvarka nagrinėti skundų dėl Prekių ženklų registravimo biuro sprendimų). Teisingumo Teismas konstatavo, kad šis asmuo gali būti laikomas teismu pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį], nes tai yra įstatymu įsteigta, nuolat veikianti institucija, kuri priima sprendimus taikydama Prekių ženklų įstatymą ir veikia pagal procedūros taisykles, nagrinėja ginčus, jos sprendimai yra privalomi ir iš esmės galutiniai, su išlyga, kad jų atžvilgiu negali būti pateikiami ieškiniai dėl teisėtumo kontrolės; vykdydama savo įgaliojimus ji naudojasi tokiais pačiomis nepriklausomumo garantijomis kaip ir teisėjai.

Byloje *Jokela*⁹⁵ Teisingumo Teismas, spręsdamas kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo priimtinumą klausimą, tikrino, ar besikreipianti institucija, *Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta* (Žemės ūkio reikalų komisija, Suomija), gali būti pripažįstama teismu, ir nustatė, kad ji yra įsteigta specialiu įstatymu, nagrinėja skundus dėl vietos savivaldos institucijų priimtų sprendimų dėl paramos žemės ūkiui skyrimo, jos nariai turi tokį patį statusą kaip ir teisėjai, savo veikloje ji taiko įstatymus ir priima sprendimus, kurie gali būti skundžiami *Korkein hallinto-oikeus* (Aukščiausiasis administracinis teismas, Suomija). Išvardytieji požymiai leido Teisingumo Teismui konstatuoti, kad ši institucija yra teismas pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]. Tuo tarpu byloje *Município de Barcelos*⁹⁶ Teisingumo Teismas pripažino nepriimtiniu *Município de Barcelos* (Barseloso savivaldybė, Portugalija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir nurodė, kad tai yra

⁹⁴ 2006 m. kovo 30 d. sprendimas *Emanuel* (C-259/04, Rink., 2006, p. I-3089).

⁹⁵ 1998 m. spalio 22 d. sprendimas *Jokela* (C-9/97 ir C-118/97, Rink., 1998, p. I-6267).

⁹⁶ 2010 m. vasario 12 d. nutartis *Município de Barcelos* (C-408/09, Rink., 2010, p. I-21, Rinkinyje paskelbta santrauka). Taip pat ESTT nusprendė ir 2011 m. kovo 24 d. nutarties *Bengtsson* (C-344/09, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 19 punkte, kuriame konstatavo, kad valstybės narės institucija kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo veikdama kaip valstybės institucija.

savivaldos institucija, kuri kreipėsi ne kaip teismas pagal SESV 267 straipsnį, o kaip viena iš bylos šalių.

Byloje *Häupl*⁹⁷ Teisingumo Teismas, remdamasis generalinio advokato atlikta analize, priėmė nagrinėti *Oberster Patent-und Markensenat* (Aukščiausioji patentų ir prekių ženklų kolegija, Austrija) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nurodė, kad remiantis Austrijos patentų įstatymu ši institucija atitinka teisinės prigimties ir nepriklausomumo požymius: jos nariai savo funkcijas vykdo visiškai nepriklausomai; jų kadencija gali nutrūkti tik dėl ypatingų ir teisės akte nustatytų priežasčių; ji taiko teisės aktus ir nagrinėja ginčus. Byloje *HI*⁹⁸ Teisingumo Teismas konstatavo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi *Unabhängiger Verwaltungssenat für Kärnten* (Nepriklausoma administravimo institucija, kuriai priskirta kompetencija užtikrinti Karintijos žemės valdžios institucijų priimtų teisės aktų teisėtumą, Austrija) yra teismas, nes ji įsteigta įstatymu, vykdydama savo veiklą taiko įstatymus, įstatymuose užtikrintas jos veiklos tęstinumas, aiškiai nustatyta narių kadencijos trukmė. Taikant tokius pačius požymius teismu pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] buvo pripažintas ir *Umweltsenat* (Speciali institucija, įsteigta prie Federalinės žemės ūkio, miškininkystės, aplinkos ir vandens valdymo ministerijos ir kompetentinga nagrinėti klausimus, susijusius su priimtais sprendimais dėl poveikio aplinkai vertinimo, Austrija)⁹⁹.

Vis dar nemažai diskusijų kyla dėl to, kad teisė naudotis SESV 267 straipsnyje numatyta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra nenumatyta arbitražams. Pavyzdžiui, manoma, kad arbitražams būtų lengviau nei valdžios institucijoms specialiai „sukurti“ ginčą, kad galėtų kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Neigiamu aspektu pripažįstama ir tai, kad ne visi arbitražo nariai ir bylos šalių atstovai turi teisininko išsilavinimą¹⁰⁰. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas byloje *Nordsee*¹⁰¹ priimtame sprendime pažymėjo, kad nors ir galima *Oberlandesgericht Bremen* (Brėmeno arbitražas) veikloje įžvelgti tam tikrų

⁹⁷ 2007 m. liepos 14 d. sprendimas *Häupl* (C-246/05, Rink., 2007, p. I-4673).

⁹⁸ Sprendimo *HI* 18 punktas ir 1998 m. spalio 18 d. generalinio advokato A. Saggio išvados byloje *HI* (C-258/97, Rink., 1999, p. I-01405), 12–14 punktai.

⁹⁹ 2009 m. gruodžio 10 d. sprendimo *Umweltanwalt von Kärnten* (C-205/08, Rink., 2009, p. I-11525) 35–38 punktai.

¹⁰⁰ MOITINHO DE ALMEIDA, J. C. La notion de juridiction d'un État membre (article 177 du traité CE). Iš *Mélanges en hommage à Fernand Schockweiler*. Baden-Baden: Nomos Ver.-Ges., 1999, p. 469.

¹⁰¹ 1982 m. kovo 23 d. sprendimas *Nordsee* (102/81, Rink., 1982, p. 1095).

teisingumo vykdymo funkcijos požymių (įsteigtas įstatymu; ginčą sprendžia taikydamas teisę; arbitražo sprendimas ginčo šalims yra privalomas), vis dėlto jų nepakanka, kad būtų galima pripažinti jį teismu pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]. Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nėra numatytas valstybės valdžios institucijos dalyvavimas nei pasirenkant arbitražą, nei arbitraže vykstančiame procese, todėl jis negali būti pripažįstamas teismu pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad jei būtų apskūsta arbitražo sprendimas arba teismo nutartis išduoti ar atsisakyti išduoti vykdomąjį raštą dėl priimto arbitražo sprendimo, o minėtus skundus nagrinėjančiam teismui kiltų klausimų, susijusių su Europos Sąjungos teise, šis teismas turėtų spręsti kreipimosi į Teisingumo Teismą klausimą. Vėliau nagrinėtoje byloje Teisingumo Teismas, priimdamas nagrinėti *Faglige voldgiftsret* (Specializuotas arbitražas, Danija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, priėmė iš pirmo žvilgsnio priešingą sprendimą nei jau aptartoje byloje¹⁰². Jis nustatė, kad įstatyme buvo numatyta Specializuoto arbitražo kompetencija paskutine instancija nagrinėti ginčus, kilusius tarp kolektyvinių sutarčių šalių, t. y. tarp darbuotojų ir darbdavių. Pažymėtina, jog Teisingumo Teismo sprendimui lemiamą reikšmę turėjo tai, kad Specializuoto arbitražo sudarymas ir kompetencija buvo numatyti įstatyme, o ne kolektyvinėje sutartyje. Vėliau priimtame sprendime¹⁰³ Teisingumo Teismas, remdamasis ankstesne jurisprudencija¹⁰⁴, konstatavo, kad *Collège d'arbitrage de la Commission de Litiges Voyages* (Kelionių ginčų komisijos arbitražas, Belgija) nėra teismas pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį].

1.3. Europos Sąjungos valstybės narės teismo funkciniai požymiai

Funkciniais valstybės narės teismo požymiais yra pripažįstamos tokios teismo savybės: *teisingumo vykdymas, ginčo nagrinėjimas ir teismo pobūdžio sprendimo priėmimas*.

Teisingumo vykdymo funkcija įgyvendinama priimant teismo pobūdžio sprendimą išnagrinėjus ginčą, o toks šios funkcijos turinio aiškinimas padėtų

¹⁰² 1989 m. spalio 17 d. sprendimas *Danfoss* (109/88, Rink., 1989, p. 3199).

¹⁰³ 2005 m. sausio 27 d. sprendimas *Denuit ir Cordenier* (C-125/04, Rink., 2005, p. I-923).

¹⁰⁴ Sprendimas *Nordsee* ir 1999 m. birželio 1 d. sprendimas *Eco Swiss* (C-126/97, Rink., 1999, p. I-3055).

sprendžiant dėl priimtumo tokių prejudicinių klausimų, kuriuos pateikė teismas, kompetentingas priimti privalomojo pobūdžio sprendimus net ir tada, kai nenagrinėja ginčo¹⁰⁵.

Dėl *ginčo nagrinėjimo* požymio, Teisingumo Teismo taikomo sprendžiant dėl prejudicinius klausimus pateikusios teisminės institucijos teismo statuso taikant SESV 267 straipsnį, valstybėse narėse (pvz., Prancūzijoje, Italijoje), kuriose tam tikri teismai yra kompetentingi nagrinėti bylas ypatingąja teiseną, kilo nemažai diskusijų. Pavyzdžiais galėtų būti keletas Teisingumo Teismo išnagrinėtų bylų. Byloje *Haaga*¹⁰⁶ dėl prejudicinio sprendimo kreipėsi *Bundesgerichtshof* – institucija, nagrinėjusi skundą dėl institucijos, atsakingos už Prekybos registro tvarkymą, per ypatingosios teisenos procesą priimto sprendimo; bylose *Pretore di Cento prieš X* (110/76), *X* (14/86) ir *X* (228/87)¹⁰⁷ prejudicinius klausimus pateikė *Pretura di Cento* ir *la Pretura unificata de Turin* (Italijos pretore teismai¹⁰⁸), turintys tiek prokuratūrai, tiek ikiteisminio tyrimo teisėjui būdingų funkcijų.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos pavyzdžių, kurie bus pateikti, galima matyti, kad ir funkciniai požymiai yra glaudžiai susiję tarpusavyje, kaip ir instituciniai požymiai, o vieno ar kito požymio nustatymas leidžia manyti, kad besikreipianti dėl prejudicinio sprendimo institucija atitinka ir kitą požymį. Teisingumo Teismas byloje *Job Centre*¹⁰⁹ atsakydamas į *Tribunale civile e penale di Milano* (Milano civilinių ir baudžiamųjų bylų teismas, Italija) pateiktą prejudicinį klausimą konstatavo, kad įmonės prašymo įtraukti ją į įmonių registrą nagrinėjimas negali būti laikomas teisingumo vykdymo funkcijos įgyvendinimu, nes ginčas nenagrinėjamas¹¹⁰. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog pagal EB sutarties

¹⁰⁵ KOVAR, R. La notion de juridiction en droit européen, p. 621.

¹⁰⁶ 1974 m. lapkričio 12 d. sprendimas *Haaga GmbH* (32/74, Rink., 1974, p. 1201).

¹⁰⁷ 1977 m. gegužės 5 d. sprendimas *Pretore di Cento prieš X* (110/76, Rink., 1977, p. 851); 1987 m. birželio 11 d. sprendimas *X* (14/86, Rink., 1987, p. 2545); 1988 m. rugsėjo 22 d. sprendimas *X* (228/87, Rink., 1988, p. 5099) (pirmųjų dviejų bylų atveju pagrindinėse bylose buvo nagrinėjamos baudžiamosios bylos, iškeltos nežinomiems asmenims).

¹⁰⁸ Iki 1998 m. veikę Italijoje pirmosios instancijos teismai nagrinėję atskirų kategorijų bylas, pavyzdžiui, baudžiamąsias, civilines ir pan. Visas bylas nagrinėdavo vienas teisėjas.

¹⁰⁹ 1995 m. spalio 19 d. sprendimas *Job Centre* (C-111/94, Rink., 1995, p. I-3361).

¹¹⁰ Pagal Italijos teisę steigti įmonę pradedama specialiąja procedūra, per kurią nustatoma, ar įmonės įsteigimas atitinka įstatymo keliamus reikalavimus. Teismas, susipažinęs su prokuratūros nuomone, priima sprendimą leisti įtraukti steigiamą įmonę į įmonių registrą. Priimtas sprendimas, kuriuo leidžiama arba atsisakoma leisti įregistruoti įmonę, gali būti skundžiamas Apeliaciniam teismui. NIZZO, C. La notion de juridiction au sens de l'article 177: la portée de l'arrêt *Job Centre*. *Rivista di diritto europeo*. Roma, 1995, n° 2, p. 338. ESTT, remdamasis sprendimo *Job Centre* argumentais, atsisakė priimti nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir 2001 m. liepos 10 d. priimtoje nutartyje *HSB-Wohnbau* (C-86/00, Rink., 2001, p. I-5353).

234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] nereikalaujama, kad procesas pagrindinėje byloje, kurioje nuspręsta prašyti priimti prejudicinį sprendimą, būtų grindžiamas rungimosi principu, tačiau nurodoma, kad turi būti nagrinėjamas ginčas, kuris išsprendžiamas priimant teismo pobūdžio sprendimą. Tuo tarpu byloje *Victoria Film*¹¹¹ Teisingumo Teismas nusprendė nepriimti nagrinėti *Skatterättsnämnden* (Finansų komisija, Švedija) kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo ir motyvavo tuo, kad jos vykdoma veikla yra viešojo administravimo pobūdžio, nes dar iki ginčo nagrinėjimo pradžios ši institucija teikia preliminarią nuomonę dėl finansų institucijos priimto sprendimo. Byloje *Victoria Film* priimtas sprendimas kartais vertinamas kaip Teisingumo Teismo jurisprudencijos nenuoseklumas ir nukrypimas nuo byloje *Garofalo*¹¹² priimto sprendimo. Pastarojoje byloje *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) sprendimą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmė ypatingosios teisenos tvarka, kuri dėl savo specifikos galėjo iš karto sukelti abejonų sprendžiant dėl prejudicinio klausimo priimtinumą. *Consiglio di Stato* nepriklausomumas ir jos nuolatinė veikla nekėlė abejonų, tačiau dėl to, kad ypatingosios teisenos metu ji privalėjo pateikti nuomonę, kurią vėliau turėjo promulguoti Respublikos Prezidentas, kilo klausimas, ar šiuo konkrečiu atveju *Consiglio di Stato* pagrindinėje byloje įgyvendino teisingumo vykdymo funkciją. Vis dėlto manytina, jog nuomonė, kad Teisingumo Teismas minėtose bylose *Victoria Film* ir *Garofalo* priėmė priešingus sprendimus, nėra pagrįsta. *Consiglio di Stato* byloje *Garofalo* ypatingosios teisenos metu nusprendė pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra, nes turėjo pasiūlyti ginčo išsprendimo variantą, o *Victoria Film* pagrindinėje byloje ginčas net nebuvo sprendžiamas.

Byloje *Cartesio*¹¹³ Teisingumo Teismas, nagrinėdamas *Szegedi Ítéltábla* (Segedo regiono apeliacinis teismas, Vengrija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nurodė, kad nacionalinis teismas, veikiantis kaip įmonių registro tvarkytojas, veikia kaip viešojo administravimo institucija ir nenagrinėja ginčų, todėl jis neįgyvendina teisingumo vykdymo funkcijos. Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė teismas, nagrinėjęs apeliacinį skundą dėl žemesnės grandies teismo, veikusio kaip įmonių registro tvarkytojas, priimto sprendimo, kuriuo šis atsisakė patenkinti bendrovės

¹¹¹ 1998 m. lapkričio 12 d. sprendimas *Victoria Film* (C-134/97, Rink., 1998, p. I-7023).

¹¹² Sprendimas *Garofalo ir kt.*

¹¹³ 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Cartesio* (C-210/06, Rink., 2008, p. I-9641).

prašymą įmonių registre įregistruoti jos buveinės perkėlimą ir pakeisti registro duomenis. Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagrindinėje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nagrinėjo ginčą ir įgyvendino teisingumo vykdymo funkciją, todėl, nors procesas šiame teisme nevyksta ginčo tvarka, jis yra teismas pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį].

Byloje *Amiraike Berlin*¹¹⁴ ginčas kilo dėl turto likvidatoriaus paskyrimo. Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagrindinėje byloje *Amtsgericht Charlottenburg* (Šarlotenbergo apylinkės teismas) nagrinėjo kilusį ginčą kaip administracinę įstaiga, nesprenė ginčo, o tik turėjo pateikti nuomonę dėl siūlomo asmens tinkamumo būti turto likvidatoriumi. Teisingumo Teismas nusprendė, kad ši institucija neįgyvendino teisingumo vykdymo funkcijos.

Ginčo nagrinėjimo funkcija. Teisės doktrinoje nurodoma, kad ginčo nagrinėjimo požymis gali būti lemiamas vieną ar kitą valstybės narės instituciją pripažįstant teismu pagal SESV 267 straipsnį¹¹⁵. Šio teiginio teisingumo patvirtinimą galima rasti ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas nurodė, kad dėl prejudicinio sprendimo besikreipianti institucija atitinka visus požymius, tačiau „EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] numatyta procedūra gali pasinaudoti tik institucija, kuri nagrinėja ginčą“¹¹⁶. Nuo pat pirmųjų bylų, kuriose buvo sprendžiamas šis klausimas, Teisingumo Teismas suteikė šiam požymiui lemiamą reikšmę. Konkretus pavyzdys yra Italijos teismo įsakymo priėmimo procedūra, kuri prilygsta ginčo nagrinėjimui tik tuo atveju, jei priimtas teismo įsakymas yra apskundžiamas, nes teismas šioje procedūroje priima sprendimą neišklausęs kitos bylos šalies. Teisingumo Teismas pripažino priimtiniu Italijos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą¹¹⁷. Kitose bylose Teismas nepriėmė nagrinėti prokuratūros prašymo priimti prejudicinį sprendimą, nes ši institucija pati nesprenė ginčo, bet kreipėsi į kompetentingą teismą prašydama iškelti bylą ir dalyvavo bylos nagrinėjime tik palaikydama kaltinimą¹¹⁸.

¹¹⁴ 2010 m. sausio 12 d. nutartis *Amiraike Berlin* (C-497/08, Rink., 2010, p. I-101).

¹¹⁵ RIGAUX, A. Importante du critère fonctionnel dans la détermination de la notion de juridiction. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 3, p. 17.

¹¹⁶ 1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas *X ir Y* (C-200/98, Rink., 1999, p. I-8261).

¹¹⁷ Keletą kartų dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi teismų pirmininkai: *Tribunal civile e penale de Brescia* (Brešos civilinių ir baudžiamųjų bylų teismas) pirmininkas (1970 m. gruodžio 17 d. sprendimas *SACE* (33/70, Rink., 1970, p. 1213); *Tribunale civile e penale di Torino* (Turino civilinių ir baudžiamųjų bylų teismas) pirmininkas (1971 m. spalio 26 d. sprendimas *Eunomia di Porro* (18/71, Rink., 1971, p. 811).

¹¹⁸ 1996 m. gruodžio 12 d. sprendimas *X* (C-74/95 ir C-129/95, Rink., 1996, p. I-6609).

Nei Europos Sąjungos teisės aktuose, nei Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nėra nurodyta, kada (kokoje proceso stadijoje) reikia stabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis su prejudiciniu klausimu. Teisingumo Teismas pažymi, kad, siekiant veiksmingai įgyvendinti teisingumo vykdymo funkciją, tai turėtų būti padaryta po teisminių ginčų, tačiau dėl to sprendžia pats valstybės narės teismas, ir tai neturi įtakos tikrinant, ar jis yra teismas Europos Sąjungos teisės požiūriu¹¹⁹. Byloje *Borker*¹²⁰ Teisingumo Teismas atsisakė priimti nagrinėti prejudicinį klausimą ir nurodė, kad besikreipiančioji *Conseil de l'ordre des avocats à la Cour de Paris* (Paryžiaus teismo advokatų taryba) nėra teismas pagal SESV 267 straipsnį, nes procese, per kurį priėmė sprendimą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, ji nenagrinėjo ginčo, bet turėjo pateikti nuomonę. Kitoje byloje ESTT nepriėmė nagrinėti prašymo priimti prejudicinį sprendimą, kurį pateikė *Commissione consultiva per le infrazioni valutarie* (Patariamoji su finansais susijusių pažeidimų komisija, Italija), kompetentinga per administracinę procedūrą pagal pateiktus viešojo administravimo institucijų prašymus teikti konsultacijas dėl finansinių pažeidimų¹²¹.

Byloje *Roda Golf & Beach Resort*¹²² Teisingumo Teismas nustatė, kad pagrindinė byla iškelta gavus skundą dėl teismo kanclerio priimto sprendimo atsisakyti įteikti notarinės formos ir oficialaus pranešimo dokumentą šešiolikai Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje įregistruotų adresatų. Minėtu dokumentu buvo informuojama apie vienašališką *Roda Golf* su šiais adresatais sudarytų nekilnojamojo turto pirkimo ir pardavimo sutarčių nutraukimą. Teisingumo Teismo nuomone, tuo atveju, kai valstybės narės teismas apeliacine tvarka nagrinėja skundą dėl žemesnės grandies teismo, atsakingo už registro tvarkymą, sprendimo atmesti prašymą įregistruoti, jis nagrinėja ginčą ir vykdo teisingumo funkciją, todėl yra teismas, galintis pasinaudoti EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] įtvirtinta procedūra.

Čia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Teisingumo Teismo jurisprudencija, kurioje jis numatė galimybę valstybių narių įvairioms institucijoms kreiptis su

¹¹⁹ 1977 m. vasario 3 d. sprendimas *Benedetti* (52/76, Rink., 1977, p. 163); 1994 m. kovo 3 d. sprendimas *Eurico Italia ir kt.* (C-332/92, C-333/92, C-335/92, Rink., 1994, p. I-711).

¹²⁰ 1980 m. birželio 18 d. nutartis *Borker* (138/80, Rink., 1980, p. 1975).

¹²¹ 1986 m. kovo 5 d. nutartis *Greis Unterweger* (318/85, Rink., 1986, p. 955).

¹²² 2009 m. birželio 25 d. sprendimas *Roda Golf & Beach Resort* (C-14/08, Rink., 2009, p. I-5439). Prašymą priimti prejudicinį sprendimą šioje byloje pateikė *le Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 5 de San Javier* (San Chavjero V ikiteisminio tyrimo ir pirmosios instancijos teismas, Ispanija).

prašymu priimti prejudicinį sprendimą, yra vertinama kaip labiausiai ginčytina ir eklektiška šios jurisprudencijos dalis, susijusi su teismo sąvoka pagal SESV 267 straipsnį¹²³.

Teismo pobūdžio sprendimo priėmimo funkcija. Iš teisingumo vykdymo funkcijos turinio matyti, kad institucija ar teismas turi nagrinėti ginčą ir jį išspręsti priimdama teismo pobūdžio sprendimą. Nors teisės doktrinoje galima rasti nuomonių, kad teismo pobūdžio sprendimo požymis nelaikomas tinkamu sprendžiant dėl institucijos statuso prejudicinio sprendimo priėmimo procese¹²⁴, pats Teisingumo Teismas pabrėžia, kad tikrinant, ar institucija įgyvendina teisingumo vykdymo funkciją, reikia nustatyti, ar ji turi kompetenciją nagrinėti ginčus ir juos išspręsti priimdama teismo pobūdžio sprendimą¹²⁵. Lemiamą reikšmę vertinimui, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi valstybės narės institucija yra teismas, byloje *Koller* būtent ir turėjo tai, kad *Oberste Berufungs- und Disziplinarkommission* (Vyriausioji apeliacinė advokatų drausmės komisija, Austrija) buvo priskirta kompetencija priimti teismo pobūdžio sprendimus¹²⁶. Byloje *Längst*¹²⁷ Teisingumo Teismas nagrinėjo įdomų atvejį (valstybių narių vidaus teisės požiūriu), nes pagrindinėje byloje, kurią nagrinėjantis *Landgericht Stuttgart* (Štutgarto apygardos teismas, Vokietija) nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, ginčas tarp notaro (valstybės tarnautojo pagal Vokietijos teisę) ir tos žemės, kurioje jis dirbo, notarų rūmų pirmininko kilo dėl notarinių mokesčių ir rinkliavų nustatymo bei apskaičiavimo tvarkos, nes notaras atsisakė vykdyti nurodymą sumažinti nustatytus mokesčius ir užginčijo šį įsakymą teisme. Teisingumo Teisme nagrinėjamos bylos šalims kilo abejonių dėl kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo priimtumo, nes, jų nuomone, per procesą, per kurį nuspręsta kreiptis į Teisingumo Teismą, ginčas nebuvo nagrinėjamas. Teisingumo Teismas priminė, kad į jį dėl prejudicinio sprendimo priėmimo gali kreiptis valstybės narės teismas, nagrinėjantis bylą ir turintis priimti teismo pobūdžio sprendimą. Jis atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjant bylą valstybės narės teisme buvo išklaustytos

¹²³ BARAV, A. Déformation préjudicielles. Iš *Promenades au sein du droit européen. Mélanges en hommage à Georges Vandersanden*. Bruxelles: Bruylant, 2009, p. 29.

¹²⁴ TAGARAS, H.; ir WAELBROECK, M. Les autorités nationales de la concurrence et l'article 234 du Traité un étrange arrêt de la Cour de Justice. *Cahiers de droit européen (CDE)*, 2005, p. 525.

¹²⁵ 1999 m. kovo 2 d. sprendimas *Eddline El-Yassini* (C-416/96, Rink., 1999, p. I-1209); sprendimas *HI*; 2002 m. sausio 15 d. sprendimas *Lutz ir kt.* (C-182/00, Rink., 2002, p. I-547).

¹²⁶ 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimo *Koller* (C-118/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 23 punktas.

¹²⁷ 2005 m. birželio 30 d. sprendimas *Längst* (C-165/03, Rink., 2005, p. I-5637).

visos suinteresuotosios šalys, priimtu sprendimu buvo siekiama išspręsti ginčą, o jo neapskundus visų suinteresuotųjų šalių atžvilgiu jis įgijo *res judicata* galią, todėl prašymas priimti prejudicinį sprendimą turi būti pripažintas priimtiniu.

Nevienodų vertinimų sulaukė Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Syfait ir kt.*¹²⁸, kurioje valstybių narių institucijos, dirbančios konkurencijos teisės srityje ir kartais nagrinėjančios net ir konkurencijos srityje kilusius ginčus, nepripažintos teismais¹²⁹. Šioje byloje į Teisingumo Teismą su prašymu išaiškinti EB sutarties 82 straipsnį [SESV 102 straipsnį] kreipėsi *Epitropi Antagonismou* (Konkurencijos komisija, Graikija). Teisingumo Teismas nustatė, kad *Epitropi Antagonismou* narių nepriklausomumas užtikrintas įstatymu, o vykdydami funkcijas jie vadovaujasi tik įstatymu ir savo sąžine, tačiau jų paskyrimo atšaukimui ar panaikinimui netaikomos specialios garantijos. Teisingumo Teismas konstatavo, jog pagal vidaus teisę neužtikrinta, kad vykdomoji valdžia nesikiš į Konkurencijos komisijos narių veiklą. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad *Epitropi Antagonismou* glaudžiai bendradarbiauja su Europos Komisija, o Europos Sąjungos teisės aktų nustatytais atvejais gali netekti priskirtos kompetencijos, jei Europos Komisija pati inicijuos tyrimą. Galiausiai Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad į jį gali kreiptis tik institucija, nagrinėjanti ginčą ir pagal nustatytą procedūrą turinti priimti teismo pobūdžio sprendimą, todėl kiekvieną kartą, kai Komisijos sprendimu tokios nacionalinės konkurencijos institucijos (šiuo atveju – Konkurencijos komisija) neteks savo kompetencijos, šioje institucijoje pradėta procedūra nesibaigs teismo pobūdžio sprendimo priėmimu. Todėl, įvertinęs išnagrinėtų elementų visumą, Teisingumo Teismas konstatavo, kad *Epitropi Antagonismou* nėra teismas pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]. Manytina, kad dėl galimo pavojaus vienodam Europos Sąjungos konkurencijos teisės aiškinimui ir taikymui Teisingumo Teismui dar gali tekti grįžti prie byloje *Syfait ir kt.* nagrinėtų klausimų ir iš naujo spręsti dėl konkurencijos ginčus nagrinėjančių valstybių narių institucijų pripažinimo teismais pagal SESV 267 straipsnį. Kol nepasikeis iki šiol susiformavusi Teisingumo

¹²⁸ 2005 m. gegužės 31 d. sprendimas *Syfait ir kt.* (C-53/03, Rink., 2005, p. I-4609).

¹²⁹ BAZEX, M. La nature juridique des autorités nationales de concurrence. *Droit administratif* [interaktyvus]. Paris: LexisNexis JurisClasseur, n° 10, 2005, comm. 147 [žiūrėta 2011 m. liepos 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexisnexis.fr/lnjcpro>>. TAGARAS, H.; ir WAELBROECK, M., *Op. cit.*, p. 465–492. Įdomu tai, kad ankstesnėje savo praktikoje ESTT priėmė nagrinėti *Tribunal de Defensa de la Competencia* (Ispanijos konkurencijos teismas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nors šis teismas ir buvo Ispanijos konkurencijos ministerijos struktūrinis padalinys, o jo priimti sprendimai galėjo būti skundžiami administraciniais teismams. 1992 m. liepos 16 d. sprendimas *Asociación Española de Banca Privada ir kt.* (C-67/91, Rink., 1992, p. I-4785).

Teismo jurisprudencija konkurencijos bylose sprendžiant dėl konkurencijos srityje veikiančių institucijų statuso, abejotina, ar Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba galėtų pasinaudoti SESV 267 straipsnyje įtvirtinta procedūra.

Išanalizavus Teisingumo Teismo jurisprudenciją matyti, kad jis prejudicinius klausimus pateikusios teisminės institucijos teismo statusą pagal SESV 267 straipsnį tikrina taikydamas tris metodus: funkcinės patikros, institucinės patikros ir sprendimų galutinumo patikros. *Funkcinės patikros metodą* Teisingumo Teismas taiko tais atvejais, kai valstybės narės institucija, pateikusi kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo, valstybėje narėje yra teismas ir priklauso vidaus teismų sistemai arba teismu ją galima laikyti pagal jai priskirtas funkcijas. Jei nustatoma, kad tokia institucija vykdo daug įvairių funkcijų, tereikia patikrinti, ar per konkretų procesą, kai buvo priimtas sprendimas kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, ši institucija įgyvendino teisingumo vykdymo funkciją. Teisingumo Teismas tokiu atveju teismo statusui suteikia „prezumpcijos vertę“, kuri galės būti nuginčijama tik remiantis labai rimtais argumentais.

Institucinės patikros metodą Teisingumo Teismas taiko tais atvejais, kai kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo pateikusi institucija pačioje valstybėje narėje nėra teismas ir nėra jos teismų sistemos dalis. Tokiais atvejais Teisingumo Teismas prejudicinius klausimus pateikusių institucijų tikrina pagal visus savo jurisprudencijoje nustatytus požymius ir daug atidžiau atsižvelgia į tai, ar priimant sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą buvo įgyvendinama teisingumo vykdymo funkcija.

Ir *sprendimo galutinumo patikros metodą* Teisingumo Teismas taiko kaip papildomą ir sprendimą lemiantį, kai taikomi abu pirmiau minėti metodai. Teisingumo Teismo sprendimui pripažinti valstybės narės instituciją teismu pagal SESV 267 straipsnį turi įtakos ta aplinkybė, kad besikreipiančios institucijos sprendimai gali būti skundžiami, nes tokiu atveju išlieka tikimybė, kad anksčiau ar vėliau prašymas priimti prejudicinį sprendimą bus pateiktas. Tai nustatęs, Teisingumo Teismas dažniausiai nepriima nagrinėti prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir nepripažįsta institucijos teismu pagal SESV 267 straipsnį.

Teisingumo Teismas, sprenddamas, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi institucija gali būti pripažinta teismu pagal SESV 267 straipsnį, gali turėti ir

subjektyvių motyvų pripažinti teismo statusą arba jo nepripažinti¹³⁰, pavyzdžiui, tai yra: siekis užtikrinti panašaus pobūdžio bylose suformuotos jurisprudencijos vientisumą¹³¹; klausimo įdomumas ir aktualumas¹³²; tikimybė, kad tokį pat prejudicinį klausimą vėliau pateiks kita institucija, pavyzdžiui, nagrinėjanti skundus dėl sprendimo prašyti priimti prejudicinį sprendimą¹³³; pagarba valstybės narės paskutinės instancijos teismui, nors šis ir neatitinka Teisingumo Teismo nustatytų požymių¹³⁴. Tačiau dėl nuolatinio Europos Sąjungos teisės plėtojimosi ir valstybių narių teisinių sistemų įvairovės sunku įsivaizduoti, kad įmanoma rasti visoms valstybėms narėms, taip pat pačiai Europos Sąjungai priimtina vieną teismo sąvoką taikant SESV 267 straipsnį, taip pat abejotina, ar šios sąvokos apibrėžimas galėtų prisidėti prie prejudicinio sprendimo priėmimo proceso terminų sutrumpėjimo¹³⁵.

2. Procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, forma ir turinys

Europos Sąjungos teisės aktuose, reglamentuojančiuose procedūrą Teisingumo Teisme, kaip jau minėta, nėra nustatyta, kokia **procesinio dokumento forma** (nutarimu, sprendimu, nutartimi) valstybės narės teismas turėtų pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Tai patvirtina ir pats Teisingumo Teismas, savo praktikoje nurodydamas, kad Sutartyse nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nėra

¹³⁰ PERTEK, J. *Renvoi préjudiciel* [interaktyvus], Avril, 2010 [žiūrėta 2011 m. liepos 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexisnexis.fr/lnjcprou>>.

¹³¹ *Ibid.* Iš sprendimo *Garofalo ir kt.* 26 punkto matyti, kad buvo siekiama tęsti sprendime *Nederlandse Spoorwegen* (1973 m. lapkričio 27 d. sprendimas *Nederlandse Spoorwegen* (36/73, Rink., 1973, p. 1299) suformuotą praktiką priimant nagrinėti *Raad van State* (Valstybės Taryba, Nyderlandai) kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo ir ją pripažįstant teismu prejudicinio sprendimo priėmimo proceso kontekste.

¹³² *Ibid.* Nedidelis suinteresuotumas, kaip nutartyje *Greis Unterweger*, lėmęs kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo nepriimtimumo konstatavimą; prejudicinio klausimo svarba sprendime *Diversinte et Iberlacta* (1993 m. balandžio 1 d. sprendimas, C-260/91 ir C-261/91, Rink., 1993, p. I-1885), kurioje valstybės narės teismas klausė dėl Europos Sąjungos teisės aktų galiojimo laike ir dėl teisės akto, kurio grįžtamoji galia buvo numatyta, teisėtumo.

¹³³ *Ibid.* Sprendime *Broekmeulen* teismo statusas pripažintas *Commissie van Beroep Huisartsgeneeskunde 's-Gravenhage* (Bendrosios medicinos ginčų komisija, Nyderlandai), o 2008 m. birželio 12 d. sprendime *Gourmet Classic* (C-458/06, Rink., 2008, p. I-4207) – *Regeringsrätten*, Švedijos mokesčių administratoriui.

¹³⁴ Kai pavyzdys nurodomas sprendimas *Garofalo*. Šioje byloje prejudicinį klausimą pateikė *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) nagrinėdamas bylą ypatingąja teiseną. WATHELET, M.; ir WILDEMEERSCH, J. *Contentieux européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2010, p. 309.

¹³⁵ KÜRIS, P. La coopération entra la Cour de justice des Communautés européennes et les juridictions nationales. Quoi de neuf dans la pratique du renvoi préjudiciel? Iš *Droits de l'homme, démocratie et Etat de droit. Liber amicorum Luzius Wildhaber*. Zürich: Dike; Baden-Baden: Nomos, 2007, p. 1375.

nustatyta, kokia forma nacionalinis teismas turi pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą¹³⁶. Todėl pagal Europos Sąjungos teisę nacionalinis teismas turi visišką laisvę pasirinkti, koku procesiniu dokumentu¹³⁷ kreipsis į Teisingumo Teismą su minėtu prašymu. Nacionalinis teismas turi remtis nacionalinės proceso teisės, kuri reglamentuoja jo veiklą ir procesą jame, nustatytais reikalavimais procesiniam dokumentui priimti nagrinėjamoje byloje, kuriame išdėstomas kreipimasis dėl prejudicinio sprendimo ir pagrindinės bylos nagrinėjimas sustabdomas, kol Teisingumo Teismas priims prejudicinį sprendimą. Nacionaliniai teismai į Teisingumo Teismą kreipiasi priimdami tokius procesinius dokumentus: nutartį¹³⁸, nutarimą¹³⁹, sprendimą¹⁴⁰.

Minėto Informacinio pranešimo 20 punkte taip pat nustatyta, kad valstybės narės procesinis dokumentas, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, gali būti bet kokios formos, pagal nacionalinę proceso teisę numatytos atskiriems klausimams spręsti.

Informaciniame pranešime taip pat pateikiami detalūs praktiniai patarimai, kaip turėtų būti surašomas procesinis dokumentas, kuriame išdėstomi prejudiciniai klausimai, ir nurodama, jog jį rengiant reikia atsižvelgti į tai, kad jis bus verčiamas į kitas oficialias Europos Sąjungos kalbas, todėl turėtų būti surašytas aiškiai, tiksliai ir be perteklinės informacijos (Informacinio pranešimo 21 punktas). Net patariama neviršyti dešimties puslapių, nes tiek teksto paprastai pakanka prašymo priimti prejudicinį sprendimą aplinkybėms tinkamai išdėstyti (Informacinio pranešimo 22 punktas).

Informacinio pranešimo 24 punkte valstybės narės teismui rekomenduojama prejudicinį klausimą ar klausimus nurodyti atskiroje, aiškiai išskirtoje, procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, dalyje. Pažymima, kad paprastai prejudiciniai klausimai pateikiami tokio dokumento pradžioje arba

¹³⁶ 2007 m. birželio 28 d. sprendimo *Dell'Orto* (C-467/05, Rink., 2007, p. I-5557) 36 punktas.

¹³⁷ Atsižvelgiant į tai, kad Europos Sąjungos teisės aktuose nėra nustatyta bendro reikalavimo, kokį procesinį dokumentą, kuriame išdėstyta prašymą priimti prejudicinį sprendimą, turi priimti valstybės narės teismas, disertacijoje bus vartojamas terminas „procesinis dokumentas, kuriuo valstybės narės teismas prašo priimti prejudicinį sprendimą“. Manytina, kad toks apibūdinimas padarys tekstą aiškesnį ir bus išvengta tų pačių terminų pasikartojimo.

¹³⁸ 2000 m. birželio 15 d. sprendimo *Brinkmann* (C-365/98, Rink., 2000, p. I-4619) 1 punktas; 2002 m. lapkričio 14 d. sprendimo *Felix Swoboda* (C-411/00, Rink., 2002, p. I-10567) 1 punktas; 2003 m. rugsėjo 9 d. sprendimo *Monsanto Agricoltura Italie ir kt.* (C-236/01, Rink., 2003, p. I-8105) 1 punktas.

¹³⁹ 1999 m. spalio 14 d. sprendimo *Adidas* (C-223/98, Rink., 1999, p. I-7081) 1 punktas.

¹⁴⁰ 2008 m. spalio 9 d. sprendimas *Sabatauskas ir kt.* (C-239/07, Rink., 2008, p. I-7523) ir sprendimas *Nidera Handelscompagnie*.

pabaigoje. Jie turi būti suprantami neskaičius prašymo motyvų, kurie sudaro tinkamam vertinimui būtiną kontekstą.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialių pasiūlymų dėl klausimų skaičiaus ar pačių klausimų struktūros šiuose rekomendacinio pobūdžio patarimuose nėra. Taigi nacionalinių teismų pateikiamų prejudicinių klausimų skaičius ir struktūra labai įvairuoja – nuo vieno iki keleto prejudicinių klausimų, kartais prejudicinius klausimus sudaro atskiros dalys, jų punktai ir papunkčiai ir t. t.¹⁴¹ Pavyzdžiui, byloje *Meilicke* valstybės narės teismas pateikė aštuonis prejudicinius klausimus, kiekvienas iš jų buvo sudarytas iš kelių dalių, dar išskaidytų į atskirus punktus, kurių galutinis skaičius viršijo trisdešimt¹⁴². Kai nacionalinis teismas pateikia daug prejudicinių klausimų, Teisingumo Teismas juos įvertinęs gali nuspręsti, kad iš esmės buvo pateiktas tik vienas klausimas¹⁴³, arba gali sujungti kelis klausimus į vieną¹⁴⁴.

Lietuvos teismų patirtis Teisingumo Teisme taip pat gali patvirtinti procesinių dokumentų, kuriais jie kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, įvairovę. Pažymėtina, kad iki šios dienos į Teisingumo Teismą su tokiais prašymais yra kreipęsi visi Lietuvos Respublikos aukščiausiųjų instancijų teismai: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas¹⁴⁵, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas¹⁴⁶, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹⁴⁷. Prašymus priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui, be minėtų paskutinės instancijos teismų, taip pat yra

¹⁴¹ 2011 m. liepos 21 d. sprendimo *Fuchs ir Köhler* (C-159/10 ir C-160/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 28 punktas. Suskaičiavus visus abiejose bylose *Verwaltungsgericht Frankfurt am Main* (Frankfurto prie Maino administracinis teismas, Vokietija) pateiktus prejudicinius klausimus, įskaitant ir kiekvieną jų papunktį, iš viso buvo pateikti dvidešimt penki klausimai.

¹⁴² Sprendimo *Meilicke* 19 punktas; 2008 m. balandžio 23 d. nutarties *Test Claimants in the CFC and Dividend Group Litigation* (C-201/05, Rink., 2008, p. I-2875) 30 punktas (daugiau nei dvylika klausimų); 2007 m. kovo 13 d. sprendimo *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* (C-524/04, Rink., 2007, p. I-2107) 22 punktas (daugiau nei dešimt klausimų); 2010 m. spalio 1 d. nutarties *Affatato* (C-3/10, Rinkinyje neskelbtos) 21 punktas.

¹⁴³ 2011 m. birželio 9 d. sprendimo *Bábolna* (C-115/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 32 punktas.

¹⁴⁴ 2011 m. gegužės 10 d. sprendimo *Römer* (C-147/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 29, 37 ir 65 punktai.

¹⁴⁵ Sprendimas *Sabatauskas ir kt.* (C-239/07).

¹⁴⁶ Pažymėtina, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas į Teisingumo Teismą kreipėsi tris kartus: 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas *Valčiukienė ir kt.* (C-295/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje), 2009 m. vasario 5 d. nutartis *Mechel Nemunas* (C-119/08, Rink., 2009, p. I-12, Rinkinyje paskelbta santrauka) ir 2007 m. balandžio 19 d. sprendimas *Profisa* (C-63/06, Rink., 2007, p. I-3239).

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra kreipęsis taip pat tris kartus: 2012 m. balandžio 19 d. sprendimas *F-Tex* (C-213/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje), 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas *Kirin Amgen* (C-66/09, Rink., 2010, p. I-7943) ir 2008 m. liepos 11 d. sprendimas *Rinau* (C-195/08 PPU, Rink., 2008, p. I-5271).

pateikę dar du teismai ir viena teismo pobūdžio institucija: Panevėžio apygardos teismas¹⁴⁸, Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas¹⁴⁹ ir Mokestinių ginčų komisija¹⁵⁰.

Visi minėti Lietuvos Respublikos teismai ir Mokestinių ginčų komisija, priimdami sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir, kol bus gautas prejudicinis sprendimas, sustabdydami pagrindinės bylos nagrinėjimą, vadovavosi jų procesą reglamentuojančiais nacionalinės teisės aktais ir remdamiesi jais priėmė atitinkamos formos procesinį dokumentą. Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas, vadovaudamasis Konstitucinio Teismo įstatymo¹⁵¹ 1 ir 28 straipsniais, priėmė *sprendimą*, kuriame išdėstė Teisingumo Teismui skirtą prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priėmė *nutartį* (visose trijose bylose), kuria, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo¹⁵² 40¹ straipsniu ir Administracinių bylų teisenos įstatymo¹⁵³ 98 straipsnio 1 dalies 8 punktu, kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat priėmė *nutartį*, kuria, vadovaudamasis atitinkamai CPK¹⁵⁴ 3 straipsnio 5 dalimi, 163 straipsnio 9 punktu ir 356 straipsnio 5 dalimi, kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Pagal tas pačias CPK nuostatas *nutartį*, kuria kreipėsi į Teisingumo Teismą, minėtoje byloje *Runevič-Vardyn ir Wardyn* priėmė ir Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas.

¹⁴⁸ 2008 m. liepos 11 d. nutartis *Babanov* (C-207/08, Rink., 2008, p. I-108, Rinkinyje paskelbta santrauka).

¹⁴⁹ 2011 m. gegužės 12 d. sprendimas *Runevič-Vardyn ir Wardyn* (C-391/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

¹⁵⁰ Ši komisija jau yra pateikusi Teisingumo Teismui du prašymus priimti prejudicinį sprendimą: 2012 m. liepos 9 d. sprendimas *Lietuvos geležinkeliai* (C-250/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje) ir sprendimas *Nidera Handelscompagnie*.

¹⁵¹ *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120; paskutiniai pakeitimai *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 49-2366.

¹⁵² *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17-649; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 78-3804.

¹⁵³ *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 85-2566; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 139-6549.

¹⁵⁴ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 42; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 139-6551. CPK 3 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad teismas, kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, kurį išnagrinėti būtina, kad sprendimas byloje būtų priimtas, turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją su prašymu priimti *preliminarų nutarimą*, o paskutinės instancijos teismai – pareigą.

Panevėžio apygardos teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (BPK)¹⁵⁵ 234 straipsnio 5 dalies 4 punktu, taip pat priėmė *nutartį*. Jis nusprendė baudžiamosios bylos nagrinėjimą sustabdyti, kol gaus Teisingumo Teismo atsakymą į pateiktus prejudicinius klausimus.

Kaip jau minėta, Mokestinių ginčų komisija byloje *Nidera Handelscompagnie* buvo pripažinta teismo pobūdžio funkcijas vykdančia institucija Europos Sąjungos teisės požiūriu, tiksliau, prejudicinio sprendimo priėmimo procese, o Teisingumo Teismas išnagrinėjamas jau ir antrą šios institucijos prašymą priimti prejudicinį sprendimą (minėta byla *Lietuvos geležinkeliai*). Abiem atvejais Mokestinių ginčų komisija priėmė sprendimą, kuriuo, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 156 straipsniu, kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo¹⁵⁶.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Teismų įstatyme yra specialus 40¹ straipsnis¹⁵⁷, kuriame numatytas teismų kreipimasis į Europos Sąjungos teismines institucijas. Tačiau vieni teismai jį nurodo procesiniame dokumente, kuriuo nusprendžia kreiptis į Teisingumo Teismą, kiti – nenurodo¹⁵⁸. Iš esmės minėtame Teismų įstatymo straipsnyje pakartojamas EB sutarties 234 straipsnio turinys, patikslinant, kokie Lietuvos Respublikos teismai yra pripažįstami paskutinės instancijos teismais pagal minėtą EB sutarties straipsnį¹⁵⁹. Pažymėtina, kad nuo 2009 m. gruodžio 1 d., įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, reikėtų suderinti Teismų įstatymo straipsnio formulotę, ypač dėl to, kad po Lisabonos sutarties įsigaliojimo keitėsi ne tik nacionalinių teismų teisės ir pareigos kreipiantis dėl prejudicinio sprendimo, bet ir SESV vartojami terminai. Atkreiptinas dėmesys, kad oficialiai paskelbtame SESV 267 straipsnio tekste vietoje termino „preliminarus nutarimas“ yra

¹⁵⁵ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 46; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4127.

¹⁵⁶ *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 63-2243; paskutinis pakeitimas *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 145-7416.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos 2003 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-1490 (nuo 2004 m. gegužės 1 d.) (*Valstybės žinios*, 2003, Nr. 39-1765) redakcija.

¹⁵⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutartyje yra nurodytas Teismų įstatymo 40¹ straipsnis, o Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutartyje minėta Teismų įstatymo nuostata nenurodoma.

¹⁵⁹ Teismų įstatymo 40¹ straipsnis: 1. Teismas, kuriam taikant Europos Sąjungos teisės normas iškilo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimas, kurį išnagrinėti būtina, kad sprendimas byloje būtų priimtas, turi teisę kreiptis į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją su prašymu pateikti dėl to preliminarų nutarimą; 2. Aukščiausiasis Teismas ir Vyriausiasis administracinis teismas, taip pat teismas, kuris yra paskutinė instancija nagrinėjamoje byloje (kai sprendimas negali būti toliau skundžiamas), šio straipsnio 1 dalyje nurodytu atveju privalo prašyti kompetentingos Europos Sąjungos teisminės institucijos preliminarus nutarimo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu.

vartojamas terminas „prejudicinis sprendimas“. Nesuderinti su SESV 267 straipsnyje vartojamu terminu yra ir kiti šiuo metu galiojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai: Administracinių bylų teisenos įstatymo 98 straipsnio redakcijos, kurioje nustatyti administracinės bylos nagrinėjimo sustabdymo pagrindai, 1 dalies 8 punktas¹⁶⁰; CPK 3 straipsnio 5 dalis; BPK 234 straipsnio 5 dalies 4 punktas¹⁶¹. Svarstyta, ar reikėtų papildyti Mokesčių administravimo įstatymo 156 straipsnyje nustatytus skundo dėl mokestinio ginčo nagrinėjimo sustabdymo pagrindus – nurodyti, kad skundo nagrinėjimas gali būti sustabdomas ir dėl institucijos sprendimo kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

Visuose iki šios dienos užregistruotuose įstatymų projektuose¹⁶², kuriuose numatoma keisti BPK ir CPK straipsnius, kuriuose kalbama apie kreipimąsi su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, yra numatyti tų pačių straipsnių pakeitimai, tačiau nesiūloma termino „preliminarus nutarimas“ pakeisti terminu „prejudicinis sprendimas“¹⁶³. Kol kas nėra įregistruota įstatymo projektų dėl Administracinių bylų teisenos įstatymo 98 straipsnio 1 dalies 8 punkto pakeitimų. Todėl, siekiant užtikrinti vienodų terminų vartojimą tiek Lietuvos teisės aktuose, tiek oficialiai lietuvių kalba paskelbtuose Europos Sąjungos teisės aktuose, būtų tikslinga parengti įstatymų projektus dėl visų paminėtų teisės aktų nuostatų pakeitimo.

Lietuvos Respublikos teismai procesiniuose dokumentuose, kuriais per pastaruosius metus kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymais priimti prejudicinį sprendimą, vartojo terminą „prejudicinis sprendimas“, todėl darytina išvada, kad Lietuvos teismai tinkamai vadovaujamasi oficialiąja SESV versija lietuvių kalba. Tačiau reikėtų suvienodinti ar net teisės akte įtvirtinti, kad procesiniame dokumente nurodant visus teisės aktus, kuriais remiantis yra kreipiamasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, reikia paminėti ir Teismų įstatymo specialiąją

¹⁶⁰ Administracinių bylų teisenos įstatymo 98 straipsnio 1 dalies 8 punkte nustatytas vienas iš administracinės bylos nagrinėjimo sustabdymo pagrindų: kai teismas kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją prašydamas *preliminarus nutarimo* Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu.

¹⁶¹ BPK 234 straipsnio 5 dalies 4 punkte nustatyta, kad kai įstatymų numatytais atvejais kreipiamasi į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją dėl Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo, bylos nagrinėjimas atidedamas, kol bus gautas šios institucijos preliminarus nutarimas.

¹⁶² Paskutinį kartą informacija atnaujinta 2012 m. sausio 20 d.

¹⁶³ 2010 m. kovo 17 d. pateiktas įstatymo projektas Nr. XIP-1821, kuriame numatyti ir BPK 234 straipsnio pakeitimai; 2011 m. gruodžio 1 d. pateiktas įstatymo projektas Nr. XIP-1821(2), kuriame numatyti ir BPK 234 straipsnio pakeitimai; 2010 m. gegužės 10 d. pateiktas įstatymo Nr. XIP-2040 projektas, kuriame siūlomi ir CPK 3 straipsnio pakeitimai; 2011 m. birželio 17 d. pateiktas ir 2011 m. birželio 21 d. priimtas įstatymo Nr. XIP-1409(3) projektas, kuriame numatyti ir CPK 3 straipsnio pakeitimai.

nuostata, kurioje numatyta ši galimybė, antraip ši teisės norma tampa negyva ir nereikalinga.

Procesinio dokumento, kuriuo nacionalinis teismas kreipiasi į Teisingumo Teismą, turinys ir jame esantys nacionalinio teismo nurodyti informacijos elementai iš tikrųjų turi lemiamą reikšmę sprendžiant šio prašymo priimtinumą nagrinėti klausimą. Tam tikros procesinio dokumento, kuriuo nacionaliniai teismai kreipiasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, rengimo gairės pateiktos Procedūros reglamento 104 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kokia tvarka Teisingumo Teismas kitas valstybės nares informuoja apie gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Minėtame Procedūros reglamento straipsnyje nurodoma, kad procesinis dokumentas, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, kitoms valstybės narėms perduodamas originalo kalba su vertimu į valstybės, kuriai jis skirtas, valstybinę kalbą. Taip pat numatyta galimybė tuo atveju, kai to reikia dėl procesinio dokumento didelės apimties, vietoje viso vertimo pateikti santrauką, kurios pagrindu valstybės narės galės susidaryti atitinkamą nuomonę ir ją išreikšti rašytinėse pastabose, kurias pateiks Teisingumo Teismui. Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santraukoje pateikiama ši informacija: visas vieno ar kelių klausimų, kuriuos uždavė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs valstybės narės teismas, tekstas; nacionalinio teismo nurodytas pagrindinės bylos dalykas; svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai; glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas, taip pat nacionalinių ir Europos Sąjungos teismų praktika; Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės nuostatos, taikytinos pagrindinėje byloje.

Tačiau Europos Sąjungos teisės aktuose nėra įtvirtinta specialių nuostatų, reglamentuojančių procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, turinį, kaip jau minėta kalbant apskritai apie visus priimtinumą pagrindus. Nors Europos Sąjungos teisės aktai nenustato reikalavimų šio procesinio dokumento turiniui, tokių reikalavimų sąrašą galima sudaryti atlikus Teisingumo Teismo jurisprudencijos analizę. Iš jos matyti, kad reikalavimai nacionalinių teismų pateikiamų procesinių dokumentų, kuriais prašoma priimti prejudicinį sprendimą, turiniui yra gana aiškūs, bet kartu ir glaudžiai vienas su kitu susiję, papildantys vienas kitą ar net iš esmės pasikartojantys.

Teisingumo Teismas, nagrinėdamas prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimą, iš esmės tikrina, ar pateikti visi Informaciniame pranešime nurodyti informacijos elementai:

1) faktinės bylos aplinkybės (informacija apie pagrindinės bylos ginčo dalyką arba pateiktas preziumuojamų faktinių bylos aplinkybių paaiškinimas);

2) taikytinų nacionalinės teisės nuostatų turinys (prireikus gali būti nurodoma ir nacionalinių teismų praktika);

3) svarbios Europos Sąjungos teisės nuostatos;

4) priežastys, paskatinusios kreiptis į Teisingumo Teismą dėl konkrečių Europos Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ar jų galiojimo (ryšys tarp prašomų išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatų ir pagrindinėje byloje taikytinų nacionalinės teisės nuostatų);

5) pagrindinės bylos šalių argumentų santrauka.

Faktinės pagrindinės bylos aplinkybės, kurias nacionalinis teismas nurodo Teisingumo Teismui, padeda patikrinti, ar šis yra kompetentingas nagrinėti keliamus klausimus, susijusius su Europos Sąjungos teisės aiškinimu ir taikymu. Iš tikrųjų taikant bendradarbiavimo principą, kuriuo reikia vadovautis procese dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, reikalaujama, kad valstybės narės teismas atsižvelgtų į ESTT patikėtą uždavinį prisidėti prie gero teisingumo vykdymo valstybėse narėse ir padėti veiksmingai išspręsti pagrindinėje byloje nagrinėjamą ginčą¹⁶⁴, o ne pateikti konsultacines nuomones dėl bendrų ar hipotetinių klausimų¹⁶⁵. Nacionalinio teismo nurodoma informacija apie faktines bylos aplinkybes turi būti pakankama, kad Teisingumo Teismas suprastų, koks yra pagrindinės bylos ginčo objektas, jei jo neapibrėžė pats nacionalinis teismas, prašantis priimti prejudicinį sprendimą¹⁶⁶. Pavyzdžiui, byloje *Jakubowska* Teisingumo Teismas nurodė, kad nors prejudiciniai klausimai ir yra visiškai nesusiję su pagrindinėje byloje pateikto ieškinio objektu, tai nelemia šių klausimų nepriimtumo. Teisingumo Teismas nusprendė, jog prejudiciniai klausimai skirti tam, kad būtų suteikta galimybė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui įvertinti vidaus teisės aktų, dėl kurių taikymo kilo procesinis klausimas pagrindinėje byloje, teisėtumą. Šis procesinis

¹⁶⁴ 2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimo *Winner Wetten* (C-409/06, dar nepaskelbto Rinkinyje) 37 ir 38 punktai.

¹⁶⁵ Sprendimo *Adeneler ir kt.* 42 punktas.

¹⁶⁶ 2011 m. liepos 28 d. sprendimo *Lidl & Companhia* (C-106/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 26 punktas.

klausimas yra nagrinėjamos bylos dalis, todėl Teisingumo Teismas konstatavo, kad minėtas teismas gali pateikti Teisingumo Teismui klausimus dėl, jo nuomone, šiuo atveju reikšmingų Europos Sąjungos teisės normų išaiškinimo¹⁶⁷. Tačiau Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti ir pavyzdžių, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas nurodė, jog dėl pagrindinėje byloje taikytinų proceso teisės taisyklių jis negali Teisingumo Teismui pateikti tam tikros faktinės informacijos, o Teisingumo Teismas pripažino šį prašymą priimtiniu, patikrinęs, ar iš visos informacijos, kiek jos galėjo pateikti nacionalinis teismas, yra aišku, kad toks prašymas yra susijęs su Europos Sąjungos nuostatų taikymu ir yra reikalingas sprendimui pagrindinėje byloje priimti¹⁶⁸.

Teisingumo Teismas nenustato labai griežtų reikalavimų faktinių pagrindinės bylos aplinkybių pristatymui, jis pažymi, kad nacionalinis teismas turėtų informuoti apie susiklosčiusius teisinius santykius tarp pagrindinės bylos šalių¹⁶⁹, ir tik nustatęs, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą nėra net minimalaus faktinių aplinkybių aprašymo, tokį prašymą pripažįsta nepriimtiniu nagrinėti¹⁷⁰. Rengdamas informaciją apie tarp pagrindinės bylos šalių atsiradusius teisinius santykius nacionalinis teismas turi patikrinti, ar tie santykiai patenka į Europos Sąjungos teisės reguliavimo sritį¹⁷¹. Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje primena, kad jis nesprenžia jokių ginčų dėl pagrindinės bylos faktinės situacijos, o vertinti faktines bylos aplinkybes priklauso kompetencijai nacionalinio teismo¹⁷², kuris turi nuspręsti, kokią įtaką nustatytos faktinės aplinkybės turės jo sprendimui¹⁷³. Apie faktinių aplinkybių

¹⁶⁷ 2010 m. gruodžio 2 d. sprendimo *Jakubowska* (C-225/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 22 punktas. Pagrindinėje byloje ieškovė kreipėsi į teismą dėl žalos, padarytos eismo įvykio metu, atlyginimo. Nagrinėjant bylą kilo ieškovės advokatų teisės verstis advokato praktika klausimas, nes jie, kaip dirbantys ne visą darbo dieną valstybės tarnautojai, pagal Italijos teisę neturėjo teisės verstis advokato praktika. Ieškovė pateikė pareiškimą ginčydamą Italijos advokatų tarybos sprendimą išbraukti jos pasirinktus advokatus iš advokatų sąrašo ir prašė leisti jiems toliau jai atstovauti. Būtent dėl Italijos teisėje numatytų reikalavimų asmenims, norintiems užsiimti advokato praktika, ir kilo abejonių *Giudice di pace di Cortona* (Kortonos taikos teisėjas, Italija).

¹⁶⁸ 2011 m. vasario 17 d. sprendimo *TeliaSonera Sverige* (C-52/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 13, 15–17 punktai.

¹⁶⁹ Nutarties *Saenz Morales* 16 punktas.

¹⁷⁰ 2010 m. gruodžio 7 d. nutarties *SEMTEX* (C-440/10, Rinkinyje neskeltos) 11 punktas; 2010 m. gruodžio 15 d. nutarties *González Alonso* (C-352/10, Rinkinyje neskeltos) 14 punktas; 2011 m. sausio 20 d. nutarties *Chihabi ir kt.* (C-432/10, Rinkinyje neskeltos) 19 punktas.

¹⁷¹ 2010 m. lapkričio 11 d. sprendimo *Danosa* (C-232/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 34 punktas.

¹⁷² 2008 m. birželio 26 d. sprendimo *Burda* (C-284/06, Rink., 2008, p. I-4571) 29 ir 30 punktai; 2008 m. lapkričio 6 d. sprendimo *Trespa International* (C-248/07, Rink., 2008, p. I-8221) 36 punktas.

¹⁷³ 2012 m. kovo 15 d. sprendimo *SCF Consorzio Fonografici* (C-135/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 67 punktas.

vertinimą Teisingumo Teismas užsiminė ir byloje *Bressol ir kt.*¹⁷⁴ nagrinėdamas Belgijos *Cour constitutionnelle* (Konstitucinis Teismas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir klausdamas dėl valstybės narės teisės apriboti skaičių nuolat jos teritorijoje negyvenančių studentų, galinčių užsirašyti į aukštojo mokslo įstaigų medicinos ir paramedicinos studijų programas¹⁷⁵. Teisingumo Teismas priminė, kad tik nacionalinis teismas turi kompetenciją vertinti faktines bylos aplinkybes ir aiškinti nacionalinės teisės aktus, t. y. Teisingumo Teismas pateikia Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimą, o nacionalinis teismas turi patikrinti, ar dėl konkrečios bylos faktinių aplinkybių nacionalinės teisės aktai atitinka Teisingumo Teismo išaiškintą Europos Sąjungos teisę.

Tinkamai parengta ir pateikta visa būtina informacija leidžia Teisingumo Teismui įsitikinti, kad nacionalinis teismas iš tikrųjų nagrinėja realų ginčą, dėl kurio kilo Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo klausimų. Teisingumo Teismo praktikoje yra buvę atvejų, kai nacionaliniame teisme buvo specialiai sukurtas ginčas, kad būtų galima pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra ir taip sužinoti Teisingumo Teismo nuomonę tam tikru su Europos Sąjungos teise susijusiu klausimu. Todėl ESTT ypač atidžiai tikrina, ar tikrai nacionalinis teismas, nagrinėdamas realų ginčą, pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Byloje *Leur-Bloem*¹⁷⁶ Teisingumo Teismas nurodė, kad nenagrinėti nacionalinio teismo pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą iš esmės jis gali tik tuo atveju, kai nustatoma, jog buvo pasinaudota EEB sutarties 177 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] numatyta procedūra ir buvo specialiai sukurtas ginčas, kad būtų galima kreiptis į Teisingumo Teismą, arba kai akivaizdu, jog Europos Sąjungos teisė nėra nei tiesiogiai, nei netiesiogiai taikytina pagrindinėje byloje nagrinėjamam ginčui išspręsti¹⁷⁷. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas pripažįsta

¹⁷⁴ 2010 m. balandžio 13 d. sprendimas *Bressol ir kt.* (C-73/08, Rink., 2010, p. I-2735).

¹⁷⁵ *Ibid.*, Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės norėjo sužinoti, ar pagal Europos Sąjungos teisę valstybei narei draudžiama priimti tokį teisės aktą, kuris nagrinėjamas pagrindinėje byloje ir kuriuo apribojamas šalyje nuolat negyvenančių studentų, pirmą kartą galinčių užsirašyti į aukštojo mokslo įstaigų medicinos ir paramedicinos studijų programas, skaičius, kai ši valstybė susiduria su kaimyninės valstybės narės studentų antplūdžiu, kurį sukėlė ribojanti šios kaimyninės valstybės narės politika, ir kai dėl tokios situacijos šių studijų programų diplomą gautų per mažai šioje bendruomenėje nuolat gyvenančių studentų (sprendimo *Bressol ir kt.* 27 punktas). Teisingumo Teismas nurodė, kad pagrindinėje byloje nacionalinis teismas nustatė, jog po to, kai Prancūzijos Respublika apribojo priėmimą į atitinkamas studijas, Belgijos Karalystėje ypač padaugėjo studentų iš Prancūzijos, kurie pasirenka studijas prancūzų bendruomenėje, nes dėstomoji kalba jos aukštosiose mokyklose yra tokia pat kaip ir Prancūzijoje.

¹⁷⁶ 1997 m. liepos 17 d. sprendimo *Leur-Bloem* (C-28/95, Rink., 1997, p. I-4161) 26 punktas.

¹⁷⁷ 1981 m. gruodžio 16 d. sprendimo *Foglia* (244/80, Rink., 1981, p. 3045) 16 punktas.

nepriimtinu ir tuo atveju, kai iš nacionalinio teismo pateiktos medžiagos matyti, kad yra kalbama apie ateityje galimą situaciją, kai galbūt bus pažeistos Sutartyse įtvirtintos pagrindinės laisvės, o ne apie realų, šiuo metu vykstantį ginčą¹⁷⁸. Teisingumo Teismas prejudicinį klausimą pripažįsta hipotetiniu tada, kai galimas atsakymas į jį neturi įtakos pagrindinės bylos baigčiai arba yra visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos faktinėmis aplinkybėmis ir ginčo objektu¹⁷⁹. Teisingumo Teismo nuomone, pateiktas prejudicinis klausimas tampa hipotetinis ir tada, kai nebelieka ginčo objekto pagrindinėje byloje. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas, gavęs informaciją, kad ieškovo skundas buvo pripažintas pagrįstu, nusprendė, jog nebeliko ginčo objekto pagrindinėje byloje objekto, todėl nebeliko ir būtinybės priimti prejudicinį sprendimą. Tokiu atveju Teisingumo Teismas kreipiasi į nacionalinį teismą ir klausia, ar šis mano, kad atsakymai į pateiktus prejudicinius klausimus jam dar bus reikalingai sprendimui pagrindinėje byloje priimti. Tačiau net ir gavęs nacionalinio teismo atsakymą, kad, nepaisant pasikeitusių pagrindinės bylos aplinkybių, jis neatsiims prašymo priimti prejudicinį sprendimą, nes ieškovas dar ketina pateikti ieškinį dėl žalos atlyginimo, Teisingumo Teismo gali nuspręsti, kad toks nacionalinio teismo preziumuojamas galimas ieškovo veiksmas vertintinas kaip hipotetinis¹⁸⁰. Pažymėtina, kad iš esmės pasikeitus pagrindinės bylos aplinkybėms pats nacionalinis teismas turi teisę atsiimti pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pavyzdžiui, kai pagrindinėje byloje nebelieka ginčo¹⁸¹, net ir nelaukdamas atskiro ESTT paklausimo. Pripažinimo, kad nebeliko ginčo objekto pagrindinėje byloje, pavyzdys yra byla *Mohammad Imran*¹⁸², kurioje *Rechtbank's-Gravenhage* (Hagos teismas, Nyderlandai) pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėdamas bylą, kurioje kilo ginčas dėl atsisakymo asmeniui išduoti laikinąjį leidimą gyventi Nyderlandų teritorijoje. Vėliau nacionalinis teismas Teisingumo Teismą informavo, kad asmeniui buvo suteiktas laikinas leidimas gyventi, todėl, jo nuomone, skubos tvarka nagrinėti prejudicinių klausimų nebebūtina, ir pareiškė, kad neatsiims prašymo

¹⁷⁸ 1998 m. gegužės 25 d. nutarties *Nour* (C-361/97, Rink., 1998, p. I-3101) 19 punktas.

¹⁷⁹ Sprendimo *Volker und Markus Schecke* 40 punktas.

¹⁸⁰ 2011 m. birželio 10 d. nutarties *Mohammad Imran* (C-155/11 PPU, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 16–20 punktai.

¹⁸¹ 2011 m. vasario 7 d. nutarties *Klinz* (C-312/10, Rinkinyje neskelbtos) 3 ir 4 punktai. Kadangi buvo sujungtos dvi bylos, o vienoje iš jų valstybės narės teismas atsiėmė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismas atskyrė sujungtas bylas (pagal Procedūros reglamento 43 straipsnį) ir išbraukė iš Teismo registro bylą, kurioje valstybės narės teismas atsiėmė prašymą. 2010 m. kovo 5 d. nutarties *Motor Insurers' Bureau* (C-26/09, Rinkinyje neskelbtos) dėl išbraukimo iš Teismo bylų registro 1 ir 2 punktai.

¹⁸² Nutartis *Mohammad Imran*.

priimti prejudicinį sprendimą, nes asmuo, gavęs leidimą laikinai gyventi, neatsiėmė savo ieškinio, juo labiau kad galima manyti, jog šis asmuo pateiks ieškinį dėl žalos atlyginimo. Teisingumo Teismas nurodė, jog, atsižvelgiant į tai, kad prašymas išduoti laikinąjį leidimą gyventi buvo patenkintas, galima daryti išvadą, jog nebeliko ginčo pagrindinėje byloje objekto. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nacionalinio teismo nurodytas argumentas, jog ateityje bus pateiktas ieškinys dėl žalos atlyginimo, nėra pakankamas atsakymų į prejudicinius klausimus svarbai pagrįsti. Teisingumo Teismas priminė, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas ne dėl to, kad būtų suformuluotos patariamąsios nuomonės bendro pobūdžio arba hipotetiniais klausimais, o dėl būtinybės veiksmingai išspręsti ginčą, todėl konstatavo, kad nėra reikalo išnagrinėti šios bylos iš esmės.

Teisingumo Teismas taip pat nurodo, kad jo jurisdikcijai nepriklauso nagrinėti ir valstybės narės teismo klausimų, susijusių su bylinėjimosi išlaidomis. Pavyzdžiui, byloje *Reinke* valstybės narės vyriausybė Teisingumo Teismą informavo, kad pagrindinėje byloje kilęs ginčas buvo išspręstas, todėl nebeliko ginčo dalyko pradėtoje nagrinėti prejudicinėje byloje. Teisingumo Teismas *Landessozialgericht Berlin-Brandenburg* (Berlyno apygardos aukščiausiasis socialinių ginčų teismas, Vokietija), prašusiam priimti prejudicinį sprendimą, pateikė klausimą dėl minėto fakto ir prašymo atsiėmimo. Valstybės narės teismas atsakė, kad pateikto prejudicinio klausimo neatsiims, nes mano, jog prejudicinis sprendimas būtų naudingas nagrinėjant bylinėjimosi išlaidų klausimą. Teisingumo Teismas konstatavo, kad spręsti bylinėjimosi išlaidų klausimą priklauso pagrindinę bylą nagrinėjančio teismo kompetencijai, todėl į pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą atsakyti nereikia¹⁸³.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti keletą pavyzdžių, kai, Teismo nuomone, pagrindinės bylos aplinkybių pasikeitimas po to, kai nacionalinis teismas Teisingumo Teismui pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, yra lemiamas konstatuojant, kad Teismui nebėra reikalo arba jis negali atsakyti į anksčiau pateiktus prejudicinius klausimus, kaip antai: pagrindinės bylos šalys susitaiko ar

¹⁸³ 2010 m. spalio 14 d. nutarties *Reinke* (C-336/08, Rinkinyje neskelbtos) 15 ir 16 punktai.

susitaria¹⁸⁴; valstybės narės konstitucinis teismas priima nutarimą dėl nacionalinės teisės akto, taikytino pagrindinėje byloje, konstitucingumo¹⁸⁵.

Byloje *Fluxys*¹⁸⁶ Teisingumo Teismas, kitaip nei generalinė advokatė, ir neatlikęs išsamesnės analizės nusprendė, kad Konstituciniam Teismui priėmus sprendimą, kuriuo nacionalinės teisės aktas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, nebeliko pagrindo nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Šis Teisingumo Teismo ir generalinės advokatės nuomonių išsiskyrimas byloje sulaukė ir neigiamo vertinimo teisės doktrinoje, palankiau žiūrėta į generalinės advokatės atliktą analizę¹⁸⁷. Šioje analizėje buvo atsižvelgta ir į nacionalines proceso teisės normas (pagal kurias ieškovas negali vienas atsisakyti savo reikalavimų), ir į Konstitucinio Teismo priimto sprendimo teisinės pasekmes (atsižvelgdamas į faktinių bylos aplinkybių atsiradimo laiką, nacionalinis teismas turėjo galutinio sprendimo priėmimui taikyti tą įstatymą, kuris galiojo minėtų aplinkybių atsiradimo metu, net jei vėliau Konstitucinis Teismas pripažino jį prieštaraujančiu Konstitucijai). Tačiau, atsižvelgiant į ankstesnę ESTT praktiką, keliamas klausimas, ar tai suderinama su Teisingumo Teismo sprendimu *Melki ir Abdeli*¹⁸⁸, kuriame jis nusprendė, kad bet kuriuo, nacionalinio teismo nuomone, tinkamu bylos nagrinėjimo momentu, net pasibaigus konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūrai, nacionalinis teismas tebeturi laisvę pateikti Teisingumo Teismui bet koki, jo nuomone, būtiną prejudicinį klausimą.

Galiausiai nacionalinis teismas, nurodydamas visą būtiną informaciją apie faktines pagrindinės bylos aplinkybes, turi patikrinti, ar jos patenka į Europos Sąjungos teisės taikymą *ratione temporis*. Teisingumo Teismas turi jurisdikciją

¹⁸⁴ 2008 m. rugpjūčio 4 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Abdullah* (C-177/08, Rinkinyje neskelbtos) 3 punktas. Šia nutartimi byla išbraukiama iš Teisingumo Teismo bylų registro.

¹⁸⁵ 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimo *Fluxys* (C-241/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 33 ir 34 punktai; 2010 m. rugsėjo 28 d. generalinės advokatės V. Trstenjak išvados byloje *Fluxys* (C-241/09, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 60 punktas. Taip pat žr. 2010 m. birželio 22 d. sprendimo *Melki ir Abdeli* (C-188/10 ir C-189/10, Rink., 2010, p. I-5667) 40–57 punktus. Atkreiptinas dėmesys, kad faktas, jog valstybės narės teismas turi teisę ir (ar) pareigą pateikti konstituciniam teismui prejudicinį klausimą, Teisingumo Teismui pateikto prejudicinio klausimo priimtinumui įtakos neturi. Iš tikrųjų SESV 267 straipsnyje numatyta nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo sistema nėra papildoma procedūra, todėl nepriklauso nuo to, ar buvo pasinaudota nacionalinės teisės aktų nustatytais procedūromis. Iš esmės pakanka, kad Teisingumo Teismui pateiktas klausimas būtų svarbus ir kad, nepaisant konstitucinio teismo priimto sprendimo, valstybės narės teismas abejoja dėl Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo.

¹⁸⁶ 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Fluxys* (C-241/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

¹⁸⁷ MICHEL, V. De l'incidence d'un désistement et d'un arrêt d'une Cour constitutionnelle sur le renvoi préjudiciel. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 2, p. 15.

¹⁸⁸ Sprendimas *Melki ir Abdeli*.

aiškinti Sutarčių nuostatas tik tiek, kiek tai yra susiję su jų taikymu naujojoje valstybėje narėje nuo jos įstojimo į Europos Sąjungą dienos, todėl nustatęs, kad pagrindinės bylos faktinės aplinkybės susiklostė iki įstojimo į Europos Sąjungą, prašymo priimti prejudicinį sprendimą jis nenagrinėja¹⁸⁹. Tačiau Teisingumo Teismas, nustatęs, kad bent dalis pagrindinės bylos faktinių aplinkybių susiklostė arba pagrindinėje byloje ginčijamas sprendimas buvo priimtas¹⁹⁰ po valstybės įstojimo į Europos Sąjungą¹⁹¹ arba kad faktinių aplinkybių, susiklosčiusių iki valstybės įstojimo į Europos Sąjungą, teisinės pasekmės atsiradus tik po jos įstojimo¹⁹², pripažįsta turintis kompetenciją atsakyti į pateiktus prejudicinius klausimus.

Reikėtų pažymėti, kad nacionalinis teismas pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą turėtų užtikrinti vieno ar kelių su pagrindine byla susijusių asmenų arba subjektų anonimiškumą. Šiuo metu galiojančiuose Teisingumo Teismo procedūrą reglamentuojančiuose teisės aktuose tokia pareiga nacionaliniams teismams nenumatyta, tačiau Teisingumo Teismo procedūros reglamento projekte yra numatytas specialus straipsnis, skirtas anonimiškumui prejudicinio sprendimo priėmimo procese užtikrinti. Teisingumo Teismo procedūros reglamento projekto 95 straipsnyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija] numatyta, kad kai nacionalinis teismas jau pačiame sprendime, kuriuo kreipiasi su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, užtikrina pagrindinės bylos šalių anonimiškumą, Teisingumo Teismas jame vykstančiame procese taip pat laikosi šio anonimiškumo. Be to, Teisingumo Teismas vieno ar kelių su byla susijusių asmenų arba subjekto anonimiškumą gali užtikrinti savo paties iniciatyva, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių nacionalinio teismo prašymu ir tinkamai motyvuotu pagrindinės bylos šalies prašymu¹⁹³. Teisingumo Teismo procedūros reglamento projekto pirmajame variante [2011 m. gegužės 25 d. redakcija] pateiktuose motyvuose buvo nurodyta, kad įtraukti šį naują straipsnį į Procedūros reglamentą buvo nuspręsta siekiant suteikti ESTT, jeigu jis mano, kad tai būtina, galimybę užtikrinti jam *jau pateiktų* prašymų priimti prejudicinį sprendimą anonimiškumą, t. y. iš karto, kai vos gavus prašymą priimti prejudicinį

¹⁸⁹ 2006 m. sausio 10 d. sprendimo *Ynos* (C-302/04, Rink., 2006, p. I-371) 30 ir 35–38 punktai.

¹⁹⁰ 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimo *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 22, 24–26 punktai.

¹⁹¹ 2010 m. balandžio 15 d. sprendimo *CIBA* (C-96/08, Rink., 2010, p. I-2911) 13–15 punktai; 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas *Circul Globus București* (C-283/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

¹⁹² 1997 m. spalio 2 d. sprendimas *Saldanha et MTS* (C-122/96, Rink., 1997, p. I-5325).

¹⁹³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamento projektas [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/lt/12/st08/st08020.lt12.pdf>>.

sprendimą paaiškėja, jog šiame prašyme yra opios informacijos, pateisinančios tai, kad nebūtų nurodyta vieno ar kelių asmenų pavardės ar pavadinimai. Taip pat nurodyta, kad siekiant veiksmingumo sprendimą dėl anonimiškumo reikėtų priimti ankstyvoje bylos nagrinėjimo stadijoje, nes dėl informacijos priemonių, ypač interneto tobulėjimo, anonimiškumą užtikrinus po to, kai pranešimas apie Teisingumo Teisme gautus prašymus priimti prejudicinį sprendimą paskelbiamas Oficialiajame leidinyje, jis iš esmės tampa beprasmiškas.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje jau dabar galima rasti anonimiškumo užtikrinimo prejudicinio sprendimo priėmimo procese pavyzdžių, nors Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimo projektas dar nepatvirtintas. Pavyzdžiui, 2012 m. kovo 15 d. sprendime *G*¹⁹⁴ Teisingumo Teismas nagrinėjo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kurį pateikė *Landgericht Regensburg* (Rėgensburgo apygardos teismas, Vokietija) nagrinėdamas G. ir C. de Visser ginčą, susijusį su ieškiniu dėl atsakomybės už apsinuoginusios G nuotraukų paskelbimą internete. Iš minėto sprendimo byloje *G* dalies, kurioje pateiktas pagrindinės bylos faktinių aplinkybių aprašymas, matyti, kad užtikrintas ne tik ieškovės pagrindinėje byloje, bet ir interneto domeno adreso, kuriame esančioje interneto svetainėje buvo paskelbtos nuotraukos, anonimiškumas. 2011 m. gruodžio 21 d. sprendime *X*¹⁹⁵ Teisingumo Teismas nagrinėjo *Tribunale di Firenze* (Florencijos teismas, Italija) ikiteisminio tyrimo teisėjo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant baudžiamąją bylą, iškeltą X, įtariamai atlikus seksualinio pobūdžio veiksmus su savo nepilnamete dukra Y. Akivaizdu, kad nagrinėjant byloje *X* pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą taip pat buvo opios informacijos, kurios slaptumą reikėjo užtikrinti. 2011 m. gruodžio 21 d. sprendime *N. S. ir kt.*¹⁹⁶, priimtame išnagrinėjus Jungtinės Karalystės *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas, Anglija ir Velsas, Civilinių bylų skyrius) ir Airijos *Ard-Chúirt (High Court, Aukštasis teismas)* prašymus priimti prejudicinius sprendimus, pateiktus nagrinėjant ginčus dėl prieglobsčio prašytojų iš Graikijos ir Jungtinės Karalystės bei Airijos valdžios institucijų, buvo užtikrintas visų prieglobsčio prašytojų pagrindinėse bylose anonimiškumas.

¹⁹⁴ 2012 m. kovo 15 d. sprendimas *G* (C-292/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

¹⁹⁵ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *X* (C-507/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

¹⁹⁶ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

Pagrindinės bylos šalių anonimiškumo užtikrinimo pavyzdžių galima rasti ir gerokai anksčiau priimtuose Teisingumo Teismo sprendimuose, pavyzdžiui, 1977 m. gegužės 5 d. sprendime *Pretore di Cento prieš X*¹⁹⁷, priimtame išnagrinėjus Italijos *Pretura di Cento* (Čento pretore, Italijas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant baudžiamąją bylą. Tačiau šioje byloje pagrindinės bylos šalies anonimiškumo paisyta tik dėl to, kad baudžiamoji byla buvo iškelta nežinomam asmeniui. Tuo tarpu 1988 m. rugsėjo 22 d. sprendimą *X*¹⁹⁸ jau galima laikyti realiu anonimiškumo užtikrinimo atveju. Šioje byloje Teisingumo Teismas nagrinėjo Italijos *Pretura unificata de Turin* (Turino pretura) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant baudžiamąją bylą dėl Italijos institucijų neįvykdytos pareigos uždrausti naudoti vandenį, kuriame viršijamas nustatytas leistinas cheminių medžiagų kiekis.

Reikalavimas procesiniame dokumente, kuriuo nacionalinis teismas prašo Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą, *nurodyti taikytinas nacionalinės teisės nuostatas* nesiskiria nuo tokio paties reikalavimo pagal nacionalinę proceso teisę, kurią taikydamas nacionalinis teismas nagrinėja bylas. Priimdamas kiekvieną procesinį dokumentą nacionalinis teismas turi išspręsti taikytinos nacionalinės teisės klausimą ir vėliau, remdamasis teisės aktais ir nurodydamas konkrečias teisės nuostatas, išdėstyti procesinio dokumento priėmimo motyvus. Tačiau rengdamas procesinį dokumentą, kuriuo prašo Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą, nacionalinis teismas ne tik turi nurodyti pagrindinės bylos nagrinėjimui taikytinus nacionalinės teisės aktus, bet ir tinkamai, kuo aiškiau pristatyti Teisingumo Teismui jų turinį. Neturi būti pamiršta, kad ESTT pateiktas dokumentas bus verčiamas į dvidešimt tris oficialias Europos Sąjungos kalbas, todėl kiekvienas netikslumas ar neaiškumas gali lemti ne tik neteisingą nurodomo taikytino nacionalinės teisės akto vietos nacionalinės teisės aktų hierarchijoje supratimą, bet ir neteisingą nacionalinės teisės normos turinio įvertinimą.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje pažymi, kad nagrinėdamas valstybių narių teismų pateiktus prašymus priimti prejudicinį sprendimą jis visada remiasi nacionalinio teismo nurodyta pagrindinėje byloje taikytina nacionaline teise ir šio teismo pateiktu jos išaiškinimu¹⁹⁹. Teisingumo Teismas, vertindamas valstybės

¹⁹⁷ Sprendimas *Pretore di Cento prieš X*.

¹⁹⁸ Sprendimas *X* (228/87).

¹⁹⁹ Sprendimo *Winner Wetten* 35 punktas.

narės pateiktą taikytinos nacionalinės teisės apžvalgą, tikrina, kokios nacionalinės teisės aktų nuostatos buvo nurodytos, o jei buvo prašoma išaiškinti atitinkamą direktyvą, – ar buvo aptarti nacionalinės teisės aktai ir jų nuostatos, kuriomis ši direktyva buvo įgyvendinta valstybės narės vidaus teisėje²⁰⁰. Net kai valstybės narės, kurios teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, vyriausybė rašytinėse pastabose pateikia kitokią nacionalinės teisės aiškinimą nei šios valstybės teismas, Teisingumo Teismas remiasi būtent nacionalinio teismo prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktu vidaus teisės aiškinimu²⁰¹. Pavyzdžiui, byloje *dos Santos Palhota ir kt.* priimtame prejudiciniame sprendime²⁰² Teisingumo Teismas nagrinėjo *Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen* (Antverpeno pirmosios instancijos teismas, Belgija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant baudžiamąją bylą dėl Belgijos įstatymuose numatytos atskiros ataskaitos nenaudojimo penkiasdešimt trims į Belgiją komandiruotiems Portugalijos darbuotojams. Belgijos vyriausybė savo rašytinėse pastabose kėlė prejudicinio klausimo priimtumo klausimą ir pareiškė, kad jis nepriimtinas, nes yra pagrįstas klaidinga prielaida dėl taikytinos teisės. Teisingumo Teismas nurodė, kad pagal nusistovėjusią praktiką SESV 267 straipsnyje įtvirtinta procedūra yra pagrįsta aiškiu nacionalinių teismų ir ESTT funkcijų atskyrimu, todėl Teisingumo Teismas turi teisę pateikti nuomonę tik dėl minėtame SESV straipsnyje nurodytų Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo, tačiau negali vertinti nacionalinių nuostatų aiškinimo arba spręsti, ar nacionalinio teismo pateiktas nacionalinės teisės aktų išaiškinimas yra teisingas. Teisingumo Teismas konstatavo, jog toks išdėstymas, nors ir glaustas, yra pakankamas, kad būtų galima pateikti naudingą atsakymą į klausimą, todėl nusprendė, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje esama ir pavyzdžių, kai nacionalinio teismo prašymas priimti prejudicinį sprendimą pripažintas priimtiniu net ir jam nurodžius, kad dar nėra visiškai apsisprendęs dėl taikytinos nacionalinės teisės. Byloje *VEBIC* Teisingumo Teismas, nagrinėdamas *Hof van beroep te Brussel* (Briuselio apeliacinis teismas, Belgija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nurodė, jog tai, kad nacionalinis teismas dar nėra galutinai nusprendęs, ar reikia

²⁰⁰ Nutarties *Saenz Morales* 17 punktas.

²⁰¹ 2009 m. spalio 29 d. sprendimo *Pontin* (C-63/08, Rink., 2009, p. I-10467) 38 punktas.

²⁰² 2010 m. spalio 7 d. sprendimo *dos Santos Palhota ir kt.* (C-515/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 17–21 punktai.

taikyti vien nacionalinę konkurencijos teisę, ar, priešingai, taikytina ir Europos Sąjungos teisė, nėra jokia kliūtis jo prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumui²⁰³. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad iš teismo praktikos matyti, jog, atsižvelgiant į nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo kompetencijos atskyrimą, negalima reikalauti, kad prieš kreipdamasis į ESTT prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, įgyvendindamas savo teisinius įgaliojimus, nustatytų visas faktines aplinkybes ir atliktų teisinį vertinimą. Kad valstybės narės galėtų pateikti savo pastabas pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnį ir veiksmingai dalyvautų jo procedūroje, pakanka, kad iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą būtų aiškus pagrindinės bylos dalykas ir pagrindinis poveikis Bendrijos teisės sistemai²⁰⁴. Teisingumo Teismas konstatavo, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

Teisingumo Teismas taip pat nevertina, kokią įtaką pateiktiems prejudiciniams klausimams turės pagrindinėje byloje taikytinų nacionalinės teisės aktų pakeitimas²⁰⁵.

Darytina išvada, jog Teisingumo Teismui vienas iš garantų, kad įvertinus nacionalinio teismo nurodytas teises aplinkybes galima pripažinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą priimtinu, yra bylos šalių pateikiamos pastabos, t. y. jei Teisingumo Teismas, susipažinęs su bylos šalių rašytinėmis pastabomis, mato, jog visos bylos šalys vienodai suprato nacionalinio teismo išskeltus prejudicinius klausimus, jis konstatuoja, kad šį prašymą galima pripažinti priimtinu²⁰⁶.

Tuo tarpu tais atvejais, kai procesiniame dokumente, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, pateikta informacija apie teises pagrindinės bylos aplinkybes ir taikytinus teisės aktus, Teisingumo Teismo nuomone, neleidžia suprasti pagrindinėje byloje kilusių Europos Sąjungos teisės taikymo ar aiškinimo problemų, Teisingumo Teismas nusprendžia, kad šis procesinis dokumentas akivaizdžiai nepriimtinas²⁰⁷.

²⁰³ 2010 m. gruodžio 10 d. sprendimo *VEBIC* (C-439/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 45 punktas.

²⁰⁴ *Ibid.*, 47 punktas.

²⁰⁵ 1971 m. gruodžio 14 d. sprendimo *Politi* (43/71, Rink., 1971, p. 1039) 3 punktas; 2011 m. spalio 13 d. sprendimo *DHL International* (C-148/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 29 punktas.

²⁰⁶ 2011 m. kovo 31 d. sprendimo *Schröder* (C-450/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 19 punktas.

²⁰⁷ 2010 m. vasario 25 d. nutarties *Santa Casa da Misericórdia de Lisboa* (C-55/08, Rink., 2010, p. I-22) 17 punktas ir rezoliucinė dalis. Teisingumo Teismo praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai jis, be nurodytos ankstesnės savo praktikos, dar primena valstybių narių teismams ir informacijos šaltinius, skirtus procesiniam dokumentui, kuriuo kreipiamasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, tinkamai parengti. Vienoje iš bylų priimtame sprendime Teisingumo Teismas tiesiogiai

Pareiga nustatyti taikytiną nacionalinės teisės *ratione temporis* Teisingumo Teismo jurisprudencijoje yra priskiriama prie nacionalinės teisės aiškinimo klausimų, kurie nepatenka į Teisingumo Teismo jurisdikciją, todėl jis netikrina, ar procesiniame dokumente, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, taikytini nacionalinės teisės aktai buvo teisingai nurodyti²⁰⁸.

Nurodant pagrindinėje byloje taikytinus valstybės narės vidaus teisės aktus nacionaliniam teismui gali tekti nurodyti net kelių valstybių narių nacionalinės teisės aktus, pavyzdžiui, jei ginčas yra kilęs dėl keliose valstybėse narėse atsiradusių teisinių santykių. Tokiu atveju svarbu ne tik tinkamai nustatyti kelių valstybių narių taikytinus vidaus teisės aktus, bet ir šių teisės aktų ryšį su Europos Sąjungos teise. Byloje *Fundación Gala-Salvador Dalí ir VEGAP* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė Prancūzijos teismas, tačiau tarp pagrindinės bylos šalių atsiradę teisiniai santykiai buvo glaudžiai susiję ir su Ispanijos Karalyste. Pagrindinėje byloje nustatyta, kad *Fundación Gala-Salvador Dalí* patikėjo pagal Ispanijos teisę įsteigtai asociacijai VEGAP visame pasaulyje galiojantį išimtinį įgaliojimą kolektyviai administruoti ir rinkti autorinį atlyginimą už Salvadora Dalí kūrinius. VEGAP yra pagal sutartį įsipareigojusi analogiškai asociacijai Prancūzijoje, kuriai buvo pavesta Prancūzijos teritorijoje administruoti Salvadora Dalí atlyginimą. Ispanijos vyriausybė ginčijo prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą – jos nuomone, asmenys, turintys kūrinio autoriaus suteiktą teisę, pagal Direktyvą 2001/84²⁰⁹ turi būti nustatomi ne pagal Prancūzijos, o pagal Ispanijos paveldėjimo teisę, nes Ispanijos pilietybę turėjęs dailininkas Salvadoras Dalí mirė savo namuose Figereose (Ispanija). Atsižvelgiant į tai, šios valstybės narės vyriausybės nuomone, pagrindinėje byloje nereikia kelti Prancūzijos teisės akto ir minėtos direktyvos suderinamumo klausimo. Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytas faktines ir teises pagrindinės bylos aplinkybes, konstatavo, jog vien dėl to, kad prašymą pateikęs teismas abejoja dėl Direktyvos 2001/84 aiškinimo ir vidaus teisės akto atitikties šiam aiškinimui, neatrodo, kad prašomas prejudicinis sprendimas

paminėjo Informacinį pranešimą ir net nurodė konkretų jo punktą. 2010 m. sausio 13 d. nutarties *Calestani ir Lunardi* (C-292/09 ir C-293/09, Rink., 2010, p. I-1, Rinkinyje paskelbta santrauka) 23 punktas; nutarties *Canon* 11 punktas.

²⁰⁸ 2010 m. spalio 21 d. sprendimo *Padawan* (C-467/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 24 punktas.

²⁰⁹ 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai (OL L 84, 2001; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 240–244).

būtų akivaizdžiai nesvarbus sprendimui pagrindinėje byloje²¹⁰, todėl pripažino prašymą priimti prejudicinį sprendimą priimtiniu.

Teisingumo Teismas nurodo, kad nagrinėdamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą jis tikrina, ar valstybės narės vidaus teisė, nacionalinio teismo nurodyta kaip taikytina ginčo išnagrinėjimui pagrindinėje byloje, patenka į Europos Sąjungos teisės taikymo sritį²¹¹. Teisingumo Teismas pažymi, kad tai daroma siekiant priimtame prejudiciniame sprendime valstybės narės teismui išdėstyti visus Europos Sąjungos teisės aiškinimo aspektus, reikalingus galutiniam sprendimui pagrindinėje byloje priimti. Nacionalinis teismas, gavęs atsakymą į prejudicinį klausimą ir vadovaudamasis jame pateiktu Europos Sąjungos teisės išaiškinimu, turi įvertinti vidaus teisės nuostatų atitiktį pagrindinėms teisėms (šis terminas vartojamas kalbant apie žmogaus teises EŽTK taikymo aspektu) bei bendriesiems Europos Sąjungos teisės principams²¹². ESTT Teismas savo jurisprudencijoje yra konstatavęs, kad jis nevertina nacionalinės teisės aktų. Pavyzdžiui, byloje *Georgiev*²¹³ priimtame sprendime Teisingumo Teismas priminė, kad pagal SESV 267 straipsnį jis neturi kompetencijos pareikšti nuomonės dėl nacionalinės teisės aiškinimo, nes ši užduotis priskiriama tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tam tikrais atvejais jis iš klausimų, kurie galėjo atrodyti susiję tik su nacionalinės teisės problemomis, galėjo nustatyti ir problemą, susijusią su Europos Sąjungos teisės aiškinimu, kurią išsprendus Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų išspręsti ginčą, dėl kurio į jį buvo kreiptasi. Tačiau nagrinėjamos bylos atveju, Teisingumo Teismo nuomone, neįmanoma identifikuoti tokios problemos, todėl jis nusprendė, kad į vieną iš pateiktų prejudicinių klausimų atsakyti nereikia²¹⁴.

Atkreiptinas dėmesys į atvejį, kai nacionalinis teismas pateikia prašymą priimti prejudicinį sprendimą, o nacionalinės teisės aktas, nacionalinio teismo prašyme nurodytas kaip taikytinas pagrindinėje byloje nagrinėjamam ginčui išspręsti, panaikinamas. Tokią situaciją ESTT nagrinėjo byloje *Unión de Pagesos de*

²¹⁰ 2010 m. balandžio 15 d. sprendimo *Fundación Gala-Salvador Dalí ir VEGAP* (C-518/08, Rink., 2010, p. I-3091) 14, 15, 19–23 punktai.

²¹¹ 2010 m. gruodžio 15 d. nutarties *Agricola Esposito* (C-492/09, Rinkinyje neskelbtos) 21 punktas.

²¹² 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas *Bartsch* (C-427/06, Rink., 2008, p. I-7245).

²¹³ 2010 m. lapkričio 18 d. sprendimas *Georgiev* (C-250/09 ir C-268/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

²¹⁴ *Ibid.*, 75–78 punktai.

*Catalunya*²¹⁵ po to, kai apie minėtą faktą pateiktose rašytinėse pastabose jį informavo Ispanijos vyriausybė. Teisingumo Teismas nurodė, kad panaikinus pagrindinėje byloje taikytiną nacionalinės teisės aktą jo atsakymas į pateiktą prejudicinį klausimą sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje nebėra svarbus²¹⁶. Teisingumo Teismas, norėdamas būti tikras dėl prejudicinio sprendimo reikalingumo, vadovaudamasis Procedūros reglamento 104 straipsnio 5 dalimi kreipėsi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) ir klausė, ar panaikinus pagrindinėje byloje taikytiną teisės aktą tikrai išlieka būtinybė atsakyti į pateiktus prejudicinius klausimus²¹⁷. Nacionaliniam teismui atsakius, Teisingumo Teismas nusprendė, kad šio teismo suinteresuotumas gauti Teisingumo Teismo atsakymą į pateiktą prejudicinį klausimą yra susijęs ne su jame nagrinėjama byla, bet su ta aplinkybe, kad jame gali būti pareikšti kiti ieškiniai dėl panašių nuostatų panaikinimo, be to, šis teismas negalėjo paaiškinti, kodėl, panaikinus pagrindinėje byloje taikytiną teisės aktą, tebėra ginčo dalykas. Teisingumo Teismas konstatavo, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą atrodo esantis hipotetinis, o nacionalinis teismas nepateikė jokios informacijos ir tikslių paaiškinimų, kodėl reikėtų manyti, kad yra realus ir konkretus interesas kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pripažino nepriimtiniu nagrinėti²¹⁸.

Sprendime *Agafitei ir kt.* Teisingumo Teismas tikrino, ar reikia priimti nagrinėti prašymą dėl prejudicinio sprendimo. Šiame sprendime jis išnagrinėjo *Curtea de Apel Bacău* (Bakeu apeliacinis teismas, Rumunija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir pažymėjo, kad iš tikrųjų visiškai nebuvo įrodyta, jog pagrindinėje byloje yra tam tikras interesas išsaugoti vienodą Europos Sąjungos teisės nuostatų ar sąvokų aiškinimą neatsižvelgiant į jų taikymo sąlygas, ir dėl to Teisingumo Teismas turėtų atsakyti į nacionalinio teismo jam pateiktus prejudicinius klausimus²¹⁹. *Curtea de Apel Bacău* byloje *Agafitei ir kt.* prašė Teisingumo Teismo išaiškinti Direktyvų 2000/43 ir 2000/78²²⁰ nuostatas, taip pat klausė dėl pasekmių,

²¹⁵ 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *Unió de Pagesos de Catalunya* (C-197/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

²¹⁶ *Ibid.*, 13–15 punktai.

²¹⁷ *Ibid.*, 20 punktas.

²¹⁸ *Ibid.*, 21–25 punktai.

²¹⁹ 2011 m. liepos 7 d. sprendimo *Agafitei ir kt.* (C-310/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 42 punktas.

²²⁰ 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, p. 22; 2004 m.

galimų dėl Europos Sąjungos teisės viršenybės tuo atveju, jei būtų prieštaravimas tarp minėtų nuostatų ir nacionalinės teisės aktų ar *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas, Rumunija) sprendimo²²¹. Teisingumo Teismas nusprendė, kad prašomos išaiškinti direktyvų nuostatos nei tiesiogiai, nei netiesiogiai pagrindinėje byloje akivaizdžiai netaikytinos, todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pripažino nepriimtinu nagrinėti. Galima daryti išvadą, kad sprendime *Agafitei ir kt.* Teisingumo Teismas suformulavo iš esmės naują kriterijų – reikalavimą įrodyti, kad pagrindinėje byloje yra interesas išlaikyti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą, ir pagal jį jis turėtų spręsti, ar prašymas priimti prejudicinį sprendimą gali būti priimtas nagrinėti.

Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas dažniausiai kartu vertina nacionalinio teismo nurodytas faktines ir teisines pagrindinės bylos aplinkybes ir yra išplėtojęs tam tikrą priimtumo prezumpciją. Jis nurodo, kad tais atvejais, kai yra prašoma išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatas, jis iš esmės turi priimti nagrinėti gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą²²². Šiai taisyklei pagrįsti ESTT išplėtojo reikšmingumo prezumpciją valstybės narės teismo nurodytoms faktinėms ir teisinėms aplinkybėms (į lietuvių kalbą verčiama kaip *sąsajos, svarbos* arba *reikšmingumo prezumpcija*, angl. *a presumption of relevance*, pranc. *une présomption de pertinence*, ispan. *una presunción de pertinencia*)²²³, į kurią jis neatsižvelgia tik tais atvejais, kai akivaizdu, kad prašymas atitinka kitus du nepriimtumo pagrindus, t. y. kai pagrindinėje byloje problema yra hipotetinė, o prašymas išaiškinti Europos Sąjungos teisę visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ir ginčo objektu²²⁴. Taikydamas

specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 23); 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79).

²²¹ *Curtea de Apel Bacău* Teisingumo Teismui pateiktuose prejudiciniuose klausimuose teiravosi dėl nacionalinės teisės akto ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijos atitikties Europos Sąjungos teisei. Be to, jis klausė, kokių veiksmų turėtų imtis manydamas, kad nacionalinės teisės aktai ir Konstitucinio Teismo jurisprudencija neatitinka Europos Sąjungos teisės, t. y. ar jis turėtų laukti, kol visos šios neatitiktys bus panaikintos, ar turi teisę tiesiog visų minėtų teisės aktų netaikyti ir remtis tiesiogiai Europos Sąjungos teise.

²²² 1968 m. gruodžio 19 d. sprendimas *De Cicco* (19/68, Rink., 1968, p. 689).

²²³ Sprendimo *Dell'Orto* 40 punktas; 2008 m. birželio 24 d. sprendimo *Commune de Mesquer* (C-188/07, Rink., 2008, p. I-4501) 30 punktas; 2009 m. vasario 12 d. sprendimo *Klarenberg* (C-466/07, Rink., 2009, p. I-803) 27 punktas; 2010 m. birželio 10 d. sprendimo *Bruno ir kt.* (C-395/08–C-396/08, Rink., 2010, p. I-5119) 19 punktas; 2010 m. liepos 1 d. sprendimo *Sbarigia* (C-393/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 20 punktas; 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimo *Uzodaépitő* (C-392/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 23 punktas; sprendimo *dos Santos Palhota ir kt.* 20 punktas.

²²⁴ 2010 m. birželio 1 d. sprendimo *Blanco Pérez ir Chao Gómez* (C-570/07 ir C-571/07, Rink., 2010, p. I-4629) 36 punktas; 2011 m. balandžio 7 d. sprendimo *Tatu* (C-402/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 27 punktas.

reikšmingumo prezumpciją ESTT netikrina valstybės narės teismo nurodytų faktinių ir teisinių aplinkybių²²⁵ ir, be to, nurodo, kad reikšmingumo prezumpcija negali būti paneigiama tik dėl to, kad bylos šalys užginčijo (per rašytinę ar žodinę prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalį) minėtas aplinkybes, kurių jis neprivalo tikrinti, tačiau nuo kurių priklauso ginčo objekto apibrėžimas²²⁶.

Europos Sąjungos teisės nuostatų, kurias reikia taikyti priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje, nurodymas prašyme priimti prejudicinį sprendimą taip pat yra reikšmingas minėto prašymo turinio elementas, nes gali padėti Teisingumo Teismui greičiau suprasti, su kokia Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo problema susidūrė nacionalinis teismas. Reikalavimas nurodyti taikytinas Europos Sąjungos teisės normas minėtame prašyme negali būti vertinamas kaip lemiamas kriterijus pripažįstant jį priimtinu nagrinėti.

Teisingumo Teismas savo prejudiciniuose sprendimuose, kuriuose sprendė prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumo klausimą, nurodė, kad jis *iš esmės* turi pareigą priimti nagrinėti minėtą prašymą, kai jame pateikiami klausimai yra susiję su Europos Sąjungos teisės išaiškinimu, ir negali jo priimti nagrinėti tik tuo atveju, kai prašomas Europos Sąjungos teisės aiškinimas akivaizdžiai nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ar ginčo objektu arba prejudiciniai klausimai yra hipotetiniai²²⁷. ESTT yra svarbios faktinės ir teisinės pagrindinės bylos aplinkybės, kurių tinkamas nurodymas iš esmės yra pakankamas tam, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtų pripažintas priimtinu. Tai pagrindžia ir ta aplinkybė, kad Teisingumo Teismas priima nagrinėti prašymą net ir tuo atveju, kai valstybės narės teismas pateiktuose prejudiciniuose klausimuose apskritai nurodo Europos Sąjungos teisę ar Europos Sąjungos teisės aktą be jokių konkrečių SESV ar kitų teisės aktų nuostatų, kurių išaiškinimas, šio teismo nuomone, jam būtų naudingas priimant sprendimą pagrindinėje byloje. Tačiau net ir minėtais atvejais Teisingumo Teismas, remdamasis nusistovėjusia praktika, pažymi, kad kai prejudiciniai klausimai netiksliai

²²⁵ 2006 m. gruodžio 5 d. sprendimo *Cipolla* (C-94/04 ir C-202/04, Rink., 2006, p. I-11421) 25 punktas; sprendimo *Bruno ir kt.* 19 punktas.

²²⁶ Sprendimo *Klarenberg* 28 punktas; 2010 m. birželio 24 d. sprendimo *Pontini ir kt.* (C-375/08, Rink., 2010, p. I-5767) 47 ir 48 punktai.

²²⁷ 1990 m. spalio 18 d. sprendimo *Dzodzi* (297/88 ir C-197/89, Rink., 1990, p. I-3763) 18 punktas; 1990 m. lapkričio 8 d. sprendimo *Gmurzynska-Bscher* (C-231/89, Rink., 1990, p. I-4003) 19 ir 20 punktai; 2008 m. gruodžio 22 d. sprendimo *Les Vergers du Vieux Tauves* (C-48/07, Rink., 2008, p. I-10627) 16 punktas; 2011 m. rugsėjo 8 d. sprendimo *Paint Graphos ir kt.* (C-78/08–C-80/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 30 punktas; 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimo *Gueye ir Salmerón Sánchez* (C-483/09 ir C-1/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 39, 41 ir 44 punktai; 2011 m. lapkričio 10 d. sprendimo *Foggia – SGPS* (C-126/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 25 ir 26 punktai.

suformuluoti, nustatyti aiškintinas Europos Sąjungos teisės nuostatas jis gali atsižvelgdamas į ginčo dalyką ir remdamasis valstybės narės teismo pateikta informacija apie pagrindinės bylos medžiagą²²⁸, o manydamas, jog neturi visos informacijos, kuria remdamasis galėtų pripažinti, kad pagrindinės bylos ieškovams turi būti taikoma konkreti jo aiškinama Europos Sąjungos teisės nuostata, Teisingumo Teismas nacionaliniam teismui perduoda pareigą įvertinti, ar jo išaiškinta Europos Sąjungos teisės norma taikytina pagrindinėje byloje²²⁹. Tik tada, kai nacionalinis teismas nepateikia jokių paaiškinimų, pagrindžiančių jo prašymą aiškinti vieną ar kitą Europos Sąjungos teisės nuostatą, ir visą kitą informaciją apie pagrindinę bylą išdėsto per daug abstrakčiai, ESTT pripažįsta tokį prašymą nepriimtinu²³⁰. Todėl, pavyzdžiui, jei nacionalinis teismas kreipiasi su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl taikant Europos Sąjungos sutarties VI antraštinę dalį priimto Europos Sąjungos teisės akto ir nenurodo, kad šis prašymas teikiamas pagal Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnį, tai nėra lemiamas požymis, dėl kurio jis būtų pripažintas nepriimtinu. Tai konstatuodamas Teisingumo Teismas primena, kad Europos Sąjungos sutartyje nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nenumatyta, kokia forma nacionalinis teismas turi pateikti savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą²³¹. Spręsdamas pagal Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnį pateikto prašymo priimtumo klausimą Teisingumo Teismas dar atkreipė dėmesį į tai, kad ir pagal šį straipsnį pateiktiems prašymams taikomos tokios pačios priimtumo taisyklės, kaip ir EB sutarties 234 straipsnio [SESV 267 straipsnio] taikymo atveju²³².

Vis dėlto, nors iš išnagrinėtų Teisingumo Teismo jurisprudencijos pavyzdžių gali pasirodyti, kad jis iš tikrųjų išsamiai netikrina nacionalinio teismo nurodytos taikytinos Europos Sąjungos teisės, tai apgaulinga, nes esama pavyzdžių, kai nustatęs, kad valstybėje, kurios teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimo, prašomas išaiškinti teisės aktas nėra

²²⁸ Sprendimo *Uszodaépitő* 30 punktas (formaliai suformulavo prejudicinį klausimą); sprendimo *Haribo Lakritzen Hans Riegel* 31 ir 32 punktai.

²²⁹ Sprendimo *Bressol ir kt. ir Chaverot ir kt.* 39 punktas.

²³⁰ 2004 m. gruodžio 19 d. nutarties *Regio* (C-425/03, Rinkinyje neskelbtos) 11 ir 12 punktai.

²³¹ 2008 m. rugpjūčio 12 d. sprendimo *Santesteban Goicoechea* (C-296/08 PPU, Rink., 2008, p. I-6307) 35 ir 38 punktai.

²³² Sprendimo *Gueye ir Salmerón Sánchez* 38 punktas.

taikomas nei *ratione loci*, nei *ratione materiae*, ESTT pripažįsta tokį prašymą nepriimtinu nagrinėti²³³.

Nacionalinis teismas, teikdamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą, neturi pamiršti, kad pagal SESV 267 straipsnį Teisingumo Teismas yra įgaliotas ne taikyti Europos Sąjungos teisę konkrečiam atvejui, o tik priimti sprendimą dėl Sutarčių ir Europos Sąjungos institucijų priimtų teisės aktų išaiškinimo²³⁴, kuriame aiškindamas Europos Sąjungos teisę jis negali remtis nacionalinės teisės normomis siekiamais tikslais. Tais atvejais, kai nacionalinis įstatymų leidėjas nustato ribas dėl Europos Sąjungos teisės taikymo tik valstybės narės vidaus teisiniams santykiams ir tik per nacionalinės teisės aktą, nacionalinis teismas turi pareigą pritaikyti Europos Sąjungos teisės išaiškinimą valstybės narės viduje atsiradusiems teisiniams santykiams reglamentuoti²³⁵. Tačiau susipažinęs su visa nacionalinio teismo pateikta informacija apie pagrindinę bylą Teisingumo Teismas gali – manydamas, kad tai yra būtina kilusiam ginčui tinkamai išspręsti, – pateikti Europos Sąjungos teisės aiškinimą net ir tada, kai akivaizdu, kad tai yra tik su viena valstybe nare susiję teisiniai santykiai, taigi net esant išimtinai vidaus situacijai, dėl kurios kilo ginčas, o atsakymas į pateiktą klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui būtų naudingas pirmiausia tuo atveju, kai pagal vidaus teisę jis įpareigojamas valstybės narės piliečiui suteikti tokias pat teises, kokias pagal Europos Sąjungos teisę tokioje pačioje situacijoje įgyja kitos valstybės narės pilietis²³⁶. Pateiktinas dar vienas pavyzdys, kai Teisingumo Teismas savo praktikoje nurodo, kad tam tikros Sutarčių nuostatos, pavyzdžiui, reglamentuojančios laisvą paslaugų judėjimą, negali būti taikomos tais

²³³ 2008 m. balandžio 16 d. nutarties *Club Náutico de Gran Canaria* (C-186/07, Rink., 2008, p. I-60) 18 punktas. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė Kanarų salų Aukščiausiasis Teismas, prašęs Teisingumo Teismo išaiškinti kai kurias 1977 m. gegužės 17 d. Šeštosios Tarybos direktyvos 77/388/EEB dėl valstybių narių apyvartos mokesčių įstatymų derinimo – Bendra pridėtinės vertės mokesčio sistema: vienodas vertinimo pagrindas nuostatas. ESTT nurodė, kad Kanarų saloms direktyva, kurią išaiškinti nacionalinis teismas prašo, nėra taikoma, todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pripažino nepriimtinu.

²³⁴ 1964 m. liepos 15 d. sprendimas *Costa* (6/64, Rink., 1964, p. 1141); 2010 m. lapkričio 16 d. nutarties *Pohotovosl* (C-76/10, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 79 punktas.

²³⁵ Sprendimo *Dzodzi* 35 ir 42 punktai; 1992 m. birželio 25 d. sprendimo *Federconsorzi* (C-88/91, Rink., 1992, p. I-4035) 10 punktas; 1992 m. lapkričio 12 d. sprendimo *Fournier* (C-73/89, Rink., 1992, p. I-5621) 23 punktas; sprendimo *Les Vergers du Vieux Tauves* 27 punktas; 2009 m. birželio 4 d. nutarties *KBC Bank ir Beleggen, Risicokapitaal, Beheer* (C-439/07 ir C-499/07, Rink., 2009, p. I-4409) 60 punktas.

²³⁶ 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimo *Omalet* (C-245/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 15 punktas. Nacionalinis teismas nagrinėjo ginčą kilusį tarp *Omalet NV* ir Nacionalinės socialinės apsaugos tarnybos dėl *Omalet*, kaip pagrindinio rangovo, solidarios atsakomybės dėl Belgijoje įsisteigusio neįregistruoto subrangovo socialinių skolų ir šiai įmonei tenkančios pareigos išskaityti mokesčių iš minėtam subrangovui mokamų mokėjimų.

atvejais, kai ginčas kyla dėl laisvo paslaugų judėjimo santykių, atsiradusių vienoje valstybėje narėje, t. y. santykiams, neturintiems tarptautinio elemento. Pareiga nustatyti, kokio pobūdžio santykiai atsirado tarp pagrindinės bylos šalių (vienoje ar keliose valstybėse), priskiriama valstybės narės teismui, tačiau jei Teisingumo Teismui, pasinaudojus prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateikta informacija, nekyla abejonų, toks prašymas pripažįstamas priimtiniu²³⁷. Todėl akivaizdu, kad kai klausimai yra tikrai svarbūs, ESTT, taikydamas reikalavimus dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą priimtimumo, daro tam tikras išimtis. Kaip jau minėta, nepriimtiniu Teisingumo Teismas gali pripažinti tik vieną iš kelių pateiktų prejudicinių klausimų, kuriais prašoma išaiškinti Europos Sąjungos teisės normą, kai jis, pavyzdžiui, nustato, jog valstybės narės teismas nenurodė, kad klausimas dėl šios normos buvo kilęs pagrindinėje byloje²³⁸.

Taigi, kad Teisingumo Teismui nekiltų neaiškumų ir abejonų, nacionalinis teismas turėtų nepamiršti, jog ESTT kompetencijos ribos yra susijusios tik su Europos Sąjungos teisės aiškinimu²³⁹. Taip pat reikėtų prisiminti, kad Europos Sąjungos teisė su tam tikromis jau minėtomis išimtimis valstybėje taikytina tik nuo jos įstojimo į Europos Sąjungą²⁴⁰.

Nacionalinis teismas, nustatęs, kad nacionalinės teisės aktuose, skirtuose tik valstybės narės vidaus teisiniams santykiams reglamentuoti, yra nuostatų, iš esmės savo turiniu ir siekiamais tikslais visiškai atitinkančių Europos Sąjungos teisėje įtvirtintą reglamentavimą, gali taip pat prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą dėl išaiškinimo, nes vienas pagrindinių kreipimosi į ESTT tikslų yra siekis išvengti galimų Europos Sąjungos teisės nuostatų ar atskirų sąvokų aiškinimo ir taikymo skirtumų, todėl net ir toks prašymas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje gali būti pripažintas priimtiniu²⁴¹.

Įvertinti, ar valstybės narės teismo pateikti prejudiciniai klausimai yra susiję su Europos Sąjungos teise ir patenka į nurodyto Europos Sąjungos teisės akto

²³⁷ 1996 m. gruodžio 12 d. sprendimo *Reisebüro Broede* (C-3/95, Rink., 1996, p. I-6511) 14 punktas.

²³⁸ 2009 m. balandžio 2 d. sprendimo *Elshani* (C-459/07, Rink., 2009, p. I-2759) 44 punktas.

²³⁹ 1979 m. birželio 27 d. nutartis *Godard* (105/79, Rink., 1979, p. 2257); sprendimo *Dzodzi* 31 punktas; 1995 m. gruodžio 21 d. nutarties *Max Mara* (C-307/95, Rink., 1995, p. I-5083) 5 punktas; 2006 m. birželio 1 d. sprendimo *inoventif* (C-453/04, Rink., 2006, p. I-4929) 29 punktas; 2007 m. sausio 25 d. nutartis *Koval'ský* (C-302/06, Rink., 2007, p. I-11, Rinkinyje paskelbta santrauka).

²⁴⁰ 2007 m. birželio 14 d. sprendimo *Telefónica O2 Czech Republic* (C-64/06, Rink., 2007, p. I-4887) 22 punktas.

²⁴¹ 2011 m. kovo 31 d. sprendimo *Aurubis Bulgaria* (C-546/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 24 punktas; sprendimo *Foggia – SGPS* 21 punktas.

taikymo sritį, taip pat ar nacionalinio teismo pateikti prejudiciniai klausimai yra susiję tik su valstybės narės vidaus situacija²⁴², Teisingumo Teismas gali nustatyti tik nagrinėdamas bylą iš esmės, o ne tirdamas prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimą²⁴³.

Procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, motyvai. Teisingumo Teismas, tirdamas prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimą, taip pat vertina nacionalinio teismo nurodytas priežastis, motyvus²⁴⁴ arba tikslus paaiškinimus²⁴⁵ dėl kreipimosi pagrindų²⁴⁶, lėmusius nacionalinio teismo apsisprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą ir pateikti prejudicinius klausimus. Motyvuojamoji prašymo dalis yra svarbi, nes net ir nustačius kitų šio prašymo dalių trūkumus, dėl kurių jis gali būti pripažintas neatitinkančiu Teisingumo Teismo nustatytų priimtinumą nagrinėti reikalavimų, pateikti kokybiški ir pagrįsti motyvai gali būti vienintelis ir pakankamas pagrindas pripažinti prašymą priimtiniu. Pavyzdžiui, kai nacionalinis teismas nepateikia faktinės informacijos apie pagrindinę bylą, padedančios ESTT tinkamai atsakyti į prejudicinius klausimus, lemiamą reikšmę turi nacionalinio teismo nurodytų priežasčių kreiptis dėl prejudicinio sprendimo nurodymas²⁴⁷. Kai valstybės narės teismas, prašantis priimti prejudicinį sprendimą, tik formaliai arba abstrakčiai suformuluoja prejudicinį klausimą²⁴⁸, t. y. tiksliai nenurodo prašomos išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatos, Teisingumo Teismas, siekdamas vis tiek pateikti šiam teismui išsamų Europos Sąjungos teisės išaiškinimą, naudingą priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje, atsižvelgia būtent į motyvuojamąją procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, dalį ir joje atsirenka aiškintinus

²⁴² Sprendimo *Dzodzi* 18 punktas.

²⁴³ Sprendimo *Padawan* 27 punktas. Sprendimo vertimas į lietuvių kalbą: „Vis dėlto reikia priminti, kad tai, ar nacionalinio teismo užduoti klausimai susiję su Europos Sąjungos teisei svetima materija, nes Direktyvoje 2001/29 tariamai numatytas vien minimalus suderinimas <...>.“

²⁴⁴ Sprendimo *Blanco Pérez ir Chao Gómez* 37 punktas.

²⁴⁵ Tuo tarpu kituose priimtuose sprendimuose galima rasti pavyzdžių, kai ESTT nurodo, jog reikėtų, kad nacionalinis teismas bent minimaliai paaiškintų, kuo jam galėtų būti naudingas Teisingumo Teismo atsakymas į prejudicinius klausimus. Žr., pvz., 1993 m. sausio 26 d. sprendimo *Telemarsicabruzzo ir kt.* (C-320/90, C-321/90 ir C-322/90, Rink., 1993, p. I-393) 6 punktą; 2005 m. gruodžio 1 d. nutarties *Dhumeaux ir Cie ir kt.* (C-116/05, Rinkinyje neskelbtos) 25 punktą; 2009 m. rugsėjo 8 d. sprendimo *Liga Portuguesa de Futebol Profissional ir Bwin International* (C-42/07, Rink., 2009, p. I-7633) 40 punktą.

²⁴⁶ 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimo *ABNA ir kt.* (C-453/03, C-11/04, C-12/04 ir C-194/04, Rink., 2005, p. I-10423) 46 punktas; sprendimo *Placanica* 34 punktas.

²⁴⁷ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimo *ENEL* (C-242/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 31 punktas.

²⁴⁸ 2011 m. gegužės 5 d. sprendimo *Région de Bruxelles-Capitale* (C-137/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 17 punktas.

Europos Sąjungos teisės aktus, atsižvelgdamas į pagrindinės bylos ginčo dalyką²⁴⁹ ir taip tik patvirtindamas motyvų svarbą²⁵⁰. Kitu atveju pats ESTT yra pažymėjęs, kad formuluotė „manytina, jog tai padėtų sprendžiant ginčą“ tikrai nebus pripažinta pakankama tam, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtų priimtas nagrinėti²⁵¹.

Be to, Teisingumo Teismas taip pat vertina, ar nacionalinis teismas nurodė ryšį tarp prašomų išaiškinti Europos Sąjungos teisės normų ir pagrindinėje byloje taikytinų nacionalinės teisės normų²⁵² ir visų minėtų teisės normų ryšį su nagrinėjamos pagrindinės bylos ginčo dalyku²⁵³. Taigi, reikalavimai, nurodyti procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, motyvus ir ryšį tiek tarp pačių Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės normų, tiek tarp šių teisės normų ir ginčo dalyko, yra labai glaudžiai susiję. Sunku būtų įsivaizduoti nacionalinio teismo sprendimą, kurio motyvuojamojoje dalyje nebūtų aptartas minėtų teisės aktų tarpusavio ryšys ir nebūtų paaiškinta, kodėl nacionalinis teismas mano, kad visos šios teisės normos apskritai taikytinos nagrinėjant ginčą. Todėl nereikėtų kiekvieno reikalavimo nurodyti visas paminėtas sąsajas analizuoti atskirai, nes jie visi patenka į procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, motyvuojamąją dalį. Panašių vertinimų galima rasti ir naujausioje teisės doktrinoje, kurioje tiesiog nurodoma, kad Teisingumo Teismas motyvacijos reikalavimą nagrinėjo įvairiais aspektais, ir atitinkamai vardijami visi minėto vertinimo aspektai, pavyzdžiui, neatsakymas į hipotetinius klausimus, ryšio tarp prejudicinių klausimų ir pagrindinės bylos ginčo dalyko nebuvimas ir pan.²⁵⁴

²⁴⁹ 2009 m. spalio 27 d. sprendimo *ČEZ* (C-115/08, Rink., 2009, p. I-10265) 81 punktas; 2010 m. spalio 4 d. sprendimo *Fuß* (C-243/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 40 punktas; 2010 m. sausio 12 d. sprendimo *Wolf* (C-229/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 32 punktas.

²⁵⁰ 1978 m. lapkričio 29 d. sprendimo *Redmond* (83/78, Rink., 1978, p. 2347) 26 punktas; 2010 m. kovo 11 d. sprendimo *Attanasio Group* (C-384/08, Rink., 2010, p. I-2055) 18 punktas; 2011 m. vasario 10 d. sprendimo *Vicoplus* (C-307/09, C-308/09 ir C-309/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 22 punktas.

²⁵¹ Nutarties *Savia ir kt.* 8 punktas. Šioje byloje Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas, prašydamas išaiškinti Europos Sutarties nuostatas, kurios, šio teismo nuomone, turėtų būti taikomos kartu su EŽTK nuostatomis, turi tinkamai pagrįsti tai, kad jo nagrinėjamoje pagrindinėje byloje taikytina teisė iš tiesų yra susijusi su Europos Sąjungos teisės taikymu. Iš šios nutarties matyti, jog vien nurodyti „manytina, kad tai padėtų sprendžiant ginčą“ nepakanka, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtų pripažintas priimtiniu nagrinėti.

²⁵² Nutarties *Calestani ir Lunardi* 22 punktas.

²⁵³ 2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimo *Carmen Media Group* (C-46/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 76 punktas. Teisingumo Teismas nurodo, jog pripažinti nepriimtiniu nagrinėti nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą galima tik tuomet, kai yra aišku arba akivaizdu, kad prašomas išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatos neturi ryšio su nacionalinio teismo nagrinėjama pagrindine byla.

²⁵⁴ VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 61.

Visa informacija, nurodyta pateiktame nacionalinio teismo procesiniame dokumente, kuriuo kreipiamasi į ESTT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismui padeda greičiau įvertinti, ar pateikti prejudiciniai klausimai yra susiję su tikru, realiu ginču, o ne hipotetine situacija, specialiai sukurta siekiant pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje labai aiškiai nurodoma, koks turi būti nacionalinio teismo pagrindinis tikslas jam pradėdant svarstyti galimybę pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu konkrečioje savo nagrinėjamoje byloje, – bendradarbiauti su Teisingumo Teismu, kad būtų užtikrintas veiksmingas pareigos tinkamai taikyti ir aiškinti Sutartis ir visos Europos Sąjungos teisės aktus įgyvendinimas²⁵⁵. Manytina, kad nacionalinis teismas vos pradėjęs svarstyti, ar būtų naudinga kreiptis į ESTT, o vėliau jau ir rengdamas procesinį dokumentą, kuriuo kreipsis į jį, turi atsakyti į klausimą, ar bus užtikrintas tinkamas ir vienodas Europos Sąjungos teisės taikymas ir aiškinimas, jei jis nesikreips į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

Pagrindinės bylos šalių pateiktų argumentų santrauka Informaciniame pranešime įvardijama kaip informacija, kurią nacionalinis teismas turėtų pateikti savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas, vertindamas nacionalinio teismo prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą nagrinėti, nedažnai kalba apie tame prašyme esančio šio informacijos elemento svarbą ir reikšmę. Vieną iš nedaugelio pavyzdžių galima rasti byloje *Painer*²⁵⁶, kurioje Teisingumo Teismas nagrinėjo *Handelsgericht Wien* (Vienos pirmosios instancijos teismas, Austrija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Prieš pradėdamas nagrinėti bylą iš esmės jis nuosekliai atsakė į kiekvieną bylos šalių abejonę dėl prašymo priimtumo (bylos šalys suabejojo dėl visų pirmiau išnagrinėtų prašymo priimtumo pagrindų). Teisingumo Teismas, atsakydamas į tas abejones dėl prašymo priimtumo, nurodė, kad procesiniame dokumente, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, yra apibrėžtas faktinis ir nacionalinis įstatymo nustatytas pagrindas, į kurį patenka pateiktas klausimas. Be to, Teisingumo Teismo nuomone, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo priežastis, dėl kurių, jo manymu, būtina Teisingumo Teismui pateikti prejudicinius klausimus, ir, kadangi tas teismas pateikia išsamų pagrindinės bylos šalių priešingų pozicijų aprašymą, kiek

²⁵⁵ Sprendimo *Foglia* 16 punktas.

²⁵⁶ 2011 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Painer* (C-145/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

tai susiję su taikytinomis nacionalinės teisės nuostatomis, Teisingumo Teismas turi pakankamai informacijos ir gali naudingai atsakyti prašymą pateikusiam teismui²⁵⁷. ESTT savo praktikoje taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad galima nurodyti ir pagrindinės bylos šalių pateiktą prašymą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo bei jį pagrindžiančius argumentus, padėjusius valstybės narės teismui apsispręsti, ar kreiptis į Teisingumo Teismą²⁵⁸.

3. Teisingumo Teismo priimamų sprendimų tipologija

Teisingumo Teismas, įvertinęs, ar nacionalinio teismo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą gali būti pripažintas priimtinu nagrinėti, gali priimti dviejų rūšių procesinį dokumentą – sprendimą arba nutartį.

Procedūros reglamento 4 skyriuje, kuriame yra nuostatos dėl ESTT priimamų sprendimų, nenustatyta, kokiais atvejais jis priima būtent sprendimus. Tuo tarpu Procedūros reglamento 92 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog Teisingumo Teismas, nustatęs, kad ieškinys akivaizdžiai nepriklauso jo jurisdikcijai, ir išklauses generalinį advokatą, gali motyvuota nutartimi nagrinėjamoje byloje priimti sprendimą dėl šio ieškinio. Teisingumo Teismas, vadovaudamasis minėtu Procedūros reglamento straipsniu, motyvuotą nutartį priima ir tuo atveju, kai nusprendžia, kad nacionalinio teismo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinas nagrinėti²⁵⁹. Taigi Procedūros reglamente išsamiau reglamentuoti tik atvejai dėl Teisingumo Teismo teisės išnagrinėti bylą priimant nutartį²⁶⁰, o sprendimų priėmimą reglamentuojančių nuostatų, galima sakyti, iš viso nėra. Darytina išvada, kad, remiantis nurodytais Europos Sąjungos teisės aktais, visais kitais atvejais, kurie teisės aktuose nėra aiškiai apibrėžti kaip tokie, dėl kurių ESTT gali priimti motyvuotą nutartį, turi būti priimamas sprendimas.

²⁵⁷ *Ibid.*, Sprendimo *Painer* 49 punktas.

²⁵⁸ Nutarties *Saenz Morales* 18 punktas.

²⁵⁹ Nutarties *Noël* 9 punktas.

²⁶⁰ Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas, vadovaudamasis Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalimi, 2012 m. vasario 16 d. priėmė nutartis *Pulignani ir kt.* (C-413/10, Rinkinyje neskelbta), *Ferazzoli ir kt.* (C-164/10–C-176/10, Rinkinyje neskelbta) ir *Rizzo* (C-107/11, Rinkinyje neskelbta), kuriose nurodė, kad prejudiciniai klausimai šiose bylose yra tapatūs klausimui, dėl kurio Teisingumo Teismas jau yra pareiškęs nuomonę 2012 m. vasario 16 d. sprendime *Costa ir Cifone* (C-72/10 ir C-77/10, dar nepaskelbtame Rinkinyje).

Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalyje numatyti trys atvejai, kada Teisingumo Teismas, nagrinėdamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą, išnagrinėjęs bylą gali priimti motyvuotą nutartį: pirma, kai klausimas, dėl kurio jam yra pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, yra tapatus klausimui, dėl kurio jis jau yra priėmęs sprendimą; antra, kai atsakymą į klausimą galima aiškiai nustatyti iš jo praktikos; trečia, kai atsakymas į klausimą, dėl kurio pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, nekelia pagrįstų abejonių. Sprendime *Felix Swoboda* Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad pagal Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalį jis turi teisę trimis nustatytais atvejais išspręsti bylą priimdamas motyvuotą nutartį, tačiau tai nėra pareiga ir Teisingumo Teismas išsaugo teisę priimti sprendimą²⁶¹. Teisingumo Teismas Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalį taiko kaip vieną iš priemonių, kurių ėmėsi siekdamas užtikrinti trumpesnius prejudicinio sprendimo priėmimo proceso terminus²⁶². Šios supaprastintos prašymo priimti prejudicinį sprendimą nagrinėjimo tvarkos taikymas buvo įtvirtintas 2000 m. priėmus Procedūros reglamento pakeitimus²⁶³, padarytus dėl nuolat didėjančio nacionalinių teismų kreipimūsi dėl prejudicinių sprendimų priėmimo skaičiaus. Teisingumo Teismas, taikydamas Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalį, greičiau priimti prejudicinį sprendimą gali dėl to, kad vyksta tik rašytinė proceso dalis.

Kai nustato, kad yra pagrindas taikyti Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalies pirmą pastraipą²⁶⁴, Teisingumo Teismas gali, susipažinęs su generalinio advokato nuomone, bet kada atsakyti į pateiktą prejudicinį klausimą priimdamas motyvuotą nutartį. Teisingumo Teismas apie sprendimą išnagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą priimdamas nutartį informuoja: prašymą pateikusį valstybės narės teismą; valstybę narę, kurios teismas pateikė prašymą; kitas valstybės nares; Europos Sąjungos ir kitas institucijas, nurodytas Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje. Visi paminėti suinteresuotieji asmenys turi teisę pateikti savo pastabas²⁶⁵.

²⁶¹ Sprendimo *Felix Swoboda* 31 ir 32 punktai.

²⁶² RIGAUX, A. D'un usage intensif de la procédure «d'ordonnance préjudicielle». *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 1, p. 20.

²⁶³ *Le renvoi préjudiciel à la Cour de justices des Communautés européennes* [interaktyvus]. Colloque de l'Association des Conseil d'États et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne. Helsinki, 20 et 21 mai 2002 [žiūrėta 2012 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aca-europe.eu/fr/colloquiums/colloq_fr_18.html>.

²⁶⁴ 2011 m. birželio 30 d. nutarties *Wamo* (C-288/10, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 18 punktas.

²⁶⁵ 2011 m. lapkričio 18 d. nutarties *Colapietro* (C-519/10, neskeltos Rinkinyje) 15 ir 16 punktai.

Nusprendęs taikyti Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalies pirmą pastraipą, ESTT gali pasiūlyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam valstybės narės teismui jį atsiimti ir informuoti, kad kitoje byloje jis jau atsakė į tokius pačius prejudicinius klausimus. Tačiau valstybės narės teismas gali nuspręsti, kad dar ne į visus jo pateiktus prejudicinius klausimus atsakyta, ir atsiimti tik dalį jų. Tokiu atveju valstybės narės teismas gali pareikšti ketinantis palikti vieną iš prejudicinių klausimų ir pateikti Teisingumo Teismui papildomą informaciją su šiuo ketinimu pagrindžiančiais paaiškinimais²⁶⁶.

Kai Teisingumo Teismas, nustatęs, kad nacionalinio teismo pateiktas prejudicinis klausimas yra tapatus anksčiau pateiktajam, išsprendžia prejudicinę bylą motyvuota nutartimi, jis nurodo anksčiau priimtus sprendimus, kuriuose buvo nagrinėjamas tapatus klausimas, ir pateikia tapatų atsakymą. Darytina išvada, jog tai, kad nacionalinis teismas pateikė tokį pat prejudicinį klausimą, į kurį Teismas jau atsakė anksčiau išnagrinėtoje byloje, nelaikoma pagrindu pripažinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinu²⁶⁷.

Teisingumo Teismas, nusprendęs, kad atsakymą į nacionalinio teismo pateiktą prejudicinį klausimą galima aiškiai nustatyti iš Teismo praktikos, naująją bylą nagrinėja remdamasis toje pačioje srityje (pavyzdžiui, mokesčių, muitų ar aplinkos teisės klausimais) priimtais prejudiciniais sprendimais²⁶⁸. Iš Teismo praktikos matyti, kad Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalies pirmos pastraipos pagrindu priimtoje nutartyje Teismas dažniausiai nurodo prejudicinius sprendimus²⁶⁹. Per kitų rūšių Teismo procesą išnagrinėtomis bylomis ir priimtais sprendimais jis remiasi tais atvejais, kai būtina priminti, pavyzdžiui, svarbių teisės principų taikymo reikšmę²⁷⁰.

Prejudicinės bylos šalys, manydamos, kad atsakymą į pateiktą prejudicinį klausimą galima aiškiai nustatyti iš Teismo jurisprudencijos, kėlė prašymo priimti

²⁶⁶ 2010 m. lapkričio 9 d. sprendimo *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 22–25 punktai.

²⁶⁷ 1998 m. liepos 7 d. nutarties *Beton Express ir kt.* (C-405/96, C-406/96, C-407/96 ir C-408/96, Rink., 1998, p. I-4253) 17 punktas ir rezoliucinė dalis; 2009 m. lapkričio 23 d. nutarties *Lagoudakis* (C-162/08, C-163/08 ir C-164/08, Rink., 2009, p. I-195, Rinkinyje paskelbta santrauka) 10 punktas.

²⁶⁸ 2007 m. gruodžio 7 d. nutarties *Agenzia Dogane Circonscrizione Doganale di Genova* (C-505/06, Rink., p. I-186, Rinkinyje paskelbta santrauka) 15 ir 20 punktai; 2010 m. spalio 6 d. nutarties *Sáez Sánchez ir Rueda Vargas* (C-563/08, neskeltos Rinkinyje) 12 ir 13 punktai.

²⁶⁹ 2001 m. liepos 12 d. nutarties *Welthgrove* (C-102/00, Rink., 2001, p. I-5679) 14 punktas; 2009 m. rugsėjo 17 d. nutarties *Pannon* (C-143/09, Rink., 2009, p. I-145) 19 punktas.

²⁷⁰ 2007 m. lapkričio 8 d. nutarties *Fratelli Martini ir Cargill* (C-421/06, Rink., 2007, p. I-152) 56 punktas.

prejudicinį sprendimą nepriimtino klausimą. Sprendime *Pedro IV Servicios*²⁷¹ Teisingumo Teismas, atsakydamas į bylos šalių abejones dėl prašymo priimtino, pažymėjo, jog tai, kad atsakymai į iškeltus klausimus yra aiškūs iš suformuotos Bendrijos arba nacionalinių teismų praktikos, net ir tuo atveju, kai iškelti klausimai iš esmės yra tapatūs tiems, dėl kurių analogiškoje byloje jau buvo priimtas prejudicinis sprendimas, jokių būdu nereiškia, kad nacionaliniam teismui draudžiama pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą ir kad panaikinama Teisingumo Teismo jurisdikcija juos spręsti. Be to, Teisingumo Teismas priminė prejudicinio sprendimo priėmimo proceso pagrindinį tikslą – užtikrinti tinkamą Bendrijos teisės taikymą ir vienodą aiškinimą visose valstybėse narėse ir išvengti atitinkamos valstybės narės nacionalinės teismų praktikos neatitikties Bendrijos nuostatomis.

Siekiant išsamiai išnagrinėti disertacijos tyrimo objektą, tikslinga analizuojant Teisingumo Teismo jurisprudenciją įvertinti joje nustatytų reikalavimų prašymams priimti prejudicinį sprendimą taikymo reikšmę šio sprendimo priėmimo procese. Taip pat reikia nustatyti, kokiais atvejais Teisingumo Teismas dažniausiai nusprendžia, kad prašymas yra nepriimtinas. Todėl jo jurisprudencija toliau bus analizuojama tokiais aspektais:

– pirma, kaip Teisingumo Teismas formuluoja procesinio dokumento, kuriuo išsprendžia priimtino klausimą, rezoliucinę dalį,

– antra, kokie Teisingumo Teismo nustatyti nacionalinių teismų pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą trūkumai dažniausiai būna pagrindas pripažinti šiuos prašymus nepriimtinais.

Teisingumo Teismas, nustatęs, kad, jo nuomone, prašymas priimti prejudicinį sprendimą neatitinka jo jurisprudencijoje nustatytų priimtino reikalavimų, atsižvelgdamas į tai, su koku reikalavimu toks sprendimas buvo susijęs, gali nurodyti arba kad jis yra *akivaizdžiai nekompetentingas*, arba kad prašymas *nepriklauso Teisingumo Teismo jurisdikcijai*, arba kad minėtas prašymas yra *akivaizdžiai nepriimtinas*.

Teisingumo Teismas priimtoje motyvuotoje nutartyje dažniausiai konstatuoja, kad jis yra *akivaizdžiai nekompetentingas* arba kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą *nepriklauso Teisingumo Teismo jurisdikcijai*. Aptartina keletas konkrečių minėtų atvejų pavyzdžių iš ESTT jurisprudencijos.

²⁷¹ 2009 m. balandžio 2 d. sprendimo *Pedro IV Servicios* (C-260/07, Rink., 2009, p. I-2437) 31 ir 32 punktai.

Byloje *Falciola*²⁷² Teisingumo Teismas atmetė *Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia* (Lombardijos regiono administracinis teismas, Italija) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nusprendęs, kad šio Italijos teismo pateikti prejudiciniai klausimai yra nesusiję su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo dalyku. *Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia* pagrindinėje byloje nagrinėjo ginčą dėl viešojo pirkimo kelio darbams atlikti rezultatų. Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nusprendė, kad iš tikrųjų *Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia* ne prašo išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktą, o pateikia prejudicinius klausimus, nesusijusius su pagrindinėje byloje nagrinėjamu ginču.

Byloje *Hartmann*²⁷³ nacionalinis teismas prašė Teisingumo Teismo išaiškinti 1994 m. susitarimo, sudaryto tarp Vokietijos Federacinės Respublikos, Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės dėl teisės naudoti kai kuriuos kelius sunkiasvoriams automobiliams. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog vien tai, kad šio susitarimo preambulėje yra minima viena iš Europos Sąjungos direktyvų, nėra pakankamas argumentas teigti, jog šis susitarimas turi realų ryšį su Europos Sąjungos teise, todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad neturi kompetencijos nagrinėti to prašymo.

Tuo tarpu nutartyje *Noël*²⁷⁴ Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinis teismas nenurodė motyvų, leidžiančių pagrįsti ryšį tarp Europos Sąjungos teisės normų ir ginčo dalyko bei prašomų išaiškinti teisės aktų, kurie iš esmės nepatenka į Teisingumo Teismo atliekamo teisės aktų aiškinimo apimtį. Byloje *Noël Conseil de prud'hommes de Caen* (Kano darbo santykių teismas, Prancūzija) buvo nagrinėjamas ginčas dėl atleidimo iš darbo ekonominiais pagrindais ir *Conseil de prud'hommes de Caen* nusprendė, kad galutiniam sprendimui priimti jam būtų naudingas Teisingumo Teismo sprendimas. Šio teismo pateikti prejudiciniai klausimai buvo susiję su EŽTK bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto nuostatų aiškinimu. Teisingumo Teismas nusprendė, kad jo kompetencijai nepriklauso nagrinėti prašymo priimti

²⁷² 1990 m. sausio 26 d. nutarties *Falciola* (286/88, Rink., 1990, p. I-191) 8 ir 9 punktai. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nacionalinis teismas pateikė daugiau psichologinio nei teisinio pobūdžio klausimą dėl Italijos teismų tolesnio tinkamo darbo užtikrinimo po to, kai buvo priimtas įstatymas dėl teisėjų civilinės atsakomybės ir žalos atlyginimo. Teisingumo Teismas nusprendė, kad pateikti prejudiciniai klausimai yra visiškai nesusiję su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo dalyku, kuris iš esmės buvo susijęs su viešojo pirkimo rezultatų užginčijimu.

²⁷³ 1998 m. lapkričio 12 d. nutarties *Hartmann* (C-162/98, Rink., 1998, p. I-7083) 9 punktas.

²⁷⁴ Nutarties *Noël* 11 punktas.

prejudicinį sprendimą, nes nacionalinis teismas neįrodė pagrindinėje byloje taikytinos nacionalinės teisės ryšio su Europos Sąjungos teise, taip pat nebuvo argumentuotai pagrįstas ryšys tarp ginčo dalyko ir Europos Sąjungos teisės. Be to, *Conseil de prud'hommes de Caen* prašė išaiškinti Teisingumo Teismo jurisdikcijai nepriskirtus tarptautinius teisės aktus.

Bylose *Chartry*²⁷⁵ ir *Pagnoul*²⁷⁶ Teisingumo Teismas susidūrė su įdomia situacija, nes byloje *Pagnoul* jis gavo prašymą priimti prejudicinį sprendimą antrą kartą iš to paties *Tribunal de première instance de Liège* (Lježo pirmosios instancijos teismas, Belgija), kaip ir byloje *Chartry*, su tais pačiais prejudiciniais klausimais. Byloje *Chartry* Teisingumo Teismas jau buvo konstatavęs, jog prašymas priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinas nagrinėti, nes jis neturi reikiamos kompetencijos tai daryti, atsižvelgiant į tai, kad ginčas pagrindinėje byloje yra kilęs tarp Belgijos piliečio ir Belgijos valstybės dėl šios valstybės narės teritorijoje vykdomos veiklos apmokestinimo, todėl šiam ginčui išspręsti nebus taikomos Sutarčių nuostata. Ir antrą kartą to paties nacionalinio teismo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje *Pagnoul* Teisingumo Teismo buvo atmestas; Teismas rėmėsi tais pačiais motyvais kaip ir pirmojoje byloje. Darytina išvada, kad *Tribunal de première instance de Liège* neatsižvelgė į pirmojoje nutartyje Teisingumo Teismo nurodytus minėto prašymo trūkumus²⁷⁷.

Teisingumo Teismas taip pat atmeta prašymus priimti prejudicinį sprendimą, kuriuose nacionaliniai teismai nenurodo jokių argumentų, galinčių pagrįsti tai, kad pagrindinėje byloje taikytinas nacionalinės teisės aktas yra skirtas prašomam išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktui įgyvendinti²⁷⁸. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas nutartyje *Lebrun ir Howet*²⁷⁹ nurodė, jog šioje byloje tas pats *Tribunal de première instance de Liège* uždavė tuo pačius prejudicinius klausimus kaip ir byloje *Chartry* ir vėl neįrodė, kad tie jo klausimai yra susiję su Europos Sąjungos teise ir apskritai su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo dalyku.

²⁷⁵ 2011 m. kovo 1 d. nutarties *Chartry* (C-457/09, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 25 punktas.

²⁷⁶ 2011 m. rugsėjo 22 d. nutarties *Pagnoul* (C-314/10, Rinkinyje neskelbtos) 24 ir 25 punktai.

²⁷⁷ Taip pat žr. kitas bylas, kuriose Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo dalykas neturi jokių akivaizdžių požymių, siejančių jį su prašoma išaiškinti Europos Sąjungos teise: 2008 m. birželio 19 d. nutarties *Kurt* (C-104/08, Rink., 2008, p. I-97) 28 ir 29 punktai; 2009 m. kovo 26 d. nutarties *Pignataro* (C-535/08, Rink., 2009, p. I-50, Rinkinyje paskelbta santrauka) 23 punktas; nutarties *Asparuhov Estov ir kt.* 14 punktas.

²⁷⁸ 2011 m. gruodžio 14 d. nutarties *Cozman* (C-462/11, Rinkinyje neskelbtos) 15 punktas.

²⁷⁹ 2011 m. rugsėjo 22 d. nutarties *Lebrun ir Howet* (C-538/10, Rinkinyje neskelbtos) 19 punktas.

Nutartyje *Rossius*²⁸⁰ Teisingumo Teismas nusprendė, jog nacionalinis teismas nenurodė jokių argumentų, kuriais galima pagrįsti tai, kad pagrindinėje byloje taikytinas nacionalinės teisės aktas turi ryšį su prašomu išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktu, todėl jis yra akivaizdžiai nekompetentingas nagrinėti pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą²⁸¹. Šioje byloje *Tribunalul Argeş* (Ardžešo apygardos teismas, Rumunija) Teisingumo Teismo klausė, ar nacionalinės teisės aktas, kuriuo ribojama teisė į patirtos neturtinės žalos atlyginimą, suderinama su Europos Sąjungos teise.

Byloje *Semerdzhiiev* priimtoje nutartyje Teisingumo Teismas priminė, kad jis nėra kompetentingas nagrinėti prašymus priimti prejudicinį sprendimą, kai nacionaliniai teismai prašo išaiškinti direktyvas nagrinėdami ginčus, kurių faktinės aplinkybės atsirado iki valstybės įstojimo į Europos Sąjungą²⁸².

Teisingumo Teismas nusprendė, jog jo kompetencijai nėra priskirta nagrinėti prašymus priimti prejudicinį sprendimą, kuriuose nacionalinis teismas nepateikia visos būtinos informacijos, patvirtinančios, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas ginčas patenka į Europos Sąjungos teisės reglamentuojamų santykių sritį. Tokį sprendimą Teisingumo Teismas priėmė byloje *Polier*²⁸³, kurioje *Conseil de prud'hommes de Beauvais* (Bovė darbo santykių teismas, Prancūzija), pagrindinėje byloje nagrinėdamas ginčą dėl asmens atleidimo iš darbo ir dėl atleistam iš darbo asmeniui nenurodytų šio atleidimo pagrindų, nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

Reikia pažymėti, jog net ir tais atvejais, kai prašymo priimti prejudicinį sprendimą nepriimtumas pagrįstas tuo, kad Teisingumo Teismui jį pateikęs nacionalinis teismas neatitinka taikant SESV 267 straipsnį Teismo nustatytų teismo statuso pripažinimo reikalavimų, Teisingumo Teismas savo motyvuotoje nutartyje nurodo, kad tokio prašymo nagrinėjimas nepatenka į jo jurisdikciją. Pavyzdžiui, byloje *Bengtsson*²⁸⁴ Teisingumo Teismas nusprendė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi *Mora kommun, Miljö- och hälsoskydds nämnden* (Moros

²⁸⁰ 2011 m. gegužės 23 d. nutarties *Rossius* (C-267/10 ir C-268/10, Rinkinyje neskelbtos) 24 ir 30 punktai.

²⁸¹ Taip pat žr. 2011 m. gruodžio 11 d. nutarties *Boncea ir kt.* (C-483/11, Rinkinyje neskelbtos) 34 punktą; nutarties *Asparuhov Estov ir kt.* 14 punktą.

²⁸² 2011 m. gegužės 11 d. nutarties *Semerdzhiiev* (C-32/10, Rinkinyje neskelbtos) 29 punktas.

²⁸³ 2008 m. sausio 16 d. nutarties *Polier* (C-361/07, Rink., 2008, p. I-6, Rinkinyje paskelbta santrauka) 14 ir 15 punktai.

²⁸⁴ Nutarties *Bengtsson* 24–26 punktai.

savivaldybės Aplinkos ir sveikatos apsaugos komisija, Švedija) neatitinka reikalavimų, keliamų valstybių narių teisminėms institucijoms, norinčioms būti pripažintomis teismais pagal SESV 267 straipsnį. Teisingumo Teismas dažniausiai nutartimi išsprendžia prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimą, kai jį pateikusi nacionalinė teisminė institucija neatitinka pagal SESV 267 straipsnį keliamų reikalavimų, kad būtų pripažinta teismu. Tačiau toliau bus aptarta keletas atvejų, kai tokio pobūdžio klausimą teismas išsprendė priimdamas sprendimą.

Teisingumo Teismas taip pat pažymi, kad jo kompetencijai nepriskirta nagrinėti nacionalinių teismų, neturinčių reikiamos kompetencijos pagal EB sutarties 68 straipsnį, pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą (šis klausimas išsamiau aptariamas šio darbo II skyriuje). Pavyzdžiui, byloje *Georgescu*²⁸⁵ Teisingumo Teismas nustatė, kad *Amtsgericht Löbau* (Lėbau žemės teismas) prašė išaiškinti reglamentą, priimtą EB sutarties IV antraštinėje dalyje esančio straipsnio pagrindu, o pagal EB sutarties 68 straipsnį tik nacionaliniai teismai, kurių sprendimai negali būti skundžiami pagal nacionalinę teisę, gali kreiptis į Teisingumo Teismą ir prašyti išaiškinti minėtos EB sutarties dalies nuostatų pagrindu priimtus Europos Sąjungos teisės aktus. Šioje byloje Teisingumo Teismas, nustatęs, jog nacionalinio teismo sprendimai gali būti skundžiami pagal nacionalinę teisę, konstatavo, kad jis neturi kompetencijos nagrinėti šio teismo prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

Paminėtini atvejai, kai Teisingumo Teismas motyvuotoje nutartyje dažniausiai konstatuoja, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra „akivaizdžiai nepriimtinas“.

Nuspręsti, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra akivaizdžiai nepriimtinas, Teisingumo Teismas gali, kai nacionalinis teismas procesiniame dokumente, kuriuo į jį kreipėsi, pateikia tik prejudicinius klausimus. Pavyzdžiui, byloje *Monin Automobiles*²⁸⁶ Teisingumo Teismas nurodė, kad *Juge-commissaire de la liquidation Monin Automobiles-Maison du deux-roues, au tribunal de commerce de Romans* (Romano komercinio teismo paskirtas teisėjas-komisaras likvidatorius *Monin Automobiles-Maison du deux-roues*) atsiuntė tik prejudicinius klausimus ir nenurodė visiškai jokios papildomos informacijos apie nagrinėjamą pagrindinę bylą. Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį tai, kad Europos Komisija šioje byloje taip pat

²⁸⁵ 2004 m. kovo 31 d. nutarties *Georgescu* (C-51/03, Rink., 2004, p. I-3203) 29 ir 30 punktai; 2004 m. birželio 10 d. nutarties *Warbecq* (C-555/03, Rink., 2004, p. I-6041) 14 punktas.

²⁸⁶ 1993 m. balandžio 26 d. nutarties *Monin Automobiles* (C-386/92, Rink., 1993, p. I-2049) 8 punktas.

kėlė prejudicinius klausimus pateikusios institucijos teismo statuso pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] klausimą. Teisingumo Teismas nurodė, jog besikreipiančios teisminės institucijos teismo statuso pagal SESV 267 straipsnį klausimo iš viso nereikia nagrinėti, nes ir be šios analizės akivaizdu, kad prašymas nepriimtinas. Įdomu tai, kad ta pati teisminė institucija pateikė antrą prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Jį išnagrinėjęs Teisingumo Teismas priėmė nutartį, kurioje nusprendė, kad neturi kompetencijos nagrinėti gauto pakartotinio prašymo priimti prejudicinį sprendimą²⁸⁷. Jis nurodė, kad antrajame prašyme pateikti tie patys prejudiciniai klausimai, kurie buvo ir pirmajame. Antroje byloje Teisingumo Teismas pripažino, kad nacionalinė teisminė institucija pateikė šiek tiek informacijos apie faktines bylos aplinkybes, tačiau konstatavo, kad prašomos išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatos pagrindinėje byloje netaikytinos ir jų išaiškinimas nebus naudingas galutinio sprendimo priėmimui.

Teisingumo Teismas, priimdamas motyvuotą nutartį, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pripažįsta nepriimtinais, kai jie neatitinka tokių prašymų turiniui ir formai keliamų reikalavimų²⁸⁸, pateikia netikslią ir neaiškia informaciją apie faktines ir teises pagrindinės bylos aplinkybes²⁸⁹. Pavyzdžiui, nutartyje *Banco de Fomento e Exterior* jis, be visų kitų pastabų dėl iš nacionalinio teismo gauto procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, trūkumų, nurodė, kad jame nebuvo net šio dokumento priėmimo datos²⁹⁰.

Priimdamas motyvuotą nutartį ESTT dažniausiai atmeta ir tuos nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą, kuriuose nebūna nurodyta faktinių pagrindinės bylos aplinkybių ir nėra pateikta bent minimalių paaiškinimų, kodėl prašomos išaiškinti Europos Sąjungos teisės normos gali būti susijusios su pagrindinės bylos faktinėmis aplinkybėmis²⁹¹. Tuo tarpu byloje *Banchero*²⁹² nacionalinis teismas nagrinėjo skundą dėl sprendimo, kuriuo asmuo už neteisėtą iš kitos valstybės atvežtų cigarečių laikymą buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Atsakovui kilo abejonių dėl Italijos teisės aktų, kuriuose numatoma

²⁸⁷ 1994 m. gegužės 16 d. nutartis *Monin Automobiles* (C-428/93, Rink., 1994, p. I-1707).

²⁸⁸ 1996 m. vasario 2 d. nutarties *Bresle* (C-257/95, Rink., 1996, p. I-233) 18 punktas.

²⁸⁹ 1998 m. liepos 8 d. nutarties *Agostini* (C-9/98, Rink., 1998, p. I-4261) 6 punktas.

²⁹⁰ 1996 m. kovo 13 d. nutartis *Banco de Fomento e Exterior* (C-326/95, Rink., 1996, p. I-1385).

²⁹¹ 1999 m. gegužės 11 d. nutarties *Anssens* (C-325/98, Rink., 1999, p. I-2969) 9 punktas; 2005 m. spalio 6 d. nutarties *Vajnai* (C-328/04, Rink., 2005, p. I-8577) 12 ir 13 punktai; 2011 m. rugsėjo 8 d. nutarties *Abdallah* (C-144/11, Rinkinyje neskelbtos) 12 punktas.

²⁹² 1993 m. kovo 19 d. nutarties *Banchero* (C-157/92, Rink., 1993, p. I-1085) 4–6 punktai. Taip pat žr. 2004 m. balandžio 1 d. nutarties *Herbstrith* (C-229/03, Rinkinyje neskelbtos) 12 punktą.

atsakomybė už neteisėtą iš užsienio atvežtų cigarečių laikymą, ir jis teigė, kad tokios nacionalinės teisės aktų nuostatos nesuderinamos su Europos Sąjungos teise ir laisvo prekių judėjimo principu. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad, visų pirma byloje, kuriose nagrinėjamas ginčas yra susijęs su konkurencijos teisiniais santykiais, nacionaliniai teismai turėtų pateikti jam kuo daugiau tikslesnės informacijos tiek apie faktines, tiek apie teises pagrindinės bylos aplinkybes. Nerašęs prašyme priimti prejudicinį sprendimą informacijos apie pagrindinėje byloje taikytinus nacionalinės teisės aktus, Teisingumo Teismas atmetė šį prašymą kaip akivaizdžiai nepriimtina.

Teisingumo Teismas kaip akivaizdžiai nepriimtina prašymą priimti prejudicinį sprendimą gali atmesti ir tuo atveju, kai jame yra pateikta pagrindinėje byloje taikytinų nacionalinės teisės aktų nuostatų santrauka, tačiau iš jos jis nesupranta šių teisės normų turinio²⁹³. Tuo tarpu nutartyje *SEMTEX*²⁹⁴ Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas pateikė informaciją apie taikytinus nacionalinės teisės aktus, tačiau nėra jokios informacijos apie faktines pagrindinės bylos aplinkybes; nenurodytos net datos, kada įvyko pagrindinei bylai svarbūs pagrindiniai faktai. Teisingumo Teismas konstatavo, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra akivaizdžiai nepriimtinas.

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą gali būti pripažintas akivaizdžiai nepriimtinu įvertinus ir nacionalinio teismo procesinio dokumento turinį, ir jame nurodytas priežastis, paskatinusias kreiptis į Teisingumo Teismą. Pavyzdžiui, byloje *Bejan*²⁹⁵ Teisingumo Teismas atmetė tris iš dešimties *Judecătoria Focșani* (Fokšanio pirmosios instancijos teismas, Rumunija) prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktų prejudicinių klausimų, nes šis teismas nenurodė, kodėl jam kilo abejonių dėl galimo nacionalinės teisės akto nesuderinamumo su Europos Sąjungos teise.

Nutartį, kuria prašymas priimti prejudicinį sprendimą pripažįstamas akivaizdžiai nepriimtinu, gali priimti ir Teisingumo Teismo didžioji teisėjų kolegija. Pavyzdžiui, byloje *Austroplant-Arzneimittel*²⁹⁶ Teisingumo Teismas kreipėsi į *Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien* (Vienos apygardos civilinių bylų teismas, Austrija) prašydamas pateikti papildomai informacijos apie faktines ir teises pagrindinės bylos aplinkybes, nulėmusias sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą, ir

²⁹³ Nutarties *Debiasi* 27 punktas.

²⁹⁴ Nutarties *SEMTEX* 11 punktas.

²⁹⁵ 2010 m. spalio 28 d. nutarties *Bejan* (C-102/10, Rinkinyje neskelbtos) 51–53 punktai.

²⁹⁶ 2004 m. kovo 12 d. nutarties *Austroplant-Arzneimittel* (C-54/03, Rinkinyje neskelbtos) 19 punktas.

nurodyti, kodėl prašomi išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktai būtų svarbūs priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje. Teisingumo Teismas, išanalizavęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, konstatavo, kad nacionalinis teismas nenurodė, kodėl, jo nuomone, nacionalinės teisės aktas, kuriuo netinkamai įgyvendinta direktyva, gali būti svarbus priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje.

Nutartyje *Hospital Consulting ir kt.*²⁹⁷ Teisingumo Teismas kaip akivaizdžiai nepriimtina atmetė vieną iš trijų *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) pateiktų prejudicinių klausimų ir konstatavo, kad šis teismas išsamiai nemotyvavo, kodėl atsakymas į šį prejudicinį klausimą reikalingas ir naudingas jo nagrinėjamai pagrindinei bylai bei priimant galutinį sprendimą joje.

Byloje *Club Náutico de Gran Canaria* Teisingumo Teismas pripažino nepriimtinu nagrinėti *Tribunal Superior de Justicia de Canarias* (Kanarų salų aukštesnysis teismas, Ispanija) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nes nustatė, kad šio teismo prašomas išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktas šio teismo veikimo teritorijoje netaikomas²⁹⁸.

Kaip jau minėta, Teisingumo Teismas, nustatęs, jog prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusios valstybės narės teisminės institucijos negalima pripažinti teismu pagal SESV 267 straipsnį, priimtoje motyvuotoje nutartyje nurodo neturintis kompetencijos nagrinėti gauto prašymo. Tačiau Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai jis, valstybės narės teisminės institucijos prašymą priimti prejudicinį sprendimą atmesdamas dėl to, kad ji negali būti pripažinta teismu, konstatuoja, kad toks prašymas yra akivaizdžiai nepriimtinas. Kartais Teisingumo Teismo priimtose nutartyse matyti, kad iš pradžių jis teigia neturintis kompetencijos, o rezoliucinėje dalyje konstatuoja, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra nepriimtinas. Pavyzdžiui, nutartyje *Greis Unterweger*²⁹⁹ Teisingumo Teismas iš pradžių pažymėjo, kad pagal Procedūros reglamento 92 straipsnį jam nėra priskirta kompetencija nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kurį pateikė teismo statuso pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267

²⁹⁷ 2008 m. gegužės 5 d. nutarties *Hospital Consulting ir kt.* (C-386/07, Rink., 2008, p. I-67, Rinkinyje paskelbta santrauka) 33 punktas. Taip pat žr. 1998 m. balandžio 30 d. nutarties *Testa ir Modesti* (C-128/97 ir C-137/97, Rink., 1998 p. I-2181) 15 punktą.

²⁹⁸ Nutarties *Club Náutico de Gran Canaria* 18 punktas.

²⁹⁹ Nutartis *Greis Unterweger*. Dėl teismo statuso taikant SESV 267 straipsnį nepripažinimo valstybės narės teisminei institucijai taip pat žr. 2003 m. liepos 11 d. nutarties *Cafom ir Samsung* (C-161/03, Rinkinyje neskelbtos) 15–17 punktus.

straipsnį] neturinti institucija, o konstatuojamojoje dalyje nurodė, kad minėtas prašymas yra akivaizdžiai nepriimtinas nagrinėti. Nustatęs, kad valstybės institucija priėmė konsultacinio pobūdžio nuomonę, Teisingumo Teismas jai nepripažino teismo statuso.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėja ir priimdama motyvuotą nutartį prejudicinę bylą išsprendžia Teisingumo Teismo plenarinė sesija. Pavyzdžiui, taip buvo byloje *Pilato*³⁰⁰. Joje Teisingumo Teismo plenarinė sesija priėmė nutartį, kurioje konstatavo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi teisminė institucija *Prud'homie de pêche de Martigues* (Martigo žvejybos darbo ginčų teismas, Prancūzija) taikant EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] negali būti pripažinta teismu.

Toliau bus pateikta keletas pavyzdžių ir jau aptarti atvejai, kada Teisingumo Teismas, nustatęs prašymo priimti prejudicinį sprendimą trūkumus, motyvuota nutartimi atsisakė priimti jį nagrinėti, bus palyginti su atvejais, kada jis tai padarė priimdamas sprendimą.

Byloje *Grado ir Bashir*³⁰¹ į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą kreipėsi *Amtsgericht Reutlingen* (Roitlingeno kantono teismas, Vokietija), nagrinėjantis baudžiamąją bylą, ir pateikė prejudicinį klausimą dėl EB sutarties 6 straipsnio [SESV 11 straipsnio] taikymo. Nacionalinis teismas klausė, ar prokuroras, dokumente, kuriuo kreipiasi į teismą su prašymu pradėti nagrinėti užsieniečiams iškeltą baudžiamąją bylą, nenurodydamas kreipinio „pone“, nors visais kitais atvejais, kai Vokietijos piliečiams iškeltose baudžiamosiose bylose yra siunčiami procesiniai dokumentai, šis kreipinys vartojamas, nepažeidžia EB sutarties 6 straipsnyje [SESV 11 straipsnyje] įtvirtinto reikalavimo. Teisingumo Teismas nurodė, kad EB sutarties 6 straipsnyje [SESV 11 straipsnyje] įtvirtintas nediskriminavimo dėl kilmės reikalavimas gali būti taikomas tik tiek, kiek taikoma pati EB sutartis. Teisingumo Teismas nusprendė, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą nėra jokių duomenų, leidžiančių manyti, kad nacionaliniam teismui nagrinėjant baudžiamąją bylą dėl kelių eismo taisyklių pažeidimo gali tekti taikyti EB sutarties 6 straipsnį [SESV 11 straipsnį]. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad net jei prokuratūros veiksmuose ir yra diskriminacijos požymių, šiuo konkrečiu atveju tai neturės jokios įtakos nagrinėjamai pagrindinei bylai. Todėl jis konstatavo,

³⁰⁰ 2008 m. gegužės 14 d. nutarties *Pilato* (C-109/07, Rink., 2008, p. I-3503) 30 punktas.

³⁰¹ 1997 m. spalio 9 d. sprendimas *Grado ir Bashir* (C-291/96, Rink., 1997, p. I-5531).

kad neturi kompetencijos nagrinėti šioje byloje pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

Byloje *Unió de Pagesos de Catalunya*³⁰² Teisingumo Teismas nusprendė, jog *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą nepriimtinas, nes yra hipotetinis, kadangi nacionalinės teisės aktas, kurio atitiktimi Europos Sąjungos teisei suabejojęs nacionalinis teismas paprašė išaiškinti Europos Sąjungos teisę, Teisingumo Teismui pradėjus nagrinėti prejudicinę bylą buvo panaikintas. *Tribunal Supremo* negalėjo pateikti aiškių ir pagrįstų argumentų, kodėl net ir panaikinus šį nacionalinės teisės aktą Europos Sąjungos teisės išaiškinimas bus naudingas, todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad visi prejudiciniai klausimai yra nepriimtini. Galutinę išvadą jis galėjo padaryti tik iš esmės išnagrinėjęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

Byloje *Cicala*³⁰³ Teisingumo Teismas nagrinėjo *Corte dei conti, sezione giurisdizionale per la Regione Siciliana* (Audito rūmai, Sicilijos regiono skyrius, Italija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriuo buvo kreiptasi dėl viešojo administravimo aktų motyvavimo principo, įtvirtinto SESV 296 straipsnio antroje pastraipoje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 41 straipsnio 2 dalies c punkte, išaiškinimo. Šis prašymas pateiktas nagrinėjant ginčą dėl sprendimo sumažinti T. Cicalos pensijos dydį ir susigrąžinti už praėjusius laikotarpius pervestas sumas. Teisingumo Teismas tik išnagrinėjęs bylą iš esmės galėjo pripažinti, jog nėra pakankamai duomenų, leidžiančių neginčijamai konstatuoti, kad įstatymų leidėjas, įtvirtindamas pareigą motyvuoti priimamus nacionalinius viešojo administravimo aktus, tikrai rėmėsi Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytais principais. Atsižvelgdamas į tai, Teisingumo Teismas konstatavo, kad jo jurisdikcijai nepriskiriama nagrinėti pateiktų prejudicinių klausimų nenustačius tiesioginio ryšio su Europos Sąjungos teise.

Byloje *Syfait ir kt.*³⁰⁴ prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėjo Teisingumo Teismo didžioji teisėjų kolegija. Iš esmės visas priimtas sprendimas buvo skirtas nustatyti, ar prejudicinius klausimus pateikusi *Epitropi Antagonismou* gali būti pripažinta teismu pagal SESV 267 straipsnį. Kaip jau minėta, Teisingumo Teismas šioje byloje nusprendė, kad Graikijos konkurencijos komisija negali būti pripažinta

³⁰² Sprendimas *Unió de Pagesos de Catalunya*.

³⁰³ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimo *Cicala* (C-482/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 27–31 punktai.

³⁰⁴ Sprendimas *Syfait ir kt.*

teismu prejudicinio sprendimo priėmimo procese, todėl Teisingumo Teismas neturi kompetencijos nagrinėti šios institucijos pateikto prašymo.

Didžioji teisėjų kolegija buvo sudaryta ir bylai *Miles ir kt.*³⁰⁵ nagrinėti. Joje ESTT taip pat sprendė, ar *Chambre de recours des écoles européennes* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pripažinti priimtiniu nagrinėti. Kaip minėta, šios bylos pagrindinis klausimas buvo susijęs su tos institucijos pripažinimu teismu pagal SESV 267 straipsnį. Teisingumo Teismas nusprendė, kad *Chambre de recours des écoles européennes* negali būti pripažįstama teismu prejudicinio sprendimo priėmimo procese, ir priimtame sprendime nurodė, kad jo jurisdikcijai nepriklauso nagrinėti gauto prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

Minėtoje byloje *Fluxys*³⁰⁶ Teisingumo Teismas pavartojo dar vieną formuluotę, nusprenddamas, kad, atsižvelgiant į procesinius ir taikytinos teisės pokyčius, susijusius su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių nacionalinio teismo nagrinėjama byla, *nebereikia atsakyti* į *Cour d'appel de Bruxelles* (Briuselio apeliacinis teismas, Belgija) pateiktus prejudicinius klausimus. Teisingumo Teismas nusprendė, kad nebegali priimti prejudicinio sprendimo dėl jam pateikto klausimo. Reikia priminti, kad *Cour constitutionnelle* (Konstitucinis Teismas, Belgija) pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai įstatymą, kurį nacionalinis teismas nurodė kaip taikytiną pagrindinėje byloje, ir, kad galėtų jį taikyti, tam nacionaliniam teismui buvo reikalingas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas. Teisės doktrinoje teigiama, kad, atrodytų, toks Teisingumo Teismo sprendimas neturėtų stebinti. Tačiau klausimų gali kilti pasižiūrėjus šioje byloje pateiktą generalinio advokato išvadą³⁰⁷, kurioje dėmesys atkreiptas į tai, kad *Cour constitutionnelle* prieštaraujančiu Konstitucijai pripažino vėlesnį įstatymą, todėl nacionalinis teismas, kuris prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodė, kad pagrindinėje byloje teisės klausimų kyla dėl kito, anksčiau priimto, įstatymo, šiuo sprendimu negalės vadovautis³⁰⁸.

Teisingumo Teismas priima sprendimą, kuriame konstatuoja, kad jo jurisdikcijai nepriklauso (jis yra nekompetentingas) nagrinėti nacionalinio teismo pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą tuo atveju, kai: tai galima matyti tik iš esmės išnagrinėjus gautą nacionalinio teismo prašymą; priimtas prejudicinis

³⁰⁵ Sprendimas *Miles ir kt.*

³⁰⁶ Sprendimo *Fluxys* 33 ir 34 punktai.

³⁰⁷ Išvada byloje *Fluxys*.

³⁰⁸ MICHEL, V. *Op. cit.*, p. 15.

sprendimas turės didelę reikšmę ir byloms, kurias Teisingumo Teismas nagrinės ateityje, ir valstybėms narėms; klausama dėl SESV nuostatų taikymo. Todėl darytina išvada, kad kai reikia išsamesnės analizės dėl pateiktų prejudicinių klausimų priskyrimo Teisingumo Teismo jurisdikcijai ir galimų Europos Sąjungos teisei sistemai reikšmingų priimto prejudicinio sprendimo teisinių pasekmių, Teisingumo Teismas priims sprendimą.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumo pagrindų analizė leidžia išskirti Teisingumo Teismo reikalavimus procesiniams dokumentams, kuriuos pateikia nacionaliniai teismai, nes prejudicinio sprendimo priėmimo procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra nustatyto tokių reikalavimų sąrašo; ši analizė patvirtina, kad ESTT išplečia teisminių institucijų ir teismų, turinčių teisę pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, ratą (teismu pagal SESV 267 straipsnį pripažįstamos institucijos, nepriklausančios valstybių narių teismų sistemoms) ir taip užtikrina vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą ne tik nacionaliniuose teismuose, bet ir kitose institucijose; atliktas tyrimas patvirtina, kad Teisingumo Teismo praktika nuolat kinta ir yra plėtojama ir kad Teisingumo Teismas tam tikru laikotarpiu suteikia išskirtinę reikšmę vienam ar kitam reikalavimui; žinant reikalavimų išmanymas ir jų laikymasis padėtų sutrumpinti bylos nagrinėjimo terminus, kurie yra svarbūs, kai bylos nagrinėjime tam tikru požiūriu dalyvauja ir Teisingumo Teismas (pavyzdžiui, Teisingumo Teismui nereikėtų kreiptis į nacionalinį teismą su prašymu pateikti paaiškinimus ar papildomą informaciją, reikalingą tinkamam ir naudingam atsakymui į prejudicinį klausimą parengti); tai yra priemonė ir nacionalinio teismo kvalifikacijai parodyti tiek nacionaliniu, tiek Europos Sąjungos lygmeniu.

Teisingumo Teismas galėtų, kaip pavyzdžiu vadovaudamasis Europos Tarybos ir EŽTT parengtu ir išleistu *Praktiniu priimtumo kriterijų vadovu*, kurio paskirtis – padėti tinkamai parengti individualią peticiją EŽTT³⁰⁹, parengti ir praktinį prašymų priimti prejudicinį sprendimą priimtumo vadovą, skirtą Europos Sąjungos valstybių narių teismams.

³⁰⁹ *Praktinis priimtumo kriterijų vadovas* [interaktyvus]. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Europos Taryba / Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2011 [žiūrėta 2012 m. gegužės 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1F102E71-EB45-43D0-B7EC-2352F78558E1/0/LIT_Guide_pratique.pdf>.

II skyrius. EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBĖS NARĖS TEISMO ĮGALIOJIMAI KREIPTIS DĖL PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO

Įvadinės pastabos

Europos Sąjungos sutarties 4 ir 5 straipsniuose numatyta, kad Europos Sąjungos kompetencijos ribų nustatymas grindžiamas suteikimo principu, pagal kurį ji veikia tik neperžengdama ribų kompetencijos, kurią, siekiant Sutartyse nustatytų tikslų, jai suteikė valstybės narės, o visa jai nepriskirta kompetencija priklauso valstybėms narėms. Sutartyje taip pat nustatyta, jog tam, kad užtikrintų pagal Sutartis ar Europos Sąjungos institucijų aktus atsirandančių pareigų vykdymą, valstybės narės imasi bendrų ar specialių priemonių, t. y. valstybės narės laikosi vadinamojo lojalaus bendradarbiavimo principo, kuris numato valstybių narių pareigas imtis visų reikiamų priemonių arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visos valstybių narių institucijos, taip pat teismai turi ne tik prisidėti prie tinkamo lojalaus bendradarbiavimo principo įgyvendinimo, bet ir juo vadovautis savo veikloje³¹⁰. Valstybių narių teismams vykdant veiklą lojalaus bendradarbiavimo principo įgyvendinimas pasireiškia pareiga užtikrinti tinkamą ir veiksmingą iš Europos Sąjungos teisės atsirandančių asmenų teisių teisminę gynybą³¹¹. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje matyti, jog jis, pasisakydamas dėl veiksmingos asmens teisių, numatytų Europos Sąjungos teisėje, apsaugos, taiko absoliutų ir besąlyginį Europos Sąjungos teisės viršenybės principą, bet kartu pripažįsta institucinį ir procesinį valstybių narių savarankiškumą³¹². Pagal Europos Sąjungoje įtvirtintą asmenų teisių teisminės gynybos sistemą Teisingumo Teismui yra priskirta kompetencija aiškinti Europos Sąjungos teisę, o nacionalinis teismas turi nustatyti taikomą nacionalinę teisę ir ją aiškinti, taip pat taikyti ir Europos Sąjungos teisę³¹³. Minėtas atribojimas grindžiamas nacionalinių teismų procesinio

³¹⁰ TEMPLE LANG, J. Has the European Court of Justice Been involved in „Judicial Legislation“? *Svensk juristtidning*. Uppsala, 2011, n° 3, p. 303; LENAERTS, K; ir VAN NUFFEL, P. *European Union Law*. London: Sweet&Maxwell, 2011, p. 757.

³¹¹ PESCATORE, P. Le renvoi préjudiciel – l'évolution du système. Iš *Étude de droit communautaire européen 1962–2007*. Bruxelles: Bruylant, 2008, p. 858.

³¹² SIMON, D. Les exigences de la primauté du droit communautaire: continuité ou métamorphose? Iš *L'Europe et le droit. Mélanges en hommage à Jean Boulois*. Paris: Dalloz, 1991, p. 485.

³¹³ „Nėra reikalingesnės ir pavojingesnės užduoties nei ta, kurią Teisingumo Teismas atlieka tikslindamas savo paties kompetencijos turinį.“ ISAAC, G. La modulation par la Cour de justice des Communautés européennes des effets dans le temps de ses arrêts d'invalidité. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles, 1987, n° 4–5, p. 444. Iš 2005 m. birželio 30 d. generalinio advokato D. Ruiz-

savarankiškumo paisymu ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje yra gana plačiai išaiškintas³¹⁴.

Atsižvelgiant į nacionaliniams teismams pagal Europos Sąjungos teisę priskirtas pareigas, reikia patikrinti, ar jie prejudicinio sprendimo priėmimo procese turi neribotus įgaliojimus tiek sprenddami, ar apskritai jiems būtų naudinga pasinaudoti šiuo procesu, tiek pasirinkdami būdus veiksmingiausiai juo pasinaudoti, t. y. reikia nustatyti, ar nacionalinis teismas yra visiškai nepriklausomas, ar tam tikrais atvejais jo nepriklausomumas yra šiek tiek apribotas, tai pagrindžiant prejudicinio sprendimo priėmimo procesu siekiamu tikslu užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visuose nacionaliniuose teismuose. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad kalbama apie Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuluotą *procesinės autonomijos principą*, kurį jis išvedė iš daug anksčiau savo jurisprudencijoje suformuluoto *institucinio autonomiškumo principo*³¹⁵, pagal kurį valstybės narės turi laisvę spręsti, kokios valstybės institucijos ir kokiomis vidaus teisinėmis priemonėmis turėtų įgyvendinti Europos Sąjungos teisę. Procesinės autonomijos principu (pranc. *le principe de l'autonomie procédurale*)³¹⁶ leidžiama vadovautis, kai dėl to nekyla pavojaus Europos Sąjungos teisės veiksmingumui³¹⁷. Jei pagal valstybės narės vidaus teisę nacionaliniams teismams suteikiamos visos reikiamos teisinės priemonės Europos Sąjungos teisės veiksmingumui užtikrinti, tai

Jarabo Colomer išvados byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* (C-461/03, Rink., 2005, p. I-10513) 66 punkto.

³¹⁴ 1974 m. balandžio 30 d. sprendimo *Sacchi* (155/73, Rink., 1974, p. 409) 3 punktas; 1976 m. gegužės 20 d. sprendimas *Mazzalai* (111/75, Rink., 1976, p. 657); sprendimas *Gmurzynska-Bscher*; 2009 m. kovo 5 d. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvados byloje *Roda Golf & Beach Resort SL* (C-14/08, Rink., 2009, p. I-5439) 43 punktas.

³¹⁵ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje apie nacionalinių teismų procesinės autonomijos principą iš tikrųjų kalbėjo gana anksti, tačiau dar nebuvo suformuluotas šis nacionalinių teismų procesinio savarankiškumo principas. Pavyzdžiui, 1968 m. balandžio 4 d. sprendime *Lück* (34/67, Rink., 1968, p. 359) Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas turi netaikyti teisės normų, kurios neleistų tinkamai įgyvendinti iš Europos Sąjungos teisės atsirandančių asmenų teisių, tačiau tai neapriboja jo teisės taikyti visas kitas nacionalinės teisės normas, kurios padėtų užtikrinti veiksmingą minėtų teisių gynybą. FLYNN, L. When National Procedural Autonomy Meets the Effectiveness of Community Law, Can it Survive the Impact? *ERA-Forum: Journal of the Academy of European Law*. S. l.: Springer Business Media, 2008, vol. 9, No 2, p. 252.

³¹⁶ Teisingumo Teismo sprendimuose lietuvių kalba galima rasti keletą šios sąvokos formuluotės variantų. Pavyzdžiui, 2010 m. liepos 1 d. sprendimo *Povse* (C-211/10 PPU, Rink., 2010, p. I-6673) lietuvių kalba 56 punkte vartojamas terminas „procesinė autonomija“; 2011 m. rugsėjo 8 d. sprendimo *Rosado Santana* (C-177/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) lietuvių kalba 87 punkte – terminas „proceso autonomijos principas“, 2011 m. birželio 30 d. sprendimo *Meilicke ir kt.* (C-262/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) lietuvių kalba 55 punkte – terminas „valstybių narių procesinės autonomijos principas“.

³¹⁷ KOVAR, R. Le contrôle de la légalité des actes nationaux en droit communautaire. Iš *Itinéraire d'un juriste européen*. Robert Kovar. Sudarė F. Berrod ir V. Constantinesco. Bruxelles: Bruylant, 2010, p. 302.

Europos Sąjungos teisės kontekste bus pripažįstama tinkamu jos įgyvendinimu. Minėtų teisinių priemonių pavyzdžiu galėtų būti: nustatyti senaties terminai kreiptis dėl žalos, atsiradusios dėl valstybės kaltės, atlyginimo; priskirti įgaliojimai vieno ar kelių valstybės narės konkurencijos srityje dirbančių institucijų padalinių darbuotojams dalyvauti procesuose nacionaliniuose teismuose, kai yra ginčijami šių institucijų sprendimai³¹⁸, ir pan. Priešingu atveju, jei akivaizdu, kad taikant nacionalinėje teisėje numatytas teises priemones gali kilti pavojus Europos Sąjungos teisės veiksmingumui, nacionalinis teismas turi imtis visų įmanomų priemonių, numatytų visoje nacionalinėje teisėje, arba susilaikyti nuo tokių priemonių taikymo. Pagrindinė idėja, vyraujanti ESTT jurisprudencijoje, tokia: Teisingumo Teismas nenustato procesinių teisės normų, jis tik apibrėžia Europos Sąjungos teisės reikalavimus, kuriuos turi atitikti nacionalinės procesinės teisės normos³¹⁹.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje formuojamas valstybių narių autonomijos principas teisės doktrinoje kartais vertinamas kaip tam tikras hibridas, nes kai kuriais atvejais jis nurodo, kad pagal valstybių narių nacionalinę teisę nustatomos atsakingos institucijos (institucinė autonomija) ir procedūros, skirtos Europos Sąjungos teisės įgyvendinimui užtikrinti, bei šių procedūrų laikymosi tvarka (procesinė autonomija), o kartais sujungiamos abi valstybių narių turimos autonomijos rūšys³²⁰. Tais atvejais, kai sujungiami institucinės ir procesinės autonomijos principai, nurodoma, kad procesinės autonomijos principas apima valstybių narių laisvę, pirma, valstybės vidaus teisėje numatyti, kokios teisminės institucijos turės jurisdikciją nagrinėti ginčus, susijusius su Europos Sąjungos teisės taikymu, ir, antra, priimti proceso teisės normas, kurias taikydami valstybių narių teismai nagrinės šiuos ginčus³²¹. Be to, teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad procesinės autonomijos principas nėra absoliutus, nes kartais Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas, norėdamas Europos Sąjungos materialinės teisės normų

³¹⁸ 2010 m. gruodžio 7 d. sprendimo *VEBIC* (C-439/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 63 punktas.

³¹⁹ GREVISSE, F.; ir BONICHOT, J.-C. Les incidences du droit communautaire sur l'organisation et l'exercice de la fonction juridictionnelle dans les États membres. Iš *L'Europe et le droit. Mélanges en hommage à Jean Boulouis*. Paris: Éditions Dalloz, 1991, p. 309.

³²⁰ GIRERD, P. *Op. cit.*

³²¹ TATON, X.; ir VAN DER HAEGEN, O. Le droit européen des recours juridictionnels en matière de régulation: un recul de l'autonomie procédurale des États membres. *Journal de droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2011, n° 180, 19e année, p. 157.

įgyvendinimą padaryti veiksmingesnį, gali priimti ir specialias proceso teisės normas³²².

Teisingumo Teismo suformuluotu *procesinės autonomijos principo* apibrėžimu šio principo taikymas apribojamas reikalavimu laikytis dar dviejų principų – *lygiavertiškumo* ir *veiksmingumo*³²³. Pagal susiformavusią Teisingumo Teismo praktiką, jei nėra atitinkamą sritį reglamentuojančių Europos Sąjungos teisės nuostatų, kiekviena valstybė narė savo vidaus teisinėje sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų iš Europos Sąjungos teisės kylančių asmens teisių apsaugai užtikrinti, procesines taisykles, bet šios taisyklės negali būti mažiau palankios nei tos, kurios taikomos panašioms nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas), ir dėl jų taikymo naudojimas Europos Sąjungos teisėje nustatytomis teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas)³²⁴.

Kalbant apie veiksmingumo principą pažymėtina, kad kiekvieną kartą, kai kyla klausimas, ar nacionalinė proceso teisės norma neužkerta kelio taikyti Europos Sąjungos teisės arba pernelyg neapsunkina šį taikymą, į jį turi būti atsakyta įvertinus šios normos vietą visoje nacionalinėje proceso teisėje, reglamentuojančioje nacionaliniame teisme vykstančio proceso eigą ir ypatumus³²⁵. Taip pat reikėtų atsižvelgti į valstybės narės teismų sistemos veikimą pagrindžiančius principus,

³²² AUDIT, M. La compatibilité du principe de l'autonomie procédurale avec l'édification de l'espace judiciaire européen. Iš *L'exécution du droit de l'Union, entre mécanismes communautaires et droits nationaux*. Sudarė J. Dutheil de la Rochère. Bruxelles: Bruylant, 2009, p. 253.

³²³ ENGSTRÖM, J. National Court's Obligation to Apply Community Law Ex Officio – The Court Showing New Respect for Party Autonomy and National Procedural Autonomy? *Review of European Administrative Law*. Groningen: Europa Law Publishing, 2008, vol. 1, No 1, p. 68.

³²⁴ Žr. 1995 m. gruodžio 14 d. sprendimo *Peterbroeck* (C-312/93, Rink., 1995, p. I-4599) 12 punktą; 2000 m. gegužės 16 d. sprendimo *Preston ir kt.* (C-78/98, Rink., 2000, p. I-3201) 31 punktą; 2004 m. sausio 7 d. sprendimo *Wells* (C-201/02, Rink., 2004, p. I-723) 67 punktą; sprendimo *Adeneler ir kt.* 95 punktą; 2006 m. rugsėjo 7 d. sprendimo *Marrosu ir Sardino* (C-53/04, Rink., 2006, p. I-7213) 52 punktą; 2006 m. rugsėjo 7 d. sprendimo *Vassallo* (C-180/04, Rink., 2006, p. I-7251) 37 punktą; 2006 m. rugsėjo 19 d. sprendimo *i-21 Germany* (C-392/04 ir C-422/04, Rink., 2006, p. I-8559) 57 punktą; 2007 m. kovo 15 d. sprendimo *Reemtsma Cigarettenfabriken* (C-35/05, Rink., 2007, p. I-2425) 40 punktą; 2007 m. birželio 7 d. sprendimo *van der Weerd ir kt.* (C-222/05–C-225/05, Rink., 2007, p. I-4233) 28 punktą; 2011 m. gegužės 19 d. sprendimo *Iaia ir kt.* (C-452/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 16 punktą; 2011 m. rugsėjo 8 d. sprendimo *Q-Beef ir Bosschaert* (C-89/10 ir C-96/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 32 punktą; 2012 m. sausio 26 d. sprendimo *ADV Allround* (C-218/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 35 punktą.

³²⁵ 2010 m. liepos 8 d. sprendimo *Bulicke* (C-246/09, Rink., 2010, p. I-7003) 26–29 punktai; 2011 m. sausio 18 d. nutarties *Berkizi-Nikolakaki* (C-272/10, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 40 ir 41 punktai; sprendimo *Rosado Santana* 90 punktas.

pavyzdžiui, teisės į gynybą, teisėtų lūkesčių apsaugos ir sklandaus proceso³²⁶. Tuo tarpu Teisingumo Teismas, analizuodamas lygiavertiškumo principo turinį, primena, kad pagal šį principą reikalaujama visas ieškiniui taikytinas normas vienodai taikyti tiek Europos Sąjungos teisės, tiek panašioms nacionalinės teisės pažeidimu grindžiamiems ieškiniams. Tačiau šis principas negali būti aiškinamas taip, kad juo valstybė narė įpareigojama patį palankiausią nacionalinį režimą taikyti visiems ieškiniams, pateiktiems tam tikroje teisės srityje³²⁷. Teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas iš lėto mažina valstybių narių proceso autonomijos ribas tiek nacionalinės teisės aktų leidėjo, tiek nacionalinių teismų atžvilgiu³²⁸.

Analizuojant institucinės ir procesinės autonomijos principų taikymą nereikėtų pamiršti, kad jų turėtų būti laikomasi kartu su jau minėtu nurodytus principus patikslinančiu lojalaus bendradarbiavimo principu, kuris iš tikrųjų tam tikru požiūriu apriboja valstybių narių ir jose veikiančių institucijų veiklos laisvę pagrindiniu siekiu – užtikrinti veiksmingą Europos Sąjungos teisės įgyvendinimą³²⁹. Tai, kad visi šie principai turėtų būti taikomi kartu, matyti iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, patvirtinančios, jog yra labai glaudus visų trijų principų ryšys, pagrįstas bendru siekiu vienodai aiškinti ir taikyti Europos Sąjungos teisę³³⁰. Lojalaus

³²⁶ 2002 m. liepos 11 d. sprendimo *Marks & Spencer* (C-62/00, Rink., 2002, p. I-6325) 44 punktas; sprendimo *van der Weerd ir kt.* 33 punktas; 2011 m. gegužės 12 d. sprendimo *Enel Maritsa Iztok 3* (C-107/10, dar nepaskebtas Rinkinyje) 29 punktas.

³²⁷ 2010 m. sausio 26 d. sprendimo *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, Rink., 2010 p. I-635) 33 ir 34 punktai. Taip pat žr. sprendimo *Edis* 36 punktą; 1998 m. gruodžio 1 d. sprendimo *Levez* (C-326/96, Rink., 1998, p. I-7835) 41 punktą; sprendimo *Preston ir kt.* 55 punktą; sprendimo *i-21 Germany ir Arcor* 62 punktą; 1999 m. vasario 9 d. sprendimo *Dilexport* (C-343/96, Rink., 1999, p. I-579) 27 punktą; sprendimo *Pontin* 45 punktą.

³²⁸ VAN YPERSELE, P.; ir PIRTIE, M. Chronique. *Journal des tribunaux – Droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2007, p. 243.

³²⁹ LE BARBIER-LE BRIS, M. Les principes d'autonomie institutionnelle et procédurale et de coopération loyale. Les États membres de l'Union européenne, des États pas comme les autres. Iš *Le droit de l'Union européenne en principes: Liber amicorum en l'honneur de Jean Raux*. Rennes, 2006, p. 421 ir 429.

³³⁰ Nurodoma, kad Teisingumo Teismas veiksmingą teisių teisminę gynybą pripažino bendroju Europos Sąjungos principu ir išvedė jį iš lojalaus bendradarbiavimo principo, numatyto pačiose Sutartyse. ARNULL, A. The Principle of Effective Judicial Protection in EU Law: An Unruly Horse? *European law review*. London: Sweet & Maxwell, 2011, vol. 36, No 1, p. 54. Sprendime *Unibet* Teisingumo Teismas priminė, kad pagal jo praktiką veiksmingos teisminės gynybos principas yra bendrasis Bendrijos teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, įtvirtintas EŽTK 6 ir 13 straipsniuose ir dar kartą patvirtintas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnyje. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad valstybių narių teismai, vadovaudamiesi EB sutarties 10 straipsnyje [Europos Sąjungos sutarties 4 straipsnio 3 dalyje] įtvirtintu bendradarbiavimo principu, turi užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių teisminę gynybą. Teisingumo Teismas nurodė, kad nors asmens teisė ir suinteresuotumas kreiptis į teismą iš esmės nustatomi pagal nacionalinę teisę, pagal Bendrijos teisę vis dėlto reikalaujama, kad nacionalinės teisės

bendradarbiavimo principas įpareigoja nacionalinius teismus įgyvendinant procesinės autonomijos principą užtikrinti veiksmingą teisminę asmens teisių apsaugą, nes valstybė narė tik taikydama tokias pačias teisines priemones, skirtas iš Europos Sąjungos teisės atsirandančių asmenų teisių tinkamam įgyvendinimui užtikrinti, kaip ir iš nacionalinės teisės kylančioms asmenų teisėms apsaugoti, galės užtikrinti ir vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą³³¹.

Dėl minėtų Teisingumo Teismo praktikoje kylančių sunkumų, susijusių su institucinės ir procesinės autonomijos principų aiškinimu ir taikymu, teisės doktrinoje atsiranda pasiūlymų kalbėti apie *procesinę įvairovę* (angl. *procedural plurality*), sudarytą iš dviejų pagrindinių elementų – institucinio elemento, apimančio valstybių narių teismų kompetencijos apibrėžimą ir taikytinos procesinės teisės nustatymą užtikrinant asmenų teisių teisminę gynybą, ir procesinio veiksmingumo elemento, pagrįsto SESV 4 straipsnyje įtvirtintu lojalaus bendradarbiavimo principu ir valstybių narių galimybe kreiptis su prejudiciniu klausimu į Teisingumo Teismą, taip užkertant kelią galimam Europos Sąjungos teisės pažeidimui³³² ir užtikrinant tinkamą ir veiksmingą Europos Sąjungos teisės taikymą nacionaliniuose teismuose. Be termino „procesinė įvairovė“, dar yra siūlomas terminas „procesinė kompetencija“ ir pažymima, kad jį derėtų vartoti tik tais atvejais, kai kalbama vien apie nacionalinės proceso teisės taikymą³³³.

Ar galima kalbėti apie procesinės autonomijos principo taikymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese? Teisės doktrinoje galima rasti nuomonių, kad iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos akivaizdžiai matyti, jog jis apskritai nepripažįsta valstybių narių autonomijos, o nacionalinę proceso teisę laiko tik pagalbine priemone veiksmingam Europos Sąjungos materialinės teisės taikymui užtikrinti. Pažymima, kad SESV 267 straipsnio taikymo požiūriu yra pripažįstama valstybių narių vidaus

aktai nepažeistų teisės į veiksmingą teisminę gynybą. Valstybės narės turi numatyti teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemą, leidžiančią užtikrinti šios teisės laikymąsi (sprendimo *Unibet* 37, 38 ir 42 punktai).

³³¹ SKOURIS, V. The Principle of Procedural Autonomy and the Duty of Loyal Cooperation of National Judges under Article 10 EC. Iš *Tom Bingham and the Transformation of the Law: A Liber Amicorum*. Sudarė M. Andenas ir D. Fairgrieve. Oxford, 2009, p. 496 ir 497.

³³² REICH, N. Procedural Autonomy of Member States vs. Effective Legal Protection in Recent Court Practice – the One Way to „Procedural plurality“. Iš *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Private Law: past, present and future: Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 285.

³³³ HAAPANIEMI, P. Procedural Autonomy: A Misnomer? Iš *Europeanization of Procedural Law and the New Challenges to Fair Trial*. Sudarė L. Ervo, M. Gräns ir A. Jokela. Groningen: Europa Law Publishing, 2009, p. 110.

teisėje nustatyta teismų sistema ir konkreitiems teismams priskirta jurisdikcija, tačiau apie prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikytiną proceso teisę SESV nėra nieko konkrečiai nustatyta³³⁴, taip galbūt suteikiant galimybę taikyti nacionalinę proceso teisę.

Atsižvelgiant į šią institucinės ir procesinės autonomijos principų ir jų atskyrimo analizę darytina išvada, kad nacionalinis teismas prejudicinio sprendimo priėmimo procese tiek, kiek tai susiję su proceso eiga ESTT, turi tam tikrą procesinę autonomiją, bet tik tiek, kiek jos jam priskirta prejudicinio sprendimo priėmimo procesą reglamentuojančiais Europos Sąjungos teisės aktais ir juos papildančia Teisingumo Teismo jurisprudencija, kurioje nustatytos šių teisės normų taikymo taisyklės. Todėl galima daryti išvadą, kad nacionalinis teismas prejudicinio sprendimo priėmimo procese daugiausia procesinio nepriklausomumo turi pačioje proceso pradžioje, kai vadovaudamasis nacionaline teise sprendžia, kada būtų tinkamiausia stabdyti pagrindinės bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Teisingumo Teismą, ir formuluoja prejudicinius klausimus.

Kalbant apie nacionalinio teismo nepriklausomumą prejudicinio sprendimo priėmimo procese, viena vertus, reikia pažymėti, kad šis nepriklausomumas pirmiausia pasireiškia valstybės narės teismo ir jos institucijų santykiuose. Nacionalinis teismas, ketinantis pateikti arba jau pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, tampa diskusijos apie Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą su ESTT ir visomis suinteresuotosiomis šalimis, turinčiomis teisę dalyvauti prejudicinio sprendimo priėmimo procese, dalyviu ir yra visiškai nepriklausomas nuo savo valstybės narės valdžios institucijų, aukštesnių instancijų teismų ir pagrindinės bylos šalių.

Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad nėra specialių, skirtų tik prejudicinio sprendimo priėmimo procesui reglamentuoti, Europos Sąjungos teisės aktų, o SESV 267 straipsnyje jau galima įžvelgti tam tikrų įpareigojimų nacionaliniams teismams (pavyzdžiui, SESV 267 straipsnio antroje pastraipoje nustatyta pareiga paskutinės instancijos teismui kreiptis dėl prejudicinio sprendimo), reikia analizuoti ESTT jurisprudenciją ir nustatyti: kaip nacionalinio teismo vaidmens svarba pasireiškia

³³⁴ KAKOURIS, K. N. Existe-t-il une „autonomie“ procédurale judiciaire des États membres? Iš *Perspectives: droit communautaires européen*. 1999, p. 494 ir 497.

prejudicinio sprendimo priėmimo proceso pradžioje³³⁵; kokius įgaliojimus prejudicinio sprendimo priėmimo procese turi nacionaliniai teismai; ar galima Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuluotas taisykles, nustatančias specialius įgaliojimus nacionaliniams teismams, pripažinti priemonėmis, padedančiomis pasiekti prejudicinio sprendimo priėmimo proceso tikslą – užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą, nepaisant didžiulės valstybių narių teismų sistemų ir teisminių procesų įvairovės.

Teisingumo Teismas yra pažymėjęs, kad teisė į teismą yra esminis Vakarų šalių teisinės kultūros ramstis ir vienas bendrųjų Europos Sąjungos teisės principų. Kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui, Vokietijos Federacinėje Respublikoje ir Ispanijos Karalystėje, pripažįstama, kad prie tinkamo teisės į teismą įgyvendinimo užtikrinimo prisideda ir SESV 267 straipsnyje [EB sutarties 234 straipsnyje] įtvirtintas prejudicinio sprendimo priėmimo procesas. Valstybių narių teismams suteikta galimybė prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą yra reikšminga ir veiksminga individo procesinių teisių apsaugos teismuose garantija tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu mastu. Todėl nacionaliniams teismams reikia turėti galimybę kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais siekiant išsiaiškinti juose vykstantiems procesams keliamų Europos Sąjungos teisės darnumo ir vienodumo reikalavimų tinkamo įgyvendinimo sąlygas³³⁶. Ši nacionalinių teismų teisė neturėtų būti sumenkinama sudarant kliūčių pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą³³⁷.

SESV 267 straipsnyje³³⁸, pirma, numatyta bendra visų nacionalinių teismų teisė kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kai jie mano, kad ESTT pateiktas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas būtų naudingas priimant sprendimą savo nagrinėjamoje byloje. Antra, iš pačios SESV 267 straipsnio antros pastraipos dispozicijos matyti, kad teisės ar pareigos priskyrimas nacionaliniam teismui priklauso nuo jo užimamos vietos valstybės narės teismų

³³⁵ MOLINIER, J. *Droit du contentieux européen*. Paris: L.G.D.J., 1996, p. 27; GALETTA, D.-U. *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost? A Study of the „Functionalized Procedural Competence“ of EU Member State*. Heidelberg: Springer-Verlag Berlin, 2010, p. 72.

³³⁶ Sprendimo *Cartesio* 96 ir 97 punktai.

³³⁷ Išvados byloje *Roda Golf & Beach Resort SL* 29 punktas.

³³⁸ SESV 267 straipsnyje nustatyta:

„<...> Tokiam klausimui iškilus valstybės narės teisme, tas teismas, manydamas, kad sprendimui priimti reikia nutarimo šiuo klausimu, gali prašyti Teismą priimti dėl jo prejudicinį sprendimą. Tokiam klausimui iškilus nagrinėjant bylą valstybės narės teisme, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka, tas teismas dėl jo kreipiasi į Teismą.“

sistemoje, t. y. aukščiausiųjų instancijų nacionaliniams teismams yra nustatyta pareiga, o visų kitų instancijų nacionaliniams teismams – teisė kreiptis į Teisingumo Teismą. Teisės doktrinoje nurodoma, kad minėtas valstybių narių žemesnės instancijos ir aukščiausiosios instancijos teismų (kurių sprendimai nebegali būtų toliau skundžiami) atskyrimas, išreikštas *teisės* ir *pareigos* kreiptis dėl prejudicinio sprendimo terminais, buvo Sutarčių rengėjų kompromisas jas rengiant³³⁹. Pats Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje nurodo, kad SESV 267 straipsniu nacionaliniams teismams suteikiama teisė, o prireikus nustatoma pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kai tik šie teismai savo nuožiūra ar atsižvelgdami į bylos šalių prašymus konstatuoja, jog ginčų esmė susijusi su SESV 267 straipsnio pirmoje pastraipoje nurodytu klausimu. Taigi nacionaliniai teismai įgyja teisę kreiptis į Teisingumo Teismą tuomet, kai mano, kad jų nagrinėjamoje byloje kyla klausimų dėl Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo ar galiojimo įvertinimo ir kad tik atsakius į juos jie galės nagrinėjamoje byloje priimti galutinį sprendimą³⁴⁰.

Kyla klausimas, kokio tikslo siekdamas Teisingumo Teismas dar pačioje savo, kaip Bendrijos institucijos, veiklos pradžioje manė, kad būtina savo jurisprudencijoje tiksliai nustatyti atvejus, kada nacionaliniai teismai turi teisę, o kada – pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, įtvirtinti nacionalinių teismų pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo nesilaikymo išimtį ir jos sąlygas, apibrėžti atvejus, kada bendroji nacionalinių teismų teisė kreiptis į Teisingumo Teismą gali virsti pareiga. Vienas dažniausių tokios Teisingumo Teismo jurisprudencijoje formuojamos pozicijos paaiškinimų teisės doktrinoje yra tai, kad Sutarčių tekste numčius nacionalinio teismo *pareigą* kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą jam buvo priskirtas svarbus vaidmuo, suteikiant galimybę prisidėti prie Teisingumo Teismo jurisprudencijos raidos. Prejudicinio sprendimo priėmimo procesas yra viena svarbiausių priemonių, padedančių Europos Sąjungos teisinėje sistemoje užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visose valstybėse narėse, o nacionaliniams teismams šiame procese tenka didžiulė atsakomybė, nes jie yra vieninteliai, galintys

³³⁹ SIMON, D. *Le système juridique communautaire*. 3ème éd. Paris, 2001, p. 676. Cituota iš FARTUNOVA, M. Précisions sur l'autonomie institutionnelle et procédurale des États membres. A propos de l'arrêt Elchinov. CJUE, 5 octobre 2010, Elchinov. *Revue des affaires européennes=Law & European affairs*. 17e année (2009–2010). Bruxelles: Bruylant, 2011, n° 4, p. 908.

³⁴⁰ 2012 m. kovo 8 d. sprendimo *Huet* (C-251/11, dar nepaskelbto Rinkinyje) 24 punktą.

inicijuoti jo pradžia³⁴¹. Pažymima, kad vienodas Europos Sąjungos teisės taikymas yra vadovas ir priemonė Europos Sąjungos veiksmingumui pasiekti³⁴². Todėl tam, kad nacionaliniai teismai iškilus būtinybei ir tinkamu laiku inicijuotų prejudicinio sprendimo priėmimo proceso pradžia, ir buvo atskirta, kurie nacionaliniai teismai turės teisę, o kurie – pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais.

Teisingumo Teismas, savo jurisprudencijoje aiškindamas SESV 267 straipsnį ir priskirdamas nacionaliniams teismams tam tikras pareigas, susijusias su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, siekia, kad ir nacionaliniai teismai, ir pačios valstybės narės prisidėtų prie tinkamo teisės į veiksmingą teisminę apsaugą įgyvendinimo. Čia reikia pažymėti, jog ir EŽTT, kad nepadarytų žalos prejudicinio sprendimo priėmimo procesui ir šiame procese siekiamiems tikslams, nesiima vertinti šio proceso trukmės terminų ir jų įtakos proceso trukmei nacionaliniame teisme³⁴³.

Kalbant apie teisių ir pareigų priskyrimą nacionaliniams teismams prejudicinio sprendimo priėmimo procese, reikia atsižvelgti ir į galimas nacionalinio teismo sprendimo nesikreipti į Teisingumo Teismą pasekmes. Pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismui nusprendus nesikreipti į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, dar išliks galimybė ištaisyti klaidą, o jeigu aukščiausiosios instancijos nacionalinis teismas, nusprendęs nesikreipti į Teisingumo Teismą, netinkamai taikydamas Europos Sąjungos teisę priimtų sprendimą, privalomą kitiems tos valstybės narės teismams, dėl to galėtų kilti realus pavojus vienodam Europos Sąjungos teisės taikymui ir aiškinimui³⁴⁴. Todėl atskiriant nacionalinių teismų teisę ir pareigą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo buvo apsidrausta, kad tikrai svarbūs Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo klausimai pasiektų ESTT, kurio pateiktas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas bus privalomas visoje Europos

³⁴¹ GROSS, N. Le renvoi préjudiciel devant la Cour de Justice des Communautés européennes – contraintes, hésitations et refus. Iš *La France, L'Europe, Le Monde: Mélanges en l'honneur de Jean Charpentier*. Paris: Éditions A. Pedone, 2009, p. 333.

³⁴² FINES, F. L'application uniforme du droit communautaire dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. Iš *Les dynamiques du droit européen en début de siècle: études en l'honneur de Jean Claude Gautron*. Paris: Éditions A. Pedone, 2004, p. 342.

³⁴³ EŽTT 1998 m. vasario 26 d. sprendimo *Pafitis ir kt. prieš Graikiją* (skundo Nr. 20323/92) 95 punktas. Cituota iš CORTÉS MARTÍN, J. M. Sur l'adhésion à la CEDH et la sauvegarde de l'autonomie de l'ordre juridique de l'Union dans l'identification du défendeur pertinent: le mécanisme du codéfendeur. *Revue du Droit de l'Union européenne*. Paris: Éditions Clément Juglar, 2011, n° 4, p. 618.

³⁴⁴ WATHELET, M. *Contentieux européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2010, p. 327.

Sąjungoje (tiek valstybėse narėse, tiek Europos Sąjungos institucijose) ir taip joje bus užtikrintas vienodas Europos Sąjungos teisės aiškinimas ir taikymas³⁴⁵.

1. Europos Sąjungos valstybės narės teismo teisė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo

Vadovaujantis SESV 267 straipsniu galima manyti, kad dėl nacionalinių teismų teisės kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą įgyvendinimo problemų neturėtų kilti ir valstybių narių teismai galėtų be didesnių sunkumų naudotis šia jiems suteikta teise. Nacionaliniam teismui nagrinėjant bylą kilus Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo klausimui, kai šios teisės norma nėra pakankamai aiški, arba kilus abejonėms dėl Europos Sąjungos teisės normos teisėtumo, šiam teismui yra numatyta teisė kreiptis į Teisingumo Teismą³⁴⁶. Be to, pažymėtina, kad įsigaliojus Lisabonos sutarčiai nacionaliniams teismams buvo numatyta dar daugiau teisių teikiant prašymus priimti prejudicinį sprendimą, ypač dėl klausimų, susijusių su EB sutarties IV antraštine dalimi ir jos reglamentuojamoje srityje priimtais teisės aktais (toliau šie nacionalinių teismų kompetencijos pokyčiai bus išsamiau aptarti). Taigi pagal dabar galiojančius teisės aktus nacionalinis teismas, nusprendęs kreiptis į ESTT su prejudiciniu klausimu, turi parengti procesinį dokumentą, išdėstyti prejudicinius klausimus ir nurodyti, dėl kokių priežasčių kreipiasi į Teisingumo Teismą, o šis, gavęs tą dokumentą, pagal savo kompetenciją patikrina, ar gautas prašymas priimti prejudicinį sprendimą priimtinas nagrinėti (bendrieji reikalavimai, taikomi procesiniams dokumentams, kuriais prašoma priimti prejudicinį sprendimą, aptarti šio darbo I skyriuje). Be to, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad net jeigu nacionaliniam teismui pirmą kartą nepavyktų tinkamai pasinaudoti teise į prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, jam suteikiama galimybė iš naujo kreiptis į Teisingumo Teismą. Pavyzdžiui, ESTT savo praktikoje primena, kad pagal SESV 267 straipsnį nacionaliniam teismui visada leidžiama dar kartą pateikti Teisingumo Teismui svarstyti klausimus dėl išaiškinimo, jeigu jis mano, kad tai pageidautina³⁴⁷. Teisingumo Teismo praktikoje yra buvęs

³⁴⁵ BARAV, A. Déformation préjudicielles, p. 47.

³⁴⁶ 2011 m. liepos 21 d. sprendimo *Kelly* (C-104/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 61 punktą.

³⁴⁷ 1963 m. kovo 27 d. sprendimo *Da Costa ir kt.* (28/62–30/62, Rink., 1963, p. 61) 76 punktą; 2010 m. spalio 12 d. sprendimo *Rosenbladt* (C-45/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 31 punktą.

atvejis, kai tas pats nacionalinis teismas trečią kartą pateikė jam prašymą priimti prejudicinį sprendimą iš esmės dėl to paties prejudicinio klausimo³⁴⁸. Ir, priešingai, kai nacionalinis teismas mano, kad nėra jokių sunkumų ir abejonių, susijusių su Europos Sąjungos teisės taikymu, jis gali nuspręsti nesikreipti į Teisingumo Teismą su tokiu prašymu³⁴⁹.

Tačiau taip iš pirmo žvilgsnio paprastai ir be didesnių sunkumų įgyvendinti teisę kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą būtų galima tik tuo atveju, jeigu nacionalinis teismas, norintis pasinaudoti teise į prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, nebūtų pagal nacionalinę teisę susaistytas tam tikrų pareigų, pavyzdžiui, pareigos kreiptis į konstitucinę teismą kilus nacionalinės teisės akto konstitucingumo klausimui arba pareigos vadovautis paskutinės instancijos nacionalinio teismo priimtu sprendimu. Kadangi Teisingumo Teismas per kelerius pastaruosius metus savo jurisprudencijoje daug kartų pasisakė ir dėl nacionalinių įvairių instancijų teismų hierarchinių santykių, šiame darbe bus siekiama nustatyti, kokias teises ir (arba) pareigas turi žemesnių instancijų nacionaliniai teismai, norintys pasinaudoti jiems numatyta teise į prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, kai reikia spręsti klausimus, susijusius su, pirma, pareigos kreiptis į konstitucinę teismą ir teisės kreiptis į Teisingumo Teismą santykio nustatymu ir, antra, pareiga vadovautis aukštesnės instancijos teismo sprendimu, keliančiu abejonių dėl jame išdėstytų motyvų suderinamumo su Europos Sąjungos teise.

Pareigos kreiptis į konstitucinę teismą ir teisės kreiptis į Teisingumo Teismą santykis. Nusistovėjusioje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje yra suformuluota taisyklė, kad net tada, kai nacionaliniam teismui nagrinėjant bylą iškyla sprendimo priėmimui taikytino nacionalinės teisės akto konstitucingumo klausimas, šis teismas visų pirma turėtų patikrinti to teisės akto priėmimo teisinį pagrindą. Jeigu nustatytų, kad nacionalinės teisės aktas nebuvo priimtas įgyvendinant tam tikrą Europos Sąjungos teisės aktą, jis turėtų spręsti dėl galimybės kreiptis į teisės aktų konstitucingumo kontrolę atliekančią teismą. Tačiau jeigu nacionalinis teismas nustatytų, kad nacionalinės teisės aktas buvo priimtas įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktą, jis turėtų visų pirma svarstyti galimybę kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo ar

³⁴⁸ 2010 m. rugsėjo 29 d. nutartis *VAV-Autovermietung* (C-91/10, Rinkinyje neskelbta).

³⁴⁹ 2001 m. gegužės 17 d. sprendimo *TNT Traco* (C-340/99, Rink., 2001, p. I-4109) 35 punktas.

teisės akto išaiškinimo. Atlikdamas minėtą patikrinimą nacionalinis teismas ne tik įgyvendins savo, kaip Europos Sąjungos bendrosios kompetencijos teismo, funkcijas, bet ir prisidės prie vieno pagrindinių siekių padėti Teisingumo Teismui visose valstybėse narėse užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą.

Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 22 d. sprendimą *Melki ir Abdeli*³⁵⁰ galima laikyti vienu svarbiausių jo sprendimų. Jame jis pasisakė nacionalinėms teisinėms sistemoms ypač opiu klausimu, susijusiu su santykiu tarp prioritetinio klausimo dėl nacionalinio teisės akto konstitucingumo perdavimo nagrinėti konstituciniam teismui ir teisės kreiptis su prejudiciniu klausimu į Teisingumo Teismą. Sujungtose bylose *Melki ir Abdeli* Teisingumo Teismas nagrinėjo Prancūzijos *Cour de cassation* (Kasacinis teismas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir jame išaiškinti SESV 67 ir 267 straipsnius. Pateikti šiuos prašymus minėtas teismas nusprendė nagrinėdamas dvi bylas, iškeltas Alžyro piliečiams A. Melkiui ir S. Abdeliui dėl galimybės pratęsti jų laikymą pataisos įstaigoms nepriklausančiose patalpose. Minėtas teismas iš esmės klausė, ar SESV 267 straipsniu draudžiamos valstybės narės teisės nuostatos, kuriomis įtvirtinama nacionalinių įstatymų konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūra, įpareigojanti tos valstybės narės teismus pirmiausia nuspręsti dėl vidaus teisės nuostatos atitikties konstitucijai klausimo perdavimo už įstatymų konstitucingumo kontrolės vykdymą atsakingam nacionaliniam teismui, net ir tuo atveju, kai kartu kyla šios nuostatos prieštaravimo Europos Sąjungos teisei klausimas.

Teisingumo Teismas priminė, kad nacionaliniai teismai turi plačiausius įgaliojimus kreiptis į jį, kai nusprendžia, kad jų nagrinėjamoje byloje kyla Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo ar galiojimo klausimų, o sprendimą dėl šio aspekto turi priimti jie. Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad vien dėl vidaus teisės taisyklės, kuria teismai, jeigu jų sprendimas nėra galutinis, įpareigojami laikytis aukštesnio teismo atlikto teisės klausimų vertinimo, iš šių teismų negalima atimti SESV 267 straipsnyje numatytos galimybės kreiptis į Teisingumo Teismą su klausimais dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo. Nacionalinis teismas, kurio sprendimas nėra galutinis, turi turėti galimybę užduoti Teisingumo Teismui jam rūpimus klausimus, jei mano, kad dėl aukštesnio teismo atlikto teisės klausimų vertinimo jis turi priimti Europos Sąjungos teisės neatitinkantį sprendimą.

³⁵⁰ Sprendimas *Melki ir Abdeli*.

Teisingumo Teismas priminė, kad jis jau buvo nusprendęs, jog nacionalinis teismas, neperžengdamas savo kompetencijos ribų, yra įpareigotas taikyti Europos Sąjungos teisės nuostatas ir užtikrinti visišką šių nuostatų veikimą, jeigu būtina, savo iniciatyva atsisakydamas taikyti bet kokią, net vėlesnę, joms prieštaraujančią nacionalinės teisės nuostatą. Be to, nacionalinis teismas neprivalo prašyti arba laukti šios nuostatos panaikinimo teisėkūros arba kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis³⁵¹.

Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad yra nusprendęs, jog jei su Europos Sąjungos teise susijusią bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas mano, kad nacionalinė nuostata ne tik prieštarauja Europos Sąjungos teisei, bet ir yra antikonstitucinė, iš jo neatimama SESV 267 straipsnyje numatyta teisė ir jis neatleidžiamas nuo šiame straipsnyje įtvirtintos pareigos pateikti ESTT klausimus dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo ar galiojimo dėl to, kad kilus abejonei dėl vidaus teisės nuostatos suderinamumo su konstitucija privalu kreiptis į konstitucinį teismą. Teisingumo Teismo nuomone, Europos Sąjungos teisės veiksmingumui iš tikrųjų kiltų grėsmė, jeigu dėl privalomo kreipimosi į konstitucinį teismą su Europos Sąjungos teise susijusią bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas negalėtų pasinaudoti SESV 267 straipsnyje jam suteikta galimybe pateikti Teisingumo Teismui klausimus dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo ar galiojimo, kad galėtų nuspręsti, ar nacionalinė nuostata suderinama su šia teise³⁵². Remdamasis savo praktika ESTT nurodė, jog, siekiant užtikrinti Europos Sąjungos teisės viršenybę, tam, kad veiktų Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo sistema, nacionalinis teismas privalo turėti galimybę be jokių apribojimų pateikti Teisingumo Teismui bet kurį, jo nuomone, būtiną prejudicinį klausimą bet kuriuo, jo nuomone, tinkamu bylos nagrinėjimo momentu, net pasibaigus konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūrai³⁵³. Šis Teisingumo Teismo argumentas patvirtina teisės doktrinoje išsakytą mintį, kad iš tikrųjų klausimas, kam reikėtų teikti pirmenybę – nacionalinės teisės akto konstitucingumo ar atitikties Europos Sąjungos teisei kontrolei, yra identiškas klausimui, kokiai teisės normai reikėtų teikti pirmenybę – nacionalinei ar Europos Sąjungos³⁵⁴.

³⁵¹ *Ibid.*, 41–43 punktai.

³⁵² *Ibid.*, 45 punktas.

³⁵³ *Ibid.*, 52 punktas.

³⁵⁴ LE POURHIET, A.-M. L'allégeance des juges nationaux au juge européen. *Constitutions: revue de droit constitutionnel appliqué*. Paris, 2010, p. 363.

Teisės doktrinoje šis Teisingumo Teismo sprendimas sulaukė išskirtinio dėmesio³⁵⁵, nors kartais sakoma, kad, atsižvelgiant į visą jo jurisprudenciją, jis buvo lengvai nuspėjamas³⁵⁶. Daugumos komentavusiųjų sprendimą *Melki ir Abdeli* nuomone, Teisingumo Teismas jame patvirtino sprendimuose *Rheinmülen*³⁵⁷ ir *Cartesio*³⁵⁸ tokias jau suformuluotas taisykles: nacionaliniai teismai turi visišką laisvę kreiptis dėl prejudicinio sprendimo; žemesnės instancijos teismai, manydami, kad aukštesnės instancijos teismų sprendimai neatitinka Europos Sąjungos teisės, turi turėti visišką laisvę kreiptis į Teisingumo Teismą; visi šie principai taikomi ir tais atvejais, jei žemesnės instancijos teismai tik tam tikrą laiką (laikini) negali kreiptis į Teisingumo Teismą; tai, kad pagal nacionalinę teisę yra nustatyta pareiga kreiptis į konstitucinį teismą, jei abejojama nacionalinės teisės akto konstitucingumu, neturi jokios įtakos teisei kreiptis į Teisingumo Teismą. Be to, buvo nurodoma, jog šis ESTT sprendimas išsiskyrė iš kitų tuo, kad jis rėmėsi ne nacionalinio teismo, o bylos šalių rašytinėse pastabose pateiktu nacionalinės teisės išaiškinimu, šiuo konkrečiu atveju – Prancūzijos ir Belgijos vyriausybės rašytinėmis pastabomis ir Prancūzijos *Conseil constitutionnel* (Konstitucinė Taryba) ir *Conseil d'État* (Valstybės Taryba) sprendimais, kurie buvo priimti po to, kai Teisingumo Teismą jau buvo pasiekęs prašymas priimti prejudicinį sprendimą³⁵⁹.

Įdomu tai, kad teisės doktrinoje jau buvo rengiamasi tam, kad Teisingumo Teismas atsižvelgs į minėtus sprendimus *Conseil constitutionnel* ir *Conseil d'État*, nes *Conseil d'État* savo sprendime pasisakė dėl kreipimūsi į *Conseil constitutionnel* ir

³⁵⁵ CHALTIEL, F. La Cour de justice de l'Union européenne poursuit le dialogue sur les rapports entre conventionalité et constitutionnalité. (A propos de CJUE, 22 juin 2010.) *Petites affiches*. 2010, n° 153–154; RIGAUX, A.; ir SIMON, D. Solange, le mot magique du dialogue des juges. *La Semaine Juridique Administrations et Collectivités territoriales*. 2010, n° 27; GAUTIER, M. La question de constitutionnalité peut – elle rester prioritaire? *RFDA: Revue française de droit administratif*. Paris, 2010, n° 3; AUBERT, M., BROUSSY, E.; ir DONNAT, F. QPC et droit de l'Union. La Cour de justice valide le mécanisme de la QPC tel qu'interprété par le Conseil constitutionnel dans sa décision du 12 mai 2010. *AJDA*. Paris, 2010, n° 28/2010; SARMIENTO, D. L'arrêt Melki: esquisse d'un dialogue des juges constitutionnels et européens sur toile de fond française. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris, 2010, vol. 46, n° 3; VELAERS, J. Het arrest Melki-abdeli van het Hof van Justitie van de Europese Unie: een voorwaardelijk „fiat“ voor de voorrang van de toetsing aan de Grondwet op de toetsing aan het internationaal en het Europees recht. *Rechtskundig weekblad*. Antwerpen, 2010–2011 ir kt.

³⁵⁶ RIGAUX, A. Premier épisode procédural de la question prioritaire de constitutionnalité devant la Cour. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis Jurisclasseur, 2010, n° 7, p. 21.

³⁵⁷ 1974 m. sausio 16 d. sprendimas *Rheinmühlen-Düsseldorf* (vadinamo sprendimu *Rheinmühlen I*) (166/73, Rink., 1974, p. 33).

³⁵⁸ 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Cartesio* (C-210/06, Rink., 2008, p. I-9641).

³⁵⁹ WATHELET, M. Adieu, Monsieur le Professeur. De la liberté des juges nationaux de poser des questions préjudicielles à la Cour de justice de l'Union européenne. *Revue de la Faculté de l'Université de Liège*. Liège, 2010, n° 4, p. 454.

į Teisingumo Teismą santykio, ir tai buvo *obiter dicta Conseil d'État* sprendime, nes iš tikrųjų visiškai nesisiejo su nagrinėjamos bylos dalyku³⁶⁰.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Prancūzijos *Conseil d'État* nebuvo pirmasis valstybės narės paskutinės instancijos teismas, pasisakęs dėl nacionalinio teismo pareigų, kai kyla klausimas, kokiai teisės akto teisėtumo procedūrai turėtų būti teikiama pirmenybė, t. y. kreipimuisi į valstybės narės teismą, kompetentingą atlikti teisės akto konstitucingumo kontrolę, ar į Teisingumo Teismą, tikrinantį Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumą. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos *Bundesverfassungsgericht* (Konstitucinis Teismas) taip pat yra nurodęs, jog jis kartu su Teisingumo Teismu rūpinasi tinkamu pagrindinių asmens teisių įgyvendinimo užtikrinimu, ir, pažymėjęs, kad jeigu nacionaliniam teismui kiltų pagrindinių asmens teisių apsaugos ir nacionalinės teisės akto atitikties Konstitucijai klausimas ir tas teisės aktas būtų susijęs ir su Europos Sąjungos teisės aktu, nacionalinis teismas visų pirma turėtų kreiptis į Teisingumo Teismą³⁶¹. Italijos *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) taip pat yra nurodęs Teisingumo Teismą kaip kvalifikuotą Europos Sąjungos teisės aiškintoją ir rekomendavęs nacionaliniams teismams, kuriems kyla teisės akto, susijusio ir su Europos Sąjungos teisės aktu, atitikties Konstitucijai klausimas, visų pirma kreiptis į Teisingumo Teismą. Atsižvelgiant į tai, kad valstybių narių konstituciniai teismai iš esmės jau buvo išsprendę nacionalinių teisės aktų konstitucingumo kontrolės ir šių aktų suderinamumo kontrolės pirmenybės klausimą, peršasi išvada, kad Prancūzijos *Cour de cassation* (Kasacinis Teismas) galėjo ir nesikreipti į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais byloje *Melki ir Abdeli*. Arba, priešingai, tai buvo noras priminti bendruosius principus, kuriais reikėtų vadovautis kilus su Europos Sąjungos teisės taikymu susijusiems klausimams. Taip pat galima pritarti nuomonei, kad jeigu pirmenybė būtų suteikiama tik nacionalinei teisei, ypač teisės aktų konstitucingumo kontrolei, siekiant užtikrinti pagrindinių asmens teisių apsaugą, gali būti padaryta nemažai žalos visai Europos

³⁶⁰ RIGAUX, A.; ir SIMON, D. Le feuillet de la question prioritaire de constitutionnalité: Drôle de drame, Quai des brumes, Le jour se lève? *Europe. Revue menseulle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 6, p. 2.

³⁶¹ PLIAKOS, A. D. La fonction communautaire/européenne du juge national mise en question. *Revue du marché commun et de l'Union européenne*. Logroño, 2011, n° 545, p. 79. Primenama, kad tada, kai *Bundesverfassungsgericht* sprendė, ar Lisabonos sutartis yra suderinama su Konstitucija, jis pristatė griežtą ir eretišką nuomonę apie Europos Sąjungos teisinę sistemą, nurodydamas, kad Europos Sąjungos teisinė sistema kilo iš Vokietijos teisinės sistemos. Prie to, kad vėliau *Bundesverfassungsgericht* sušvelnino savo poziciją, turbūt nemažai prisidėjo ir tai, kad Teisingumo Teismas liko nuošalyje ir neįsivėlė į šią diskusiją.

Sjungos teisinei sistemai, ypač Europos Sąjungos teisės tiesioginio veikimo principui, šios teisės viršenybės principui, pakenkta pakenkta nacionalinių teismų reiškiamam pasitikėjimui Teisingumo Teismu ir numatytos šių teismų bendradarbiavimo procedūros pripažinimui³⁶².

Teisingumo Teismo sprendimas *Melki ir Abdeli* taip pat yra puikus pavyzdys, kaip jis savo iniciatyva prideda *obiter dicta*³⁶³ (plačiau apie *obiter dicta* II skyriuje), skirtą užtikrinti, kad suteikus pirmenybę teisės akto konstitucingumo patikrinimui galėtų būti pripažintas antikonstituciniu teisės aktas, kuriuo paraidžiui perkeliama privalomo pobūdžio direktyvos nuostatos. Teisingumo Teismas nurodo, kad tuomet jis turi pirmenybę tikrinti, ar Europos Sąjungos institucijos priimtas teisės aktas yra teisėtas. Todėl jis pabrėžė, kad tokiu atveju aukščiausiųjų instancijų teismai privalo kreiptis į jį³⁶⁴. Taigi naudodamasis *obiter dicta* Teisingumo Teismas užsitikrino, kad nekils pavojaus jo išskirtinei kompetencijai tikrinti Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumą, nes jeigu patikrinus nacionalinės teisės akto, priimto įgyvendinant direktyvą, konstitucingumą būtų nuspręsta, kad jis prieštarauja konstitucijai, Teisingumo Teismas prarastų galimybę prejudicinio sprendimo priėmimo procese patikrinti pačios direktyvos teisėtumą. Taip Teismas numatė aukščiausiųjų nacionalinių teismų pareigą, kilus direktyvą įgyvendinančio nacionalinės teisės akto

³⁶² DANIELE, L. La protection des droits fondamentaux peut-elle limiter la primauté du droit communautaire et l'obligation de renvoi préjudiciel? *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 2006, n°s 1–2, p. 80–81.

³⁶³ Sprendimo *Melki ir Abdeli* 54–56 punktai teisės doktrinoje laikomi *obiter dicta*: „Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nacionalinio įstatymo, kuriuo tik perkeliama Sąjungos direktyvos privalomos nuostatos, konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūros pirmumas negali turėti įtakos išimtinai Teisingumo Teismo kompetencijai paskelbti Sąjungos teisės aktą, būtent direktyvą, negaliojančiu; šia kompetencija siekiama garantuoti teisinį saugumą, užtikrinant vienodą Sąjungos teisės taikymą (54 punktas). Jeigu dėl konstitucingumo kontrolės *ad hoc* pirmumo nacionalinis įstatymas, kuriuo tik perkeliama Sąjungos direktyvos privalomos nuostatos, bus panaikintas dėl jo prieštaravimo nacionalinei konstitucijai, Teisingumo Teismas praktiškai gali netekti galimybės bylą iš esmės nagrinėjančių atitinkamos valstybės narės teismų prašymu tais pačiais motyvais patikrinti minėtos direktyvos galiojimo atsižvelgdamas į pirminės teisės reikalavimus, būtent į teises, pripažintas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, kuriai Europos Sąjungos sutarties 6 straipsniu suteikiama tokia pat teisinė galia kaip ir Sutartims (55 punktas). Prieš pradėdamas įstatymo, kuriuo tik perkeliama Sąjungos direktyvos privalomos nuostatos, konstitucingumo kontrolę *ad hoc* tais pačiais motyvais, keliančiais direktyvos galiojimo klausimą, nacionaliniai teismai, kurių sprendimai pagal vidaus teisę negali būti toliau skundžiami teismine tvarka, pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą iš esmės privalo kreiptis į Teisingumo Teismą dėl šios direktyvos galiojimo ir vėliau padaryti atitinkamas išvadas iš Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo, nebent konstitucingumo kontrolę *ad hoc* inicijuojantis teismas pats kreipiasi į Teisingumo Teismą su šiuo klausimu, remdamasis minėto straipsnio antra pastraipa. Iš tikrųjų, kalbant apie tokį nacionalinį įstatymą dėl perkėlimo, pasakytina, kad direktyvos galiojimo klausimas yra prioritetas, atsižvelgiant į pareigą jį perkelti. Be to, nustatyti griežti bylos nagrinėjimo nacionaliniuose teismuose terminai negali tapti kliūtimi pateikti prejudicinį klausimą dėl nagrinėjamos direktyvos galiojimo (56 punktas).“

³⁶⁴ WATHELET, M. Adieu, Monsieur le Professeur, p. 455.

atitikties konstitucijai klausimui, visų pirma kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu dėl šios direktyvos teisėtumo. Teisingumo Teismas nurodė, kad minėtos pareigos galima nesilaikyti tuo atveju, kai nacionalinis teismas, kurio jurisdikcijai priskirta tikrinti nacionalinės teisės aktų teisėtumą, jau yra pateikęs prejudicinį klausimą Teisingumo Teismui dėl tos pačios direktyvos teisėtumo³⁶⁵. Paminėtinas ir dar vienas valstybių narių konstitucinės teisės požiūriu įdomus prejudicinis sprendimas, priimtas byloje *Winner Wetten*, kuriame Teisingumo Teismas nurodė, jog iš tikrųjų negali būti, kad nacionalinės teisės normos, net konstitucinio pobūdžio, pažeistų Europos Sąjungos teisės vienodą taikymą ir veiksmingumą³⁶⁶. Šis prejudicinis sprendimas buvo apibūdintas kaip valstybių narių konstitucinės teisės normų įrėminimas ir pabrėžta, jog Europos Sąjungos teisės viršenybės principas taikomas visiems valstybių narių teisės aktams, kad ir kokia būtų jų vieta valstybės teisės aktų hierarchijoje pagal galią³⁶⁷.

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta apie sprendimą *Melki ir Abdeli*, telieka pacituoti G. Lucazeau: „<...> ir kaip dabar galima paneigti „Europos teisės“ dominavimą nacionalinės teisės atžvilgiu?“³⁶⁸

Teisingumo Teismas po to, kai priėmė prejudicinį sprendimą byloje *Melki ir Abdeli*, dar ne kartą nagrinėjo klausimus, susijusius su nacionalinės teisės aktų konstitucingumo kontrole ir pareigos kreiptis į Teisingumą Teismą santykiu. Pavyzdžiui, 2011 m. kovo 1 d. nutartį byloje *Chartry*³⁶⁹ Teisingumo Teismas priėmė išnagrinėjęs *Tribunal de première instance de Liège* (Lježo pirmosios instancijos teismas, Belgija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame buvo pateikti iš esmės tokie patys prejudiciniai klausimai, dėl kurių Teisingumo Teismas jau buvo pasisakęs minėtame sprendime *Melki ir Abdeli*. Teisingumo Teismas dar kartą priminė, kad pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] draudžiamos valstybės narės teisės nuostatos, kuriomis įtvirtinama nacionalinių įstatymų konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūra, jeigu dėl šiai procedūrai teikiamo pirmumo tiek prieš konstitucingumo klausimo perdavimą už įstatymų

³⁶⁵ BERTRAND, B. La jurisprudence *Simmenthal* dans la force de l'âge [interaktyvus]. *RFDA: Revue française de droit administratif*. Paris: Dalloz, 2011, n° 2 [žiūrėta 2011 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

³⁶⁶ Sprendimo *Winner Wetten* 61 punktas.

³⁶⁷ PEIFFERT, O. L'encadrement des règles constitutionnelles par le droit de l'Union européenne. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2011, n° 2, p. 442.

³⁶⁸ LUCAZEAU, G. Constitution, Convention ou Traité. La «guerre des trois» aura-t-elle lieu? *La semaine juridique, édition générale*. Paris, 2010, n° 28–29, p. 1439.

³⁶⁹ Nutartis *Chartry*.

konstitucingumo kontrolę atsakingam nacionaliniam teismui, tiek po galimo šio teismo sprendimo šiuo klausimu jokie kiti nacionaliniai teismai negalėtų pasinaudoti teise ar įvykdyti jiems priskirtos pareigos pateikti ESTT prejudicinius klausimus³⁷⁰.

Sprendime *Filipiak*³⁷¹ Teisingumo Teismas taip pat pasisakė dėl santykio tarp nacionalinių žemesnės instancijos teismų ir valstybės narės konstitucinio teismo kilus Europos Sąjungos teisės viršenybės principo taikymo klausimui, tačiau šiek tiek kitokiame kontekste nei sprendime *Melki ir Abdeli*. Byloje *Filipiak* prejudicinis klausimas buvo susijęs su jau priimto konstitucinio teismo sprendimo sukeliomomis teisinėmis pasekmėmis ir jo privalomąja galia. Byloje *Filipiak* Lenkijos *Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu* (Poznanės vaivadijos administracinis teismas) vienu iš pateiktų prejudicinių klausimų klausė, ar Europos Sąjungos teisės viršenybės principas įpareigoja nacionalinį teismą nagrinėjamoje byloje taikyti Europos Sąjungos teisę ir netaikyti ginčijamų nacionalinės teisės nuostatų, nepaisant nacionalinio konstitucinio teismo sprendimo, kuriuo nuspręsta nukelti datą, nuo kurios šios konstitucijai prieštaraujančiomis pripažintos nuostatos neteks privalomosios galios³⁷².

Teisingumo Teismas, remdamasis susiformavusia jurisprudencija, priminė, kad nacionalinis teismas yra įpareigotas, neperžengdamas savo kompetencijos ribų, taikyti Europos Sąjungos teisės nuostatas ir užtikrinti visišką šių nuostatų veikimą, jei būtina, savo iniciatyva atsisakydamas taikyti bet kokią, net vėlesnę, joms prieštaraujančią nacionalinės teisės nuostatą; be to, šis teismas neprivalo prašyti panaikinti šios nuostatos įstatymais ar kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis arba laukti, kol tai bus padaryta³⁷³. Teisingumo Teismas nurodė, kad pagal Europos Sąjungos teisės viršenybės principą kolizija tarp nacionalinio įstatymo nuostatos ir tiesiogiai taikomų Sutarčių nuostatų išsprendžiama nacionaliniam teismui pritaikius Europos Sąjungos teisę, prireikus paliekant netaikytą jai prieštaraujančią nacionalinės teisės nuostatą, o ne pripažįstant, kad ta nuostata negalioja; šiuo atžvilgiu institucijų ir teismų kompetenciją nustato kiekviena valstybė narė³⁷⁴. Teisingumo Teismas

³⁷⁰ *Ibid.*, 20 punktas.

³⁷¹ Sprendimas *Filipiak*.

³⁷² *Ibid.*, 75 punktas.

³⁷³ Šiuo klausimu taip pat žr. 1978 m. kovo 9 d. sprendimo *Simmenthal* (106/77, Rink., 1978, p. 629) 24 punktą; 1992 m. birželio 4 d. sprendimo *Debus* (C-13/91 ir C-113/91, Rink., 1992, p. I-3617) 32 punktą; 2007 m. liepos 18 d. sprendimo *Lucchini* (C-119/05, Rink., 2007, p. I-6199) 61 punktą; sprendimo *ČEZ* 138 punktą; sprendimo *Filipiak* 81 punktą.

³⁷⁴ Sprendimo *Filipiak* 82 punktas.

priminė, jog jau yra nusprendę, kad jeigu vėlesnė nacionalinės teisės nuostata prieštarauja Europos Sąjungos teisei, ji netampa negaliojančia. Susidūręs su tokia situacija, nacionalinis teismas privalo tokios nuostatos netaikyti, ir ši pareiga neapriboja kompetentingų nacionalinių teismų galios iš Europos Sąjungos teisės kylančioms asmenims teisėms apsaugoti iš įvairių vidaus teisės sistemos procedūrų taikyti pačias tinkamiausias³⁷⁵. Galiausiai Teisingumo Teismas konstatavo, kad Europos Sąjungos teisės viršenybės principas įpareigoja nacionalinį teismą taikyti šią teisę ir netaikyti jai prieštaraujančių nacionalinės teisės nuostatų, nepaisant nacionalinio konstitucinio teismo sprendimo nukelti datą, nuo kurios tos konstitucijai prieštaraujančiomis pripažintos nuostatos neteks privalomosios galios.

Minėti Teisingumo Teismo prejudiciniai sprendimai, kuriuose jis nagrinėjo klausimus dėl nacionalinių teismų pareigos kreiptis į konstitucinį teismą dėl nacionalinės teisės aktų konstitucingumo kontrolės ir nacionalinių teismų pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo ar išaiškinimo santykio, nacionalinės teisės kontekste gali pasirodyti nesuderinami su valstybių narių konstituciniais principais. Tačiau Europos Sąjungos teisės kontekste nacionaliniai teismai neturėtų pamiršti, kad Europos Sąjungos teisė turi viršenybę. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Teisingumo Teismo jurisprudencijoje ypatingas dėmesys yra skiriamas valstybių narių konstitucinei teisei ir ypač konstituciniams principams, kurių pagrindu kuriami ir bendrieji Europos Sąjungos principai³⁷⁶.

Reikia pažymėti, kad pastaruoju metu net ir tie valstybių narių teismai, kurie gana ilgai kritiškai žiūrėjo į galimą bendradarbiavimą su Teisingumo Teismu, dabar savo praktikoje pripažįsta, jog Teisingumo Teismas turi turėti visą reikiamą monopoliją, galinčią jam užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos *Bundesverfassungsgericht* (Konstitucinis Teismas) viename iš priimtų sprendimų priminė, kad nors prireikus jis ir turi įgaliojimus vertinti Europos Sąjungos institucijų priimto teisės akto teisėtumą, bet šioje konkrečioje byloje jam priskirtus įgaliojimus įgyvendins labai apgalvotai, kad nepakenktų tinkamam bendradarbiavimo su Teisingumo Teismu principo

³⁷⁵ 1998 m. spalio 22 d. sprendimo *IN.CO.GE. '90 ir kt.* (C-10/97–C-22/97, Rink., 1998, p. I-6307) 21 punktas.

³⁷⁶ LENAERTS, K. L'articulation entre la Constitution, le droit européen (droit communautaire et CEDH) et les lois nationales. L'allucation présentée au Conseil d'État de France (pranešimas, skaitytas Prancūzijos Valstybės Taryboje). 2009 m. vasario 9 d.

įgyvendinimui. *Bundesverfassungsgericht* taip pat nurodė, kad jeigu valstybių narių teismai pasisavins teisę tikrinti Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumą, gali būti pažeistas Europos Sąjungos teisės viršenybės principas ir iškilti grėsmė vienodam Europos Sąjungos teisės taikymui ir aiškinimui. Be to, *Bundesverfassungsgericht* pažymėjo, jog jam priskirti įgaliojimai leidžia prirėikus tikrinti Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumą, tačiau tik tais atvejais, kai akivaizdu, kad Europos Sąjungos institucijos peržengė joms suteiktų įgaliojimų ribas. *Bundesverfassungsgericht* tai pareiškė nagrinėdamas skundą dėl Darbo teismo sprendimo, kuriame buvo remiamasi Teisingumo Teismo jurisprudencija, konkrečiai sprendimu *Mangold*³⁷⁷.

Žemesnės ir aukštesnės instancijos nacionalinių teismų santykis kilus abejonėms dėl aukštesnės instancijos teismo priimto sprendimo suderinamumo su Europos Sąjungos teise. Nacionaliniams teismams, nagrinėjantiems bylas ir sprendžiantiems dėl taikytinų teisės aktų, galimybės pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu ir kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo į Teisingumo Teismą naudingumo savo nagrinėjamoje byloje, gali kilti ir nacionalinės teisės požiūriu gana sudėtingas klausimas dėl tinkamo pareigos vadovautis savo valstybės narės aukštesnių instancijų teismų priimtais sprendimais įgyvendinimo. Dar sudėtingesnis žemesnės instancijos nacionaliniams teismams gali pasirodyti atvejis, kai būtina spręsti, ar privaloma vadovautis aukštesnės instancijos teismo priimtu sprendimu, dėl kurio suderinamumo su Europos Sąjungos teise kyla rimtų abejonių. Kalbama apie atvejus, kai, pavyzdžiui, apeliacinės instancijos teismas panaikina žemesnės instancijos teismo sprendimą ir gražina jį nagrinėti iš naujo. Tuomet gali kilti klausimas, ar pagal Europos Sąjungos teisę žemesnės instancijos teismui draudžiama vykdyti tokį aukštesnės instancijos teismo sprendimą.

Pagal Europos Sąjungos teisę ir pagrindinius šios teisės principus nacionaliniam teismui neturėtų kilti rimtų problemų sprendžiant dėl pareigos vadovautis aukštesnės instancijos nacionalinio teismo priimtu sprendimu. Tačiau teisės doktrinoje šiuo klausimu nemažai diskutuojama, taip pat kartais gana smarkiai išsiskiria ir Teisingumo Teismo teisėjų bei jo generalinių advokatų pozicijos.

³⁷⁷ ZAMPINI, F. La Cour constitutionnelle face à l'arrêt Mangold: le Bundesverfassungsgericht opte pour la coopération loyale et la déférence nécessaire: Cour constit. Fédérale, Zweiten Senats [sic], 6 juill. 2010, 2 BvR 2661/06. *Constitutions*. Paris, 2010, n° 4, p. 526. 2005 m. lapkričio 22 d. sprendime *Mangold* (C-144/04, Rink., 2005, p. I-9981) Teisingumo Teismas nagrinėjo *Arbeitsgericht München* (Miuncheno darbo teismas, Vokietija) prejudicinius klausimus dėl nacionalinės teisės aktų, reglamentuojančių darbo santykius pagal terminuotas darbo sutartis ir nustatančių tam tikrus apribojimus dėl darbuotojų amžiaus, suderinamumo su Europos Sąjungos teise.

Teisingumo Teismas sprendimuose *Rheinmühlen-Düsseldorf*, *Mecanarte*, *Palmisani* ir *Cartesio*³⁷⁸, laikomuose vienais svarbiausių, nes juose jis aiškino nacionalinių žemesnės ir aukštesnės instancijos teismų teises ir pareigas, kurias reikia tinkamai įgyvendinti ir kurių būtina laikytis siekiant užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą. Šiuose sprendimuose suformuluotos taisyklės dėl nacionalinių žemesnės ir aukštesnės instancijų teismų santykio sulaukia dėmesio ir diskutuojama, ar nereikėtų jų persvarstyti, jei atsirastų tokia galimybė atsižvelgiant į konkrečios bylos specifiką, pavyzdžiui, byloje *Elchinov*³⁷⁹.

Sprendime *Rheinmühlen I* Teisingumo Teismas pripažino, kad nacionalinės teisės norma, pagal kurią nacionaliniam teismui yra privalomi aukštesnės instancijos teismo vertinimai teisės klausimais, negali atimti iš žemesnės instancijos teismų teisės kreiptis į Teisingumo Teismą su tokiais vertinimais susijusiais Bendrijos teisės aiškinimo klausimais³⁸⁰. Tuo metu šis teiginys reiškė svarbų Europos Sąjungos teisės norminės galios patvirtinimą ir taip jai buvo suteikta viršenybė prieš aukštesnės instancijos teismo, kurio praktika žemesnės instancijos teismams yra privaloma, sprendimą. Nors šio sprendimo tekste minima tik žemesnės instancijos teismo teisė kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, akivaizdu, kad prireikus tai daroma siekiant nepaisyti aukštesnės instancijos teismo priimto sprendimo. Vienintelė leidimo nesivadovauti aukštesnės instancijos teismo sprendimu išimtis, kurią pripažino Teisingumo Teismas, buvo susijusi su atveju, kai žemesnės instancijos teismas rengė pateikti tokius pačius prejudicinius klausimus, kuriuos jau anksčiau buvo pateikęs aukštesnės instancijos teismas. Manoma, kad sprendimu *Rheinmühlen I* buvo nustatyta decentralizuotos teismų sprendimų atitikties Europos Sąjungos teisei kontrolės forma. Iš tikrųjų žemesnės instancijos teismai, kurių sprendimus panaikino aukštesnės instancijos teismas, remdamiesi tokia Teisingumo Teismo praktika galėjo, bylą gražinus jiems iš naujo nagrinėti, nepaisyti to, kad aukštesnės instancijos teismas panaikino jų sprendimą, jeigu jie manė, kad toks aukštesnės instancijos teismo sprendimas prieštarauja Europos Sąjungos teisei³⁸¹.

³⁷⁸ Sprendimo *Rheinmühlen I* 3 punktas; 1991 m. birželio 27 d. sprendimo *Mecanarte* (C-348/89, Rink., 1991, p. I-3277) 44 punktas; 1997 m. liepos 10 d. sprendimo *Palmisani* (C-261/95, Rink., 1997, p. I-4025) 20 punktas; sprendimo *Cartesio* 88 punktas.

³⁷⁹ 2010 m. spalio 5 d. sprendimas *Elchinov* (C-173/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

³⁸⁰ Sprendimo *Rheinmühlen I* 3 ir 4 punktai.

³⁸¹ 2010 m. birželio 10 d. generalinio advokato P. Cruz Villalón išvados byloje *Elchinov* (C-173/09, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 20 ir 21 punktai.

Vėliau priimtame sprendime *Cartesio* buvo patikslintos sprendime *Rheinmühlen II*³⁸² Teisingumo Teismo nustatytos sąlygos dėl žemesnės instancijos nacionalinio teismo galimybės kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą tuo atveju, kai pagal nacionalinę teisę nėra numatyta galimybės apskusti procesinį dokumentą, kuriuo kreipiamasi į Teisingumo Teismą³⁸³. Reikėtų priminti, kad sprendime *Rheinmühlen II*, priimtame praėjus kelioms savaitėms nuo sprendimo *Rheinmühlen I* priėmimo, susijusiam su ta pačia nacionaline byla, Teisingumo Teismas konstatavo, jog EEB sutarties 177 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] nedraudžiama, kad žemesnės instancijos teismo sprendimui pateikti prejudicinį klausimą galiotų įprastos nacionalinėje teisėje numatytos teisių gynimo priemonės. Sprendime *Cartesio* kaip svarbiu šaltiniu buvo remtasi sprendimu *Rheinmühlen I*, tačiau patikslinta anksčiau suformuluota taisyklė – nurodyta, kad pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] suteiktai jurisdikcijai kreiptis į Teisingumo Teismą kiltų pavojus, jeigu apeliacinės instancijos teismas, pakeisdamas žemesnės instancijos teismo priimtą nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ar ją panaikindamas ir šią nutartį priėmusį teismą įpareigodamas tęsti sustabdytą procesą, galėtų sukliudyti tą prašymą pateikusiam teismui pasinaudoti EEB sutartimi garantuojama teise kreiptis į Teisingumo Teismą. Teisingumo Teismas nusprendė, kad žemesnės instancijos teismas turi padaryti išvadas dėl sprendimo, kuris buvo priimtas apeliacine tvarka apskundus jo nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, t. y. turi įvertinti, ar reikia palaikyti savo pateiktą prašymą, ar jį pakeisti, ar atsiimti³⁸⁴.

Teisingumo Teismo poziciją sprendime *Cartesio* galėjo lemti tai, kad galimybės nesivadovauti aukštesnės instancijos nacionalinio teismo sprendimu klausimas buvo susijęs su pradiniu bylos etapu, kitaip tariant, natūraliu „brandos“ laikotarpiu, prasidedančiu tada, kai byla pradama nagrinėti pirmojoje instancijoje, ir pasibaigiančiu tada, kai priimamas neskundžiamas aukštesnės instancijos teismo sprendimas dėl žemesnės instancijos nacionalinio teismo sprendimo kreiptis į Teisingumo Teismą. Todėl Teisingumo Teismas ir pripažino žemesnės instancijos teismo galimybę nesivadovauti aukštesnės instancijos teismo sprendimu³⁸⁵, taip iš

³⁸² 1974 m. vasario 12 d. sprendimas *Rheinmühlen-Düsseldorf* (vadinamas *Rheinmühlen II*) (146/73, Rink., 1974, p. 139).

³⁸³ Išvados byloje *Elchinov* 35 punktą.

³⁸⁴ Sprendimo *Cartesio* 95 ir 96 punktai.

³⁸⁵ Išvados byloje *Elchinov* 36 punktą.

anksto užkirsdamas kelią galimam nevienodam Europos Sąjungos teisės aiškinimui ir taikymui visose valstybėse narėse.

Kitokia situacija susiklostė byloje *ERG ir kt.*³⁸⁶, kurioje Teisingumo Teismas nagrinėjo *Tribunale amministrativo regionale della Sicilia* (Sicilijos apygardos administracinis teismas, Italija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant ginčus tarp keleto Italijos bendrovių ir įvairių Italijos valdžios institucijų dėl žalos aplinkai ištaisymo priemonių, šių institucijų nustatytų Augustos (Augusta, Italija) reido įlankoje, aplink kurią yra šių bendrovių įrenginiai ir (arba) žemės sklypai. Iš esmės buvo klausiama dėl „principo teršėjas moka“ išaiškinimo. Nagrinėjant šią bylą Italijos vyriausybė Teisingumo Teismui pateiktose rašytinėse pastabose tvirtino, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra nepriimtinas, nes, pirma, dėl išdėstytų klausimų Teisingumo Teismas turėtų aiškinti nacionalinės teisės aktus ir, antra, šį prašymą padavusio teismo tikslas yra ne išspręsti jam pateiktą bylą, o veikiau užginčyti apeliacinio teismo praktiką³⁸⁷.

Byloje *ERG ir kt.* Teisingumo Teismas, net ir susipažinęs su Italijos vyriausybės nuomone, kad iš esmės prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs Italijos teismas siekia užginčyti aukštesnės instancijos teismo praktiką, priėmė šį prašymą nagrinėti ir savo sprendimą pagrindė svarbiausiu siekiu – pateikti naudingą atsakymą į prejudicinį klausimą ir taip užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą. Savo sprendime Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas, kurio sprendimas nėra galutinis, turi turėti galimybę pateikti Teisingumo Teismui jam rūpimus klausimus, jei mano, jog dėl aukštesnio teismo atlikto teisės klausimų vertinimo jis turės priimti nesuderinamą su Europos Sąjungos teise sprendimą³⁸⁸.

Sprendimas byloje *Elchinov* yra naujausias Teisingumo Teismo priimtas prejudicinis sprendimas, kuriuo reikia remtis ieškant atsakymo į klausimą, ar žemesnės instancijos nacionalinis teismas gali nesivadovauti aukštesnės instancijos nacionalinio teismo sprendimu, jei mano, kad šis neatitinka arba Europos Sąjungos teisės apskritai, arba tokios, kaip ją savo jurisprudencijoje išaiškino Teisingumo Teismas.

³⁸⁶ 2010 m. kovo 9 d. sprendimas *ERG ir kt.* (C-378/08, Rink., 2010, p. I-1919).

³⁸⁷ *Ibid.*, 30 punktas.

³⁸⁸ *Ibid.*, 31 ir 32 punktai.

Procesiniame dokumente, kuriuo kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, Bulgarijos *Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos administracinis teismas) nurodė, kad Bulgarijos *Varhoven administrativen sad* (Aukščiausiasis administracinis teismas) panaikino jo priimtą sprendimą byloje dėl atsakymo išduoti leidimą gydytis ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo. Minėtas teismas Teisingumo Teismui pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą klausė, ar bylą iš esmės nagrinėjančiam teismui privalomi aukštesniojo teismo teisiniai vertinimai, kai yra pagrindo manyti, kad tie vertinimai neatitinka Europos Sąjungos teisės. *Administrativen sad Sofia-grad* nurodė, kad pagal Bulgarijos administracinio proceso kodekso 224 straipsnį Aukščiausiojo administracinio teismo nurodymai, susiję su įstatymų aiškinimu ir taikymu, pateikti grąžinant bylą nagrinėti iš naujo, Sofijos miesto administraciniam teismui yra privalomi. Teisingumo Teismas priimtame prejudiciniame sprendime priminė, jog dėl tokios nacionalinės proceso taisyklės, kokia taikytina pagrindinėje byloje, buvimo negalima paneigti, kad nacionaliniai teismai, kurių sprendimas nėra galutinis, turi galimybę pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kai jiems kyla abejonų, kaip šioje byloje, dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo. Be to, Teisingumo Teismas nurodė, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką SESV 267 straipsniu nacionaliniams teismams suteikiama platesnė teisė pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kai jie mano, jog nagrinėjamoje byloje kyla klausimų dėl Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo ar galiojimo ir dėl to jie turi priimti sprendimą. Taigi nacionaliniai teismai gali laisvai pasinaudoti šia galimybe bet kuriuo, jų manymu, tinkamu proceso momentu³⁸⁹.

Teisingumo Teismas, remdamasis jau minėtose sujungtose bylose *Melki ir Abdeli* pateiktu Europos Sąjungos teisės išaiškinimu, nusprendė, jog pagal nacionalinės teisės taisyklę, nustatančią, kad teismui, kurio sprendimas nėra galutinis, aukštesnės instancijos teismo vertinimai yra privalomi, negalima iš šio teismo atimti galimybės pateikti klausimus dėl Europos Sąjungos teisės, susijusios su tokiais vertinimais, aiškinimo. Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas, kurio sprendimas nėra galutinis, turi turėti galimybę pateikti jam rūpimus klausimus, jei

³⁸⁹ Sprendimo *Elchinov* 25 ir 26 punktai.

mano, jog dėl aukštesnio teismo atliktų teisinių vertinimų turės priimti Europos Sąjungos teisės neatitinkantį sprendimą³⁹⁰.

Aiškindamas SESV 267 straipsnio antrą pastraipą Teisingumo Teismas pabrėžė, kad nacionaliniam teismui pripažinta teisė prieš atsisakant taikyti Europos Sąjungos teisei prieštaraujančią nacionalinę nuostatą pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą vis dėlto negali virsti pareiga. Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika reikia daryti išvadą, jog prejudicinėje byloje priimtas sprendimas yra privalomas nacionaliniam teismui priimant sprendimą pagrindinėje byloje, kiek tai susiję su aptariamų Europos Sąjungos institucijų aktų aiškinimu ar galiojimu³⁹¹.

Teisingumo Teismas sprendime *Elchinov* pasisakė ir dėl nacionalinio teismo, pasinaudojusio pagal SESV 267 straipsnio antrą pastraipą jam suteikta galimybe, pareigų po to, kai Teisingumo Teismas priima sprendimą, nurodydamas, kad nacionalinis teismas pagrindinėje byloje privalo paisyti jo pateikto Europos Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ir prireikus turi nesilaikyti aukštesniojo teismo vertinimų, jei, atsižvelgdamas į šiuos aiškinimus, mano, kad jie neatitinka Europos Sąjungos teisės. Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad pagal jau susiformavusią Teisingumo Teismo praktiką nacionalinis teismas, įpareigotas neperžengdamas savo kompetencijos ribų taikyti Bendrijos teisės nuostatas, privalo užtikrinti visišką šių nuostatų veikimą, jei būtina, savo iniciatyva atsisakydamas taikyti bet kokią, net vėlesnę, joms prieštaraujančią nacionalinės teisės nuostatą, todėl šis teismas neprivalo prašyti arba laukti, kol ši nuostata bus panaikinta įstatymais arba kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis³⁹².

Teisingumo Teismas konstatavo, jog pagal Europos Sąjungos teisę draudžiama tai, kad nacionaliniam teismui, turinčiam iš naujo nagrinėti aukštesnės instancijos teismo jam grąžintą apeliacine tvarka išnagrinėtą bylą, būtų privalomi aukštesnės instancijos teismo vertinimai teisės klausimais net ir tada, kai šis teismas mano, jog šie nurodymai neatitinka Europos Sąjungos teisės.

Sprendimas *Elchinov* doktrinoje sulaukė gana didelio dėmesio ir buvo įvertintas kaip Teisingumo Teismui suteikta galimybė priminti pagrindinius Europos

³⁹⁰ *Ibid.*, 27 punktas.

³⁹¹ *Ibid.*, 28 ir 29 punktai.

³⁹² *Ibid.*, 30 ir 31 punktai.

Sajungos teisinės sistemos principus³⁹³ ir sugrįžti prie valstybių narių teismų teisių ir pareigų prejudicinio sprendimo priėmimo procese klausimo, aiškiau apibrėžti žemesnės instancijos nacionalinių teismų, kaip Europos Sąjungos bendrosios kompetencijos teismų, jurisdikciją ir būdus kaip šia teise jie gali pasinaudoti³⁹⁴.

Doktrinoje pažymima, kad skaitant Teisingumo Teismo sprendimą *Elchinov* matyti, jog jis iš esmės gina prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, nes, pirma, pažymi, kad nacionalinis teismas pateikė prejudicinį klausimą, taip patvirtindamas teisės išaiškinimo reikalingumą, ir, antra, primena, kad prejudicinius klausimus pateikęs nacionalinis teismas turi vadovautis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu ir tinkamai taikyti Europos Sąjungos teisę bei netaikyti nacionalinės teisės normų, kurias taikant galėtų būti pakenkta minėtam tinkamam Europos Sąjungos teisės taikymui. Be to, Teisingumo Teismas primena, kad galimybė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo nacionaliniam teismui gali būti naudinga, nes gali leisti „nebepaklūsti išsilaisvinti jo veiklą reglamentuojančiam nacionaliniam įstatymui, taip pat suteikti naujų priemonių, naujų horizontų ir naujų ambicijų, iš esmės nacionaliniams teismams Europos Sąjungos teisė buvo tarsi išlaisvintoja“³⁹⁵.

Iš tikrųjų Teisingumo Teismas sprendime *Elchinov* tik patvirtino savo jau anksčiau suformuotą praktiką, kurioje nustatyta, kad pagal nacionalinę teisę žemesnės instancijos teismams priskirta pareiga vadovautis aukštesnių instancijų teismų formuojama teismų praktika nepanaikina jų teisės naudotis prejudicinio sprendimo priėmimo procesu. Tačiau doktrinoje dėmesys ypač atkreipiamas į tai, kad Teisingumo Teismas šiame sprendime nurodė, jog žemesnės instancijos nacionalinių teismų turima teisė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo netaps pareiga kreiptis ir šie nacionaliniai teismai išsaugos visišką laisvę pasirinkti, kokioje pagrindinės bylos proceso stadijoje būtų naudingiausia pasinaudoti

³⁹³ MICHEL, V. *Faculté de saisine. Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 12; DERO-BUGNY, D. *Obligation pour une juridiction inférieure de se conformer à des instructions d'une juridiction supérieure. Journal du droit international: Revue trimestrielle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011; MORSA, M. *Autonomie procédurale et droits de santé transfrontières: l'arrêt Elchinov de la Cour de justice de l'Union européenne, du 5 octobre 2010, affaire C-173/09. Journal des tribunaux du travail*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2011; VAN DER MEI, A. P. *Case C-512/08, Commission v. France, Judgment of the European Court of Justice (Grand Chamber) of 5 October 2010, and Case C-173/09, Georgi Ivanov Elchinov v. Natsionalna Zdravnoosiguritelna Kasa, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 5 October 2010. Common Market Law Review*. 2011, vol. 48, No 4; FARTUNOVA, M. *Op. cit.* ir kt.

³⁹⁴ DERO-BUGNY, D. *Op. cit.*, p. 513.

³⁹⁵ CANIVET, G. *Le droit communautaire et le juge national ou comment un demi-siècle d'application du droit communautaire a libéré le juge judiciaire français de deux siècles de soumission absolue à la loi interne*. Cituota iš MICHEL, V. *Faculté de saisine*, p. 22.

minētu procesu. Tačiau jei žemesnės instancijos teismas jau nuspręstų pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, Teisingumo Teismo pateiktas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas jam būtų privalomas, todėl prireikus žemesnės instancijos teismas turėtų nesivadovauti aukštesnės instancijos teismo išdėstytu teisės aiškinimu, kuris, jo manymu, neatitinka Teisingumo Teismo jurisprudencijoje esamo Europos Sąjungos teisės aiškinimo. Kaip jau minėta, iš esmės atsakymą į byloje *Elchinov* nagrinėtą klausimą buvo galima rasti ir ankstesnėje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. Todėl ir doktrinoje pažymima, kad vien remiantis Teisingumo Teismo sprendimu *Simmenthal*, kuris visų instancijų nacionaliniams teismams yra privalomas, visi teismai privalo užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos teisės taikymą, todėl jie turi iš karto netaikyti tų nacionalinės teisės normų, kurios, jų nuomone, neatitinka Europos Sąjungos teisės, ir nelaukti, kol jos bus įstatymų leidėjo ar konstitucinio teismo pakeistos ar panaikintos. Europos Sąjungos teisės viršenybės principas ir prejudicinio sprendimo priėmimo procesas leidžia nacionaliniam teismui, nepaisant proceso autonomijos principo, nesilaikyti tam tikrų nacionalinių procesinių teisės normų, kad galėtų tinkamai įgyvendinti savo, kaip Europos Sąjungos bendrosios kompetencijos teismo, jurisdikciją³⁹⁶.

Diskusijas dėl prejudicinių klausimų, pateiktų sprendime *Elchinov*, sudėtingumo ir galimo jų sprendimo būdų paskatino ir generalinio advokato išvada³⁹⁷ šioje byloje. Joje Teisingumo Teismui buvo siūloma pasinaudoti galimybe peržiūrėti ankstesnę savo jurisprudenciją, nepaisant to, kad joje galima rasti atsakymus į pateiktus prejudicinius klausimus. Generalinis advokatas siūlė Teisingumo Teismui atsižvelgti į pastaraisiais metais apskritai Europos Sąjungoje įvykusius svarbius pokyčius, taip pat į ryškesnius Teisingumo Teismo sprendimus, susijusius su jo ir nacionalinių teismų santykio nustatymu, todėl, pavyzdžiui, sprendimo *Rheinmühlen I*, kuriuo Teisingumo Teismas greičiausiai remsis, priėmimo procesinės ir istorinės aplinkybės, generalinio advokato nuomone, labai skiriasi nuo su byla *Elchinov* susijusių aplinkybių³⁹⁸. Taip generalinis advokatas iš tikrųjų siekė apginti valstybių narių procesinę autonomiją. Paminėtini tokie pagrindiniai jo pateikti argumentai išreiškiant pagarbą nacionalinei teismų sistemai ir jai priklausančių nacionalinių

³⁹⁶ DERO-BUGNY, D. *Op. cit.*, p. 514; PICOD, F. Le juge national doit suivre la Cour de Justice plutôt qu'un juge national supérieur. *La Semaine juridique, édition générale*. Paris, 2010, n° 43, p. 1061.

³⁹⁷ Išvada byloje *Elchinov*.

³⁹⁸ *Ibid.*, 22 punktas.

teismų hierarchijai: Teisingumo Teismo jurisprudencijoje įtvirtintas paskutinių instancijų nacionalinių teismų atsakomybės už netinkamą Europos Sąjungos teisės įgyvendinimą principas (sprendimai *Köbler*³⁹⁹, *Komisija prieš Italiją*⁴⁰⁰); asmenims suteikta galimybė kreiptis dėl valstybės narės atsakomybės už netinkamą Europos Sąjungos teisės įgyvendinimą ar jos pažeidimą ir teisė prašyti atlyginti padarytą žalą, kai žemesnės instancijos teismas, vadovaudamasis aukštesnės instancijos teismo sprendimu, pavyzdžiui, atmetė ieškinį⁴⁰¹; Europos Sąjungos teisės branda, leidžianti užtikrinti veiksmingą jos taikymą valstybių narių teismuose; būtinybė užtikrinti teisinių santykių stabilumą, teismų sprendimų galutinumą ir teisinį saugumą gali būti tinkamai įgyvendinama tik kiekvienos konkrečios bylos atveju atskirai atliekamu procesiniu nacionalinėje teisėje nustatyto principo *res judicata* ir jo santykio su Europos Sąjungos teise vertinimu atsižvelgiant į kiekvienos valstybės narės proceso autonomiją; gerokai padidėjęs Teisingumo Teismo darbo krūvis; tai, kad pasiūlymo peržiūrėti Teisingumo Teismo jurisprudenciją priėmimas iš esmės labiau atitiktų dabartinę jo praktiką ir kiekvienos valstybės narės nacionalinių teismų struktūrą, kurios schemas ir pusiausvyros nereikėtų be reikalo keisti⁴⁰².

Generalinio advokato išvadoje byloje *Elchinov* išsakyta pozicija dėl to, kad naudinga nepalikti galimybės žemesnių instancijų nacionaliniams teismams nesivadovauti aukštesnių instancijų priimtais sprendimais, sulaukė atgarsio ir teisės doktrinoje: joje galima rasti nuomonių, kad jei Teisingumo Teismas būtų apribojęs žemesnių instancijų nacionalinių teismų teisę kreiptis į Teisingumo Teismą, tai būtų vertinama kaip paties prejudicinio sprendimo priėmimo proceso pagrindinio tikslo paneigimas. Taip pat nepakankamai pagrįstu buvo pripažintas ir byloje *Elchinov* generalinio advokato nurodytas argumentas, jog iš tikrųjų turėtų pakakti to, kad asmenys į valstybės narės teismus gali kreiptis su ieškiniais dėl valstybės padarytos žalos atlyginimo ir į Europos Komisiją – dėl valstybės įsipareigojimų nevykdymo. Nurodoma, kad minėtų galimų kreipimosi į Teisingumo Teismą alternatyvų

³⁹⁹ 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Köbler* (C-224/01, Rink., 2003, p. I-10239).

⁴⁰⁰ 2003 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-129/00, Rink., 2003, p. I-4637).

⁴⁰¹ Žr. 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimo *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, Rink., 1991, p. I-5357) 35 punktą; 1996 m. kovo 5 d. sprendimo *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, Rink., 1996, p. I-1029) 31 punktą; 1996 m. kovo 26 d. sprendimo *British Telecommunications* (C-392/93, Rink., 1996, p. I-1631) 38 punktą; 1996 m. gegužės 23 d. sprendimo *Hedley Lomas* (C-5/94, Rink., 1996, p. I-2553) 24 punktą; 1996 m. spalio 8 d. sprendimo *Dillenkofer ir kt.* (C-178/94, C-179/94 ir C-188/94–C-190/94, Rink., 1996, p. I-4845) 20 punktą; 1998 m. balandžio 2 d. sprendimo *Norbrook Laboratories* (C-127/95, Rink., 1998, p. I-1531) 106 punktą.

⁴⁰² Išvados byloje *Elchinov* 27–33 punktai.

veiksmingumas mažai tikėtinas, nes abiem atvejais, pirma, tokių ieškinių nagrinėjimo terminai būtų labai ilgi, antra, kiltų nemažai sunkumų įrodant, kad nacionalinis teismas tikrai padarė Europos Sąjungos teisės pažeidimą, ir, trečia, susidarytų didelės procesinės išlaidos. Be to, Europos Komisija turi visišką laisvę spręsti, ar pradėti prieš valstybę narę procedūrą dėl įsipareigojimų nevykdymo, ar jos nepradėti, todėl nėra tikros garantijos, kad ši institucija imsis veiksmų dėl galimo skundo tyrimo. Galiausiai svarstoma, ar bandymas ištaisyti klaidas *a posteriori* arba atlyginti atsiradusią žalą dėl padarytų klaidų, taip paneigiant sprendime *Rheinmülen I* suformuluotą principą, nekainuoja brangiau, nei bandymas užkirsti kelią jų atsiradimui⁴⁰³.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, suformuluotos po sprendimo *Elchinov* priėmimo, matyti, kad jo pozicija šiuo klausimu išlieka tokia pati ir bent jau šiuo metu jis nemato būtinybės keisti savo jurisprudencijoje suformuluotas taisykles arba jas tikslinti. Pavyzdžiui, sprendime *Interedil* nagrinėdamas *Tribunale di Bari* (Bario pirmosios instancijos teismas teismas, Italija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas priminė, kad Europos Sąjungos teisė draudžia susaistyti nacionalinį teismą nacionaline procesine norma, pagal kurią jam privalomas aukštesnės instancijos nacionalinio teismo vertinimas, jeigu paaiškėja, kad šis vertinimas nesuderinamas su Teisingumo Teismo jurisprudencijoje išaiškinta Europos Sąjungos teise⁴⁰⁴.

Apibendrinant darytina išvada, kad vertinti visas pirmiau aptartas gana subtilias situacijas, su kuriomis gali tekti susidurti nacionaliniams teismams, sprendžiant dėl galimybės pasinaudoti teise į prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, reikia Europos Sąjungos teisės kontekste. Taip pat reikia prisiminti, kad visos Europos Sąjungos valstybės narės turi pasitikėti visomis Europos Sąjungos institucijomis, tarp jų – Teisingumo Teismu, kad būtų pasiekti visų bendrai užsibrėžti tikslai ir tinkamai įgyvendinami bendrieji principai⁴⁰⁵.

⁴⁰³ WATHELET, M. Adieu, Monsieur le Professeur., p. 451–453.

⁴⁰⁴ 2011 m. spalio 20 d. sprendimo *Interedil* (C-396/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 39 punktas.

⁴⁰⁵ SIMON, D. L'autonomisation du contrôle d'euro-compatibilité: une rupture épistémologique dans les rapports de systèmes? Iš *La France, l'Europe, le monde: Mélanges en l'honneur de Jean Charpentier*. Paris: Éditions A. Pedone, 2008, p. 508.

2. Europos Sąjungos valstybės narės teismo pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo

Nagrinėdamas valstybių narių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas patikslino principo, pagal kurį tam tikrai nacionalinių teismų grupei priskiriama pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, taikymo sritį. Pirmiausia jis tiksliau apibrėžė šių nacionalinių teismų, kurių sprendimai negali būti apskundžiami, pareigų apimtį, kad ir kokios neribotos jos atrodytų. Be to, Teisingumo Teismas išskyrė minėtų prašymų pateikimo teisinę tvarką, atsižvelgdamas į prejudicinio klausimo dalyką, t. y. ar klausimas susijęs su Bendrijos teisės akto aiškinimu, ar su jo galiojimu⁴⁰⁶.

Reikia pažymėti, kad Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje apibrėžtų taisyklių, skirtų paskutinės galutinės instancijos nacionaliniams teismams, taikymo tvarką šiek tiek sušvelnino – nustatė tam tikras pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo išimtis. Vis dėlto iš jo jurisprudencijos matyti, kad praktikoje nacionaliniams teismams nėra lengva pasinaudoti šia išimtimi. Todėl visai pagrįstai teisės doktrinoje kartais keliamas klausimas, ar pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą numatymas neturėtų būti vertinamas kaip procesinės autonomijos apribojimas⁴⁰⁷.

Atsižvelgiant į nacionaliniams teismams priskirtos pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą apimties platumą ir į tai, kad sudėtinga tinkamai ją įgyvendinti, taip pat į Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytus įvairius reikalavimus šios pareigos įgyvendinimui, ši klausimą reikia analizuoti: pirma, nustatant sąvokos „nacionaliniai teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami teismine tvarka“ turinį pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją (SESV 267 straipsnio trečia pastraipa), t. y. kokie nacionaliniai teismai patenka į šią sąvoką; antra, nustatant nacionalinio teismo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą turinį, į kurį patenka Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimai; klausimai dėl vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitų su laisvu asmenų judėjimu susijusiose politikos srityse priimtų

⁴⁰⁶ Išvados byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* 45 ir 46 punktai.

⁴⁰⁷ SEVÓN, L. *The National Judge as a Community Judge: The Principle of Procedural Autonomy and its Limits*. Iš *1952–2002: 50th anniversary of the Court of Justice of the European Communities*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003, p. 55.

teisės aktų⁴⁰⁸; trečia, nustatant sąlygas, kuriomis nacionaliniams teismams leidžiama pasinaudoti pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo išimtimi.

Nacionaliniai teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami teismine tvarka (SESV 267 straipsnio trečia pastraipa). SESV 267 straipsnio trečia pastraipoje vartojama sąvoka „teismas, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti apskundžiamas teismine tvarka“, todėl reikia išsiaiškinti, kaip ši sąvoka suprantama Teisingumo Teismo jurisprudencijoje ir ar jos vartojimas reiškia, kad iš esmės yra kalbama apie aukščiausiųjų instancijų nacionalinius teismus, ar galimi atvejai, kai ne tik aukščiausiosios instancijos nacionalinis teismas pagal nacionalinę teisę gali būti pripažįstamas teismu pagal SESV 267 straipsnio trečia pastraipą. Galimą dvejopą šios sąvokos aiškinimą patvirtina ir Teisingumo Teismo jurisprudencija, nes jis pats išskiria aukščiausiųjų instancijų nacionalinius teismus ir nacionalinius teismus, kurių sprendimai negali būti apskundžiami⁴⁰⁹.

Teisės teorijoje yra dvi doktrinos, kuriomis remiantis galėtų būti apibrėžiami paskutinės instancijos nacionaliniai teismai pagal SESV 267 straipsnį: abstrakčioji ir konkrečioji. Remiantis abstrakčiąja doktrina prie paskutinės instancijos teismų priskiriami tik teismai, kurie nacionalinėje teismų hierarchijoje užima aukščiausią vietą, todėl jų sprendimai iš esmės negali būti apskundžiami, o vadovaujantis konkrečiąja doktrina paskutinės instancijos teismu pripažįstamas teismas, kurio sprendimo pagal nacionalinę teisę konkrečioje byloje negalima apskųsti aukštesniam teismui. Pažymima, jog iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jis dažniausiai vadovaujasi konkrečiąja doktrina, t. y. paskutinės instancijos teismais

⁴⁰⁸ Manytina, kad būtent kalbant apie nacionalinių teismų pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo reikėtų paminėti ir anksčiau turėtus nacionalinių teismų teises kreiptis į Teisingumo Teismą dėl klausimų, susijusių su vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitose su laisvu asmenų judėjimu susijusiose politikos srityse priimtais teisės aktais (EB sutarties IV antraštinė dalis). Nors įsigaliojus Lisabonos sutarčiai nacionaliniai teismai įgijo daugiau teisių kreipdamiesi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą minėtoje srityje, vis dėlto SESV buvo numatytas pereinamasis laikotarpis, kuriam reglamentuoti buvo skirtas Protokolas Nr. 36 dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų, kuriame yra antraštinė dalis „Pereinamojo laikotarpio nuostatos dėl aktų, priimtų remiantis Europos Sąjungos sutarties V ir VI antraštinėmis dalimis, kol įsigalios Lisabonos sutartis“ (toliau – ir Protokolas Nr. 36). Minėto protokolo 10 straipsnyje nustatyta, kad pereinamojo laikotarpio priemonė yra taikoma teisės aktams, priimtiems policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje dar iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo. Buvo numatyta ir pereinamojo laikotarpio priemonės galiojimo trukmė – penkeri metai po Lisabonos sutarties įsigaliojimo. Atsižvelgiant į tai, kad pereinamasis laikotarpis dar nėra pasibaigęs, manytina, jog reikia aptarti nacionalinių teismų teises ir jų ribas kreipiantis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą minėtose srityse.

⁴⁰⁹ 2002 m. birželio 4 d. sprendimo *Lyckeskog* (C-99/00, Rink., 2002, p. I-4839) 15 punktas.

pripažįstami ne tik tie teismai, kurie valstybės narės teismų hierarchijoje užima aukščiausią vietą, bet ir tie, kurių sprendimai konkrečioje byloje negali būti apskundžiami⁴¹⁰.

Pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo nustatymą jis savo jurisprudencijoje aiškina kaip siekį užtikrinti sklandų nacionalinių teismų, kurie yra įpareigoti taikyti Europos Sąjungos teisę, ir Teisingumo Teismo, kuris turi užtikrinti tinkamą šios teisės taikymą ir vienodą aiškinimą visuose valstybių narių teismuose, bendradarbiavimą. Teisingumo Teismas taip pat nurodo, kad šia pareiga siekiama išvengti kurios nors valstybės narės nacionalinės teismų praktikos neatitikties Europos Sąjungos nuostatoms⁴¹¹. Tačiau teisės doktrinoje tokia Teisingumo Teismo pozicija vertinama kaip netiesioginis pirmenybės bendradarbiavimui su paskutinių instancijų nacionaliniais teismais pripažinimas⁴¹². Beje, tokios pozicijos dėl valstybių narių paskutinių instancijų teismų pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo Teisingumo Teismas laikėsi nuo pat pirmųjų savo nagrinėtų prejudicinių bylų. Pavyzdžiui, bylose *Da Costa ir kt.*⁴¹³ Teisingumo Teismas nagrinėjo Nyderlandų *Tariefcommissie* prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nurodė, kad pagal EEB sutarties 177 straipsnio [SESV 267 straipsnio] paskutinę pastraipą visi nacionaliniai teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būtų apskundžiami, kaip šių bylų atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusi *Tariefcommissie*, turi pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą, o jo sprendimuose pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] jau patektu Bendrijos teisės išaiškinimu minėta pareiga gali būti panaikinta. Paskutinių instancijų nacionaliniai teismai nesilaikyti pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą gali tik tuo atveju, kai kilęs Bendrijos teisės taikymo ir aiškinimo klausimas yra identiškas klausimui, kurį kitas nacionalinis teismas pateikė nagrinėdamas bylą, kurios faktinės aplinkybės panašios, ir Teisingumo Teismas į jį jau atsakė priimtame prejudiciniame sprendime.

⁴¹⁰ VÈGÈLÈ, I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. *Jurisprudencija*: Mokslo darbai. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (97), p. 40 ir 41.

⁴¹¹ Žr. sprendimo *Parfums Christian Dior* 25 punktą; 2001 m. vasario 22 d. sprendimo *Gomes Valente* (C-393/98, Rink., 2001, p. I-1327) 17 punktą; sprendimo *Lyckeskog* 14 punktą; 2005 m. rugsėjo 15 d. sprendimo *Intermodal Transports* (C-495/03, Rink., 2005, p. I-8151) 29 ir 38 punktus.

⁴¹² KANNINEN, H. La marge de manœuvre de la juridiction suprême nationale pour procéder à un renvoi préjudiciel à la Cour de justice des Communautés européennes. Iš *Une communauté de droit: Festschrift für Gil Carlos Rodríguez Iglesias*. Berlin, 2003, p. 612.

⁴¹³ Sprendimas *Da Costa ir kt.*

Vėliau išnagrinėtoje byloje *Hoffmann-La Roche* Teisingumo Teismas nagrinėjo Vokietijos *Oberlandesgericht* (Karslrūhės Aukštesnysis teismas) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame šis teismas klausė, ar pagal EEB sutarties 177 straipsnio trečią pastraipą [SESV 267 straipsnio trečią pastraipą] nacionalinis teismas turi pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą, kai yra sprendžiamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas, o priimtas sprendimas šiuo klausimu pagal nacionalinę teisę negalės būti apskundžiamas, tačiau bylos šalys pagal šią teisę dėl klausimų, susijusių su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, gali pradėti įprastą teisminę procedūrą, per kurią turėtų būti taikoma EEB sutarties 177 straipsnio trečia pastraipa [SESV 267 straipsnio trečia pastraipa]. Sprendimu *Hoffmann-La Roche* Teisingumo Teismas atleido nacionalinį teismą nuo pareigos kreiptis į jį dėl prejudicinio sprendimo, kai vykstant procesui dėl laikinųjų apsaugos priemonių kyla klausimas dėl Bendrijos teisės akto išaiškinimo arba galiojimo, tačiau bylos šalys privalo turėti galimybę inicijuoti bylos nagrinėjimą iš esmės, o išspręstas laikinųjų apsaugos priemonių klausimas galės būti peržiūrėtas ir dėl jo galės būti pateiktas prejudicinis klausimas⁴¹⁴.

Teisingumo Teismas sprendime *Hoffmann-La Roche* taip pat priminė, kad taikant EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] siekiama užtikrinti vienodą Bendrijos teisės aiškinimą ir taikymą visose valstybėse narėse, o minėto straipsnio trečią pastraipą – neleisti atsirasti galimoms nacionalinių teismų praktikos neatitiktims Bendrijos teisei. Šiame sprendime suformuluotą taisyklę Teisingumas Teismas grindė argumentu, kad priimtas tarpinis sprendimas vykstančiame procese pagrindinėje byloje nebus privalomas teismui, kuris vėliau nagrinės bylą iš esmės⁴¹⁵.

Kaip jau minėta, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad ir kitų instancijų nacionaliniai teismai gali atitikti paskutinės instancijos teismo sąvoką pagal SESV 267 straipsnį, pavyzdžiui, nacionaliniai teismai, kurių priimti sprendimai vykstant tam tikrai procedūrai negali būti apskundžiami arba kurie patys turi duoti sutikimą pateikti apeliacinį skundą ginčijant jų priimtą sprendimą. Tai gali būti nacionaliniai teismai, kurie, turėdami jiems priskirtą kompetenciją apeliacine tvarka nagrinėti skundus dėl žemesnės instancijos teismo sprendimo, atsisako gautą apeliacinį skundą nagrinėti iš esmės, todėl, Teisingumo Teismo nuomone, tokiu atveju apeliacinės instancijos nacionalinis teismas prašymą priimti prejudicinį

⁴¹⁴ 1977 m. gegužės 24 d. sprendimo *Hoffmann-La Roche* (107/76, Rink., 1977 p. 957) 5 ir 6 punktai.

⁴¹⁵ VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 90.

sprendimą turi pateikti jau apeliacinio skundo priėmimo nagrinėti stadijoje. Pavyzdžiui, byloje *Lyckeskog*⁴¹⁶ Teisingumo Teismui teko spręsti įdomų klausimą, susijusį su Švedijos nacionaline teise, kurioje numatyta, kad Švedijos *Högsta domstolen* (Aukščiausiasis Teismas), gavęs kasacinį skundą dėl apeliacinio teismo sprendimo, visų pirma turi priimti nutartį dėl šio skundo priimtimumo nagrinėti ir tik vėliau skundas yra nagrinėjamas iš esmės. Generalinio prokuroro pateiktas apeliacinis skundas yra nagrinėjamas iš esmės. Visais kitais atvejais gauti apeliaciniai skundai nagrinėjami iš esmės tik *Högsta domstolen* išsprendus jų priimtimumo klausimą. Teisės doktrinoje pažymima, kad tik 4 proc. visų tokių kasacinių skundų pripažįstami priimtinais nagrinėti, tačiau Teisingumo Teismas nusprendė, kad net ir priimtimumo stadijoje gali kilti Europos Sąjungos teisės taikymo klausimų, todėl reikėtų užtikrinti vienodą jos aiškinimą. Taigi *Högsta domstolen* pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo turi ne tik nagrinėdamas skundą iš esmės, bet ir sprenddamas dėl gauto apeliacinio skundo priimtimumo⁴¹⁷.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti veiksmingo bendradarbiavimo su nacionaliniais teismais pavyzdžių, kai nacionalinis teismas prašyme priimti prejudicinį sprendimą pats jo klausė, ar jis gali būti pripažintas paskutinės instancijos teismu, taip suteikdamas Teisingumo Teismui galimybę išaiškinti SESV 267 straipsnio dispoziciją.

Byloje *Cartesio* pateiktais prejudiciniais klausimais *Szegedi Ítéltábla* (Segedo apeliacinis teismas, Vengrija) Teisingumo Teismo tiesiogiai prašė išaiškinti, koks teismas turėtų būti pripažintas teismu, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami teismine tvarka, kaip nustatyta EB sutarties 234 straipsnio trečioje pastraipoje [SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje]. Šis teismas klausė, ar nacionalinis teismas visų pirma turėtų kreiptis į Teisingumo Teismą dėl išaiškinimo, ar jis yra teismas pagal EB sutarties 234 straipsnio trečią pastraipą [SESV 267 straipsnio trečią pastraipą], ir tik gavęs atsakymą galėtų vėliau, kreipdamasis antrą kartą, užduoti prejudicinius klausimus dėl Bendrijos teisės nuostatų, susijusių su jo nagrinėjamos bylos esme, išaiškinimo ir, ar paminėta tvarka

⁴¹⁶ 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Lyckeskog* (C-99/00, Rink., 2002, p. I-4839).

⁴¹⁷ SIMON, D.; SOULARD, Ch.; RIGAUX, A.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne.*, p. 385.

prieštarautų bendradarbiavimo esmei, kuria grindžiami nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo santykiai, ir proceso ekonimiškumo principui⁴¹⁸.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui pateikęs *Szegedi Ítéltábla* nurodė, kad nors pagal Vengrijos teisę jo apeliacine tvarka priimti sprendimai įsiteisėja ir yra vykdytini, vis dėlto juos galima apskusti pateikus išimtinį ieškinį, t. y. kasacinį skundą, *Legfelsőbb Bíróság* (Aukščiausiasis Teismas⁴¹⁹). Kadangi kasacinio skundo tikslas – užtikrinti teismų praktikos darną, jį galima pateikti tik išimtiniais atvejais, būtent nustatant pagrindų priimtinumą sąlygą, t. y. turi būti remiamasi teisės pažeidimu. Be to, *Szegedi Ítéltábla* nurodė, kad pagal Vengrijos teisę kasaciniu skundu iš esmės nesustabdomas apeliacine tvarka priimto sprendimo vykdymas⁴²⁰.

Teisingumo Teismas konstatavo, pirma, kad toks teismas, kaip prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nagrinėjantis apeliacinį skundą dėl teismo, veikiančio kaip įmonių registro tvarkytojas, priimto sprendimo, kuriuo buvo atmestas prašymas pakeisti įmonių registro duomenis, turi būti pripažintas teismu, turinčiu teisę pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį], nepaisant to, kad nei minėto teismo sprendimas, nei procesas apeliacinės instancijos teisme dėl apeliacinio skundo, pateikto dėl šio sprendimo, nesusiję su rungtimosi procesu. Antra, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tokio teismo, kaip prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kurio sprendimus, priimtus tokioje byloje kaip pagrindinė, galima apskusti pateikiant kasacinį skundą, negalima pripažinti teismu, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka, kaip nustatyta EB sutarties 234 straipsnio trečioje pastraipoje [SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje].

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje taip pat buvo suformuluota taisyklė, kad nacionalinis teismas netampa paskutinės instancijos teismu dėl kiekvienos neapskundžiama nutartimi paskirtos procesinės priemonės.

Priešingai, Teisingumo Teismo nuomone, pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo atsiranda tik kai neapskundžiamu tarpiniu sprendimu yra užbaigiamas savarankiškas procesas arba atskira proceso stadija, o kilęs teisės aiškinimo klausimas

⁴¹⁸ Sprendimo *Cartesio* 70 punktas.

⁴¹⁹ 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujai Vengrijos Konstitucijai Aukščiausiasis Teismas vadinamas *Curia*.

⁴²⁰ Sprendimo *Cartesio* 75 punktas.

turi būti susijęs būtent su šiuo procesu ar proceso stadija⁴²¹. Byloje *Weryński* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė *Sąd Rejonowy dla Warszawy Śródmieścia* (Varšuvos miesto centro apylinkės teismas, Lenkija), kuris siekė sužinoti, ar prašomasis Airijos teismas kaip liudytojo apklausos sąlygą gali kelti reikalavimą, kad prašantysis teismas sumokėtų liudytojui priklausantį išlaidų atlyginimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nagrinėdamas pagrindinę bylą, kreipėsi į Airijos teismą *Chúirt Dúiche Limistéar Chathair Bhaile Átha Cliath* (*Dublin Metropolitan District Court*, Dublino apylinkės teismas) su prašymu apklausti liudytoją, tačiau prašomasis teismas prieš apklausdamas liudytoją pareikalavo, kad prašantysis teismas pagal Airijos teisę pervestų 40 eurų liudytojo išlaidoms atlyginti. Pagal Lenkijos vidaus teisę prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo sprendimas dėl liudytojų apklausos išlaidų padengimo negalėjo būti apskundžiamas apeliacine tvarka. Abejonė dėl Lenkijos teismo prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtumo šioje byloje kilo Europos Komisijai, kurios nuomone, atsižvelgiant į tai, kad šio teismo sprendimai gali būti apskundžiami, o prejudicinis klausimas, susijęs su EB sutarties IV antraštine dalimi priimtu teisės aktu, todėl šis prašymas neatitinka EB sutarties 68 straipsnio 1 dalyje nustatyto reikalavimo. Teisingumo Teismas, nurodęs, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas likus keliems mėnesiams iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, vadovavosi proceso ekonomiškumo principu ir, priminęs ketinimą Lisabonos sutartimi įtvirtinti teisės pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą išplėtimą, nusprendė priimti nagrinėti nacionalinio teismo pateiktą prejudicinį klausimą⁴²². Be to, Teisingumo Teismas iš esmės neteko galimybės išplėsti ar šiek tiek susiaurinti savo jurisprudencijoje suformuluotų taisyklių dėl nacionaliniams paskutinių instancijų teismams priskirtų pareigų, susijusių su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu.

Iki Teisingumo Teismo sprendimo sujungtose bylose *Melki ir Abdeli* priėmimo teisės doktrinoje buvo keliamas klausimas, ar būtų galima prie paskutinės instancijos teismų priskirti valstybių narių konstitucinius teismus. Atkreiptas dėmesys į didelį šio klausimo diskretiškumą, nes konstituciniai teismai ir Teisingumo Teismas

⁴²¹ 2010 m. rugsėjo 2 d. generalinės advokatės J. Kokott išvados byloje *Weryński* (C-283/09, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 18 punktas.

⁴²² 2011 m. vasario 17 d. sprendimo *Weryński* (C-283/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 23 ir 27–29 punktai.

yra tarpusavyje susieti ir priklauso vieni nuo kitų, kadangi tik konstitucinis teismas gali užtikrinti, kad valstybė narė įgyvendins Europos konstitucinę teisę, ir tik Teisingumo Teismas gali užtikrinti Sutartyse įtvirtintas teises. Taip pat buvo siūloma sukurti dar vieną ginčų sprendimo instituciją ir jai pavesti spręsti nacionalinių konstitucinių teismų ir Teisingumo Teismo ginčus, kuriai konstitucinei teisei – Europos Sąjungos ar nacionalinei – tam tikru atveju turėtų būti teikiama pirmenybė⁴²³. Vis dėlto visus atsakymus į klausimus dėl nacionalinės teisės akto konstitucingumo kontrolės ir atitikties Europos Sąjungos teisei kontrolės pirmumo bei minėtų teismų atliekamos teisėtumo kontrolės santykio Teisingumo Teismas pateikė minėtame sprendime sujungtose bylose *Melki ir Abdeli*.

Akivaizdu, kad Teisingumo Teismo jurisprudencija yra nuolat plėtojama, o kartu su ja kinta ir pati Europos Sąjungos teisė. Kaip jau ne kartą minėta, nacionaliniai teismai gali, o tam tikrais atvejais ir privalo, prisidėti prie šio Europos Sąjungos teisinės sistemos plėtojimo. Savo jurisprudencijoje pastaruoju metu Teisingumo Teismas paskutinės instancijos nacionaliniams teismams numatė ne tik pareigą taikyti Europos Sąjungos teisę, bet ir atsakomybę už netinkamą šios pareigos vykdymą. Paskutinių instancijų nacionalinių teismų atsakomybės principo įtvirtinimas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo įvertintas kaip Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo užtikrinimo garantija. Šio teiginio pagrįstumą tik sutvirtinta tai, kad nors Sutartys ne kartą keistos, jose nebuvo įtvirtinti pakeitimai, kuriais būtų numatyta teisė Teisingumo Teisme pareikšti tiesioginį ieškinį dėl paskutinių instancijų nacionalinių teismų sprendimų, turinčių lemiamą vaidmenį užtikrinant teisingą Europos Sąjungos teisės taikymą visuose valstybės narės teismuose⁴²⁴. Turbūt siekdamas užpildyti Europos Sąjungos teisės spragas Teisingumo Teismas ėmėsi iniciatyvos ir sprendimuose *Köbler*⁴²⁵ ir *Komisija prieš Italiją*⁴²⁶ įtvirtino paskutinių instancijų nacionalinių teismų atsakomybės principą. Šiuos teismus jis įvardijo kaip pagrindinius subjektus, kuriems tenka atsakomybė už Europos Sąjungos teisės laikymosi ir tinkamo įgyvendinimo užtikrinimą. Be to, jo nuomone, ypatingą reikšmę turi tai, ar šie teismai kreipiasi į Teisingumo Teismą su

⁴²³ LAPINSKAS, K. Europos tarptautinių teismų ir nacionalinių konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/06.pdf>>.

⁴²⁴ Išvados byloje *Elchinov* 23 punktą.

⁴²⁵ Sprendimas *Köbler*.

⁴²⁶ Sprendimas *Komisija prieš Italiją*.

prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir kaip kiekvienu konkrečiu atveju taikomos sprendime *Cilfit ir kt.*⁴²⁷ suformuluotos taisyklės⁴²⁸.

Anksčiau prejudicinio sprendimo priėmimo procesas kartais buvo laikomas daugiau dviejų teismų monologu, o ne bendradarbiavimo procedūra, tačiau dabar iš Teisingumo Teisme gaunamų nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą gausos galima spręsti, kad toks kreipimasis į jį nebelaikomas gėdingu ar negarbingu dalyku⁴²⁹. Ir pačios valstybės narės išplėtojo garantijas, padedančias užtikrinti, kad paskutinės instancijos teismai būtų laikomi atsakingais už priimamus sprendimus, kuriais siekiama išvengti Teisingumo Teismo įsikišimo. Nurodoma, kad daugelio valstybių narių konstituciniai teismai šiuo atžvilgiu ėmėsi naujų, nors ir skirtingų, veiksmų numatydami galimybę teikti tiesioginius ieškinius dėl pagrindinių teisių apsaugos tais atvejais, kai nacionaliniai teismai, tarp jų ir paskutinės instancijos, nevykdo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Pirmiausia tai padarė Vokietijos, vėliau – Austrijos ir Ispanijos, o neseniai – Čekijos ir Slovakijos konstituciniai teismai. Kai kurių valstybių narių vidaus teisėje buvo numatyta, kad aukščiausiųjų instancijų teismams tenkančios vis didesnės atsakomybės kontrolės mechanizmais galima pasinaudoti ne tik Teisingumo Teisme, bet ir jų konstituciniuose teismuose, kurie vis labiau integruoja Europos Sąjungos teisę, siekdami įtraukti ją į konstitucinio vertinimo kriterijus⁴³⁰.

Kalbant apie paskutinės instancijos nacionalinio teismo sąvoką taikant SESV 267 straipsnio trečią pastraipą, kyla klausimas, kokią reikšmę gali turėti tai, kad paskutinės instancijos teismo sprendimas pagal nacionalinę teisę turi *res judicata* galią, jei Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo suformuluotos taisyklės, nustatančios, kokiomis sąlygomis ir toks teismo sprendimas gali būti peržiūretas.

Visų pirma Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje suformulavo taisykles dėl galimybės peržiūrėti viešojo administravimo institucijų galutinius sprendimus ir tam tikru požiūriu – dėl teisinių tokio peržiūrėjimo pasekmių prejudicinio sprendimo priėmimo procesui. Pavyzdžiui, sprendime *Kühne & Heitz*⁴³¹ jis pripažino, kad nors ir nėra nustatytos tokios pareigos, reikia peržiūrėti nacionalinį administracinį aktą,

⁴²⁷ 1982 m. spalio 6 d. sprendimas *CILFIT* (283/81, Rink., 1982, p. 3415).

⁴²⁸ Išvados byloje *Elchinov* 24 punktą.

⁴²⁹ TIZZANO, A. La Cour de justice des Communautés européennes et les droits nationaux. Une conférence dans le Séminaire sur «Les droits fondamentaux et les juridictions en Europe» organisé par la L.U.I.S.S. à Rome, le 27 mai 2005.

⁴³⁰ Išvados byloje *Elchinov* 25 punktą.

⁴³¹ 2004 m. sausio 13 d. sprendimas *Kühne & Heitz* (C-453/00, Rink., 2004, p. I-837).

patvirtintą paskutinės instancijos teismo sprendimu, kuriame, kaip paaiškėjo Teisingumo Teismui vėliau priėmus sprendimą, Europos Sąjungos teisė buvo aiškinta neteisingai (Teisingumo Teismo jurisprudencijos kontekste). Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal Europos Sąjungos teisę viešojo administravimo institucijos galutinis sprendimas gali būti peržiūrėtas, jeigu yra įvykdytos keturios sąlygos:

a) pagal nacionalinę teisę viešojo administravimo institucija turi teisę persvarstyti tokį sprendimą;

b) nagrinėjamas administracinis sprendimas tapo galutinis tik po to, kai nacionalinis teismas, kurio sprendimai negali būti toliau apskundžiami teismo tvarka, priėmė sprendimą;

c) šis galutinis teismo sprendimas grindžiamas Europos Sąjungos teisės aiškinimu, kuris neatitinka vėlesnės Teisingumo Teismo praktikos, ir buvo priimtas pagal EB sutarties 234 straipsnio trečią pastraipą [SESV 267 straipsnio trečią pastraipą] nepateikus prejudicinio klausimo Teisingumo Teismui;

d) suinteresuotasis asmuo nedelsdamas kreipėsi į viešojo administravimo instituciją, kai tik sužinojo apie Teisingumo Teismo sprendimus, kuriuose Europos Sąjungos teisė išaiškinta kitaip.

Teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad paskutinės instancijos nacionalinio teismo pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo pažeidimas nurodytas tik kaip viena iš privalomų keturių sąlygų peržiūrėti priimtą galutinį viešojo administravimo institucijos sprendimą⁴³². Taip pat yra nuomonių, kad viena iš Teisingumo Teismo nustatytų viešojo administravimo institucijos sprendimo peržiūrėjimo sąlygų, pagal kurią administracinis sprendimas tapo galutinis tik po to, kai nacionalinis teismas, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti apskundžiami, priėmė sprendimą, tik paryškina tinkamo Europos Sąjungos teisės taikymo galutinės pakopos valstybių narių teismuose svarbą, o aukščiausios instancijos nacionaliniams teismams Europos Sąjungos teisinėje tvarkoje tenka išskirtinis vaidmuo⁴³³.

⁴³² VALUTYTĖ, R. Teisinės pasekmės pažeidus pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2010, Nr. 3 (121), p. 185.

⁴³³ VALANČIUS, V. Europos Sąjungos teisės poveikis Lietuvos administracinei justicijai: tendencijų kontūrai (I dalis). *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (97), p. 35.

Vėliau Teisingumo Teismas pasisakė ir dėl galimybės peržiūrėti nacionalinio teismo sprendimą. Sprendime *Kapferer*⁴³⁴ jis aiškino galimybę peržiūrėti *res judicata* galią turinčius žemesnės instancijos nacionalinio teismo sprendimus. Teisingumo Teismas labai aiškiai nurodė, kad Europos Sąjungos teisėje nėra nustatyta nacionaliniams teismams pareigos netaikyti vidaus proceso teisės nuostatų, suteikiančių sprendimui *res judicata* galią, net jei tai leistų ištaisyti Europos Sąjungos teisės pažeidimą. Ilgainiui tokia Teisingumo Teismo praktika nusistovėjo⁴³⁵. Vienintelė jos taikymo išimtis galima tuo atveju, kai Europos Sąjungos teisės nuostata, kurios viršenybe remiamasi, buvo priimta Europos Sąjungos išimtinės kompetencijos srityje⁴³⁶. Iš Teisingumo Teismo sprendimo *Kapferer* lieka neaišku, ar iš tikrųjų galima manyti, kad sprendime *Kühne & Heitz* įtvirtintos taisyklės gali būti taikomos ir paskutinių instancijų nacionalinių teismų sprendimų peržiūrai atlikti, tačiau manytina, kad vis dėlto šių taisyklių taikymas priklausytų nuo išsamaus paties teismo statuso, proceso stadijos ir šio teismo priimto sprendimo teisinės galios įvertinimo.

Iš išanalizuotos Teisingumo Teismo jurisprudencijos galima daryti išvadą, kad norint atsakyti į klausimą, ar bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas gali būti pripažįstamas paskutinės instancijos teismu pagal SESV 267 straipsnio trečią pastraipą, reikia atsižvelgti į kiekvieną konkretų atvejį: į nacionaliniam teismui priskirtas teisės ir pareigas konkrečios nagrinėjamos bylos procese, vykstančiame pagal nacionalinę proceso teisę⁴³⁷; į tai, ar konkretaus proceso pabaigoje yra priimamas sprendimas, kurio bylos šalys nebegali toliau apskųsti, ar yra numatyta galimybė grįžti prie kilusio Europos Sąjungos teisės aiškinimo klausimo, pavyzdžiui, nagrinėjant bylą iš esmės. Pagrindinės taisyklės, kad nacionalinio teismo, kaip paskutinės instancijos teismo, statusas turi būti vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju, nustatymą galima paaiškinti ir skirtingu valstybių narių procesinių teisės normų reguliavimo dalyku, jų taikymo apimtimi bei nacionaliniams teismams suteiktų procesinių teisių ir pareigų kiekvienoje konkrečioje nagrinėjamos bylos proceso stadijoje įvairove.

⁴³⁴ 2006 m. kovo 16 d. sprendimas *Kapferer* (C-234/04, Rink., 2006, p. I-2585).

⁴³⁵ Sprendimas *i-21 Germany*; 2008 m. vasario 12 d. sprendimas *Kempton* (C-2/06, Rink., 2008, p. I-411); 2009 m. rugsėjo 3 d. sprendimas *Fallimento Olimpiclub* (C-2/08, Rink., 2009, p. I-7501).

⁴³⁶ Sprendimas *Lucchini*.

⁴³⁷ Sprendimo *Roda Golf & Beach Resort* 29 punktą.

Pažymėtina, kad Lietuvos paskutinių instancijų teismai (Konstitucinis Teismas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas) tinkamai vykdo jiems priskirtą pareigą kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kai iškyla Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo klausimas. Lietuvos paskutinės instancijos teismai mato, kokiais būdais galėtų prisidėti prie tikslo užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą ir tinkamai remtis Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatyta pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą nesilaikymo išimtimi, t. y. pritaria būtinybei tinkamai ir tik vadovaujantis Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytais standartais motyvuoti savo sprendimą nesikreipti į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo⁴³⁸.

Nacionalinių teismų pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, kai kyla Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo pagal Europos Sąjungos teisę klausimas. Taikant SESV 267 straipsnį išskirtinė situacija susidaro, kai nagrinėjamam bylą nacionaliniam teismui kyla abejonių dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo. Pagal SESV 263 straipsnį [EB sutarties 230 straipsnį] Teisingumo Teismas turi išskirtinę kompetenciją atlikti Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumo kontrolę. SESV 263 straipsnio pirmoje pastraipoje nustatyta, kad Teisingumo Teismas prižiūri įstatymo galią turinčių teisės aktų, Tarybos, Komisijos ir Europos Centrinio Banko priimtų teisės aktų, išskyrus rekomendacijas ir nuomones, ir Europos Parlamento bei Europos Vadovų Tarybos aktų, galinčių turėti teisinių padarinių trečiosioms šalims, teisėtumą; ESTT taip pat prižiūri Europos Sąjungos įstaigų ar organų aktų, galinčių turėti teisinių padarinių trečiosioms šalims, teisėtumą. Tačiau iš paties SESV 267 straipsnio teksto negalima nustatyti, ar kilus Europos Sąjungos teisės akto

⁴³⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 28 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-3566/2011 yra išskirta speciali dalis, skirta atsakyti į bylos šalių prašymą kreiptis į Teisingumo Teismą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, aiškindamas Europos Sąjungos teisės aktus ir vadovaudamasis Teisingumo Teismo jurisprudencija, išsamiai pagrindžia sprendimą netinkinti minėto prašymo. Pažymėtina, kad tinkamas sprendimo nesikreipti į Teisingumo Teismą motyvavimas yra labai svarbus, kai tokį prašymą bylos šalys palaiko nuo administracinės bylos nagrinėjimo pradžios pirmoje instancijoje iki bus priimtas galutinis sprendimas (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-2708/2011). Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vienoje iš administracinių bylų, atmesdamas bylos šalių prašymą kreiptis į Teisingumo Teismą, nurodė, kad šio prašymo jis negali tenkinti, nes siūloma klausti dėl Lietuvos teisės aktų atitikties Europos Sąjungos teisei, o tai nepatenka į Teisingumo Teismo jurisdikciją (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-2464/2011), kitoje – nurodė, kad Teisingumo Teismo jurisprudencija yra aiški dėl administracinėje byloje taikytino Europos Sąjungos teisės akto (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2650/2011) Taip pat žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartys administracinėse bylose: Nr. A⁵⁷⁵-298/2011; Nr. A⁵⁵⁶-2254/2011; Nr. A⁶⁶²-22692011.

teisėtumo klausimui nacionalinis teismas turi teisę ar pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą ir koks yra santykis tarp prejudicinio sprendimo priėmimo proceso ir procedūros, per kurią Teisingumo Teismas nagrinėja ieškinius dėl teisės aktų galiojimo.

Lietuvos teisės moksle jau buvo imta analizuoti SESV 263 ir 267 straipsniais reglamentuojamų Teisingumo Teismo procedūrų santykį. Tačiau ši analizė buvo atliekama nagrinėjant individualių asmenų teisę kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos teisės aktų galiojimo ir buvo padaryta išvada, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas visų pirma yra teismų bendradarbiavimo forma, o ne privačių subjektų teisių gynimo priemonė. Atitinkamai visa Teisingumo Teismo jurisprudencija, suformuota prejudicinio sprendimo priėmimo procese, buvo vertinama kaip teismų bendradarbiavimo instrumentas⁴³⁹. Be to, netgi keliamas klausimas, ar tikrai tikslas siekti privalomo teismų bendradarbiavimo prejudicinio sprendimo priėmimo procese ir jį užtikrinti yra toks svarbus, kai kyla abejonių dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo⁴⁴⁰, nors pirmenybė turėtų būti teikiama veiksmingai asmens teisių apsaugai. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad būtent per privalomą nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimą, kaip bus matyti iš tolesnės analizės, ir yra užtikrinama veiksminga minėtų teisių apsauga. Taip pat nurodoma, kad Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumo kontrolė yra netiesioginė, išvestinė prejudicinių sprendimų priėmimo proceso funkcija. Visos paminėtos išvados padarytos atliekant kitokio pobūdžio analizę, t. y. kalbant apie individualių asmenų teisių gynimo būdus ir, kaip vieną iš jų, galimybę tiesiogiai kreiptis į Teisingumo Teismą dėl teisės akto galiojimo⁴⁴¹. Visai kitokio pobūdžio išvadas galima daryti, kai

⁴³⁹ LIMANTĖ, A. Privačių subjektų teisė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ginčijant Europos Sąjungos teisės aktus: daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai. Teisė*. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra. Vilnius, 2010, p. 202.

⁴⁴⁰ JURGELAITIENĖ, G; ir ŠIMANSKIS K. Le renvoi préjudiciel dans un système des contentieux communautaires: peut-il être un remède au déséquilibre de protection juridictionnelle à l'égard des requérants individuels? [interaktyvus]. *Verslo ir teisės aktualijos*. Vilniaus teisės ir verslo kolegija. Vilnius, 2008, t. 3 [žiūrėta 2012 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.islb.eu/scientific-activities/research-journals/current-issues-of-business-and-law/verslo-ir-teises-aktualijos-2009-t-3-current-issues-of-business-and-law-2009-vol-3-print.1>>.

⁴⁴¹ Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nurodyta, jog nacionaliniame teisme asmuo negali remtis Sąjungos teisės akto neteisėtumu ir netiesiogiai ginčyti jo galiojimo pagal SESV 267 straipsnį [EB sutarties 234 straipsnį] tik tokiu atveju, kai nėra jokios abejonės, kad pagal SESV 263 straipsnį [EB sutarties 230 straipsnį] jis turėjo teisę pareikšti ieškinį dėl panaikinimo (žr. 1994 m. kovo 9 d. sprendimo *TWD Textilwerke Deggendorf* (C-188/92, Rink., 1994, p. I-833) 24 ir 25 punktus; 1996 m. gruodžio 12 d. sprendimo *Accrington Beef ir kt.* (C-241/95, Rink., 1996, p. I-6699) 15 punktą; 2001 m. vasario 15 d. sprendimo *Nachi Europe* (C-239/99, Rink., 2001, p. I-1197) 37 punktą; 2007 m. kovo 8 d. sprendimo *Roquette Frères* (C-441/05, Rink., 2007, p. I-1993) 40 ir 41 punktus).

yra analizuojamas prejudicinio sprendimo priėmimo procesas ir visų šio proceso dalyvių turimos teisės ir pareigos ir vadovaujamosi pagrindiniu šio proceso tikslu užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą.

Teisingumo Teismo vykdoma Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumo kontrolė prejudicinio sprendimo priėmimo procese ir su juo susijęs nacionalinių teismų vaidmuo Lietuvos teisės doktrinoje nebuvo tirti. Atsižvelgiant į šio darbo pagrindinį tikslą ištirti prejudicinio sprendimo priėmimo proceso aiškumą kaip garantiją, kad nacionaliniai teismai galės šiuo procesu tinkamai naudotis ir kartu su Teisingumo Teismu užtikrins vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą, šis klausimas bus nagrinėjamas tiek, kiek yra susijęs su nacionaliniams teismams priskirtomis teisėmis ir pareigomis prejudicinio sprendimo priėmimo procese. Kadangi SESV 267 straipsnyje nėra tiesiogiai nustatyta, kokias teises ir pareigas nacionaliniai teismai turi, kai nagrinėjant bylą jiems kyla klausimas dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo ir galimų pareigos nesilaikymo išimčių, jei tokia pareiga numatyta, svarbu Teisingumo Teismo jurisprudenciją analizuoti kaip vienintelį šaltinį, leidžiantį nustatyti nacionalinių teismų vaidmenį minėtu atveju.

Kad Teisingumo Teismo jurisprudencija yra vienintelis šaltinis, leidžiantis sužinoti nacionalinių teismų turimų įgaliojimų ribas prejudicinio sprendimo priėmimo procese kilus Europos Sąjungos teisės teisėtumo klausimui, patvirtinta ir tai, kad jis pats savo jurisprudencijoje suformulavo taisyklę, jog tik jis tikrina Europos Sąjungos teisės akto teisėtumą, o nacionaliniai teismai kilus tokio pobūdžio klausimui turi pareigą kreiptis į jį⁴⁴². Šis prejudicinio sprendimo priėmimo proceso aspektas tapo ypač svarbus, kai Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje suformulavo ir nacionalinių teismų atsakomybės už netinkamą Europos Sąjungos teisės taikymą ar įgyvendinimą taisykles.

Taisyklę, kad tik Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumo kontrolė⁴⁴³, o visi nacionaliniai teismai privalo kreiptis į jį, kai kyla toks teisėtumo klausimas, Teisingumo Teismas suformulavo sprendime *Foto-Frost*⁴⁴⁴. Jis išvelgė pavojų tuo atveju, jei valstybių narių teismams būtų suteikta galimybė pripažinti negaliojančiais Europos Sąjungos teisės aktus, nes, Teisingumo

⁴⁴² WATHELET, M. *Contentieux européen.*, p. 331.

⁴⁴³ GILLIAUX, P. L'intensité du contrôle de la légalité par les juridictions communautaires. *Journal de droit européen.* Bruxelles: Éditions Larcier, 2009, n° 156, p. 37.

⁴⁴⁴ 1987 m. spalio 22 d. sprendimas *Foto-Frost* (314/85, Rink., 1987, p. 4199).

Teismo nuomone, galėtų būti pakenkta Europos Sąjungos teisės vientisumui ir pažeistas teisinio saugumo principas⁴⁴⁵.

Sprendime *Foto-Frost* suformuluotos taisyklės kritikai pabrėžia, jog tai, kad Teisingumo Teismas išplėtė savo paties jurisdikciją, yra kritikuotina, ypač šiai taisyklei nesulaukus Sutarčių rengėjų dėmesio, kitaip nei visais kitais atvejais, kai jis buvo išplėtęs savo jurisdikciją. Kadangi taisyklė dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos išplėtimo nebuvo įtvirtinta Sutartyse (Mastrichto, Amsterdamo, Nicos ir Lisabonos sutartys), kurios po sprendimo *Foto-Frost* priėmimo ne kartą keistos, daroma išvada, jog Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo dirbtinai sukurtas jo jurisdikcijos monopolio tikrinti teisės aktų teisėtumą modelis⁴⁴⁶.

Reikia pažymėti, kad ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje dar iki sprendimo *Foto-Frost* priėmimo būta taisyklių, skirtų nacionaliniams teismams tais atvejais, kai kyla Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimas, ir taikytinų įgyvendinant jo prejudicinius sprendimus. Pavyzdžiui, sprendime *International Chemical Corporation* buvo atsakyta į *Tribunale civile di Roma* (Romos pirmosios instancijos civilinių bylų teismas, Italija) prejudicinius klausimus, susijusius su Teisingumo Teismo prejudicinių sprendimų, kuriuose jis pasisako dėl Bendrijos teisės akto teisėtumo, teisinės galios *erga omnes*. Teisingumo Teismas visų pirma priminė, kad prejudicinių sprendimų teisinę galią reikia vertinti atsižvelgiant į EEB sutarties 177 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] įtvirtintame procese siekiamą pagrindinį tikslą (užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą) ir į šio straipsnio vietą visoje Sutartyse numatytoje asmens teisių gynybos sistemoje. Antra, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tikslu užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą turėtų būti vadovaujama ne tik tada, kai kyla Bendrijos teisės išaiškinimo klausimas, bet ypač suabejojus teisės akto teisėtumu⁴⁴⁷. Teisingumo Teismas pabrėžė, kad jeigu nacionalinis teismas ir nesikreipė dėl prejudicinio sprendimo klausdamas dėl Bendrijos teisės akto teisėtumo, jis turi vadovautis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu, kuriuo buvo nuspręsta, kad šis teisės aktas yra neteisėtas, taip

⁴⁴⁵ Ši taisyklė vėliau buvo patvirtinta kituose sprendimuose, pavyzdžiui, žr. 1991 m. vasario 21 d. sprendimo *Zuckerfabrik Süderdithmarschen ir Zuckerfabrik Soest* (C-143/88 ir C-92/89, Rink., 1991, p. I-415) 17 punktą; 2000 m. kovo 21 d. sprendimo *Greenpeace France ir kt.* (C-6/99, Rink., 2000, p. I-1651) 54 punktą; sprendimo *Melki ir Abdeli* 54 punktą; 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimo *The Air Transport Association of America ir kt.* (C-366/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 48 punktą.

⁴⁴⁶ Išvados byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* 90 punktas.

⁴⁴⁷ 1981 m. gegužės 13 d. sprendimo *International Chemical Corporation* (66/80, Rink., 1981, p. 1191) 10 ir 11 punktai.

užtikrindamas, kad nekils naujų teisės klausimų ir bus užtikrintas vienodas Bendrijos teisės taikymas visuose valstybių narių teismuose.

Tuo tarpu sprendime *Zuckerfabrik Süderdithmarschen ir Zuckerfabrik*⁴⁴⁸ Teisingumo Teismas, atsakydamas į *Finanzgericht Hamburg* (Hamburgo pirmosios instancijos finansų teismas, Vokietija) prejudicinius klausimus, nurodė, kad nacionalinis teismas turi teisę sustabdyti nacionalinio teisės akto galiojimą tuo atveju, kai tas aktas priimtas vadovaujantis Bendrijos teisės aktu, dėl kurio teisėtumo kilo rimtų abejonių. Teisingumo Teismas minėtą nacionalinio teismo pareigą pagrindė reikalavimu užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą ir išskirtine savo jurisdikcija atlikti Bendrijos teisės aktų teisėtumo kontrolę. Teisingumo Teismas rėmėsi anksčiau sprendime *Factortame*⁴⁴⁹ suformuluota taisykle, kad nacionalinis teismas, sustabdęs bylos nagrinėjimą ir pateikęs Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus dėl Bendrijos teisės išaiškinimo, manydamas, kad atsakymai į juos jam reikalingi sprendžiant dėl nacionalinės teisės suderinamumo su Bendrijos teise, turi teisę sustabdyti nacionalinės teisės akto galiojimą, kol bus priimtas prejudicinis sprendimas. Be to, jis nurodė, kad tokia pati taisyklė turi būti taikoma ir tais atvejais, kai nacionalinis teismas į jį kreipiasi dėl Bendrijos teisės akto teisėtumo. Taip nacionaliniams teismams buvo numatyta teisė sustabdyti nacionalinės teisės akto galiojimą, kad nekiltų rimtos ir neatitaisomos žalos grėsmės⁴⁵⁰ Bendrijos teisės aiškinimui, kol Teisingumo Teismas priims sprendimą dėl Bendrijos teisės akto, kuriuo remiantis buvo priimtas nacionalinės teisės aktas, teisėtumo.

Sprendime *Bakers of Nailsea*⁴⁵¹ Teisingumo Teismas nurodė, kad tuo atveju, kai pagrindinės bylos šalys iškelia Bendrijos teisės aktų teisėtumo klausimą, nacionalinis teismas gali, o tam tikrais atvejais privalo, kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Jis priminė, kad pagal jo praktiką nacionaliniai teismai, įvertinę Bendrijos teisės aktą, dėl kurio teisėtumo pagrindinės bylos šalys suabejojo, gali atmesti šiuos argumentus kaip nepagrįstus, tačiau pabrėžė, kad nacionaliniams teismams nepriskirta jurisdikcija pripažinti Bendrijos teisės aktą negaliojančiu. Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas jam padeda užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą visuose

⁴⁴⁸ Sprendimas *Zuckerfabrik Süderdithmarschen ir Zuckerfabrik Soest*.

⁴⁴⁹ 1990 m. birželio 19 d. sprendimo *Factortame* (C-213/89, Rink., 1990, p. I-2433) 19 punktas.

⁴⁵⁰ Išvados byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* 64 punktas.

⁴⁵¹ 1997 m. balandžio 15 d. sprendimo *Bakers of Nailsea* (C-27/95, Rink., 1997, p. I-1847) 20 punktas.

nacionaliniuose teismuose, atsižvelgiant į tai, kad galimas Bendrijos teisės akto neteisėtumas gali sukelti pavojų tinkamam teisinio tikrumo saugumo įgyvendinimui, o dar labiau – vienodam Bendrijos teisės aiškinimui ir taikymui.

Gerokai vėliau priimtame sprendime *Gaston Schul Douane-expediteur*⁴⁵² Teisingumo Teismas patvirtino byloje *Foto-Frost* suformuluotas taisykles, jas šiek tiek išplėsdamas ir papildydamas. Byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kilo klausimas dėl teisės normos, kurios turinys – labai panašus laiko ir faktinių aplinkybių atžvilgiu – sutapo su kitos Bendrijos teisės nuostatos, jau anksčiau priimtame Teisingumo Teismo sprendime pripažintos negaliojančia, turiniu.

Generalinis advokatas D. Ruiz-Jarabo Colomer 2005 m. birželio 30 d. pateiktoje išvadoje byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* atliko išsamią nacionalinių teismų teisių ir (ar) pareigų pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį]⁴⁵³ analizę. Jis Teisingumo Teismą perspėjo, kad jei šis pripažintų nacionaliniams teismams galimybę spręsti dėl Europos Sąjungos teisės aktų galiojimo, tai reikštų Teisingumo Teismo išimtinės jurisdikcijos, šioje srityje pasiliktos pagal minėtą sprendimą *Foto-Frost*, panaikinimą ir tam tikru požiūriu – Teisingumo Teismo brandą, pripažįstant, kad tam tikrais atvejais sprendime *Cilfit ir kt.* suformuluotas taisykles galima taikyti ir tada, kai nacionaliniam teismui kyla abejonių dėl Bendrijos teisės akto teisėtumo. Generalinio advokato nuomone, šioje byloje taip akivaizdu, kad Bendrijos teisė tinkamai taikoma, jog dėl atsakymo į klausimą negali kilti jokių pagrįstų abejonių⁴⁵⁴. Be to, generalinio advokato nuomone, Teisingumo Teismo jurisdikcijos monopolio panaikinti Bendrijos teisės aktus išsaugojimas iš baimės atidaryti teisės aktų galiojimo klausimų Pandoros skrynią⁴⁵⁵ liudytų pernelyg didelį formalizmą, nesuderinamą su tinkamo teisingumo

⁴⁵² 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas *Gaston Schul Douane-expediteur* (C-461/03, Rink., 2005, p. I-10513).

⁴⁵³ Generalinis advokatas išvadoje, pateiktoje byloje *Gaston Schul Douane-expediteur*, kurioje buvo nagrinėjamos nacionalinio teismo teisės ir pareigos pagal SESV 267 straipsnį, nacionalinio teismo vaidmenį per prejudicinio sprendimo procedūrą palygino su Sizifo iš graikų mitologijos vaidmeniu. Sizifas buvo pasmerktas sunkiam darbui – ridenti didelį akmenį į kalno viršūnę, ją pasiekęs leisti akmeniui nuriedėti žemyn, leisti akmens ir vėl kopti, visiškai nepaisant akivaizdaus nuovargio. Šios baisios bausmės priežastys liko neatskleistos, bet jos buvo susijusios su tam tikrais įžūliais herojaus poelgiais, kuriuos dievai palaikė iššūkiu savo vyresniesiems. Generalinio advokato nuomone, kaip ir Korinto įkūrėjas ir karalius Sizifas, nacionalinis teismas yra verčiamas kiekvieną kartą kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos teisės akto negaliojimo.

⁴⁵⁴ *Ibid.*, 67 ir 88 punktai.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, 79 punktas.

administravimo principu ir pažeidžiantį proceso ekonomiškumo principą. Generalinis advokatas siūlė Teisingumo Teismui byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* nuspręsti, jog pagal EB sutarties 234 straipsnio trečią pastraipą [SESV 267 straipsnio trečią pastraipą] nereikalaujama, kad nacionalinis teismas pateiktų Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą dėl Bendrijos institucijų priimtų aktų galiojimo, kai pats Teisingumo Teismas jau yra pripažinęs kitą panašų aktą negaliojančiu. Generalinio advokato nuomone, jo siūlomas sprendimas leisti nacionaliniams teismams kilus Bendrijos teisės akto teisėtumo klausimui pritaikyti sprendime *Cilfit ir kt.* suformuluotą taisyklę nekelia jokio pavojaus Bendrijos teisės vientisumui ir yra grindžiamas pasitikėjimu nacionaliniais teismais, kurie, turėdami kad ir menkiausią abejonę, pasinaudos savo „išminties menu“ ir vėliau pasirinks kreipimąsi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo⁴⁵⁶.

Teisingumo Teismas sprendime *Gaston Schul Douane-expediteur* nepritarė generalinio advokato pozicijai ir nusprendė, kad EB sutarties 234 straipsnio trečia pastraipa [SESV 267 straipsnio trečia pastraipa] įpareigoja nacionalinį teismą, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti apskundžiami, pateikti Teisingumo Teismui klausimą dėl reglamento nuostatų galiojimo, net kai Teisingumo Teismas atitinkamas panašaus reglamento nuostatas jau yra pripažinęs negaliojančiomis. Be to, Teisingumo Teismas nurodė, kad tam tikromis sąlygomis taisyklė, pagal kurią nacionaliniai teismai nėra kompetentingi patys pripažinti Bendrijos aktus negaliojančiais, gali būti tikslinama, jeigu pateikiamas prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones⁴⁵⁷.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad sprendime *Cilfit ir kt.* suformuluotos nacionalinių teismų galimybės nesikreipti į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo taisyklės negali būti taikomos ir su Bendrijos aktų galiojimu susijusiems klausimams. Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį, kad net iš pirmo žvilgsnio panašiais atvejais išlieka tikimybė, jog išsamus vertinimas parodys, kad nuostata, kurios galiojimas ginčijamas, dėl skirtingų teisinių arba, kitas atvejais, faktinių aplinkybių negali būti prilyginta jau pripažintai negaliojančia nuostatai.

⁴⁵⁶ *Ibid.*, 91 punktas.

⁴⁵⁷ Sprendimo *Gaston Schul Douane-expediteur* 18 punktas. Taip pat žr. sprendimo *Hoffmann-La Roche* 6 punktą; 1982 m. spalio 27 d. sprendimo *Morson ir Jhanjan* (35/82 ir 36/82, Rink., 1982, p. 3723) 8 punktą; sprendimo *Zuckerfabrik Süderdithmarschen et Zuckerfabrik Soest* 21 ir 33 punktus ir 1995 m. lapkričio 9 d. sprendimo *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft ir kt. (I)* (C-465/93, Rink., 1995, p. I-3761) 30, 33 ir 51 punktus.

Teisingumo Teismas priminė, kad EB sutarties 234 straipsniu [SESV 267 straipsniu] jam suteikta kompetencija iš esmės siekiama užtikrinti, kad nacionaliniai teismai vienodai taikytų Bendrijos teisę. Šis vienodumo reikalavimas ypač svarbus, kai ginčijamas Bendrijos akto galiojimas. Valstybių narių teismų skirtumai sprendžiant dėl Bendrijos aktų galiojimo galėtų kelti pavojų pačiam Bendrijos teisinės sistemos vientisumui ir pažeisti pagrindinį – teisinio saugumo – reikalavimą. Teisingumo Teismo nuomone, galimybė nacionaliniam teismui priimti sprendimą dėl Bendrijos akto galiojimo nesuderinama su EB sutartimi įtvirtintu būtinu teisinės gynybos sistemos darnumu. Jis taip pat priminė, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl galiojimo įvertinimo, kaip ir ieškinys dėl panaikinimo, yra Bendrijos aktų teisėtumo kontrolės būdas, o EB sutarties 230, 241 ir 234 straipsniuose [SESV 263, 277 ir 267 straipsniuose] įtvirtinta išsami teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistema skirtą tam, kad Bendrijos teismas galėtų vykdyti institucijų priimtų aktų teisėtumo kontrolę⁴⁵⁸.

Pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnį Bendrijos institucijos, kurių aktai ginčijami, turi teisę dalyvauti nagrinėjant bylą Teisingumo Teisme, kad apgintų šių aktų galiojimą. Be to, pagal šio statuto 24 straipsnio 2 dalį iš bylos šalimis nesančių Bendrijos institucijų Teisingumo Teismas gali reikalauti pateikti visą informaciją, kuri, jo nuomone, nagrinėjant bylą yra reikalinga⁴⁵⁹.

Teisės doktrinoje buvo keliamas klausimas, ar sprendime *Gaston Schul Douane-expediteur* pagrįstai nebuvo peržiūrėtos sprendime *Foto-Frost* suformuluotos taisyklės, nes nagrinėdamas prejudicinę bylą, kurioje keliamas Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimas, kuriuo Teisingumo Teismas jau yra pasisakęs, ESTT tiesiog daro nuorodas į ankstesnį sprendimą ir prejudiciniame sprendime dažniausiai nepateikia jokie papildomo Europos Sąjungos teisės akto teisinio įvertinimo ar naujų motyvų⁴⁶⁰. Be to, nors Teisingumo Teismas savo sprendime *Gaston Schul Douane-expediteur* pasisakė dėl numatytos galimybės Europos Sąjungos valstybėms narėms ir institucijoms dalyvauti prejudicinio sprendimo priėmimo procese, vis tiek priimtas galutinis sprendimas sulaukė kritikos dėl to, kad byla buvo paskirta nagrinėti didžiajai

⁴⁵⁸ Sprendimo *Gaston Schul Douane-expediteur* 18–22 punktai. Taip pat žr. 1986 m. balandžio 23 d. sprendimo *Parti écologiste „Les Verts“ prieš Parlamentą* (294/83, Rink., 1986, p. 1339) 23 punktą; sprendimo *Foto-Frost* 16 punktą.

⁴⁵⁹ Sprendimo *Gaston Schul Douane-expediteur* 23 ir 24 punktai.

⁴⁶⁰ COUTRON, L. L'arrêt Schul: une occasion manquée de revisiter la jurisprudence Foto-Frost? [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*, 2007 [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 3 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

kolegijai, tačiau nebuvo žodinės proceso dalies, kuri, kritikų nuomone, turėjo būti privaloma, atsižvelgiant į tai, kad buvo keliamas byloje *Foto-Frost* Teisingumo Teismo suformuluotų taisyklių peržiūrėjimo klausimas. Teigiama, kad kai kyla prejudicinio sprendimo priėmimo proceso koncepcijos peržiūrėjimo klausimas, valstybės narės turi turėti galimybę pateikti savo nuomonę. Tačiau šiai pozicijai negalima pritarti, nes reikia nepamiršti, kad visos valstybės narės turi teisę įsitraukti į kiekvienos bylos, pradėtos nagrinėti Teisingumo Teisme, procesą ir prašyti žodinio bylos nagrinėjimo, tačiau šioje byloje nė viena valstybė narė nepareiškė pageidaujanti dalyvauti bylos nagrinėjime, todėl darytina išvada, kad jos nematė grėsmės dėl nepagrįsto nacionalinių teismų jurisdikcijos susiaurinimo.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jo suformuluotą savo išimtinės jurisdikcijos tikrinti Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumą taisyklę nacionaliniai teismai taiko savo praktikoje ir pateikdami prašymus priimti prejudicinį sprendimą prisideda prie to, kad visi galiojantys Europos Sąjungos teisės aktai atitiktų jiems keliamus teisėtumo reikalavimus. Pavyzdžiui, 2012 m. kovo 22 d. sprendime *GLS*⁴⁶¹ Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs Vokietijos *Finanzgericht Hamburg* prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nusprendė, kad 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1355/2008, kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas ir laikinojo maito, nustatyto importuojamiems tam tikriems Kinijos Liaudies Respublikos kilmės paruoštiems arba konservuotiems citrusiniams vaisiams (mandarinams ir kt.), galutinis surinkimas⁴⁶², negalioja. Kreiptis į Teisingumo Teismą nacionalinis teismas pagrindinėje byloje nusprendė nagrinėdamas ginčą, kilusį dėl laikinojo antidempingo maito, mokesčių institucijos surinkto už ieškovės pagrindinėje byloje iš Kinijos importuotus mandarinų konservus.

Nacionalinis teismas gali patekti į įdomią padėtį, kai kilus ginčams konkurencijos srityje ir Europos Komisija, ir jis nagrinėja skundus ir ieškinius dėl to paties dalyko. Tokiu atveju kyla klausimas, kokią įtaką turės Komisijos sprendimas, priimtas anksčiau, nei tokią pačią bylą baigs nagrinėti nacionalinis teismas, ypač kai Komisija priims kitokį sprendimą, nei priėmė šį ginčą jau nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas. Tokia situacija susidarė byloje *Masterfoods ir HB*⁴⁶³, kai nacionalinis teismas nagrinėjo gautą kasacinį skundą. Pagrindinėje byloje buvo

⁴⁶¹ 2012 m. kovo 22 d. sprendimas *GLS* (C-338/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁴⁶² OL L 350, 2008, p. 35.

⁴⁶³ 2000 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Masterfoods ir HB* (C-344/98, Rink., 2000, p. I-11369).

nustatyta, kad Airijos rinkoje iš pradžių veikė vienas maistinių ledų gamintojas HB, kuris ledų pardavėjams nemokamai suteikdavo šaldytuvus, nustatęs išimtinę sąlygą, kad juose bus laikomi tik jo gaminami ledai. Vėliau į Airijos maistinių ledų rinką atėjo JAV gamintojas *Masterfoods*, kurio gaminamus ledus pardavėjai taip pat pradėjo laikyti HB jiems anksčiau suteiktuose šaldytuvuose, taip pažeisdami nustatytą išimtinę šaldytuvų suteikimo sąlygą. HB pareikalavo, kad pardavėjai laikytųsi nustatytos išimtinės sąlygos dėl ledų laikymo jo šaldytuvuose, o *Masterfoods* savo ruožtu kreipėsi į teismą, ginčydamas tos sąlygos teisėtumą tiek pagal nacionalinę, tiek pagal Bendrijos teisę. Įdomu tai, kad kol nacionaliniai teismai nagrinėjo *Masterfoods* ieškinį, jis kreipėsi su skundu dar ir į Komisiją, kuri nusprendė, jog nustatytoji tvarka, pagal kurią HB tiekia pardavėjams šaldytuvus, iškėlęs sąlygą, kad juose bus laikomi tik jo pagaminti ledai, yra nesuderinama su EB sutarties 85 ir 86 straipsniais [SESV 105 ir 106 straipsniais]. HB dėl jo priimtą Komisijos sprendimą apskundė Pirmosios instancijos teismui (dabartiniam Bendrajam Teismui), prašydamas taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir sustabdyti Komisijos sprendimo vykdymą, kol Pirmosios instancijos teismas priims sprendimą.

Dėl visų nurodytų aplinkybių *Cúirt Uachtarach (Supreme Court)* (Aukščiausiasis Teismas, Airija), nagrinėjantis *Masterfoods* kasacinį skundą dėl žemesnės instancijos priimto HB palankaus sprendimo, nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą, siekdamas išsiaiškinti: pirma, ar, vadovaudamasis lojalios bendradarbiavimo principu, jis turėtų sustabdyti bylos nagrinėjimą, kol Pirmosios instancijos teismas priims sprendimą, arba, dar tiksliau, kol Teisingumo Teismas išnagrinės apeliacinį skundą dėl Pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo, jei jis bus apskūstas; antra, ar asmuo, kuriam buvo skirtas Komisijos sprendimas, nebeturi teisės kreiptis į paskutinės instancijos nacionalinį teismą ir prašyti palikti galioti žemesnės instancijos nacionalinio teismo jam palankų sprendimą, nors ir neatitinkantį Komisijos priimto sprendimo. Reikia pažymėti, kad po to, kai Teisingumo Teismui buvo pateiktas minėtas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, Pirmosios instancijos teismas sustabdė skundo dėl Komisijos sprendimo nagrinėjimą.

Sprendime *Masterfoods ir HB* Teisingumo Teismas visų pirma priminė bendruosius principus, taikomus dalijant kompetenciją tarp Komisijos ir nacionalinių teismų, kai jie visi taiko konkurencijos srityje priimtus teisės aktus. Komisija turi teisę priimti sprendimus net ir tuo atveju, kai dėl tos pačios komercinės sutarties ar

dėl tos pačios komercinės veiklos buvo kreiptasi ir į nacionalinį teismą, kuris priėmė su Komisijos nuomone nesutampantį sprendimą. Antra, Teisingumo Teismas priminė lojalios bendradarbiavimo principą, pagal kurį visos valstybių narių institucijos, taip pat nacionaliniai teismai, turi susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, galinčių pakenkti tinkamam Sutartyje nustatytų tikslų įgyvendinimui. Trečia, Teisingumo Teismas, remdamasis ankstesne savo praktika, nurodė, jog tam, kad nepažeistų teisinio tikrumo principo, ieškinius, dėl kurių dalyko vėliau gali būti kreiptasi ir į Komisiją, nagrinėjantys nacionaliniai teismai turi siekti, kad jų priimami sprendimai neprieštarautų Komisijos sprendimams. Taigi tuo atveju, kai Komisija jau yra priėmusi sprendimą dėl komercinės sutarties sąlygų teisėtumo ar dėl komercinės veiklos, ieškinį dėl kurios nagrinėja ir nacionalinis teismas, šiam teismui draudžiama nuspręsti priešingai nei tai padarė Komisija. Ketvirta, Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinis teismas, kai abejoja dėl Europos Sąjungos institucijos priimto akto teisėtumo ar jo aiškinimo, privalo arba gali kreiptis dėl prejudicinio sprendimo. Jei asmuo, kuriam buvo skirtas toks Europos Sąjungos institucijos aktas, jį apskundė, nacionalinis teismas turi nuspręsti, ar sustabdyti bylos nagrinėjimą, kol bus priimtas galutinis sprendimas, ar kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad konkurencijos teisės normų taikymas yra pagrįstas lojaliu Komisijos ir nacionalinių teismų bendradarbiavimu, todėl tuo atveju, kai akivaizdu, kad nacionaliniame teisme nagrinėjamos bylos sprendimas priklausys nuo to, kas dėl Komisijos priimto akto teisėtumo bus nuspręsta Bendrijos teismuose, šis nacionalinis teismas turi sustabdyti tokios bylos nagrinėjimą, kol bus priimtas galutinis sprendimas Bendrijos teismuose, nebent jis manytų, kad yra pagrįstas pagrindas kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu dėl Komisijos priimto akto teisėtumo.

Kalbant apie nacionaliniams teismams numatytą pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą tais atvejais, kai kyla abejonė dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo, reikėtų panagrinėti, kokias pareigas nacionalinis teismas turi tuo atveju, kai tokio paties pobūdžio abejonė jam kyla ir dėl nacionalinės teisės akto atitikties Europos Sąjungos teisei. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai nacionalinis teismas jo klausė, ar nagrinėdamas privačių asmenų ginčą ir suabejojęs dėl taikytino nacionalinės teisės akto suderinamumo su Europos Sąjungos teise jis privalo pirmiausia kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį

sprendimą ir išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktą. Nacionalinio teismo nuomone, tik gavęs Teisingumo Teismo atsakymus į prejudicinius klausimus, jis galėtų vėliau patikrinti, ar nacionalinės teisės aktas yra suderinamas su Teisingumo Teismo pateiktu išaiškinimu, ir nuspręsti dėl šio teisės akto taikymo.

Teisingumo Teismas sprendime *Kükükdeveci* nurodė, kad SESV 267 straipsnio antroje pastraipoje nacionaliniam teismui suteikta teisė prieš priimant sprendimą netaikyti Europos Sąjungos teisei prieštaraujančios nacionalinės teisės akto nuostatos pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą negali virsti pareiga vien dėl to, kad pagal nacionalinę teisę šiam teismui neleidžiama netaikyti nacionalinės teisės nuostatos, kuri, jo nuomone, prieštarauja konstitucijai, kol konstitucinis teismas nepripažins jos neatitinkančia konstitucijos. Teisingumo Teismas priminė, kad pagal Europos Sąjungos teisės viršenybės principą Europos Sąjungos teisei prieštaraujantis nacionalinės teisės aktas, patenkantis į jos taikymo sritį, turi būti netaikomas. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nacionaliniam teismui suteikti įgaliojimai spręsti dėl kreipimosi su prejudiciniu klausimu nepriklauso nuo nacionalinėje teisėje įtvirtintų taisyklių, kuriomis vadovautis šis teismas privalo, kai nori netaikyti nacionalinės teisės nuostatos, kuri, jo nuomone, prieštarauja konstitucijai⁴⁶⁴. Reikia taip pat priminti, jog Teisingumo Teismo sprendimas minėtose sujungtose bylose *Melki ir Abdeli* buvo vertinamas kaip įtvirtinęs taisyklę, kad bet kurios instancijos nacionaliniame teisme turi būti numatyta galimybė iškelti Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimą ir, pateikiant Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus, padėti jam užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos teisės taikymą⁴⁶⁵.

Tai, kad iš esmės Teisingumo Teismui tenka spręsti pačius įvairiausias su valstybės narės proceso teisės normų taikymu susijusius klausimus ir patikrinti, ar šiose vidaus proceso teisės normose keliami reikalavimai leidžia nacionaliniams teismams tinkamai įvykdyti jiems priskirtas pareigas, susijusias su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, patvirtina ir dar vienas nacionalinio proceso teisės normų, reglamentuojančių bylų nagrinėjimo tvarką nacionaliniuose teismuose, reikalavimų pavyzdys iš Jungtinės Karalystės proceso teisės.

⁴⁶⁴ 2010 m. sausio 19 d. sprendimo *Kükükdeveci* (C-555/07, Rink., 2010, p. I-365) 54 ir 55 punktai.

⁴⁶⁵ ANAGNOSTARAS, G.; ir PLIAKOS, A. Who is the Ultimate Arbitre? The Battle over Judicial Supremacy in EU Law. *European Law Review*. London: Sweet&Maxwell, 2011, vol. 36, No 1, p. 118.

Pagal Jungtinės Karalystės vidaus teisės sistemą yra nustatyta, jog Europos Sąjungos teisės aktui perkelti į šios valstybės narės vidaus teisę skirtų nacionalinių teisinių priemonių nustatymas gali būti siejamas su sąlyga, kad šis Europos Sąjungos teisės aktas bus teisėtas. Procesas, per kurį patikrinama, ar Europos Sąjungos teisės aktas, kuris turi būti įgyvendintas nacionalinėje teisėje, yra teisėtas, vadinamas *judicial review* procedūra. Pagal minėtą procedūrą reglamentuojančią Jungtinės Karalystės vidaus teisę galima kreiptis į teismą su ieškiniu dėl nacionalinių teisinių priemonių, skirtų Europos Sąjungos teisės akto (pvz., direktyvos) įgyvendinimui užtikrinti, teisėtumo kontrolės siekiant ginčyti tam tikro Europos Sąjungos teisės akto (pvz., direktyvos) perkėlimą į vidaus teisę. Tokį ieškinį galima pareikšti, net jei jo pateikimo dieną dar nebuvo pasibaigęs numatytas to teisės akto perkėlimo į vidaus teisę terminas ir nebuvo patvirtinta jokių jam perkelti skirtų nacionalinių teisinių priemonių.

Minėtos procedūros dėl teisės akto teisėtumo, per kurią nacionalinis teismas nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, pavyzdžių galima rasti jo sprendimuose *British American Tobacco (Investments) ir Imperial Tobacco, Intertanko ir kt.* ir *Afton Chemical*⁴⁶⁶.

Teisingumo Teismui minėtose bylose nagrinėjant prašymus priimti prejudicinį sprendimą visų pirma teko nustatyti, ar apskritai galima priimti tokį prašymą, atsižvelgiant į tai, kad nors ir keliamas Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimas, iš esmės yra klausama dėl dar neįsigaliojusių nacionalinės teisės aktų teisėtumo.

Teisingumo Teismas priminė, kad jis turi jurisdikciją priimti prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos institucijų aktų galiojimo ir išaiškinimo neatsižvelgiant į tai, ar tie teisės aktai taikomi tiesiogiai, ar reikia nustatyti specialias nacionalines teises priemones jiems įgyvendinti, todėl direktyva, kurios perkėlimo į nacionalinę teisę terminas dar nėra pasibaigęs, yra pripažįstama vienu iš EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] numatytų teisės aktų, dėl kurių gali būti pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog jis gali nuspręsti, kad neturi kompetencijos atsakyti į nacionalinio

⁴⁶⁶ 2002 m. gruodžio 10 d. sprendimas *British American Tobacco (Investments) ir Imperial Tobacco* (C-491/01, Rink., 2002, p. I-11453); 2008 m. birželio 3 d. sprendimas *Intertanko ir kt.* (C-308/06, Rink., 2008, p. I-4057); 2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Afton Chemical* (C-343/09, Rink., 2010, p. I-7027).

teismo pateiktą prejudicinį klausimą, kai yra akivaizdu, jog prašomas Bendrijos teisės išaiškinimas yra nesusijęs su pagrindinės bylos aplinkybėmis arba dalyku, kai nacionalinio teismo iškelta problema yra hipotetinė arba kai Teisingumo Teismas neturi faktinės arba teisinės informacijos, būtinos tam, kad naudingai atsakytų į pateiktus prejudicinius klausimus.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad vykstant *judicial review* procedūrai, pirma, galimas direktyvos negaliojimo pripažinimas iš tikrųjų gali turėti įtakos ir numatomų nustatyti jai įgyvendinti skirtų nacionalinių teisinių priemonių teisėtumui, o pačios direktyvos negaliojimas užkirstų kelią ją įgyvendinti jos pagrindu priimamomis teisinėmis priemonėmis ir, antra, Teisingumo Teismo pateiktas direktyvos nuostatų išaiškinimas taip pat gali turėti įtakos priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje. Matyti, kad lemiamu kriterijumi sprendžiant, ar minėtoje *judicial review* procedūroje pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą priimtinas nagrinėti Teisingumo Teisme, taip pat gali tapti įvertinimas, ar prejudicinis klausimas dėl direktyvos teisėtumo arba jos išaiškinimo yra susijęs su pagrindinės bylos aplinkybėmis ar dalyku ir ar tie prejudiciniai klausimai nėra hipotetiniai. Be to, Teisingumo Teismas patikslino, kad priimant nagrinėti vykstant *judicial review* procedūrai nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl direktyvos galiojimo nepaneigiama privačių asmenų teisė vėliau tokio Europos Sąjungos teisės akto galiojimą ginčyti nacionaliniuose teismuose, nes minėta teisė nėra siejama su sąlyga, kad skundžiamas teisės aktas turi būti iš tikrųjų įgyvendintas pagal nacionalinę teisę nustatytais teisinėmis priemonėmis. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog pakanka, kad nacionalinis teismas nagrinėtų realų ginčą, kuriame netiesiogiai kiltų tokio akto galiojimo klausimas.

Teisės doktrinoje Teisingumo Teismo prejudiciniai sprendimai, priimti išnagrinėjus nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą, pateiktus vykstant *judicial review* procedūrai, buvo įvertinti neigiamai, nes juose nepateiktas aiškus atsakymas Jungtinės Karalystės teismams. Pažymėta, jog Teisingumo Teismas nenurodė, kokių turi būti abejonių dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo vykstant *judicial review* procedūrai, kad nacionaliniai teismai privalėtų kreiptis į jį su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl to akto teisėtumo. Nuogaustaujama, kad aiškiai neapibrėžus atvejų, kada nacionaliniams teismams atsiranda minėta pareiga,

Jungtinės Karalystės teismuose padaugės ieškinių, teikiamų specialiai tam, kad būtų galima perkelti teisinį ginčą į Teisingumo Teismą⁴⁶⁷.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje, kurioje suformulavo taisyklę, kad turi išskirtinę kompetenciją vykdyti Europos Sąjungos teisės aktų teisėtumo kontrolę, šią savo poziciją grindė tokiais argumentais: pirma, siekiu užtikrinti, kad visi nacionaliniai teismai vienodai taikytų Europos Sąjungos teisę (reikalavimas užtikrinti šį vienodumą dar svarbesnis tuomet, kai kyla abejonių dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo, o galimas valstybių narių teismų nuomonių išsiskyrimas šiuo klausimu galėtų padaryti daug žalos Europos Sąjungos teisinės sistemos vienovei ir vientisumui bei pažeisti pagrindinį teisinio saugumo reikalavimą⁴⁶⁸); antra, siekiu užtikrinti, kad per valstybės narės teisme vykstantį procesą nebūtų taikomas neteisėtas teisės aktas, kurio apskundimo pagal EEB sutarties 173 straipsnį [SESV 263 straipsnį] terminai yra pasibaigę⁴⁶⁹.

Nacionaliniams teismams priskirtos teisės ir pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo kilus klausimams dėl vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitose su laisvu asmenų judėjimu susijusiose politikos srityse priimtų teisės aktų aiškinimo ir taikymo (taip pat ir dėl teismų bendradarbiavimo civilinėse bylose, teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo). Teisingumo Teismui priskirtos kompetencijos nagrinėti prašymus priimti prejudicinį sprendimą dėl vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitose su laisvu asmenų judėjimu susijusiose Europos Sąjungos politikos srityse priimtų teisės aktų išaiškinimo išsiplėtimas įsigaliojus Lisabonos sutarčiai yra susijęs su vadinamųjų Europos Bendrijų ramsčių⁴⁷⁰ panaikinimu⁴⁷¹. Iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo paskutiniųjų instancijų teismams buvo numatyta pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais dėl EB sutarties IV antraštinėje dalyje nustatytose vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitų su laisvu asmenų judėjimu (be kita ko, ir su teismų bendradarbiavimu civilinėse bylose, teismo sprendimų pripažinimu ir vykdymu) susijusiose politikos srityse

⁴⁶⁷ ALEMANNI, A. Arrêt «IATA». *Revue du droit de l'Union européenne*. Paris, 2005, n° 4, p. 844.

⁴⁶⁸ 2006 m. sausio 10 d. sprendimo *IATA ir ELFAA* (C-344/04, Rink., 2006, p. I-403) 27 punktas; sprendimo *The Air Transport Association of America ir kt.* 47 punktas.

⁴⁶⁹ 1993 m. gegužės 25 d. sprendimo *FAC* (C-197/91, Rink., 1993, p. I-2639) 10 ir 12 punktai.

⁴⁷⁰ Europos Sąjungos ramsčiai – tai politikos sritys, kuriose galiojo skirtingos sprendimų priėmimo sistemos. Iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo Europos Sąjunga buvo pagrįsta trimis vadinamaisiais ramsčiais: Europos bendrijos (I ramstis), bendros užsienio ir saugumo politikos (II ramstis), bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityje (III ramstis).

⁴⁷¹ BONICHOT, J.-C. Le traité de Lisbonne et les défis en résultant pour la Cour de Justice. Réunion des magistrats. Le 16 novembre 2009, Cour de justice de l'Union européenne (pranešimas, skaitytas Europos Sąjungos Teisingumo Teisme vykusiame susitikime su valstybių narių teisėjais).

priimtų teisės aktų išaiškinimo arba jų teisėtumo. Valstybės narės turėdavo priimti deklaracijas, kuriose nurodydavo, kokie nacionaliniai teismai galės kreiptis į Teisingumo Teismą dėl pamatinių ir kitų sprendimų teisėtumo ir šių teisės aktų išaiškinimo, dėl konvencijų, sudarytų pagal Europos Sąjungos sutarties VI antraštinę dalį (policijos ir teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose). Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai baigėsi ir ilgas metus trukusios diskusijos, ar galima suteikti Europos Sąjungai įgaliojimus baudžiamosios teisės srityje, ir nuolatinis stebėjimas, ar Europos Sąjungos institucijos neperžengė joms suteiktų įgaliojimų priimant ir taikant teisės aktus baudžiamosios teisės srityje⁴⁷².

Reikia pažymėti, kad į EB sutarties IV antraštinės dalies taikymo sritį pateko ir 1968 m. rugsėjo 27 d. Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo, dar vadinama Briuselio konvencija⁴⁷³, kurios dalyvės, norėdamos užtikrinti vienodą jos aiškinimą kiekvienoje susitariančiojoje valstybėje, 1971 m. liepos 3 d. priėmė protokolą dėl Teisingumo Teismo įgaliojimų aiškinti šią konvenciją⁴⁷⁴. Protokole buvo numatyta, kad su Briuselio konvencijos aiškinimu susiję klausimai perduodami spręsti Teisingumo Teismui. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal minėtą protokolą nacionaliniai teismai į Teisingumo Teismą galėjo kreiptis tik su prejudiciniais klausimais dėl Briuselio konvencijos nuostatų išaiškinimo, o galimybė kreiptis dėl konvencijos nuostatų teisėtumo nebuvo numatyta⁴⁷⁵.

Vėliau, 2000 m. gruodžio 22 d., Taryba priėmė Reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (vadinamą Briuselio I reglamentu)⁴⁷⁶, kuris įsigaliojo 2002 m. kovo 1 d. ir pakeitė 1968 m. Briuselio konvenciją. Atsižvelgiant į tai, kad minėtas reglamentas buvo priimtas remiantis EB sutarties 65 straipsniu, buvusiu EB sutarties trečiosios dalies IV antraštinėje dalyje, žemesnių instancijų nacionalinių teismų teisė kreiptis į

⁴⁷² PETITE, M. Halte feu sur la Cour. *Revue du Droit de l'Union Européenne*. Paris: Éditions Clément Juglar, 2006, n° 1, p. 6.

⁴⁷³ OL L 299, 1972, p. 32. Iš dalies pakeista 1978 m. spalio 9 d. Konvencija dėl Danijos Karalystės, Airijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prisijungimo (OL L 304, 1978, p. 1), 1982 m. spalio 25 d. Konvencija dėl Graikijos Respublikos prisijungimo (OL L 388, 1982, p. 1), 1989 m. gegužės 26 d. Konvencija dėl Ispanijos Karalystės ir Portugalijos Respublikos prisijungimo (OL L 285, 1989, p. 1) ir 1996 m. lapkričio 29 d. Konvencija dėl Austrijos Respublikos, Suomijos Respublikos ir Švedijos Karalystės prisijungimo (OL C 15, 1997, p. 1).

⁴⁷⁴ 1973 m. Protokolas dėl Teisingumo Teismo įgaliojimų aiškinti 1968 m. konvenciją. OL L 304, 1978, p. 50.

⁴⁷⁵ CHENEVIÈRE, C. L'article 68 CE – rapide survol d'un renvoi préjudiciel mal compris. *Cahiers du droit européen*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2004, n° 5–6, p. 568.

⁴⁷⁶ OL L 12, 2001, p. 1–23, specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42–64.

Teisingumo Teismą dėl šio reglamento išaiškinimo taip pat buvo ribojama. Reglamento 19 konstatuojamojoje dalyje buvo nurodyta, kad reikėtų užtikrinti Briuselio konvencijos ir šio reglamento tęstinumą ir prie to turi prisidėti ir Teisingumo Teismas, aiškindamas Briuselio konvenciją, o 1971 m. protokolas turėtų būti toliau taikomas byloms, kurios įsigaliojus šiam reglamentui dar nebus išspręstos. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti tiek Briuselio konvencijos, tiek jį keitusio reglamento aiškinimo pavyzdžių⁴⁷⁷. Teisingumo Teismas, nagrinėdamas prašymus priimti prejudicinius sprendimus dėl Reglamento (EB) Nr. 44/2001 išaiškinimo, nurodė, kad jo pateiktas Briuselio konvencijos nuostatų išaiškinimas taikomas ir šio reglamento nuostatomis tuo atveju, kai jas galima laikyti lygiavertėmis⁴⁷⁸. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai visų instancijų nacionaliniai teismai galės kreiptis dėl prejudicinio sprendimo prašydami išaiškinti bet kurį reglamentą ar kitą Europos Sąjungos teisės aktą, susijusį su teismų bendradarbiavimu civilinėse bylose, todėl laukiama ryškaus prašymų priimti prejudicinį sprendimą padaugėjimo⁴⁷⁹.

Reikia priminti, kad Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnis reglamentavo policijos ir teismų bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose ir nustatė labai ribotą Teisingumo Teismo jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus minėtoje politikos srityje, nes ją, kaip jau minėta, visų pirma turėjo pripažinti kiekviena valstybė narė. Darydama pareiškimą dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos pripažinimo valstybės narė nurodydavo, kokie nacionaliniai teismai turi teisę prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą, t. y. ar šia teise gali naudotis visų instancijų nacionaliniai teismai, ar ji suteikiama tik paskutinių instancijų teismams⁴⁸⁰. Teisingumo Teismui buvo priskirta jurisdikcija priimti prejudicinius sprendimus dėl

⁴⁷⁷ Pavyzdžiui, žr. 2009 m. balandžio 2 d. sprendimą *Gambazzi* (C-394/07, Rink., 2009, p. I-2563); sprendimo *Painer* 52 punktą.

⁴⁷⁸ 2009 m. gegužės 14 d. sprendimo *Ilsinger* (C-180/06, Rink., 2009, p. I-3961) 41 punktas; 2009 m. liepos 16 d. sprendimo *Zuid-Chemie* (C-189/08, Rink., 2009, p. I-6917) 18 punktas; 2010 m. gegužės 4 d. sprendimo *TNT Express Nederland* (C-533/08, Rink., 2010, p. I-4107) 36 punktas; 2010 m. gegužės 20 d. sprendimo *Bilas* (C-111/09, Rink., 2010, p. I-4545) 25 punktas.

⁴⁷⁹ BIAVATI, P. L'avenir du droit judiciaire privé d'origine européenne [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2010 [žiūrėta 2012 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

⁴⁸⁰ Teisingumo Teismas savo praktikoje pažymėdavo, kad Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnis [įsigaliojus Lisabonos sutarčiai ši Europos Sąjungos sutarties nuostata buvo panaikinta] turi būti taikomas kartu su EB sutarties 234 straipsniu [SESV 267 straipsniu], ir doktrinoje tai buvo vertinama kaip Teisingumo Teismo atliekamas savo paties kompetencijos patikslinimas ar įtvirtinimas. LABAYLE, H. Architecte ou spectatrice? La Cour de Justice dans l'Espace de liberté, sécurité et Justice [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2006 [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

reglamentų, direktyvų, pagrindų sprendimų ir kitų Europos Sąjungos teisės aktų, priimtų baudžiamosios teisės kontekste, teisėtumo ir jų nuostatų išaiškinimo, tačiau kad jis galėtų įgyvendinti šią jurisdikciją, kaip jau minėta, valstybės narės turėjo ją pripažinti⁴⁸¹. Šio Teisingumo Teismo jurisdikcijos apribojimo (pripažinimo reikalavimo) įsigaliojus Lisabonos sutarčiai taip pat nebeliko, o policijos ir teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose nuo šiol priskiriamas bendrajai Europos Sąjungos teisei⁴⁸².

EB sutarties 68 straipsnis buvo skirtas vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitoms su laisvu asmenų judėjimu susijusioms Europos bendrijos politikos sritims. Jame buvo numatyta, kad į Teisingumo Teismą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo turi teisę tik tie nacionaliniai teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau skundžiami teismine tvarka⁴⁸³. Reikia priminti, kad buvo manoma, jog šiuo apribojimu siekta šių tikslų: pirma, apsaugoti Teisingumo Teismą nuo per didelio darbo krūvio, kuris galėjo susidaryti leidžiant visiems nacionaliniams teismams pateikti prašymus priimti prejudicinį sprendimą; antra, neleisti, kad dėl žemesnių instancijų nacionalinių teismų pateikiamų šių prašymų nepateisinamai pailgėtų bylos nagrinėjimas juose⁴⁸⁴. EB sutarties 68 straipsnyje įtvirtinti Teisingumo Teismo jurisdikcijos apribojimai įsigaliojus Lisabonos sutarčiai taip pat neteko galios.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai Europos Sąjunga parengė naują planą, kuriame įtvirtino pagrindinį siekį apsaugoti Europos Sąjungos piliečius užtikrinant veiksmingą Europos Sąjungos taisyklių įgyvendinimą ir apibrėžti, kokie pažeidimai turėtų būti pripažįstami nusikalstama veika, atsižvelgiant į tai, kad dabar Europos Sąjunga įgyja

⁴⁸¹ BOT, Y. La création de l'espace pénal européen – les réalisations d'aujourd'hui et les espoirs de demain. Iš *Europejska przestrzeń sądowa = L'espace judiciaire européen. Monografie Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy Brandta* 27. Acta Universitatis Wratislaviensis. Wrocław, 2010, n° 3191, p. 245.

⁴⁸² PRADEL, J.; CORSTEN, G.; ir VERMEULEN, G. *Droit pénal européen*. Paris: Dalloz, 2009, p. 478. Sprendime *Weryński* Teisingumo Teismas jau sprendė su pereinamuoju laikotarpiu susijusį klausimą dėl žemesnių instancijų nacionalinių teismų iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą, kurie yra nagrinėjami jau įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, kuri gerokai išplėtė nacionalinių teismų teisių ribas naudojantis prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra.

⁴⁸³ Teisingumo Teismas nurodė, kad pagal EB sutarties 68 straipsnio 1 dalį [SESV šio straipsnio nebėra] prašymą priimti prejudicinį sprendimą EB sutarties IV antraštinės dalies taikymo srityje gali pateikti tik tie nacionaliniai teismai, kurių sprendimai negali būti skundžiami pagal nacionalinę teisę. Teisingumo Teismas pripažino, kad prašomas išaiškinti reglamentas patenka į EB sutarties IV antraštinės dalies taikymo sritį. Jis nurodė, kad iš procesinio dokumento, kuriuo nacionalinis teismas prašė priimti prejudicinį sprendimą, matyti, jog šio teismo priimti sprendimai pagal nacionalinę teisę gali būti skundžiami, todėl Teisingumo Teismas konstatavo, kad šio prašymo nagrinėjimas nepriskirtinas jo jurisdikcijai (nutarties *Georgescu* 29–31 punktai).

⁴⁸⁴ Išvados byloje *Weryński* 23 punktas.

daugiau kompetencijos baudžiamosios teisės srityje ir kad buvo numatyta neribota Teisingumo Teismo jurisdikcija laisvės, saugumo ir teisingumo srityje⁴⁸⁵. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nors įsigaliojus Lisabonos sutarčiai Teisingumo Teismo jurisdikcija prejudicinio sprendimo priėmimo procese minėtoje srityje pagal Sutarties tekstą formaliai nebėra ribojama, valstybių narių pareikštos deklaracijos⁴⁸⁶ (dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos pripažinimo ir nacionalinių teismų, turinčių teisę šioje srityje kreiptis į šį teismą) galios visą pereinamąjį penkerių metų laikotarpį, numatytą SESV Protokolo Nr. 36 10 straipsnyje⁴⁸⁷.

⁴⁸⁵ Europos Sąjunga 2011 m. rugsėjo mėn. patvirtino strategiją, kurioje pabrėžiama, kad Europos Sąjunga ir valstybės narės turi bendradarbiauti, siekdamos sukurti nuoseklią ir darnią Europos Sąjungos baudžiamosios teisės politiką, padidinti Europos Sąjungos taisyklių veiksmingumą, ir tai darydamos jos turi laikytis šių kriterijų: baudžiamoji teisė turi likti paskiausia priemone; sankcijos turėtų būti skiriamos tik už itin sunkius nusikaltimus; naujos baudžiamosios teisės priemonės neturi pažeisti pagrindinių teisių; sprendimai dėl baudžiamosios teisės priemonių ar sankcijų privalo būti grindžiami aiškiais faktiniais įrodymais, turi būti proporcingi nusikaltimui ir priimami tinkamu lygmeniu – vietos, nacionaliniu arba Europos Sąjungos [žiūrėta 2011 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/news/justice/110921_lt.htm>.

⁴⁸⁶ Pavyzdžiui, Ispanijos Karalystė padarė pareiškimą pagal Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnio 2 dalį, kuriuo pripažino Teisingumo Teismo jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus, remiantis Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnio 3 dalies a punkte numatyta tvarka, paprašius bet kuriam tos valstybės teismui, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti apskundžiami teismine tvarka (sprendimo *Gueye ir Salmerón Sánchez* 30 punktas); 1999 m. gegužės 1 d. įsigaliojusioje deklaracijoje Italijos Respublika nurodė, kad pripažįsta Teisingumo Teismo jurisdikciją dėl Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnyje numatytų aktų galiojimo ir išaiškinimo šio straipsnio 3 dalies b punkte numatytomis sąlygomis ir kad analogiškai EB sutarties 234 straipsnio pirmai ir antrai pastraipoms išdėstytos šios nuostatos 3 dalies b punkte numatyta, jog valstybės narės „bet kuris <...> teismas“ gali „prašyti Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą“ jo nagrinėjamoje byloje iškilusiu ir su šių aktų „teisėtumu ar išaiškinimu“ susijusiu klausimu, „jei tas teismas <...> mano, jog tą klausimą būtina išspręsti, kad būtų galima priimti sprendimą“ (2005 m. birželio 16 d. sprendimo *Pupino* (C-105/03, Rink., 2005, p. I-5285) 21 punktas); 2003 m. gegužės 15 d. Vyriausybės sprendimu 2088/2003 Vengrijos Respublika nurodė pripažįstanti Teisingumo Teismo jurisdikciją dėl Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnyje numatytų aktų teisėtumo ir išaiškinimo šio straipsnio 3 dalies b punkte numatytomis sąlygomis (2008 m. spalio 9 d. sprendimo *Katz* (C-404/07, Rink., 2008, p. I-7607) 27 punktas); 2000 m. kovo 14 d. Deklaracijoje, įsigaliojusioje 2000 m. liepos 11 d., Prancūzijos Respublika nurodė, kad pripažįsta Teisingumo Teismo jurisdikciją dėl Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnyje numatytų aktų galiojimo ir išaiškinimo šio straipsnio 3 dalies b punkte numatytomis sąlygomis (OL L 327, 2005, p. 19) (sprendimo *Santesteban Goicoechea* 37 punktas).

⁴⁸⁷ SESV Protokolo Nr. 36 dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų 10 straipsnyje nustatyta:

„1. Kaip pereinamojo laikotarpio priemonė, susijusi su teisės aktais policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje, priimtais iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, nuo tos Sutarties įsigaliojimo dienos institucijų įgaliojimai bus tokie: Komisijos įgaliojimai pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 258 straipsnį netaikomi, o Europos Sąjungos Teisingumo Teismo įgaliojimai pagal Europos Sąjungos sutarties VI antraštinę dalį, kokia ji buvo iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, išliks tokie patys, įskaitant tuos, kurie buvo priimti pagal minėtos Europos Sąjungos sutarties 35 straipsnio 2 dalį.

2. 1 dalyje nurodytu teisės akto pakeitimu nustatomas toje dalyje minėtų institucijų įgaliojimų taikymas, kaip išdėstyta Sutartyse, iš dalies keisto teisės akto, kuris taikomas toms valstybėms narėms, atžvilgiu.

3. Bet kuriuo atveju 1 dalyje nurodyta pereinamojo laikotarpio priemonė nustoja galioti po penkerių metų nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo. <...>“

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad pagal dabar galiojančius Europos Sąjungos teisės aktus nacionaliniai teismai, nagrinėdami baudžiamąją bylą ir manydami, kad sprendimui priimti jiems reikia Europos Sąjungos teisės akto, susijusio su laisvės, saugumo ir teisingumo sritimis, nuostatų išaiškinimo, arba abejodami dėl paties Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo, gali kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą (SESV 267 straipsnio antra pastraipa). Dar kartą reikia pažymėti, kad dabar teisę kreiptis į Teisingumo Teismą pagal SESV 267 straipsnį turi visi nacionaliniai teismai, kad ir kokią vietą užimtų nacionalinėje teismų sistemoje. Tuo tarpu paskutinių instancijų teismams, kurių sprendimai yra galutiniai ir negali būti apskundžiami, ir įsigaliojus Lisabonos sutarčiai išliko pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą, jei kyla abejonių dėl Europos Sąjungos teisės aktų taikymo ar aiškinimo (SESV 267 straipsnio trečia pastraipa). Negalima nesutikti su nuomone, kad įsigaliojus Lisabonos sutarčiai dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos išplėtimo turėtų gerokai padidėti ir jo darbo krūvis bei nagrinėjamų bylų skaičius⁴⁸⁸.

Taip pat reikia pažymėti, kad nacionaliniuose teismuose nagrinėjant bylas, kuriose sprendžiami asmenų pagrindinių teisių apsaugos klausimai (pavyzdžiui, sprendžiama dėl sulaikyto asmens paleidimo ar sulaikymo pratęsimo ir pan.), ir jiems nusprendus kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, pačiame SESV tekste, t. y. 267 straipsnio ketvirtoje pastraipoje, yra numatyta, kad tokiais atvejais Teisingumo Teismas prejudicinį sprendimą priima kaip galima greičiau. 2008 m. sausio 15 d. nustatyta naujoji prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra buvo nurodyta kaip akivaizdus ženklas, kad Teisingumo Teismas siekia su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve susijusias bylas išnagrinėti kuo greičiau, pernelyg nesirūpindamas dėl galimo prašymų priimti prejudicinį sprendimą antplūdžio⁴⁸⁹ (apie prejudicinio sprendimo priėmimą skubos tvarka žr. šio darbo IV skyriuje).

Kadangi įsigaliojus Lisabonos sutarčiai išsiplėtė ne tik Teisingumo Teismo, bet ir nacionalinių teismų kompetencija prejudicinio sprendimo priėmimo procese, Teisingumo Teismas kiekvienoje konkrečioje prejudicinėje byloje turi tikrinti, ar

⁴⁸⁸ CHEVALIER, B. Les nouveaux développements de la procédure préjudicielle dans le domaine de l'espace judiciaire européen: la procédure préjudicielle d'urgence et les réformes principales prévues par le traité de Lisbonne. *ERA Forum: Journal of the Academy of European Law*. 2008, vol. 9, No 4, p. 591.

⁴⁸⁹ Išvados byloje *Roda Golf & Beach Resort SL* 26 punktą.

SESV reguliavimo režimas gali būti taikomas *ratione temporis* gautam prašymui priimti prejudicinį sprendimą. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos galima daryti išvadą, kad jis, prejudicinio sprendimo priėmimo procese sprenddamas prašymų priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimus, nutarė vadovautis proceso ekonomiškumo principu. Iš šiuo metu jau, galima sakyti, susiformavusios Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jis nurodydavo, jog proceso normos paprastai turi būti taikomos visiems jų įsigaliojimo momentu galiojusiems teisiniams ginčams, kitaip nei materialinės teisės normos, kurios iki jų įsigaliojimo susidariusioms situacijoms paprastai netaikytinos⁴⁹⁰. Tokių pačių taisyklių Teisingumo Teismas laikėsi ir sprenddamas SESV nuostatų taikymo *ratione temporis* klausimą, todėl, atsižvelgdamas į SESV 267 straipsniu siekiamą tikslą sukurti veiksmingą savo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimą bei į proceso ekonomiškumo principą, žemesnės instancijos teismų pateiktus prašymus priimti prejudicinį sprendimą, gautus pereinamuoju laikotarpiu iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo ir savo nagrinėtus jau po šios sutarties įsigaliojimo, Teisingumo Teismas pripažindavo priimtinais nagrinėti. Jo nuomone, atmetus prašymą priimti prejudicinį sprendimą kaip nepriimtina, jį pateikęs teismas, per tą laiką, kol Lisabonos sutartis įsigaliojo, jau įgijęs teisę kreiptis į Teisingumo Teismą, paprasčiausiai pateiktą naują prašymą dėl to paties klausimo, todėl atsirastų didelė papildoma administravimo našta ir nepagrįstai pailgėtų pagrindinės bylos nagrinėjimo terminas. Todėl Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad nuo 2009 m. gruodžio 1 d. jam yra priskirta kompetencija nagrinėti teismo, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę gali būti toliau apskundžiami teismine tvarka, pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nusprendė priimti nagrinėti ir iki nurodytos datos pateiktus tokių teismų prašymus⁴⁹¹. ESTT jurisprudencijoje jau yra pavyzdžių, kai nacionalinis teismas, kurio iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal EB sutarties 68 straipsnį jis atmetė kaip nepriimtina, įsigaliojus šiai sutarčiai vėl prašė priimti prejudicinį sprendimą⁴⁹².

⁴⁹⁰ Žr. 2006 m. kovo 9 d. sprendimo *Beemsterboer Coldstore Services* (C-293/04, Rink., 2006, p. I-2263) 21 punktą; sprendimo *Dell'Orto* 48 ir 49 punktus; išvados byloje *Weryński* 23 punktą.

⁴⁹¹ Sprendimo *Weryński* 30 ir 31 punktai.

⁴⁹² 2009 m. lapkričio 20 d. nutartyje *Martinez* (C-278/09, Rink., 2009, p. I-11099) Teisingumo Teismas nutarė, kad jis neturi jurisdikcijos atsakyti į *Tribunal de grande instance de Paris* pateiktą prejudicinį klausimą byloje. Įsigaliojus Lisabono sutarčiai *Tribunal de grande instance de Paris* iš naujo pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą su tais pačiais klausimais, kaip ir minėtoje byloje *Martinez*.

Vėliau priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas tik patvirtino jau suformuluotą SESV reguliavimo režimo taikymo *ratione temporis* taisyklę, vadovaudamasis siekiu sukurti veiksmingą savo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimą ir užtikrinti tinkamą proceso ekonomiškumo principo įgyvendinimą⁴⁹³. Be to, yra nuomonių, kad Lisabonos sutartimi panaikintas nacionalinių teismų teisės teikti prejudicinius klausimus apribojimas rodo, jog Europos Sąjunga ir valstybės narės nebeįžvelgia grėsmės dėl netinkamo naudojimosi prejudicinio sprendimo priėmimo procesu ir, priešingai, siekia leisti, kad prašymus priimti prejudicinį sprendimą galėtų teikti visi teismai (kaip yra dėl visose kitose Europos Sąjungos politikos srityse priimtų teisės aktu), taip pat bylose, susijusiose su EB sutarties IV antraštine dalimi reguliuojama sritimi⁴⁹⁴, todėl Teisingumo Teismas neturėjo svaraus pagrindo labai griežtai žiūrėti ir į šių prašymų priimtinumą *ratione temporis*. Pavyzdžiui, sprendime *Painer*⁴⁹⁵ jis nurodė, jog atsižvelgiant į tai, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas 2010 m. kovo 22 d., t. y. jau įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, reikia priimti jį nagrinėti. Atsakydamas į šios bylos šalių keltą prašymo priimtumo klausimą, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nacionalinis teismas, kurio sprendimai gali būti apskundžiami, negali kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos teisės akto, priimto teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje, išaiškinimo.

Lietuvos teismas dar iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo pasinaudojo teise kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, manydamas, kad jo nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje yra reikalingas Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimas. 2008 m. liepos 11 d. Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs Panevėžio apygardos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant E. Babanovui iškeltą baudžiamąją bylą dėl narkotines medžiagas draudžiančių teisės aktų pažeidimo, priėmė nutartį byloje *Babanov*⁴⁹⁶. Panevėžio apygardos teismui kilo abejonių, ar Lietuvos baudžiamosios teisės aktai atitinka kanapių auginimą reglamentuojančius Europos Sąjungos teisės aktus. Pagal tuo metu galiojusius Lietuvos teisės aktus buvo draudžiama auginti visų rūšių kanapes.

Antrą kartą gautą prašymą ESTT priėmė nagrinėti ir didžioji teisėjų kolegija 2011 m. spalio 25 d. priėmė sprendimą *eDate Advertising ir kt.* (C-509/09 ir C-161/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁴⁹³ Sprendimo *Interedil* 20 punktą.

⁴⁹⁴ Išvados byloje *Weryński* 24 punktą.

⁴⁹⁵ Sprendimas *Painer*.

⁴⁹⁶ Nutartis *Babanov*.

Lietuvos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas priėmė nagrinėti, nes prejudicinis klausimas buvo susijęs su 2000 m. liepos 27 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1673/2000 dėl bendro pluoštinių linų ir kanapių rinkų organizavimo⁴⁹⁷ nuostatų išaiškinimo, o šis reglamentas buvo priimtas ne EB sutarties IV antraštinės dalies reguliuojamoje srityje, todėl Teisingumo Teismui net nereikėjo spręsti šio prašymo priimtumo nagrinėti klausimo. Vis dėlto reikia pažymėti, kad ir šiuo metu galioja tokia pati Baudžiamojo kodekso 265 straipsnio redakcija kaip tada, kai Panevėžio apygardos teismas Teisingumo Teismui teikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą⁴⁹⁸. Tačiau, kadangi Europos Sąjungos reglamentui įgyvendinti nereikia nustatyti specialių nacionalinių teisinių priemonių, galima daryti išvadą, jog Lietuvai ir nereikėjo keisti Baudžiamojo kodekso po Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo, o nacionaliniai teismai nagrinėdami bylas dėl to paties teisės klausimo galės tiesiogiai taikyti reglamentą.

2.1. Pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo išimtis

Kaip jau minėta, Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo suformuluotos ne tik griežtos taisyklės dėl nacionalinių teismų pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą tinkamo įgyvendinimo, bet ir nustatytos šios pareigos išimtys. Nustatydamas išimties, leidžiančios nacionaliniam teismui nesilaikyti pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu išaiškinti Europos Sąjungos teisę, taikymo sąlygas, Teisingumo Teismas suformulavo gana griežtas taisykles. Pagrindines taisykles jis nustatė sprendime *Cilfit ir kt.*⁴⁹⁹, tačiau vėliau jas šiek tiek patikslino ir papildė.

Byloje *Cilfit ir kt.* Teisingumo Teismas nagrinėjo Italijos *Corte suprema di cassazione* (Aukščiausiasis kasacinis teismas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Buvo klausama dėl atvejų, kai paskutinės instancijos nacionalinis teismas privalo kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Šis klausimas minėtam teismui kilo nagrinėjant vilną importuojančių bendrovių ir Italijos sveikatos ministerijos ginčą dėl fiksuoto mokesčio už vilnos, importuojamos iš Bendrijos narėmis nesančių šalių, sanitarinį patikrinimą.

⁴⁹⁷ OL L 193, 2000, p. 16.

⁴⁹⁸ 2006 m. birželio 22 d. įstatymo Nr. X-711 redakcija (nuo 2006 m. liepos 14 d.). *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2961.

⁴⁹⁹ Sprendimas *Cilfit ir kt.*

Teisingumo Teismas, atsakydamas į pateiktą prejudicinį klausimą, iš esmės suformulavo taisyklę (teisės doktrinoje tai vadinama doktrinomis arba teorijomis), kad išimtis, leidžiančias paskutinės instancijos nacionaliniam teismui nesilaikyti pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, galima taikyti dviem atvejais: pirma, pagal *l'acte éclairé* (išaiškinto akto) teoriją – kai Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs Europos Sąjungos teisės normą; šia išimtimi nacionalinis teismas gali remtis net ir tada, kai bylų faktinės aplinkybės nėra visiškai vienodos, nes pagrindinis reikalavimas – į teisinį klausimą jau turi būti atsakyta ankstesnėje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje⁵⁰⁰; antra, pagal *l'acte clair* (aiškaus akto) teoriją – kai Bendrijos teisės norma Teisingumo Teismo jurisprudencijoje dar nebuvo išaiškinta, tačiau dėl jos turinio nekyla jokių abejonių ar neaiškumų.

Vis dėlto teigti, kad būtent sprendime *Cilfit ir kt.* Teisingumo Teismas pirmą kartą numatė taisykles, leidžiančias paskutinės instancijos nacionaliniam teismui nesilaikyti pareigos kreiptis į jį su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, būtų nevisiškai tikslu. Ir ankstesnėje jo jurisprudencijoje iš tikrųjų jau buvo pasisakyta dėl *l'acte clair* teorijos, tik nebuvo nustatyta aiškių jos taikymo taisyklių ir nebuvo sumąstyta, kaip ją pavadinti. Teisingumo Teismas ir pačiame sprendime *Cilfit ir kt.* priminė, jog sprendime *Da Costa*⁵⁰¹ jis nusprendė, kad nors EEB sutarties 177 straipsnio trečia pastraipa [SESV 267 straipsnio trečia pastraipa] valstybių narių teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami, be jokių apribojimų įpareigojami kreiptis į Teisingumo Teismą dėl bet kurio jiems nagrinėjant bylą kilusio klausimo išaiškinimo, vis dėlto pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] jau pateiktas Teisingumo Teismo išaiškinimas gali panaikinti tokios pareigos numatymo tikslą ir prasmę. Taip yra, be kita ko, tuo atveju, kai iškeltas klausimas iš esmės tapatus tam, dėl kurio jau buvo priimtas prejudicinis sprendimas⁵⁰².

Sprendime *Cilfit ir kt.* Teisingumo Teismas ne tik suformulavo minėtas dvi teorijas, bet ir nustatė sąlygas, kada paskutinės instancijos nacionalinis teismas galės remtis šiomis teorijomis priimdamas sprendimą nesikreipti į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Jis priminė, kad pareiga kreiptis grindžiama nacionalinių

⁵⁰⁰ *Ibid.*, 13 ir 14 punktai.

⁵⁰¹ Sprendimas *Da Costa*.

⁵⁰² *Ibid.*, 13 punktas.

teismų, įpareigotų taikyti Bendrijos teisę, ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimu ir ja siekiama užtikrinti tinkamą Bendrijos teisės taikymą bei vienodą jos aiškinimą visose valstybėse narėse. Būtent EEB sutarties 177 straipsnio trečia pastraipa [SESV 267 straipsnio trečia pastraipa] konkrečiai siekiama išvengti valstybių narių teismų praktikos skirtumų Bendrijos teisės klausimais. Todėl šios pareigos ribos, Teisingumo Teismo nuomone, turi būti įvertintos atsižvelgiant į jos tikslus ir į valstybių narių teismams bei Teisingumo Teismui priskirtą jurisdikciją kilus tokiam klausimui dėl išaiškinimo pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį]⁵⁰³.

Remiantis *l'acte clair* doktrina nacionalinis teismas turėtų būti visiškai įsitikinęs, jog tinkamas Bendrijos teisės taikymas yra toks akivaizdus, kad dėl jo negali kilti jokių pagrįstų abejonių. Prieš nusprendamas, kad taip ir yra, valstybės narės teismas turi būti įsitikinęs, jog tai lygiai taip pat akivaizdu ir kitų valstybių narių teismams, ir Teisingumo Teismui. Tik įvykdęs minėtas sąlygas valstybės narės teismas galės neteikti Teisingumo Teismui prejudicinio klausimo ir taip prisiimti atsakomybę už sprendimo priėmimą pagrindinėje byloje. Vis dėlto Teisingumo Teismas pabrėžė, kad tokios galimybės buvimą nacionalinis teismas turi įvertinti atsižvelgdamas į Bendrijos teisei būdingas savybes ir į su jos aiškinimu susijusius tam tikrus sunkumus⁵⁰⁴.

Teisingumo Teismas nacionaliniams teismams nurodė: pirma, reikėtų atsižvelgti į tai, kad Bendrijos teisės aktai surašomi daugeliu kalbų ir kad įvairios kalbinės versijos taip pat yra autentiškos, taigi aiškinant Bendrijos teisės nuostatas būtina palyginti ir jų kalbines versijas, nes visos Bendrijos teisės aktų versijos skirtingomis kalbomis turi vienodą teisinę galią; antra, net ir kalbinėms versijoms tiksliai sutampant reikia nepamiršti, kad Bendrijos teisėje yra vartojama tik šiai teisei būdinga terminija, todėl teisinių sąvokų turinys Bendrijos ir įvairių valstybių narių teisėje nebūtinai yra vienodas; trečia, kiekviena Bendrijos teisės nuostata turi būti įvertinta atsižvelgiant į atitinkamą kontekstą bei aiškinama paisant Bendrijos teisės nuostatų visumos, jos tikslų ir raidos būklės tuo metu, kai nagrinėjama nuostata turi būti taikoma⁵⁰⁵.

Teisingumo Teismui taip pristačius savo poziciją dėl sąlygų, kuriomis leidžiama nacionaliniams teismams pasinaudoti pareigos kreiptis dėl prejudicinio

⁵⁰³ *Ibid.*, 7 punktas.

⁵⁰⁴ *Ibid.*, 16 ir 17 punktai.

⁵⁰⁵ *Ibid.*, 18–20 punktai.

sprendimo išimtimi, teisės doktrinoje pasigirdo siūlymų nacionaliniams teismams, ketinantiems pasinaudoti *l'acte clair* teorija, patikrinti, ar yra įvykdyta dar viena papildoma sąlyga, t. y. nacionaliniai teismai turi būti įsitikinę, kad ir jų pačių ankstesnėje praktikoje nebuvo priimta priešingų sprendimų, kuriuose ta pati Europos Sąjungos teisės norma buvo aiškinama kitaip⁵⁰⁶.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje, jei pasitaiko galimybė, atsižvelgdamas į nacionalinio teismo pateiktą prejudicinių klausimų dalyką, faktines ir teisines pagrindines bylos aplinkybes, toliau plėtoja *l'acte clair* doktriną ir tikslina šios teorijos taikymo nacionalinių teismų praktikoje sąlygas⁵⁰⁷. Pavyzdžiui, sprendime *Intermodal Transports*⁵⁰⁸ Teisingumo Teismas bandė išdėstyti pragmatišką požiūrį į *l'acte clair* teorijos taikymą. Byloje *Intermodal Transports* nacionalinis teismas klausė, ar valstybės narės teismas, kuris nagrinėja ginčą dėl prekės klasifikavimo ir kuriam buvo pateikta kitos valstybės narės muitinės su šiuo ginču nesusijusiam asmeniui panašiai prekei išduota privaloma tarifinė informacija, privalo kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, jei mano, kad jam pateikta informacija neatitinka tarifinės nomenklatūros⁵⁰⁹.

Teisingumo Teismas priminė taikant EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] siekiamus pagrindinius tikslus, kurie ypač svarbūs, kai kalbama apie paskutinės instancijos nacionalinius teismus: užkirsti kelią valstybių narių nacionalinės teismų praktikos, prieštaraujančios Bendrijos teisės taisyklėms, atsiradimui ir to siekti nustatant paskutinės instancijos nacionaliniams teismams pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo; užtikrinti bendradarbiavimą tarp nacionalinių teismų, kurie yra įpareigoti taikyti Bendrijos teisę, ir Teisingumo Teismo, kuris turi užtikrinti tinkamą Bendrijos teisės taikymą ir vienodą aiškinimą visose valstybėse narėse; tokia pareiga siekiama išvengti valstybių narių nacionalinės teismų praktikos neatitikties Bendrijos taisyklėms⁵¹⁰; paaiškinti ir prireikus patikslinti šios EB sutarties 234 straipsnio [SESV 267 straipsnio] normos reikšmę ir apimtį, kaip ji turi arba turėjo būti suprantama ir taikoma nuo įsigaliojimo

⁵⁰⁶ BROBERG, M. L'application de la doctrine de l'acte clair par les juridictions des États membres [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz Revues, 2010, n° 4 [žiūrėta 2012 m. sausio 4 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

⁵⁰⁷ 2008 m. rugsėjo 11 d. sprendimo *Unión General de Trabajadores de la Rioja* (C-428/06–C-434/06, Rink., 2008, p. I-6747) 39 punktą.

⁵⁰⁸ Sprendimas *Intermodal Transports*.

⁵⁰⁹ *Ibid.*, 26 punktą.

⁵¹⁰ *Ibid.*, 29, 30 ir 38 punktai.

momento⁵¹¹. Sprendime *Intermodal Transports* Teisingumo Teismas iš esmės papildė ankstesnėje jurisprudencijoje suformuluotos *l'acte clair* teorijos taikymo sąlygą – nurodė, kad nacionaliniai teismai pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo gali nesilaikyti tik tais atvejais, kai konstatuoja, pirma, kad iškeltas klausimas nagrinėjamai bylai nėra svarbus, antra, kad dėl nagrinėjamos Bendrijos teisės nuostatos Teisingumo Teismas jau pateikė savo išaiškinimą ir, trečia, kad tinkamas Bendrijos teisės taikymas yra toks akivaizdus, jog dėl to negali kilti jokių pagrįstų abejonių ne tik pačiam nacionaliniam teismui, bet ir kitų valstybių narių teismams bei Teisingumo Teismui. Reikia atkreipti dėmesį, kad Teisingumo Teismas patikslino, jog iš nacionalinio teismo negalima reikalauti įsitikinti, kad Bendrijos teisės normos aiškumas bus toks pat akivaizdus ir ne teisminėms, pavyzdžiui, administracinėms, institucijoms. Be to, Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nacionalinis teismas, tikrindamas, ar minėtos sąlygos yra įvykdytos, turi tai vertinti atsižvelgdamas į Bendrijos teisės savybes, į konkrečius sunkumus, su kuriais susiduriama ją aiškinant, ir į riziką, kad teismų praktika Bendrijos viduje gali būti skirtinga⁵¹².

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad *l'acte clair* teorija buvo suformuluota nagrinėjant prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl išaiškinimo, ir akivaizdu, kad tolesnis jos taikymas taip pat turėtų būti susijęs su tais atvejais, kai yra kalbama apie paskutinių instancijų nacionaliniams teismams numatytą galimybę nesilaikyti pareigos kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos teisės išaiškinimo. Tačiau vienoje iš bylų buvo aiškinamasi galimybė pritaikyti *l'acte clair* teoriją ir tiems atvejams, kai kyla Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimas. Jau minėtoje byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* nacionaliniam teismui kilo klausimas dėl savo kompetencijos ribų ir galimybės remtis sprendime *Cilfit ir kt.* Teisingumo Teismo suformuluota *l'acte clair* teorija, kai pagrindinėje byloje reikia aiškintis dėl taikytinos Europos Sąjungos teisės normos teisėtumo ir šios teisės normos turinys sutampa su kitos Europos Sąjungos teisės normos, kurią Teisingumo Teismas jau pripažino negaliojančia, turiniu. Teisingumo Teismas, remdamasis sprendimais *Cilfit ir kt.* ir *Intermodal Transports*⁵¹³, priminė

⁵¹¹ Taip pat žr. 1980 m. kovo 27 d. sprendimo *Denkavit italiana* (61/79, Rink., 1980, p. 1205) 16 punktą; 2000 m. vasario 10 d. sprendimo *Deutsche Telekom* (C-50/96, Rink., 2000, p. I-743) 43 punktą; sprendimo *Kühne & Heitz* 21 punktą.

⁵¹² Sprendimo *Intermodal Transports* 33–39 punktai.

⁵¹³ *Ibid.*, *Intermodal Transports* 33 punktas.

l'acte clair teorijos taikymo sąlygas ir nurodė, kad nacionaliniai teismai neturi jurisdikcijos patys pripažinti Bendrijos institucijų aktų negaliojančiais⁵¹⁴. Taigi Teisingumo Teismas, bent jau šiuo metu, yra nusprendęs, kad nėra galimybės taikyti *l'acte clair* teorijos tais atvejais, kai kyla pagrindinėje byloje taikytinos Europos Sąjungos teisės normos teisėtumo klausimas. Kaip jau minėta, generalinis advokatas byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* aršiai gynė savo poziciją, kad paskutinės instancijos nacionaliniam teismui turėtų būti suteikta galimybė pasinaudoti *l'acte clair* teorija ir tada, kai Europos Sąjungos teisės akto galiojimo klausimas kyla Teisingumo Teismui savo praktikoje jau pasisakius dėl jo, nes taip būtų gerokai sutrumpintas procesas, patvirtintas pasitikėjimas nacionaliniais teismais ir veiksmingai įgyvendinamas gero teisingumo administravimo principas⁵¹⁵. Be to, generalinis advokatas pabrėžė, kad reikalavimai *l'acte clair* teorijos taikymui nėra paminėti nei jokiam teisės akte, nei informacinio pobūdžio akte, pavyzdžiui, Informaciniame pranešime, todėl jų svarba Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nepagrįstai pabrėžiama. Ypatingos generalinio advokato kritikos sulaukė sprendime *Cilfit ir kt.* numatyta pareiga atlikti empirinį kitų valstybių narių teisės sistemų nagrinėjimą siekiant įsitikinti, kad visi kitų valstybių teismai taip pat supras ir taikys Bendrijos teisės normą. Ir pats Teisingumo Teismas šiuo metodu retai naudojasi, nors ir turi šiam tikslui labiau pritaikytą infrastruktūrą. Buvo siūloma Teisingumo Teismui atsižvelgti į tai, kad nuo 1983 m. Bendrijos teisės išmanymo lygis nacionaliniuose teismuose gerokai pakilo, todėl ankstesnėje jo jurisprudencijoje nustatytos taisyklės nebeatitinka Bendrijos teisės sistemos raidos⁵¹⁶.

Teisės doktrinoje *l'acte clair* teorijos taikymas laikomas vienu sunkiausių klausimų, susijusių su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu. Nurodoma, kad daugiausia sunkumų nacionaliniams teismams turėtų kilti tikrinant, kaip tam tikra teisės norma yra suprantama kitose valstybėse narėse, arba lyginant teisės normas, paskelbtas skirtingomis Europos Sąjungos oficialiomis kalbomis⁵¹⁷. Tai patvirtina ir patys valstybių narių teisėjai – tiek iš senųjų valstybių narių, tiek iš per pastarąjį dešimtmetį Europos Sąjungos narėmis tapusių valstybių, kurie pripažįsta, kad sunkiausia yra lyginti Europos Sąjungos teisės aktų redakcijas įvairiomis kalbomis⁵¹⁸.

⁵¹⁴ Sprendimo *Gaston Schul Douane-expediteur* 16 ir 17 punktai.

⁵¹⁵ Išvados byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* 36 punktas.

⁵¹⁶ *Ibid.*, 49, 56, 58 ir 84 punktai.

⁵¹⁷ BROBERG, M. *Op. cit.*

⁵¹⁸ *Rapport sur le rôle du juge national dans le système judiciaire européen (2007/2027(INI)). Op. cit.*

Rekomenduojama net ir tuo atveju, kai nacionaliniam teismui atrodo visiškai aišku, kaip reikėtų taikyti Europos Sąjungos teisės normą, vis tiek pasitikrinti, kokia yra Teisingumo Teismo praktika kiekvienu konkrečiu Europos Sąjungos teisės klausimu⁵¹⁹. Kartais aktyvus šios teorijos taikymas nacionaliniuose teismuose yra laikomas ne visai tinkamu būdu išreikšti savo nepriklausomumą nuo Teisingumo Teismo⁵²⁰. Ypač aktyviai *l'acte clair* teorija nacionaliniai teismai rėmėsi anksčiau, pavyzdžiui, viena aktyviausių šios teorijos taikytojų buvo Prancūzijos *Conseil d'État*. Ji teigė, jog negalima numatyti, kad nacionaliniai teismai turi kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo iš karto, kai tik iškyla Europos Sąjungos teisės taikymo klausimas, – tai daryti jie turi tik tada, kai tikrai susiduria su sunkumais⁵²¹.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nacionaliniai teismai turėtų būti atsargūs ir, sprendami dėl galimybės nesikreipti į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, vadovautis sprendimu *Köbler*⁵²². Jame Teisingumo Teismas jau parodė, kokios gali būti pasekmės, jei *l'acte clair* teorija bus netinkamai remiamasi⁵²³. Be to, paskutinių instancijų nacionaliniams teismams primenama, kad dėl teisinio tikrumo principo tinkamo įgyvendinimo ir dėl to, kad galutinis Europos Sąjungos teisės aiškinimas gali būti garantuojamas tik pateikiant Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, reikėtų išsamiai įvertinti, koks sprendimas būtų naudingesnis ne tik pačiam nacionaliniam teismui, bet ir visai Europos Sąjungos teisinei sistemai. Todėl nacionaliniams teismams siūloma vengti remtis *l'acte clair* teorija visų pirma tose bylose, kuriose kyla bendrų klausimų, susijusių su Europos Sąjungos teise, o šios teisės išaiškinimas gali padaryti didelę įtaką visoms valstybėms narėms⁵²⁴.

Dar vienas įdomus aspektas susijęs su *l'acte clair* teorijos taikymu tais atvejais, kai pagal nacionalinę teisę yra pateikiamos teisėjų atskirosios nuomonės. Pavyzdžiui, kai išsiskiria bylą nagrinėjančios teisėjų kolegijos narių nuomonė dėl

⁵¹⁹ KANNINEN, H. *Op. cit.*, p. 617.

⁵²⁰ BLANCHET, D. L'usage de la théorie de l'acte clair en droit communautaire: une hypothèse de mise en jeu de la responsabilité de l'État français du fait de la fonction juridictionnelle? [interaktyvus] *Revue trimestrielle de droit européen*. 2001 [žiūrėta 2011 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

⁵²¹ LABETOULLE, D. La question préjudicielle sous la lumière de Luxembourg. Iš *Mélanges en l'honneur de Jean-Pierre Puissechet: l'État souverain dans le monde d'aujourd'hui*. Paris: A. Pedone, 2008, p. 154.

⁵²² Sprendimas *Köbler*.

⁵²³ Sprendimas *Kühne & Heitz*.

⁵²⁴ BROBERG, M. *Op. cit.*

nagrinėjamoje byloje taikytinų Europos Sąjungos teisės normų aiškinimo ir yra pareiškiamos atskirosios nuomonės. Jei tarp bylą nagrinėjančių teisėjų nėra sutarimo dėl Europos Sąjungos teisės normos taikymo ir aiškinimo, kaip galima tikėtis, kad ir kitų valstybių narių teismams nekils sunkumų aiškinant ir taikant tą pačią Europos Sąjungos teisės normą? Manoma, jog tai, kad bylą nagrinėjančios nacionalinio teismo teisėjų kolegijos nariai nesutaria, ar išaiškintos Europos Sąjungos teisės normos yra pakankamai aiškios, kad būtų galima taikyti *l'acte clair* teoriją ir nesikreipti į Teisingumo Teismą, vis dėlto neužkerta kelio ją pritaikyti. *L'acte clair* doktrinos taikymui įtakos taip pat neturi teisėjų nuomonių dėl nagrinėjamos pagrindinės bylos faktinių aplinkybių kvalifikavimo ir nacionalinės teisės taikymo išsiskyrimas ir nacionalinio teismo teisėjų kolegijos narių sutarimas dėl galutinio sprendimo rezultato, nesutariant dėl motyvų.

Galima rasti nuomonių, kad šiuo metu taikant *l'acte clair* teoriją dviem atvejais gali kilti rizika dėl vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo: pirma, klasikinio teorijos taikymo atveju, kai nacionaliniam teismui, kuris nėra kiek neabejoja dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo ir kuris mano, kad visi kitų valstybių narių teismai tą pačią Europos Sąjungos teisės normą supras taip pat, kaip ir jis, neprivaloma kreiptis į Teisingumo Teismą; antra, *l'acte clair* teorija remiamasi aiškinant ir taikant nacionalinės teisės aktą, atsižvelgiant į nacionalinės teisės pirmenybę, ir, pavyzdžiui, manoma, jog svarbiausia, kad nacionalinės teisės aktas neprieštarautų konstitucijai, o Teisingumo Teismo pateiktas išaiškinimas ir pareiga aiškinti nacionalinės teisės aktą pagal Europos Sąjungos teisę gali lemti *contra legem* taikymą ir aiškinimą (kai toks nacionalinės teisės akto aiškinimas Europos Sąjungos teisės atžvilgiu būtų teisingas, tačiau prieštarautų konstitucijai)⁵²⁵. Apskritai *l'acte clair* teorijos taikymas ir nesikreipimas į Teisingumo Teismą yra laikoma Europos Sąjungos teisės veiksmingos raidos stabdymu, nes bet koks atsisakymas pasinaudoti galimybe kreiptis į ESTT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą užkerta kelią teismų bendradarbiavimui ir Europos Sąjungos teisės plėtrai⁵²⁶.

Paminėtinas dar vienas atvejis, kai nacionalinis teismas gali manyti, kad išnyko jo, kaip paskutinės instancijos nacionalinio teismo, pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu. Tokį pavyzdį pateikė pats nacionalinis

⁵²⁵ GROSS, N. *Op. cit.*, p. 340.

⁵²⁶ *Ibid.*, p. 342.

teismas, atsiuntęs Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje *Gomes Valente*⁵²⁷. Šioje byloje nacionalinis teismas klausė, ar tai, kad Europos Komisija nepradėjo procedūros dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo, gali turėti įtakos valstybės narės paskutinės instancijos teismo pareigai kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Teisingumo Teismas, nuosekliai laikydamasis savo jurisprudencijoje suformuluotų principų, priminė paskutinių instancijų nacionaliniams teismams priskirtos pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą svarbą. Be to, Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad jis jau yra nusprendęs, jog Europos Komisija neturi kompetencijos neginčijamai nurodyti procedūroje dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo priimamuose dokumentuose valstybės narės teisių ir pareigų arba suteikti garantijų, kad tam tikri valstybės narės veiksmai atitinka Sutarties nuostatas⁵²⁸. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, jog tai, kad Komisija nepradėjo prieš valstybę narę procedūros dėl įsipareigojimų nevykdymo, nedaro jokios įtakos paskutinės instancijos nacionaliniams teismams priskirtos pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą vykdymui.

2.2. Pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo nesilaikymo teisiniai padariniai

Teisiniai padariniai, atsirandantys, kai nacionaliniai teismai nesilaiko pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, ir konkrečiai nustatytas nacionalinių teismų atsakomybės principas Lietuvos teisės doktrinoje jau yra išsamiai tirti⁵²⁹, todėl šiame darbe bus nagrinėjami tik svarbiausi Teisingumo Teismo sprendimai, kuriuose buvo įtvirtintas šis nacionalinių teismų atsakomybės principas, o

⁵²⁷ Sprendimas *Gomes Valente*.

⁵²⁸ *Ibid.*, 17 ir 18 punktai.

⁵²⁹ VALUTYTĖ, R. Valstybių atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų sprendimų teisiniai pagrindai. *Socialinių mokslų studijos*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2009, Nr. 2 (2); VALUTYTĖ, R. Galimi konstitucinių principų bei Europos žmogaus teisių konvencijos pažeidimai įgyvendinant valstybės atsakomybę dėl EB teisę pažeidžiančių galutinės instancijos teismų veikų. *Socialinių mokslų studijos*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2009, Nr. 3 (3); VAITKEVIČIŪTĖ, A. Valstybių narių atsakomybė už žalą pažeidus Europos Sąjungos teisę. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai. Teisė*. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedra. Vilnius, 2010.

detaliau bus aptariamoms kitoms, Lietuvos teisės doktrinoje neanalizuotoms, galimos tokios pareigos nesilaikymo pasekmės⁵³⁰.

Teisingumo Teismas sprendimuose *Komisija prieš Italiją* ir *Köbler*⁵³¹ suformulavo valstybės narės atsakomybės už nacionalinio teismo padarytą Europos Sąjungos teisės pažeidimą principą. Jis nurodė, jog pagal EB sutarties 226 straipsnį [SESV 258 straipsnį] pripažinti, kad valstybė narė neįvykdė įsipareigojimų, galima neatsižvelgiant į tai, dėl kurios šios valstybės institucijos veiksmų ar neveikimo įsipareigojimai neįvykdyti, net jei tai yra konstituciniu požiūriu nepriklausoma institucija, o Komisija gali pradėti procedūrą prieš valstybę narę dėl įsipareigojimų nevykdymo⁵³².

Teisingumo Teismas byloje *Köbler* nusprendė, kad principas, pagal kurį valstybės narės privalo atlyginti joms inkriminuojamam Europos Sąjungos teisės pažeidimu asmenims padarytą žalą, taikytinas ir tuo atveju, kai pažeidimas buvo padarytas paskutinės instancijos nacionalinio teismo sprendimu. Jeigu pažeista Europos Sąjungos teisės norma buvo siekiama suteikti asmenims tam tikrų teisių, toks pažeidimas yra laikomas pakankamai rimtu ir pripažįstama, kad yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp šio pažeidimo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos. Spręsdamas, ar Europos Sąjungos teisės pažeidimas yra pakankamai rimtas, kai jį padarė paskutinės instancijos nacionalinis teismas priimdamas sprendimą, kompetentingas nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į teismo funkcijos specifiką, turi nustatyti, ar pažeidimas yra akivaizdus. Ginčus dėl tokios žalos atlyginimo kompetentingą spręsti teismą kiekviena valstybė narė skiria pagal savo teisės sistemą. Byloje *Köbler* Teisingumo Teismas patikslino, jog, atsižvelgiant į pagrindinės bylos aplinkybes, 1998 m. birželio 24 d. sprendimu *Verwaltungsgerichtshof* padarytas

⁵³⁰ Norėtusi atkreipti dėmesį, jog Lietuvos teisės doktrinoje kartais nepagrįstai daromos išvados, kad nacionalinių teismų pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą, kai kyla Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimas, laikymasis nėra efektyviai kontroliuojamas [žr. JURGELAITIENĖ, G.; ir ŠIMANSKIS, K. *Op. cit.* Reikia priminti, kad jau ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje esama konkrečių pavyzdžių, kai būtent atliktus patikrinimą, kaip nacionaliniai teismai laikosi minėtos pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą, buvo nuspręsta, jog valstybės narės nesilaiko prisiimtų įsipareigojimų.

⁵³¹ Sprendimo *Komisija prieš Italiją* (C-129/00) 29 punktą; sprendimas *Köbler*.

⁵³² Sprendime *Komisija prieš Italiją* (C-129/00) Teisingumo Teismas konstatavo: „Nepakeisdama 1990 m. gruodžio 29 d. Įstatymo Nr. 428 „Disposizioni per l'adempimento di obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia alle Comunità europee (legge comunitaria per il 1990)“ (Nuostatos, kuriomis įgyvendinami iš Italijos narystės Europos Bendrijoje kylantys įsipareigojimai (Bendrijos teisės aktas 1990 m.)) 29 straipsnio 2 dalies, kurią administracija ir daugelis teismų, įskaitant Corte suprema di cassazione (Aukščiausiasis Kasacinis Teismas, Italija), aiškina taip, kad mokesčių mokėtojui tampa pernelyg sunku įgyvendinti teisę susigrąžinti pažeidžiant Bendrijos taisyklės surinktus mokesčius, Italijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal EB sutartį“.

Bendrijos teisės pažeidimas nėra toks akivaizdus, kad pagal Bendrijos teisę kultū valstybės narės atsakomybė už vieno iš jos paskutinės instancijos teismų sprendimą.

Teisingumo Teismas byloje *Köbler* suformuluotas taisykles turėjo galimybę patikslinti sprendime *Traghetti del Mediterraneo*⁵³³, kuris buvo priimtas vėliau, išnagrinėjus Italijos *Tribunale di Genova* (Ženevos teismas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą tiriant *Traghetti del Mediterraneo SpA* ieškinį prieš Italijos Respubliką dėl atlyginimo žalos, atsiradusios dėl to, kad *Corte suprema di cassazione* (Aukščiausiasis kasacinis teismas, Italija) klaidingai išaiškino su konkurencija ir valstybės pagalba susijusias Europos Sąjungos teisės normas, o ypač dėl to, kad šis teismas atmetė ieškovės prašymą pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus dėl Europos Sąjungos teisės išaiškinimo. Teisingumo Teismas po to, kai buvo priimtas sprendimas byloje *Köbler*, kreipėsi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį Italijos teismą ir klausė, ar jis, atsižvelgdamas į sprendimą *Köbler*, vis dar mano, kad būtina toliau nagrinėti jo prašymą⁵³⁴. Atsakydamas į Teisingumo Teismo paklausimą, *Tribunale di Genova* nurodė, kad sprendime *Köbler* buvo atsakyta tik į dalį jo pateiktų prejudicinių klausimų, todėl, jo nuomone, Teisingumo Teismo atsakymas į jo prejudicinius klausimus jam būtų labai naudingas galutiniam sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

Sprendime *Traghetti del Mediterraneo* Teisingumo Teismas pirmiausia pažymėjo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamos bylos dalykas yra ieškinys dėl valstybės atsakomybės, susijusios su aukščiausiojo teismo priimtu neapskundžiamu sprendimu. Todėl, Teisingumo Teismo nuomone, iš esmės reikia suprasti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori sužinoti, ar Europos Sąjungos teisė, ypač minėtame sprendime *Köbler* įtvirtinti valstybės narės atsakomybės principai, draudžia tokias nacionalinės teisės nuostatas, kaip nagrinėjamosios pagrindinėje byloje, kurios, pirma, visiškai pašalina valstybės narės atsakomybę už žalą privatiems asmenims, kurią lėmė paskutinės instancijos nacionalinio teismo padarytas Europos Sąjungos teisės pažeidimas – šio teismo atlikto teisės normų išaiškinimo arba faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimo rezultatas, ir, antra, kurios valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusizengimo atvejais⁵³⁵.

⁵³³ 2006 m. birželio 13 d. sprendimas *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, Rink., 2006, p. I-5177).

⁵³⁴ *Ibid.*, 21 punktas.

⁵³⁵ *Ibid.*, 24 punktas.

Teisingumo Teismas, remdamasis būtent tuo argumentu, kad teisminė valdžia atlieka pagrindinį vaidmenį apsaugant iš Europos Sąjungos teisės normų kylančias privačių asmenų teises, ir ta aplinkybe, kad paskutine instancija nagrinėjantis bylas teismas jau pagal patį apibrėžimą yra paskutinė instancija, kurioje privatūs asmenys gali savo teises ginti remdamiesi Europos Sąjungos teise, padarė išvadą, jog asmenų teisių apsauga susilpnėtų ir šias teises suteikiančių Europos Sąjungos teisės normų veiksmingumas taptų abejotinas, jei privatūs asmenys negalėtų tam tikromis sąlygomis gauti žalos, padarytos paskutinės instancijos nacionalinio teismo priimtu sprendimu, kuriuo pažeista Europos Sąjungos teisė, atlyginimo. Be to, Teisingumo Teismas priminė, kad jis yra nusprendęs, jog valstybės narės atsakomybė gali kilti tik išskirtiniais atvejais, kai paskutinės instancijos nacionalinis teismas akivaizdžiai pažeidė taikomą teisę. Nustatydamas, ar ši sąlyga įvykdyta, nacionalinis teismas, gavęs prašymą atlyginti žalą, šiuo aspektu turi atsižvelgti į visus elementus, apibūdinančius jam nurodytą situaciją, t. y. į pažeistos taisyklės aiškumą ir tikslumą, į tai, ar pažeidimas tyčinis, ar teisės klaida pateisinama, prireikus – į Bendrijos institucijos nuostatą ir į atitinkamo teismo atsisakymą įvykdyti savo pareigą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo pagal EB sutarties 234 straipsnio trečią pastraipą [SESV 267 straipsnio trečią pastraipą]⁵³⁶.

Sprendime *Traghetti del Mediterraneo* Teisingumo Teismas konstatavo: Bendrijos teisė draudžia nacionalinės teisės aktus, kurie bendrai pašalina valstybės narės atsakomybę už žalą privatiems asmenims, padarytą Bendrijos teisės pažeidimu, priskiriamu nacionaliniam paskutinėje instancijoje sprendžiančiam teismui, remiantis tuo, kad šį pažeidimą lėmė teismo atliktas teisės normų išaiškinimas ir faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimas; Bendrijos teisė taip pat draudžia nacionalinės teisės aktus, kurie valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusizengimo atvejais, jei toks apribojimas lemia tai, kad pašalinama atitinkamos valstybės narės atsakomybė kitais atvejais, kai padaromas akivaizdus taikomos teisės pažeidimas, apibūdintas sprendimo *Köbler* 53–56 punktuose.

Išnagrinėjus svarbiausius Teisingumo Teismo sprendimus, kuriuose jis suformulavo valstybių narių atsakomybės už nacionalinių teismų padarytus Europos Sąjungos teisės pažeidimus principą, toliau bus analizuojama, kokių dar padarinių, be paminėtos valstybės narės atsakomybės už įsipareigojimų nesilaikymą, gali atsirasti,

⁵³⁶ *Ibid.*, 31 ir 32 punktai.

jei nacionalinis teismas nevykdo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo.

Be paminėtų teisinių padarinių, atsirandančių tuo atveju, kai nacionaliniai teismai nesilaiko pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, gali atsirasti ir kitų teisinių padarinių, taip pat ir neteisinių padarinių.

Pareigos nesilaikymo fakto pavišėjimas Europos Sąjungos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose metinėse apžvalgose ir doktrinoje. Iki 2008 m. Teisingumo Teismo Tyrimų ir dokumentacijos skyrius rengdavo metines apžvalgas, kaip nacionaliniai teismai taiko Europos Sąjungos teisę⁵³⁷. Šias apžvalgas skelbdavo ir Komisija, pridėdama ją prie savo kasmetinės ataskaitos. Jose, be konkrečių įdomesnių Europos Sąjungos teisės taikymo valstybių narių teismuose pavyzdžių, buvo nurodomi ir tie atvejai, kai nacionaliniai teismai, kuriems buvo priskirta pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, nesilaikė šios pareigos. Taip nacionalinis teismas, kuris netinkamai vykdė jam priskirtą pareigą, susijusią su Europos Sąjungos teisės taikymu, konkrečiai – su prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, būdavo viešai nurodomas kaip Europos Sąjungos teisės pažeidėjas.

Rengiant apžvalgas būdavo pateikiama informacija trimis klausimais⁵³⁸: apie nacionalinius teismus, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami ir kurie nesikreipė į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu; apie reikšmingus nacionalinių teismų sprendimus, priimtus po to, kai nacionalinėje teisėje buvo priimti teisės aktai, skirti specialiosioms Tarybos nustatytoms teisinėms priemonėms, susijusioms su policijos ir teismų bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose, įgyvendinti; apie kitus nacionalinių teismų sprendimus, išsiskyrusius naujoviškumu. Pavyzdžiui, paskutinėje 2008 m. pristatytoje apžvalgoje buvo paminėti atvejai, kai nacionaliniai teismai nagrinėjo bylas, kuriose buvo kilę klausimų, susijusių su Europos Sąjungos teisės aiškinimu ir taikymu, tačiau jie nepasinaudojo galimybe kreiptis į Teisingumo Teismą, būtent: Vokietijos *Bundesgerichtshof* (Federalinis Teisingumo Teismas), Belgijos *Cour constitutionnelle* ir *Cour de cassation* (Konstitucinis Teismas ir Kasacinis Teismas), Ispanijos *Tribunal*

⁵³⁷ Europos Bendrijų Teisingumo Teismo metinio pranešimo dėl Bendrijos teisės taikymo priežiūros priedas. Bendrijos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose apžvalga [žiūrėta 2011 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7064/>.

⁵³⁸ Europos Bendrijų Teisingumo Teismo metinio pranešimo dėl Bendrijos teisės taikymo priežiūros priedas. Bendrijos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose apžvalga, 2008 [žiūrėta 2011 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-09/fr_apercu_2007.pdf>.

Supremo (Aukščiausiasis Teismas), Slovakijos *Ústavný súd* (Konstitucinis Teismas) ir kt. Lietuvos teismai nepaminėti nė vienoje iš trijų po įstojimo į Europos Sąjungą paskelbtų apžvalgų (pavyzdžiui, 2005–2007 m.).

Šiuo metu Europos Sąjungos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose apžvalga neberengiama, tačiau susipažinti su aukščiausiųjų nacionalinių teismų sprendimais galima ir specialiose interneto svetainėse, kuriose galima rasti nacionalinių teismų sprendimų santraukų ir nuorodų į teisės doktrinos šaltinius, kuriuose tie sprendimai buvo analizuojami, todėl nemalonaus viešumo grėsmė nacionaliniams teismams išlieka tuo atveju, kai jie priima sprendimus, kuriuose Europos Sąjungos teisė netinkamai taikoma. Pavyzdžiui, interneto svetainėje *dec.nat* yra skelbiami nacionalinių teismų sprendimai, kuriuose buvo taikyta Europos Sąjungos teisė, o visą joje skelbiamą informaciją rengia Teisingumo Teismo Tyrimų ir dokumentacijos skyrius⁵³⁹.

Nacionalinių teismų praktika, taip pat ir susijusioji su Europos Sąjungos teisės taikymu, yra analizuojama teisės doktrinoje⁵⁴⁰. Akivaizdu, kad nemažai dėmesio sulaukia paskutinių instancijų nacionalinių teismų jurisprudencija, kuri svarbi ne tik dėl joje formuluojamų nacionalinės teisės aktų aiškinimo taisyklių, bet ir dėl Europos Sąjungos teisės taikymo. Pavyzdžiui, Italijos *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba), priėmusi 2005 m. rugpjūčio 8 d. sprendimą, teisės doktrinoje sulaukė nemažai kritikos, nes iki tol ji gana aktyviai naudojosi prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, o šį kartą nusprendė nevykdyti savo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, nors ir buvo akivaizdu, kad jo išaiškinimas būtų naudingas sprendimui priimti. Tuo tarpu *Consiglio di Stato* nusprendė, kad kai klausimas yra susijęs su pagrindinėmis asmens teisėmis, jis patenka išskirtinai į valstybių narių suvereniteto sritį, todėl šioje srityje priimdamos sprendimus jos yra visiškai laisvos. Teisės doktrinoje šis *Consiglio di Stato* sprendimas buvo įvertintas kaip suformulavimas naujos taisyklės, pagal kurią galima nesikreipti į Teisingumo Teismą, jei manoma, kad prejudicinis sprendimas, kuriame pateikiamas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas, gali užkirsti kelią taikyti nacionalinės teisės normą, užtikrinančią pagrindinių asmens teisių apsaugą⁵⁴¹.

⁵³⁹ Europos Sąjungos aukščiausiųjų administracinių teismų asociacija. http://www.juradmin.eu/fr/jurisprudence/jurisprudence_fr.lasso?page=search.

⁵⁴⁰ NAÛMÉ, C. *Le renvoi préjudiciel en droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2007, p. 46–48.

⁵⁴¹ DANIELE, L. *Op. cit.*, p. 68 ir 76–78.

Galimi ir kiti teisiniai padariniai.

– *Galimybė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo perleidžiama žemesnės instancijos nacionaliniam teismui.* Tais atvejais, kai paskutinės instancijos nacionalinis teismas nevykdo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą, žemesnės instancijos nacionaliniai teismai tokia galimybe dažniausiai iš karto pasinaudoja. Nagrinėtoje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje jau buvo tokių pavyzdžių, kai žemesnės instancijos nacionaliniai teismai, manydami, kad aukštesnės instancijos nacionalinio teismo priimtame sprendime buvo netinkamai taikyta Europos Sąjungos teisė, nusprendė kreiptis su prejudiciniu klausimu į Teisingumo Teismą⁵⁴².

– *Galimybė pateikti konstitucinį skundą dėl pažeistos konstitucinės teisės į teisingą teismą.* Pavyzdžiui, pagal Vokietijos ir Austrijos nacionalinę teisę tuo atveju, kai paskutinės instancijos nacionalinis teismas nesikreipia į Teisingumo Teismą, yra numatyta galimybė konstitucine tvarka apskusti tokį sprendimą dėl konstitucinės teisės į teisingą teismą pažeidimo.

– *Galimybė kreiptis į EŽTT dėl EŽTK pažeidimo.* Iš EŽTT jurisprudencijos matyti, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas gali būti svarbus ir Strasbūro teisme vykstančiame procese, o dažniausiai apie tai kalbama, kai yra kreipiamasi dėl EŽTK 6 straipsnio pažeidimo. Pavyzdžiui, sprendime *Bosphorus prieš Airiją*⁵⁴³ EŽTT nurodė, kad tam tikrais atvejais aukščiausiosios instancijos teismui atsisakius kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą gali būti pripažįstama, jog buvo pažeistas EŽTK 6 straipsnis⁵⁴⁴. EŽTT sprendimas *Bosphorus prieš Airiją* apibūdinamas kaip „taikos sutartis“ tarp Europos Sąjungos ir EŽTK, taip pat pažymima, kad jis tik patvirtino, jog tiek Europos Sąjungos teisės sistema, tiek EŽTK sistema gali veikti kaip dvi viena kitą papildančios ir tarpusavyje bendradarbiaujančios sistemos, abi kartu galinčios garantuoti dar geresnę žmogaus teisių apsaugą abiem lygiais⁵⁴⁵. Taip pat pažymima, kad minėtame sprendime EŽTT

⁵⁴² Sprendimai *Elchinov* ir *Interdil*.

⁵⁴³ EŽTT 2005 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Bosphorus prieš Airiją* (peticijos Nr. 45036/98).

⁵⁴⁴ NAÔMÉ, C. *Le renvoi préjudiciel en droit européen.*, p. 50 ir 51; SAURON, J.-L. *Procédures devant les juridictions de l'Union européenne et devant la CEDH.* Paris: Gualino éditeur, Lextenso éditions, 2010, p. 112.

⁵⁴⁵ JOČIENĖ, D. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės saktykis. *Jurisprudencija: Mokslo darbai.* Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (99), p. 22.

pabrėžė nacionalinių teismų vaidmens taikant Europos Sąjungos teisę svarbą ir prejudicinio sprendimo priėmimo proceso reikšmingumą^{546 547}.

EŽTT taip pat yra nurodęs, kad EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] yra įtvirtinta pareiga paskutinių instancijų teismams kreiptis dėl prejudicinio sprendimo ir kad ši pareiga nėra absoliuti, nes Teisingumo Teismo sprendime *Cilfit ir kt.* buvo nustatytos šios pareigos išimtys. Strasbūro teismas taip pat pažymėjo, kad EŽTK negarantuojama teisė prejudicine tvarka bylą perduoti kitai teisminei instancijai, nesvarbu, ar tai būtų nacionalinis, ar tarptautinis teismas. EŽTT nuomone, prejudicinio sprendimo priėmimo procesas nėra visiškai nutolęs nuo EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos kiekvieno asmens teisės į teisingą teismą, o šis straipsnis taip pat nukreipia į kompetentingą teismą, kuris, taikydamas teisės normas, išnagrinėja ginčą. Be to, Strasbūro teismas atkreipė dėmesį į tai, kad EŽTK 6 straipsnyje įtvirtinta teisė į teisingą teismą Europos Sąjungos teisinėje sistemoje įgyja tam tikrą specifiką. Tinkamas SESV 267 straipsnio trečios pastraipos įgyvendinimas yra, kaip nurodė Teisingumo Teismas, „tinkamas ir vienodas Sąjungos teisės aiškinimas ir taikymas“, o šia nuostata siekiamas pagrindinis tikslas – „užtikrinti, kad nebūtų neatitikimų Europos Sąjungoje taikant Europos Sąjungos teisę nacionaliniuose teismuose“⁵⁴⁸. Strasbūro teismas pažymėjo, jog neatmetama, kad kai yra nustatyta teisė pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu (nesvarbu, ar tai būtų nacionalinis, ar Europos Sąjungos teismas, kuriame vyksta šis procesas), nacionalinio teismo atsisakymas pasinaudoti šia galimybe tam tikromis aplinkybėmis gali būti vertinamas kaip teisės į teisingą teismą pažeidimas, net jei tokį sprendimą priėmė ne paskutinės instancijos nacionalinis teismas. Teisingo proceso pažeidimu būtų galima laikyti atvejį, kai tokį sprendimą nacionalinis teismas priima tam tikru požiūriu savavališkai, t. y. atsisako kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, nors taikytinose teisės normose nenumatyta priskirtos pareigos išimčių ar tam tikrų galimybių palengvinti pareigos kreiptis įgyvendinimą, o priimtas sprendimas nepagrįstas minėtomis teisės normomis ir nėra pakankamai motyvuotas. Strasbūro

⁵⁴⁶ LENAERTS, K. Le Traité de Lisbonne et la protection juridictionnelle des particuliers en droit de l'Union. Cahiers de droit européen. Bruxelles: Bruylant, 2009, n° 5–6, p. 715.

⁵⁴⁷ Byloje *Centro Europa 7 S.r.l. ir Di Stefano prieš Italiją* (peticijos Nr. 38433/09) EŽTT atsižvelgė į Teisingumo Teismo priimtą sprendimą.

⁵⁴⁸ EŽTT 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimo *Ullens de Schooten ir Rezabek prieš Belgiją* (peticijų Nr. 3989/07 ir 38353/07) 55–58 punktai. Taip pat žr. EŽTT 1999 m. birželio 8 d. sprendimą *Predil Anstalt S.A. prieš Italiją* (peticijos Nr. 31993/96); 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimą *Herma prieš Vokietiją* (peticijos Nr. 54193/07).

teismas pabrėžė, kad kai nacionaliniai teismai tokiomis aplinkybėmis atsisako vykdyti pareigą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalį jie turi pareigą motyvuoti tokį atsisakymą, vadovaudamiesi taikytina teise, juo labiau tuo atveju, kai nebuvo numatyta tokios pareigos nesilaikymo išimties. EŽTT pabrėžė, kad jei minėtas atvejis skunde būtų nurodytas kaip EŽTK 6 straipsnio pažeidimas, jis turėtų patikrinti, ar buvo laikomasi minėto reikalavimo motyvuoti⁵⁴⁹.

Be to, Strasbūro teismas dar atkreipė dėmesį į tai, kad taikant SESV 267 straipsnio trečią pastraipą nacionaliniai teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami ir kurie atsisako kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos teisės išaiškinimo, turi motyvuoti tokį sprendimą vadovaudamiesi Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuluotomis taisyklėmis dėl pareigos laikymosi išimčių. Pagal Teisingumo Teismo sprendimą byloje *Cilfit ir kt.* nacionalinis teismas turėtų nurodyti priežastis, dėl kurių mano, kad jo nagrinėjamoje pagrindinėje byloje nebūtų naudinga pateikti prejudicinį klausimą arba kad šioje byloje taikytiną Europos Sąjungos teisės normą Teisingumo Teismas jau aiškino, arba kad ši norma yra visiškai aiški ir dėl jos taikymo nekyla jokių pagrįstų abejonių⁵⁵⁰. Strasbūro teismas, nustatęs, kad nacionalinis teismas laikėsi visų jo nurodytų reikalavimų, nusprendė, kad EŽTK 6 straipsnio 1 dalis nebuvo pažeista⁵⁵¹.

3. Galimybė apskusti procesinį dokumentą, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą

Nacionalinis teismas gali pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą, jei nustato, kad sprendimui priimti jo nagrinėjamoje byloje yra būtinas ESTT sprendimas dėl vienos ar kelių Europos Sąjungos teisės normų išaiškinimo arba dėl šių teisės normų galiojimo, tačiau tik pats nacionalinis teismas gali geriausiai įvertinti, kurioje proceso stadijoje reikėtų pateikti tokį prejudicinį klausimą⁵⁵².

Informaciniame pranešime taip pat patikslinama, jog pageidautina, kad sprendimas pateikti prejudicinį klausimą būtų priimtas toje proceso stadijoje, kurioje

⁵⁴⁹ Sprendimo *Ullens de Schooten ir Rezabek prieš Belgiją* 59–61 punktai.

⁵⁵⁰ *Ibid.*, 62 punktas.

⁵⁵¹ *Ibid.*

⁵⁵² Informacinio pranešimo 18 punktas.

prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikiantis nacionalinis teismas gali apibrėžti faktinius ir teisinius jam iškilusios teisinės problemos aspektus, taigi, pateikti Teisingumo Teismui visą medžiagą, leisiančią pririnkus patikrinti, ar Europos Sąjungos teisė apskritai taikytina pagrindinėje byloje. Kartu nurodoma, kad geresnio teisingumo vykdymo sumetimais prejudicinį klausimą taip pat gali būti naudinga suformuluoti išklašius bylos šalis⁵⁵³.

Teisės doktrinoje dėl minėtų Teisingumo Teismo praktinių pasiūlymų nacionaliniam teismui, kada reikėtų priimti sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu klausimu, patikslinama, jog svarbiausia nacionaliniam teismui nepamiršti, kad nerekomenduojama tokį sprendimą priimti labai ankstyvoje proceso stadijoje, nes tai jam gali sutrukdyti pateikti visą reikalingą informaciją apie faktines pagrindinės bylos aplinkybes ir tinkamai paaiškinti, kodėl jam reikia Europos Sąjungos teisės išaiškavimo galutiniam sprendimui pagrindinėje byloje priimti⁵⁵⁴.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje, primindamas, kad SESV 267 straipsnyje yra įtvirtinta tarp teismų vykstanti bendradarbiavimo procedūra, nurodo, kad iniciatyvos teisė šiame procese priklauso tik valstybės narės teismui, o pagrindinės bylos šalims suteikiama tik teisė pristatyti savo poziciją dėl galimybės ar būtinybės pagrindinėje byloje pasinaudoti prejudicinio sprendimo priėmimo procesu⁵⁵⁵, tačiau jos negali pakeisti nacionalinio teismo suformuluotų prejudicinių klausimų, todėl ir visi panašaus pobūdžio prašymai, pareikšti Teisingumo Teismui rašytinėse pastabose, jo yra atmetami⁵⁵⁶.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje taip pat yra įtvirtinta taisyklė, – kaip jau minėta, Informaciniame pranešime nurodyta kaip neprivalomas praktinis patarimas, – pagal kurią nacionalinis teismas priima sprendimą, kokioje nacionalinio proceso stadijoje, neatsižvelgiant į tai, kokį sprendimą joje turės priimti⁵⁵⁷, būtų tinkamiausia pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą⁵⁵⁸. Pavyzdžiui,

⁵⁵³ *Ibid.*, 19 punktas.

⁵⁵⁴ WATHELET, M. *Contentieux européen.*, p. 339.

⁵⁵⁵ 2009 m. spalio 15 d. sprendimo *Acosef* (C-196/08, Rink., 2009, p. I-9913) 34 punktas.

⁵⁵⁶ 2011 m. balandžio 11 d. sprendimo *Vlaamse Dierenartsenvereniging ir Janssens* (C-42/10, C-45/10 ir C-57/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 43 punktas.

⁵⁵⁷ 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimo *San Giorgio* (199/82, Rink., 1983, p. 3595) 8 punktas.

⁵⁵⁸ Žr. 1981 m. kovo 10 d. sprendimo *Irish Creamery Milk Suppliers Association ir kt.* (36/80 ir 71/80, Rink., 1981, p. 735) 5 punktą; 1984 m. liepos 10 d. sprendimo *Campus Oil ir kt.* (72/83, Rink., 1984, p. 2727) 10 punktą; 1998 m. lapkričio 19 d. sprendimo *Høj Pedersen ir kt.* (C-66/96, Rink., p. I-7327) 45 ir 46 punktus; 2000 m. kovo 30 d. sprendimo *JämO* (C-236/98, Rink., 2000, p. I-2198) 30 punktą; 2003 m. birželio 12 d. sprendimo *Schmidberger* (C-112/00, Rink., 2003, p. I-5659) 39 punktą; 2007 m. balandžio 17 d. sprendimo *AGM-COS.MET* (C-470/03, Rink., 2007, p. I-2749) 45 punktą; 2008 m.

pagal Jungtinės Karalystės teisę, kai vyksta išankstinis teismo posėdis dėl teisės klausimo, bylą nagrinėjantis teismas daro prielaidą, kad faktai yra tokie, kokius nurodė ieškovas. *Employment Tribunal London South* (Pietų Londono apeliacinis darbo teismas), vykstant išankstiniam posėdžiui manydamas, kad jo nagrinėjamoje byloje kyla Europos Sąjungos teisės išaiškinimo klausimų, nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus. Nyderlandų vyriausybė pateiktose rašytinėse pastabose prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimą kėlė remdamasi tuo, kad kalbama apie išankstinius klausimus, kilusius išankstiniame posėdyje, kai dar nebuvo nustatytos visos ginčo aplinkybės. Teisingumo Teismas, atsakydamas į abejonę dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą, pažymėjo, kad kai yra toks išankstinis posėdis, nacionalinis teismas daro prielaidą, jog nurodyti faktai yra tokie, kokius nurodė ieškovas, o atsižvelgiant į tai, kad EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] yra įtvirtinta Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų glaudaus bendradarbiavimo procedūra, pagrįsta jų funkcijų pasidalijimu, tik nacionalinis teismas sprendžia, kokioje bylos stadijoje Teisingumo Teismui tinkamiausia pateikti prejudicinį klausimą ir patikrinti visas pagrindinės bylos šalių nurodytas prielaidas dėl faktinių bylos aplinkybių, jei mano, kad tai yra reikalinga⁵⁵⁹.

Sprendime *AGM-COS.MET* Teisingumo Teismas, įvertinęs visą procesiniame dokumente, kuriame nacionalinis teismas išdėstė savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nurodytą informaciją apie faktines ir teisines pagrindinės bylos aplinkybes, nusprendė, jog negalima daryti išvados, kad prejudiciniai klausimai buvo pateikti tokioje nacionalinio proceso stadijoje, kurioje Teisingumo Teismas negalėtų įvertinti jų svarbos pagrindinio ginčo išsprendimui⁵⁶⁰.

Tuo tarpu nagrinėjant bylą *Pohotovost'* Teisingumo Teismui pateiktose rašytinėse pastabose prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą klausimas buvo keliamas atsižvelgiant į tai, kad ši prašymą pateikęs nacionalinis teismas neįvykdė savo pareigos dar prieš kreipdamasis į Teisingumo Teismą pagal SESV 267 straipsnyje numatytą procesą išnagrinėti nacionalinės teisės taikymo klausimus. Teisingumo Teismas priminė, kad nors tam tikromis aplinkybėmis gali būti naudinga

liepos 17 d. sprendimo *Coleman* (C-303/06, Rink., 2008, p. I-5603) 29 punktą; sprendimo *Les Vergers du Vieux Tauves* 20 punktą.

⁵⁵⁹ Sprendimo *Coleman* 26–29 ir 31 punktai.

⁵⁶⁰ Sprendimo *AGM-COS.MET* 47 punktą.

prieš kreipiantis į ESTT visiškai išspręsti vidaus teisės taikymo problemas, nacionaliniai teismai turi plačiausius įgaliojimus nuspręsti, kada reikia kreiptis į Teisingumo Teismą, kai mano, jog jų nagrinėjamoje pagrindinėje byloje kilo klausimų dėl Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo ar galiojimo⁵⁶¹. Teisingumo Teismas priėmė nagrinėti procesinį dokumentą, kuriuo buvo prašoma priimti prejudicinį sprendimą.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jis valstybės narės teismams teikia rekomendacijas dėl tinkamo teisingumo vykdymo. Pavyzdžiui, nors dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] ir nėra nurodyta sąlygos, kad tai turi būti daroma po teisminių ginčų, tačiau Teisingumo Teismas, nors ir pabrėžė, kad galutinį sprendimą, ar naudinga išklaudyti pagrindinės bylos šalis, turi priimti nacionalinis teismas, tačiau nurodė, kad teisminiai ginčai galėtų būti naudingi priimant sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą⁵⁶².

Įdomų klausimą, susijusį su proceso nacionaliniame teisme pobūdžiu, Teisingumo Teismas sprendė byloje *Kelly*⁵⁶³ nagrinėdamas *Ard-Chúirt (High Court)* (Aukščiausiasis Teismas, Airija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Vykstant procesui pagrindinėje byloje P. Kelly pateikė *Ard-Chúirt* prašymą, kuriuo šio teismo prašė kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Nacionalinis teismas iš pradžių nusprendė, kad toks prašymas būtų per ankstyvas, bet vėliau padarė išvadą, kad jam kilo abejonių dėl to, ar nacionalinė teisė atitinka Europos Sąjungos teisės reikalavimus, ir nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą bei pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus. Vienu iš jų jis Teisingumo Teismo klausė, ar SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatytos pareigos pobūdis skiriasi pagal tai, ar atitinkamoje valstybėje narėje yra dispozityvumo principu grindžiama, ar inkvizicinė teisinė sistema, o jei jos skiriasi, koks skirtumas yra esminis. Ieškovas pagrindinėje byloje tvirtino, kad nacionalinio teismo, sprendžiančio pagal dispozityvumo principu grindžiamą sistemą, pareiga pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus yra platesnė nei valstybės narės, kurioje yra inkvizicinė teisinė sistema, teismo, nes dispozityvumo principu grindžiamoje sistemoje būtent šalys, o ne pats teismas nulemia proceso formą, turinį ir ritmą. Taigi,

⁵⁶¹ Nutarties *Pohotovost'* 32 ir 33 punktai.

⁵⁶² 1978 m. birželio 28 d. sprendimo *Simmenthal* (70/77, Rink., 1978, p. 1453) 10 ir 11 punktai; 1993 m. spalio 20 d. sprendimo *Balocchi* (C-10/92, Rink., 1993, p. I-5105) 13 ir 14 punktai; sprendimo *Eurico Italia ir kt.* 11 punktas.

⁵⁶³ Sprendimas *Kelly*.

ieškovo nuomone, šioje sistemoje nacionalinis teismas iš esmės negali keisti šalies iškelto klausimo ir pateikti Teisingumo Teismui savo paties nuomonės dėl to, kaip toks klausimas turi būti išspręstas⁵⁶⁴.

Teisingumo Teismas konstatavo, kad nors nacionalinis teismas pagal nacionalinę teisę ir turi teisę paprašyti savo nagrinėjamos bylos šalių pasiūlyti formuluotę, kaip vėliau galėtų būti išdėstyti Teisingumo Teismui teikiami prejudiciniai klausimai, vis dėlto galutinį sprendimą tiek dėl klausimų formos, tiek dėl jų turinio priima pats nacionalinis teismas. Teisingumo Teismo pozicija, išreikšta byloje *Kelly*, jau sulaukė teigiamų vertinimų teisės doktrinoje⁵⁶⁵, kurioje pabrėžiama, kad SESV 267 straipsnio trečioje pastraipoje numatytos pareigos pobūdis pagal tai, ar atitinkamoje valstybėje narėje yra dispozityvumo principu grindžiama, ar inkvizicinė teisinė sistema, nesiskiria.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje taip pat yra pažymėjęs, kad jis nesprenžia kompetencijos pasidalijimo tarp atskirų instancijų valstybių narių teismų klausimų, nors jie iškiltų būtent dėl Europos Sąjungos teisės taikymo. Tačiau jis nurodė, kad gali išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatas, kurios padėtų valstybės narės teismui pačiam išspręsti kompetencijos pasiskirstymo tarp nacionalinių teismų klausimą⁵⁶⁶.

Europos Sąjungos valstybėse narėse taikomų nacionalinės proceso teisės normų įvairovę ir jomis nustatomų reikalavimų, kuriais kartu su Europos Sąjungos teisėje ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuluotomis taisyklėmis turi vadovautis nacionaliniai teismai, patvirtina ir Teisingumo Teismo nagrinėta byla *VB Pénzügyi Lízing*⁵⁶⁷. Joje prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui pateikęs Vengrijos *Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság* (Budapešto pirmosios ir antrosios apylinkės teismas) norėjo sužinoti, ar nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią nacionalinis teismas, nusprendęs pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, tuo pačiu metu, kai inicijuoja prejudicinio sprendimo priėmimo procesą Teisingumo Teisme, *ex officio* apie tokį savo sprendimą turi

⁵⁶⁴ *Ibid.*, 58, 65 ir 66 punktai.

⁵⁶⁵ DRIGUEZ, L. Preuve des discriminations. Renvoi préjudiciel. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 10, p. 40.

⁵⁶⁶ 1985 m. liepos 9 d. sprendimo *Bozzetti prieš Invernizzi* (179/84, Rink., 1985, p. 2301) 17 punktas; sprendimo *Ministero delle Finanze prieš IN.CO.GE. '90 ir kt.* 14 ir 15 punktai.

⁵⁶⁷ Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing* 22–25 punktai.

informuoti savo valstybės narės teisingumo ministrą, prieštarauja Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnio 1 daliai⁵⁶⁸.

Teisingumo Teismas pažymėjo, jog Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nacionalinis teismas Teisingumo Teismui praneša apie sprendimą, kuriuo sustabdomas pagrindinės bylos nagrinėjimas, o byla perduodama Teisingumo Teismui, ir kad paskui Teismo kancleris apie tokį sprendimą praneša, be kita ko, atsižvelgdamas į kiekvieną konkretų atvejį, bylos šalims, valstybėms narėms, Europos Komisijai bei kitoms Europos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ar organams, tačiau nėra nurodyta, kokių priemonių nacionalinis teismas turi imtis informuodamas apie priimtą sprendimą pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą⁵⁶⁹.

Teisingumo Teismas pabrėžė, kad SESV 267 straipsnyje nustatyta sistema yra skirta vienodam Europos Sąjungos teisės aiškinimui valstybėse narėse užtikrinti ir ją taikant numatytas tiesioginis ESTT ir nacionalinių teismų bendradarbiavimas, nepriklausantis nuo šalių valios⁵⁷⁰. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad iš tiesų prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra dviejų teismų dialogas, kurio inicijavimas visiškai priklauso nuo to, ar nacionalinis teismas nuspręs, kad toks prašymas yra tinkamas ir būtinas jo nagrinėjamoje byloje. Teisingumo Teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į principus, kuriais grindžiama prejudicinio sprendimo priėmimo tvarka, reikia nustatyti, ar aptariama nacionalinėje teisėje įtvirtinta nacionalinio teismo pareiga informuoti savo valstybės teisingumo ministrą gali turėti įtakos nacionalinių teismų pagal SESV 267 straipsnį turimoms teisėms. Teisingumo Teismo nuomone, neatrodo, kad tokia pareiga, kaip nagrinėjamoji pagrindinėje byloje, galėtų būti laikoma įsikišimu į SESV 267 straipsniu įtvirtintą teismų dialogą⁵⁷¹. Iš tikrųjų atitinkamos valstybės narės nacionaliniams teismams numatyta

⁵⁶⁸ Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nustatyta:

„Bylose, kurioms taikomas SESV 267 straipsnis, valstybės narės teismas Teisingumo Teismui praneša apie sprendimą, kuriuo bylos nagrinėjimas sustabdomas, o byla perduodama Teisingumo Teismui. Po to Teismo kancleris apie tokį sprendimą praneša bylos šalims, valstybėms narėms ir Komisijai bei Sąjungos institucijai, įstaigai ar organui, priėmusiam teisės aktą, kurio galiojimas ar išaiškinimas yra ginčijami.

Bylos šalys, valstybės narės, Komisija ir tam tikrais atvejais Sąjungos institucija, įstaiga ar organas, priėmęs teisės aktą, kurio galiojimas ar išaiškinimas yra ginčijami, turi teisę per du mėnesius nuo tokio pranešimo pateikimo pateikti Teismui pareiškimus ar rašytines pastabas<...>.“

⁵⁶⁹ Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing* 26 ir 27 punktai.

⁵⁷⁰ Taip pat žr. sprendimo *Palmisani* 31 punktą; sprendimo *Kempter* 41 punktą; sprendimo *Cartesio* 90 punktą; sprendimo *VB Pénzügyi Lízing* 28 punktą.

⁵⁷¹ Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing* 29–31 punktai.

pareiga tuo metu, kai Teisingumo Teismui išsiunčiamas procesinis dokumentas, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, apie tai informuoti ir teisingumo ministrą nėra tokio procesinio dokumento priėmimo sąlyga, todėl ji negali turėti įtakos šių teismų teisei pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, taip pat pažeisti jam pagal SESV 267 straipsnį suteiktą prerogatyvą. Be to, ESTT nuomone, neatrodo, kad galimas šios pareigos informuoti nevykdymas daro neigiamą poveikį SESV 267 straipsnyje nustatytam procesui. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog nėra jokios informacijos, leidžiančios daryti išvadą, kad dėl aptariamos pareigos informuoti nacionaliniai teismai gali nuspręsti nesinaudoti teise kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Todėl ESTT nusprendė, kad nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas tuo pačiu metu, kai inicijuojamas procesas dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, *ex officio* turi informuoti savo valstybės teisingumo ministrą, neprieštarauja Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnio 1 daliai⁵⁷².

Nė viename Europos Sąjungos teisės akte, kuriuo reglamentuojamas prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, nėra numatyta, kad draudžiamos nacionalinės teisės normos, pagal kurias galima apskūsti nacionalinio teismo sprendimą, kuriuo nuspręsta kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais. Tačiau dėl tokių skundų galimybės pripažinimo Teisingumo Teismo jurisprudencijoje kilo nemažai sunkumų, visų pirma atsižvelgiant į vieną pagrindinių prejudicinio sprendimo priėmimo procesu siekiamų tikslų užtikrinti Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo nacionaliniuose teismuose vienodumą. Nacionalinėje teisėje nustatyta teisė apskūsti nacionalinio teismo priimtą sprendimą, kuriuo kreipiamasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, reiškia, kad toks apskūstas sprendimas gali būti ir panaikintas. Tokiu atveju Teisingumo Teismas atsiduria gana dviprasmiškoje situacijoje, nes tam tikru požiūriu atsiranda prielaida pažeisti prejudicinio sprendimo priėmimo proceso ekonomiškumo principą, pavyzdžiui, tuo atveju, kai nacionalinis teismas Teisingumo Teismo neinformuoja, kad buvo pasinaudota tokia teise pateikti skundą. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, nors tokio skundo galimybės atitikties Sutarčių nuostatoms

⁵⁷² *Ibid.*, 32–35 punktai.

klausimas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo išspręstas, dėl to jo problemiškas nesumažėjo⁵⁷³.

Istoriškai tokia Teisingumo Teismo pozicija dėl galimybės apskusti nacionalinių teismų sprendimus, kuriais kreipiamasi su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, pripažinimo yra pagrįsta griežtu dviejų teisinių sistemų atskyrimu. Teisingumo Teismo pozicijos šiuo klausimu pastovumas yra pagrįstas, pirma, jo pagarba valstybių narių institucinei ir procesinei autonomijai (tai reiškia, kad Europos Sąjungos teisė valstybių narių institucijose turi būti taikoma nacionalinėse teisės sistemose nustatyta tvarka; tokia pozicija padeda Teisingumo Teismui rasti išeitį taikant valstybių narių proceso teisės normas susidarius pačioms įvairiausioms situacijoms ir taip apsaugoti nacionalinės teisės savitumą), antra, Teisingumo Teismo siekiu nepažeisti asmenims pagal nacionalinę proceso teisę garantuojamų teisių ir ypač teisės apskusti nacionalinio teismo priimtą sprendimą aukštesnės instancijos teismui⁵⁷⁴.

Iš ankstyvosios Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jis iš pradžių apskritai ignoravo pagal nacionalinę teisę numatytos galimybės apskusti sprendimą kreiptis į jį dėl prejudicinio sprendimo padarinius prejudicinio sprendimo priėmimo procesui. Pavyzdžiui, byloje *de Geus*⁵⁷⁵ Teisingumo Teismas analizavo tik savo paties kompetenciją pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį], t. y. klausimą, ar tam, kad būtų galima pradėti prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, užtenka vien gauti nacionalinio teismo prašymą, ar reikėtų laukti, kol sprendimas, kuriuo kreiptasi į Teisingumo Teismą, pagal nacionalinę teisę įsigalios.

Teisingumo Teismui byloje *de Geus* reikėjo spręsti dėl teisės apskusti sprendimą, kuriuo kreiptasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, nes prejudicinės bylos šalys iškėlė *Gerechthof's-Gravenhage* (Hagos apeliacinis teismas, Nyderlandai) prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinum klausimą ir nurodė, kad dėl šio sprendimo buvo pateiktas kasacinis skundas, o jų nuomone, pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] sprendimas ar nutartis, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, pateikimo Teisingumo Teismui metu turi būti įgijęs *res judicata* galią. Teisingumo Teismas visų pirma pažymėjo, jog pagal EEB sutarties

⁵⁷³ BARBATO, J.-Ch. Le droit communautaire et les recours internes exercés contre les ordonnances de renvoi [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2009, n° 2 [žiūrėta 2012 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

⁵⁷⁴ *Ibid.*

⁵⁷⁵ Sprendimas *de Geus*.

177 straipsnį [SESV 267 straipsnį] pripažįstama, kad valstybės narės, kurios teismas kreipėsi su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, nacionalinė teisė ir Europos Sąjungos teisė yra dvi atskiros ir skirtingos teisinės sistemos. Antra, Teisingumo Teismas nurodė, kad EEB sutarties nuostatos nedraudžia teikti kasacinio skundo dėl sprendimo, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, tačiau palieka tokio skundo priimtinumą klausimą spręsti nacionaliniam teismui pagal nacionalinę teisę, be to, pagal EEB sutartį Teisingumo Teismo kompetencijai priskiriama prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti netikrinant, ar sprendimas, kuriuo į jį kreipėsi nacionalinis teismas, pagal nacionalinę teisę įsigaliojo.

Reikia pažymėti, kad iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog jo pozicija dėl teisės pagal nacionalinę teisę apskūsti procesinius dokumentus nuolat kito, nes nemažai sunkumų kilo ne dėl paties nacionalinėje teisėje įtvirtintos skundo teisės fakto, o dėl to, kokias teises pasekmes pačiam prejudicinio sprendimo priėmimo procesui sukelia tokios teisės apskūsti įgyvendinimas. Akivaizdu, kad jei Teisingumo Teismas būtų nusprendęs labai atidžiai vertinti tai, kas vyksta pagal nacionalinę proceso teisę, t. y. pripažinti, kad įgyvendinti teisę apskūsti sprendimą, kuriuo kreipiamasi dėl prejudicinio sprendimo, yra labai svarbu ir dėl to gali atsirasti labai ryškių teisinių pasekmių ir prejudicinio sprendimo priėmimo procesui, būtų kilęs pavojus tinkamam reikalavimo užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą įgyvendinimui. Pats nacionalinis teismas, kurio jau pateiktas Teisingumo Teismui sprendimas dėl prejudicinio sprendimo priėmimo vėliau pagal nacionalinę teisę buvo apskūstas, turėtų pasirūpinti, kad toks faktas nepadarytų neigiamos įtakos prasidėjusiam prejudicinio sprendimo priėmimo procesui ir kad nebūtų pažeistas proceso ekonomiškumo principas. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad nacionalinis teismas turėtų laiku informuoti jį apie prejudicinio sprendimo priėmimo procesui galėsiančius turėti įtakos procesinius įvykius pagrindinėje byloje po prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimo.

1969 m. birželio 3 d. nutartyje *Chanel prieš Cepeha*⁵⁷⁶ Teisingumo Teismas nurodė, kad 1968 m. gruodžio 3 d. *Arrondissementsrechtbank Rotterdam* (Roterdamo pirmosios instancijos teismas, Nyderlandai) pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal EEB sutarties 177 straipsnį [SESV 267 straipsnį], kuriame prašė išaiškinti vieną EEB sutarties nuostatą, o 1969 m. sausio 29 d. šis nacionalinis

⁵⁷⁶ 1969 m. birželio 3 d. nutartis *Chanel prieš Cepeha* (31/68, Rink., 1970, p. 403).

teismas Teisingumo Teismą informavo, kad dėl jo sprendimo, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, buvo pateiktas apeliacinis skundas. Teisingumo Teismas nusprendė sustabdyti šios prejudicinės bylos nagrinėjimą, kol pagal nacionalinę teisę bus išnagrinėtas apeliacinis skundas.

1970 m. birželio 16 d. nutartyje *Chanel prieš Cepeha*⁵⁷⁷ Teisingumo Teismas nurodė, kad 1970 m. birželio 12 d. *Arrondissementsrechtbank Rotterdam*, jog *Gerechtshof Den Haag* (Hagos apeliacinis teismas, Nyderlandai), išnagrinėjęs apeliacinį skundą, pakeitė priimtą sprendimą, kuriuo buvo kreiptasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas konstatavo, kad nebeliko prejudicinės bylos dalyko, todėl buvo nutarta šią prejudicinę bylą išbraukti iš Teismo bylų registro.

Šiose nutartyse pasirinktos pozicijos Teisingumo Teismas laikėsi ir vėliau priimtuose sprendimuose, pavyzdžiui, sprendime *BRT ir Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs* jis nurodė, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas vyksta tol, kol nacionalinis teismas, pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, šio prašymo neatsiėmė arba nenurodė, kad jis panaikintas⁵⁷⁸.

Sprendime *Rheinmühlen-Düsseldorf*⁵⁷⁹ Teisingumo Teismo pažymėjo, kad nacionalinis teismas vienu iš pateiktų prejudicinių klausimų tiesiogiai klausė, ar nacionalinis teismas, pirmą kartą nagrinėjantis bylą, kurioje priimtas sprendimas pagal nacionalinę teisę galės būti apskundžiamas, gali kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir ar nacionalinis teismas, nagrinėjantis bylą antrą kartą, po to, kai ji buvo jam gražinta apeliacinį skundą išnagrinėjusio aukštesnės instancijos teismo, taip pat gali kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nurodė, kad kol procesinis dokumentas, kuriuo į jį kreipėsi nacionalinis teismas, nėra panaikintas aukštesnės instancijos nacionalinio teismo, siekdamas aiškumo ir teisinio tikrumo, nagrinėdamas prejudicinę bylą jis juo vadovaujasi. Tokią poziciją Teisingumo Teismas patvirtino ir sprendime *Simmenthal*⁵⁸⁰.

Sujungtose bylose *Le Lion ir kt. Tribunal de première instance de Bruxelles* (Briuselio pirmosios instancijos teismas, Belgija) prašė Teisingumo Teismo išaiškinti

⁵⁷⁷ 1970 m. birželio 16 d. nutartis *Chanel prieš Cepeha* (31/68, Rink., 1970, p. 404).

⁵⁷⁸ 1974 m. sausio 30 d. sprendimo *BRT ir Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs* (127/73, Rink., 1974, p. 51) 9 punktas.

⁵⁷⁹ Sprendimo *Rheinmühlen II* 2 ir 3 punktai.

⁵⁸⁰ Sprendimo *Simmenthal* 10 punktas.

direktyvų dėl galvijų mėsos ir paukštienos sanitarinio patikrinimo nuostatas. Pagrindinėse bylose ginčai kilo tarp trijų Belgijos bendrovių, importuojančių galvijų mėsą ir paukštieną, ir Belgijos valstybės dėl sanitarinės kontrolės ir ekspertizės, atliktos valstybėje, iš kurios importuojama mėsa, pripažinimo. Nagrinėjant minėtas bylas Teisingumo Teisme Belgijos vyriausybė išreiškė abejonę dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą naudingumo jį pateikusiai Belgijos teismui, nes vėliau šis sprendimas buvo apskūstas *Cour d'appel de Bruxelles*⁵⁸¹.

Teisingumo Teismas priminė, kad EEB sutarties 177 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] įtvirtintas procesas yra pagrįstas aiškiu nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo funkcijų atskyrimu taikant Europos Sąjungos teisę, todėl Teisingumo Teismas negali vertinti faktinių pagrindinės bylos aplinkybių ir nacionalinio teismo motyvų, nurodytų procesiniame dokumente, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nusprendė, kad, atsižvelgdamas į tai, jis turi atsakyti į pateiktus prejudicinius klausimus ir nevertinti, kodėl Belgijos vyriausybė apeliacine tvarka apskundė sprendimą, kuriuo Teisingumo Teismo buvo prašoma priimti prejudicinį sprendimą⁵⁸².

Teisingumo Teismas, pripažindamas teisę apskūsti sprendimus, kuriais pagal nacionalinę teisę prašoma priimti prejudicinį sprendimą, įsipareigojo tam tikru požiūriu suderinti, nors to jam taip ir nepavyko padaryti iki galo, reikalavimus, kurie *a priori* vienas kitam šiek tiek prieštarauja: pirma, teisės apskūsti nacionalinio teismo sprendimą, kuriuo buvo kreiptasi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, pripažinimą ir, antra, siekį užtikrinti Europos Sąjungos teisės taikymo vienodumą ir paties prejudicinio sprendimo priėmimo proceso specifiką. Teisės doktrinoje šis klausimas nebuvo daug analizuojamas, taigi Teisingumo Teismas tam tikru požiūriu nesulaukė pagalbos iš šalies dėl savo sprendimo, todėl dažniausiai jį nagrinėja dviem aspektais: pirma, skundo pagal nacionalinę teisę reikšmės Europos Sąjungos teisei ir, antra, nacionalinio teismo, pateikusio prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kompetencijos⁵⁸³.

Sprendime *Cartesio*⁵⁸⁴ Teisingumo Teismas nurodė, kad pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] nedraudžiama teismo, kuris kreipėsi į Teisingumo

⁵⁸¹ 1983 m. spalio 6 d. sprendimo *Le Lion ir kt.* (2/82–4/82, Rink., 1983, p. 2973) 8 punktas.

⁵⁸² *Ibid.*, 9 punktas.

⁵⁸³ BARBATO, J.-Ch. *Op. cit.*

⁵⁸⁴ Sprendimas *Cartesio*.

Teismą pateikdamas prejudicinius klausimus, sprendimui apskūsti taikyti įprastinės nacionalinėje teisėje numatytos teisių gynimo priemonės, tačiau jos negali riboti šio teismo pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] turimos kompetencijos kreiptis į Teisingumo Teismą, nusprendus, kad nagrinėjamoje byloje kyla klausimų dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo ar galiojimo⁵⁸⁵.

Sprendime *Cartesio* Teisingumo Teismas pateikė naują išaiškinimą, pagal kurį po to, kai apeliacine tvarka yra išnagrinėjamas skundas dėl sprendimo kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, nacionalinis teismas, kurio sprendimas buvo apskūstas, gali palikti, pakeisti arba atsiimti pateiktą prašymą. Taigi, kitaip nei ankstesniuose sprendimuose, nacionaliniams teismams paliekama galimybė neatsiimti pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą net ir tada, jei tas sprendimas būtų panaikintas arba būtų pateiktas skundas, kuris sustabdytų šio sprendimo vykdymą. Matyti, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procese Teisingumo Teismas pripažįsta, jog pagal nacionalinę teisę panaikintas nacionalinio teismo sprendimas kreiptis į Teisingumo Teismą pagal Europos Sąjungos teisę sukelia teisinius padarinius, t. y. prejudicinio sprendimo priėmimo proceso eiga nenutrūksta, kol pateiktas prašymas neatsiimamas.

Teisės doktrinoje pasigirsta siūlymų, kad būtų gana racionalu pripažinti, jog ne paskutinių instancijų nacionalinių teismų sprendimai, kuriais kreipiamasi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, negali būti pagal nacionalinę proceso teisę apskundžiami, o sprendimas *Cartesio* kritikuojamas dėl jo keliamo pavojaus įsiteisėjusiems nacionalinių teismų sprendimams⁵⁸⁶.

Vis dėlto reikėtų pripažinti, kad bet kurios valstybės narės žemesnės instancijos teismo teisė tiesiogiai bendradarbiauti su Teisingumo Teismu yra be galo svarbi vienodam Bendrijos teisės aiškinimui ir veiksmingam jos taikymui⁵⁸⁷.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai Teisingumo Teismas nusprendžia, kad, atsižvelgiant į tai, kokį sprendimą priėmė nacionalinis teismas, išnagrinėjęs skundą dėl žemesnės instancijos teismo sprendimo kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, galima nutraukti prejudicinio sprendimo priėmimo procesą.

⁵⁸⁵ *Ibid.*, 93 punktas.

⁵⁸⁶ BARBATO, J.-Ch. *Op. cit.*

⁵⁸⁷ 2008 m. gegužės 22 d. generalinio advokato P. Maduro išvados byloje *Cartesio* (C-210/06, Rink., 2008, p. I-9641) 19 punktas.

Byloje *Nationale Loterij* po to, kai Teisingumo Teismas gavo nacionalinio teismo procesinį dokumentą, kuriuo buvo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, šis procesinis dokumentas pagal nacionalinę teisę buvo apeliacine tvarka apskūstas. Apeliacine tvarka išnagrinėjęs skundą, aukštesnės instancijos teismas pakeitė sprendimą dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą – nurodė, kad nacionalinės teisės atitikties Europos Sąjungos teisei klausimas buvo pagrįstai iškeltas, tačiau atsakymas į jį buvo aiškus, todėl nebuvo būtina kreiptis į Teisingumo Teismą⁵⁸⁸.

Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad sprendime *Cartesio* pateiktas EB sutarties 234 straipsnio [SESV 267 straipsnio] aiškinimas šioje pagrindinėje byloje netaikytinas. Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad byloje *Cartesio* jis nagrinėjo nacionalinės teisės normas, susijusias su teise pateikti apeliacinį skundą dėl nutarties, kuria prašoma priimti prejudicinį sprendimą, kurioms būdinga tai, kad visa pagrindinė byla toliau nagrinėjama šią nutartį priėmusiame teisme, o riboto apeliacinio skundo dalykas yra tik nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas nusprendė, jog EB sutarties 234 straipsnio antrą pastraipą [SESV 267 straipsnio antrą pastraipą] reikia aiškinti taip, kad bet kuriam nacionaliniam teismui suteiktos teisės priimti nutartį, kuria prašoma Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą, įgyvendinimui negali turėti įtakos taikymas nacionalinės teisės normų, leidžiančių apeliacinės instancijos teismui pakeisti, panaikinti minėtą nutartį ar įpareigoti tokią nutartį priėmusį nacionalinį teismą pagal vidaus teisę tęsti sustabdytą procesą.

Teisingumo Teismas konstatavo, kad tokio sprendime *Cartesio* pateikto aiškinimo negalima taikyti *Nationale Loterij* byloje, nes šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą padavusiame teisme ginčas toliau nenagrinėjamas. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas išsprendė ginčą tarp šalių ir ėmėsi atsakomybės užtikrinti Europos Sąjungos teisės laikymąsi⁵⁸⁹. Jis konstatavo, kad nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas, iš esmės turintis padaryti išvadas dėl sprendimo, priimto apeliacine tvarka išnagrinėjus apskūstą jo nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, t. y. nuspręsti, ar reikia palaikyti savo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, jį pakeisti ar atsiimti,

⁵⁸⁸ 2009 m. kovo 24 d. nutarties *Nationale Loterij* (C-525/06, Rink., 2009, p. I-2197) 5 punktas.

⁵⁸⁹ 2009 m. birželio 4 d. nutarties *Cloet ir Cloet* (C-129/08, Rink., 2009, p. I-96, Rinkinyje paskelbta santrauka) 10 ir 11 punktai; nutarties *Nationale Loterij* 7 ir 8 punktai.

neatsiėmė savo prašymo, *Nationale Loterij* bylos atveju reikia konstatuoti, kad nebėra reikalo nagrinėti šio prašymo⁵⁹⁰.

Reikia pažymėti, kad iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog jis gali priimti dviejų rūšių sprendimus dėl tolesnės prejudicinio sprendimo priėmimo proceso eigos, kai pagal nacionalinę teisę buvo įgyvendinta teisė apskųsti sprendimą, kuriuo Teisingumo Teismo prašoma priimti prejudicinį sprendimą: pirma, tais atvejais, kai nacionalinis teismas Teisingumo Teismą informuoja, kad procesinis dokumentas, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, buvo apskųstas, Teisingumo Teismas sustabdo prejudicinės bylos nagrinėjimą ir nurodo, kad jis turi nacionalinio teismo pateiktu procesiniu dokumentu, kuriuo buvo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, vadovautis tol, kol jis nacionalinėje teisėje nustatyta tvarka nebuvo panaikintas⁵⁹¹. Taigi paduotas skundas dėl procesinio dokumento, kuriuo buvo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, yra vienas iš pagrindų nacionaliniam teismui prašyti ESTT sustabdyti prejudicinės bylos nagrinėjimą, ir net jei tai nebuvo tiesiogiai nurodyta; bet kokiu atveju toks pranešimas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje laikomas numanomu prašymu sustabdyti prejudicinio sprendimo priėmimo procesą⁵⁹².

Ir, priešingai, antra, kai nacionalinis teismas Teisingumo Teismo neinformuoja, kad jo sprendimas kreiptis dėl prejudicinio sprendimo pagal nacionalinę teisę buvo apskųstas ir dėl to sustabdytas pagrindinėje byloje vykstantis procesas, Teisingumo Teismas tęsia prejudicinio sprendimo priėmimo procesą.

Galiausiai, kai nacionalinis teismas Teisingumo Teismą informuoja, kad išnagrinėjęs skundą aukštesnės instancijos teismas nepakeitė ir nepanaikino jo priimto sprendimo kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, ESTT iš karto atnaujina sustabdytą prejudicinės bylos nagrinėjimą⁵⁹³.

Galima daryti išvadą, kad kai Teisingumo Teismas neturi informacijos apie nacionaliniame teisme nagrinėjamoje pagrindinėje byloje vykstančius svarbius procesinius įvykius, jis toliau nagrinėja gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Todėl būtent šiuo konkrečiu atveju reikia kalbėti apie proceso ekonomiskumo

⁵⁹⁰ Nutarties *Nationale Loterij* 11 punktas.

⁵⁹¹ 1982 m. sausio 14 d. sprendimo *Reina* (65/81, Rink., 1982, p. 33) 7 punktas; sprendimo *Balocchi* 17 punktas; 1996 m. liepos 11 d. sprendimo *SFEI ir kt.* (C-39/94, Rink., 1996, p. I-3547) 24 punktas; sprendimo *Dilexport* 19 punktas; 2004 m. gruodžio 14 d. sprendimo *Radlberger Getränkegesellschaft et S. Spitz* (C-309/02, Rink., 2004, p. I-11763) 26 punktas.

⁵⁹² Išvados byloje *Cartesio* 16 punktas.

⁵⁹³ 2002 m. liepos 11 d. sprendimo *D'Hoop* (C-224/98, Rink., 2002, p. I-6191) 13 ir 14 punktai.

principą ir nacionalinio teismo pareigą informuoti Teisingumo Teismą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad būtų tikslinga nustatyti nacionalinio teismo pareigą laiku suteikti informaciją ESTT apie tai, kas vyksta pagrindinės bylos procese, ypač tais atvejais, kai yra apskūstas jo priimtas sprendimas kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, nes pavėluotai suteikus tokią informaciją gali atsirasti reikšmingų neigiamų pasekmių prasidėjusio prejudicinio sprendimo priėmimo proceso eigai. Pavyzdžiui, ką turėtų Teisingumo Teismas daryti, kai pradėjus svarstyti prejudicinio sprendimo projektą arba net jau pasibaigus svarstymui gauna informaciją, kad, pavyzdžiui, buvo panaikintas sprendimas, kuriuo prašyta priimti prejudicinį sprendimą? Akivaizdu, kad tokiu atveju yra dvi galimybės: pirma, Teisingumo Teismas, vadovaudamasis savo jurisprudencijoje suformuluota taisykle, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas vyksta tol, kol nėra panaikintas procesinis dokumentas, kuriuo prašyta priimti prejudicinį sprendimą, nutraukia pradėtą prejudicinio sprendimo priėmimo procesą (nepaisydamas to, kiek laiko ir žmogiškųjų išteklių buvo investuota į jau svarstomo prejudicinio sprendimo projekto parengimą); antra, Teisingumo Teismas vadovaujasi savo jurisprudencijoje suformuluota taisykle, kad esant reikalui ir, svarbiausia, užtikrindamas tinkamą prejudicinio sprendimo priėmimo procese siekiamų tikslų įgyvendinimą jis gali peržiūrėti savo paties kompetenciją ir nuspręsti, jog tam, kad nebūtų pažeistas proceso ekonomiškumo principas, priims prejudicinį sprendimą.

Manytina, kad svarstydamas, kokį sprendimą dėl tolesnių procesinių veiksmų reikia priimti, kai per vėlai gauna informaciją apie panaikintą sprendimą, kuriuo prašyta priimti prejudicinį sprendimą, Teisingumo Teismas turėtų laikytis tokių pačių taisyklių, kaip ir tais atvejais, kai nacionalinis teismas nusprendžia atsiimti savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pagal dabar galiojančius prejudicinio sprendimo priėmimo procesą reglamentuojančius Europos Sąjungos teisės aktus nėra reglamentuota, kokias pareigas minėtame kontekste turi nacionalinis teismas ir kokios galimos tokių pareigų nesilaikymo teisinės pasekmės.

Teisingumo Teismas jau ėmėsi veiksmų minėtai teisinei problemai išspręsti. Procedūros reglamento projekto 100 straipsnio 1 dalyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija] nurodyta, kad ESTT nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą tol, kol tokį prašymą pateikęs teismas jo neatsiėmė, o šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prejudicinis sprendimas skelbiamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą

atsiėmus po to, kai Teisingumo Teismas bylos šalims įteikia pranešimą apie prejudicinio sprendimo paskelbimo datą.

Išdėstytuose motyvuose dėl Procedūros reglamento projekto 101 straipsnio⁵⁹⁴ nurodyta, kad kartais kyla praktinių problemų, kai nagrinėjant bylą Teisingumo Teismui pranešama, jog dėl nacionalinio teismo pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą yra paduotas skundas arba iškeltas koks nors kitas atskirasis procesinis klausimas. Tuomet kyla neaiškumų dėl tokio skundo arba atskirojo procesinio klausimo įtakos bylos nagrinėjimui Teisingumo Teisme, visų pirma dėl pavojaus, kad jo sprendimas neturės naudingo poveikio. Siekiant tokiems atvejams taikytinas nuostatas padaryti aiškesnes ir atsižvelgti į Teisingumo Teismo ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio nacionalinio teismo bendradarbiavimo pobūdį, projekte siūloma į Procedūros reglamentą įtraukti nuostatą, kad ESTT nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą tol, kol jį pateikęs teismas jo neatsiima. Minėtas teismas, atrodo, geriausiai gali įvertinti pasekmes, kurias prašymui priimti prejudicinį sprendimą sukelia dėl šio sprendimo pateiktas atskirasis procesinis klausimas arba skundas. Ir, priešingai, kartais labai pažengusioje bylos nagrinėjimo stadijoje Teisingumo Teismui tai, kad atsiimamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, pranešama po to, kai jis jau būna pranešęs Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodytiems suinteresuotiesiems asmenims sprendimo paskelbimo datą. Šioje stadijoje Teisingumo Teismo pasitarimai jau būna baigti, todėl projekte numatyta sprendimą skelbti, nepaisant to, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą atsiimamas. Ši nuostata grindžiama proceso ekonomiškumo principu, nes gali būti, kad Teisingumo Teismas arba nacionaliniai teismai, laukdami, kol bus priimtas sprendimas, yra sustabdę daugelio panašių bylų nagrinėjimą. Jeigu pavėluotai atsiėmus prašymą priimti prejudicinį sprendimą toks sprendimas nebūtų paskelbtas, reikėtų nuo pat pradžių nagrinėti visas sustabdytas bylas, o dėl to nepagrįstai būtų uždelsiamas šių bylų nagrinėjimas⁵⁹⁵.

Pakeistos redakcijos Procedūros reglamento projekto 101 straipsnio formulotė (po projekto pataisymų tai yra 100 straipsnis, pavadintas „Kreipimasis į teismą“) buvo šiek tiek sušvelninta – nustatyta, kad Teisingumo Teismas nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą tol, kol tokį prašymą pateikęs nacionalinis

⁵⁹⁴ Paskutinėje Procedūros reglamento projekto redakcijoje tai yra 100 straipsnis.

⁵⁹⁵ http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2011-05/lt_rp_cjue.pdf [žiūrėta 2011 m. lapkričio 9 d.].

teismas jo neatsiėmė; į prašymo atsiėmimą gali būti atsižvelgta iki pranešimo apie sprendimo paskelbimo datą įteikimo Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodytiems suinteresuotiesiems asmenims, tačiau ESTT paliekama galimybė bet kada konstatuoti, jog nebetenkinamos jo jurisdikciją apibrėžiančios sąlygos.

Atsižvelgiant į aptartąsias Procedūros reglamento projekto nuostatas, galima drąsiai teigti, kad, siekiant išvengti situacijų, kai dėl nacionalinio teismo aplaidumo ir dėl laiku nepateiktos informacijos Teisingumo Teismas turi nutraukti jau gerokai pažengusį prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, buvo nustatyti teisiniai saugikliai.

Apskritai, vadovaujantis Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, susijusioje su žemesnės ir aukštesnės instancijos nacionalinių teismų santykio nustatymu, suformuluota taisyklė, kad žemesnės instancijos nacionalinis teismas turi teisę nesivadovauti aukštesnės instancijos nacionalinio teismo sprendimu, jei mano, kad šis sprendimas neatitinka Europos Sąjungos teisės, viena vertus, galima sakyti, kad iš tikrųjų *de facto* yra draudžiami skundai dėl sprendimų, kuriais kreipiamasi į Teisingumo Teismą. Kita vertus, tokią taisyklę galima suprasti ir kitaip – kaip nurodymą nacionaliniam teismui, kad pagal nacionalinę teisę gali būti apskundžiami jo priimti sprendimai dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą, tačiau tam pačiam nacionaliniam teismui suteikiama teisė nuspręsti dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą, net jei jo ankstesnį sprendimą panaikino jį peržiūrėjęs aukštesnės instancijos teismas.

Atsižvelgiant į tai, kokių praktinių sunkumų gali kilti nacionalinėje teisėje numačius, kad galima apskųsti nacionalinio teismo sprendimą nesikreipti su prašymu priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui, suprantama, kodėl teisės doktrinoje yra siūloma numatyti asmenų teisę Teisingumo Teismui apskųsti tik paskutinės instancijos nacionalinių teismų sprendimus⁵⁹⁶. Pažymėtina, kad toks pasiūlymas labai sunkiai įgyvendinamas jau vien dėl to, kad dar labiau pailgėtų Teisingumo Teisme vykstančių procesų terminai. Atsižvelgiant į situaciją EŽTT, galima manyti, kad, suteikus suinteresuotiesiems asmenims teisę apskųsti paskutinių instancijų teismų sprendimus, panašiai būtų ir Teisingumo Teisme. Tokiai reformai įgyvendinti reikėtų daug ir įvairių išteklių, o svarbiausia, reikėtų spręsti, per kokį

⁵⁹⁶ BAQUERO CRUZ, J. La procédure préjudicielle suffit-elle à garantir l'efficacité et l'uniformité du droit de l'Union européenne? Iš *L'autorité de l'Union européenne*. [Journée d'étude du 9 avril 2004 à Rouen, organisée par le Centre de recherche sur les droits de l'homme de l'Université de Rouen et l'Institut du droit de la paix et du développement de l'Université Nice Sophia-Antipolis]. Sudarė L. Azoulai ir L. Burgogue-Larsen. Bruxelles: Bruylant, 2006, p. 258.

procesą bus nagrinėjami tokio pobūdžio skundai, nes, atsižvelgiant, pavyzdžiui, į prejudicinio sprendimo priėmimo procesu siekiamą tikslą užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą, galima manyti, kad šiam procesui tokie skundai neturėtų būti priskirti.

4. Prejudicinio klausimo formulavimas

Ar galima vadinti nacionalinio teismo nepriklausomumo apribojimu tuos atvejus, kai Teisingumo Teismas performuluoja jam nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus arba nurodo, kad valstybės narės teismas iš esmės turėtų klausti visai ko kito, o ką jau kalbėti apie tuos atvejus, kai jis pateikia išaiškinimą tų bendrųjų Europos Sąjungos principų ar teisės aktų, kurie pateiktuose klausimuose net nebuvo paminėti, tačiau, jo nuomone, atsižvelgiant į bylos kontekstą, tai padaryti būtų naudinga galutiniam sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

Teisingumo Teismas, vertindamas nacionalinio teismo jam pateiktus prejudicinius klausimus, visų pirma vadovaujasi svarbiausiu prejudicinio sprendimo priėmimo proceso tikslu užtikrinti Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimą, todėl priimtinais jis gali pripažinti ir ne visai prejudicinio sprendimo priėmimo proceso specifika atitinkančius prejudicinius klausimus. Tokiais atvejais ESTT naudojasi savo paties numatyta teise performuluoti ar patikslinti prejudicinius klausimus⁵⁹⁷. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad pagrindinis tikslas, kurio jis siekia performuluodamas nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus, – suteikti nacionaliniam teismui visą, jo nuomone, galutiniam sprendimui pagrindinėje byloje priimti naudingą⁵⁹⁸, reikalingą informaciją⁵⁹⁹ ir tinkamą atsakymą į užduotus klausimus⁶⁰⁰, taip užtikrinant vienodą

⁵⁹⁷ HATZOPOULOS, V. De l'arrêt „Foglia-Novello“ à l'arrêt „TWD Textilwerke“. La jurisprudence de la Cour de Justice relative à la recevabilité des renvois préjudiciels. *Revue du Marché Unique Européen*. Paris: C. Juglar, 1994, n° 3, p. 211.

⁵⁹⁸ 2008 m. kovo 11 d. sprendimo *Jager* (C-420/06, Rink., 2008, p. I-1315) 46 punktas; 2008 m. gruodžio 22 d. sprendimo *Magoora* (C-414/07, Rink., 2008, p. I-10921) 33 punktas; 2009 m. kovo 5 d. sprendimo *Apis-Hristovich* (C-545/07, Rink., 2009, p. I-1627) 32 punktas. 2010 m. gruodžio 16 d. sprendimo *Seydaland Vereinigte Agrarbetriebe* (C-239/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 27 punkte ESTT nurodė: „Atsižvelgdamas į tai, kad nacionaliniam teismui reikia pateikti naudingą atsakymą, kuris šiam leistų išspręsti jo nagrinėjamą bylą, Teisingumo Teismas prireikus turi performuluoti jam pateiktus klausimus.“

⁵⁹⁹ 1986 m. kovo 11 d. sprendimo *Deghillage* (28/85, Rink., 1986, p. 991) 13 punktas; 2009 m. kovo 5 d. sprendimo *Kattner Stahlbau* (C-350/07, Rink., 2009, p. I-1513) 24 punktas; 2011 m. rugsėjo 6 d.

Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visose valstybėse narėse⁶⁰¹. Teisės doktrinoje taip pat pabrėžiama, kad Teisingumo Teismas, vadovaudamasis minėtu tikslu užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą, pats sau priskyre galimybę paaiškinti, pakeisti ar papildyti jam pateiktus prejudicinius klausimus. Taigi, nors iniciatyvos formuluoti prejudicinius klausimus teisė suteikiama nacionaliniam teismui, tačiau ją labai aktyviai papildo ir pats Teisingumo Teismas⁶⁰², o nacionaliniai teismai tokią jo iniciatyvą ne visada teigiamai vertina⁶⁰³.

Taigi Teisingumo Teismas, nagrinėdamas nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir, kaip jau minėta, manydamas, kad tai gali būti naudinga nacionaliniam teismui priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje, gali gerokai išplėsti nacionalinio teismo suformuluotą prejudicinį klausimą ir pateikti, Teisingumo Teismo nuomone, visapusišką Europos Sąjungos teisės išaiškinimą. Tokiu atveju ESTT iš visos nacionalinio teismo pateiktos informacijos, ypač iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvuojamosios dalies, atrenka aiškintinus Bendrijos teisės klausimus, atsižvelgdamas į bylos dalyką⁶⁰⁴. Reikia pažymėti, kad iniciatyvos performuluoti prejudicinius klausimus gali imtis tik Teisingumo Teismas. Gavęs bylos šalių prašymą performuluoti prejudicinį klausimą, Teisingumo Teismas jį atmeta, nurodydamas, kad tai būtų nesuderinama su Teisingumo Teismo statuto 23 straipsniu, atsižvelgiant į tai, kad pagal šią nuostatą suinteresuotosioms šalims

sprendimas *Patriciello* (C-163/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Byloje *Patriciello* Teisingumo Teismas nagrinėjo *Tribunale di Isernia* [Izernijos pirmosios instancijos teismas] (Italija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą dėl Protokolo dėl Europos Sąjungos privilegijų ir imunitetų, pridėto prie Europos Sąjungos sutarties, Europos Sąjungos sutarties, pakeistos Lisabonos sutartimi ir EAPB sutarties, 8 straipsnio išaiškinimo. Šis prašymas buvo pateiktas nagrinėjant baudžiamąją bylą, iškeltą Europos Parlamento nariui A. Patriciello už melagingą policijos pareigūnės įskundimą. ESTT priimtame prejudiciniame sprendime priminė, kad pagal SESV 267 straipsnį pradėtame procese Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos taikyti Europos Sąjungos teisės normų konkrečiam atvejui, tačiau jis gali nurodyti nacionaliniam teismui visus šios teisės aiškinimo aspektus, kurie jam galėtų būti naudingi priimant sprendimą. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad jis savo ruožtu, prireikus performuluodamas jam pateiktą klausimą, turi suteikti nacionaliniam teismui visą reikiamą informaciją, kuria vadovautųsi atlikdamas šį vertinimą (sprendimo *Patriciello* 21 ir 23 punktas).

⁶⁰⁰ 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimo *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-157/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 19 punktas.

⁶⁰¹ Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai jis nurodo, kad pagal bendradarbiavimo procedūrą, įtvirtintą EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje], ir siekiant pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą į prejudicinius klausimus, jam atsiranda pareiga (verčiama „gali tekti“) performuluoti prejudicinius klausimus (2007 m. spalio 4 d. sprendimo *Rampion ir Godard* (C-429/05, Rink., 2007, p. I-8017) 27 punktas).

⁶⁰² DIEU, F. Le Conseil d'État français ne s'estime pas lié par l'appréciation de la CJCE, saisie à titre préjudiciel, sur la conformité au droit communautaire de la règle de droit interne en cause devant lui. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 2007, n° 3–4, p. 529.

⁶⁰³ BERGERÈS, M.-Ch. Vade-mecum de la question préjudicielle: (l'article 177 du Traité CEE). Paris: Recueil Dalloz-Sirey, 1994, n° 24, chronique, p. 184.

⁶⁰⁴ Sprendimo *Fuß* 40 punktas; taip pat žr. sprendimo *Wolf* 32 punktą.

pranešama tik apie Teisingumo Teisme gautą procesinį dokumentą, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, tačiau neinformuojama apie kitas rašytines pastabas, pateiktas nagrinėjant šią bylą⁶⁰⁵ (išsamiau suinteresuotųjų šalių teisės ir jų vaidmuo prejudicinio sprendimo priėmimo procese analizuojama šio darbo III skyriuje).

Kyla klausimas, ar visada nacionalinių teismų procesiniai dokumentai, kuriais prašoma priimti prejudicinį sprendimą, būna pakankamai aiškūs ir tikslūs ir ar Teisingumo Teismas visais atvejais, kai nacionalinis teismas klausia dėl nacionalinės teisės atitikties Europos Sąjungos teisei, turi iš karto pripažinti tokį prašymą nepriimtiniu nagrinėti. Ar negali būti prejudicinių klausimų performulavimas vertinamas kaip ESTT pagrindinio tikslo pateikti nacionaliniam teismui Europos Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris galėtų būti naudingas priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje, tinkamo įgyvendinimo užtikrinimas? Nes kaip kitaip būtų galima vertinti tai, kad vienais atvejais Teisingumo Teismas daugumoje priimtų sprendimų nurodo, kad neturi kompetencijos aiškinti vidaus teisės nuostatų, kitais atvejais, galima sakyti, daro išimtį arba pats išplečia savo jurisdikciją, kartais nurodydamas, kad nors jam nėra priskirta kompetencija tikrinti vidaus teisės nuostatų atitiktį Europos Sąjungos teisei, tačiau jis yra kompetentingas suteikti visus būtinus Europos Sąjungos teisės aiškinimo elementus, kurie padėtų valstybės narės teismui pačiam išspręsti minėto teisėtumo klausimą⁶⁰⁶, o kartais tiesiog pažymi, kad iš gauto procesinio dokumento aiškiai matyti, kokią Europos Sąjungos teisės akto nuostatą nacionalinis teismas prašo išaiškinti⁶⁰⁷. Be to, Teisingumo Teismas, nurodydamas, kad pateiktu prejudiciniu klausimu tiksliai nurodomas priimtų vidaus teisės aktų poveikis, iš tikrųjų mano, kad valstybės narės teismas iš esmės teiraujasi dėl šio nacionalinės teisės akto daromo poveikio suderinamumo su Sutartimis. Teisingumo Teismo nuomone, to negalima prilyginti prašymui pareikšti nuomonę dėl vidaus

⁶⁰⁵ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimo *Danske Svineproducenter* (C-316/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 29–34 punktai.

⁶⁰⁶ 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimo *Michaniki* (C-213/07, Rink., 2008, p. I-9999) 35, 51 ir 52 punktai. Teisingumo Teismas nurodo, jog, atsižvelgiant į tai, kad jis neturi kompetencijos aiškinti valstybių narių vidaus teisės, bylos nagrinėjimas apsiribos tik būtiniausių Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimu, kuris būtų naudingas valstybės narės teismui tikrinant, ar vidaus teisė atitinka Europos Sąjungos teisę (sprendimo *Michaniki* 52 punktas).

⁶⁰⁷ Pavyzdžiui, 2012 m. kovo 22 d. sprendime *Nilas ir kt.* (C-248/11, dar nepaskelbtame Rinkinyje) Teisingumo Teismas, atsakydamas Rumunijos prokuratūrai prie Aukščiausiojo kasacinio ir teisingumo teismo dėl prejudicinio klausimo priimtinumą nagrinėti, atsižvelgdamas į tai, kad nacionalinis teismas iš tikrųjų prašė įvertinti nacionalinės teisės atitiktį Europos Sąjungos teisei, nurodė, kad pakanka konstatuoti, jog iš paties prejudicinio klausimo teksto aiškiai matyti, kad juo prašoma išaiškinti Europos Sąjungos teisę, nagrinėjamu atveju – įvairias Direktyvos 2004/39 nuostatas (sprendimo *Nilas ir kt.* 29 punktas).

teisės aiškinimo ir jos suderinamumo su Europos Sąjungos teise, todėl pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą turi būti priimtas nagrinėti⁶⁰⁸. Pavyzdžiui, ar sprendime *Placanica* Teisingumo Teismo nurodytos prejudicinių klausimų formuluotės negalėtų būti vertinamos kaip patvirtinimas, kad jis vertins nacionalinės teisės normos atitiktį Europos Sąjungos teisei⁶⁰⁹? Ar negalima tokios Teisingumo Teismo pasiūlytos prejudicinio klausimo formuluotės vertinti kaip *de facto* ir *de jure* draudžiamos valstybės narės vidaus teisės akto nuostatų atitikties Europos Sąjungos teisei kontrolės įteisinimo, įvardijant tai kaip patikrinimą, ar Europos Sąjungos teisė „nedraudžia tokio reglamentavimo, koks yra įtvirtintas valstybės narės teisėje“? Antai byloje *ENEL Italijos Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia* (Lombardijos apygardos administracinis teismas, Italija) klausė Teisingumo Teismo, ar Europos Sąjungos teisė nedraudžia tokio nacionalinės teisės akto, koks yra taikytinas pagrindinėje byloje⁶¹⁰. Teisingumo Teismas, įvertinęs tai, kad Sutarties nuostatos, susijusios su laisvu kapitalo judėjimu, apskritai netaikytinos pagrindinėje byloje, šiek tiek susiaurino prejudicinį klausimą ir nurodė, kad, siekiant prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui duoti ginčui pagrindinėje byloje išnagrinėti naudingą atsakymą, tą klausimą reikia suprasti kaip tokį, kuriuo siekiama išsiaiškinti, ar Direktyva 2003/54, būtent jos 3 straipsnio 2 dalis ir 11 straipsnio 2 bei 6 dalys, turi būti aiškinama taip, kad ja *draudžiamas* toks nacionalinės teisės aktas, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, – pagal tą aktą įrenginius ar jų grupes turintiems operatoriams, kurie pagal nacionalinės reguliavimo institucijos nustatytus kriterijus laikomi pagrindiniais elektros energijos dispečerinio valdymo paslaugų poreikių tenkintojais, nustatyta pareiga nacionalinėse elektros energijos rinkose pateikti pasiūlymus šios institucijos iš anksto nustatytais sąlygomis⁶¹¹. Tačiau reikia

⁶⁰⁸ Sprendimo *Placanica* 36–39 punktai.

⁶⁰⁹ Prejudiciniais klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai iš esmės klausia, ar EB sutarties 43 ir 49 straipsniai [SESV 49 ir 56 straipsniai] tokius azartinius lošimus reglamentuojančius nacionalinės teisės aktus, kokie nagrinėjami pagrindinėse bylose, draudžia tiek, kiek jiems būdingi pirmiau nurodyti požymiai (sprendimo *Placanica* 41 punktas).

⁶¹⁰ Sprendimas *ENEL. Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia* pateiktas prejudicinis klausimas: „Ar [EB] 23, [EB] 43, [EB] 49 ir [EB] 56 straipsniais bei <...> Direktyvos 2003/54 11 straipsnio 2 ir 6 dalimis ir <...> 24 straipsniu draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos nepranešus <...> Komisijai atitinkami elektros energijos gamintojai, kurie konkrečiomis aplinkybėmis yra pagrindiniai tenkinant dispečerinio valdymo paslaugų paklausą, įpareigojami elektros biržoje pagal sistemos operatoriaus nustatytus reikalavimus nuolat teikti pasiūlymus ir kuriais iš gamintojų atimama galimybė nustatyti šių pasiūlymų vertę, taikant kriterijus, kurie nebuvo iš anksto nustatyti remiantis „skaidria, nediskriminuojančia, rinkos veikimu paremta tvarka“?“

⁶¹¹ Sprendimo *ENEL* 36 punktas.

pažymėti, kad ir Teisingumo Teismo pakeistoje prejudicinio klausimo formuluotėje išliko tie patys dar nacionalinio teismo įrašyti žodžiai „ar Sąjungos teisė [direktyva] nedraudžia nacionalinio teisės akto, kuriuo reglamentuojama [nustatoma]“.

Kartais ESTT, priminęs, kad jo jurisdikcijai nepriskirta tikrinti nacionalinės teisės suderinamumo su Europos Sąjungos teise, ir nurodęs, kad „prejudiciniu klausimu nacionalinis teismas iš esmės klausia“, pateikia nacionaliniam teismui Europos Sąjungos teisės išaiškinimą⁶¹².

Teisės doktrinoje yra išskirti tokie Teisingumo Teismo dažniausiai taikomi būdai performuluoti nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus: savo iniciatyva priimamas sprendimas analizuoti tam tikrą, Teisingumo Teismo nuomone, svarbų klausimą galutiniam sprendimui priimti nacionaliniame teisme; sprendimas aiškinti Europos Sąjungos teisės aktą, nes, Teisingumo Teismo nuomone, nacionalinio teismo pateiktas prejudicinis klausimas dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo buvo pagrįstas netinkamu Europos Sąjungos teisės aiškinimu; aiškintinų Europos Sąjungos teisės aktų arba šių teisės aktų nuostatų skaičiaus išplėtimas arba sumažinimas; nacionalinio teismo pateiktų prejudicinių klausimų performulavimas ir Europos Sąjungos teisės aktų ar jų nuostatų, kurių išaiškinti nacionalinis teismas neprašė, paminėjimas naujoje klausimo formuluotėje; prejudicinių klausimų eilės tvarkos pakeitimas arba kelių prejudicinių klausimų sujungimas į vieną; Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimo įtraukimas, nors nacionalinis teismas kreipėsi dėl Europos Sąjungos teisės išaiškinimo; pagalba nacionaliniam teismui sprendžiant, ar jo klausimas yra susijęs su Europos Sąjungos teisės išaiškinimu, ar su Europos Sąjungos teisės akto teisėtumu; priėmimas nagrinėti nacionalinio teismo pateiktų prejudicinių klausimų dėl Europos Sąjungos teisės akto, kuris buvo pakeistas, tačiau kurio pakeitimas yra tik struktūrinis ir nesusijęs su Europos Sąjungos teisės akto turinio esminiais pakeitimais⁶¹³.

Visus paminėtus Teisingumo Teismo taikomus nacionalinio teismo pateiktų prejudicinių klausimų performulavimo būdus iš esmės galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: pirma, dalinis arba visiškas prejudicinio klausimo dalyko

⁶¹² Sprendimo *De Coster* 23 ir 24 punktai; 2011 m. sausio 27 d. sprendimo *Vandoorne* (C-489/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 25 ir 26 punktai.

⁶¹³ WATHELET, M. *Contentieux européen.*, p. 346–348. Taip pat žr. 2008 m. gegužės 8 d. sprendimo *Ecotrade* (C-95/07 ir C-96/07, Rink., 2008, p. I-3457) 37 ir 38 punktus.

pakeitimas, antra, Teisingumo Teismo *obiter dicta* ir, trečia, struktūrinis prejudicinių klausimų pakeitimas.

4.1. Dalinis arba visiškas prejudicinio klausimo dalyko pakeitimas

Teisingumo Teismas nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus reformuluoja, juos *pakeisdamas iš dalies*, dažniausiai keliais toliau aptariamais atvejais.

Pirma, kai nacionalinis teismas savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą nenurodo konkrečių Europos Sąjungos teisės normų⁶¹⁴ arba tik formaliai⁶¹⁵ nurodo Europos Sąjungos teisės normas, dėl kurių išaiškinimo jis kreipiasi į Teisingumo Teismą, tačiau Teisingumo Teismas iš visos procesiniame dokumente esančios faktinės ir teisinės informacijos apie pagrindinę bylą bei iš nacionalinio teismo motyvų, kuriais grindžiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, gali nustatyti, kurias Europos Sąjungos teisės normas reikėtų aiškinti, kad būtų pateiktas šiam teismui naudingas atsakymas. Vadovaudamasis bendradarbiavimo su nacionaliniais teismais principu ir siekdamas užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą ir aiškinimą, pateiktą prejudicinį klausimą jis reformuluoja. Tokiais atvejais Teisingumo Teismas iš esmės papildo pateiktą prejudicinį klausimą – nurodo, kad iš procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, aiškiai matyti, jog šio klausimo tikslas – gauti iš Teisingumo Teismo tam tikros Europos Sąjungos teisės normos išaiškinimą. Prejudicinio klausimo pakeitimą Teisingumo Teismas iš dalies taip pat pagrindžia *siekiu pateikti tinkamą atsakymą* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam nacionaliniam teismui. Pavyzdžiui, sprendime *Weide* Teisingumo Teismas, įvertinęs visą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio nacionalinio teismo nurodytą informaciją, nusprendė, jog pagal Teisingumo Teismo praktiką, kad būtų pateiktas tinkamas atsakymas tam teismui, galima atsižvelgti į Bendrijos teisės normas, kuriomis nacionalinis teismas nesirėmė savo prejudiciniuose klausimuose⁶¹⁶.

⁶¹⁴ 2004 m. spalio 12 d. sprendimo *Wolff & Müller* (C-60/03, Rink., 2004, p. I-9553) 24 punktas; 2006 m. vasario 23 d. sprendimo *van Hilten-van der Heijden* (C-513/03, Rink., 2006, p. I-1957) 26 punktas.

⁶¹⁵ Sprendimo *Fuß* 39 ir 40 punktai.

⁶¹⁶ 2005 m. liepos 7 d. sprendimo *Weide* (C-153/03, Rink., 2005, p. I-6017) 25 punktas. Teisingumo Teismas nustatė, kad pagrindinėje byloje Liuksemburgo *Cour de cassation* (Kasacinis teismas)

Antra, kai nacionalinis teismas prejudicinius klausimus suformuluoja taip, kad atsakymas būtų susijęs tik su konkrečia pagrindine byla, kurią nagrinėjant ir buvo nuspręsta į ją kreiptis. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad vienas svarbiausių jo siekiamų tikslų yra savo priimamuose prejudiciniuose sprendimuose išaiškinti Europos Sąjungos teisės normas bendrąja prasme, t. y. taip, kaip jų turinys turėtų būti aiškinamas bendrai⁶¹⁷, neatsižvelgiant į konkrečias faktines bylos aplinkybes, kad šiuo išaiškinimu galėtų vadovautis ne tik prašęs išaiškinti šias teisės normas nacionalinis teismas, bet ir visi kiti valstybių narių teismai, kurių nagrinėjamosiose bylose reikėtų taikyti tas pačias teisės normas, nors faktinės šių bylų aplinkybės ir šiek tiek skirtingos. Teisingumo Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad jam nepriskirta kompetencija išnagrinėti pagrindinę bylą ir priimti sprendimą⁶¹⁸.

Byloje *Kattner Stahlbau* Vokietijos *Sächsisches Landessozialgericht* (Saksonijos apygardos aukščiausiasis socialinių ginčų teismas) pateikė Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, susijusį su EB sutarties 49 ir 50 straipsnių [SESV 56 ir 57 straipsnių] bei EB sutarties 81, 82 ir 86 straipsnių [SESV 101, 102 ir 106 straipsnių] išaiškinimu nagrinėjant bylą tarp *Kattner Stahlbau GmbH* ir Mašinų gamybos ir metalo pramonės profesinio draudimo fondo dėl privalomojo *Kattner* dalyvavimo šiame fonde draudžiantis įstatymu numatytu nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimu. Teisingumo Teismas visų pirma pasisakė dėl prejudicinių klausimų formuluotės ir priminė, kad per procesą pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos taikyti Bendrijos teisės normų konkrečiam atvejui, taigi ir kvalifikuoti nacionalinės teisės nuostatų suderinamumo su tokiomis teisės normomis. Tačiau jis gali pateikti nacionaliniam teismui visapusišką Bendrijos teisės išaiškinimą, kuris jam

nagrinėjo *Caisse nationale des prestations familiales du grand-duché de Luxembourg* (Nacionalinė Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės išmokų šeimai kasa, toliau – CNPF) ieškinį Vokietijos pilietei U. Weide dėl vaiko auginimo pašalpos mokėjimo pagal Liuksemburgo teisės aktus. Nors nacionaliniam teismui kilo klausimų dėl 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, iš dalies pakeisto ir atnaujinto 1996 m. gruodžio 2 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 118/97 (OL L 28, 1997, p. 1), 76 straipsnio aiškinimo, Teisingumo Teismas nurodė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą reikės nagrinėti atsižvelgiant ir į Reglamento Nr. 574/72 10 straipsnyje nustatytas taisykles.

⁶¹⁷ 2008 m. birželio 26 d. sprendimo *Wiedemann ir Funk* (C-329/06 ir C-343/06, Rink., 2008, p. I-4635) 46 punktą.

⁶¹⁸ TRSTENJAK, V. *Difficultés d'interprétation et d'une application unitaires du droit communautaire. Le contrat en Europe: aujourd'hui et demain. Droit privé comparé et européen.* Belgique: Édition Société de législation comparée, 2008, vol. 8, p. 151.

galėtų būti naudingas vertinant šių nuostatų veikimą. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad manydamas, jog tai būtina, jis gali performuluoti jam pateiktus klausimus⁶¹⁹.

Trečia, kai Teisingumo Teismas, susipažinęs su visa nacionalinio teismo jam kartu su procesiniu dokumentu, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, pateikta informacija, nusprendžia, kad į vieną ar kelis iš visų pateiktų prejudicinių klausimų nereikia atsakyti, nes jie neturės reikšmės pagrindinės bylos baigčiai⁶²⁰.

Visiškai performuluodamas nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus Teisingumo Teismas gali iš esmės pakeisti jų turinį ir taip, pavyzdžiui, prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo gali tapti prašymu išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktą arba priešingai. Taip visiškai performuluodamas prejudicinius klausimus Teisingumo Teismas gali pats nustatyti, kokias Europos Sąjungos teisės normas reikia aiškinti⁶²¹.

4.2. Teisingumo Teismo *obiter dicta*

Obiter dicta yra suprantamas kaip nereikalingas (nebūtinis) motyvas, esantis Teisingumo Teismo sprendime, arba kaip perteklinė jo sprendimo motyvacija. Teisės doktrinoje galima rasti paaiškinimų, kad daugiausia *obiter dicta* atvejų Teisingumo Teismo jurisprudencijoje yra prejudiciniuose sprendimuose ir jie pasireiškia prejudicinio klausimo performulavimu, o toks veiksmas gali būti *a priori* pripažįstamas teisėtu, nes taip konkretus klausimas yra paverčiamas motyvavimo hipoteze.

Teisės doktrinoje pažymima, kad Teisingumo Teismo sprendimai sudaryti iš silogizmų, esančių visame priimtame sprendime iki pat sprendimo rezoliucinės dalies. Atsižvelgiant į tokią šių sprendimų struktūrą, Teisingumo Teismo *obiter dicta* yra vertinamas kaip nereikalingas (nebūtinis) motyvas. Pažymėtina, kad ESTT savo sprendimų rengimo (rašymo) būdą pasirinko atsižvelgdamas į valstybių narių teisės tradicijas ir vadovaudamasis siekiu užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą, o dėl Europos Sąjungos oficialių kalbų skaičiaus tam kilo nemažai sunkumų. Dėl šios priežasties Teisingumo Teismas savo prejudiciniuose sprendimuose stengiasi pateikti kuo daugiau informacijos, todėl savo rašymo stiliumi

⁶¹⁹ Sprendimo *Kattner Stahlbau* 24 punktas.

⁶²⁰ Sprendimo *Volker und Markus Schecke ir Eifert* 39 punktas.

⁶²¹ DIEU, F. *Op. cit.*, p. 530.

jie nėra panašūs nė į vieną iš valstybėse narėse įprastų teismo sprendimo rengimo stilių, o ir nurodyti motyvai gali būti vertinami kaip pertekliniai ir nebūtinai.

Kaip jau minėta, *obiter dicta*, arba perteklinės motyvacijos, pavyzdžių dažniausiai galima rasti Teisingumo Teismo prejudiciniuose sprendimuose, nes jis stengiasi, pirma, teisėjui *a quo* pateikti naudingą atsakymą ir, antra, tam, kad galėtų pateikti bendro pobūdžio atsakymą ir nepradėtų pats nagrinėti bylos iš esmės, turi performuluoti prejudicinius klausimus ir motyvuoti prejudicinius sprendimus taip, kad jie apimtų visą visumą, t. y. *obiter dicta* naudojimas yra grindžiamas minėta „klausimo visumos koncepcija“⁶²².

Reikėtų pritarti teisės doktrinoje pateiktai nuomonei, kad *obiter dicta* nustatymas Teisingumo Teismo priimtame sprendime yra labai subjektyvus ir gali skirtis priklausomai nuo to, kas, kaip ir koku tikslu analizuoja Teisingumo Teismo sprendimą ir jo išdėstytus to sprendimo motyvus. Tačiau iš esmės sutariama, kad *obiter dicta* galima laikyti tuos sprendimo motyvus, kurie nėra būtini galutinei išvadai padaryti arba dėl to, kad neturi tiesioginio ryšio su nagrinėjamo ginčo dalyku, arba dėl labai plataus jų turinio. Ir, priešingai, teisės doktrinoje galima rasti nuomonių, kad kai Teisingumo Teismas pasisako dėl daugiau teisės klausimų nei nacionalinis teismas prašė, daroma išvada, kad jis priėmė *ultra petita* sprendimą⁶²³.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje *obiter dicta* suteikia specialią paskirtį: kartais jis atlieka tiriamojo pobūdžio funkciją (naudojamas kaip įžanga prieš nurodant ir aiškinant konkrečią Europos Sąjungos teisės normą), o kartais – deklaratyvaus pobūdžio funkciją (naudojamas paaiškinti, kaip Europos Sąjungos teisės norma turėtų būti taikoma ir kokios jos taikymo sąlygos)⁶²⁴.

Nemažai paaiškinimų Teisingumo Teismas, naudodamas *obiter dicta*, pateikia, kai nacionaliniam teismui kyla sunkumų dėl Europos Sąjungos teisės taikymo ar nacionalinės teisės nesuderinamumo su ja. Teisės doktrinoje tokio atvejo

⁶²² CHARRIER, C. L'obiter dictum dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 1998, n° 1–2, p. 85.

⁶²³ STECK, O. L'arrêt De Groot et Bejo: une nouvelle illustration du dialogue des juges [interaktyvus]. Paris: Recueil Dalloz, 2007 [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>. Kaip pavyzdys pristatomas 2006 m. sausio 10 d. sprendimas *De Groot en Slot Allium ir Bejo Zaden* (C-147/04, Rink., 2006, p. I-245) ir nurodoma, kad Teisingumo Teismas, atsakydamas į *Conseil d'État* prejudicinius klausimus, ne tik aiškino direktyvą, bet ir pasisakė dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su Europos Sąjungos teise, taip pat vertino pagrindinės bylos faktines aplinkybes. Šioje byloje ginčas buvo kilęs dėl askaloninių česnakų neįtraukimo į bendrąjį katalogą, taip sudarant kliūčių prekybai tarp valstybių narių.

⁶²⁴ CHARRIER, C. *Op. cit.*, p. 83, 85, 86 ir 102.

pavyzdžiu laikomas 1976 m. balandžio 8 d. sprendimas *Defrenne II*⁶²⁵, kuriame Teisingumo Teismas nurodė: „Be to, iš to, kas pasakyta, galima daryti išvadą, kad jei nėra priimtų įgyvendinančių nuostatų, EEB sutarties 119 straipsnyje [SESV 157 straipsnyje] įtvirtintas principas (moterų ir vyrų gaunamo atlyginimo lygybė) turi būti taikomas visose naujosiose valstybėse narėse nuo prisijungimo prie Bendrijos sutarties įsigaliojimo dienos, t. y. 1973 m. sausio 1 d.“ Šis *obiter dicta* buvo atsakymas į dar nepateiktą klausimą, tačiau Teisingumo Teismas manė, kad jis naujosioms valstybėms narėms jau turėjo būti kilęs arba dar kils. Taip pat minimas ir 1986 m. vasario 26 d. sprendimas *Marshall*⁶²⁶, kuriame pažymima, kad visos bylos šalys sutarė, jog pagrindinėje byloje ginčas kilo dėl direktyvos nuostatų taikymo nagrinėjant ginčą tarp privataus asmens ir viešojo administravimo institucijos. Nors Teisingumo Teismo sprendimui priimti tai tikrai nebuvo būtina, jis pasisakė ir dėl direktyvos nuostatų taikymo tarp dviejų privačių asmenų atsiradusiems santykiams reglamentuoti. Taip pat Teisingumo Teismas, naudodamas *obiter dicta*, analizuoja arba nurodo nacionalinės teisės taikymo sąlygas tais atvejais, kai koks nors konkretus klausimas Europos Sąjungos teisėje neregamentuojamas. Pavyzdžiui, sprendime *Peter*⁶²⁷ jis nurodė, kad taikydamas nacionalinės teisės normas nacionalinis teismas turi vadovautis reikalavimu Bendrijos teisę taikyti vienodai visoje Bendrijoje, siekdamas užtikrinti, kad visi operatoriai bus vertinami vienodai. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nacionalinės teisės normų taikymas neturi padaryti neįmanomo Bendrijos teisėje numatytų teisių įgyvendinimo⁶²⁸.

Teisingumo Teismo sprendimų *obiter dicta* svarbų vaidmenį gali atlikti tada, kai valstybės narės ir jų teismai turi įgyvendinti jo priimtus prejudicinius sprendimus, kuriuose yra *obiter dicta*. Pavyzdžiui, tam tikru metu Prancūzijos teismų praktikoje buvo galima matyti, kad šios valstybės narės teismai pripažino Teisingumo Teismo atsakymą į prejudicinį klausimą tik tiek, kiek jis atsakė į pateiktus prejudicinius klausimus, ir nepripažino to, dėl ko jis pasisakė, nors nebuvo klausta. Tačiau vėliau *Conseil d'État* (Valstybės Taryba) priimtame sprendime nurodė, kad Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas yra privalomas visas, neatsižvelgiant į tai, ar nacionalinis teismas ko nors buvo klausęs, ar ne⁶²⁹. Minėta nacionalinių teismų

⁶²⁵ 1976 m. balandžio 8 d. sprendimas *Defrenne* (43/75, Rink., 1976, p. 455).

⁶²⁶ 1986 m. vasario 26 d. sprendimas *Marshall* (152/84, Rink., 1986, p. 723).

⁶²⁷ 1993 m. gegužės 27 d. sprendimo *Peter* (C-290/91, Rink., 1993, p. I-2981) 8 punktas.

⁶²⁸ CHARRIER, C. *Op. cit.*, p. 94 ir 95.

⁶²⁹ DIEU, F. *Op. cit.*, p. 530 ir 534.

praktika, kurioje pripažįstama tokia pati teisinė galia *obiter dicta*, kaip ir visai kitai prejudicinio sprendimo daliai, tik patvirtina teisės doktrinoje išsakytą nuomonę, kad nereikėtų ieškoti ir iš Teisingumo Teismo priimtų prejudicinių sprendimų išskirti svarbiausių ir papildomų motyvų, nes visas jo sprendimas yra išreikšta Teisingumo Teismo nuomonė, ir labai dažnai jame esanti *obiter dicta* yra teisinio normatyvinio pobūdžio⁶³⁰.

4.3. Struktūrinis prejudicinių klausimų pakeitimas

Iš paties prejudicinio klausimo performulavimo būdo pavadinimo „struktūrinis prejudicinių klausimų performulavimas (pakeitimas)“ galima numanyti, kad šiuo atveju yra keičiama tik prejudicinių klausimų struktūra, t. y. pakeičiamas jų išdėstymas eilės tvarka, keli klausimai sujungiami į vieną arba, priešingai, vienas klausimas išskaidomas į kelias dalis ir pan. Visais šiais atvejais nacionalinio teismo pateiktų prejudicinių klausimų dalykas nėra keičiamas, siaurinamas ar papildomas. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad atlikus bet kokius, tegul ir nedidelius, struktūrinius pakeitimus prejudicinis klausimas vis tiek skirsis nuo pačios pirmosios prejudicinių klausimų formuluotės, pateiktos nacionalinio teismo procesiniame dokumente, kuriuo jis kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, tai vis tiek reikėtų laikyti *prejudicinių klausimų performulavimu*.

Prejudicinių klausimų išskaidymo pavyzdį galima matyti sprendime *Lassal*, kuriame Teisingumo Teismas nusprendė vieną *Court of Appeal (England & Wales, Civil Division)* (Apeliacinis teismas, Anglija ir Velsas, Civilinių bylų skyrius) pateiktą prejudicinį klausimą išskaidyti į kelis⁶³¹. Teisingumo Teismas nurodė, jog pateiktas prejudicinis klausimas grindžiamas tam tikromis faktinėmis prielaidomis,

⁶³⁰ COUTRON, L. *Style des arrêts de la Cour de justice et normativité de la jurisprudence communautaire*.

⁶³¹ 2010 m. spalio 7 d. sprendime *Lassal* (C-162/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje) nurodyta, kad nacionalinis teismas iš pradžių pateikė taip suformuluotą prejudicinį klausimą: „Ar tokiomis aplinkybėmis, kai <...> Sąjungos pilietė atvyko į Jungtinę Karalystę 1999 m. rugsėjo mėn. kaip darbuotoja ir buvo darbuotoja iki 2005 m. vasario mėn., kai <...> ši Sąjungos pilietė išvyko iš Jungtinės Karalystės ir grįžo į valstybę narę, kurios pilietė ji yra, dešimties mėnesių laikotarpiui, <...> ši Sąjungos pilietė grįžo į Jungtinę Karalystę 2005 m. gruodžio mėn. ir ten gyveno nepertraukiamai iki 2006 m. lapkričio mėn., tada ji pateikė prašymą dėl socialinės pašalpos, <...> Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad pagal ją <...> Sąjungos piliečiui suteikiama nuolatinio gyvenimo šalyje teisė dėl to, jog pagal ankstesnes Bendrijos teisės priemones, kuriomis darbuotojams suteikiama gyvenimo šalyje teisė, jis legaliai gyveno šalyje ištisinį penkerių metų laikotarpį, kuris baigėsi iki 2006 m. balandžio 30 d. (iki šios datos valstybės narės turėjo perkelti direktyvą)?“

todėl turi būti padalytas į dvi dalis, kad jis galėtų pateikti tinkamą atsakymą. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pirmiausia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Direktyvos 2004/38⁶³² 16 straipsnyje numatytos nuolatinio gyvenimo šalyje teisės įgijimo tikslais reikia atsižvelgti į ištisinio penkerių metų gyvenimo šalyje pagal ankstesnes Europos Sąjungos teisės priemones laikotarpį iki šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę dienos, t. y. iki 2006 m. balandžio 30 d. Tuo atveju, jeigu į pirmą klausimą būtų atsakyta teigiamai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, antra, ar dėl trumpalaikių išvykų iki 2006 m. balandžio 30 d. po teisėto ištisinio penkerių metų gyvenimo Europos Sąjungos piliečiui, kaip antai T. Lassal, pagal Direktyvos 2004/38 16 straipsnio 1 dalį gali būti nesuteikta nuolatinio gyvenimo šalyje teisė⁶³³.

ESTT jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai jis sujungia kelis nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus į vieną, tačiau prieš tai padarydamas neanalizuoja nei savo kompetencijos performuluoti prejudicinius klausimus, nei to, kodėl toks prejudicinių klausimų sujungimas galėtų būti naudingas pateikiant atsakymą nacionaliniam teismui. Pavyzdžiui, 2011 m. kovo 8 d. sprendime *Ruiz Zambrano*⁶³⁴ Teisingumo Teismas sujungė tris *Tribunal du travail de Bruxelles* (Briuselio darbo ginčų teismas, Belgija) pateiktus prejudicinius klausimus ir pažymėjo, kad savo klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV nuostatos dėl Europos Sąjungos pilietybės turi būti aiškinamos taip, kad jos suteikia tiesiosios aukštutinės giminystės linijos giminaičiui, trečiosios valstybės piliečiui, kuris išlaiko savo mažamečius vaikus, Europos Sąjungos piliečius, teisę gyventi valstybėje narėje, kurios pilietybę jo vaikai turi ir kurioje jie gyvena, bei yra atleidžiamas nuo pareigos turėti šios valstybės narės išduotą darbo leidimą⁶³⁵.

⁶³² 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir naikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 2004, p. 77.).

⁶³³ Sprendimo *Lassal* 23–25 punktai.

⁶³⁴ 2011 m. kovo 8 d. sprendimo *Ruiz Zambrano* (C-34/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 36 punktas.

⁶³⁵ *Tribunal du travail de Bruxelles* byloje *Ruiz Zambrano* (C-34/09) pateikė tokius prejudicinius klausimus: „1. Ar [EB] 12, 17 ir 18 straipsniai, vienas iš jų ar visi, taikomi atskirai ar kartu, suteikia Sąjungos piliečiui teisę apsigyventi valstybės narės, kurios pilietis jis yra, teritorijoje, neatsižvelgiant į tai, ar jis prieš tai pasinaudojo teise judėti valstybių narių teritorijoje? 2. Ar [EB] 12, 17 ir 18 straipsniai kartu su Pagrindinių teisių chartijos 21, 24 ir 34 straipsnių nuostatomis turi būti

Byloje *Afrasiabi ir kt.* Teisingumo Teismas, nagrinėdamas Vokietijos *Oberlandesgericht Düsseldorf* (Diusseldorgo aukštesnysis teismas, Vokietija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pateiktą nagrinėjant baudžiamąją bylą, iškeltą M. Afrasiabi, B. Sahabi ir H. U. Kessel, kurie buvo įtariami pažeidę Reglamento Nr. 423/2007⁶³⁶ nuostatas dėl to, kad dalyvavo tiekiant ir pastatant Irane keraminę vitrifikacinę krosnį iš Vokietijos. Minėtas teismas šioje byloje iš viso pateikė tris prejudicinius klausimus, o Teisingumo Teismas nusprendė antrąjį ir trečiąjį klausimus nagrinėti kartu⁶³⁷.

Struktūriniu prejudicinio klausimo performulavimu turėtų būti pripažįstamas ir atvejis, kai nacionalinis teismas Teisingumo Teismo pateiktu prejudiciniu klausimu prašo išaiškinti Europos Sąjungos teisės akto nuostatą, kuri išliko nepakitusi ir naujos redakcijos šiame teisės akte. Teisingumo Teismas performuluoja prejudicinį klausimą, nuroydamas taikytiną Europos Sąjungos teisės akto redakciją, tačiau neanalizuoja savo kompetencijos atlikti šį veiksą ir nepasisako dėl prejudicinių klausimų performulavimu siekiamo tikslo. Pavyzdžiui, 2011 m. vasario 10 d. sprendime *Andersson*⁶³⁸ Teisingumo Teismas nagrinėjo Švedijos *Linköpings tingsrätt* (Linkopingo pirmosios instancijos teismas) pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą⁶³⁹. Teisingumo Teismas savo sprendime, remdamasis jam pateiktose

aiškinami taip, kad teisė laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje, kuri nediskriminuojant dėl pilietybės pripažįstama visiems Sąjungos piliečiams, reiškia, kad tuo atveju, kai šis pilietis yra mažametis vaikas, išlaikomas giminaičio pagal tiesiąją aukštutinę giminystės liniją, trečiosios valstybės piliečio, jo teisė apsigyventi valstybės narės, kurioje jis gyvena ir kurios pilietybę turi, teritorijoje turi būti užtikrinama neatsižvelgiant į tai, ar jis arba jo teisėtas atstovas prieš tai pasinaudojo teise judėti, suteikiant šiai teisei apsigyventi veiksmingumą, kurio reikalingumą pripažino Bendrijos teismų praktika <...>, suteikdama giminaičiui pagal tiesiąją aukštutinę giminystės liniją, trečiosios valstybės piliečiui, kuris išlaiko minėtą vaiką, turi pakankamai lėšų bei yra apsisaugęs sveikatos draudimu, išvestinę teisę apsigyventi, kuria naudotųsi tas pats trečiosios valstybės pilietis, jeigu jo išlaikomas nepilnametis vaikas būtų Sąjungos pilietis, neturintis valstybės narės, kurioje gyvena, pilietybės? 3. Ar [EB] 12, 17 ir 18 straipsniai kartu su Pagrindinių teisių chartijos 21, 24 ir 34 straipsnių nuostatomis turi būti aiškinami taip, kad mažamečio vaiko, valstybės narės piliečio, teisė apsigyventi valstybės, kurioje jis gyvena, teritorijoje turi lemti, kad nuo pareigos gauti darbo leidimą turi būti atleistas giminaitis pagal tiesiąją aukštutinę giminystės liniją, trečiosios valstybės pilietis, kuris išlaiko šį nepilnametį vaiką ir kuris, jei nebūtų darbo leidimo reikalavimo valstybės narės, kur jis gyvena, vidaus teisėje, dirbdamas apmokamą darbą, dėl kurio yra mokamos šios valstybės socialinio draudimo įmokos, įvykdo pakankamą pajamų ir sveikatos draudimo turėjimo sąlygą, kad šio vaiko teisei apsigyventi būtų suteiktas veiksmingumas, kurį Bendrijos teismų praktika pripažino nepilnamečiam vaikui Europos piliečiui, turinčiam kitos valstybės narės, nei jis gyvena išlaikomas giminaičio pagal tiesiąją aukštutinę giminystės liniją, trečiosios valstybės piliečio, pilietybę?''

⁶³⁶ 2007 m. balandžio 19 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 423/2007 dėl ribojančių priemonių Iranui (OL L 103, 2007, p. 1).

⁶³⁷ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimo *Afrasiabi ir kt.* (C-72/11, dar nepaskelbto Rinkinyje) 58 punktas.

⁶³⁸ 2011 m. vasario 10 d. sprendimas *Andersson* (C-30/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁶³⁹ Nacionalinis teismas pateikė taip suformuluotą prejudicinį klausimą: „Ar <...> Direktyvos <...> 80/987 <...> 10 straipsnio c punktu neprieštarauja nacionalinės teisės nuostata, kurioje darbuotojui

rašytinėse pastabose išsakyta nuomone, visų pirma nurodė, kad prejudiciniu klausimu prašoma išaiškinti Direktyvos 80/987 10 straipsnio c punktą, nors pagrindinėje byloje taikytina Europos Sąjungos teisė yra Direktyva 2008/94, kuria buvo kodifikuota Direktyva 80/987, ir joje iš esmės pakartotos tos direktyvos nuostatos. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad Direktyvos 2008/94 12 straipsnio c punkte identiškai pakartotas Direktyvos 80/987 10 straipsnio c punkto, kurį išaiškinti prašo nacionalinis teismas, turinys. Teisingumo Teismas nurodė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo klausimą reikia reformuluoti taip: juo siekiama išsiaiškinti, ar Direktyvos 2008/94 12 straipsnio c punktas turi būti aiškinamas taip, kad jam prieštarauja nacionalinės teisės nuostata, kurioje darbuotojui nenumatyta nepatenkintų reikalavimų apmokėjimo garantija dėl to, kad jis pats ar kartu su savo artimais giminaičiais šešis mėnesius prieš pateikiant prašymą pripažinti įmonės nemokumą turėjo didelę šios įmonės dalį ir darė didelį poveikį jos veiklai⁶⁴⁰.

Prie struktūrinių prejudicinių klausimų reformulavimo atvejų reikėtų priskirti ir tuos atvejus, kai Teisingumo Teismas reformuluoja gautus prejudicinius klausimus, kuriais teirujamasi dėl nacionalinės teisės normos ar teisės akto atitikties Europos Sąjungos teisei. Minėtais atvejais Teisingumo Teismas gali neperformuluoti gauto prejudicinio klausimo, o tik patikslinti jį vartodamas formuluotes „nacionalinis teismas savo prejudiciniu klausimu siekia sužinoti“ arba „nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus reikia suprasti taip (kaip) <...>“⁶⁴¹. Pavyzdžiui, 2008 m. liepos 11 d. nutartyje *Babanov* jis nurodė, kad pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs Panevėžio apygardos teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Bendrijos teisė turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia nacionalinės teisės aktą, kuriuo draudžiama auginti ir laikyti kanapes⁶⁴². Tuo tarpu 2008 m. spalio

nenumatyta pirmenybės (privilegijos) teisė remiantis tuo, kad jis pats ar kartu su savo artimais giminaičiais šešis mėnesius prieš pateikiant prašymą pripažinti nemokumą turėjo didelę įmonės dalį ir darė didelį poveikį jos veiklai?“

⁶⁴⁰ Sprendimo *Andersson* 20 ir 21 punktai.

⁶⁴¹ Pavyzdžiui, 2000 m. spalio 3 d. sprendimo *Corsten* (C-58/98, Rink., 2000, p. I-7919) 21 punkte Teisingumo Teismas paliko iš esmės tą patį klausimą, nenaudodamas tik informacijos, kuri prejudicinį klausimą susieja su konkrečia byla (pvz., įmonės veiklos vieta); sprendimo *Attanasio Group* 16–19 ir 21 punktai.

⁶⁴² Nutartis *Babanov*. Panevėžio apygardos teismas pateikė Teisingumo Teismui taip suformuluotus prejudicinius klausimus: „1. Ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 265 straipsnis, kuris numato baudžiamąją atsakomybę besąlygiškai už visų be išimties kanapių auginimą, nepriklausomai nuo veikliosios narkotinės medžiagos jose kiekio, toje dalyje prieštarauja Europos Sąjungos norminiams aktams ir būtent kokiems? 2. Jeigu prieštarauja, ar Lietuvos Respublikos teismas gali priimti procesinį sprendimą taikydamas nacionalinį įstatymą – Baudžiamojo kodekso 265 straipsnį, jeigu veikloji narkotinė medžiaga augintose kanapėse neviršija 0,2 procento?“

21 d. sprendime *Marra*⁶⁴³ nagrinėdamas Italijos *Corte suprema di cassazione* (Aukščiausiasis kasacinis teismas) pateiktus prejudicinius klausimus jis nurodė, jog siekiant pateikti naudingą atsakymą, kad nacionalinis teismas galėtų priimti sprendimą pagrindinėse bylose, prejudicinius klausimus reikia suprasti taip, kad jais klausiama⁶⁴⁴, pirma, ar tuo atveju, kai nacionalinis teismas, turintis nagrinėti Europos Parlamento nariui dėl jo išsakytų nuomonių pareikštą ieškinį dėl žalos atlyginimo, negavo jokios informacijos apie to nario prašymą Parlamentui ginti jo imunitetą, šis teismas gali nuspręsti, kad, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, taikomas Protokolo dėl Europos Bendrijų privilegijų ir imunitetų 9 straipsnyje numatytas imunitetas; antra, ar tuo atveju, kai nacionaliniam teismui pranešama, kad šis Parlamento narys Parlamentui tokį prašymą pateikė, šis teismas turi sulaukti jo sprendimo prieš tęsdamas procesą prieš šį Parlamento narį, ir, trečia, ar tuo atveju, kai nacionalinis teismas konstatuoja tokį imunitetą, jis privalo prašyti jį atšaukti, kad galėtų tęsti teismo procesą. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog, atsižvelgiant į tai, kad atsakymas į prejudicinius klausimus pagrįstas tais pačiais samprotavimais, juos reikia nagrinėti kartu⁶⁴⁵.

Tais atvejais, kai Teisingumo Teismo klausiama dėl nacionalinės teisės akto suderinamumo su Europos Sąjungos teise, jis gali nurodyti, kad jo jurisdikcijai nepriskirta tikrinti nacionalinės teisės atitikties Europos Sąjungos teisei, tačiau turi pateikti nacionaliniam teismui Europos Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris būtų naudingas nacionaliniam teismui⁶⁴⁶ pačiam vertinant nacionalinės teisės suderinamumą su Europos Sąjungos teise⁶⁴⁷, todėl Teisingumo Teismas nurodo, kad nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus reikia performuluoti⁶⁴⁸. Tačiau šis performulavimas dažniausiai pasireiškia tuo, kad ESTT vietoj nacionalinio teismo

⁶⁴³ 2008 m. spalio 21 d. sprendimas *Marra* (C-200/07 ir C-201/07, Rink., 2008, p. I-7929).

⁶⁴⁴ *Corte suprema di cassazione* savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateikė taip suformuluotus prejudicinius klausimus: „1. Jeigu Europos Parlamento narys nepasinaudoja (Darbo tvarkos taisyklių) 6 straipsnio 2 dalyje jam suteikta teise tiesiogiai prašyti pirmininko ginti jo privilegijas ir imunitetą, ar civilinę bylą nagrinėjantis teismas bet kuriuo atveju turi prašyti pirmininko atšaukti jo imunitetą, siekdamas tęsti procesą ir priimti sprendimą? arba 2. Nesant Europos Parlamento išreikšto noro ginti Parlamento nario imunitetą ir privilegijas, ar civilinę bylą nagrinėjantis teismas gali priimti sprendimą dėl prerogatyvos buvimo, atsižvelgiant į konkrečias nagrinėjamos bylos aplinkybes?“

⁶⁴⁵ Sprendimo *Marra* 31 punktas.

⁶⁴⁶ 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimo *DP grup* (C-138/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 29 punktas.

⁶⁴⁷ 2010 m. birželio 10 d. sprendimo *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, Rink., 2010, p. I-5243) 22 ir 24 punktai.

⁶⁴⁸ 1997 m. liepos 17 d. sprendimo *Krüger* (C-334/95, Rink., 1997, p. I-4517) 22 punktą; sprendimo *Foggia – SGPS* 29 ir 30 punktai.

nurodytos formuluotės „ar nacionalinio teisės akto norma <...> atitinka Europos Sąjungos teisės reikalavimus“ palieka savo esmę tokį patį prejudicinį klausimą, tik jis performuluojamas vartojant formuluotę „ar Sąjungos teisė draudžia tokią nacionalinės teisės normą, kuri <...>“⁶⁴⁹. Taigi iš esmės prejudicinis klausimas ir šiuo atveju keičiamas tik struktūriškai. Pavyzdžiui, sprendime *Brouwer* Teisingumo Teismas tiesiogiai nurodė, kad procese pagal EB sutarties 234 straipsnį [SESV 267 straipsnį] Teisingumo Teismas negali nuspręsti dėl nacionalinės nuostatos atitikties Bendrijos teisei, todėl reikia performuluoti prejudicinį klausimą taip, kad juo siekiama nustatyti, ar Direktyvos 79/7⁶⁵⁰ 4 straipsnio 1 dalimi draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos, kiek tai susiję su 1968–1994 metų laikotarpiu, pasienio darbuotojų moterų ištarnauto laiko ir senatvės pensijų apskaičiavimas pagrįstas fiktyviais ir (arba) fiksuotais dienos darbo užmokesčiais, mažesniais nei pasienio darbuotojų vyrų atitinkami darbo užmokesčiai⁶⁵¹.

Nutartyje *Dai Cugini* Teisingumo Teismas, remdamasis gausia savo ankstesne jurisprudencija, priminė, kad procese pagal SESV 267 straipsnį tuo atveju, jei nacionalinio teismo pateikti prejudiciniai klausimai yra suformuluoti netinkamai arba išeina už Teisingumo Teismui pagal SESV 267 straipsnį priskirtos kompetencijos ribų, Teisingumo Teismas turi iš visos nacionalinio teismo pateiktos informacijos, ypač iš procesinio dokumento, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, motyvuojamosios dalies, atrinkti Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, kurias reikėtų aiškinti atsižvelgiant į pagrindinės bylos dalyką, ir pateikti nacionaliniam teismui Europos Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris jam būtų naudingas vertinant nacionalinės teisės suderinamumą su Europos Sąjungos teise⁶⁵².

Vis dėlto, kad ir kokį iš paminėtų būdų Teisingumo Teismas pasirinktų nagrinėdamas nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuriame klausama dėl nacionalinės teisės akto atitikties Europos Sąjungos teisei, tokio prejudicinio klausimo nagrinėjimas bus pripažįstamas „nekompetencijos išimtimi“ (pranc. *une exception d' incompétence*). Ši išimtis grindžiama siekiu išvengti

⁶⁴⁹ 2011 m. kovo 17 d. sprendimo *Carvalho Ferreira Santos* (C-484/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 19 ir 20 punktai.

⁶⁵⁰ 1978 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 79/7/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklaus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje (OL L 6, 1979, p. 24; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 215).

⁶⁵¹ 2010 m. liepos 29 d. sprendimo *Brouwer* (C-577/08, Rink., 2010, p. I-7489) 27 punktas.

⁶⁵² 2011 m. balandžio 7 d. nutarties *Dai Cugini* (C-151/10, neskelbtos Rinkinyje) 26 ir 27 punktai.

skirtingo Europos Sąjungos teisės nuostatų ar sąvokų aiškinimo⁶⁵³. Be to, Teisingumo Teismas, pasinaudodamas šia savo nekompetencijos nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą išimtimi, visą laiką pabrėžia, kad valstybės narės vidaus teisės normų suderinamumą su Europos Sąjungos teise turės vertinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo pateiktą Europos Sąjungos teisės išaiškinimą⁶⁵⁴. Nacionalinės teisės akto, kurio atitiktį Europos Sąjungos teisei turės patikrinti nacionalinis teismas, gavęs Teisingumo Teismo atsakymą į prejudicinį klausimą, vieta vidaus teisės aktų hierarchijoje pačiam Teisingumo Teismui aiškinant Europos Sąjungos teisę įtakos neturės⁶⁵⁵.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad SESV 267 straipsnyje įtvirtinti nacionalinių teismų *teisės* ir *pareigos* kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo atskyrimo pagrindai Teisingumo Teismo jurisprudencijoje yra išsamiai išaiškinti. Teisingumo Teismas, vadovaudamasis pagrindiniu prejudicinio sprendimo priėmimo procese siekiamu tikslu užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą, išsamiai išaiškino, kokiems nacionaliniams teismams yra numatyta teisė kreiptis dėl prejudicinio sprendimo, kokie sunkumai galimi siekiant pasinaudoti šia teise taikant nacionalinę teisę, kokiems nacionaliniams teismams priskirta pareiga kreiptis dėl prejudicinio sprendimo ir kokios yra šios pareigos laikymosi išimties sąlygos.

⁶⁵³ 2001 m. sausio 11 d. sprendimo *Kofisa Italia* (C-1/99, Rink., 2001, p. I-207) 32 punktas; 2006 m. kovo 16 d. sprendimo *Poseidon Chartering* (C-3/04, Rink., 2006, p. I-2505) 16 punktas; 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimo *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio* (C-217/05, Rink., 2006, p. I-11987) 20 punktas; 2010 m. spalio 28 d. sprendimo *Volvo Car Germany* (C-203/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 25 punktas.

⁶⁵⁴ 2010 m. spalio 7 d. sprendimo *Nussbaumer* (C-224/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 17 punktas.

⁶⁵⁵ Sprendimo *Transportes Urbanos y Servicios Generales* 24 punktas. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs Ispanijos *Tribunal Supremo* klausė: „Ar byloje dėl valstybės, kaip teisės aktų leidėjos, finansinės atsakomybės, kuriose ieškinys grindžiamas remiantis nekonstitucingu paskelbtu įstatymu priimtais administraciniais aktais, ir byloje, kuriose ieškinys grindžiamas prieštaraujančia [Sąjungos] teisei pripažintos nuostatos taikymu, [ginčijamoje] *Tribunal Supremo* [praktikoje] išdėstytos skirtingos teismo praktikos taikymas neprieštaruoja lygiavertiškumo ir veiksmingumo principams?“ (21 punktas). Teisingumo Teismas nusprendė, jog į pateiktą klausimą reikia atsakyti taip, kad Europos Sąjungos teisė draudžia valstybei narei taikyti reikalavimą, pagal kurį ieškinys dėl valstybės atsakomybės, grindžiamas pagal EB 226 straipsnį [SESV 258 straipsnį] Teisingumo Teismo priimtu sprendimu pripažintu nacionaliniu įstatymu padarytu tos teisės pažeidimu, gali būti patenkintas tik tuo atveju, jei ieškovas visų pirma išnaudojo visas vidaus teisių gynimo priemones, skirtas žalingo administracinio akto, kuris priimtas remiantis tuo įstatymu, galiojimui užginčyti, nors tas pats reikalavimas netaikomas ieškiniai dėl valstybės atsakomybės, kuris grindžiamas kompetentingo teismo pripažintu minėtu įstatymu padarytu Konstitucijos pažeidimu (48 punktas).

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pripažįstama teisė apskųsti nacionalinio teismo priimtą procesinį dokumentą, kuriuo buvo kreiptasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Nacionaliniams teismams numatoma pareiga užtikrinti, kad kai pagal nacionalinę teisę bus pasinaudota teise į skundą, nebus pažeistas prejudicinio sprendimo priėmimo proceso ekonomiškumo principas ir Teisingumo Teismui bus laiku pateikta visa svarbi informacija apie procesinius įvykius pagrindinėje byloje.

Teisingumo Teismas, priskyres sau teisę performuluoti prejudicinius klausimus, iš tikrųjų tam tikru požiūriu įteisino galimybę kai kuriais atvejais, kai, jo nuomone, tai ypač svarbu, užtikrindamas vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą tikrinti nacionalinės teisės suderinamumą su Europos Sąjungos teise.

Nacionalinių teismų savarankiškumas prejudicinio sprendimo priėmimo procese turi būti analizuojamas Europos Sąjungos teisės kontekste, o galimi savarankiškumo apribojimai nustatomi tik konkrečioms atvejams, siekiant užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visuose valstybių narių teismuose.

Teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismo pateikiamose veiklos ataskaitose (Teisingumo Teismo metiniuose pranešimuose) nenurodoma, kiek buvo bylų, kuriose jis performulavo nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus, ir apgailestaujama dėl to⁶⁵⁶.

III skyrius. PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO PROCESO DALYVIAI

Teisingumo Teismas, gavęs valstybės narės teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, apie tai informuoja visus Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodytus suinteresuotuosius asmenis. Vėliau sprenddamas dėl šio prašymo priimtumo vienu iš vertinimo kriterijų jis pripažįsta bylos dalyvių pateiktas rašytines pastabas. Iš šių pastabų ir pasiūlymų dėl galimų atsakymų į prejudicinius klausimus Teisingumo Teismas gali nuspręsti, ar nacionalinio teismo procesiniame dokumente, kuriuo jis kreipėsi į Teisingumo Teismą, yra pateikta informacija apie faktines ir teisines pagrindinės bylos aplinkybes, taip pat ar

⁶⁵⁶ GROUSSOT, X. Spirit, are you there? – Rein – forced judicial dialogue and the preliminary ruling procedure. *Europarättslig tidskrift*. Årg. 11, 2008, n° 4, p. 945.

nurodytos priežastys, paskatinusios šį teismą kreiptis į Teisingumo Teismą, buvo suprantamos kitiems proceso dalyviams. Tuo atveju, jei bylos dalyvių rašytinėse pastabose pateikta informacija ir valstybės narės teismo nurodyta informacija akivaizdžiai nesutampa, Teisingumo Teismui atsiranda svarus pagrindas kelti tokio prašymo dėl prejudicinio sprendimo priėmimo priimtinumą klausimą. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos taip pat matyti, kad bylos dalyviai pateiktose rašytinėse pastabose gali jam suteikti papildomos informacijos apie faktinį ir teisinį kontekstą, kuriame kilo teisės aiškinimo klausimų. Prejudicinėse bylose pateikiamose rašytinėse pastabose bylos dalyviai gali siūlyti atsakymų į prejudicinius klausimus formuluotes ir tai taip pat gali padėti Teisingumo Teismui į pagrindinėje byloje kilusius teisės aiškinimo ir taikymo klausimus pažvelgti kitokiame kontekste. Ir galiausiai Teisingumo Teismui yra suteikti įgaliojimai esant reikalui kreiptis į valstybės narės teismą ar kitą proceso dalyvį ir prašyti pateikti jam reikalingą informaciją arba paaiškinimus tam tikrais klausimais. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad kartais toks valstybės narės gautas Teisingumo Teismo prašymas sukelia gana netikėtų padarinių, pavyzdžiui, valstybės narės teismas nusprendžia tiesiog atsiimti pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Todėl toliau bus išskirti ir nagrinėjami probleminiai klausimai, susiję su prejudicinio sprendimo priėmimo proceso specialia dalimi.

1. Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso suinteresuotieji asmenys

Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje yra įtvirtinta, kad ESTT kancleris apie gautą nacionalinio teismo prašymą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo informuoja šiuos suinteresuotuosius asmenis: valstybę narę, kurios teismas pateikė tokį prašymą; pagrindinės bylos šalis; visas valstybes nares; Europos Komisiją; kitas Europos Sąjungos institucijas, įstaigas ar organus, kurie priėmė teisės aktą, dėl kurio išaiškinimo arba dėl kurio galiojimo ir kreipėsi nacionalinis teismas; valstybes, kurios nėra Europos Sąjungos narės, tačiau yra EEE susitarimo šalys, ir šiame susitarime nurodytą ELPA priežiūros instituciją; Tarybą ir vieną ar kelias valstybes, kurios nėra Europos Sąjungos narės, tačiau sudarytame susitarime dėl konkretaus reguliavimo dalyko numatyta, kad joms turi būti suteikta teisė pateikti rašytines pastabas, kai valstybės narės teismas pateikia Teisingumo Teismui klausimą, kuris patenka į tokio

susitarimo taikymo sritį. Išsiuntus pranešimą apie gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir paskelbus apie tai *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* yra pradedamas prejudicinio sprendimo priėmimo procesas. Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad prašymą įstoti į prejudicinės bylos nagrinėjimą teikiantis asmuo Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje turi būti tiesiogiai numatytas kaip turintis tokią teisę⁶⁵⁷. Iš visų paminėtų institucijų tik Europos Komisija dalyvauja visų prejudicinių bylų nagrinėjime ir pateikia rašytines pastabas, taip padėdama Teisingumo Teismui ir pateikdama naudingos informacijos, padedančios geriau suprasti kilusio ginčo dėl teisės klausimų pobūdį.

Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad Teisingumo Teismas griežtai vertina prašymus įstoti į bylos nagrinėjimą, todėl jei asmuo, kuris tokį prašymą pateikia, nepatenka į Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje numatytų suinteresuotųjų asmenų ratą, toks prašymas atmetamas, kad ir kokiais argumentais buvo grindžiamas⁶⁵⁸. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas nutartyje *Volker und Markus Schecke ir Eifert*⁶⁵⁹ priminė, jog Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje vartojamas terminas „bylos šalys“ reiškia, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procese gali dalyvauti pagrindinės bylos, kurią nagrinėdamas nacionalinis teismas nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, šalys. Teisingumo Teismas nurodė, kad prašymą įstoti į prejudicinės bylos nagrinėjimą pateikė pagrindinės bylos trečiasis asmuo, todėl jis negali būti laikomas bylos šalimi ir nagrinėjant prejudicinę bylą Teisingumo Teisme, nepaisant to, kad nacionalinis teismas pateikė prejudicinius klausimus dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo ir jie taip pat yra susiję su pagrindinėmis asmens teisėmis. Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs *Research Corporation Technologies Inc.* (pagal JAV teisę įsteigta bendrovė) prašymą leisti įstoti į prejudicinės bylos *Biogen*⁶⁶⁰ nagrinėjimą ir pateikti pastabas antruoju prejudiciniu klausimu, nurodė, kad asmuo, kuris nacionaliniame teisme nepateikė prašymo įstoti į pagrindinės bylos nagrinėjimą, negali tokio prašymo

⁶⁵⁷ 2009 m. gruodžio 16 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis sujungtose bylose *Football Association Premier League ir kt.* (C-403/08 ir C-429/08, Rinkinyje neskelbta). Šioje byloje Teisingumo Teismo pirmininkas priėmė dvi tarpines procesines nutartis: pirmą – dėl bylų sujungimo ir pagreitintos procedūros taikymo, antrą – dėl leidimo įstoti į bylos nagrinėjimą.

⁶⁵⁸ MEISTER, M. Droit d'intervention dans les procédures préjudicielles. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 3, p. 18.

⁶⁵⁹ 2010 m. sausio 13 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis sujungtose bylose *Volker und Markus Schecke ir Eifert* (C-92/09 ir C-93/09) dėl prašymo įstoti į bylos nagrinėjimą.

⁶⁶⁰ 1996 m. vasario 26 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Biogen* (C-181/95, Rink., 1996, p. I-717) dėl leidimo įstoti į bylos nagrinėjimą.

teikti ir Teisingumo Teisme. Nutartyje *Biogen* jis priminė, kad leidimu įstoti į prejudicinės bylos nagrinėjimą visiems tokį pageidavimą išreiškusiems asmenims būtų paneigta Teisingumo Teismo statuto 20 straipsnio [23 straipsnio] buvimo prasmė.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad leidimo įstoti į prejudicinės bylos nagrinėjimą klausimą išsprendžia Teisingumo Teismo pirmininkas priimdamas nutartį, kuri dažniausiai nėra skelbiama Rinkinyje. Tačiau Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti ir minėtos praktikos išimčių, pavyzdžiui, Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Satakunnan Markkinapörssi et Satamedia*⁶⁶¹ dėl prašymo įstoti į bylą buvo paskelbta Rinkinyje. Šioje byloje Teisingumo Teismui pageidavimą įstoti į bylos nagrinėjimą pareiškė Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas, kuris nurodė, kad anksčiau priimtose nutartyse Teisingumo Teismas pripažino jo, kaip pareigūno, teisę įstoti į šio teismo nagrinėjamas bylas⁶⁶². Teisingumo Teismas, priminęs, kas turi teisę įstoti į prejudicinės bylos nagrinėjimą, nurodė, kad dalyvavimą EB sutarties 234 straipsnyje [SESV 267 straipsnyje] numatyta procese reglamentuoja Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnis, o šioje nuostatoje vartojama sąvoka „bylos šalys“ apima tik asmenis, kurie tokį statusą turi nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje. Kadangi pareigūnas, išreiškęs pageidavimą įstoti į bylos nagrinėjimą, nėra aiškiai įvardytas Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje ir pagrindinėje byloje neturi bylos šalies statuso šio straipsnio prasme, Teisingumo Teismas nutarė, kad jis neturi teisės pateikti Teisingumo Teismui pastabų dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo užduotų prejudicinių klausimų.

ESTT yra išaiškinęs ir Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje numatyta Europos Sąjungos institucijai priskirtos teisės pateikti savo pastabas dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą turinį. Pavyzdžiui, sprendime *Marra*⁶⁶³ jis nurodė, kad Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje yra numatyta Europos Parlamento teisė pateikti savo pastabas dėl prašymų priimti prejudicinius sprendimus, susijusių su jo ir Tarybos kartu priimtais aktais. Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad ši nuostata

⁶⁶¹ 2007 m. rugsėjo 12 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties byloje *Satakunnan Markkinapörssi ir Satamedia* (C-73/07, Rink., 2007, p. I-7075) dėl prašymo įstoti į bylą 11–13 punktai. 2008 m. gruodžio 18 d. sprendime *Satakunnan Markkinapörssi ir Satamedia* (C-73/07, Rink., 2008, p. I-9831) neužsimenama apie gautą prašymą leisti įstoti į bylą.

⁶⁶² Šis pareigūnas rėmėsi Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 17 d. nutartimis *Parlamentas prieš Tarybą* (C-317/04, Rink., 2005, p. I-2457) ir *Parlamentas prieš Komisiją* (C-318/04, Rink., 2005, p. I-2467).

⁶⁶³ Sprendimo *Marra* 21 ir 22 punktai.

aiškiai nesuteikia Europos Parlamentui teisės pateikti pastabas prejudicinėse bylose, kurios yra susijusios su Protokolu dėl Europos Bendrijų privilegijų ir imunitetų⁶⁶⁴ ir Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklėmis⁶⁶⁵. Tačiau Teisingumo Teismas, įvertinęs tai, kad Europos Parlamentui pripažįstama teisė pateikti rašytines pastabas bylose dėl akto, kurį jis priėmė kartu su kita institucija, galiojimo ar aiškinimo, nusprendė, jog tokia teisė juo labiau turi būti jam pripažinta nagrinėjant prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl šios institucijos akto, kurį ji priėmė viena, kaip antai Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklių, išaiškinimo.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Procedūros reglamento projekte yra numatytas specialus 96 straipsnis [2012 m. kovo 15 d. redakcija], reglamentuojantis asmenų dalyvavimą prejudicinio sprendimo priėmimo procese. Procedūros reglamento projekto motyvuose nurodyta, kad šiuo specialiu straipsniu, kurio nėra šiuo metu galiojančios redakcijos Procedūros reglamente, buvo siekiama dviejų tikslų: pirma, dėl aiškumo nurodyti visus subjektus, kuriems leidžiama Teisingumo Teisme vykstančiame prejudicinio sprendimo priėmimo procese pareikšti pastabas, ir, antra, priminti, kad pateikti rašytines pastabas nėra privaloma, o atsisakymas jas pateikti neturės įtakos dalyvavimui žodinėje proceso dalyje. Kitaip tariant, rašytinių pastabų nepateikusi pagrindinės bylos šalis arba valstybė narė gali pateikti pastabas žodžiu per teismo posėdį, jeigu jis rengiamas.

Be to, Teisingumo Teismas, siekdamas užtikrinti prejudicinio sprendimo priėmimo proceso aiškumą ir atsižvelgdamas į tai, kad labai dažnai tretieji asmenys teikia prašymus įstoti į Teisingumo Teismo nagrinėjamą prejudicinę bylą, nusprendė Procedūros reglamento projekto 97 straipsnyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija] aiškiai apibrėžti ir pagrindinės bylos šalių sąvoką prejudicinio sprendimo priėmimo procese. Šiame straipsnyje nustatyta, kad pagrindinės bylos šalys yra prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių nacionalinio teismo pagal nacionalines proceso teisės normas tokiomis įvardytos šalys. Jei vykstant prejudicinio sprendimo priėmimo procesui Teisingumo Teisme atsiranda nauja pagrindinės bylos šalis, jis į tai atsižvelgs tik tada, kai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas apie tai jį informuos. Apibrėždamas pagrindinės bylos šalis Teisingumo Teismas siekė išvengti to, kad dėl daugybės prašymų įstoti į bylą, kurie pateikiami jau vykstant procesui jame, nebūtų delsiama nagrinėti prejudicinę bylą.

⁶⁶⁴ OL 152, 1967, p. 13.

⁶⁶⁵ OL L 44, 2005, p. 1.

Taigi iš esmės prejudicinio sprendimo priėmimo procese, kitaip nei, pavyzdžiui, procese, kuriame nagrinėjami ieškiniai dėl valstybės įsipareigojimų nevykdymo, nereikia arba, tiksliau sakant, net nėra numatyta galimybės kreiptis į Teisingumo Teismą su atskiru prašymu leisti įstoti į prejudicinės bylos nagrinėjimą. Sužinoti, kokie suinteresuotieji asmenys dalyvavo prejudicinio sprendimo priėmimo procese, galima iš Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo.

Prejudicinio sprendimo priėmimo procese dalyvavusių suinteresuotųjų asmenų skaičius dažniausiai parodo, kokią reikšmę Teisingumo Teismo prejudicinėje byloje nagrinėjami Europos Sąjungos teisės klausimai turėjo Europos Sąjungos teisinei sistemai ir valstybių narių teisei. Tik Europos Komisija rašytines pastabas pateikia visose Teisingumo Teismo nagrinėjamosse prejudicinėse bylose, o visi kiti suinteresuotieji asmenys sprendžia, ar turi interesą įstoti į bylos nagrinėjimą. Valstybių narių interesas dalyvauti prejudicinės bylos nagrinėjime gali reikšti siekį išsaugoti jose galiojančią teisinį reguliavimą arba išvengti galimų sunkių teisinių padarinių, atsirasiančių Teisingumo Teismui vienaip ar kitaip išaiškinus Europos Sąjungos teisę. Europos Sąjungai nepriklausančių valstybių ar su ja bendradarbiaujančių institucijų dalyvavimas prejudicinio sprendimo priėmimo procese taip pat gali patvirtinti nacionalinių teismų iškeltų teisės klausimų svarbą, pasireiškiančią ir už Europos Sąjungos teritorijos ribų. Pavyzdžiui, bylos *NS*⁶⁶⁶ prejudicinio sprendimo priėmimo procese dalyvavo dvidešimt vienas suinteresuotasis asmuo: be trylikos valstybių narių, bylos nagrinėjime dalyvavo ir organizacijų *Amnesty International Ltd* ir *United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)* atstovai. Byloje *NS* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas, Anglija ir Velsas, Civilinių bylų skyrius) ir *Ard-Chúirt (High Court)* (Aukščiausiasis Teismas, Airija), nagrinėdami bylas, kuriose turėjo spręsti klausimą dėl prieglobsčio prašytojų, kurie pagal Reglamentą Nr. 343/2003⁶⁶⁷ turėjo būti grąžinti į Graikiją, taip pat tarp Jungtinės Karalystės bei Airijos valdžios institucijų kilusius ginčus. Tai, kad didelę reikšmę gali turėti Teisingumo Teismo sprendimas, matyti iš byloje *Placanica* priimto sprendimo, kuriame nurodyta, kad procese dalyvavo aštuonios valstybės

⁶⁶⁶ Sprendimas *NS*.

⁶⁶⁷ 2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 50, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 109).

narės⁶⁶⁸, iš sprendimo byloje *Unibet*⁶⁶⁹, kurioje dalyvavo vienuolika valstybių narių. Kita prejudicinė byla, pasižymėjusi bylos dalyvių gausa, – *The Air Transport Association of America ir kt.*⁶⁷⁰, joje dalyvavo vienuolika Europos Sąjungos valstybių narių, taip pat keletas transporto asociacijų, Islandija ir Norvegija. Šioje byloje valstybės narės teismas nagrinėjo ginčą dėl nuo muitų, panašių rinkliavų ir kitų privalomų mokėjimų atleidžiamų degalų, įvežtų į Europos Sąjungos teritoriją ar joje parūpintų ir skirtų JAV įsteigtos oro susisiekimo bendrovės tarptautiniam oro susisiekimui naudojamiems orlaiviams, net jei šios atsargos naudojamos daliai kelionės virš Europos Sąjungos teritorijos, suderinamumo su Europos Sąjungos teise.

Lietuvoje sprendimą įstoti į Teisingumo Teisme nagrinėjamas bylas priima Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Už rašytinių pastabų rengimą ir dalyvavimą žodinėje prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyje yra atsakingas Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Visą informaciją apie prejudicines bylas, į kurių nagrinėjimą buvo įstojusi Lietuva, galima rasti Europos teisės departamento interneto svetainėje. Šios institucijos pareigūnai Lietuvos valstybei atstovauja ir kituose Teisingumo Teisme vykstančiuose procesuose⁶⁷¹. Iš Teisingumo Teismo priimtų sprendimų taip pat matyti, ar Lietuva buvo įstojusi į bylos nagrinėjimą. Pavyzdžiui, iš sprendimų *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.* ir *Sayn-Wittgenstein*⁶⁷² matyti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė dalyvavo šių prejudicinių bylų nagrinėjime.

2. Rašytinių ir žodinių pastabų pateikimas prejudicinio sprendimo priėmimo procese

Kaip jau minėta, dalyvauti prejudicinio sprendimo priėmimo procese ir pateikti rašytines bei žodines pastabas gali visi Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje numatyti suinteresuotieji asmenys.

Teisingumo Teismo statuto 20 straipsnyje nustatyta, kad Teisingumo Teismo procesą sudaro dvi dalys: rašytinė ir žodinė. Rašytinę proceso dalį sudaro procesą

⁶⁶⁸ Sprendimas *Placanica*. Šioje byloje aštuonios valstybės narės įstojo į bylos nagrinėjimą ir pateikė rašytines pastabas.

⁶⁶⁹ Sprendimas *Unibet*.

⁶⁷⁰ Sprendimas *The Air Transport Association of America ir kt.*

⁶⁷¹ [Žiūrėta 2012 m. sausio 27 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.etd.lt/index.php?-29621978>>.

⁶⁷² 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimo *Sayn-Wittgenstein* (C-208/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 73 ir 79 punktai; 2011 m. kovo 1 d. sprendimas *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.* (C-236/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

pradedantys ir kiti pareiškimai, gynybos argumentai bei pastabos, perduodami bylos šalims ir Europos Sąjungos institucijoms, kurių sprendimai yra ginčijami, taip pat atsakymai į juos, jei tokių esama, bei visi patvirtinamieji raštai ir dokumentai arba jų patvirtinti nuorašai, o visus šiuos pranešimus procedūros reglamente nustatyta tvarka ir laiku perduoda Teismo kancleris. Žodinį procesą sudaro susipažinimas su teisėjo pranešėjo pateiktu pranešimu, atstovų, patarėjų ir advokatų išklausymas, generalinio advokato išvada, taip pat liudytojų ir ekspertų, jei tokių esama, išklausymas. Tais atvejais, kai Teisingumo Teismas mano, kad byloje nekeliama naujo teisės klausimo, jis gali, išklausęs generalinį advokatą, nuspręsti, jog byla turi būti sprendžiama be generalinio advokato išvados.

Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso rašytinės ir žodinės dalių organizavimo tvarką reglamentuoja Procedūros reglamentas. Reikia pažymėti, kad atskirų straipsnių, skirtų atskiriems procesams pagal skirtingus ieškinius reglamentuoti (pavyzdžiui, procesui dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo, procesui dėl Europos Sąjungos institucijos neveikimo ir pan.), Procedūros reglamente nėra, o atskirai proceso rūšiai gali būti skirta viena iš Procedūros reglamento straipsnio dalių. Pavyzdžiui, Procedūros reglamento 37 straipsnyje reglamentuojama rašytinė proceso Teisingumo Teisme dalis, jame yra nustatyta rašytinių dokumentų pateikimo tvarka ir terminai. Pagal minėtą Procedūros reglamento straipsnį kiekvieno procesinio dokumento originalą turi pasirašyti šalies atstovas arba advokatas; kartu su originalu ir visais jame minimais priedais pateikiamos penkios kopijos Teisingumo Teismui ir dar po vieną kopiją – visoms kitoms bylos šalims; kopijų tikrumą patvirtina jas pateikianti šalis; Europos Sąjungos institucijos per Teisingumo Teismo nustatytus terminus pateikia visų procesinių dokumentų vertimus į kitas oficialias Europos Sąjungos kalbas; visuose procesiniuose dokumentuose nurodoma jų data, taip pat patikslinama, kad skaičiuojant procesinius terminus atsižvelgiama tik į dokumento pateikimo Teismo kanceliarijai datą; nurodyta, kad dėl didelės dokumento apimties prie procesinio dokumento gali būti pridedamos tik dokumento ištraukos, tačiau Teismo kanceliarijai perduodamas visas dokumentas arba visa šio dokumento kopija; nustatyta, kad procesinių terminų atžvilgiu pateikimo diena laikoma ta diena, kai pasirašyto procesinio dokumento originalo kopija kartu su dokumentų sąrašu gaunama Teismo kanceliarijoje telefaksu arba kita Teisingumo Teismo turima technine ryšio priemone, jeigu ne vėliau kaip per dešimt dienų po to Teismo

kanceliarijai pateikiamas pasirašytas procesinio dokumento originalas kartu su priedais ir kopijomis, ir t. t.

Procedūros reglamento projekto 57 straipsnyje, reglamentuojančiame procesinių dokumentų pateikimą [2012 m. kovo 15 d. redakcija], yra numatyta keletas naujovių: pirma, atsižvelgus į ypatingą prejudicinio sprendimo priėmimo proceso pobūdį ir pagrindinės bylos šalių galimybę būti atstovaujamos ne advokato, jeigu tai leidžiama pagal nacionalines procesines teisės normas, antra, siekiant aiškumo, yra numatyta, kad momentas, į kurį atsižvelgiama vertinant, ar laikytasi procesinių terminų, atitinka ne datą ir laiką, kada procesinio dokumento originalas buvo išsiųstas, o datą ir laiką, kada toks dokumentas buvo gautas Teismo kanceliarijoje Liuksemburge.

Procedūros reglamento projekto dalyje, skirtoje rašytinei proceso Teisingumo Teisme daliai reglamentuoti, yra specialus straipsnis, kuriame numatyta, kad bylos nagrinėjimas Teisingumo Teisme apima rašytinę dalį, nepažeidžiant specialių šiame reglamente išdėstytų nuostatų [Procedūros reglamento projekto 56 straipsnis, 2012 m. kovo 15 d. redakcija]. Procedūros reglamento projekto motyvuose taip pat yra nurodyta, kad bylos nagrinėjimas Teisingumo Teisme paprastai apima rašytinę proceso dalį, išskyrus tuos atvejus, kai specialiosios reglamento nuostatos iš esmės apima akivaizdžius nepriklausymo Teisingumo Teismo jurisdikcijai arba nepriimtino atvejus ir šiuo metu galiojančio Procedūros reglamento 104b straipsnio 4 dalyje numatytą galimybę ypatingos skubos atvejais atsisakyti rašytinės proceso dalies, kai Teisingumo Teismas nusprendžia nacionalinio teismo kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo nagrinėti pagal skubos tvarkos procedūrą.

Įdomu tai, kad Procedūros reglamento projekte yra numatytas ir specialus straipsnis, nustatantis Teisingumo Teismo darbo organizavimo tvarką tais atvejais, kai jam bylos nagrinėjime dalyvaujantys asmenys pateikia per didelės apimties dokumentus [Procedūros reglamento projekto 58 straipsnis, 2012 m. kovo 15 d. redakcija]. Teisingumo Teismui yra suteikiami įgaliojimai, gavus per didelės apimties dokumentus, priimti sprendimą, kuriame nurodoma, kokiomis sąlygomis dėl pateiktų per didelės apimties pareiškimų arba pastabų bus verčiamos tik pagrindinės pateiktų minėtų dokumentų dalys. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Procedūros reglamento projekte matyti siekis užtikrinti Teisingumo Teismo priimamų procesinių dokumentų viešumą, ypač tų, kurie gali apriboti jo proceso dalyvių turimus įgaliojimus, nes yra

numatyta, kad minėtas Teisingumo Teismo sprendimas dėl jo darbo organizavimo tvarkos, kuriuo gali būti nustatytas jam pateiktų procesinių dokumentų vertimo apimties ribojimas, yra skelbiamas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Procedūros reglamento projekto motyvuose nurodyta, kad 58 straipsnis buvo numatytas siekiant bet kokiomis aplinkybėmis išlaikyti Teisingumo Teismo pajėgumą jam pateiktas bylas išnagrinėti per įmanomai protingą terminą. Taip pat nurodyta, jog Teisingumo Teismas nustatė, kad bylos kartais ilgai nagrinėjamos ir dėl jam pateiktų procesinių dokumentų apimties, ir dėl laiko, reikalingo tokiems dokumentams išversti. Teisingumo Teismo nuomone, byla galėtų būti išnagrinėjama daug greičiau, jeigu pagrindinės bylos šalis savo rašytinėse pastabose arba kiti proceso dalyviai Teisingumo Teismui pateikiamuose savo dokumentuose daugiausia dėmesio skirtų esminiams teisės klausimams. Teisingumo Teismas pateiktuose Procedūros reglamento projekto motyvuose nurodė, kad šioje stadijoje jis neteikia konkrečių pasiūlymų, kuriais būtų siekiama nustatyti didžiausią leidžiamą jam pateikiamų pareiškimų ar rašytinių pastabų puslapių skaičių ar parengti minėtų pareiškimų ar pastabų santrauką, kaip jis kadaise padarė dėl nuolat gaunamų didelės apimties prašymų dėl prejudicinio sprendimo priėmimo (Procedūros reglamento 104 straipsnis, aptariamas toliau tekste). Tačiau Teisingumo Teismas nori iš anksto numatyti specialią priemonę ar būdą, kuriuos taikant būtų galima kuo greičiau išspręsti jo darbo organizavimo klausimą atsižvelgiant į tai, kad nuolat daugėja jame pradėtų bylų. Teisingumo Teismo nuomone, negalima atmesti tikimybės, kad didelės apimties pareiškimų ar pastabų daugės ir kad tada reikės greitai imtis priemonių užtikrinti, kad jis nepatektų į sunkiai valdomą situaciją. Teisingumo Teismas siūlo, atkreipdamas dėmesį į tai, kad Procedūros reglamento pakeitimo procedūra yra sudėtinga, į Procedūros reglamento projektą įtraukti nuostatą, kuria vadovaudamasis jis galėtų versti tik dalį pernelyg didelės apimties pareiškimų ar pastabų. Minėta specialioji priemonė, kuri leistų Teisingumo Teismui tam tikrais išskirtiniais atvejais imtis specialių veiksmų, bus Procedūros reglamento projekto 58 straipsnis [2012 m. kovo 15 d. redakcija]. Akivaizdu, kad Teisingumo Teismas yra puikiai išanalizavęs didžiausius savo darbo trūkumus ir rengiamame naujame Procedūros reglamento projekte stengiasi numatyti, su kokiais sunkumais gali tekti susidurti savo veikloje ateityje, ir užsitikrinti įgaliojimus, kurie leistų greitai juos išspręsti.

Pagal Procedūros reglamento 104 straipsnį nacionalinių teismų procesiniai dokumentai, kuriais jie kreipiasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, ar šių dokumentų santraukos, jei to reikia dėl didelės dokumentų apimties, perduodami kitoms valstybėms narėms originalo kalba su pridėtu vertimu į valstybės, kuriai jie skirti, valstybinę kalbą; tuo atveju, jei tai yra valstybės, kurios nėra Europos Sąjungos narės, arba kitos institucijos, turinčios teisę dalyvauti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūroje, visi dokumentai siunčiami išversti į jų pasirinktą vieną iš dvidešimt trijų oficialių Europos Sąjungos kalbų⁶⁷³. Pagal Procedūros reglamento 29 straipsnio 2 dalį prejudicinio sprendimo priėmimo proceso kalba yra laikoma valstybės, kurios teismas pateikė prašymą dėl prejudicinio sprendimo, valstybinė kalba.

Kaip jau minėta, Teismo kancleris, gavęs patvirtinimą, kad Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje numatyti asmenys gavo informaciją apie Teisingumo Teisme pradėtą nagrinėti prejudicinę bylą, nustato terminą, per kurį galima pateikti rašytines pastabas Teisingumo Teismui. Pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnio 2 dalį yra suteikiamas dviejų mėnesių terminas rašytinėms pastaboms pateikti, o 23a straipsnyje numatyta galimybė nustatyti trumpesnį terminą (pavyzdžiui, taikant pagreintą procedūrą – 15 dienų terminą pagal Procedūros reglamento 104a straipsnis), apriboti ratą asmenų, kuriems suteikiama teisė pateikti rašytines pastabas, nurodyti konkrečius klausimus, dėl kurių suinteresuotųjų asmenų prašoma pateikti rašytines pastabas (pavyzdžiui, taikant skubos tvarką, Procedūros reglamento 104b straipsnio 2 dalis), arba nuspręsti iš viso atsisakyti rašytinės prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalies (pavyzdžiui, kai taikoma skubos tvarkos procedūra). Reikia pažymėti, kad Procedūros reglamento projekte yra atskiras 109 straipsnis [2012 m. kovo 15 d. redakcija], reglamentuojantis sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūros rašytinę dalį, tačiau į jį yra perkeltos tos pačios dabar galiojančio Procedūros reglamento 104b straipsnio nuostatos.

Procedūros reglamento 104 straipsnio 4 dalyje yra numatyta, kad Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti asmenys gali per tris savaites po to, kai gavo pranešimą apie Teisme gautą kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo,

⁶⁷³ Procedūros reglamento 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad proceso kalba gali būti airių, anglų, bulgarų, čekų, danų, estų, graikų, ispanų, italų, latvių, lenkų, lietuvių, maltiečių, olandų, portugalų, prancūzų, rumunų, slovakų, slovėnų, suomių, švedų, vengrų arba vokiečių kalba. Procedūros reglamento projekte yra numatytas specialus 36 straipsnis, nustatantis proceso kalbas [2012 m. kovo 15 d. redakcija].

kreiptis į Teisingumo Teismą su motyvuotu prašymu būti išklaustyti žodinėje proceso dalyje. Kaip jau minėta, atkreiptinas dėmesys į tai, kad suinteresuotieji asmenys gali dalyvauti žodinėje prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyje net ir tuo atveju, kai nebuvo pateikę rašytinių pastabų.

Reikia pažymėti, kad Procedūros reglamento projekte yra numatytas ir specialus straipsnis, reglamentuojantis sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūros rašytinę dalį, nors iš tikrųjų šiame straipsnyje pakartojama didžioji dalis dabar galiojančio 104b straipsnio 2 dalies teksto ir, kaip jau minėta, jis papildomas tuo, kad gali būti siekiama gauti kitos valstybės nei ta, kurios teismas pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, pastabas.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad iš tiesų rašytinių pastabų kokybė ir turinys nemažai priklauso ir nuo to, kaip buvo parengtas procesinis dokumentas, kuriuo nacionalinis teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą prašydamas priimti prejudicinį sprendimą. Teisingumo Teismas pripažįsta, kad tame valstybės narės teismo prašyme netinkamai pateikta ar nepakankama informacija apie faktines ir teisines pagrindines bylos aplinkybes gali sukelti neaiškumą, kuriuos gali dar labiau padidinti skirtingas pozicijas pristatantys prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyviai, netinkamai supratę nacionalinio teismo pateiktą informaciją ir jos pagrindu parengę rašytines ar žodines pastabas⁶⁷⁴.

Teisės doktrinoje taip pat primenama, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas prasideda tada, kai Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje numatytiems asmenims išsiunčiamas pranešimas apie gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, o visi klausimai, kurie bus nagrinėjami per procesą, priklausys nuo to, ką nacionalinis teismas nurodys procesiniame dokumente, kuriuo kreipiasi į Teisingumo Teismą⁶⁷⁵. Ir Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje vertindamas prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą dažnai nurodo, kad visi Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje išvardyti suinteresuotieji asmenys iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą turi suprasti, kokiomis faktinėmis aplinkybėmis kokie konkretūs su Europos Sąjungos teisės taikymu ir aiškinimu susiję klausimai nacionaliniam teismui kilo ir kodėl atsakymai į juos jam yra būtini galutiniam sprendimui pagrindinėje

⁶⁷⁴ Sprendimo *Trespa International* 35 punktas.

⁶⁷⁵ LABETOULLE, D. *Op. cit.*, p. 157. Taip pat žr. 1995 m. kovo 23 d. sprendimo *Saddik* (C-458/93, Rink., 1995, p. I-511) 13 punktą; 2000 m. balandžio 11 d. sprendimo *Deliège* (C-51/96 ir C-191/97, Rink., 2000, p. I-2549) 31 punktą.

byloje priimti⁶⁷⁶. Teisės doktrinoje taip pat pažymima, kad kartais nacionaliniai teismai, žinodami, jog Europos Komisija ir kitos valstybės narės pateiktose rašytinėse pastabose papildys, patikslins ir paaiškins, ko ir kodėl nacionalinis teismas norėjo paklausti, sąmoningai nededa daug pastangų rengdami procesinius dokumentus, kuriais kreipiasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo⁶⁷⁷. Teisingumo Teismas, pradėdamas nagrinėti prašymą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, gali apibrėžti rašytinėse pastabose pateiktų argumentų vertinimo apimtį. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog kartais jis nurodo, kad tiek rašytinėmis, tiek žodinėmis pastabomis remsis tiek, kiek tai bus būtina formuluojant sprendimo motyvus⁶⁷⁸.

Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyviai savo pateiktas rašytines pastabas gali papildyti iki žodinio nagrinėjimo pradžios. Žodiniame prejudicinės bylos nagrinėjime yra parengiamas teismo posėdžio pranešimas, kuriame pateikiama visų faktinių ir teisinių pagrindinės bylos aplinkybių santrauka, taip pat bylos dalyvių pateiktose rašytinėse pastabose išdėstyta informacija ir išreikšta nuomonė. Jei bylos dalyviai, susipažinę su teismo posėdžio pranešimu, mano, kad Teisingumo Teismas neteisingai ar neišsamiai pristatė svarbią prejudicinės bylos nagrinėjimui informaciją, jie gali nuspręsti kreiptis į jį su prašymu leisti papildyti pateiktas pastabas arba prašyti pataisyti minėtą pranešimą. Pavyzdžiui, sprendime *Pavlov ir kt.*⁶⁷⁹ Teisingumo Teismas nurodė, kad visa nacionalinio teismo pateikta informacija ir visa informacija, kurią jis gauna iš visų rašytines pastabas pateikusių bylų šalių, yra pateikiama teismo posėdžio pranešime, kuris iki teismo posėdžio siunčiamas bylos šalims, ir visos to pageidaujančios bylos šalys gali Teisingumo Teismo prašyti papildyti šį dokumentą. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad anksčiau Teisingumo Teismo priimtuose sprendimuose informacija apie faktines pagrindinės bylos aplinkybes nebuvo pateikiama, taip pat nebuvo pateikiamos rašytinėse ar žodinėse pastabose bylos dalyvių išsakytos pozicijos. Visa ši informacija buvo pateikiama tik teismo posėdžio

⁶⁷⁶ 2007 m. lapkričio 8 d. sprendimo *Schwibbert* (C-20/05, Rink., 2007, p. I-9447) 22 punktą; 2009 m. gegužės 20 d. nutarties *Seaport Investments* (C-454/08, Rink., 2009, p. I-92) 11 punktą; sprendimo *Woningstichting Sint Servatius* 52 punktą; nutarties *Santa Casa da Misericórdia de Lisboa* 15 punktą.

⁶⁷⁷ ZILLER, J. Les juges italiens «dont les décisions ne sont pas susceptibles d'un recours juridictionnel de droit interne» et le renvoi préjudiciel. Iš *L'Italie et le droit de l'Union européenne / L'Italia e il diritto dell'Unione Europea*. Bruxelles: Bruylant, 2010, p. 168.

⁶⁷⁸ Sprendimo *Meilicke* 20 punktą.

⁶⁷⁹ 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimo *Pavlov ir kt.* (C-180/98, C-181/98, C-182/98, C-183/98 ir C-184/98, Rink., 2000, p. I-6451) 54 punktą.

pranešime, o Teisingumo Teismo priimamuose sprendimuose ji būdavo nurodoma, jei to tikrai reikėdavo⁶⁸⁰.

Teisingumo Teismas iš pateiktų rašytinių pastabų gali nuspręsti, ar prašyme dėl prejudicinio sprendimo priėmimo buvo pateikta teisinga informacija ir ar jos užtenka prejudicinės bylos esmei suprasti⁶⁸¹. Rašytinėse pastabose gali būti ir papildomos Teisingumo Teismui naudingos informacijos apie faktines ir teises pagrindinės bylos aplinkybes, taip pat valstybės narės teismo iškelto klausimo teisinis įvertinimas⁶⁸². Pažymėtina, kad rašytinėse pastabose bylos šalių išsakyta nuomonė teisės klausimais gali būti visiškai skirtinga⁶⁸³.

Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyviai pateikiamose rašytinėse pastabose negali siūlyti keisti nacionalinio teismo pateiktų prejudicinių klausimų formuluočių ar siūlyti papildomų prejudicinių klausimų, galinčių būti naudingais, jų nuomone, galutiniam sprendimui pagrindinėje byloje priimti. Teisingumo Teismo nuomone, tai būtų nesuderinama su pagal SESV 267 straipsnį jam suteiktu vaidmeniu ir su jo pareiga užtikrinti valstybių narių vyriausybėms ir suinteresuotosioms šalims galimybę pateikti pastabas pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnį, atsižvelgiant į tai, kad pagal šią nuostatą suinteresuotosioms šalims pranešama tik apie sprendimus dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą⁶⁸⁴.

Kalbant apie rašytinių pastabų reikšmę ir svarbą prejudicinio sprendimo priėmimo procesui, pažymėtina, kad šiek tiek griežtesnis sąlygų rašytinėms pastaboms pateikti reglamentavimas galėtų būti vienas iš būdų sutrumpinti prejudicinio sprendimo procedūros trukmę. Pavyzdžiui, galėtų būti nustatyta maksimali rašytinių pastabų apimties riba, pagrįsta Teisingumo Teismo darbo organizavimo specifika, juo labiau kad viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių procesas užtrunka taip ilgai, yra dokumentų vertimas. Teisingumo Teismui pateikti dokumentai (pareiškimai, rašytinės pastabos) yra verčiami į prancūzų kalbą, kuri yra Teisingumo Teismo darbo kalba, o vėliau priimti sprendimai verčiami į kalbą, kuria

⁶⁸⁰ 1988 m. liepos 7 d. sprendimo *Moksel Import und Export* (55/87, Rink., 1988, p. 3845) 38 punktas.

⁶⁸¹ 1997 m. liepos 10 d. sprendimas *Maso ir kt. prieš INPS ir Italiją* (C-373/95, Rink., 1997, p. I-4051).

⁶⁸² 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimo *Albany* (C-67/96, Rink., 1999, p. I-5751) 43 punktas; 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimo *Brentjens'* (C-115/97, C-116/97 ir C-117/97, Rink., 1999, p. I-6025) 42 punktas.

⁶⁸³ Sprendimo *Lassal* 26 punktas, kuriame ESTT nurodė, kad galima išskirti dvi principines suinteresuotųjų šalių, pateikusių rašytines pastabas pagal Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnį, pozicijas.

⁶⁸⁴ Sprendimo *Vlaamse Dierenartsenvereniging ir Janssens* 43–45 punktai.

vyko procesas, taip pat į visas kitas oficialias Europos Sąjungos kalbas, jei nusprendžiama skelbti priimtą prejudicinį sprendimą.

Reikia priminti, kad pirmieji žingsniai ribojant rašytinių pastabų apimtį jau buvo žengti nustačius naują galimybę nagrinėti prašymus priimti prejudicinius sprendimus skubos tvarka, kai Teisingumo Teismui pateikti prejudiciniai klausimai yra susiję su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve. Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatyta, kad minėtu atveju Teisingumo Teismas gali nurodyti šalims ir suinteresuotiesiems asmenims, turintiems teisę pateikti pareiškimus ar rašytines pastabas, didžiausią leistiną minėtų dokumentų apimtį.

Kaip jau minėta, pagal Teisingumo Teismo statuto 20 straipsnį procesas Teisingumo Teisme susideda iš rašytinės ir žodinės dalių. Procedūros reglamento 44a straipsnyje nustatyta, kad, nepažeidžiant Procedūros reglamente išdėstytų nuostatų, bylos nagrinėjimas Teisingumo Teisme apima ir žodinę dalį, tačiau Teisingumo Teismas, remdamasis teisėjo pranešėjo pranešimu ir išklauses generalinį advokatą, jei nė vienas iš bylos dalyvių nepateikė prašymo, kuriame būtų išdėstytos priežastys, dėl kurių jie pageidauja būti išklaustyti, gali nuspręsti kitaip. Yra nustatytas ir terminas prašymui dėl žodinės proceso dalies pateikti: tai turi būti padaryta per tris savaites po to, kai šaliai buvo pranešta apie rašytinės proceso dalies pabaigą. Teisingumo Teismo pirmininkui yra suteikti įgaliojimai pratęsti tą terminą. Procedūros reglamento 54 straipsnyje patikslinta, kad tuo atveju, jei yra nustatytas terminas rašytinėms pastaboms pateikti, žodinės proceso dalies pradžios data paskiriama minėtam terminui pasibaigus.

Procedūros reglamento 104 straipsnio 4 dalis skirta prejudicinio sprendimo priėmimo proceso žodinei daliai reglamentuoti ir ši nuostata iš esmės sutampa su minėtu Procedūros reglamento 44a straipsniu. Tačiau yra numatytas papildomas reikalavimas teikiant prašymą būti išklaustytam žodinėje prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyje: būtina nurodyti priežastis, dėl kurių pageidaujama kalbėti.

Procedūros reglamento projekto 77 straipsnyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija] iš esmės pakartojamas šiuo metu galiojančios redakcijos Procedūros reglamento 44a straipsnio, 104 straipsnio 4 dalies ir 120 straipsnio tekstas. Tik Procedūros reglamento projekto 77 straipsnio 3 dalyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija], kaip nurodoma šio projekto motyvuose, yra numatytas patikslinimas, kuris atitinka susiklosčiusią Teisingumo Teismo praktiką, pagal kurią, teisėjui pranešėjui pasiūlius, Teisingumo

Teismas, išklausęs generalinį advokatą, gali nuspręsti nerengti Teismo posėdžio, jei mano, kad šalys ar Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys galėjo tinkamai išdėstyti savo nuomonę, bet to nepadarė. Teisingumo Teismas jau nagrinėja bylas be posėdžio, kai jose sprendimus priima motyvuota nutartimi, pavyzdžiui, vadovaudamasis šiuo metu galiojančio Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalimi, arba kai jam pateikiamas nemotyvuotas prašymas surengti posėdį. Teisingumo Teismas kartais nusprendžia surengti posėdį, nors nė viena šalis to neprašė. Procedūros reglamento projekto motyvuose yra nurodyta, kad šiuo straipsniu labiau pabrėžiamas lemiamas kriterijus rengti (ar ne) teismo posėdį, t. y. papildoma nagrinėjamai bylai jo suteikiama vertė. Todėl toks posėdis bet kuriuo atveju yra rengiamas, jeigu Teisingumo Teismas mano, kad per rašytinę proceso dalį bylos šalys ar suinteresuotieji asmenys negalėjo tinkamai išdėstyti savo nuomonės. Priešingu atveju jis gali nuspręsti ir nerengti posėdžio, kaip šiuo metu yra nemotyvuotų prašymų surengti posėdį atveju.

Procedūros reglamento projekto 61 straipsnyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija] nustatyta, kad Teismas gali prašyti posėdžio dalyvių savo kalbose sutelkti dėmesį tik į vieną ar kelis nurodytus klausimus. Iš tikrųjų ir šiuo metu Teisingumo Teismas teikia tokius prašymus posėdžių dalyviams, tačiau skirtumas toks, kad dabar galiojančiuose teisės aktuose toks įgaliojimas tiesiogiai jam nėra numatytas.

Procedūros reglamento 61 straipsnyje nustatyta, kad išklausęs generalinį advokatą Teismas gali priimti nutartį dėl žodinės proceso dalies atnaujinimo. Reikia pažymėti, kad Procedūros reglamento projekto 84 straipsnis [2012 m. kovo 15 d. redakcija] papildė dabar galiojančią 61 straipsnį: pirma, atsižvelgta į Nicos sutartimi suteiktas galimybes, visų pirma į Teisingumo Teismo galimybę bylas nagrinėti be posėdžio ir išvados, todėl jame nurodomi ne tik žodinės proceso dalies atnaujinimo, bet ir jos pradėjimo atvejai; antra, remiantis įgyta patirtimi labiau patikslinami atvejai, dėl kurių žodinė proceso dalis gali būti pradėta arba atnaujinta, o taip visų pirma yra tada, kai paaiškėja naujas faktas, galintis turėti lemiamą įtaką Teisingumo Teismo sprendimui.

Rašytinėse pastabose pristatytą poziciją prejudicinės bylos dalyviai gali papildyti per Teismo posėdį pateikdami informaciją, kurios negalėjo pateikti Teisingumo Teismui rašytinėse pastabose⁶⁸⁵. Valstybių narių atstovai, susipažinę su

⁶⁸⁵ Sprendimo *Albany* 43 punktas; sprendimo *Brentjens* 42 punktas; sprendimo *Delière* 34 punktas.

visomis prejudicinėje byloje pateiktomis rašytinėmis pastabomis ir matydami, kad valstybės narės vidaus teisė yra netinkamai aiškinama, per Teismo posėdį gali pateikti papildomą informaciją, kuri, jų numone, leis Teisingumo Teismui geriau suprasti teisinį reguliavimą pagal valstybės narės vidaus teisę⁶⁸⁶. Kartais prejudicinės bylos dalyviai žodinėje prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyje iš esmės pakeičia rašytinėse pastabose pristatytą poziciją. Pavyzdžiui, iš sprendimo *Brouwer*⁶⁸⁷ matyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą *Arbeidshof te Antwerpen* (Antverpeno darbo teismas, Belgija) pateikė nagrinėdamas asmens skundą dėl tariamai diskriminuojančio skirtos ištarnauto laiko pensijos dydžio apskaičiavimo. Europos Komisija pateiktose rašytinėse pastabose nurodė, kad Belgijoje taikomas pensijų apskaičiavimas yra nesuderinamas su Europos Sąjungos teise. Įdomu tai, kad Belgijos vyriausybė rašytinėse pastabose nurodė, jog jokios diskriminacijos nėra, nes 1968–1994 metais įvairiuose sektoriuose dirbusių darbuotojų vyrų ir moterų atlyginimai iš esmės skyrėsi ir dažnai moterys dirbdavo mažiau, todėl normalu, kad ir gaunamos pensijos skiriasi. Tačiau per Teismo posėdį Belgijos vyriausybė radikaliai pakeitė poziciją – ji pripažino nevienodą požiūrį į vyrus ir moteris ir pateikė informaciją, kokių veiksmų Belgijoje buvo imtasi siekiant pakeisti susidariusią su Europos Sąjungos teise nesuderinamą situaciją.

Teisingumo Teismas gali savo nuožiūra, generalinio advokato siūlymu arba šalių prašymu priimti nutartį pagal Procedūros reglamento 61 straipsnį atnaujinti žodinę proceso dalį, jeigu mano, kad nepakanka informacijos arba kad byla turi būti nagrinėjama remiantis argumentu, dėl kurio šalys nepareiškė savo nuomonių. Pažymėtina, kad atvejai, kai Teisingumo Teismas tenkina bylos šalių prašymus atnaujinti žodinę proceso dalį, yra reti. Iš sprendimo *Scattolon*⁶⁸⁸ matyti, kad bylos šalis prašymą atnaujinti žodinę prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalį pateikė remdamasi Teisingumo Teismo priimtu sprendimu kitoje prejudicinėje byloje. Teisingumo Teismas nurodė, kad, jo nuomone, jis turi visą reikiamą informaciją prašymui priimti prejudicinį sprendimą išnagrinėti ir kad šis prašymas neturi būti nagrinėjamas remiantis argumentais, dėl kurių jame nebuvo pareikšta nuomonių. Todėl Teisingumo Teismas atmetė ieškovės pagrindinėje byloje prašymą surengti

⁶⁸⁶ GRANGER, M.-P. Les stratégies contentieuses des États devant la Cour. *Dans la fabrique du droit européen. Scènes, acteurs et publics de la Cour de justice des Communautés européennes*. Bruxelles: Bruylant, 2009, p. 86.

⁶⁸⁷ Sprendimas *Brouwer*.

⁶⁸⁸ 2011 m. rugsėjo 6 d. sprendimo *Scattolon* (C-108/10, dar nepaskelbto Rinkinyje) 34 punktas.

naują posėdį ir alternatyviai pateiktą prašymą leisti pateikti papildomas rašytines pastabas.

Dažniausiai bylos šalys į Teisingumo Teismą prašydamos atnaujinti žodinę proceso dalį kreipiasi susipažinusios su nagrinėjamoje byloje pateikta generalinio advokato išvada. Teisingumo Teismas, atsakydamas į tokius prašymus, pirmiausia primena, kad nei Teisingumo Teismo statute, nei Procedūros reglamente nenumatyta galimybė šalims pateikti pastabas dėl generalinio advokato išvados. Be to, jis nurodo, kad pagal jo praktiką toks prašymas turi būti atmestas⁶⁸⁹.

Nutartis *Emesa Sugar*⁶⁹⁰ yra retas Teisingumo Teismo jurisprudencijos pavyzdys, kai jis priėmė nutartį sprenddamas klausimą dėl leidimo pateikti rašytines pastabas, kuriose būtų pareikšta nuomonė dėl šioje byloje pateiktos generalinio advokato išvados. Vienas iš galimų paaiškinimų, kodėl Teisingumo Teismas sprendė galimybės pateikti pastabas dėl generalinio advokato išvados klausimą, yra tai, kad bylos šalys rėmėsi EŽTK 6 straipsnio 1 dalimi ir galimu šios nuostatos pažeidimu joms nesuteikus jų prašomos teisės.

Teisingumo Teismas, įvertinęs generalinio advokato atliekamą vaidmenį prejudicinio sprendimo priėmimo procese ir priminęs šio proceso specifiką, atmetė bylos šalių prašymą leisti pateikti pastabas dėl generalinio advokato išvados. Jis priminė, pirma, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas yra specialus procesas, vykstantis pagal Europos Sąjungos teisę, ir, antra, kad dėl specialaus kalbinio režimo visus teikiamus Teisingumo Teismui dokumentus reikia versti į oficialias Europos Sąjungos kalbas, todėl esant galimybei teikti pastabas dėl generalinio advokato išvados prejudicinės bylos nagrinėjimo terminai dar labiau pailgėtų.

3. Europos Sąjungos valstybės narės teismo, pateikusio prašymą priimti prejudicinį sprendimą, paaiškinimai

Teisingumo Teismo statuto 24 straipsnyje nustatyta, jog Teisingumo Teismas gali reikalauti, kad bylos šalys pateiktų visus jo prašomus dokumentus ir informaciją.

⁶⁸⁹ 2007 m. vasario 15 d. sprendimo *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, Rink., 2007, p. I-1519) 18 punktas; 2009 m. liepos 2 d. sprendimo *Bavaria ir Bavaria Italia* (C-343/07, Rink., 2009, p. I-5491) 32 punktas.

⁶⁹⁰ 2000 m. vasario 4 d. nutarties *Emesa Sugar* (C-17/98, Rink., 2000, p. I-665) 2 ir 19 punktai.

Atsisakymas tai daryti yra oficialiai užregistruojamas. Teisingumo Teismas taip pat gali reikalauti, kad valstybės narės ir institucijos, įstaigos ar organai, kurie nėra bylos šalys, pateiktų visą informaciją, jo manymu, būtiną nagrinėjant tą bylą. Pagal Procedūros reglamento 104 straipsnio 5 dalį Teisingumo Teismas gali prašyti valstybės narės teismo pateikti paaiškinimus, kurie leistų Teisingumo Teismui nustatyti teisinės pagrindinės bylos aplinkybes ir išskirti, kokias teisės normas reikia aiškinti norint pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą.

Procedūros reglamento projekto 61 straipsnyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija], kuris reglamentuoja Teisingumo Teismo skiriamas proceso organizavimo priemonės, yra numatyta, kad bylos šalių ar Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nustatytų suinteresuotųjų asmenų Teisingumo Teismas per savo nurodytą terminą raštu arba vykstant Teismo posėdžiui gali prašyti atsakyti į tam tikrus klausimus.

Teisingumo Teismas proceso dalyvių gali prašyti pateikti paaiškinimus įvairaus pobūdžio klausimais, kilusiais jam nagrinėjant prejudicinę bylą. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas gali teirautis, kokių pasekmių pagrindinėje byloje taikytinų teisės aktų pakeitimas turės ar turi iki šio pakeitimo valstybės narės teismo pateiktiems prejudiciniams klausimams. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad kai valstybės narės teismas, atsakydamas į jo prašymą pateikti paaiškinimus, suformuluoja naujus prejudicinius klausimus, Teisingumo Teismas gali nuspręsti nagrinėjamosiose bylose pakartoti rašytinę procedūrą⁶⁹¹.

Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Linz (Linco nepriklausoma finansų komisija, Austrija) byloje *Haribo Lakritzen Hans Riegel ir Österreichische Salinen* išaiškinti Europos Sąjungos teisės nuostatas Teisingumo Teismo prašė nagrinėdamas ginčus tarp pagal Austrijos teisę įsteigtų ribotos atsakomybės bendrovės *Haribo Lakritzen Hans Riegel BetriebsgmbH* ir akcinės bendrovės *Österreichische Salinen AG* ir *Finanzamt Linz* (Linco mokesčių inspekcija) dėl dividendų, gautų iš kitose valstybėse narėse ir trečiosiose šalyse įsisteigusių bendrovių, apmokestinimo Austrijoje. Prejudicinio sprendimo priėmimo procese buvo pakeisti pagrindinėje byloje taikytini nacionalinės teisės aktai. Todėl Teisingumo Teismas pagal savo Procedūros reglamento 104 straipsnio 5 dalį paprašė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo paaiškinti, kokių pasekmių teisės aktų pakeitimas turi prejudicinių klausimų tekstui. Valstybės narės teismas, atsakydamas į šį Teisingumo

⁶⁹¹ Sprendimo *Haribo Lakritzen Hans Riegel* 19 ir 30 punktai.

Teismo prašymą pateikti paaiškinimus, performulavo anksčiau pateiktus prejudicinius klausimus. Teisingumo Teismas, iš valstybės narės teismo gavęs naujus prejudicinius klausimus, nusprendė nagrinėjamosse prejudicinėse bylose pakartoti rašytinę procedūrą.

Iš sprendimo *Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt.*⁶⁹² matyti, kad Teisingumo Teismas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo paaiškinimų prašė siekdamas patikslinti pagrindinėje byloje nustatytą sutarties vertę ir, konkrečiau kalbant, patikslinti, ar ši sutartis susijusi su darbu pagal Direktyvą 2004/189⁶⁹³, t. y. ar reikia atsižvelgti į visą numatomą darbo vertę.

Paminėtini dar keli atvejai, kada Teisingumo Teismas, nagrinėdamas prejudicinę bylą, nusprendė, jog reikėtų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio valstybės narės teismo paaiškinimų. Vienas iš tokių atvejų yra tada, kai po valstybės narės kreipimosi į Teisingumo Teismą jos konstitucinis teismas nusprendžia, kad pagrindinėje byloje taikytinas teisės aktas yra antikonstitucinis. Iš sprendimo *Winner Wetten*⁶⁹⁴ matyti, kad *Verwaltungsgericht Köln* (Kelno administracinis teismas, Vokietija), pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą šioje byloje, siekdamas atsakyti į bylos dalyvių suformuluotus prieštaravimus dėl šio prašymo priimtumo atsiuntė Teisingumo Teismui raštą, kuriame patikslino, kad nagrinėdamas pagrindinę bylą jis rėmėsi teisine ir faktine situacija, buvusia priimant pagrindinėje byloje ginčijamą sprendimą, todėl nagrinėjant pagrindinę bylą nereikia atsižvelgti į galimus pasikeitimus po to, kai buvo priimtas *Bundesverfassungsgericht* sprendimas. Atsižvelgdamas į šio rašto turinį Teisingumo Teismas pagal Procedūros reglamento 104 straipsnio 5 dalį išsiuntė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui raštą, kuriame prašė nurodyti, ar, atsižvelgiant į neseniai nutartimi padarytus *Bundesverfassungsgericht* patikslinimus, sprendimui pagrindinėje byloje priimti vis dar reikia atsakyti į prejudicinius klausimus. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atsakydamas nurodė, kad atsakymas į prejudicinius klausimus dar reikalingas.

⁶⁹² 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimo *Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt.* (C-568/08, dar nepaskelbto Rinkinyje) 39 punktas.

⁶⁹³ 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (OL L 134, 2004, p. 114; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 7 t., p. 132).

⁶⁹⁴ Sprendimo *Winner Wetten* 33 punktas.

Iš sprendimo *Schneider*⁶⁹⁵ matyti, kad nagrinėdamas bylą Teisingumo Teismas prašė pateikti informaciją apie dviejų bylų dėl to paties ginčo dalyko, kurios pagal to paties ieškovo skundus nagrinėjamos skirtinguose valstybės narės teismuose (bendrosios kompetencijos ir administraciniame), santykio. Iš procesinio dokumento, kuriuo valstybės narės prašė priimti prejudicinį sprendimą, matyti, kad pagrindinėje byloje į bendrosios kompetencijos teismą ieškovas kreipėsi dėl valstybės atsakomybės už vidaus teisėje netinkamai įgyvendintą direktyvą. Į administracinį teismą tas pats ieškovas kreipėsi dėl valstybės atsakomybės pažeidus Lygių galimybių įstatymo reikalavimus. Teisingumo Teismas, gavęs paaiškinimus dėl ieškovo pagal vidaus teisę turimų teisių ginti galbūt pažeistas savo teises, konstatavo, kad vidaus teisėje yra numatytos pakankamos ir tinkamos tokioms teisėms ginti būtinos teisinės priemonės, ir nusprendė, jog nėra pagrindo nagrinėti gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

Manytina, kad įsigaliojus Procedūros reglamento pakeitimams, kurie tiesiogiai suteiks Teisingumo Teismui teisę kreiptis į nacionalinius teismus, pateikusius prašymus priimti prejudicinį sprendimą, pateikti paaiškinimus, Teisingumo Teismo sprendimuose turėtų nebelikti neatitikčių, susijusių su realiomis faktinėmis ir teisinėmis pagrindinės bylos aplinkybėmis. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti pavyzdžių, kai jis, gavęs nacionalinio teismo paaiškinimus, nusprendė nenagrinėti prašymo priimti prejudicinį sprendimą⁶⁹⁶.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad jo prašymas valstybės narės teismui, pateikusiam prašymą priimti prejudicinį sprendimą, gali pakeisti visą prejudicinio sprendimo priėmimo proceso eigą. Taip yra tada, kai Teisingumo Teismas prašymą pateikusių valstybės narės teismo klausia, ar jis ketina palikti Teisingumo Teismui pateiktus prejudicinius klausimus ir paaiškinti, kodėl, jo nuomone, reikėtų atsakyti ir juos, nors Teisingumo Teismas priėmė sprendimą byloje, kurioje panašiomis faktinėmis pagrindinės bylos aplinkybėmis kitos valstybės narės teismas buvo pateikęs panašius prejudicinius klausimus. Iš nutarties, priimtos byloje *Anex Customs*⁶⁹⁷, matyti, kad valstybės narės teismas, gavęs tokį Teisingumo Teismo klausimą, nusprendė atsiimti savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

⁶⁹⁵ Sprendimo *Schneider* 15 punktas.

⁶⁹⁶ BARAV, A. *Transmutations préjudicielles.*, p. 634.

⁶⁹⁷ 2012 m. kovo 2 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Anex Customs* (C-163/11) dėl bylos išbraukimo iš Teismo bylų registro.

Apibendrinant pažymėtina, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procese bylos dalyviai atlieka svarbų vaidmenį, o į prejudicinės bylos nagrinėjimą įstojusių šalių skaičius dažniausiai parodo šioje byloje kilusių teisės klausimų reikšmę ne tik Europos Sąjungos, bet ir valstybių narių teisinėms sistemoms, taip pat kitoms valstybėms, kurios nėra Europos Sąjungos narės, tačiau vienaip ar kitaip yra su ja susijusios. Prejudicinio sprendimo priėmimo proceso bylos šalių pateikiamos rašytinės pastabos ir jose išdėstyta informacija Teisingumo Teismui gali būti naudinga šiais aspektais: ji padeda nustatyti, ar visi proceso dalyviai vienodai suprato prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytą informaciją; ji padeda įvertinti, ar Teisingumo Teismas turi pakankamai informacijos apie faktines ir teises pagrindines bylos aplinkybes, ir papildyti jau turimą informaciją; ji padeda plačiau ir įvairiapusiškiau įvertinti iškilusių teisės aiškinimo ar taikymo problemą. Teisingumo Teismui numatyta teisė prašyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo ir kitų proceso dalyvių paaiškinimų taip pat prisideda prie didesnio proceso aiškumo. Be to, iš proceso dalyvių gauta papildoma informacija leidžia įsitikinti, ar teisingai buvo suprastos ir įvertintos faktinės ir teisinės pagrindinės bylos aplinkybės.

IV skyrius. PREJUDICINIO SPRENDIMO PRIĖMIMO TEISENA

Kaip jau minėta, Procedūros reglamento projekto [2012 m. kovo 15 d. redakcija] III antraštinė dalis „Prašymai priimti prejudicinį sprendimą“ suskirstyta į keletą skyrių: pirmiausia išdėstytos bendrosios nuostatos, skirtos prejudicinio sprendimo priėmimo procesui reglamentuoti, o toliau yra skyriai, kuriuose pateikiami straipsniai, skirti specialių procedūrų (pagreitinotos procedūros ir skubos tvarkos procedūros) taikymui ir nemokamos teisinės pagalbos teikimo sąlygoms reglamentuoti. Pažymėtina, kad šiuo metu galiojančiame Procedūros reglamente yra skyrius, kuriame įtvirtinta prašymų priimti prejudicinius sprendimus ir kitų išaiškinimo prašymų nagrinėjimo tvarka. Manytina, kad įsigaliojus naujam Procedūros reglamentui, bus galima ne tik teoriniu lygmeniu, bet ir remiantis Europos Sąjungos teisės aktais teigti, kad galima išskirti tris prejudicinio sprendimo priėmimo proceso teisenos rūšis: įprastinę, pagreitintą procedūrą ir skubos tvarkos procedūrą.

1. Įprastinė prejudicinio sprendimo priėmimo teiseną

Vienas pagrindinių teisingumą vykdančių teismų siekiamų tikslų – kuo greičiau išnagrinėti bylą ir priimti teisingą sprendimą. Šiuo tikslu savo veikloje vadovaujasi ir Teisingumo Teismas, kuris nuo pat pradžių ėmėsi visų galimų priemonių bylų nagrinėjimo terminams sutrumpinti. Ypač svarbu, kad bylos nagrinėjimas per ilgai neužsitęstų prejudicinio sprendimo priėmimo procese, kuris tampa nacionaliniame teisme vykstančio proceso dalimi. Todėl ESTT turi imtis visų įmanomų priemonių, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas neviršytų protingų bylos nagrinėjimo terminų, nes priešingu atveju nacionaliniams teismams tai galėtų būti vienas iš pagrindų nesinaudoti jiems numatyta galimybe kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais. Dėl galimo tokio neigiamo nacionalinių teismų požiūrio į Teisingumo Teisme vykstantį prejudicinio sprendimo priėmimo procesą iškiltų grėsmė ir vienodam Europos Sąjungos teisės aiškinimui ir taikymui – pagrindinio šiuo procesu siekiamo tikslo tinkamam įgyvendinimui. Iš pradžių išbandžius visus įmanomus Teisingumo Teismo darbo organizavimo būdus ir taikant pagreitintą procedūrą, vėliau buvo nuspręsta jo darbą reglamentuojančius Teisingumo Teismo statutą ir Procedūros reglamentą papildyti specialiais straipsniais, skirtais operatyvesniam jo darbo organizavimui užtikrinti nagrinėjant bylas, kuriose sprendžiami su tam tikra konkrečia Europos Sąjungos politikos sritimi susiję klausimai⁶⁹⁸.

Prejudicinio sprendimo priėmimo teisenų rūšių analizę reikia pradėti nuo įprastinės teisenos, kai visas procesas vyksta įprasta Procedūros reglamente nustatyta tvarka ir nėra taikomos specialiosios priemonės.

Teisingumo Teismas, gavęs nacionalinio teismo priimtą procesinį dokumentą (sprendimą, nutartį ir kt.) su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, perduoda šį prašymą valstybėms narėms originalo kalba su vertimu į valstybės, kuriai jie skirti, valstybinę kalbą. Jei nacionalinio teismo prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra išdėstytas didelės apimties dokumente, yra rengiama šio dokumento santrauka, kuri verčiama į visas oficialiąsias Europos Sąjungos kalbas ir pateikiama valstybėms narėms. Santraukoje yra pateikiamas prejudicinių klausimų pilnas tekstas.

⁶⁹⁸ SKOURIS, V. L'urgence dans la procédure applicable aux renvois préjudiciels. Iš *Liber Amicorum en l'honneur de / in honour of Bo Vesterdorf*. Bruxelles: Bruylant, 2007, p. 59–60.

Šioje santraukoje tiek, kiek ši informacija nurodoma nacionalinio teismo sprendime, pateikiamas pagrindinės bylos dalykas, svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai, glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas, taip pat teismų praktika ir Sąjungos bei nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis remiamasi (Procedūros reglamento 104 straipsnis). Informacija apie gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą yra pateikiama ne tik valstybėms narėms, bet ir visiems Statuto 23 straipsnyje nurodytiems suinteresuotiems asmenims (plačiau žr. III skyriuje).

Teisingumo Teisme gavus nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo pirmininkas paskiria byloje teisėją pranešėją (Procedūros reglamento 9 straipsnis) ir nustato teisėjo pranešėjo preliminarus pranešimo pristatymo bendrajame Teisingumo Teismo posėdyje datą, kuri priklauso nuo to, kokie terminai buvo nustatyti bylos šalims rašytinių pastabų pateikimui (apie du mėnesius) ir kiek laiko reikės visų gautų rašytinių pastabų vertimui į prancūzų kalbą, Teisingumo Teismo darbo kalbą (vienas – du mėnesiai nuo rašytinių pastabų gavimo). Teisėjas pranešėjas preliminariniame pranešime pateikia pasiūlymus, ar reikia atlikti parengtinį tyrimą arba imtis kitų parengiamųjų priemonių ir kurios sudėties teismui byla turėtų būti paskirta. Išklauses generalinį advokatą ir atsižvelgęs į teisėjo pranešėjo pasiūlymus, Teisingumo Teismas sprendžia, kokių veiksmų reikia imtis (Procedūros reglamento 44 straipsnis): kokios sudėties Teismas nagrinės bylą, ar bus prašoma generalinio advokato išvados, ar bus žodinė proceso dalis. Taigi nuo nacionalinio teismo prašymo priimti prejudicinį sprendimą gavimo dienos Teisingumo Teisme iki preliminarus pranešimo apie bylą pristatymo kartais gali praeiti ir daugiau nei pusę metų. Jei nagrinėjant prejudicinę bylą yra ir rašytinė, ir žodinė proceso dalys, prejudicinio sprendimo priėmimo procesas iš viso gali užtrukti apie dvylika mėnesių (žr. Priedai).

Teisingumo Teismas, nustatęs, kad nacionalinio teismo prejudicinis klausimas yra tapatus klausimui, dėl kurio Teismas jau yra priėmęs sprendimą, arba jeigu atsakymą į klausimą galima aiškiai nustatyti iš Teismo praktikos, ir susipažinęs su generalinio advokato nuomone, Teisingumo Teismas bet kada gali spręsti klausimą motyvuota nutartimi, kurioje nurodomas ankstesnis sprendimas arba atitinkama Teismo praktika. Teisingumo Teismas gali priimti prejudicinėje byloje sprendimą motyvuotą nutartimi ir tada, kai vyksta įprastinė procedūra, tai yra išsiunčiami pranešimai visiems suinteresuotiems asmenims, kurie pateikia pastabas, ir

susipažinus su generalinio advokato nuomone, konstatuojama, kad atsakymas į prejudicinį klausimą nekelia pagrįstų abejonų (Procedūros reglamento 104 straipsnio 3 dalis).

Pagal Teisingumo Teismo statuto 23a straipsnį⁶⁹⁹ Procedūros reglamente gali būti numatyta pagreitinta procedūra, o prašymų priimti prejudicinius sprendimus, susijusius su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, atvejais – sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra. Minėtame Teisingumo Teismo statuto straipsnyje taip pat nustatyta, kad gali būti taikomos specialios procedūros, kaip nurodoma Procedūros reglamente⁷⁰⁰, nukrypstančios nuo įprastos prejudicinės bylos nagrinėjimo procedūros.

Vadovaujantis Teisingumo Teismo statuto 23a straipsniu, Procedūros reglamento 104a straipsnyje buvo numatyta pagreitinotos procedūros, o 104b straipsnyje – skubos tvarkos procedūros galimybė. Šių dviejų procedūrų specialų pobūdį patvirtina ir tai, kad minėtuose straipsniuose nurodoma, jog šios procedūros taikomos, pirma, išimties tvarka, kai atsakymų į prejudicinius klausimus nacionaliniam teismui reikia neatidėliotinai (pagreitinotos procedūros atveju), ir, antra, prejudiciniams klausimams, susijusiems su vienos konkrečios SESV dalies reglamentuojama sritimi⁷⁰¹ (skubos tvarkos procedūros atveju).

Prejudicinio sprendimo priėmimo pagreitintai ir skubos tvarkos procedūroms būdinga prejudicinio sprendimo priėmimo proceso įprastinių stadijų supaprastinimas, tačiau proceso dalyviams dėl to atsiranda tam tikrų suvaržymų. Visų pirma taikant specialiąsias procedūras ypač sutrumpėja prejudicinės bylos nagrinėjimo Teisingumo Teisme terminas, per kurį turi pasibaigti prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra. Antra, kaip jau minėta, itin greitą prejudicinio sprendimo priėmimą taikant specialiąsias procedūras lemia tai, kad supaprastinamas pats prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, nes yra nustatomas specialus terminas rašytinėms pastaboms pateikti (pavyzdžiui, pagreitinotos procedūros taikymo atveju – penkiolikos dienų); gali būti prašoma apsiriboti tik konkrečių teisinių klausimų analize rašytinėse pastabose; Teisingumo Teismas gali iš viso nuspręsti atsisakyti rašytinės proceso dalies (skubos tvarkos atveju) ir pan.

⁶⁹⁹ Straipsnis įterptas Sprendimu 2008/79/EB, Euratomas (OL L 24, 2008, p. 42).

⁷⁰⁰ Procedūros reglamento 104b straipsnio 1 dalies antra pastraipa.

⁷⁰¹ SESV III dalies (Sąjungos politikos sritys) V antraštinė dalis (Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė).

Be Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių prejudicinio sprendimo priėmimo procesą Teisingumo Teisme, papildomos informacijos apie specialiųjų procedūrų taikymą suteikia ir Teisingumo Teismo jurisprudencija, o jos analizė leidžia nustatyti pagrindinius specialiųjų procedūrų (tiek pagreitintos, tiek skubos tvarkos procedūros) organizavimo ir eigos elementus: kas gali inicijuoti specialiųjų procedūrų taikymą, kokios sudėties ir kokiais procesiniais dokumentais Teisingumo Teismas sprendžia dėl specialiųjų procedūrų taikymo.

2. Pagreitinta prejudicinio sprendimo priėmimo teisena

Šiuo metu galiojančios redakcijos Procedūros reglamento 62a straipsnyje numatyta, kad visoms byloms nagrinėti gali būti taikoma pagreitinta procedūra, o 104a straipsnyje atskirai reglamentuojamas šios procedūros taikymas prejudicinio sprendimo priėmimo procese.

Pagal Procedūros reglamento 104a straipsnį pagreitintos procedūros taikymą gali inicijuoti nacionalinis teismas pateikdamas prašymą, o gavus tokį prašymą Teisingumo Teisme, jo pirmininkas, vadovaudamasis teisėjo pranešėjo pranešimu ir išklauses generalinį advokatą, išimties tvarka gali nuspręsti taikyti pagreitintą procedūrą, jei nustatoma, kad sprendimas dėl Teisingumo Teismui pateikto prejudicinio klausimo yra neatidėliotinai reikalingas. Teisingumo Teismas, įvertinęs nacionalinio teismo prašymą taikyti pagreitintą procedūrą ir nenustatęs, kad nacionaliniam teismui atsakymo į prejudicinius klausimus reikia neatidėliotinai, tokį prašymą atmeta ir toliau prejudicinę bylą nagrinėja įprastine tvarka⁷⁰².

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Procedūros reglamento projekto 105 straipsnyje [2012 m. kovo 15 d. redakcija] iš esmės pakartojamas šiuo metu galiojančio Procedūros reglamento 104a straipsnio tekstas, tačiau yra numatyta papildoma Teisingumo Teismo pirmininko galimybė savo iniciatyva nuspręsti dėl pagreitintos procedūros taikymo. Procedūros reglamento projekto motyvuose nurodyta, kad teisės inicijuoti pagreitintos procedūros taikymą prejudicinio

⁷⁰² 2010 m. spalio 1 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties byloje *N. S. ir kt. (C-411/10)* dėl pagreitintos procedūros taikymo 6 punktas. Vėliau buvo nuspręsta C-411/10 bylą sujungti ir nagrinėti kartu su byla C-493/10. 2010 m. rugpjūčio 31 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties byloje *UEFA et British Sky Broadcasting (C-228/10)* dėl pagreitintos procedūros taikymo 6 punkte nurodyta, kad prašymas nagrinėti šią bylą kartu su kitomis bylomis, kurių ginčo dalykas iš esmės sutampa, nėra pakankamas pagrindas patvirtinti neatidėliotiną atsakymo į prejudicinį klausimą reikalingumą.

sprendimo priėmimo procese suteikimas Teisingumo Teismo pirmininkui pasitvirtino ir pasirodė esąs labai naudingas, kai skubos tvarkos procedūra taikoma nagrinėjant prejudicinius klausimus, susijusius su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve. Tokios teisės suteikimo Teisingumo Teismo pirmininkui reikšmė ypač atsiskleidžia tais atvejais, kai Teisingumo Teismas, pradėjęs nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, mato, jog jis atitinka visus reikalavimus, kad būtų greitai išnagrinėtas, tačiau nacionalinis teismas dėl savo nedėmesingumo ar nežinojimo pamiršo pateikti konkretų prašymą taikyti pagreitintą prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą. Be to, Procedūros reglamento projekte vietoj šiuo metu vartojamo termino „dėl pateikto prejudicinio klausimo yra neatidėliotinai reikalingas sprendimas“ vartojamas naujas terminas „dėl savo pobūdžio byla būtų greitai išnagrinėta“⁷⁰³.

Šiuo metu galiojančio Procedūros reglamento straipsniuose, reglamentuojančiuose pagreitintos procedūros taikymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese, nėra nustatyta, kokia forma nacionalinis teismas turėtų pateikti prašymą dėl šios specialiosios procedūros taikymo, t. y. ar tame pačiame procesiniame dokumente, kuriame išdėsto savo prejudicinius klausimus, ar atskirame procesiniame dokumente. Vis dėlto remiantis Procedūros reglamento 62a straipsniu galima daryti išvadą, kad tokį prašymą nacionalinis teismas turėtų paduoti atskiru dokumentu, tačiau kartu su procesiniu dokumentu, kuriuo prašo priimti prejudicinį sprendimą. Dažniausiai nacionaliniai teismai savo prašymą taikyti pagreitintą procedūrą išdėsto tame pačiame procesiniame dokumente, kuriuo kreipiasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo⁷⁰⁴.

Kaip jau minėta, nacionaliniai teismai išsamesnę informaciją apie prejudicinio sprendimo priėmimo proceso organizavimą ir eigą Teisingumo Teisme gali rasti Informaciniame pranešime. Tačiau iš jo galima sužinoti tik apie skubos tvarkos procedūros taikymo sąlygas ir jame tik pažymima, kad ši procedūra yra atskirta nuo pagreitintos procedūros⁷⁰⁵.

⁷⁰³ [Žiūrėta 2012 m. kovo 9 d.] Prieiga per internetą:

<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2011-05/lt_rp_cjue.pdf>.

⁷⁰⁴ 2010 m. lapkričio 29 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties dėl pagreitintos procedūros taikymo byloje *Križan ir kt.* (C-416/10) 6 punktas. Šioje byloje Slovakijos *Najvyšší súd* (Aukščiausiasis Teismas) kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo ir prašė Teisingumo Teismo taikyti pagreitintą procedūrą. Teisingumo Teismo pirmininkas netenkino šio prašymo, motyvuodamas tuo, kad nacionalinis teismas aiškiai ir tiesiogiai nenurodė, kodėl reikėtų taikyti šią specialiąją procedūrą.

⁷⁰⁵ Žr. Informacinio pranešimo 39–43 punktus.

Teisingumo Teismas pagreitinotos procedūros taikymo klausimą išsprendžia prieš pradėdamas nagrinėti prejudicinę bylą iš esmės. Reikia pažymėti, kad Procedūros reglamente nėra nurodyta, kokių procesiniu dokumentu Teisingumo Teismo pirmininkas jį išsprendžia, tačiau iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad kai taikomas Procedūros reglamento 104a straipsnis, Teisingumo Teismo pirmininkas priima nutartį dėl pagreitinotos procedūros taikymo. Iš šių nutarčių matyti, kad jose, kaip ir nagrinėjant bylą iš esmės, nurodomi nacionalinio teismo teisiniai argumentai, kuriais jis grindė būtinybę prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti pagreintą procedūrą. Be to, nurodomas Teisingumo Teismo atliktas įvertinimas, ar nacionaliniam teismui neatidėliotinai reikalingas Teisingumo Teismo atsakymas į pateiktus prejudicinius klausimus. Taigi, nors Europos Sąjungos teisės aktuose ir nebuvo tiesiogiai numatyta, kad Teisingumo Teismo pirmininkas priima nutartį, kuria išsprendžia pagreitinotos procedūros taikymo klausimą, tai daryti buvo pradėta siekiant užtikrinti prejudicinio sprendimo priėmimo proceso aiškumą⁷⁰⁶. Europos Sąjungos teisės aktai taip pat nereglamentuoja Teisingumo Teismo pareigos prejudiciniame sprendime nurodyti, ar buvo spęstas pagreitinotos procedūros taikymo klausimas. Kartais jame būna paminėta, kad prejudicinėje byloje buvo gautas prašymas taikyti pagreintą procedūrą, ir pažymėta, jog šis klausimas išspręstas Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi; taip pat yra sprendimų, kuriuose Teisingumo Teismas iš viso neužsimena apie specialiosios procedūros taikymo klausimą, nors jis ir buvo sprendžiamas⁷⁰⁷.

Teisingumo Teismo statute ir Procedūros reglamente nėra nustatyta sąrašo atvejų, kada Teisingumo Teismo galima prašyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti taikant pagreintą procedūrą. Informaciniame pranešime taip pat nėra pateikta galimų tokių atvejų pavyzdžių, kada reikėtų kelti galimybės taikyti pagreintą procedūrą klausimą. Todėl informatyvumo požiūriu labai vertingi tie prejudiciniai sprendimai, kuriuose, nors ir labai glaustai, yra pristatytos faktinės pagrindinių bylų aplinkybės, dėl kurių buvo prašoma taikyti pagreintą procedūrą, taip pat nurodyti pagrindiniai motyvai, kuriais vadovaudamasis Teisingumo Teismas priėmė galutinį sprendimą dėl specialiosios procedūros taikymo. Ankstesnėje

⁷⁰⁶ SKOURIS, V. L'urgence dans la procédure applicable aux renvois préjudiciels., p. 67.

⁷⁰⁷ 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Kaip jau minėta, šioje byloje 2010 m. spalio 1 d. Teisingumo Teismo pirmininkas priėmė nutartį, kurioje atsisakė taikyti pagreintą procedūrą.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti nemažai prejudicinių sprendimų, kuriuose jis yra nurodęs, kad Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi buvo nutarta taikyti pagreitiną prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą, ir apžvelgęs nacionalinio teismo argumentus, šio teismo nuomone, patvirtinančius būtinybę konkrečioje nagrinėjamoje byloje taikyti pagreitiną procedūrą. Pavyzdžiui, sprendime *Jippes ir kt.*⁷⁰⁸ nurodyta, jog, nacionalinio teismo nuomone, būtinybė šioje prejudicinėje byloje taikyti pagreitiną procedūrą buvo grindžiama tuo, kad Nyderlanduose sparčiai daugėjo snukio ir nagų ligos židinių ir dėl šios ligos plitimo kilo grėsmė galvijams, todėl vakcinosis galėjo padėti apsisaugoti nuo plintančio viruso. Teisingumo Teismo pirmininkas nutartimi dėl pagreitintos procedūros taikymo patenkino nacionalinio teismo prašymą taikyti specialiąją procedūrą. Byloje *Jippes ir kt. College van Beroep voor het bedrijfsleven* (Apeliacinis administracinis teismas prekybos ir pramonės srityje, Nyderlandai) Teisingumo Teismo prašė išaiškinti Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių snukio ir nagų ligos kontrolės priemonių įdiegimą, nuostatas⁷⁰⁹. Pagrindinėje byloje nacionalinis teismas nagrinėjo ginčą tarp H. Jippes, kuri augino keturias avis ir dvi ožkas, ir Nyderlandų institucijų, atsakingų už galvijų vakcinaciją, dėl pastarųjų atsisakymo vakcinuoti šiuos gyvulius, nes jų buvimo teritorija nepateko į tas teritorijas, kuriose buvo numatyta vykdyti vakcinaciją⁷¹⁰. Byla *Jippes ir kt.* yra nurodoma kaip vienintelė (iki 2008 m.), kurią nagrinėdamas Teisingumo Teismas taikė pagreitiną procedūrą⁷¹¹.

Tuo tarpu sprendimas *GAT*⁷¹² yra pavyzdys tokių atvejų, kai Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime tik nurodo, kad nacionalinio teismo prašymas nagrinėjant jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikyti pagreitiną procedūrą buvo atmestas, ir pažymi, kad argumentas dėl didelio nagrinėjamų bylų, kurių ginčo dalykas yra tas pats, skaičiaus nėra pakankamas pagrindas taikyti pagreitiną procedūrą.

⁷⁰⁸ 2001 m. liepos 12 d. sprendimo *Jippes ir kt.* (C-189/01, Rink., 2001, p. I-5689) 44–45 punktai. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis dėl pagreitintos tvarkos taikymo šioje prejudicinėje byloje nėra viešai paskelbta interneto svetainėje.

⁷⁰⁹ 1990 m. birželio 26 d. Tarybos direktyva 90/423/EEB, iš dalies keičianti Direktyvą 85/511/EEB dėl Bendrijos snukio ir nagų ligos kontrolės priemonių įdiegimo; 2001 m. balandžio 5 d. Komisijos sprendimas 2001/279/EB dėl Bendrijos finansinio indėlio į vakcinacijos nuo snukio ir nagų ligos Nyderlanduose 2001 metais išlaidas (OL L 96, p. 19).

⁷¹⁰ Sprendimo *Jippes ir kt.* 28–31 punktai.

⁷¹¹ NAÔMÉ, C. La procédure accélérée et la procédure préjudicielle d'urgence devant la Cour de justice des Communautés européennes. *Journal de droit européen*. Bruxelles: Larcier, 2009, n° 162, p. 237.

⁷¹² 2003 m. birželio 19 d. sprendimo *GAT* (C-315/01, Rink., 2003, p. I-6351) 23 ir 24 punktai.

Sujungtose bylose *Alliance for Natural Health ir kt.*⁷¹³ priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad Teisingumo Teismo pirmininkas atmetė nacionalinio teismo prašymus pagal Procedūros reglamento 104a straipsnį taikyti pagreitintą procedūrą, ir daugiau jokios išsamesnės informacijos nepateikė. Tačiau šiuo atveju, kitaip nei minėtos bylos *GAT* atveju, galima susipažinti ir su 2004 m. gegužės 7 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi dėl bylų sujungimo bei pagreitinotos procedūros taikymo sujungtose bylose *Alliance for Natural Health ir kt.*⁷¹⁴ Šioje nutartyje yra nurodyti motyvai, kuriais Teisingumo Teismas grindė savo sprendimą netaikyti pagreitinotos procedūros šiose prejudiciniuose bylose, kuriose *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division, Administrative Court* (Aukštasis teismas (Anglija ir Velsas), Karalienės suolo skyrius, Administracinis teismas) kreipėsi su prašymais priimti prejudicinį sprendimą. Nacionalinio teismo argumentas, kad svarbu atsakymus į prejudicinius klausimus dėl direktyvos nuostatų galiojimo gauti dar prieš pasibaigiant nustatytam terminui direktyvai perkelti į valstybių narių vidaus teisę ir taip užtikrinti tinkamą teisinio tikrumo principo įgyvendinimą, Teisingumo Teismui pasirodė nepakankamai pagrįstas, kad leistų šioje prejudiciniame bylose taikyti pagreitintą procedūrą.

Byloje *Eman ir Sevinger*⁷¹⁵ priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas taip pat tik nurodė, kad *Raad van State* (Valstybės Taryba, Nyderlandai), be procesinio dokumento, kuriuo kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo, pateikė atskirą prašymą taikyti pagreitintą procedūrą, tačiau Teisingumo Teismo pirmininkas nutartimi šį prašymą atmetė. Byloje *Eman ir Sevinger* nacionalinis teismas dėl prejudicinio sprendimo kreipėsi nagrinėdamas bylą tarp dviejų Nyderlandų piliečių, gyvenančių Oranjestade (Oranjestadas, Aruba), ir *College van burgemeest en wethouders van Den Haag* (Hagos miesto apeliacinis miesto tarybos teismas, Nyderlandai) dėl to, kad pastarasis atmetė šių asmenų prašymą įrašyti juos į rinkėjų, dalyvaujančių 2004 m. birželio 10 d. vykstančiuose Europos Parlamento narių rinkimuose, sąrašus. Tik iš 2004 m. rugpjūčio 24 d. Teisingumo Teismo pirmininko

⁷¹³ 2005 m. liepos 12 d. sprendimo *Alliance for Natural Health ir kt.* (C-154/04 ir C-155/04, Rink., 2005, p. I-6451) 23 punktas.

⁷¹⁴ 2004 m. gegužės 7 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis sujungtose bylose *Alliance for Natural Health ir kt.* (C-154/04 ir C-155/04) dėl šių bylų sujungimo ir pagreitinotos procedūros taikymo jose.

⁷¹⁵ 2006 m. rugsėjo 12 d. sprendimo *Eman ir Sevinger* (C-300/04, Rink., 2006, p. I-8055) 19 punktas.

nutarties dėl pagreitinotos procedūros taikymo⁷¹⁶ matyti, kad, Teisingumo Teismo nuomone, nacionalinio teismo argumentas, jog asmenų įtraukimo į Europos Parlamento rinkėjų sąrašus klausimai turėtų būti išnagrinėti per kuo trumpesnę terminą, nes tokia pati rinkimų tvarka bus taikoma ir artimiausiu metu įvyksiančiame referendume dėl Europos Sąjungos Konstitucijos, nėra pakankamas pagreitintai procedūrai taikyti. Be to, nacionalinis teismas ir pats pripažino, kad rinkimai į Europos Parlamentą jau yra pasibaigę.

Iš paminėtų Teisingumo Teismo prejudicinių sprendimų matyti, kad kai jis nepateikia išsamesnės informacijos apie prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros dalį, kurioje buvo sprendžiamas būtinybės taikyti pagreitintą procedūrą klausimas, informacijos šaltinis gali būti Teisingumo Teismo pirmininko nutartis, kuria ir buvo išspręstas šis klausimas. Vis dėlto, nors ir galima susipažinti su Teisingumo Teismo pirmininko nutartimis dėl pagreitinotos procedūros taikymo, deja, papildomų sunkumų gali kilti dėl to, kad jos skelbiamos tik dviem iš dvidešimt trijų oficialių Europos Sąjungos kalbų, t. y. konkretaus prejudicinio sprendimo priėmimo proceso kalba ir prancūzų kalba, kuri yra Teisingumo Teismo darbo kalba, arba tik prejudicinio sprendimo priėmimo proceso kalba. Pavyzdžiui, byloje *Eurofood IFSC*⁷¹⁷ į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi *Cúirt Uachtarach (Supreme Court)* (Aukščiausiasis Teismas, Airija) ir prašė išaiškinti Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų⁷¹⁸ nuostatas, reikalingas galutiniam sprendimui nagrinėjamoje pagrindinėje byloje priimti. Teisingumo Teismo prejudiciniame sprendime pažymėta, jog *Eurofood IFSC* nurodė, kad 2004 m. rugsėjo 15 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi buvo atmestas *Cúirt Uachtarach* prašymas pagal Procedūros reglamento 104a straipsnio pirmą pastraipą taikyti pagreitintą procedūrą⁷¹⁹. Ši nutartis paskelbta tik anglų kalba, t. y. prejudicinio sprendimo priėmimo proceso kalba⁷²⁰.

⁷¹⁶ 2004 m. rugpjūčio 23 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Eman ir Sevinger* (C-300/04) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷¹⁷ 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas *Eurofood IFSC* (C-341/04, Rink., 2006, p. I-3813).

⁷¹⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (OL L 160, p. 1).

⁷¹⁹ Sprendimo *Eurofood IFSC* 25 punktą.

⁷²⁰ 2004 m. rugpjūčio 24 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *Eurofood IFSC* (C-341/04) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

Sprendime *IATA ir ELFAA*⁷²¹ taip pat tik paminėta Teisingumo Teismo pirmininko nutartis, kuria atmetas nacionalinio teismo prašymas taikyti pagreintą procedūrą. *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court)* (Aukštasis teismas (Anglija ir Velsas), Karalienės suolo skyrius, Administracinis teismas), prašydamas ją taikyti, nurodė, kad aviakompanijos patirtų didžiulius nuostolius, jei įsigaliojūt Reglamentas (EB) Nr. 261/2004, nustatantis bendras kompensavimo ir pagalbos keleiviams taisyklės atsisakymo vežti ir skrydžių atšaukimo arba atidėjimo ilgam laikui atveju⁷²², dėl kurio išaiškinimo ir kreipėsi nacionalinis teismas. Teisingumo Teismas atsakė, kad visos aviakompanijos galėjo prieš įsigaliojant minėtam reglamentui tinkamai ir laiku pasiruošti galimiems savo veiklos organizavimo pokyčiams, nes Oficialiajame leidinyje buvo skelbiami visi parengiamieji šio reglamento aktai⁷²³.

Vėlesniuose prejudiciniuose sprendimuose Teisingumo Teismas ėmė teikti šiek tiek daugiau informacijos apie pačius argumentus, kuriais nacionaliniai teismai grindė savo prašymus prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti pagreintą procedūrą.

Remiantis aptartais Teisingumo Teismo prejudiciniais sprendimais ir Teisingumo Teismo pirmininko nutartimis dėl pagreintą procedūrą taikymo galima daryti išvadą, kad Teisingumo Teismo praktika procesiniu aspektu nėra pakankamai nuosekli: ne visada prejudiciniame sprendime jis nurodo, kad apskritai buvo sprendžiamas pagreintą procedūrą taikymo klausimas; nevienoda apimtimi pateikiama informacija apie pagrindus, nulėmusius sprendimą dėl pagreintą procedūrą taikymo ar netaikymo; ne visada Teisingumo Teismo pirmininko nutartis rašoma tiek prejudicinio sprendimo priėmimo proceso, tiek Teisingumo Teismo darbo kalba. Teisingumo Teismo praktikos, kai yra sprendžiami pagreintą procedūrą taikymo prejudicinio sprendimo priėmimo procese klausimai, nenuoseklumas daro tam tikrą, nors ir nedidelę, įtaką ir nacionaliniams teismams. Atsižvelgiant į tai, kad minėti procesiniai klausimai Europos Sąjungos teisės aktuose nėra išsamiai reglamentuoti, Teisingumo Teismo jurisprudencija nacionaliniams

⁷²¹ Sprendimas *IATA ir ELFAA* (C-344/04, Rink., 2006, p. I-403).

⁷²² 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 261/2004, nustatantis bendras kompensavimo ir pagalbos keleiviams taisyklės atsisakymo vežti ir skrydžių atšaukimo arba atidėjimo ilgam laikui atveju, panaikinantys Reglamentą (EEB) Nr. 295/91 (OL L 46, p. 1).

⁷²³ 2004 m. rugsėjo 24 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *IATA ir ELFAA* (344/04, Rinkinyje nesklebtos) dėl pagreintą procedūrą taikymo 10 punktas.

teismams yra svarbus informacijos šaltinis. Todėl svarstyti, ar nebūtų naudinga tas jo pirmininko nutartis, kuriose išsamiau analizuotas pagreitinotos procedūros taikymo klausimas, išversti ir į kitas oficialias Europos Sąjungos kalbas arba parengti ir išversti bent jau jų santraukas. Kitas būdas susipažinti su jomis, kuriam reikia mažiau finansinių ir žmogiškųjų išteklių, – papildyti Informacinį pranešimą ir pateikti bent jau keletą konkrečių Teisingumo Teismo sprendimų, kad yra pakankamas pagrindas taikyti pagreintą procedūrą, pavyzdžių.

Reikia pažymėti, kad Teisingumo Teismas nedažnai tenkina nacionalinių teismų prašymus taikyti pagreintą procedūrą ir jų nurodytus argumentus pripažįsta pagrįstais, todėl reikia analizuoti ir tuos prejudicinius sprendimus, kuriuose jis nusprendė atmesti tokius prašymus, nes juose galima rasti naudingos informacijos. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, susiformavusios taikant Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, numatančias specialiųjų procedūrų taikymo tvarką prejudicinio sprendimo priėmimo procese, matyti, kad dažniausiai jis nepakankamai pagrįstais ir nepatvirtinančiais ypatingos skubos būtinybės pripažįsta tokius argumentus ir atmeta tokius prašymus taikyti pagreintą procedūrą: dėl galimo neigiamo visuomenės požiūrio į asmenį, jei ilgai bus nagrinėja jam iškelta byla; dėl didelio gautų ieškinių su vienodu ginčo dalyku kiekio; dėl galimų teisinių pasekmių plačiam asmenų ratui, atsirasiančių priėmus galutinį sprendimą pagrindinėje byloje, ir pan. Pavyzdžiui, byloje *Laval un Partneri* 2005 m. lapkričio 15 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi buvo atmestas *Arbetsdomstolen* (Darbo ginčų teismas, Švedija) prašymas šioje byloje pagal Procedūros reglamento 104a straipsnio pirmą pastraipą taikyti pagreintą procedūrą⁷²⁴. Teisingumo Teismas nepripažino svarbia faktine aplinkybe to, kad, nacionalinio teismo nuomone, dėl priimto galutinio sprendimo pagrindinėje byloje atsirastų labai reikšmingų teisinių pasekmių visai Švedijos darbo rinkai.

Sprendime *Confédération générale du travail ir kt.*⁷²⁵ Teisingumo Teismas taip pat atmetė *Conseil d'État* prašymą taikyti pagreintą procedūrą⁷²⁶. Jis priminė, jog pagreintą procedūrą prejudicinio sprendimo priėmimo procese reikia taikyti, kai akivaizdu, kad per kuo trumpesnę laiką priimtas Teisingumo Teismo sprendimas

⁷²⁴ 2007 m. gruodžio 18 d. sprendimo *Laval un Partneri* (C-341/05, Rink., 2007, p. I-11767) 41 punktas. 2005 m. lapkričio 15 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *Laval un Partneri* (C-341/05) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷²⁵ 2007 m. sausio 18 d. sprendimo *Confédération générale du travail ir kt.* (C-385/05, Rink., 2007, p. I-611) 26 ir 27 punktai.

⁷²⁶ 2005 m. lapkričio 15 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *Laval un Partneri* (C-341/05) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

padėtų išvengti tam tikros žalos, kuri atsirastų, tas procesas užtruktu ilgiau. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nacionalinės teisės nuostatos, dėl kurių suderinamumo su Europos Sąjungos teise kilo klausimų pagrindinėje byloje, jau buvo įsigaliojusios ir darė teisinį poveikį dar tada, kai nacionalinis teismas nebuvo nusprendęs kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Todėl Teisingumo Teismas nutarė, kad pagreitinotos procedūros taikymas neapsaugotų nuo galimų neigiamų pasekmių taikant nacionalinės teisės aktų nuostatas. Be to, Teisingumo Teismas priminė, jog argumentas, kad nacionalinio teismo galutinis sprendimas pagrindinėje byloje, kurį jis priims gavęs Teisingumo Teismo atsakymą, sukels teisinių pasekmių plačiam asmenų ratui, nepripažintinas svarbiu argumentu, dėl kurio reikėtų prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti pagreintą procedūrą ⁷²⁷. Teisingumo Teismo pirmininkas minėtais argumentais grindė atsisakymą taikyti pagreintą procedūrą prejudicinio sprendimo priėmimo procese ir sujungtose bylose *KÖGÁZ ir kt.* ⁷²⁸ priimtoje nutartyje, tačiau apie šį atsisakymą šiose bylose priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas visai neužsiminė. Byloje *Lesoochranárske zoskupenie* ⁷²⁹ jis nurodė, jog argumentas, kad nacionalinio teismo priimtas galutinis sprendimas pagrindinėje byloje bus reikšmingas plačiam asmenų ratui, neturi įtakos sprendžiant dėl pagreitinotos procedūros taikymo prejudicinio sprendimo priėmimo procese.

Sprendime *Jipa* ⁷³⁰ Teisingumo Teismas nurodė, jog prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas manė, kad į jo pateiktus prejudicinius klausimus reikalingas skubus Teisingumo Teismo atsakymas, nes G. Jipa turi turėti galimybę įgyvendinti savo teisę laisvai judėti arba kuo greičiau sužinoti, ar jis šia savo teise gali naudotis ribotai, todėl nacionalinis teismas Teisingumo Teismo paprašė taikyti pagreintą procedūrą, numatytą Procedūros reglamento 104a straipsnio pirmoje pastraipoje. Teisingumo Teismo pirmininkas

⁷²⁷ Nutarties *Laval un Partneri* 9–11 ir 13 punktai.

⁷²⁸ 2007 m. spalio 11 d. sprendimas *KÖGÁZ ir kt.* (C-283/06 ir C-312/06, Rink., 2007, p. I-8463); 2006 m. rugsėjo 21 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *KÖGÁZ ir kt.* (C-283/06 ir C-312/06) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷²⁹ 2011 m. kovo 8 d. sprendimo *Lesoochranárske zoskupenie* (C-240/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 24 punktas; prašymas dėl pagreitinotos procedūros taikymo atmetas 2009 m. spalio 23 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi *Lesoochranárske zoskupenie* (C-240/09) byloje dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷³⁰ 2008 m. liepos 10 d. sprendimo *Jipa* (C-33/07, Rink., 2008, p. I-5157) 13 ir 14 punktai.

2007 m. balandžio 3 d. nutartimi atmetė šį prašymą, remdamasis tuo, kad Procedūros reglamento 104a straipsnio pirmoje pastraipoje numatytos sąlygos nėra įvykdytos⁷³¹.

Byloje *Affatato*⁷³² prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė *Tribunale di Rossano* (Rosano teismas, Italija), kuris nagrinėjo ginčą tarp M. Affatato ir jo darbdavio dėl nepratęstos darbo sutarties. *Tribunale di Rossano* Teisingumo Teismo prašė jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti pagal Procedūros reglamento 104a straipsnį, kuriame numatyta, kad nacionalinio teismo prašymu Teisingumo Teismo pirmininkas, teisėjui pranešėjui pasiūlius, gali nuspręsti nagrinėti prejudicinę bylą pagal pagreitintą procedūrą, jei pagrindinėje byloje yra nustatytos aplinkybės, pagrindžiančios būtinybę prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti tokią specialiąją procedūrą. Teisingumo Teismas prejudicinėje nutartyje *Affatato* tik nurodė, kokiu argumentu *Tribunale di Rossano* grindė savo prašymą taikyti pagreitintą procedūrą, o daugiau informacijos pateikta jo pirmininko nutartyje dėl pagreitinotos procedūros taikymo⁷³³. *Tribunale di Rossano* savo prašymą grindė tuo, kad teisė į darbą yra viena pagrindinių žmogaus teisių, ji įtvirtinta Italijos Konstitucijoje, todėl bylą, kurių ginčo dalykas yra susijęs su teise į darbą, nagrinėjimo terminai neturėtų būti labai ilgi. Be to, *Tribunale di Rossano* nurodė, jog po neseniai priimtų Italijos *Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) sprendimų gali būti pripažinta, kad dauguma Italijos darbuotojų, dirbančių valstybei pagal terminuotas darbo sutartis, iš tikrųjų yra diskriminuojami. *Tribunale di Rossano* atkreipė Teisingumo Teismo dėmesį į tai, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo dalyko svarbą patvirtina nacionaliniuose teismuose nagrinėjamų bylų, kuriose yra toks pats ginčo dalykas, gausa ir kad dėl priimtų *Corte costituzionale* sprendimų gali reikėti keisti Italijos vidaus teisės aktus, reglamentuojančius darbo santykius, kurių viena iš dalyvių yra valstybė, o darbo santykiai atsiranda terminuotos darbo sutarties pagrindu. *Tribunale di Rossano* nuomone, jei ši prejudicinė byla nebus nagrinėjama pagal pagreitintą procedūrą, gali kilti pavojus, kad daug nacionalinių teismų priims sprendimus, kuriuose bus nepagrįstai nuspręsta, jog darbo santykiai pagal terminuotas darbo sutartis nepatenka į pamatinio sprendimo taikymo *ratione materiae*.

⁷³¹ 2007 m. balandžio 3 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Jipa* (C-33/07) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷³² Nutartis *Affatato* (C-3/10, Rinkinyje neskelta).

⁷³³ 2010 m. kovo 16 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Affatato* (C-3/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

Teisingumo Teismas įvertino nacionalinio teismo argumentą, jog jo prašymo prejudicinį sprendimą priimti nagrinėti pagreitinta tvarka būtinybę patvirtina ta aplinkybė, kad pagrindinėje byloje yra nagrinėjamas ginčas, kilęs dėl darbuotojų, dirbančių viešajame sektoriuje pagal terminuotas darbo sutartis, teisių, ir nacionaliniuose teismuose nagrinėjamuose tokio pobūdžio ginčiuose netinkamai aiškinant ir taikant pamatinį sprendimą gali būti priimti neteisingi sprendimai, ir nusprendė, kad nacionalinis teismas nepakankamai pagrindė būtinybę taikyti pagreitintą procedūrą. Teisingumo Teismas priminė, kad pagal jo jurisprudenciją nei asmenų prašymas kuo greičiau apginti iš pamatinio sprendimo atsirandančias jų teises⁷³⁴, nei tai, kad dėl šio pamatinio sprendimo pažeidimo gali atsirasti žala, nėra pripažįstami pakankamais pagrindais⁷³⁵ nagrinėti prašymus prejudicinį sprendimą priimti taikant pagreitintą procedūrą. Jis taip pat pažymėjo, jog argumentas, kad, gavus Teisingumo Teismo atsakymą į pateiktus prejudicinius klausimus, nacionalinio teismo priimtas galutinis sprendimas pagrindinėje byloje sukels teisinės pasekmės plačiam asmenų ratui, neturės reikšmės sprendžiant, ar prejudicinio sprendimo priėmimo procese reikia taikyti pagreitintą procedūrą⁷³⁶. Teisingumo Teismas nusprendė atmesti nacionalinio teismo prašymą taikyti pagreitintą tvarką jo prašymui priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti.

Byloje *Nilas ir kt.*⁷³⁷ Teisingumo Teismas nagrinėjo *Curtea de Apel Cluj* (Klužo apskrities apeliacinis teismas, Rumunija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kuris buvo pateiktas nagrinėjant baudžiamąsias bylas, iškeltas prieš R. D. Nilasą, G. A. Gânsca, S. D. Dascălj, I. H. Baboşą ir A. M. Oprean dėl baudžiamojo nusizengimo, padaryto manipuluojant akcijų rinkoje. Šį prašymą pateikęs nacionalinio teismo nuomone, galutinio sprendimo priėmimas pagrindinėje byloje

⁷³⁴ Taip pat žr. minėtąs Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *Alliance for Natural Health ir kt.* 8 punktą; *IATA ir ELFAA* 9 punktą; *Jipa* 6 punktą.

⁷³⁵ Taip pat žr. 2005 m. kovo 18 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Friesland Coberco Dairy Foods* (C-11/05, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitinatos procedūros taikymo 11–13 punktus; 2007 m. kovo 23 d. nutarties *Autostrada dei Fiori ir AISCAT* (C-12/07, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitinatos procedūros taikymo 8 punktą; 2008 m. rugsėjo 29 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Pontini ir kt.* (C-375/08, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitinatos procedūros taikymo 11 punktą.

⁷³⁶ Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Affatato* 14 punktas. Taip pat žr. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *KÓGAZ ir kt.* 9 punktą; 2008 m. liepos 3 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Plantanol* (C-201/08, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitinatos procedūros taikymo 10 punktą; 2008 m. gruodžio 3 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Football Association Premier League ir kt. ir Murphy* (C-403/08 ir C-429/08, Rinkinyje neskelbtos) dėl bylų sujungimo ir dėl pagreitinatos procedūros taikymo 9 punktą; nutarties *Lesoochranárske zoskupenie* 11 punktą.

⁷³⁷ 2011 m. liepos 1 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Nilas ir kt.* (C-248/11, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitinatos procedūros taikymo.

priklausys visų pirma nuo to, ar minėta rinka patenka į Direktyvos 2004/39⁷³⁸ taikymo sritį *ratione materiae*. Sprendime *Nilas ir kt.*⁷³⁹ Teisingumo Teismas nė neužsiminė, kad per prejudicinio sprendimo priėmimo procesą buvo nagrinėjamas pagreitinotos procedūros taikymo šioje byloje klausimas. *Curtea de Apel Cluj*, prašydamas nagrinėjant jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnyje numatytą pagreintą procedūrą, rėmėsi tuo, kad bus sudaryta neigiama visuomenės nuomonė apie sulaikytus asmenis ir jiems gali atsirasti didžiulių neigiamų ekonominių pasekmių, jei bylos nagrinėjimas užsitęstų labai ilgai⁷⁴⁰. Teisingumo Teismas nurodė, jog argumentas, kad asmenims pareikšti kaltinimai dėl manipuliavimo akcijų rinkoje gali sukelti neigiamų pasekmių, turint omenyje visuomenės požiūrį į juos, ir ypač dėl spaudoje pasirodžiusių straipsnių, nėra pakankamas būtinybei taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnį pagrįsti. Teisingumo Teismas taip pat priminė, jog tai, kad ilgas bylos nagrinėjimas gali sukelti neigiamų pasekmių asmenų, kuriems pareikšti kaltinimai, profesinei veiklai, taip pat nėra pakankamas pagrindas taikyti minėtą Procedūros reglamento straipsnį⁷⁴¹. Teisingumo Teismas atmetė *Curtea de Apel Cluj* prašymą nagrinėti jo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal Procedūros reglamento 104a straipsnį taikant pagreintą procedūrą.

Tuo tarpu byloje *Kita*⁷⁴² *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis kasacinis ir teisingumo teismas, Rumunija) pateiktame atskirame dokumente prašė nagrinėjant jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikyti arba skubos tvarkos, arba pagreintą procedūrą⁷⁴³. Nacionalinis teismas bandė tam tikru požiūriu apsidrausti. Teisingumo Teismo pirmininko nutartyje nurodyta, kad šią bylą nagrinėjanti teisėju

⁷³⁸ 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą 93/22/EEB (OL L 145, 2004, p. 1–44; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 7 t., p. 263–306).

⁷³⁹ Sprendimas *Nilas ir kt.*

⁷⁴⁰ 2011 m. liepos 11 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Nilas ir kt.* (C-248/11, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitinto procedūros taikymo 7 punktą.

⁷⁴¹ Teisingumo Teismo pirmininko nutarties byloje *Nilas ir kt.* 9 punktą. Taip pat žr. Teisingumo Teismo pirmininko: 2008 m. gruodžio 4 d. nutarties *Attanasio Group* (C-384/08, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitintos procedūros taikymo 11 punktą; 2009 m. rugsėjo 21 d. nutarties *Fluxys* (C-241/09, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitintos procedūros taikymo 11 punktą; 2010 m. kovo 16 d. nutarties *Vino* (C-20/10, Rinkinyje neskelbtos) dėl pagreitintos procedūros taikymo 10 punktą.

⁷⁴² 2010 m. spalio 19 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis dėl bylos *Kita* (C-264/10) išbraukimo iš Teismo bylų registro. Teisingumo Teismas, gavęs nacionalinio teismo dokumentą, informuojantį apie ketinimą atsiimti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nutarė išbraukti šią bylą iš Teismo bylų registro.

⁷⁴³ 2010 m. liepos 15 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Kita* (C-264/10) dėl pagreitintos procedūros taikymo.

kolegija nusprendė atmesti nacionalinio teismo prašymą taikyti skubos tvarkos procedūrą (šis sprendimas nėra viešai prieinamas). Be to, Teisingumo Teismo pirmininkas nutarė netenkinti ir nacionalinio teismo prašymo taikyti pagreintą procedūrą, nes, kaip buvo nustatyta, pagrindinėje byloje nagrinėjami teisės klausimai, susiję su asmeniu, kuris jau buvo nubaustas laisvės atėmimo bausme penkiolikai metų, ir nėra jokios informacijos, leidžiančios manyti, kad artimiausiu metu jis gali būti paleistas į laisvę. Atsižvelgiant į tai, Teisingumo Teismo nuomone, nėra svaraus pagrindo taikyti pagreintą procedūrą.

Panaši situacija, kaip minėtoje byloje *Kita*, buvo ir byloje *Pontini ir kt.*⁷⁴⁴, kurioje Teisingumo Teismas atmetė nacionalinio teismo prašymą taikyti skubos tvarkos procedūrą ir nurodė, kad pateikti prejudiciniai klausimai nepatenka į sritį, kuriai gali būti taikoma pagreintą procedūra. Byloje *Pontini ir kt.* nacionalinis teismas Teisingumo Teismo pirmiausia prašė taikyti skubos tvarkos procedūrą, nes kol nebus išnagrinėta pagrindinė byla, liks sustabdytas Bendrijos paramos teikimas galvijų augintojams; sulaukęs neigiamo atsakymo, jis pakartotinai kreipėsi į Teisingumo Teismą prašydamas šioje prejudicinėje byloje taikyti pagreintą procedūrą. Teisingumo Teismo pirmininkas atmetė ir prašymą taikyti Procedūros reglamentą; pasak jo, argumentas, jog galvijų augintojai dėl sustabdytos Bendrijos paramos teikimo patirs neigiamų pasekmių, nėra pakankamai svarbus, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesui būtų galima taikyti pagreintą procedūrą⁷⁴⁵.

Sprendime *Plantanol*⁷⁴⁶ Teisingumo Teismas nurodė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas prašė taikyti pagreintą procedūrą, nes manė, jog į jo pateiktus prejudicinius klausimus būtinas skubus Teisingumo Teismo atsakymas. Priežastis ta, kad, viena vertus, ieškovės pagrindinėje byloje, kuri nuo 2007 m. liepos 15 d. laikinai sustabdė savo veiklą, ekonominis išlikimas priklauso nuo pagrindinės bylos baigties ir, kita vertus, Teisingumo Teismo atsakymai į pateiktus prejudicinius klausimus turės didelę įtaką ne vien šiam konkrečiam atvejui, kuriuo pagal pagrindinėje byloje ginčijamus nacionalinės teisės aktus (siekiant skatinti plačiai naudoti biodegalus, pagal juos suteikiamos mokesčių

⁷⁴⁴ Sprendimo *Pontini ir kt.* 42–45 punktai.

⁷⁴⁵ 2008 m. rugsėjo 29 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Pontini ir kt.* (C-375/08) dėl pagreintos procedūros taikymo 11 punktas.

⁷⁴⁶ 2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimo *Plantanol* (C-201/08, Rink., 2009, p. I-8343) 30 ir 31 punktai.

lengvatos) atliktos investicijos gali visiškai netekti vertės. Teisingumo Teismo pirmininkas 2007 m. balandžio 3 d. nutartimi atmetė šį prašymą, remdamasis tuo, kad Procedūros reglamento 104a straipsnio pirmoje pastraipoje numatytos pagreitintos procedūros taikymo sąlygos nėra įvykdytos⁷⁴⁷.

Byloje *P*⁷⁴⁸ Teisingumo Teismas taip pat sprendė, ar yra pakankamas pagrindas taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnyje numatytą pagreitintą procedūrą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą jam pateikė *Korkein hallinto-oikeus* (Vyriausiasis administracinis teismas, Suomija), nagrinėjęs ginčą tarp bendrovės *P Oy* ir *Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö* (Suomijos mokesčių administratoriaus, Suomija) dėl atsisakymo atskaityti nuostolius, kuriuos ši bendrovė patyrė pasikeitus savininkui. Nacionalinis teismas, prašydamas nagrinėjant jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikyti pagreitintą procedūrą, nurodė, kad šiuo metu jam yra pateikta daug ieškinių dėl *Veronsaajien oikeudenvalvontayksikkö* atsisakymo atskaityti patirtus nuostolius, ir pabrėžė, kad pagal Suomijos nacionalinę teisę tokiems ieškiniams pareiškti yra taikomas dešimties metų terminas, todėl jei bylos nagrinėjimas užsitęstų labai ilgai, ieškinius pateikusios bendrovės gali patirti labai didelių ekonominių nuostolių. Teisingumo Teismas, įvertinęs nacionalinio teismo argumentus dėl pagreitintos procedūros taikymo, nusprendė, jog pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją tai, kad nacionalinio teismo galutinis sprendimas, kurį jis priims gavęs Teisingumo Teismo atsakymą į prejudicinius klausimus, sukels teisinių pasekmių plačiam asmenų ratui, nėra pakankamai svarbi aplinkybė pagreitintos procedūros taikymui prejudicinio sprendimo priėmimo procese pagrįsti. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad didelių ekonominių nuostolių rizika taip pat nėra pakankamas pagrindas taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnio pirmoje pastraipoje nustatytą pagreitintą procedūrą, todėl atmetė nacionalinio teismo prašymą taikyti specialiąją procedūrą.

Ir galiausiai reikia paminėti atvejus, kai Teisingumo Teismas nusprendė, kad yra pakankamas pagrindas taikyti pagreitintą procedūrą. Byloje *Kozłowski* Teisingumo Teismo pirmininkas patenkino nacionalinio teismo prašymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti pagreitintą procedūrą, tačiau prejudiciniame

⁷⁴⁷ 2007 m. balandžio 3 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *Plantanol* (C-201/08) dėl pagreitintos procedūros taikymo.

⁷⁴⁸ 2012 m. kovo 8 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *P* (C-6/12) dėl pagreitintos procedūros taikymo.

sprendime tik nurodė, kad ši specialioji procedūra taikoma, bet neatskleidė jos taikymo priežasčių⁷⁴⁹. Iš 2008 m. vasario 22 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties⁷⁵⁰ matyti, kad *Oberlandesgericht Stuttgart* (Štutgarto aukštesnysis teismas, Vokietija) Teisingumo Teismo prašė nagrinėjant jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikyti Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytą skubos tvarkos procedūrą, nors tuo metu, kai ši prejudicinė byla buvo pradėta nagrinėti Teisingumo Teisme, tokią specialiąją procedūrą numatantis Procedūros reglamento straipsnis dar nebuvo įsigaliojęs. *Oberlandesgericht Stuttgart* Teisingumo Teismo prašė padaryti išimtį ir taikyti dar neįsigaliojusią Procedūros reglamento nuostatą, kuri turėjo įsigaliooti 2008 m. kovo 1 d.⁷⁵¹ Teisingumo Teismas, vadovaudamasis bendradarbiavimo principu pagrįstu prejudicinio sprendimo priėmimo procesu, nusprendė, kad nagrinėdamas šią prejudicinę bylą taikys pagreitintą procedūrą, kurią ir buvo galima taikyti pagal tuo metu galiojusios redakcijos Procedūros reglamentą. Teisingumo Teismas nurodė, kad šioje byloje jam pirmą kartą pateikti prejudiciniai klausimai dėl Europos Sąjungos teisės aktų, susijusių su Europos arešto orderiu, todėl labai svarbu kiek įmanoma greičiau atsakyti į juos tam, kad nacionalinis teismas ir atsakingos valstybių narių institucijos galėtų kuo greičiau priimti sprendimus, kurių veiksmų reikia imtis siekiant tinkamai įgyvendinti tuos teisės aktus. Teisingumo Teismo nuomone, nacionalinis teismas, gavęs atsakymą į pateiktus prejudicinius klausimus, galės prisidėti prie to, kad valstybės narės imtųsi reikiamų priemonių Europos Sąjungos teisės aktams, reglamentuojantiems su Europos arešto orderiu susijusius klausimus, tinkamai įgyvendinti⁷⁵².

Pagreitinta procedūra taikyta ir priimant prejudicinį sprendimą byloje *E ir F*⁷⁵³. Teisingumo Teismo pirmininkas 2010 m. kovo 1 d. priimta nutartimi patenkino nacionalinio teismo prašymą šioje prejudicinėje byloje taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnį. *Oberlandesgericht Düsseldorf* (Diuseldorgo aukštesnysis teismas, Vokietija) prašymą Teisingumo Teismui priimti prejudicinį sprendimą nutarė pateikti nagrinėdamas baudžiamąją bylą, iškeltą *E ir F*, kuriems nagrinėjant pagrindinę bylą

⁷⁴⁹ 2008 m. liepos 17 d. sprendimas *Kozłowski* (C-66/08, Rink., 2008, p. I-6041).

⁷⁵⁰ 2008 m. vasario 22 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Kozłowski* (C-66/08) dėl pagreitintos procedūros taikymo.

⁷⁵¹ *Ibid.*, 6 ir 7 punktai.

⁷⁵² *Ibid.*, 8 ir 11 punktai.

⁷⁵³ 2010 m. birželio 29 d. sprendimas *E ir F* (C-550/09, Rink., 2010, p. I-6213). Teisingumo Teismas nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą gavo 2009 m. gruodžio 29 d., o prejudicinį sprendimą priėmė 2010 m. birželio 29 d. Prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra užtruko šešis mėnesius.

Vokietijoje buvo taikomas kardomasis kalinimas dėl įtarimų užsienyje priklausius teroristinei grupei, nes minėtam nacionaliniam teismui kilo klausimų dėl Reglamento (EB) Nr. 2580/2001⁷⁵⁴ nuostatų aiškinimo ir taikymo. 2010 m. kovo 1 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi buvo patenkintas nacionalinio teismo prašymas byloje *E ir F* taikyti pagreitintą procedūrą, atsižvelgiant į tai, kad pagrindinėje byloje buvo nagrinėjama baudžiamoji byla, kurioje buvo sprendžiami klausimai dėl sulaikytų asmenų.

Kalbant apie bylą *Purrucker*⁷⁵⁵, tarp pagrindinės bylos šalių vyko trys procesai: pirmąjį procesą Ispanijos teisme *Juzgado de Primera Instancia n. 4 de San Lorenzo de El Escorial* (San Lorenzo de El Eskorialio pirmosios instancijos ketvirtasis teismas) pradėjo G. Vallés Pérez, siekdamas, kad būtų taikomos laikinosios priemonės dėl vaikų globos ir galbūt būtų priimtas sprendimas dėl esmės; antrąjį procesą Vokietijoje pradėjo G. Vallés Pérez, siekdamas, kad būtų paskelbtas vykdytinu *Juzgado de Primera Instancia n° 4 de San Lorenzo de El Escorial* sprendimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir būtų suteiktos globos teisės; trečiąjį procesą Vokietijoje pradėjo B. Purrucker, siekdama, kad jai būtų suteikta šių vaikų globos teisė. Šiame teisme nagrinėjant bylą ir buvo pateiktas prašymas byloje *Purrucker* priimti prejudicinį sprendimą.

Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą *Amtsgericht Stuttgart* (Štutgarto žemės teismas) prašė pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį taikyti pagreitintą procedūrą, o vėliau patikslindamas šį prašymą pažymėjo, kad prašo taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnį. Teisingumo Teismo pirmininkas 2010 m. liepos 15 d. nutartimi patenkino šį prašymą, atsižvelgdamas į šias svarbias faktines aplinkybes: ketverių metų dvyniai yra išskirti, vienas iš jų gyvena su tėvu Ispanijoje, o kitas – su motina Vokietijoje; vienu metu dviejose valstybėse narėse vyksta du procesai ir būtina užtikrinti saugų ir pastovų, be didelių sukrėtimų vaikų gyvenimą,

⁷⁵⁴ 2001 m. gruodžio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2580/2001 dėl specialių ribojančių priemonių, taikomų tam tikriems asmenims ir subjektams siekiant kovoti su terorizmu (OL L 344, p. 70; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 18 sk., 1 t., p. 207).

⁷⁵⁵ 2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas *Purrucker* (C-296/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Teisingumo Teismas nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą gavo 2010 m. birželio 16 d., o prejudicinį sprendimą priėmė 2010 m. lapkričio 9 d.; prejudicinio sprendimo priėmimas taikant pagreitintą procedūrą užtruko apie penkis mėnesius.

nes, pavyzdžiui, kol yra nagrinėjamos bylos, vaiko negalima užrašyti į mokyklą arba surasti jam nuolatinio šeimos gydytojo; išskirti dvyniai atitolsta vienas nuo kito⁷⁵⁶.

Byloje *Chatzi*⁷⁵⁷ prejudiciniam sprendimui priimti taip pat buvo taikyta pagreitinata procedūra. 2010 m. gegužės 12 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartyje dėl pagreitintos procedūros taikymo šioje byloje nurodyta, jog būtinybė taikyti šią tvarką grindžiama tuo, kad jei procesas pagrindinėje byloje užtruktų gana ilgai, Z. Chatzi prarastų galimybę pasinaudoti jai Europos Sąjungos teisėje numatyta teise į papildomas vaiko priežiūros atostogas gimus dvyniams. Teisingumo Teismo pirmininkas, remdamasis būtinybe užtikrinti Europos Sąjungos teisės normų veiksmingumą ir garantuoti asmenims galimybę efektyviai pasinaudoti Europos Sąjungos teisės pagrindu jiems suteiktomis teisėmis, nurodė, kad, tinkamai įgyvendinant Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo principą, atsakymus į prejudicinius klausimus reikia pateikti per kuo trumpesnę terminą⁷⁵⁸.

Byloje *Dereci ir kt.*⁷⁵⁹ *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas, Austrija) Teisingumo Teismo prašė išaiškinti su Europos Sąjungos pilietybe susijusias Europos Sąjungos teisės nuostatas ir 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 dėl asociacijos plėtros⁷⁶⁰ nuostatas. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas nagrinėjant M. Derecio, V. Heimlo, A. Kokollario, I. E. Maduikės ir D. Stevico ginčus su *Bundesministerium für Inneres* (Vidaus reikalų ministerija) dėl ministerijos atsisakymo patenkinti ieškovų pagrindinėse bylose prašymus ir sprendimo neišduoti leidimų gyventi bei įsakymo

⁷⁵⁶ 2010 m. liepos 15 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Purrucker* (C-296/10) dėl pagreitintos procedūros taikymo 7 ir 8 punktai.

⁷⁵⁷ 2010 m. rugsėjo 16 d. sprendimas *Chatzi* (C-149/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Teisingumo Teisme prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo gautas 2010 m. kovo 15 d., o prejudicinis sprendimas priimtas 2010 m. rugsėjo 16 d., prejudicinio sprendimo priėmimas taikant pagreitintą procedūrą užtruko iš viso šešis mėnesius.

⁷⁵⁸ 2010 m. gegužės 12 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Chatzi* (C-149/10) dėl pagreitintos procedūros taikymo 11 ir 12 punktai.

⁷⁵⁹ 2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas *Dereci ir kt.* (C-256/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas gavo 2011 m. gegužės 25 d., o prejudicinį sprendimą priėmė 2011 m. lapkričio 25 d.; prejudicinio sprendimo priėmimas taikant pagreitintą procedūrą užtruko šešis mėnesius.

⁷⁶⁰ 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80 dėl asociacijos plėtros, priimtas plėtojant Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją. Ši asociacija įsteigta susitarimu, kurį 1963 m. rugsėjo 12 d. Ankaroje pasirašė Turkijos Respublika, viena šalis, ir Europos ekonominės bendrijos valstybės narės bei Bendrija, kita šalis, ir kuris pastarosios vardu buvo sudarytas, aprobuotas ir patvirtintas 1963 m. gruodžio 23 d. Tarybos sprendimu 64/732/EEB (OL 217, 1964, p. 3685; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t., p. 10) ir 1970 m. lapkričio 23 d. Briuselyje pasirašytu papildomu protokolu, kuris Bendrijos vardu buvo sudarytas, aprobuotas ir patvirtintas 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72 (OL L 293, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t., p. 41).

keturis iš šių asmenų išsiųsti iš Austrijos teritorijos arba taikyti jiems kitokias priverstinio išvykimo iš šios teritorijos užtikrinimo priemones.

Teisingumo Teismo pirmininkas, vadovaudamasis⁷⁶¹ Teisingumo Teismo statuto 23a straipsniu ir Procedūros reglamento 104a straipsniu, 2011 m. rugsėjo 9 d. priėmė nutartį prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti pagal pagreitintą procedūrą. Iš šios nutarties matyti, kad nacionalinis teismas prašė taikyti Procedūros reglamento 104a straipsnyje numatytą pagreitintą procedūrą. Teisingumo Teismo sprendimui ją taikyti lemiamą įtaką turėjo siekis greitai atsakyti į prejudicinius klausimus ir taip padėti pagrindinės bylos šalims pradėti gyventi visavertį ir pastovų šeimos gyvenimą, nebijant sprendimų, galinčių kardinaliai jį pakeisti⁷⁶². Ir, priešingai, vėliau nagrinėtoje byloje ZZ⁷⁶³ Teisingumo Teismas nusprendė netaikyti pagreitinotos procedūros, nors, nacionalinio teismo nuomone, pagrindinės bylos aplinkybės buvo panašios į bylos *Metock ir kt.* faktines aplinkybes. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nors ši byla vis dar nagrinėjama, Teisingumo Teismo pirmininko nutartis jau sulaukė kai kurių teisinių periodikos leidinių dėmesio. Juose nurodoma, kad pagrindinis argumentas atmetant prašymą taikyti pagreitintą procedūrą buvo tai, kad ieškovas pagrindinėje byloje yra Prancūzijos pilietis, todėl jam, kitaip nei bylos *Metock ir kt.* atveju, nekyla grėsmės būti išsiųstam iš Prancūzijos valstybės ir apskritai iš Europos Sąjungos teritorijos. Atsižvelgiant į Teisingumo Teismo nurodytus priimtos nutarties motyvus, daroma išvada, kad vienos iš Europos Sąjungos valstybių narių pilietybės turėjimas negali būti vertinamas kaip tam tikras specialus požymis, attribojantis šią bylą nuo bylos *Metock ir kt.* ir pagrindžiantis sprendimą nagrinėjant prašymą priimti prejudicinį sprendimą netaikyti pagreitinotos procedūros. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad, netaikant pagreitinotos procedūros, visas bylos nagrinėjimas truks nuo 2006 iki 2013 m. ir tik jam pasibaigus ieškovas pagrindinėje byloje galės susitikti su savo šeima⁷⁶⁴.

⁷⁶¹ 2011 m. rugsėjo 9 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis *Dereci ir kt.* (C-256/11) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷⁶² Taip pat žr. 2008 m. liepos 25 d. sprendimą *Metock ir kt.* (C-127/08, Rink., 2008, p. I-6241) ir Teisingumo Teismo pirmininko 2008 m. balandžio 17 d. nutartį byloje *Metock ir kt.* (C-127/08) dėl pagreitinotos procedūros taikymo šioje prejudicinėje byloje, kurioje Teisingumo Teismas nusprendė taikyti pagreitintą procedūrą prejudiciniam sprendimui priimti, be kita ko, dėl siekio užtikrinti normalų šeimų gyvenimą (nutarties *Metock ir kt.* 10 ir 17 punktai).

⁷⁶³ 2011 m. spalio 10 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje ZZ (C-300/11) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

⁷⁶⁴ RIGAUX, A. Procédure accélérée. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 12, p. 23.

Byloje *Achughbaban* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė *Cour d'appel de Paris* (Paryžiaus apeliacinis teismas, Prancūzija). Jis prašė išaiškinti Direktyvą 2008/115/EB⁷⁶⁵. Šio teismo nuomone, minėtos direktyvos nuostatų išaiškinimas jam būtų naudingas vertinant trečiosios šalies piliečio A. Achughbabiano asmeninės laisvės apribojimo dėl neteisėto buvimo Prancūzijoje teisėtumą. Kaip šioje byloje pateiktoje nuomonėje nurodė generalinis advokatas⁷⁶⁶, faktinės pagrindinės bylos aplinkybės buvo labai panašios į bylos *El Dridi*⁷⁶⁷ faktines aplinkybes, nustatytas pagrindinėje byloje. A. Achughbabiano situaciją galima apibendrinti taip: 2008 m. balandžio 9 d. jis atvyko į Prancūziją, tais pačiais metais Prancūzijos pabėgėlių ir asmenų be pilietybės apsaugos tarnyba atmetė jo prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje suteikiant prieglobstį, vėliau buvo atmestas ir jo prašymas išduoti leidimą gyventi šalyje, o jis įpareigotas per mėnesį nuo pranešimo apie šį sprendimą išvykti iš Prancūzijos teritorijos. 2011 m. jis buvo apklaustas ir sulaikytas įtariant nusikalstama veika dėl neteisėto buvimo valstybėje; 2011 m. buvo išleistas įsakymas dėl jo išsiuntimo iš šalies ir sulaikymo, todėl jis buvo sulaikytas ir laikomas sulaikymo centre, o *Tribunal de grande instance de Créteil* (Kretėjaus apygardos teismas) laikino sulaikymo klausimus sprendžiantis teisėjas leido pratęsti jo sulaikymą, atmetęs jo advokato *in limine litis* iškeltus prieštaravimus dėl procedūros negaliojimo, įskaitant pagrindą, kad sulaikymas negalioja atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimą *El Dridi*. Šiomis aplinkybėmis *Cour d'appel de Paris* nutraukė A. Achughbabiano sulaikymą ir kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

Gali kilti klausimų dėl byloje *Achughbaban* priimtuose procesiniuose dokumentuose (generalinio advokato nuomonė ir Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas) pateiktos skirtingos informacijos. Generalinis advokatas savo nuomonėje nurodė⁷⁶⁸, kad dėl būtinybės Prancūzijos teismams kuo greičiau gauti atsakymą į prejudicinį klausimą, nes šis atsakymas gali užkirsti kelią galimiems neteisėtiems asmenų laisvės apribojimams ar sutrumpinti jų trukmę, Teisingumo Teismas nusprendė patenkinti prašymą nagrinėti bylą taikant pagreitintą procedūrą, numatytą

⁷⁶⁵ 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, p. 98).

⁷⁶⁶ 2011 m. spalio 26 d. generalinio advokato J. Mazák nuomonė byloje *Achughbaban* (C-329/11, dar nepaskelbta Rinkinyje).

⁷⁶⁷ 2011 m. balandžio 28 d. sprendimas *El Dridi* (C-61/11 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁷⁶⁸ Nuomonės byloje *Achughbaban* 5 punktas.

Teisingumo Teismo statuto 23a straipsnyje ir Procedūros reglamento 104a straipsnyje. Tuo tarpu Teisingumo Teismo sprendime *Achughbaban*⁷⁶⁹ nurodyta, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo prašymu paskirta kolegija išnagrinėjo klausimą dėl būtinybės šią bylą nagrinėti pagal Procedūros reglamento 104a straipsnyje numatytą pagreitintą tvarką ir, susipažinusi su generalinio advokato nuomone, nusprendė šį prašymą atmesti⁷⁷⁰. Šio prejudicinio sprendimo pradžioje tik užsimenama, kad buvo priimta Teisingumo Teismo pirmininko nutartis, kuria nutarta taikyti pagreitintą procedūrą⁷⁷¹.

Vienas naujesnių prejudicinių sprendimų pagal Procedūros reglamento 104a straipsnį taikant pagreitintą procedūrą priimtas sujungtose bylose *Melki ir Abdeli*⁷⁷²: prašymas priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teisme buvo gautas 2010 m. balandžio 16 d., o prejudicinis sprendimas priimtas tų pačių metų birželio mėn., t. y. per du mėnesius. Šį ypač trumpą prejudicinio sprendimo priėmimo terminą būtų galima paaiškinti ir tuo, kad šios bylos proceso kalba ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinio teismo proceso kalba buvo ta pati, t. y. prancūzų.

2010 m. gegužės 12 d. priimtoje Teisingumo Teismo pirmininko nutartyje dėl pagreitintos procedūros taikymo šiose prejudicinėse bylose buvo nurodyta, kad Prancūzijos *Cour de cassation* (Kasacinis Teismas) prašė nagrinėjant jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikyti pagreitintą procedūrą ir tai motyvavo tuo, kad, pirma, pagrindinėje byloje yra sprendžiami su sulaikytais asmenimis susiję klausimai ir, antra, šis teismas per tris mėnesius pagal nacionalinę teisę turi nuspręsti dėl būtinybės kreiptis į *Conseil constitutionnel* (Konstitucinė Taryba).

Teisingumo Teismo pirmininko priimtoje nutartyje nurodyta, kad, pirma, reikia atsižvelgti į pateiktų prejudicinių klausimų svarbą, ypač į nacionalinių teismų teisės kreiptis į Teisingumo Teismą tinkamą įgyvendinimą, antra, prejudiciniai klausimai yra susiję su viena svarbiausių Europos Sąjungos politikos sričių – laisvės, saugumo ir teisingumo erdve ir, trečia, reikia atsižvelgti į tai, kad nacionalinėje teisėje

⁷⁶⁹ 2011 m. gruodžio 6 d. sprendimo *Achughbaban* (C-329/11, dar nepaskelbto Rinkinyje) 27 punktą.

⁷⁷⁰ *Ibid.*, 27 punktą.

⁷⁷¹ 2011 m. rugsėjo 30 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartis byloje *Achughbaban* (C-329/11) dėl pagreitintos procedūros taikymo.

⁷⁷² Sprendimas *Melki ir Abdeli*.

yra nustatytas trijų mėnesių terminas, per kurį galima kreiptis į *Conseil constitutionnel*, todėl buvo nuspręsta taikyti pagreitintą procedūrą⁷⁷³.

3. Prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka teise

Šiuo metu galiojančios redakcijos Procedūros reglamente skubos tvarkos procedūros taikymas prejudicinio sprendimo priėmimo procese reglamentuotas 104b straipsnyje, kurio dabartinė redakcija galioja nuo 2008 m. kovo 1 d.

Procedūros reglamento 104b straipsnyje nustatyta, kad kai nacionalinio teismo prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas vienas ar keli prejudiciniai klausimai, susiję su SESV III dalies (Sąjungos politikos sritys) V antraštinėje dalyje nurodytomis sritimis – laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, – toks prašymas gali būti nagrinėjamas pagal prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą, nukrypstant nuo įprastinę procedūrą reglamentuojančių Procedūros reglamento nuostatų. Kaip viena iš priežasčių, paskatinusių numatyti specialiąją procedūrą būtent su šiomis politikos sritimis susijusiems nacionalinių teismų prašymams priimti prejudicinį sprendimą, teisės doktrinoje yra nurodoma, kad būtent minėtose politikos srityse suintensyvėjus teisės aktų priėmimui nacionaliniams teismams dažnai kildavo svarbių teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimų. Atsižvelgiant į tai, kad tokių klausimų kildavo itin opiose srityse, kaip antai dėl tam tikrų asmenų laisvės ir teises ribojančių situacijų, Teisingumo Teismo atsakymas į prejudicinius klausimus galėjo būti lemiamas, pavyzdžiui, sprendžiant dėl sulaikyto asmens ar asmens, kurio laisvė yra apribota, teisinės padėties, arba kilus ginčams dėl tėvų teisių ar vaikų globos⁷⁷⁴.

Pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį skubos tvarkos procedūros taikymą inicijuoti gali nacionalinis teismas, pateikdamas prašymą Teisingumo Teismui, ir, kaip jau minėta, išimtiniais atvejais tai gali padaryti ir pats Teisingumo Teismas, t. y. jo pirmininkas gali kreiptis į teisėjų kolegiją, nagrinėjančią gautą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, ir prašyti įvertinti būtinybę nagrinėti jį skubos tvarka. Teisingumo Teismas, įgyvendinęs jam priskirtą įgaliojimą inicijuoti minėtos

⁷⁷³ 2010 m. gegužės 12 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutarties *Melki ir Abdeli* (C-188/10 ir C-189/10) 13–16 punktai. Nors ši nutartis viešai skelbiama Teisingumo Teismo interneto svetainėje, vis dėlto ji nėra prieinama visiems, kurie nori susipažinti su jos turiniu, nes paskelbta tik prancūzų kalba.

⁷⁷⁴ KŪRIS, P. Naujoji prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme. Pranešimas konferencijoje „Europos Sąjunga: teisinės reformos keliu“. Vilnius, 2008 m. birželio 5 d.

specialios procedūros taikymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese, gali, atsakydamas kai kurių įprastinių bylos nagrinėjimo stadijų, gerokai sutrumpinti bylos nagrinėjimo trukmę (jis vyksta maždaug tris mėnesius)⁷⁷⁵.

Kitaip nei pagreitintos procedūros atveju, Procedūros reglamento 104b straipsnyje šiek tiek išsamiau reglamentuojama skubos tvarkos procedūra prejudicinio sprendimo priėmimo procese: nurodyta, kas gali inicijuoti šios specialiosios procedūros taikymą; nustatyta, kad nacionalinis teismas, prašydamas taikyti skubos tvarkos procedūrą, turi Teisingumo Teismui pateikti informaciją, patvirtinančią ir pagrindžiančią būtinybę taikyti tą procedūrą, nukrypstančią nuo įprastos procedūros. Daugiau informacijos yra ir Informaciniame pranešime, kuriame nurodyta, kad nors ir neįmanoma išsamiai išvardyti visų atvejų, kada reikėtų inicijuoti skubos tvarkos procedūros taikymą dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę reglamentuojančių Europos Sąjungos teisės normų įvairovės ir kaitos, tai daryti siūloma, pavyzdžiui: SESV 267 straipsnio ketvirtoje pastraipoje numatytu atveju, kai pateiktas klausimas lemia asmens, kuris yra sulaikytas ar kurio laisvė apribota, teisinės padėties įvertinimą; kai tarp tėvų kyla ginčas dėl vaikų globos teisių; kai nacionalinio teismo, į kurį kreiptasi remiantis Europos Sąjungos teise, jurisdikcija priklauso nuo atsakymo į prejudicinius klausimus, ir pan. Iš esmės tokios pat, kokios numatytos ir dabar galiojančios redakcijos Procedūros reglamente, skubos tvarkos procedūros taikymo apimtis ir sąlygos nustatytos ir Procedūros reglamento projekte.

Byloje *Rinau*⁷⁷⁶ pirmą kartą taikyta skubos tvarkos procedūra. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui pateikė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, prašęs išaiškinti Reglamento (EB) Nr. 2201/2003⁷⁷⁷ nuostatas. Nemažai prie Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo turinio prisidėjo ir nacionalinis teismas, nes, pavyzdžiui, bylos šalių anonimiškumą turėjo garantuoti pats nacionalinis teismas, t. y. valstybės narės teismas galėjo prašyti Teisingumo Teismo viešai neskelbti duomenų apie pagrindinės bylos šalis arba procesiniame dokumente, kuriuo Teisingumo Teismo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, informaciją apie faktines pagrindinės bylos aplinkybes nurodyti

⁷⁷⁵ SKOURIS, V. Vingt ans d'évolution de l'architecture juridictionnelle de l'Union. Iš *A Man for All Treaties. Liber Amicorum en l'honneur de Jean-Claude Piris*. Bruxelles: Bruylant, 2012, p. 526.

⁷⁷⁶ Sprendimas *Rinau*.

⁷⁷⁷ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OL L 338, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 243).

nuasmeninant visą su asmens duomenimis susijusią informaciją. Teisingumo Teismo priimtame prejudiciniame sprendime byloje *Rinau* pateikta visa informacija, susijusi tiek su pilnamečiais asmenimis, tiek su vaikais. Vėliau jo jurisprudencija keitėsi ir jis pats prisidėjo prie to, kad tuo atveju, kai nacionalinis teismas pamiršta, būtų užtikrintas pagrindinės bylos šalių anonimiškumas. Todėl Teisingumo Teismas, nustatęs, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas ginčas yra susijęs su vaikais ar sulaikytais asmenimis, prejudiciniame sprendime nurodydavo tik asmenų inicialus.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, formuojamos nuo tada, kai įsigaliojo Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios skubos tvarkos procedūros taikymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese, matyti, kad praktiškai neįmanoma sudaryti baigtinio ir išsamaus sąrašo visų atvejų, kada turėtų būti taikoma ši specialioji procedūra, nes to padaryti negalima ne tik dėl valstybių narių vidaus teisės įvairovės, bet ir dėl nuolat plėtojamos Europos Sąjungos teisės. Vis dėlto būtų galima išskirti keletą atvejų, kai ir nacionalinis teismas, ir Teisingumo Teismas turėtų svarstyti, ar yra galimybė prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti skubos tvarkos procedūrą, būtent kai kilę teisės aiškinimo ir taikymo klausimai yra susiję su vaikų teisėmis ar jų globa ir su suimtų ar laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų teisėmis. Pavyzdžiui, byloje *Detiček*⁷⁷⁸ prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 nuostatų išaiškinimo. *Višje sodišče v Mariboru* (Mariboro apeliacinis teismas, Slovėnija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė nagrinėdamas J. Detiček ir M. Sgueglios ginčą dėl jų dukros Antonellos globos. Kaip matyti, ir vėliau, po minėto sprendimo *Rinau*, priimtame prejudiciniame sprendime nebuvo užtikrintas pagrindinės bylos šalių anonimiškumas, nors pagrindinėje byloje nagrinėjamas ginčas buvo susijęs su vaiku. Byloje *Detiček* nacionalinis teismas Teisingumo Teismo prašė jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti taikant Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytą specialiąją procedūrą. Savo prašymą nacionalinis teismas grindė tuo, kad yra priimti skirtingi dviejų valstybių narių teismų sprendimai: Italijos teismo vykdytinas sprendimas dėl apsaugos priemonės suteikti vaiko globą tėvui ir Slovėnijos teismo sprendimas dėl apsaugos priemonės suteikti vaiko globą motinai. Nacionalinis teismas prašyme priimti prejudicinį sprendimą taip pat nurodė būtinybę imtis skubių priemonių, nes galutinio sprendimo pagrindinėje byloje priėmimo atitolinimas

⁷⁷⁸ 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas *Detiček* (C-403/09 PPU, Rink., 2009, p. I-12193).

prieštarauja vaiko interesams ir gali nepataisomai pakenkti jo ir tėvo santykiams. Galiausiai *Višje sodišče v Mariboru* pažymėjo, kad priimtos apsaugos priemonės dėl vaiko globos laikinumo pobūdis reikalauja. Susipažinęs su generalinio advokato nuomone, Teisingumo Teismas nusprendė patenkinti nacionalinio teismo prašymą ir šioje prejudicinėje byloje taikyti skubos tvarkos procedūrą⁷⁷⁹.

Byloje *McB.*⁷⁸⁰ ginčas buvo kilęs tarp dviejų nesusituokusių asmenų dėl jų vaikų pervežimo iš vienos valstybės narės į kitą valstybę, dėl reikalavimo grąžinti vaikus į buvusią paskutiniąją šeimos gyvenamąją vietą ir dėl globos teisių turinio. Airijos pilietis J. McB. ir Didžiosios Britanijos pilietė L. E. gyveno kartu nesusituokę daugiau nei dešimt metų. Pablogėjus tarpusavio santykiams, L. E. išvyko iš šeimos gyvenamosios vietos kartu su vaikais. Jų tėvas kreipėsi į teismą dėl trijų vaikų globos teisių suteikimo, vėliau – dėl vaikų grąžinimo į Airiją, ginčydamas vaikų išvežimą kaip neteisėtą, nes nebuvo gauta jo sutikimo. Pirmosios instancijos teismui atsisakius suteikti globos teises tėvui, jis šį sprendimą apskundė, o apeliacinį skundą nagrinėjantis teismas nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Cúirt Uachtarach (Supreme Court)* (Aukščiausiasis Teismas, Airija) klausė, ar pagal Europos Sąjungos teisę valstybei narei draudžiama savo teisės aktuose nustatyti, kad nesusituokęs su vaiko motina vaiko tėvas turi gauti kompetentingo teismo nutartį, kuria jam būtų pripažinta vaiko globa, tam, kad jis būtų pripažįstamas turinčiu globos teises ir tokiu atveju vaiko išvežimas iš jo nuolatinės gyvenamosios vietos šalies taptų neteisėtas. Iš sprendimo *McB.* matyti, kad nacionalinis teismas Teisingumo Teismo prašė taikyti Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytą sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą. Nacionalinio teismo nuomone, neteisėto vaiko išvežimo iš jo nuolatinės gyvenamosios vietos atveju jo grąžinimas į gyvenamąją vietą turėtų būti užtikrinamas nedelsiant. Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad pagrindinė byla buvo susijusi su trimis vaikais (3, 7 ir 9 metų), kurie daugiau kaip metus buvo atskirti nuo tėvo ir kurių atskyrimas tęsėsi, taip pat į nedidelį vaikų amžių, ir manydamas, kad toks vaikų atskyrimas nuo tėvo galėjo gerokai pakenkti jų tarpusavio santykiams, nusprendė patenkinti nacionalinio teismo prašymą nagrinėti prejudicinę bylą taikant skubos tvarkos procedūrą⁷⁸¹.

⁷⁷⁹ Sprendimo *Detiček* 30 ir 31 punktai.

⁷⁸⁰ 2010 m. spalio 5 d. sprendimas *McB.* (C-400/10 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁷⁸¹ Sprendimo *McB.* 26–29 punktai.

Byloje *Mercredi*⁷⁸² prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas dėl Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 išaiškinimo nagrinėjant mergaitės tėvo R. Chaffe ir jos motinos B. Mercredi ginčą dėl šio vaiko, tuo metu su motina buvusio Reunjono saloje, Prancūzijos teritorijoje, globos teisių.

Court of Appeal (England & Wales), Civil Division) (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas), Civilinių bylų skyrius) Teisingumo Teismo prašė jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti pagal Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytą sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą. Savo prašymą jis grindė tuo, kad nenustačius teismo, kuriam pagal Europos Sąjungos teisę teisinga byla dėl tėvų pareigų mergaitės atžvilgiu, negali būti nagrinėjami mergaitės tėvo pateikti prašymai priimti nutartį, kuria remiantis jam būtų leista bendrauti su savo vaiku⁷⁸³.

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pagrindinėje byloje buvo nagrinėjamas ginčas dėl metų ir keturių mėnesių amžiaus mergaitės, kuri daugiau kaip metus buvo atskirta nuo tėvo. Atsižvelgdamas į tai, kad šio vaiko amžius yra labai svarbus jo raidai, o tokia vis dar esanti padėtis, kai tarp tėvo ir vaiko gyvenamųjų vietų yra didelis atstumas, gali smarkiai pakenkti būsimiems vaiko ir tėvo tarpusavio santykiams, jis nusprendė patenkinti nacionalinio teismo prašymą taikyti skubos tvarkos procedūrą⁷⁸⁴.

Byloje *Aguirre Zarraga*⁷⁸⁵ *Oberlandesgericht Celle* (Celės aukštesnysis teismas, Vokietija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą taip pat buvo susijęs su Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 išaiškinimu. *Oberlandesgericht Celle* nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą nagrinėdamas J. A. Aguirre's Zarragos ir S. Pelz ginčą dėl jų dukros Andrea, kuri šiuo metu gyvena Vokietijoje su savo motina, grąžinimo į Ispaniją.

Nuo kitų anksčiau minėtų prejudicinių bylų byla *Aguirre Zarraga* skiriasi tuo, kad, kaip matyti iš prejudicinio sprendimo, Teisingumo Teismas joje nusprendė skubos tvarkos procedūrą taikyti savo iniciatyva, t. y. Teisingumo Teismo pirmininkas, vadovaudamasis Procedūros reglamento 104b straipsnio 1 dalies trečia pastraipa, paprašė šią bylą nagrinėjančios teisėjų kolegijos įvertinti būtinybę prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti taikant skubos tvarkos procedūrą⁷⁸⁶.

⁷⁸² 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Mercredi* (C-497/10 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁷⁸³ Sprendimo *Mercredi* 37 ir 38 punktai.

⁷⁸⁴ *Ibid.*, 39 ir 40 punktai.

⁷⁸⁵ 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Aguirre Zarraga* (C-491/10 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁷⁸⁶ Sprendimo *Aguirre Zarraga* 38 punktas.

Sprendime *Aguirre Zarraga* Teisingumo Teismas priminė, kad pripažįsta būtinybę skubiai priimti sprendimus bylose, kuriose nagrinėjami ginčai dėl vaiko išvežimo į kitą valstybę, kai atskyrus vaiką nuo vieno iš tėvų, kuriam, kaip pagrindinėje byloje, prieš tai buvo pripažinta vaiko globa, kad ir laikina, gali būti pabloginti vieno iš tėvų ir vaiko tarpusavio santykiai, jiems gali būti pakenkta ir gali būti padaryta didelė psichinė žala⁷⁸⁷. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog iš nutarties, kuria prašoma priimti prejudicinį sprendimą, matyti, kad Andrea yra atskirta nuo tėvo daugiau nei dvejus metus ir dėl atstumo bei jos tėvų įtemptų santykių yra rimta ir reali grėsmė, kad kol vyksta procesas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme, Andrea ir jos tėvas nepalaikys jokių ryšių. Teisingumo Teismo nuomone, esant tokioms aplinkybėms, nagrinėjant prašymą priimti prejudicinį sprendimą įprasta procedūra gali būti smarkiai arba net nepataisomai pakenkta J. A. Aguirre's Zarragos ir jo dukros santykiams bei padarytas neigiamas poveikis jos reintegracijai į šeimos ir socialinę aplinką galimo grąžinimo į Ispaniją atveju. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėjanti teisėjų kolegija, atsižvelgusi į teisėjo pranešėjo siūlymą ir susipažinusi su generalinio advokato nuomone, nusprendė nagrinėti šį prašymą pagal skubos tvarkos procedūrą⁷⁸⁸.

Byloje *Povse*⁷⁸⁹ prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas dėl Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 nuostatų išaiškinimo. Šį prašymą pateikė *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija) nagrinėdamas D. Povse ir M. Alpago ginčą dėl jų dukros Sofios, gyvenančios Austrijoje su savo motina, grąžinimo į Italiją ir dėl globos teisių. *Oberster Gerichtshof* būtinybę nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą taikant skubos tvarkos procedūrą grindė tuo, kad vaiko ir tėvo bendravimas yra nutrūkęs. Dėl tos priežasties, *Oberster Gerichtshof* nuomone, pavėluotas sprendimas dėl *Tribunale per i Minorenni di Venezia* (Venecijos nepilnamečių bylų teismas, Italija) nutarties, kuria nuspręsta grąžinti vaiką į Italiją, įvykdymo tėvo ir vaiko santykius dar labiau pablogintų. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, *Oberster Gerichtshof* nuomone, padidėtų rizika, kad vaiką grąžinus į Italiją būtų padaryta didelė psichinė žala. Teisėjo pranešėjo siūlymu Teisingumo Teismo trečioji kolegija, susipažinusi su generalinės advokatės nuomone, nusprendė

⁷⁸⁷ Sprendimo *Aguirre Zarraga* 39 punktą. Šiuo klausimu taip pat žr. sprendimo *Rinau* 44 punktą; sprendimo *Detiček* 30 punktą; 2010 m. liepos 1 d. sprendimo *Povse* (C-211/10 PPU, Rink., 2010, p. I-6673) 35 punktą ir sprendimo *McB*. 28 punktą.

⁷⁸⁸ Sprendimo *Aguirre Zarraga* 39–41 punktai.

⁷⁸⁹ Sprendimas *Povse*.

nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti pagal skubos tvarkos procedūrą⁷⁹⁰.

Byloje *Health Service Executive*⁷⁹¹ *Ard-Chúirt (High Court)* (Aukščiausiasis Teismas, Airija) pateikė Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir taikyti Procedūros reglamento 104b straipsnį. *Ard-Chúirt (High Court)* nusprendė kreiptis į Teisingumo Teismą nagrinėdamas *Health Service Executive* (Viešosios sveikatos direkcija) ir nepilnametės S. C. ginčą. *Health Service Executive*, ieškovė pagrindinėje byloje, yra įstatymu įsteigta institucija, Airijoje atsakinga už valstybės globojamus vaikus. Pagal Airijos vidaus teisę *Ard-Chúirt (High Court)* turi išskirtinę kompetenciją ir esant išskirtinėms aplinkybėms, pavyzdžiui, kai būtinas privalomas gydymas, gali priimti sprendimą dėl vaiko laikino apgyvendinimo specialioje uždaroje įstaigoje. Pagrindinėje byloje buvo nustatyta, kad nepilnametė turėjo rimtų sveikatos sutrikimų ir keletą kartų bandė žudyti. *Ard-Chúirt (High Court)*, gavęs *Health Service Executive* prašymą ir veikdamas pagal jam priskirtą kompetenciją, įpareigojo laikinai įkurdinti septyniolikmetę S. C. Anglijos globos įstaigos gydymo ir švietimo skyriuje, kuriame ji būtų priverstinai, kol teisme bus nagrinėjamas ginčas dėl jos priverstinio laikymo toje įstaigoje ir dėl jos gerovės užtikrinimo būdų. *Ard-Chúirt (High Court)* nurodė, kad tokia globa, apimanti priverstinį laikymą, Airijos teisėje vadinama „priverstine globa“ (angl. *secure care*). *Ard-Chúirt (High Court)* nagrinėjant pagrindinę bylą kilo klausimas, ar Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 gali būti taikomas tokiam įkurdinimui, kaip pagrindinėje byloje, o jeigu taip, tai kokios būtų šio reglamento taikymo sąlygos esant tokioms faktinėms aplinkybėms, kaip nagrinėjamoje pagrindinėje byloje.

Ard-Chúirt (High Court) savo prašymą nagrinėti šią bylą pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį grindė tuo, kad pagrindinė byla susijusi su vaiko priverstiniu laikymu arba vaiko įkurdinimu priverstinės globos įstaigoje, taip pat su tuo, kad ginčas yra kilęs dėl vaiko globos. Be to, *Ard-Chúirt (High Court)* nurodė, kad sprendimas dėl to, koks nacionalinis teismas turės kompetenciją nagrinėti pagrindinę bylą ir priimti sprendimus, priklausys nuo Teisingumo Teismo atsakymo

⁷⁹⁰ Sprendimo *Povse* 35 ir 36 punktai.

⁷⁹¹ 2012 m. balandžio 26 d. sprendimas *Health Service Executive* (C-92/12 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Nors šis sprendimas bus skelbiamas Rinkinyje, praėjus daugiau nei mėnesiui nuo jo paskelbimo vertimas į lietuvių kalbą nėra pateiktas [žiūrėta 2012 m. birželio 10 d.]. Atsižvelgiant į tai, kokiems klausimams nagrinėti Teisingumo Teismas prejudicinio sprendimo priėmimo procese taiko skubos tvarkos procedūrą, reikėtų pasvarstyti apie pirmenybės teikimą tokio pobūdžio sprendimo vertimui į oficialias Europos Sąjungos kalbas.

dėl galimybės nagrinėjant pagrindinę bylą taikyti Reglamentą (EB) Nr. 2201/2003. *Ard-Chúirt (High Court)* taip pat nurodė, kad į pagrindinėje byloje kilusius teisės klausimus reikalingas skubus atsakymas, nes Airijoje yra ir kitų ten nuolat gyvenančių vaikų, kuriuos *Ard-Chúirt (High Court)* pagal Reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 įpareigojo įkurdinti kitų Europos Sąjungos valstybių narių priverstinės globos įstaigose. Teisingumo Teismas patenkino nacionalinio teismo prašymą ir nusprendė prejudicinę bylą *Health Service Executive* nagrinėti pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį.

Kita grupė bylų, kurias nagrinėjant Teisingumo Teismui dažniausiai tenka spręsti skubos tvarkos procedūros taikymo klausimą, yra bylos, susijusios su trečiųjų šalių piliečiais, kurie suimti dėl padarytų pažeidimų. Pavyzdžiui, byloje *El Dridi*⁷⁹² prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas dėl Direktyvos 2008/115/EB⁷⁹³ nuostatų išaiškinimo. *Corte d'appello di Trento* (Trento apeliacinis teismas, Italija) kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą nusprendė nagrinėdamas baudžiamąją bylą, iškeltą H. El Dridi. Jam buvo paskirta vienu metų laisvės atėmimo bausmė už nusikalstamą veiką, t. y. neteisėtą buvimą Italijos teritorijoje be pateisinamos priežasties, pažeidžiant *questore di Udine* (Udinės vyriausiasis komisaras) išduotą įpareigojimą išvykti. Procesiniame dokumente, kuriuo buvo prašoma priimti prejudicinį sprendimą, *Corte d'appello di Trento* nurodė, kad H. El Dridi, trečiosios šalies pilietis, neteisėtai įvažiavo į Italiją ir neturėjo leidimo joje gyventi, todėl buvo priimtas Turino prefekto sprendimas išsiųsti šį asmenį iš Italijos, atsižvelgiant į tai, kad jis neturėjo asmens dokumentų, o dėl vietų trūkumo nebuvo galima jo apgyvendinti specialiaame sulaikymo centre.

Už padarytą nusikalstamą veiką pagal Italijos vidaus teisę – neįvykdytą įpareigojimą išvykti *Tribunale di Trento* H. El Dridi paskyrė vienu metų laisvės atėmimo bausmę. Dėl šio sprendimo jis pateikė apeliacinį skundą *Corte d'appello di Trento*, kuriam nagrinėjant pagrindinę bylą kilo klausimas, ar vykstant administracinei užsieniečio grąžinimo į jo kilmės valstybę procedūrai dėl to, kad buvo nesilaikyta jos etapų, galima skirti baudžiamąją sankciją. *Corte d'appello di Trento* klausė, ar vykstanti minėta trečiosios šalies piliečio išsiuntimo iš Italijos teritorijos

⁷⁹² 2011 m. balandžio 28 d. sprendimas *El Dridi* (C-61/11 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

⁷⁹³ 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, p. 98).

procedūra yra suderinama su lojalaus bendradarbiavimo principu ir būtinybe pasiekti Direktyvos 2008/115 tikslus bei užtikrinti šios direktyvos veiksmingumą, tinkamą bausmės proporcingumo, tinkamumo ir protingumo principų įgyvendinimą. *Corte d'appello di Trento* Teisingumo Teismo paprašė jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį ir tai grindė tuo, kad H. El Dridi buvo suimtas vykdant *Tribunale di Trento* jam skirtą bausmę. Teisingumo Teismo pirmoji kolegija patenkino *Corte d'appello di Trento* prašymą nagrinėjant prejudicinę bylą *El Dridi* taikyti skubos tvarkos procedūrą.

Dar viena grupė prejudicinių bylų, kurias nagrinėdamas Teisingumo Teismas dažniausiai patenkina prašymus taikyti skubos tvarkos procedūrą, yra bylos, kuriose kilę teisės aiškinimo klausimai yra susiję su sulaikytais asmenimis. Pavyzdžiui, byloje *Santesteban Goicoechea*⁷⁹⁴ prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė *Chambre de l'instruction de la cour d'appel de Montpellier* (Monpeljė apeliacinio teismo Parengtinio tyrimo skyrius, Prancūzija) nagrinėdamas Ispanijos valdžios institucijų pateiktą ekstradicijos prašymą. *Chambre de l'instruction de la cour d'appel de Montpellier* prašė Teisingumo Teismo išaiškinti Pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos⁷⁹⁵ nuostatas.

Pagrindinėje byloje buvo nustatyta, kad Ispanijos vyriausybė, remdamasi 1957 m. gruodžio 13 d. Europos konvencija dėl ekstradicijos, kreipėsi į Prancūzijos kompetentingas institucijas su prašymu išduoti I. P. Santestebaną Goicoechea už 1992 m. vasario ir kovo mėn. Ispanijos teritorijoje tariamai padarytas nusikalstamas veikas, kvalifikuotas kaip kovinių ginklų laikymas, neteisėtas sprogmenų laikymas, neteisėtas naudojimas svetimais varikliniais transporto priemonėmis, neteisėtas valstybinio numerio ženklų keitimas ir priklausymas teroristinei organizacijai. *Chambre de l'instruction de la cour d'appel de Versailles* (Versalio apeliacinio teismo Parengtinio tyrimo skyrius, Prancūzija) atmetė minėtą ekstradicijos prašymą ir nurodė, kad pagal Prancūzijos teisę veikoms, dėl kurių padarymo buvo pateiktas ekstradicijos prašymas, suėjo senaties terminai. Ispanijos teisminės institucijos dėl tų pačių I. P. Santestebano

⁷⁹⁴ 2008 m. rugpjūčio 12 d. sprendimas *Santesteban Goicoechea* (C-296/08 PPU, Rink., 2008, p. I-6307).

⁷⁹⁵ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (OL L 190, p. 1).

Goicoechea veikų, kurios buvo nurodytos ir minėtame ekstradicijos prašyme, išdavė Europos arešto orderį.

Chambre de l'instruction de la cour d'appel de Montpellier atskiru dokumentu Teisingumo Teismo prašė jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą nagrinėti taikant skubos tvarkos procedūrą. Nacionalinis teismas tai grindė tuo, kad I. P. Santesteban Goicoechea, atlikęs laisvės atėmimo bausmę, buvo laikomas suimtas tik ekstradicijos tikslais ir dėl vykstančios ekstradicijos procedūros, per kurią ir buvo pateikti prejudiciniai klausimai Teisingumo Teismui. Susipažinusi su generalinės advokatės nuomone, Teisingumo Teismo trečioji kolegija nusprendė patenkinti nacionalinio teismo prašymą⁷⁹⁶.

Byloje *Vo*⁷⁹⁷ *Bundesgerichtshof* (Federalinis Teisingumo Teismas, Vokietija) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikė nagrinėdamas kasacinį skundą, kuriuo kaltinamasis apskundė *Landgericht Berlin* (Berlyno apygardos teismas, Vokietija) sprendimą. Už neteisėtą užsieniečių gabenimą komerciniais tikslais ir veikiant nusikalstamame susivienijime *Landgericht Berlin* kaltinamajam (Vietnamo piliečiui), kaip padariusiam keturias nusikalstamas veikas, skyrė bendrą ketverių metų ir trijų mėnesių laisvės atėmimo bausmę.

Bundesgerichtshof savo prašyme nurodė, kad kaltinamasis pagrindinėje byloje priklausė Vietnamo nusikalstamam neteisėto žmonių gabenimo susivienijimui, kuris gabendavo vietnamiečius į Vokietiją. Šis nusikalstamas susivienijimas stengdavosi Vengrijos ambasadą Vietname įtikinti, kad Vietnamo piliečiai, kurie turėjo būti įvežami į Europos Sąjungos teritoriją už 11 000–15 000 USD atlygį, yra turistinių kelionių grupių nariai. Tariamasis turistinių kelionių grupes sudarydavo 20–30 asmenų. Klaidingai įtikinta, kad turistinės kelionės iš tikrųjų įvyks, Vengrijos ambasada išduodavo suinteresuotiesiems asmenims trumpalaikes turistines vizas į visas Šengeno erdvei priklausančias valstybes. Pirmomis dienomis kelionės pagal turistinės kelionės planą fiktyviai vykdavo tol, kol pagal iš anksto parengtą veiksmų planą įvežtieji asmenys būdavo nugabenami iš Paryžiaus į kitas valstybes, dažniausiai į Vokietiją. Į Berlyną atvežti asmenys iš pradžių būdavo įkurdinami vadinamuosiuose *Safehouses* (angl., „slėptuvės“), kol Vokietijoje gyvenantys jų šeimos nariai juos pasiimdavo ir apgyvendindavo kitur. Kitas nusikalstamas susivienijimas pasinaudojo tuo, kad vietnamiečiai, dirbantys Švedijoje uogų rinkėjais, galėjo gauti laikinas,

⁷⁹⁶ Sprendimo *Santesteban Goicoechea* 32–34 punktai.

⁷⁹⁷ 2012 m. balandžio 10 d. sprendimas *Vo* (C-83/12, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

galiojančias kelis mėnesius, darbo vizas, suteikiančias teisę gyventi Šengeno erdvei priklausančiose valstybėse. Kreipiantis dėl vizų kompetentingos institucijos būdavo įtikinamos, kad asmenys, kuriems prašoma išduoti vizas, rinkis uogas, o iš tikrųjų būdavo planuojama vos tik atvykusius į Švediją juos labai gretai išgabenti į Vokietiją⁷⁹⁸.

Bundesgerichtshof Teisingumo Teismo prašė taikyti Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytą skubos tvarkos procedūrą ir tokį savo prašymą grindė tuo, kad kaltinamasis yra sulaikytas, o jei Teisingumo Teismas į pateiktą prejudicinį klausimą atsakys teigiamai, jo sulaikymas taps neteisėtas. Teisingumo Teismas, teisėjui pranešėjui pasiūlius ir išklauses generalinio advokato nuomonę, nusprendė byloje *Vo* taikyti skubos tvarkos procedūrą. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šioje byloje Teisingumo Teismas prejudicinį sprendimą priėmė per išpūdingai trumpą dviejų mėnesių laikotarpį⁷⁹⁹, nors šio sprendimo priėmimo proceso kalba buvo vokiečių, todėl visus procesinius dokumentus reikėjo versti.

Nuo 2008 m. kovo 1 d., kai įsigaliojo Procedūros reglamento 104b straipsnis, susiformavusioje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje prejudicinių sprendimų, kuriuose jis būtų atsisakęs prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti skubos tvarkos procedūrą, nėra gausu. Tačiau galima rasti keletą atvejų, kada Teisingumo Teismas nusprendė, jog nebuvo pagrįsto reikalo ją taikyti. Pavyzdžiui, byloje *Mantello*⁸⁰⁰ *Oberlandesgericht Stuttgart* (Štutgarto aukštesnysis teismas, Vokietija), prašydamas taikyti skubos tvarkos procedūrą, nurodė, jog būtina užtikrinti, kad nebūtų uždelsta Italijos valdžios institucijų prašymu pradėta perdavimo procedūra pagal Europos arešto orderį. Tačiau savo sprendime *Mantello* Teisingumo Teismas nepateikia daugiau jokios informacijos, dėl kokių priežasčių *Oberlandesgericht Stuttgart* prašė taikyti skubos tvarkos procedūrą ar kodėl jis šį prašymą atmetė. Specialiosios teisėjų kolegijos sprendimas netenkinti prašymo šioje byloje nėra viešai prieinamas. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje galima rasti ir tokių pavyzdžių, kai jis prejudiciniuose sprendimuose tik nurodo, kad buvo gautas nacionalinio teismo prašymas taikyti skubos tvarkos procedūrą ir kad šis prašymas nebuvo patenkintas,

⁷⁹⁸ *Ibid.*, 21–23 punktai.

⁷⁹⁹ Prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas gavo 2012 m. vasario 8 d., o prejudicinį sprendimą priėmė 2012 m. balandžio 10 d.

⁸⁰⁰ 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimo *Mantello* (C-261/09, dar nepaskelbto Rinkinyje) 31 punktas.

kaip antai byloje *Dominic Wolzenburg* didžiosios teisėjų kolegijos priimtas prejudicinis sprendimas⁸⁰¹.

Nacionaliniai teismai, ne tik norėdami veiksmingai pasinaudoti galimybe bendradarbiauti su Teisingumo Teismu, bet ir pageidaudami kuo skubiau gauti atsakymus į su Europos Sąjungos teise susijusius teisės klausimus, turi laikytis reikalavimų ar patarimų dėl to, kokia forma turėtų Teisingumo Teismą įspėti apie išskirtinę skubą savo nagrinėjamoje pagrindinėje byloje. Kaip jau minėta, Procedūros reglamente skubos tvarkos procedūra reglamentuota šiek tiek plačiau nei pagreitinta procedūra. Procedūros reglamento 104b 1 dalies antroje pastraipoje nurodyta, kad nacionalinio teismo prašyme taikyti skubos tvarkos procedūrą turėtų būti pateikiamos faktinės ir teisinės aplinkybės, patvirtinančios skubą bei pagrindžiančios reikalingumą ją taikyti, ir esant galimybei nurodomas nacionalinio teismo siūlomas atsakymas į prejudicinius klausimus. Informaciniame parnešime patikslinama, kad pateikus tokią informaciją Teisingumo Teismui būtų padėta greitai nuspręsti, ar tenkinti prašymą taikyti skubos tvarkos procedūrą.

Be to, kitaip nei pagreitinotos procedūros atveju, prašantiems taikyti skubos tvarkos procedūrą nacionaliniams teismams siūloma šį prašymą išdėstyti nedviprasmiška forma ir taip padėti Teismo kanceliarijai nedelsiant nustatyti, ar byla turi būti nagrinėjama pagal specialiąją procedūrą. Nacionaliniams teismams rekomenduojamos dvi prašymo taikyti skubos tvarkos procedūrą pareiškimo formos: pirma, šį prašymą išdėstyti tame pačiame procesiniame dokumente, kuriuo kreipiamasi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo ir kuriame pateikiami prejudiciniai klausimai (atkreipiamas dėmesys į tai, kad toks pageidavimas turėtų būti nurodytas aiškiai matomoje minėto procesinio dokumento vietoje, pavyzdžiui, antraštiniame puslapyje paminint Procedūros reglamento 104b straipsnį); antra, šį prašymą išdėstyti atskirame nacionalinio teismo akte, o ne procesiniame dokumente, kuriuo prašoma priimti prejudicinį sprendimą.

Minėtame pirmajame prejudiciniame sprendime *Rinau*, priimtame pagal skubos tvarkos procedūrą, buvo nurodyta, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo prašymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese taikyti skubos tvarkos procedūrą išdėstė atskirame procesiniame dokumente ir tokį savo prašymą grindė Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 17 konstatuojamąja dalimi (dėl išvežto vaiko grąžinimo

⁸⁰¹ 2009 m. spalio 6 d. sprendimas *Dominic Wolzenburg* (C-123/08, Rink., 2009, p. I-9621).

nedelsiant) ir to paties reglamento 11 straipsnio 3 dalimi (joje teismui, kuriam pateiktas pareiškimas dėl grąžinimo, nustatytas šešių savaičių terminas sprendimui priimti). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad yra poreikis skubiai veikti, nes bet koks delsimas gali būti labai nepalankus vaiko ir vieno iš tėvų, su kuriuo jis negyvena, tarpusavio santykiams ir šių santykių pablogėjimas gali būti nepataisomas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat rėmėsi poreikiu apsaugoti vaiką nuo galimos žalos ir būtinybe užtikrinti teisingą vaiko ir jo tėvų interesų pusiausvyrą. Remdamasi teisėjo pranešėjo siūlymu ir susipažinusi su generalinės advokatės nuomone, Teisingumo Teismo trečioji kolegija nusprendė patenkinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašymą nagrinėti taikant skubos tvarkos procedūrą⁸⁰².

Iš sprendimo *Kadzoev*⁸⁰³ taip pat galima matyti, kad *Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos miesto administracinis teismas, Bulgarija) pirmiausia Teisingumo Teismui pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą ir tik vėliau jam atsiuntė papildomą dokumentą dėl Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytos skubos tvarkos procedūros taikymo šioje prejudicinėje byloje. Nacionalinis teismas Teisingumo Teismo prašė išaiškinti Direktyvos 2008/115/EB⁸⁰⁴ nuostatas, o šis prašymas buvo pateiktas administracinėje procedūroje, pradėtoje *Direktsia „Migratsia“ pri Ministerstvo na vatreshnite raboti* (Migracijos direkcija prie Vidaus reikalų ministerijos) direktoriaus iniciatyva siekiant, kad *Administrativen sad Sofia-grad ex officio* priimtų sprendimą dėl S. Kadzoevo (Huchbarovo).

Administrativen sad Sofia-grad savo prašymą šioje prejudicinėje byloje taikyti skubos tvarkos procedūrą grindė tuo, kad joje kilo klausimas dėl tolesnio S. Kadzoevo laikymo Sofijos regiono Busmantsio kaime esančiame specialiaame užsieniečių laikinojo apgyvendinimo centre prie Migracijos direkcijos ar paleidimo iš šio centro, ir tuo, kad, atsižvelgiant į šio asmens padėtį, nacionalinio teismo nuomone, nereikėtų ilgesniam laikui stabdyti pagrindinės bylos nagrinėjimo. Teisingumo Teismas, išklausęs generalinį advokatą, nusprendė patenkinti *Administrativen sad Sofia-grad* prašymą ir taikyti skubos tvarkos procedūrą⁸⁰⁵.

⁸⁰² Sprendimo *Rinau* 44–46 punktai.

⁸⁰³ 2009 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Kadzoev* (C-357/09 PPU, Rink., 2009, p. I-11189).

⁸⁰⁴ 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, p. 98).

⁸⁰⁵ Sprendimo *Kadzoev* 32 ir 33 punktai.

Tuo tarpu byloje *Leymann ir Pustovarov*⁸⁰⁶ *Korkein oikeus* (Aukščiausiasis Teismas, Suomija) prašė išaiškinti Pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos nuostatas, reikalingas galutiniam sprendimui priimti šio teismo nagrinėjamoje pagrindinėje baudžiamojoje byloje, iškeltoje A. Leymannui ir A. Pustovarovui. Šiems asmenims kaltinimai buvo pareikšti dėl sunkios su narkotinėmis medžiagomis susijusios nusikalstamos veikos ir jie Suomijos institucijoms buvo perduoti pagal Europos arešto orderį. *Korkein oikeus* kartu su procesiniu dokumentu, kuriuo kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, pateikė prašymą taikyti skubos tvarkos procedūrą ir jį grindė tuo, kad šiuo metu A. Pustovarovas atlieka laisvės atėmimo bausmę už įvairias nusikalstamas veikas, tarp jų ir už 26 kg hašišo įvežimą, dėl kurio buvo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą. *Korkein oikeus* taip pat nurodė, kad A. Pustovarovas turi būti lygtinai paleistas į laisvę 2009 m. kovo 18 d., todėl, *Korkein oikeus* nuomone, jeigu kaltinamasis aktas dėl šios nusikalstamos veikos būtų panaikintas, A. Pustovarovui skirta bausmė būtų sumažinta ir jis būtų paleistas į laisvę anksčiau. Teisėjo pranešėjo siūlymu, Teisingumo Teismo trečioji kolegija, susipažinusi su generalinio advokato nuomone, nusprendė patenkinti *Korkein oikeus* prašymą⁸⁰⁷.

Nepriklausomai nuo to, kas inicijavo skubos tvarkos procedūros taikymą prejudicinio sprendimo priėmimo procese – nacionalinis teismas ar Teisingumo Teismo pirmininkas, sprendimą dėl šios specialiosios procedūros taikymo priima paskirta teisėjų kolegija, remdamasi teisėjo pranešėjo pranešimu ir susipažinusi su generalinio advokato nuomone. Procedūros reglamento 104b straipsnio 2 dalies pirmoje pastraipoje nurodyta, kad teisėjų kolegijos priimtas sprendimas dėl skubos tvarkos procedūros taikymo ar atsisakymo ją taikyti nedelsiant perduodamas nacionaliniam teismui, pagrindinės bylos šalims, valstybei narei, kurios teismas pateikė tokį prašymą, ir Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnio 1 dalyje nurodytoms institucijoms pagal šiame straipsnyje nustatytas sąlygas. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad, kitaip nei pagreitintos procedūros atveju, sprendimas dėl skubos tvarkos procedūros taikymo prejudicinio sprendimo priėmimo procese nėra viešai prieinamas, todėl viešai yra prieinama tik tiek informacijos, kiek

⁸⁰⁶ 2008 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Leymann ir Pustovarov* (C-388/08 PPU, Rink., 2008, p. I-8983).

⁸⁰⁷ *Ibid.*, 38 ir 39 punktai.

prejudiciniame sprendime jos pateikia Teisingumo Teismas. Beje, Procedūros reglamento projekte yra numatytas naujas 110 straipsnis, skirtas sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūros rašytinei daliai reglamentuoti. Procedūros reglamento 110 straipsnio 3 dalyje (Procedūros reglamento projekto 110 straipsnio [2012 m. kovo 15 d. redakcija]) numatyta naujovė, kad tais atvejais, kai atsakymai į prejudicinius klausimus galės paveikti dviejų ar daugiau valstybių narių interesus, būtų naudinga gauti kitos valstybės narės nei ta, kurios teismas yra pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą, rašytines pastabas ar patikslinimus. Tačiau šios naujovės taikymui yra numatyta griežta sąlyga – tai turi netrukdyti tinkamai proceso eigai ir neturi būti uždelsta prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra.

Be to, kaip jau minėta analizuojant pagreitinotos procedūros taikymo sąlygas, jei taikoma skubos tvarkos procedūra, Procedūros reglamento 104b straipsnio 6 dalyje yra numatyta galimybė procesinius dokumentus perduoti telefaksu ar bet kokia kita technine ryšio priemone, o dokumento gavimo data bus pripažįstama telefakso gavimo data (įprastinės prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros atveju gavimo data yra laikoma įprastu paštu siųsto dokumento gavimo Teismo kanceliarijoje data).

Nors Procedūros reglamente tokia galimybė nėra tiesiogiai numatyta, nacionalinis teismas turi teisę atsiimti pateiktą prašymą nagrinėti jo kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pagal skubos tvarkos procedūrą. Tačiau tokio prašymo atsiėmimas, kaip matyti iš Teisingumo Teismo praktikos, gali nulemti ir visos prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros eigą. Pavyzdžiui, byloje *Mohammad Imran*⁸⁰⁸ *Rechtbank's-Gravenhage* (Hagos apylinkės teismas, Nyderlandai) į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi prašydamas išaiškinti Direktyvos 2003/86/EB⁸⁰⁹ nuostatas. *Rechtbank's-Gravenhage* nurodė, kad pagrindinėje byloje nagrinėjo B. Mohammado Imrano ir *Minister van Buitenlandse Zaken* (užsienio reikalų ministras) ginčą dėl ministro atsisakymo išduoti B. Mohammadui Imranui laikinąjį leidimą gyventi Nyderlandų teritorijoje. Teisingumo Teismas buvo patenkinęs nacionalinio teismo prašymą dėl prejudicinio sprendimo nagrinėjimo pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį taikant skubos

⁸⁰⁸ 2011 m. birželio 10 d. nutartis *Mohammad Imran* (C-155/11 PPU, dar nepaskelbta Rinkinyje).

⁸⁰⁹ 2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą (OL L 251, p. 12; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 224).

tvarkos procedūrą. Tačiau Teisingumo Teismas gavo *Rechtbank's-Gravenhage* raštą, kuriuo buvo informuotas, kad Nyderlandų ambasada Islamabado (Pakistanas) išdavė B. Mohammadui Imranui laikiną leidimą gyventi Nyderlanduose. Dėl šios aplinkybės prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui pateikęs *Rechtbank's-Gravenhage* manė, kad prejudiciniai klausimai nebėra skubūs, todėl prašė netaikyti Procedūros reglamento 104b straipsnyje numatytos procedūros, tačiau prašymo priimti prejudicinį sprendimą neatsiėmė, nes B. Mohammadas Imranas dar nebuvo neatsiėmęs savo ieškinio pagrindinėje byloje ir, be to, buvo numanomas jo ketinimas pateikti ieškinį dėl žalos atlyginimo. Teisingumo Teismas konstatavo, kad patenkinus B. Mohammado Imrano prašymą išduoti laikiną leidimą gyventi Nyderlanduose nebeliko ginčo pagrindinėje byloje dalyko, todėl, jo nuomone, nebebuvo reikalo nagrinėti prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

Be to, reikia pažymėti, kad Procedūros reglamento projekte visos svarbiausios naujovės, susijusios su skubos tvarkos procedūros taikymu prejudicinio sprendimo priėmimo procese, yra pagrįstos Teisingumo Teismo siekiu užtikrinti kuo didesnę pagal faktines ir teises aplinkybes panašių bylų nagrinėjimo ir priimamų sprendimų nuoseklumą. Todėl Procedūros reglamento projekte (Procedūros reglamento projekto 108 straipsnis [2012 m. kovo 15 d. redakcija], reglamentuojantis sprendimą dėl skubos) buvo siekiama, kad tais atvejais, kai Teisingumo Teismas gauna prašymą priimti prejudicinį sprendimą, labai panašų į ankstesnį nagrinėjamą ar jau išnagrinėtą prašymą, kurį nagrinėjo teisėjas, tais metais nepriklausantis už bylų, kurioms gali būti taikoma prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra, nagrinėjimą atsakingai kolegijai, Teisingumo Teismas galėtų paskirti bylą nagrinėti anksčiau panašią bylą nagrinėjusiam teisėjui. Siekiant išlaikyti kuo didesnę šių bylų nagrinėjimo nuoseklumą, Procedūros reglamento projekte buvo numatyta paskirtos kolegijos galimybė siūlyti Teisingumo Teismo pirmininkui šią bylą paskirti pirmojoje byloje paskirtam teisėjui pranešėjui. Pirmininkui sutikus su šiuo pasiūlymu, byla būtų iš naujo paskirta šiam teisėjui, ir būtent penkių teisėjų kolegija, kuriai šis teisėjas priklauso, ta sudėtimi, kuria nagrinėta pirmoji byla, šioje byloje atliktų paskirtos kolegijos funkcijas.

Apibendrinant darytina išvada, kad pagal Procedūros reglamentą pagreitinta ir skubos tvarkos procedūros yra pripažįstamos specialiosiomis procedūromis prejudicinio sprendimo priėmimo procese, nes, pirma, išimties tvarka jos taikomos,

kai nacionaliniams teismams neatidėliotinai reikia atsakymų į jų Teisingumo Teismui pateiktus prejudicinius klausimus, antra, jos taikomos specifiniams teisės klausimams nagrinėti ir, trečia, jų taikymui nustatyti kitokie reikalavimai ir sąlygos nei įprastine tvarka vykstančiam prejudicinio sprendimo priėmimo procesui.

Teisingumo Teismo statute, Procedūros reglamente nėra tiesiogiai reglamentuoti tokie klausimai, susiję su pagreitinotos procedūros taikymu prejudicinio sprendimo priėmimo procese: kokia forma ir kada nacionalinis teismas turi pateikti prašymą taikyti pagreitintą procedūrą; koku procesiniu dokumentu Teisingumo Teismas išsprendžia pagreitinotos procedūros taikymo klausimą; informacijos, kuri turėtų būti nurodyta priimtame prejudiciniame sprendime, apie galimybės taikyti pagreitintą procedūrą svarstymą; Teisingumo Teismo pirmininko nutarčių dėl pagreitinotos procedūros taikymo viešumas ir prieinamumas.

Galima manyti, kad nesant išsamaus reglamentavimo Teisingumo Teismo praktika, susijusi su pagreitinotos procedūros taikymu procesiniu aspektu, nėra pakankamai nuosekli: ne visais atvejais prejudiciniame sprendime jis nurodo, kad apskritai buvo sprendžiamas pagreitinotos procedūros taikymo klausimas; nevienoda apimtimi pateikiama informacija apie pagrindus, nulėmusius sprendimą dėl pagreitinotos procedūros taikymo ar netaikymo; ne visada Teisingumo Teismo pirmininko nutartis yra priimama tiek prejudicinio sprendimo priėmimo proceso, tiek Teisingumo Teismo darbo kalba. Teisingumo Teismo praktikos sprendžiant pagreitinotos tvarkos taikymo prejudicinio sprendimo priėmimo procese klausimus nenuoseklumas daro tam tikrą, nors ir nedidelę, įtaką ir nacionaliniams teismams. Atsižvelgiant į tai, kad minėti procesiniai klausimai Europos Sąjungos teisės aktuose nėra išsamiai reglamentuoti, Teisingumo Teismo jurisprudencija nacionaliniams teismams tebėra svarbus informacijos šaltinis. Todėl svarstyтина, ar nebūtų naudinga tas Teisingumo Teismo pirmininko nutartis, kuriose pagreitinotos procedūros taikymo klausimas išsamiau analizuotas, išversti ir į kitas oficialias Europos Sąjungos kalbas arba parengti ir išversti jų santraukas. Kitas būdas susipažinti su jomis, kuriam reikia mažiau finansinių ir žmogiškųjų išteklių, – papildyti Informacinį pranešimą ir pateikti bent jau keletą konkrečių pavyzdžių, kada Teisingumo Teismas nusprendė, kad yra pakankamas pagrindas taikyti pagreitintą procedūrą.

Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad šiuo metu pagal skubos tvarkos procedūrą jo priimtuose prejudiciniuose sprendimuose dažniausiai

pasitaikantis nenuoseklumas yra susijęs su tinkamu pagrindinės bylos šalių anonimiškumo garantijos užtikrinimu. Ši problema turėtų būti išspręsta įsigaliojus Procedūros reglamento projektui, kuriame yra specialus straipsnis, nustatantis nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo įgaliojimus, susijusius su bylos šalių anonimiškumu. Anonimiškumo klausimas labai svarbus prejudicinėse bylose, susijusiose su baudžiamosios teisės, tėvystės ar nepilnamečių vaikų priežiūros klausimais.

V skyrius. PREJUDICINIŲ SPRENDIMŲ TEISINIAI PADARINIAI

Sutartyse nebuvo ir nėra nurodyta, kokią galią turi Teisingumo Teismo prejudiciniai sprendimai. Teisės doktrinoje buvo bandymų pagal analogiją su valstybių narių vidaus teise nustatyti prejudicinių sprendimų privalomumą, tačiau Teisingumo Teismas, pabrėždamas jų autentiškumą, pažymėjo, kad šie sprendimai pasižymi savitu, kuris pasireiškia keliais požymiais: privalomumu, bendrumu ir galiojimu atgal⁸¹⁰.

Teisingumo Teismo prejudiciniai sprendimai neturi įprastinės valstybių narių pagal vidaus teisę priimtų teismo sprendimų galios. Juose pateikiamas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas yra privalomas visoje Europos Sąjungoje, o ne tik tos konkrečios bylos šalims. Be to, Teisingumo Teismo pateiktas Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimas galioja atgal, t. y. konkretus Europos Sąjungos teisės aktas turėjo būti taip suprantamas ir aiškinamas nuo pat jo priėmimo dienos. Todėl nors pačioje prejudicinio sprendimo priėmimo proceso pradžioje galutinis šio proceso rezultatas ir Teisingumo Teismo pateikiamas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas yra aktualus tik vienam valstybės narės teismui, proceso pabaigoje Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas tampa svarbus visiems valstybių narių teismams⁸¹¹. Teisingumo Teismo veiklos veiksmingumas priklauso nuo to, kaip yra priimami ir vykdomi jo prejudiciniai sprendimai⁸¹².

⁸¹⁰ ISAAC, G.; ir BLANQUET, M. *Droit général de l'Union européenne*. 9e édition. Paris: SIREY, 2006, p. 447.

⁸¹¹ LENAERTS, K. Table ronde avec la participation de Koen Lenaerts. *Le dialogue des juges. Actes du colloque organisé le 28 avril 2006 à l'Université libre de Bruxelles*. Les Cahiers de l'Institut d'Études sur la Justice. Bruxelles: Bruylant, 2007, p. 124.

⁸¹² *Ibid.*, p. 125.

Teisingumo Teismas per prejudicinio sprendimo priėmimo procesą, kaip ir per visus kitus jame vykstančius procesus, visų pirma įgyvendina teisingumo vykdymo funkciją. Teisingumui vykdyti reikia, kad Teisingumo Teismas, kaip ir visi valstybių narių teismai, ne tik priimtų teisėtą ir pagrįstą sprendimą, bet ir kad tas sprendimas būtų įgyvendintas⁸¹³. Valstybių narių teisės mokslo darbuose yra diskutuojama dėl teisme vykstančio proceso (pavyzdžiui, civilinio proceso) ir teismo sprendimų vykdymo prigimties bei galimybių juos atskirti⁸¹⁴. Tuo tarpu Europos Sąjungos teisės moksle tokios diskusijos nėra dažnos, o tai galima paaiškinti ir tuo, kad ši teisė yra specifinė, dėl to Europos Sąjungos teisės sistemoje yra ne visi teisės institutai, kurie įprasti valstybių narių vidaus teisėje.

SESV 267 straipsnyje, kuriame įtvirtintas prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, yra numatyti šio proceso pradėjimo pagrindai ir nacionalinių teismų įgaliojimai. Tačiau jame nėra nieko numatyta nei dėl prejudicinio sprendimo teisinių padarinių, nei dėl jo vykdymo. Pažymėtina, jog SESV yra specialus 260 straipsnis [EB sutarties 228 straipsnis], kuris padeda užtikrinti Teisingumo Teismo sprendimų vykdymą ir suteikia įgaliojimus Europos Komisijai ir Teisingumo Teismui bausti valstybes nares už jų nevykdymą. Pagal SESV 260 straipsnį [EB sutarties 228 straipsnis] Komisija, manydama, kad atitinkama valstybė narė nesiėmė būtinų priemonių Teisingumo Teismo sprendimui įvykdyti, suteikusi valstybei narei galimybę pateikti savo pastabas, gali kreiptis į Teisingumo Teismą. Jei Teisingumo Teismas nustato, kad atitinkama valstybė narė neįvykdė jo sprendimo, jis gali paskirti už tai sumokėti vienkartinės sumos ir (arba) periodinę baudą (SESV 260 str. 2 d. [EB sutarties 228 straipsnis])⁸¹⁵. Teisingumo Teismas Komisijos skundų pagal SESV 260 straipsnį [EB sutarties 228 straipsnis] dėl neįvykdyto jo sprendimo gauna nedaug⁸¹⁶. Vis dėlto ir iš negausios Teisingumo Teismo jurisprudencijos,

⁸¹³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; ir NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, 2005, t. 2, p. 495 [V. Mikelėnas].

⁸¹⁴ *Ibid.*, p. 495, 496 [V. Mikelėnas]. Teisinės sprendimų vykdymo proceso prigimties rūšys: 1) tai yra sudedamoji proceso dalis ir reiškia proceso byloje tęsinį, o vykdymo procesas yra savarankiška proceso stadija, vykstanti pagal tą patį procesinį teisės aktą; 2) tai savarankiškas atskiras procesas, kurį reguliuoja savarankiška teisės šaka – vykdymo proceso teisė.

⁸¹⁵ Nuostata skirti pinigines nuobaudas sprendimo dėl įsipareigojimo neįvykdymo nesilaikančiai valstybei narei pirmą kartą buvo numatyta Maastrichto sutartyje. Europos Komisija gana ilgai buvo pasyvi ir tokio pobūdžio ieškinių neteikdavo. Situacija pasikeitė, kai ji pagal EB sutarties 228 straipsnį [SESV 260 straipsnį] inicijavo devynias bylas. KRIAUCIŪNAS, D. Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas Lietuvoje. *Politologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2007, Nr. 4 (48), p. 137.

⁸¹⁶ Iki 2012 m. birželio 17 d. Teisingumo Teismas yra išnagrinėjęs trylika bylų pagal EB sutarties 228 straipsnį [SESV 260 straipsnį]: 2011 m. kovo 31 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-407/09,

suformuotos taikant SESV 260 straipsnį [EB sutarties 228 straipsnį], matyti, kad dėl Teisingumo Teismo sprendimų nevykdymo šiuo metu⁸¹⁷ valstybėms narėms gali atsirasti ypač ryškių finansinių padarinių⁸¹⁸.

Nors SESV 260 straipsnis yra taikomas visų pirma tais atvejais, kai valstybės narės neįvykdo Teisingumo Teismo priimto sprendimo, kuriame buvo konstatuota, jog valstybė narė neįvykdė priimtų įsipareigojimų, manytina, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesas taip pat gali pasibaigti taikant SESV 260 straipsnį⁸¹⁹, nepaisant to, kad formaliai tokia galimybė SESV tekste ir nėra numatyta. Kaip jau minėta, Teisingumo Teismas, atsakydamas į nacionalinių teismų prašymus priimti prejudicinį sprendimą ir aiškindamas Europos Sąjungos teisę, labai dažnai prejudicinio sprendimo rezoliucinėje dalyje konstatuoja, kad atitinkamos valstybės narės konkretus teisės aktas nėra suderinamas su Europos Sąjungos teise. Todėl praėjus tam tikram laikui po Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo priėmimo Komisija gali patikrinti, ar valstybė narė ėmėsi visų reikiamų priemonių Teisingumo

dar nepaskelbtas Rinkinyje); 2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* (C-457/07, Rink., 2009, p. I-8091); 2009 m. liepos 7 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-369/07, Rink., 2009, p. I-5703); 2009 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-568/07, Rink., 2009, p. I-4505); 2009 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-109/08, Rink., 2009, p. I-4657); 2008 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (C-121/07, Rink., 2008, p. I-9159); 2008 m. sausio 10 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* (C-70/06, Rink., 2008, p. I-1); 2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Komisija prieš Vokietiją* (C-503/04, Rink., 2007, p. I-6153); 2006 m. liepos 18 d. sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-119/04, Rink., 2006, p. I-6885); 2006 m. kovo 14 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (C-177/04, Rink., 2006, p. I-2461); 2005 m. liepos 12 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (C-304/02, Rink., 2005, p. I-6263); 2003 m. lapkričio 25 d. sprendimas *Komisija prieš Ispaniją* (C-278/01, Rink., 2003, p. I-14141); 2000 m. liepos 4 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-387/97, Rink., 2000, p. I-5047).

⁸¹⁷ Sutarčių rengėjai, įtvirtindami straipsnį, nustatantį valstybių narių atsakomybės už įsipareigojimų, konkrečiai – už Teisingumo Teismo priimto sprendimo, nevykdymą principą, neketino numatyti baudžiamąjį pobūdžio sankcijų. EB sutarties 228 straipsniu [SESV 260 straipsniu] buvo siekiama prevencinių tikslų: prižiūrėti, kad valstybės narės tinkamai taikytų Bendrijos teisę ir laikytųsi iš šios teisės atsirandančių pareigų. Sutarties rengėjai norėjo, kad valstybės narės savarankiškai nustatytų, kokių priemonių reikia imtis, kad Teisingumo Teismo priimtas sprendimas, kuriame konstatuotas valstybės narės įsipareigojimų nevykdymas konkrečioje Bendrijos politikos srityje, būtų tinkamai ir laiku įgyvendintas. Sutarties rengėjai pasitikėjo valstybėmis narėmis ir tikėjo, kad jos pačios lojaliai vykdys priimtus įsipareigojimus, tačiau dėl nuolatinės Bendrijos plėtros kilo klausimas dėl Sutartyse įtvirtintos valstybių narių atsakomybės už Teisingumo Teismo priimtų sprendimų vykdymą sistemos peržiūrėjimo [EVERLING, U. *Les actions en manquement et l'identité des États membres de l'Union européenne*. Iš *Mélanges en l'honneur de Jean-Pierre Puissechet: l'État souverain dans le monde d'aujourd'hui*. Paris: Editions A. Pedone, 2008, p. 98].

⁸¹⁸ Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas sprendime *Komisija prieš Graikiją* (C-407/09) paskyrė Graikijai sumokėti 3 mln. EUR dydžio vienkartinę sumą; sprendime *Komisija prieš Graikiją* (C-369/07) Graikijai buvo skirta mokėti periodinę baudą, lygią 16 000 EUR už kiekvieną vėlavimo imtis būtinų priemonių Teisingumo Teismo sprendimui įvykdyti dieną, kuri turi būti mokama, kol bus įvykdytas Teisingumo Teismo sprendimas, ir 2 mln. EUR vienkartinę sumą; sprendime *Komisija prieš Prancūziją* (C-121/07) Prancūzijai skirta sumokėti 10 mln. EUR vienkartinę sumą.

⁸¹⁹ Dar kartais vadinama „skundu dėl įsipareigojimo neįvykdymo neįvykdžius įsipareigojimo“ (pranc. *le recours en manquement sur manquement*).

Teismo prejudiciniame sprendime nurodytai nacionalinės teisės ir Europos Sąjungos teisės neatitikčiai panaikinti. Galiausiai Komisija, nustačiusi, kad valstybė narė per pakankamai ilgą laiką nepakeitė ar nepanaikino nacionalinės teisės aktų, kuriuos Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime pripažino nesuderinamais su Europos Sąjungos teise, gali pradėti procedūrą prieš valstybę narę dėl prisiimtų įsipareigojimų neįvykdymo. Darytina išvada, kad tokiu atveju galima kalbėti apie prejudicinio sprendimo vykdymą, kurį užtikrina Europos Sąjunga. Pavyzdžiui, prejudicinio sprendimo priėmimo procesas byloje *Komisija prieš Italiją* (C-119/04)⁸²⁰ baigėsi Teisingumo Teisme procesu pagal SESV 260 straipsnį. Ši byla buvo pradėta Teisingumo Teisme gavus Komisijos skundą, kuriame ji prašė pripažinti, kad Italija, nesiėmusi visų priemonių, reikalingų sprendimui *Komisija prieš Italiją* (C-212/99)⁸²¹ įgyvendinti, neįvykdė įsipareigojimų pagal EB sutarties 228 straipsnį [SESV 260 straipsnį]. Iš sprendimo *Komisija prieš Italiją* (C-212/99) matyti, kad Italija priėmė įstatymą atsižvelgdama į Teisingumo Teismo prejudicinius sprendimus, kuriuose jis atsakė į *Pretore di Venezia* (Venecijos taikos teisėjas, Italija), *Pretore di Parma* (Parmos taikos teisėjas, Italija) ir *Pretura unificata di Venezia* (Venecijos pirmosios instancijos teismas, Italija) prejudicinius klausimus⁸²². Komisija po šių Teisingumo Teismo prejudicinių sprendimų priėmimo pradėjo procedūrą dėl įsipareigojimo neįvykdymo, nes gavo skundų dėl Italijos įstatymų leidėjo priimto teisės akto nesuderinamumo su Europos Sąjungos teise. Juos pateikė buvę užsienio kalbos lektoriai, kurie priėmus naująjį teisės aktą tapo gimtosios kalbos dėstytojais ir ekspertais. Minėtuose skunduose buvo nurodyta, kad Italija nepripažįsta užsienio kalbos lektorių anksčiau įgytų teisių.

Dažniausiai Teisingumo Teismo prejudicinių sprendimų vykdymo kontrolę Komisija atlieka pagal SESV 258 straipsnyje [EB sutarties 226 straipsnyje] numatytą procedūrą dėl valstybės narės įsipareigojimų nevykdymo. Pavyzdžiui, byloje *Komisija prieš Ispaniją* (C-94/08)⁸²³ Komisija kreipėsi į Teisingumo Teismą prašydama pripažinti, kad Ispanija nesilaiko prisiimtų įsipareigojimų, nes nepakeitė nacionalinės teisės nuostatų, kurias jis prejudiciniame sprendime pripažino

⁸²⁰ Sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-119/04).

⁸²¹ 2001 m. birželio 26 d. sprendimo *Komisija prieš Italiją* (C-212/99, Rink., 2001, p. I-4923) 3 punktas.

⁸²² 1989 m. gegužės 30 d. sprendimas *Allué ir Coonan* (33/88, Rink., 1988, p. 1591) ir 1993 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas *Allué ir kt.* (C-259/91, C-331/91 ir C-332/91, Rink., 1993, p. I-4309).

⁸²³ 2008 m. lapkričio 20 d. sprendimo *Komisija prieš Ispaniją* (C-94/08, Rink., 2008, p. I-160) 7 punktas.

neatitinkančiomis Europos Sąjungos teisės⁸²⁴. Teisingumo Teismas Komisijos skundą patenkino ir nusprendė, kad Ispanija neįvykdė prisiimtų įsipareigojimų. Todėl tuo atveju, jei Ispanija ir toliau nesiims reikiamų priemonių Ispanijos nacionalinei teisei suderinti su Europos Sąjungos teise, Komisija dar kartą pradės procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo, tik šį kartą – dėl Teisingumo Teismo sprendimo neįvykdymo.

Sistemiškai įvertinus SESV tekstą darytina išvada, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesą ir prejudicinio sprendimo vykdymo procesą galima atskirti kaip du atskirus savarankiškus procesus. Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į šio darbo tyrimo objektu pasirinktą išsamią ir visapusišką Teisingumo Teisme vykstančio prejudicinio sprendimo priėmimo proceso analizę, toliau bus išsamiai analizuojami tik prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai, o ne tų sprendimų vykdymo procesas. Be to, kaip jau ne kartą minėta, analizuojant atskirus prejudicinio sprendimo priėmimo proceso procesinius klausimus (procesinius veiksmus), šis procesas yra viena svarbiausių priemonių, numatytų Europos Sąjungos teisėje, kuri padeda užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visuose valstybių narių teismuose ir visoje Europos Sąjungoje. Todėl prejudicinio sprendimo teisinių padarinių analizė yra svarbi nustatant, kokiems valstybių narių ir Europos Sąjungos subjektams priskirta daugiausia įgaliojimų ir kiek laiko jie turi prejudiciniams sprendimams įgyvendinti.

SESV 267 straipsnyje yra numatytos dvi prejudicinio sprendimo priėmimo proceso rūšys: pirma, dėl Europos Sąjungos teisės aktų išaiškinimo ir, antra, dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo, tačiau dėl dviejų prejudicinių sprendimų

⁸²⁴ Komisija Teisingumo Teismui paaiškino, jog savo teisės aktuose ir toliau palikdama galioti Ispanijos pilietybės reikalavimą asmenims, siekiantiems užimti kapitono ir vyresniojo kapitono padėjėjo postus visuose su Ispanijos vėliava plaukiojančiuose prekybiniuose laivuose, kituose nei tie prekybiniai laivai, kurių bendra talpa yra mažesnė nei 100 GT, kurie gabena krovinį ar mažiau nei 100 keleivių ir plaukioja išimtinai tarp uostų ar taškų, esančių zonose, kurių atžvilgiu Ispanija turi suverenitetą, suverenias teises ar jurisdikciją, Ispanijos Karalystė neįvykdė įsipareigojimų pagal Bendrijos teisę, būtent pagal EB sutarties 39 straipsnį [SESV 45 straipsnį]. Komisija manė, jog toks bendras reikalavimas, kad minėtus postus turi užimti Ispanijos pilietybę turintys asmenys, pažeidžia EB sutarties 39 straipsnį [SESV 45 straipsnį] ir jo negalima pateisinti to paties straipsnio 4 dalyje numatyta išimtimi. Komisijos aiškinimas, be kita ko, buvo patvirtintas 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimu *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española* (C-405/01, Rink., 2003, p. I-10391), kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad minėtos išimties taikymo sritis turi būti ribojama tuo, kas būtina atitinkamos valstybės narės bendriesiems interesams apsaugoti, ir atitinkamų postų atžvilgiu tokiems interesams negali būti sukeliama pavojaus, jei atitinkamas teisės įgyvendinantis pagal viešąją teisę suteiktus įgaliojimus tik kartkartėmis ir tik išimtiniais atvejais įgyvendina kitų valstybių narių piliečiai. Ispanijos Karalystė nepakeitė teisės aktų taip, kaip rekomendavo Komisija, nors savo atsakyme į pagrįstą nuomonę įsipareigojo padaryti būtinus pakeitimus.

rūšių teisinių padarinių glaudžios sąsajos ir siekiant didesnio aiškumo teisiniai padariniai vertintini dviem aspektais: pirma, prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai *ratione persone* ir, antra, prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai *ratione temporis*.

1. Prejudicinio sprendimo teisiniai padariniai *ratione persone*

SESV 267 straipsnyje nustatyta, kad prejudicinio sprendimo priėmimo procesą inicijuoja valstybės narės teismas kreipdamasis į Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos institucijų priimtų teisės aktų išaiškinimo ar dėl šių teisės aktų teisėtumo. Iš šio SESV straipsnio dispozicijos matyti, kad minėto proceso pagrindiniai dalyviai iš esmės yra trys: valstybės narės teismas, valstybė narė ir Europos Sąjungos institucijos. Tačiau kad šiuo procesu siekiamas tikslas užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visoje Europos Sąjungoje būtų visiškai pasiektas, akivaizdu, jog Teisingumo Teismas turi suformuluoti taisykles dėl prejudicinių sprendimų teisinių padarinių atsiradimo platesniam subjektų ratui. Daugėjant Europos Sąjungos valstybių narių ir pats Teisingumo Teismas buvo paskatintas labiau pabrėžti prejudicinių sprendimų privalomumą visiems valstybių narių teismams, visoms valstybėms narėms ir jų institucijoms bei visoms Europos Sąjungos institucijoms⁸²⁵.

Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimo.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje gana anksti buvo suformuluota taisyklė, kad pirmiausia prejudicinio sprendimo teisiniai padariniai atsiranda valstybės narės teismui, pateikusiam prašymą priimti prejudicinį sprendimą, ir šis prejudicinis sprendimas jam yra privalomas.

Byloje *Da Costa ir kt.*⁸²⁶ Teisingumo Teismas nagrinėjo *Tariefcommissie* (Administracinis teismas, nagrinėjantis finansinius ginčus kaip paskutinė instancija, Nyderlandai) prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas nurodė, kad, įgyvendindamas EEB sutarties 177 straipsnyje [EB sutarties 234 straipsnyje, SESV 267 straipsnyje] jam priskirtą funkciją užtikrinti Bendrijos teisės vienodą aiškinimą ir taikymą visose šešiose valstybėse narėse, jis aiškina Sutarčių nuostatas, o nacionalinis teismas Teisingumo Teismo pateiktą

⁸²⁵ DIEU, F. *Op. cit.*, p. 537.

⁸²⁶ Sprendimas *Da Costa ir kt.*

išaiškinimą turi taikyti nagrinėdamas pagrindinę bylą. Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad EEB sutarties 177 straipsnis [EB sutarties 234 straipsnis, SESV 267 straipsnis] leidžia valstybės narės teismui, manančiam, kad tai gali būti naudinga, dar kartą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo.

Valstybės narės teismas, nagrinėdamas pagrindinę bylą, turi vadovautis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu ir jame pateiktu Europos Sąjungos teisės išaiškinimu ir negali aiškinti Europos Sąjungos teisės normos kitaip, nei ją yra išaiškinęs Teisingumo Teismas⁸²⁷, nes kitoks valstybės narės teismo elgesys būtų nesuderinamas su prejudicinio sprendimo priėmimo proceso tikslu⁸²⁸.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje yra nurodęs, kad prejudicinėje byloje priimtas sprendimas nacionaliniam teismui priimant sprendimą pagrindinėje byloje yra privalomas tiek, kiek Teisingumo Teismas aiškina Europos Sąjungos institucijų priimtus teisės aktus arba pasisako dėl jų teisėtumo⁸²⁹. Nacionalinis teismas, remdamasis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu, turi priimti galutinį sprendimą pagrindinėje byloje⁸³⁰ ir taip įgyvendinti tai, kas buvo nuspręsta prejudiciniame sprendime (pranc. *dit pour le droit*)⁸³¹.

Prejudiciniai sprendimai dėl Europos Sąjungos teisės išaiškinimo taip pat yra privalomi visiems valstybių narių teismams, kad ir kokia instancija jie nagrinėja bylas – pirmąją, apeliacinę ar kasacinę. Tai reiškia, kad jei valstybės narės teismo sprendimas, kurį jis priėmė pagrindinėje byloje, gali būti apskundžiamas, kiekvienas toliau klausimą sprendžiantis teismas turi vadovautis prejudiciniu sprendimu, taip pat jis turi galimybę dar kartą kreiptis į Teisingumo Teismą.

Teisingumo Teismas valstybių narių teismams suteikia tam tikrą klaidos galimybę, nes jurisprudencijoje yra nurodęs, kad jei valstybės narės teismas, kuris pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, iš Teisingumo Teismo prejudiciniame sprendime pateikto Europos Sąjungos teisės akto ar konkrečios teisės normos

⁸²⁷ VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 125.

⁸²⁸ WATHELET, M. *Contentieux européen.*, p. 359.

⁸²⁹ Sprendimo *Elchinov* 29 punktas. Taip pat žr. 1969 m. birželio 24 d. sprendimo *Milch-Fett- und Eierkontor* (29/68, Rink., 1969, p. 165) 3 punktą; sprendimo *Benedetti* 26 punktą; 1986 m. kovo 5 d. nutarties *Wünsche* (69/85, Rink., 1986, p. 947) 13 punktą.

⁸³⁰ 2000 m. gruodžio 14 d. sprendimo *Fazenda Pública* (C-446/98, Rink., 2000, p. I-11435) 49 punktas.

⁸³¹ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006, Nr. 6 (84), p. 12.

išaiškinimo mato, kad ši teisės norma jo nagrinėjamoje pagrindinėje byloje iš tikrųjų netaikytina, jis gali jos netaikyti⁸³².

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje yra suformulavęs taisyklę, kad valstybės narės teismas, kurio prašymą dėl prejudicinio sprendimo Teisingumo Teismas jau išnagrinėjo, dar kartą kreiptis į jį gali tokiais atvejais: pirma, pateikdamas prejudicinius klausimus, kurie yra susiję su Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo išaiškinimu, ir, antra, pateikdamas prejudicinius klausimus dėl jau išaiškinto Europos Sąjungos teisės akto. Pirmuoju atveju valstybės narės teismas gali siekti išsiaiškinti jam nepakankamai aiškų Teisingumo Teismo pateiktą atsakymą arba šiam teismui gali iškilti klausimų dėl Teisingumo Teismo kitoje byloje vėliau priimto prejudicinio sprendimo suderinamumo su anksčiau priimtu prejudiciniu sprendimu. Tuo tarpu antruoju atveju valstybės narės teismas gali dar kartą kreiptis siekdamas, kad Teisingumo Teismas peržiūrėtų ir pakeistų savo jurisprudenciją⁸³³. Teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad ir pats Teisingumo Teismas pasilieka *viva vox juris*, išsaugodamas galimybę prireikus peržiūrėti savo jurisprudenciją⁸³⁴. Teisingumo Teismas peržiūrėti jurisprudenciją gali tokiais atvejais: kai į jį kreipiasi valstybės narės teismas prašydamas išsiaiškinti prejudicinį sprendimą ar jį peržiūrėti arba kitos valstybės narės teismas kreipiasi į jį su jau išnagrinėtu prejudiciniu klausimu, nes, šio teismo nuomone, atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes, reikia iš naujo nagrinėti tuos pačius Europos Sąjungos teisės klausimus⁸³⁵.

Teisingumo Teismas taip pat yra nurodęs, kad prejudicinis sprendimas nesukuria teisės ir yra tik deklaratyvaus pobūdžio, todėl išaiškintos teisės normos poveikis iš esmės prasideda nuo išaiškintos teisės normos įsigaliojimo momento⁸³⁶.

Pažymėtina, jog dėl to, kad Teisingumo Teismo prejudicinių sprendimų privalomumas Europos Sąjungos teisės aktuose nėra tiesiogiai įtvirtintas, kyla nemažai teisininkų diskusijų. Keliamas klausimas dėl Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo galios apimties arba sprendimo *res judicata* galios, kuri reiškia, kad tai, kas buvo nuspręsta ir įsigaliojo, negali būti pakeista ar ginčijama. Nurodoma, kad apibrėžti Teisingumo Teismo sprendimo dalį, apie kurią būtų galima

⁸³² VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 123.

⁸³³ SIMON, D.; SOULARD, Ch.; RIGAUX, A.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne.*, p. 105, 106.

⁸³⁴ TRABUCCHI, A. L'effet „erga omnes“ des décisions préjudicielles rendue par la Cour de justice des Communautés européennes. *Revue trimestrielle de droit européen.* Paris: Dalloz, 1974, n° 1, p. 79.

⁸³⁵ VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 126.

⁸³⁶ Sprendimo *Q-Beef ir Bosschaert* 47 punktą.

sakyti, kad tai yra *res judicata*, nėra lengva, nes jei būtų nurodyta, jog tik rezoliucinė sprendimo dalis turi *res judicata* galią, tai neapimtų visų sprendimo motyvų. Be to, teisės doktrinoje pažymima, kad *res judicata* galią turi *ratio decidendi* arba svarbiausieji motyvai, sudarantys svarbiausiąją sprendimo dalį⁸³⁷. Abejonės dėl Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo *res judicata* galios kyla ir dėl prejudicinio sprendimo priėmimo proceso specifikos, nes per šį procesą nėra nagrinėjamas ginčas, o tik pateikiamas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas arba patikrinamas Europos Sąjungos teisės akto teisėtumas.

Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pateiktas Europos Sąjungos teisės išaiškinimas kartais vertinamas ne kaip paprastas teisės normos turinio prasmės priminimas ar teisės normos prasmės pristatymas, o kaip naujos teisės normos sukūrimas. Tuo tarpu teisės moksle kaip tipinis kompetencijos viršijimo pavyzdys yra nurodomi atvejai, kai Teisingumo Teismas imasi iniciatyvos „sukurti teisės normas“, kurių nepriėmė įstatymų leidėjas, ir tai daro įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus⁸³⁸. Pripažįstama, kad minėtu atveju Teisingumo Teismas imasi *secundum legem* vaidmens ir Europos Sąjungos teisės išaiškinimą pateikia anksčiau nei iš tikrųjų tokią teisės normą priima Europos Sąjungos institucijos, o tai sukelia neigiamus padarinius nustatyta Europos Sąjungos institucijų įgaliojimų pusiausvyrai⁸³⁹.

Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo.

Prejudicinis sprendimas, kuriame Teisingumo Teismas nusprendžia, kad Europos Sąjungos teisės aktas yra neteisėtas, privalomas *erga omnes*⁸⁴⁰. Tačiau šis Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas, kitaip nei sprendimas dėl teisės akto negaliojimo, savaime nepanaikina neteisėtu pripažinto Europos Sąjungos teisės akto, todėl šį teisės aktą priėmusi Europos Sąjungos institucija yra įgaliojama pakeisti jį arba panaikinti. Valstybių narių institucijos turi pakeisti arba panaikinti nacionalinės

⁸³⁷ CHARRIER, C. *Op. cit.*, p. 80 ir 81.

⁸³⁸ YANNAKOPOULOS, K. La C. J. C. E. est-elle compétente pour harmoniser les réglementations nationales par voie jurisprudentielle? Réflexions sur les limites de l'interprétation créative du droit communautaire par la C. J. C. E. Iš *Problèmes d'interprétation: à la mémoire de Constantin N. Kakouris = Προβλήματα ερμηνείας : στη μνήμη Κωνσταντίνου Ν. Κακούρη*. Bruxelles: Bruylant, 2004, p. 508, 510.

⁸³⁹ *Ibid.*, p. 512.

⁸⁴⁰ KŪRIS, P. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo veiklos aktualijos. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (97), p. 12.

teisės aktus ar atskiras jų nuostatas, kurios buvo priimtos įgyvendinant neteisėtu pripažintą Europos Sąjungos teisės aktą⁸⁴¹.

Byloje *International Chemical Corporation* priimtame sprendime Teisingumo Teismas, atsakydamas į *Tribunale civile di Roma* (Romos civilinių bylų teismas, Italija) prejudicinius klausimus, nurodė, kad per Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo priėmimo procesą priimtų prejudicinių sprendimų svarba turi būti vertinama atsižvelgiant į pagal EEB sutarties 177 straipsnį [EB sutarties 234 straipsnį, SESV 267 straipsnį] siekiamą tikslą ir šio straipsnio vietą visoje EEB sutartimi įtvirtintoje asmens teisių teisminės gynybos sistemoje. Teisingumo Teismas taip pat priminė, kad visi jam EEB sutarties 177 straipsnyje [EB sutarties 234 straipsnyje, SESV 267 straipsnyje] numatyti įgaliojimai yra skirti vienodam Bendrijos teisės aiškinimui ir taikymui visose valstybėse narėse užtikrinti. Todėl kai Teisingumo Teismas vykstant procesui pagal EEB sutarties 177 straipsnį [EB sutarties 234 straipsnį, SESV 267 straipsnį] Bendrijos institucijos priimtą teisės aktą pripažįsta neteisėtu, nors oficialiai prejudicinis sprendimas yra skirtas prašymą jį priimti pateikusiam valstybės narės teismui, bet realiai visų valstybių narių teismai turi juo remtis ir nagrinėdami bylas netaikyti Teisingumo Teismo neteisėtu pripažinto Bendrijos teisės akto⁸⁴².

Teisingumo Teismas, remdamasis savo ankstesne jurisprudencija, taip pat nurodė, kad ir Bendrijos teisės aktą priėmusios Bendrijos institucijos po to, kai Teisingumo Teismas pripažįsta jį neteisėtu, turi įvertinti jo prejudicinio sprendimo joms sukeltus teisinius padarinius⁸⁴³.

Valstybių narių teismai, nagrinėdami bylas, kuriose reikia taikyti Europos Sąjungos teisės aktą, dėl kurio teisėtumo jau buvo pateikti prejudiciniai klausimai Teisingumo Teismui, turi įvertinti, ar nebūtų naudinga dar kartą kreiptis į jį. Valstybių narių teismai dar kartą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos teisės akto, kurio teisėtumo klausimą jis jau yra išsprendęs, gali tokiais atvejais: pirma, kai Teisingumo Teismas, išnagrinėjęs Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo klausimus, nusprendė, kad teisės aktas yra teisėtas, ir, antra, kai valstybės narės

⁸⁴¹ SAURON, J.-L. *Op. cit.*, 2010, p. 120.

⁸⁴² Sprendimo *International Chemical Corporation* 10, 11, 13 ir 15 punktai.

⁸⁴³ *Ibid.*, 16 punktas. Taip pat žr. 1977 m. spalio 19 d. sprendimą *Ruckdeschel ir kt.* (117/76 ir 16/77, Rink., 1977, p. 1753); 1977 m. spalio 19 d. sprendimą *Moulin Pont-à-Mousson* (124/76 ir 20/77, Rink., 1977, p. 1795); 2000 m. kovo 9 d. sprendimo *EKW ir Wein & Co.* (C-437/97, Rink., 2000, p. I-1157) 16 punktą.

teismui kilo klausimų dėl Europos Sąjungos teisės akto pripažinimo neteisėtu teisinių padarinių.

Galimybė valstybių narių teismams dar kartą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl to paties Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo buvo suteikta atsižvelgiant į jo atliekamos Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo kontrolės pobūdį. Teisingumo Teismas tai, ar Europos Sąjungos teisės aktas yra teisėtas, tikrina remdamasis tik valstybės narės pateiktais argumentais, todėl kitų valstybių narių teismai, taip pat valstybės narės teismas, jau pateikęs kreipimąsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, gali dar kartą kreiptis į Teisingumo Teismą ir pateikti naujus argumentus, pagrindžiančius Europos Sąjungos teisės akto neteisėtumą⁸⁴⁴.

Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas, nagrinėdamas su prejudicinių sprendimų įgyvendinimu susijusius klausimus, pagal analogiją taiko EB sutarties 233 straipsnį [SESV 266 straipsnį], kuriame nustatyta, kad Europos Sąjungos institucija, įstaiga ar organas, kurio aktas buvo paskelbtas negaliojančiu arba kurio neveikimas pripažintas prieštaraujančiu Sutarčiai, privalo imtis būtinų priemonių Teisingumo Teismo sprendimui įvykdyti.

Byloje *Fratelli Martini ir Cargill*⁸⁴⁵ *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) kreipėsi į Teisingumo Teismą ir klausė apie jo prejudicinio sprendimo teisinius padarinius atsižvelgiant į tai, kad tas sprendimas buvo priimtas anksčiau nei *Consiglio di Stato* pradėjo nagrinėti bylą, kurioje Teisingumo Teismui teikia prašymą priimti prejudicinį sprendimą. *Consiglio di Stato* klausė apie byloje *ABNA ir kt.*⁸⁴⁶ priimto prejudicinio sprendimo teisinius padarinius Teisingumo Teismui pripažinus vieną iš direktyvos straipsnių neteisėtu dėl proporcingumo principo pažeidimo.

Teisingumo Teismas sprendime *Fratelli Martini ir Cargill* priminė, kad kai jis priima prejudicinį sprendimą, kuriame pripažįsta Bendrijos teisės normą neteisėta, Bendrijos institucijos turi imtis visų priemonių šios teisės normos neteisėtumo klausimui išspręsti. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tokiu atveju Bendrijos institucijos turi imtis visų reikiamų priemonių, kaip ir tuo atveju, kai įgyvendina Teisingumo Teismo priimtą sprendimą dėl Bendrijos teisės akto negaliojimo, t. y. ši

⁸⁴⁴ SIMON, D.; SOULARD, Ch.; RIGAUX, A.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne.*, t. 3, p. 108.

⁸⁴⁵ 2007 m. lapkričio 8 d. nutartis *Fratelli Martini ir Cargill* (C-421/06, Rink., 2007, p. I-152).

⁸⁴⁶ 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas *ABNA ir kt.* (C-453/03, C-11/04, C-12/04 ir C-194/04, Rink., 2005, p. I-10423).

sprendimą reikia įgyvendinti pagal analogiją taikant EB sutarties 233 straipsnį [SESV 266 straipsnį]⁸⁴⁷.

Be to, Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybės narės kompetentingos institucijos turi patikrinti, kokius teisinius padarinius jo prejudicinis sprendimas, kuriame jis konstatavo, jog Bendrijos teisės aktas yra neteisėtas, sukelia valstybės vidaus teisės sistemai⁸⁴⁸. Teisingumo Teismas priminė, kad ir visų kitų valstybių narių teismai turi atsižvelgti į jo priimtą prejudicinį sprendimą ir nagrinėdami bylas juo vadovautis.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje atkreipė dėmesį į tai, kad kiekvienu konkrečiu atveju pirmiausia reikia įvertinti, kokią vietą Bendrijos teisės sistemoje užima neteisėta pripažinta Europos Sąjungos teisės norma, ir tik po to galima nuspręsti, kokių priemonių reikia imtis. Tam tikrais atvejais neteisėta pripažinta teisės norma yra savarankiška teisės norma, kurios neteisėtumas nedaro jokios įtakos kitų teisės akte esančių teisės normų galiojimui. Teisingumo Teismo nuomone, neatlikus minėto įvertinimo bus konstatuojama, kad yra Bendrijos teisės spraga, ir ji bus, kol Bendrijos įstatymų leidėjas nesiims reikiamų priemonių.

Be to, Teisingumo Teismas priminė, jog pagal teisinio saugumo principą, bendrąjį Bendrijos teisės principą, reikalaujama, kad Bendrijos teisės aktai būtų aiškūs ir tikslūs, o asmenys, kuriems jie skirti, žinotų jų taikymo sąlygas. Kad minėtas principas būtų tinkamai įgyvendinamas, Teisingumo Teismui priėmus prejudicinį sprendimą, kuriame konstatuotas Bendrijos teisės normos neteisėtumas, Bendrijos įstatymų leidėjas turi padaryti oficialius pakeitimus, leidžiančius patikslinti Bendrijos teisės normą, arba priimti teisės aktą, pataisantį Bendrijos teisės aktą, kuriame yra neteisėta teisės norma, ar panaikinantį neteisėtą teisės normą ir visas kituose Europos Sąjungos teisės aktuose esančias nuorodas į šią teisės normą.

Teisingumo Teismas patikslino, kad Bendrijos teisės aktas, kuriuo padaromi pataisymai, oficialiai pripažįstamas jo priimtam sprendimui įgyvendinti skirta priemone. Jis nurodė, kad Bendrijos teisės normos ar akto neteisėtumo pagrindas yra Teisingumo Teismo sprendimas, o ne priimtas teisės aktas dėl neteisėtu pripažinto

⁸⁴⁷ Nutarties *Fratelli Martini ir Cargill* 52 punktas. Taip pat žr. sprendimo *Ruckdeschel ir Ströh* 13 punktą; 1988 m. birželio 29 d. sprendimo *Van Landschoot* (300/86, Rink., 1988, p. 3443) 22 punktą.

⁸⁴⁸ Nutarties *Fratelli Martini ir Cargill* 53 punktas. Taip pat žr. 1975 m. spalio 30 d. sprendimo *Rey Soda* (23/75, Rink., 1975, p. 1279) 51 punktą; 1989 m. kovo 2 d. sprendimo *Pinna* (359/87, Rink., 1989, p. 585) 13 punktą.

teisės akto pataisymo, todėl ir visi padariniai laiko atžvilgiu atsiranda tik iš Teisingumo Teismo sprendimo⁸⁴⁹.

Be to, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad EB sutarties 233 straipsnyje [SESV 266 straipsnyje] nėra nustatyta, kokia teisine priemone Bendrijos teisės aktų leidėjas turi panaikinti neteisėtą teisės normą, todėl Bendrijos įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Teisingumo Teismo sprendimą, galėjo sprendimu pataisyti neteisėta pripažintą direktyvos nuostatą⁸⁵⁰. Teisingumo Teismas, prejudicinio sprendimo priėmimo procese pagal analogiją taikydamas EEB sutarties 174 straipsnį [EB sutarties 231 straipsnį, SESV 264 straipsnį] dėl Europos Sąjungos teisės akto panaikinimo, gali nuspręsti, kad tik dalis to teisės akto gali būti pripažinta neteisėta. Tokiu atveju valstybės narės turės netaikyti tik tos teisės akto dalies, kuri buvo pripažinta neteisėta⁸⁵¹.

Tais atvejais, kai Teisingumo Teismas pripažįsta Europos Sąjungos teisės aktą neteisėtu dėl jame nesančios teisės normos, jis nurodo, kad Europos Sąjungos institucijos turi imtis visų reikiamų priemonių minėtam Europos Sąjungos teisės akto neteisėtumo pagrindui panaikinti⁸⁵².

Manytina, kad taisyklės, kuriomis vadovaudamasis Teisingumo Teismas sprendžia valstybės narės atsakomybės už jo priimto sprendimo neįvykdymą klausimą, reikia taikyti ir sprendžiant apskritai dėl termino, per kurį valstybė narė turėtų imtis visų reikiamų priemonių, skirtų Teisingumo Teismo priimtam prejudiciniam sprendimui įgyvendinti.

Tyrimas, atliktas siekiant nustatyti, koks yra valstybių narių teismų vaidmuo Europos Sąjungos teisinėje sistemoje, parodė, kokia yra valstybių narių teismų patirtis taikant Europos Sąjungos teisę ir prejudicinio sprendimo priėmimo procese bendradarbiaujant su Teisingumo Teismu⁸⁵³. Šio tyrimo pagrindu buvo priimta

⁸⁴⁹ Nutarties *Fratelli Martini ir Cargill* 54–57 punktai.

⁸⁵⁰ *Ibid.*, 60 punktas.

⁸⁵¹ VANDERSANDEN, *Op. cit.*, p. 141.

⁸⁵² SAURON, J.-L. *Op. cit.*, p. 124.

⁸⁵³ Rapport sur le rôle du juge national dans le système judiciaire européen (2007/2027(INI)). Parlement européen. Commission des affaires juridiques. Le 4 juin 2008 [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-402.874+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>>.

Europos Parlamento rezoliucija dėl nacionalinio teisėjo vaidmens Europos teisminėje sistemoje⁸⁵⁴.

Atliekant minėtą tyrimą apklausus valstybių narių teisėjus buvo nustatyta, kad dažniausiai Teisingumo Teismo jurisprudencijos ieško ir naujausia jo praktika domisi valstybių narių teisėjai, kurie specializuojasi intelektinės nuosavybės, finansų teisės ir administracinės teisės srityje. Tokias tendencijas patvirtina ir Lietuvos teismų praktika. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikloje, be jau paminėtų, dažniausiai vadovaujamosi Teisingumo Teismo prejudiciniais sprendimais konkurencijos teisės ir muitų teisės srityse⁸⁵⁵. Tuo tarpu 2007 m. atlikus tyrimą nustatyta, kad Teisingumo Teismo praktika nesidomėjo nė vienas teisėjas, nagrinėjęs su šeimos teisiniais santykiais susijusias bylas, ir baudžiamąsias bylas nagrinėję teisėjai. Didžioji dauguma valstybių narių teisėjų pripažįsta, kad Teisingumo Teismo priimti prejudiciniai sprendimai yra aiškūs ir jiems pagrindinėje byloje telieka išspręsti bylos nagrinėjimo išlaidų klausimą⁸⁵⁶.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas metiniuose savo veiklos pranešimuose atskirame skyrelyje apžvelgdavo nagrinėtas bylas, kuriose buvo taikyta Europos Sąjungos teisė (paskutinis – 2007 m.). Paskutiniuose šio teismo metiniuose pranešimuose tokio specialaus skyrelio nebeliko, o administracinės bylos, kuriose buvo taikyta Europos Sąjungos teisė, minimos prie atskirų administracinių bylų kategorijų rūšių. Tačiau greičiausiai tik šis Lietuvos teismas savo veiklos metinių pranešimų santraukose pateikia įdomią ir vertingą statistinio pobūdžio informaciją visiems, kurie domisi Europos Sąjungos teisės taikymu jame. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nuo 2010 m. savo metinėse veiklos apžvalgose⁸⁵⁷ pateikia statistinius duomenis apie Europos Sąjungos teisės taikymą nagrinėtose administracinėse bylose. Šie duomenys patvirtina, kaip tokių bylų gerokai daugėja.

⁸⁵⁴ 2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl nacionalinio teisėjo vaidmens Europos teisminėje sistemoje (2007/2027(INI)). OL C 294E, 2009, p. 27.

⁸⁵⁵ VALANČIUS, V. Europos Sąjungos teisės poveikis Lietuvos administracinei justicijai: tendencijų kontūrai (II dalis). *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 9 (99), p. 11; *Metinis pranešimas 2007. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2008, p. 6.

⁸⁵⁶ Rapport sur le rôle du juge national dans le système judiciaire européen (2007/2027(INI)).

⁸⁵⁷ *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011-ųjų metų veiklos apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012 [žiūrėta 2012 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>>; *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010-ųjų metų veiklos apžvalga* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2011 [žiūrėta 2012 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>>.

Ateityje šis Lietuvos teismas galėtų pateikti, pavyzdžiui, ir statistinius duomenis apie administracines bylas, kurias nagrinėdamas vadovavosi Teisingumo Teismo jurisprudencija.

2. Prejudicinio sprendimo teisiniai padariniai *ratione temporis*

Procedūros reglamento 65 straipsnyje nustatyta, kad visi Teisingumo Teismo priimti sprendimai įsigalioja nuo jų paskelbimo dienos. Tai yra bendroji nuostata, taikoma visoms Teisingumo Teisme vykstančių procesų rūšims. Teisingumo Teismas, taikydamas Procedūros reglamento 65 straipsnį, prejudicinio sprendimo priėmimo procese suformulavo taisykles, nustatančias tris prejudicinio sprendimo galiojimo *ratione temporis* formas: pirma, prejudicinio sprendimo galiojimas *ex tunc*, antra, išimtis, numatanti prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc*, ir, trečia, išimties taikymo nustatant prejudicinio sprendimo galiojimą *ratione temporis* išimtis (pranc. *l'exception à l'exception*)⁸⁵⁸.

Prejudicinio sprendimo galiojimas ex tunc. Teisingumo Teismas per procesą, vykstantį pagal SESV 267 straipsnį, paaiškina Europos Sąjungos teisės normą ir patikslina jos turinį, o tai reiškia, kad konkreči Europos Sąjungos teisės norma taip turėjo būti suprantama ir aiškinama nuo pat jos priėmimo ir įsigaliojimo momento⁸⁵⁹. Todėl Teisingumo Teismo pateiktu konkrečios Europos Sąjungos teisės normos išaiškinimu valstybių narių teismai turės remtis nagrinėdami bylas ir dėl ginčų, kilusių dar iki Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo priėmimo. Ši taisyklė *mutatis mutandis* taikoma ir Europos Sąjungos institucijoms. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad minėtos taisyklės taikomos ir prejudiciniams sprendimams dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo. Remiantis prejudicinių

⁸⁵⁸ MOLINIER, J. *Op. cit.*, p. 37; SIMON, D.; SOULARD, Ch.; RIGAUX, A.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne.*, p. 110.

⁸⁵⁹ SIMON, D. L'effet dans le temps des arrêts préjudiciels de la Cour de justice des Communautés européennes: enjeu ou prétexte d'une nouvelle guerre des juges? Iš *Du droit international au droit de l'intégration: Liber amicorum Pierre Pescatore*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1987, p. 656. 1980 m. kovo 27 d. sprendimas *Salumi* (66/79, 127/79 ir 128/79, Rink., 1980, p. 1237) ir sprendimas *Denkavit italiana*.

sprendimų *ex tunc* galiojimu ir Europos Sąjungos pirmenybės principu, nacionalinės teisės aktas, neatitinkantis Europos Sąjungos teisės, turėtų būti atšauktas⁸⁶⁰.

Prejudicinio sprendimo galiojimas ex nunc. Tik išskirtiniu atveju Teisingumo Teismas, vadovaudamasis teisinio saugumo principu, gali apriboti priimto prejudicinio sprendimo galiojimą *ex tunc* ir numatyti, kad konkretaus Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimas ar jo pripažinimas neteisėtu galios *ex nunc*. Todėl tuo atveju, kai prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas nustato, kad šis sprendimas galios *ex nunc*, visi jo priėmimo proceso dalyviai, visos valstybės narės ir Europos Sąjungos institucijos turi tinkamai įvertinti, kokių veiksmų reikės imtis tinkamam prejudicinio sprendimo įgyvendinimui užtikrinti.

Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas numatyti prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc* gali tik gavęs tokį prejudicinio sprendimo priėmimo proceso dalyvių prašymą. Teisingumo Teismui prašymus dėl prejudicinio sprendimo veikimo *ex nunc* gali teikti valstybės narės teismas, kuris kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, ir valstybė, kurios teritorijoje veikia prašymą jį priimti pateikęs teismas. Pagal Teisingumo Teismo praktiką toks prejudicinio sprendimo galiojimo apribojimas *ex nunc* turi būti numatytas prejudiciniame sprendime, kuriame jis atsako į valstybės narės teismo pateiktus prejudicinius klausimus tiek dėl Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimo, tiek dėl to akto teisėtumo. Tokia Teisingumo Teismo suformuluota taisyklė dėl prejudicinio sprendimo galiojimo apribojimo *ratione temporis* ir jos taikymo momentas buvo įvertinti kaip tinkamai pasirinktos priemonės, leidžiančios garantuoti vienodą požiūrį į valstybes nares ir kitus suinteresuotuosius asmenis, ir kaip atitinkančios teisinio saugumo principo reikalavimus⁸⁶¹. Teisingumo Teismo suformuluota taisyklė, pagal kurią tik jis turi įgaliojimus apriboti Europos Sąjungos teisės išaiškinimą laiko atžvilgiu, taip pat pagrindžiama siekiu užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą visoje Europos Sąjungoje⁸⁶².

⁸⁶⁰ BOUVERESSE, A. La mise en conformité des mesures nationales contraires au droit communautaire: le retrait, une obligation à géométrie variable. Iš *Incidences du droit communautaire sur le droit public français*. Strasbourg: Presses Universitaire de Strasbourg, 2007, p. 161.

⁸⁶¹ 2007 m. kovo 6 d. sprendimo *Meilicke ir kt.* (C-292/04, Rink., 2007, p. I-1835) 35–37 punktai. Taip pat žr. 1988 m. vasario 2 d. sprendimo *Barra* (309/85, Rink., 1988, p. 355) 13 punktą; 1988 m. vasario 2 d. sprendimo *Blaizot* (24/86, Rink., 1988, p. 379) 28 punktą; 1992 m. liepos 16 d. sprendimo *Legros ir kt.* (C-163/90, Rink., 1992, p. I-4625) 30 punktą; 1995 m. gruodžio 15 d. sprendimo *Bosman ir kt.* (C-415/93, Rink., 1995, p. I-4921) 142 punktą ir 2000 m. gegužės 23 d. sprendimo *Buchner ir kt.* (C-104/98, Rink., 2000, p. I-3625) 39 punktą.

⁸⁶² LE MIRE, P. La limitation dans le temps des effets des arrêts de la Cour de justice. Iš *Mélanges René Chapus: Droit administratif*. Paris: Montchrestien, 1992, p. 372, 377.

Teisingumo Teismas taip pat yra nustatęs dvi būtinas prejudicinio sprendimo galiojimo *ex nunc* sąlygas: gera valia ir sunkių padarinių rizika⁸⁶³. Pažymėtina, kad didelių finansinių padarinių rizikos valstybei narei jis nepripažino svarbia aplinkybe, dėl kurios reikėtų taikyti išimtį ir numatyti prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc*. Pavyzdžiui, Teisingumo Teisme nagrinėjant bylą *Brouwer* Belgijos vyriausybė jo paprašė apriboti sprendimo poveikį laiko atžvilgiu, jei jis nuspręstų, kad Belgijos teisės aktų leidėjas nebegali remtis sistema, pagal kurią apskaičiuojant pasienio darbuotojų moterų pensiją atsižvelgiama į mažesnę užmokestį, motyvuojant tuo, kad tai atspindi tą situaciją, jog moterys vidutiniškai uždirba mažiau nei vyrai, nes tai yra diskriminacija⁸⁶⁴. Teisingumo Teismas priimtame sprendime pažymėjo, kad išimtinė tvarka, atsižvelgdamas į rimtas problemas, kurias jo sprendimas galėtų sukelti praeities įvykiams, jis gali būti priverstas apriboti bet kurio suinteresuotojo asmens galimybę remtis jo pateiktu Europos Sąjungos teisės išaiškinimu. Teisingumo Teismas priminė, kad prejudicinio sprendimo veikimą laiko atžvilgiu gali apriboti tik jis pats tame pačiame prejudiciniame sprendime, kuriame pateikiamas Bendrijos teisės išaiškinimas⁸⁶⁵. Be to, byloje *Brouwer* jis nusprendė, kad finansinės pasekmės, kurių valstybei narei gali atsirasti dėl prejudicine tvarka priimto sprendimo, savaime nepateisina tokio sprendimo poveikio laiko atžvilgiu apribojimo⁸⁶⁶.

Geros valios sąlyga taikytina tada, kai iki Teisingumo Teismui prejudiciniame sprendime pateikiant Europos Sąjungos teisės normos išaiškinimą ši teisės norma pagrįstai buvo suprantama kitaip, nei jis ją išaiškino, arba netikrumas dėl teisės normos aiškinimo atsirado dėl Europos Sąjungos institucijų veiksmų⁸⁶⁷. Pavyzdžiui, prejudiciniame sprendime, priimtame byloje *EKW ir Wein & Co.*, Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybė narė pagrįstai manė, jog vidaus teisės aktai, nustatantys alkoholinių gėrimų apmokestinimo tvarką, yra suderinami su Europos Sąjungos teise, nes Komisija nebuvo pradėjusi procedūros dėl įsipareigojimų nevykdymo, o ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje dar nebuvo išaiškinta šio mokesčio nustatymo

⁸⁶³ SAURON, J.-L. *Op. cit.*, p. 122.

⁸⁶⁴ Sprendimo *Brouwer* 32 punktą.

⁸⁶⁵ *Ibid.*, 33 punktą. Taip pat žr. 1990 m. gegužės 17 d. sprendimo *Barber* (C-262/88, Rink., 1990, p. I-1889) 40 ir 41 punktus.

⁸⁶⁶ Sprendimo *Brouwer* 33 punktą. Taip pat žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimo *Grzelczyk* (C-184/99, Rink., 2001, p. I-6193) 52 punktą; 2005 m. kovo 15 d. sprendimo *Bidar* (C-209/03, Rink., 2005, p. I-2119) 68 punktą ir 2006 m. balandžio 27 d. sprendimo *Richards* (C-423/04, Rink., 2006, p. I-3585) 41 punktą.

⁸⁶⁷ VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 134.

ir taikymo tvarką reglamentuojanti Europos Sąjungos teisės nuostata⁸⁶⁸. Prie geros valios sąlygos taip pat reikėtų priskirti ir tuos atvejus, kai yra ypač reikšmingų ekonominių pasekmių atsiradimo rizika dėl to, kad buvo tikima, jog galiojantys Europos Sąjungos teisės aktai yra teisėti⁸⁶⁹.

Tačiau tais atvejais, kai ypač sunkių padarinių rizika gali pakenkti arba universitetinių institucijų geram veikimui⁸⁷⁰, arba pensijų režimo finansinei pusiausvyrai⁸⁷¹, arba socialinės apsaugos finansavimo sistemai⁸⁷², arba valstybės narės institucijų finansavimui⁸⁷³, Teisingumo Teismas tenkina prašymus apriboti prejudicinio sprendimo galiojimą laiko atžvilgiu.

Pažymėtina, kad pirmą kartą prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc* Teisingumo Teismas nustatė byloje *Defrenne* priimtame sprendime. Šioje byloje Teisingumo Teismas taip pat suformulavo taisyklę, kad jis turi įgaliojimus apriboti priimamų prejudicinių sprendimų dėl išaiškinimo galiojimą laiko atžvilgiu. Byloje buvo nagrinėjamas *Cour du travail de Bruxelles* (Briuselio darbo teismas, Belgija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl principo, kad už vienodą darbą vyrams ir moterims turi būti mokamas vienodas užmokestis, veikimo ir įgyvendinimo išaiškinimo. Bylos nagrinėjimo metu Airijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės atkreipė dėmesį į ekonominio pobūdžio pasekmes, galinčias atsirasti Teisingumo Teismui pripažinus EEB sutarties 119 straipsnio [EB sutarties 141 straipsnio, SESV 157 straipsnio] nuostatų tiesioginį veikimą, nes tokia pozicija daugelyje ekonominio gyvenimo sričių galėtų sukelti pretenzijų, prasidedančių nuo tų datų, nuo kurių šis veikimas bus pripažintas. Taip pat buvo pažymėta, kad dėl didelio suinteresuotųjų asmenų skaičiaus tokios pretenzijos, kurių įmonės negali numatyti, galėtų turėti rimtų pasekmių jų finansinei būklei ir net įstumti jas į bankrotą⁸⁷⁴.

⁸⁶⁸ Sprendimo *EKW ir Wein & Co.* 57 ir 58 punktai.

⁸⁶⁹ WATHELET, M. *Contentieux européen.*, p. 361.

⁸⁷⁰ Sprendimas *Blaizot ir kt.*

⁸⁷¹ Sprendimas *Brouwer.*

⁸⁷² 1986 m. sausio 15 d. sprendimo *Pinna* (41/84, Rink., 1986, p. 1) 28–30 punktai. Šiame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė apriboti prejudicinio sprendimo galiojimą atgal, kuriuo pripažino reglamento nuostatos neteisėtumą. Jis priminė, kad gali apriboti prejudicinio sprendimo, kuriuo Europos Sąjungos teisės norma pripažįstama neteisėta, veikimą atgal asmens, kuris kreipėsi su ieškiniu į valstybės narės teismą pagrindinėje byloje, atžvilgiu arba kitų asmenų atžvilgiu. Teisingumo Teismo sprendimas dėl prejudicinio sprendimo veikimo laiko atžvilgiu apribojimo buvo pagrįstas siekiu apsaugoti valstybės narės socialinės apsaugos sistemos veikimą ir šeimos išmokų mokėjimą. Taip pat žr. 1999 m. gegužės 4 d. sprendimą *Sürül* (C-262/96, Rink., 1999, p. I-2685).

⁸⁷³ VANDERSANDEN, G. *Op. cit.*, p. 135. Sprendimas *EKW ir Wein & Co.*

⁸⁷⁴ Sprendimo *Defrenne* 69 ir 70 punktai.

Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nors realios bet kokio teismo sprendimo pasekmės turi būti atidžiai apsvaistytos, vis dėlto negalima iškreipti teisės nešališkumo ir apsunkinti būsimą jos taikymą dėl pasekmių, kurias teismo sprendimas gali sukelti praeičiai. Todėl, Teisingumo Teismo nuomone, išimtinai reikėtų atsižvelgti į tai, kad suinteresuotosios šalys ilgą laiką laikėsi EEB sutarties 119 straipsniui [EB sutarties 141 straipsniui, SESV 157 straipsniui] prieštaraujančios praktikos, kuri pagal jų nacionalinę teisę dar nebuvo uždrausta. Tai, kad Komisija, nors ir pateikusi perspėjimus, nepareiškė atitinkamoms valstybėms narėms ieškinių dėl įsipareigojimų nevykdymo ir minėto EB sutarties straipsnio pažeidimo, sustiprino klaidingą įspūdį, kad jis aiškinamas ir taikomas teisingai.

Teisingumo Teismas nusprendė, kad nežinant, koks bendras užmokesčio lygis būtų buvęs nustatytas, imperatyvūs teisinio saugumo motyvai, išplaukiantys iš viešųjų ir privačiųjų interesų visumos, iš esmės neleidžia kelti klausimo dėl praėjusio laikotarpio užmokesčio⁸⁷⁵. Jis konstatavo, kad byloje *Defrenne* priimtu prejudiciniu sprendimu bus galima remtis motyvuojant pretenzijas dėl užmokesčio už laikotarpius iki šio sprendimo priėmimo dienos, išskyrus tuos darbuotojus, kurie anksčiau pateikė ieškinį teismui arba iškėlė atitinkamą pretenziją. Manytina, kad byloje *Defrenne* priimtame prejudiciniame sprendime Teisingumo Teismas pasisakė ir dėl prejudicinio sprendimo galiojimo *ex nunc*, ir dėl išimties taikymo išimties.

Vėliau Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, be jau paminėtų dviejų sąlygų (geros valios ir sunkių padarinių), buvo suformuluota ir trečioji sąlyga, pagal kurią reikalaujama, kad valstybės narės teismas, prašydamas apriboti prejudicinio sprendimo galiojimą laiko atžvilgiu, Teisingumo Teismui pateiktų visą reikiamą informaciją, pagrindžiančią būtinybę šį prašymą iš tikrųjų patenkinti. Pavyzdžiui, byloje *Römer* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs *Arbeitsgericht Hamburg* (Hamburgo darbo bylų teismas, Vokietija) norėjo sužinoti, nuo kurios datos turėtų būti užtikrintas vienodas požiūris dėl papildomų pensijų mokėjimo susituokusiems ir partnerystę įregistravusiems asmenims. Teisingumo Teismas priminė, kad Vokietijai buvo suteikta papildomai laiko direktyvai įgyvendinti, nes tokia galimybė numatyta diskriminacijos dėl amžiaus ir negalios atvejais. Todėl asmuo teise į vienodą požiūrį galės remtis ne anksčiau kaip nuo numatyto šios direktyvos perkėlimo termino pabaigos ir neprivalės laukti, kol nacionalinės teisės

⁸⁷⁵ *Ibid.*, 71–74 punktai.

aktų leidėjas suderins minėtą nuostatą su Europos Sąjungos teise. Be to, Teisingumo Teismas nurodė, jog jam nebuvo pateikta informacijos, iš kurios būtų matyti, kad reikėtų taikyti išimtį numatančią prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc*⁸⁷⁶. Kitas veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti siekiant pateisinti sprendimo poveikio laiko atžvilgiu apribojimą, yra objektyvus ir reikšmingas Bendrijos teisės normos turinio neapibrėžtumas. Tačiau kai Teisingumo Teismas nusprendžia, jog pagrindinėje byloje taikytinos, pavyzdžiui, direktyvos, nuostatos yra aiškiai apibrėžtos, jo nuomone, šios aplinkybės pakanka, kad būtų pateisintas atsisakymas numatyti prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc*⁸⁷⁷.

Išimties taikymo nustatant prejudicinio sprendimo galiojimą *ratione temporis* išimtis. Pagal šią Teisingumo Teismo suformuluotą taisyklę dėl prejudicinio sprendimo galiojimo laiko atžvilgiu prejudicinis sprendimas galioja *ex nunc*, tačiau leidžiama Europos Sąjungos teisės normos išaiškinimą taikyti atgal tiems asmenims, kurie kreipėsi į valstybės narės kompetentingą teismą, siekdami apginti savo teises, atsirandančias iš Europos Sąjungos teisės dar iki prejudicinio sprendimo priėmimo. Ši taisyklė užtikrina, kad priėmus prejudicinį sprendimą asmenims bus atlyginta žala, atsiradusi dėl valstybės narės padaryto Europos Sąjungos teisės pažeidimo. Tačiau šios žalos atlyginimas turi būti vykdomas pagal nacionalinės teisės normas ir jų nustatyta tvarka⁸⁷⁸. Todėl Teisingumo Teismo priimtu prejudiciniu sprendimu valstybėms narėms nedraudžiama taikyti vidaus teisėje nustatytą ieškinio senaties terminų, taikytinų ieškiniams dėl žalos atlyginimo. Pavyzdžiui, sujungtose bylose *Q-Beef ir Bosschaert Rechtbank van eerste aanleg te Brussel* (Briuselio pirmosios instancijos teismas, Belgija) pateikti du prašymai priimti prejudicinius sprendimus buvo susiję su Europos Sąjungos teisės principų aiškinimu ir taikymu nepagrįstai surinktų mokėjimų grąžinimui po to, kai buvo nustatyta, kad toks mokėjimų rinkimas yra nesuderinamas su Europos Sąjungos teise. Pažymėtina, jog Belgijos vyriausybė bylų nagrinėjimo metu Teisingumo Teismą informavo, kad Belgijoje iš viso yra iškelta maždaug 879 bylos, kuriose reikalaujama grąžinti suma, negalutiniais apskaičiavimais, sudaro 119 mln. eurų. Pažymėtina, kad šiose bylose

⁸⁷⁶ Sprendimo *Römer* 57, 58, 64 ir 66 punktai.

⁸⁷⁷ Sprendimo *Brouwer* 35 ir 36 punktai.

⁸⁷⁸ SAURON, J.-L. *Op. cit.*, p. 123.

pateikti prejudiciniai klausimai buvo susiję su senaties termino trukme⁸⁷⁹ ir šio termino skaičiavimo pradžia⁸⁸⁰.

Atsakydamas į prejudicinius klausimus Teisingumo Teismas nurodė, kad senaties termino pradžios nustatymas iš esmės priskirtinas nacionalinei teisei. Tai, kad Teisingumo Teismas gali konstatuoti Europos Sąjungos teisės pažeidimą, iš esmės neturi poveikio senaties termino eigos pradžiai. Be to, remdamasis savo praktika Teisingumo Teismas pažymėjo, kad prejudicinis sprendimas nesukuria teisės, jis tėra deklaratyvaus pobūdžio, todėl išaiškintos teisės normos poveikis iš esmės prasideda jai įsigaliojus. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad pagal Europos Sąjungos teisę nacionalinėms valdžios institucijoms draudžiama remtis protingo senaties termino pasibaigimu tik jeigu dėl jų elgesio, esant naikinamosios senaties terminui, iš asmens buvo visiškai atimta galimybė teisminės gynybos teisėmis pasinaudoti nacionaliniuose teismuose. Esant tokioms aplinkybėms, kaip pagrindinėje byloje, tai, kad Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime konstatuoja, jog nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų galiojimas atgaline data yra nesuderinamas su Europos Sąjungos teise, neturi reikšmės vidaus teisės sistemoje numatyto senaties termino pradžiai⁸⁸¹.

Norint nustatyti, per kiek laiko turėtų būti įgyvendintas Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas, reikėtų vadovautis jo jurisprudencija, suformuota nagrinėjant bylas pagal EB sutarties 228 straipsnį [SESV 260 straipsnį], kurioje yra nustatyti reikalavimai, keliami valstybėms narėms dėl Teisingumo Teismo priimtų sprendimų įgyvendinimo *ratione temporis*: valstybės narės priemonių, skirtų Teisingumo Teismo sprendimui įgyvendinti, turi imtis iš karto arba per kiek įmanoma trumpiausią laiką po šio sprendimo paskelbimo⁸⁸². Vis dėlto neįmanoma tiksliai nustatyti, koks terminas Teisingumo Teismo priimtam sprendimui įvykdyti laikytinas kiek įmanoma trumpiausiu, nes nuo kiekvieno konkretaus atvejo priklauso, kiek laiko valstybei narei realiai reikės, kad būtų imtasi visų reikiamų priemonių⁸⁸³.

⁸⁷⁹ Generaliniam advokatui šios bylos priminė du visose teisės sistemose gerai žinomus posakius: pirma, įstatymai naudingi tiems, kurie pabudę, o ne tiems, kurie miega (*iura vigilantibus, non dormientibus prosunt*), ir, antra, niekas negali remtis savo paties niekšybe (*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*). [2011 m. gegužės 26 d. generalinio advokato N. Jääskinen išvados bylose *Q-Beef et Bosschaert* (C-89/10 ir C-96/10, dar nepaskelbtos Rinkinyje) 4 punktas.]

⁸⁸⁰ Sprendimas *Q-Beef ir Bosschaert*.

⁸⁸¹ *Ibid.*, 47 ir 48 punktai. Taip pat žr. sprendimo *Kempter* 35 punktą.

⁸⁸² VAN RIJN, T. Non-exécution des arrêts de la Cour de justice par les États membres. *Cahiers de droit européen (CDE)*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2008, n° 1–2, p. 93.

⁸⁸³ *Ibid.*, p. 94.

Apibendrinant reikia, pažymėti, kad SESV 267 straipsnyje, kuriame įtvirtintas prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, yra numatyti tik šio proceso pradėjimo pagrindai ir nacionalinių teismų įgaliojimai. Tačiau jame nieko nėra numatyta nei dėl prejudicinio sprendimo teisinių padarinių, nei dėl prejudicinio sprendimo vykdymo.

Pagal SESV 258 straipsnyje [EB sutarties 226 straipsnyje] numatytą procedūrą dėl valstybės narės įsipareigojimų neįvykdymo ir 260 straipsnyje [EB sutarties 228 straipsnyje] numatytą procedūrą dėl Teisingumo Teismo priimto sprendimo neįvykdymo Komisija ir Teisingumo Teismas gali prižiūrėti, kad Teisingumo Teismo priimti sprendimai būtų vykdomi, o esant reikalui minėtos institucijos turi įgaliojimus bausti valstybes nares už tų sprendimų neįvykdymą.

Nors SESV 260 straipsnis taikomas visų pirma tais atvejais, kai valstybės narės neįvyko Teisingumo Teismo priimto sprendimo, kuriame buvo konstatuota, jog valstybė narė neįvykdė prisiimtų įsipareigojimų, manytina, kad jį taikant gali baigtis ir prejudicinio sprendimo priėmimo procesas.

SESV 267 straipsnyje yra numatytos dvi prejudicinio sprendimo priėmimo proceso rūšys: pirma, dėl Europos Sąjungos teisės aktų išaiškinimo ir, antra, dėl Europos Sąjungos teisės akto teisėtumo. Įvertinus Teisingumo Teismo jurisprudenciją darytina išvada, kad dviejų prejudicinių sprendimų rūšių teisiniai padariniai yra glaudžiai susiję, todėl vertintini dviem aspektais: pirma, prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai *ratione persone* ir, antra, prejudicinių sprendimų teisiniai padariniai *ratione temporis*.

Įvertinus Teisingumo Teismo jurisprudenciją išskirtinos trys prejudicinio sprendimo galiojimo *ratione temporis* formos: pirma, prejudicinio sprendimo galiojimas *ex tunc*, antra, išimtis, numatanti prejudicinio sprendimo galiojimą *ex nunc*, ir, trečia, išimties taikymo nustant prejudicinio sprendimo galiojimą *ratione temporis* išimtis (pranc. *l'exception à l'exception*).

Prejudiciniame sprendime dėl Europos Sąjungos teisės normos išaiškinimo pateiktas tos normos turinio patikslinimas ar paaiškinimas turi būti taikomas iki šio prejudicinio sprendimo atsiradusiems teisiniams santykiams bei suprantamas ir aiškinamas nuo pat šios teisės normos priėmimo ir įsigaliojimo momento.

Tik išskirtiniu atveju Teisingumo Teismas, vadovaudamasis teisinio saugumo principu, gali apriboti priimto prejudicinio sprendimo galiojimą *ex tunc* ir numatyti,

kad konkrečiau Europos Sąjungos teisės akto išaiškinimas ar jo pripažinimas neteisėtu galios *ex nunc*.

Teisingumo Teismas taip pat nustatė dvi būtinas prejudicinio sprendimo galiojimo *ex nunc* sąlygas: gera valia ir sunkių padarinių rizika.

Pagal Teisingumo Teismo nustatytos „išimties taikymo išimties“ taisyklės, taikomos prejudicinio sprendimo galiojimo *ex nunc* išimčiai, taikymo praktiką leidžiama Europos Sąjungos teisės normos išaiškinimą taikyti atgal tiems asmenims, kurie kreipėsi į valstybės narės kompetentingą teismą siekdami apginti savo teises, atsiradusias iš Europos Sąjungos teisės dar iki prejudicinio sprendimo priėmimo. Minėta taisyklė užtikrina, kad priėmus prejudicinį sprendimą asmenims bus atlyginta žala, atsiradusi dėl valstybės narės padaryto Europos Sąjungos teisės pažeidimo. Tačiau minėta žala turi būti atlyginama pagal nacionalinės teisės normas ir jų nustatyta tvarka.

IŠVADOS

Apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus pateikiamos tokios pagrindinės išvados.

1. Integracinis Europos Sąjungos teisės pobūdis, jos specifiškumas, nepriklausomumas nuo valstybių narių teisės, Europos Sąjungos teisės aktais reguliuojamų socialinių teisinių santykių įvairovė, teisės tradicijų ir kalbų įvairovė Europos Sąjungos valstybėse narėse nulemia šios teisės fragmentiškumą ir nesuteikia galimybės kodifikuoti atskirose Europos Sąjungos politikos srityse priimtų teisės aktų. Tokia pati situacija atsispindi ir Europos Sąjungos teisės aktuose, reglamentuojančiuose Europos Sąjungos teisminių institucijų veiklą. Todėl Europos Sąjungos teisės aiškinimas Teisingumo Teismo jurisprudencijoje tampa prielaida padidinti šios teisės aiškumą, o pati jurisprudencija turi normatyvinį krūvį.

2. Teisingumo Teismo priimti prejudiciniai sprendimai padeda nacionaliniams teismams veiksmingai pasinaudoti SESV 267 straipsnyje numatyta teise ir (ar) tinkamai įvykdyti jiems priskirtas pareigas, suteikia Europos Sąjungos teisės aiškumo prielaidą ir padeda nacionaliniams teismams priimti galutinį sprendimą pagrindinėje byloje. Todėl nuolatinė Teisingumo Teismo formuojamos jurisprudencijos analizė yra veiksminga priemonė vienodam Europos Sąjungos teisės aiškinimui ir taikymui

visoje Europos Sąjungoje užtikrinti bei Europos Sąjungos teisės aktų veiksmingumui garantuoti.

3. Būtinybę Teisingumo Teismui nagrinėjant prejudicines bylas plečiamai aiškinti Europos Sąjungos teisės aktus, įtvirtinančius jam priskirtus įgaliojimus, pagrindžia siekiamas tikslas užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės aiškinimą ir taikymą visuose valstybių narių teismuose.

4. Nuolat didėjant Europos Sąjungos teisės aktais reglamentuojamų teisinių santykių apimčiai, didėja Teisingumo Teismo darbo krūvis. Todėl jis ėmėsi specialių priemonių bylų nagrinėjimui paspartinti, o Europos Sąjungos teisės aktuose buvo įtvirtinta galimybė tam tikrais specifiniais atvejais specialiąsias procedūras taikyti ir prejudicinio sprendimo priėmimo procese, nes tai padeda veiksmingai ir operatyviai užtikrinti teisminę asmenų, kurių teisinė situacija yra labai specifinė, teisių apsaugą. Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pastebima tendencija vis dažniau taikyti specialiąsias procedūras.

NAUDOTŲ TYRIMO ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI

Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501; 1996, Nr. 122-2863; 2002, Nr. 65-2629; 2003, Nr. 14-540; 2003, Nr. 32-1315; 2003, Nr. 32-1316; 2004, Nr. 111-4123; 2004, Nr. 111-4124; 2006, Nr. 48-1701.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741; paskutinis pakeitimas 2012, Nr. 82-4276.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341; 2002, Nr. 46; paskutinis pakeitimas 2011, Nr. 85-4127.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 2002, Nr. 42; paskutinis pakeitimas 2011, Nr. 139-6551.

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566; paskutinis pakeitimas 2011, Nr. 139-6549.

Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 63-2243; paskutinis pakeitimas 2010, Nr. 145-7416.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120; paskutinis pakeitimas 2011, Nr. 154-7262.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649; paskutinis pakeitimas 2011, Nr. 78-3804.

Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 100, 109, 219, 220, 227, 234, 254, 256, 302, 308(1), 426 straipsnių pakeitimo ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr. XIP-1821 [pateiktas 2010 m. kovo 17 d.] [žiūrėta 2011 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <www.lrs.lt>.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3, 25, 26, 28, 35, 36, 62 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo 28(1), 28(2) straipsniais ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr. XIP-2040 [pateiktas 2010 m. gegužės 10 d.] [žiūrėta 2011 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <www.lrs.lt>.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109, 219, 220, 227, 234, 254, 256, 426 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 308(1)straipsniu ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr. XIP-1821(2) [pateiktas 2011 m. gruodžio 1 d.] [žiūrėta 2011 d. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <www.lrs.lt>.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr. XIP-1409(3) [pateiktas 2011 m. birželio 17 d.] [žiūrėta 2011 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <www.lrs.lt>.

TARPTAUTINIAI IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolas (Nr. 3) dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statuto. OL C 83, 2010, p. 210–229.

2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autorius naudai (OL L 84, 2001; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 240–244).

2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, p. 22; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 23).

2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000 p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79).

Europos Sąjungos teisės aktų projektai

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamento projektas [žiūrėta 2012-03-19]. Prieiga per internetą: http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2011-05/lt_rp_cjue.pdf.

Informacinis pranešimas dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo. OL C 160, 2011, p. 1.

Kiti Europos Sąjungos teisiniai dokumentai

2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl nacionalinio teisėjo vaidmens Europos teisminėje sistemoje (2007/2027(INI)). OL C 294E, 2009, p. 27.

Rapport sur le rôle du juge national dans le système judiciaire européen (2007/2027(INI)). Parlement européen. Commission des affaires juridiques. Le 4 juin 2008 [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-402.874+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>>.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Knygos ir straipsniai

ADAM, S. Le mécanisme préjudiciel, limite fonctionnelle à la compétence externe de l'Union. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2011, n° 1 (2011), p. 277–302.

ALEMANNI, A. Arrêt „IATA“. *Revue du droit de l'Union européenne*. Paris, 2005, n° 4, p. 839–845.

ALQUIE, Ph. L'affaire Victoria Film et la notion de juridiction d'un État membre: des ambiguïtés subsistent. *Revue trimestrielle de droit européen* [interaktyvus]. Paris: Dalloz Revues, 1998, n° 4 [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 23 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

ANAGNOSTARAS, G.; ir PLIAKOS, A. Who is the Ultimate Arbitre? The Battle over Judicial Supremacy in EU Law. *European Law Review*. London: Sweet & Maxwell, 2011, vol. 36, No. 1, p. 109–123.

ARNULL, A. The Principle of Effective Judicial Protection in EU Law: An Unruly Horse? *European law review*. London: Sweet & Maxwell, 2011, vol. 36, No. 1, p. 51–70.

AUBERT, M.; BROUSSY, E.; ir DONNAT, F. QPC et droit de l'Union. La Cour de justice valide le mécanisme de la QPC tel qu'interprété par le Conseil constitutionnel dans sa décision du 12 mai 2010. *AJDA*. Paris, 2010, n° 28/2010, p. 1578–1580.

AUDIT, M. La compatibilité du principe de l'autonomie procédurale avec l'édification de l'espace judiciaire européen. Iš *L'exécution du droit de l'Union, entre mécanismes communautaires et droits nationaux*. Sudarė J. Dutheil de la Rochère. Bruxelles: Bruylant, 2009, p. 253–263.

AŽUBALYTĖ, R. Baudžiamojo proceso principai: teisės spragų šalinimas. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys / Vilniaus universitetas. Teisės fakultetas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. p. 13–34.

BAQUERO CRUZ, J. La procédure préjudicielle suffit-elle à garantir l'efficacité et l'uniformité du droit de l'Union européenne? Iš: *L'autorité de l'Union européenne*. [Journée d'étude du 9 avril 2004 à Rouen; organisée par le Centre de recherche sur les droits de l'homme de l'Université de Rouen et l'Institut du droit de la paix et du développement de l'Université Nice Sophia-Antipolis]. Sudarė L. Azoulai ir L. Burgorgue-Larsen. Bruxelles: Bruylant, 2006, p. 241–266.

BARAV, A. Déformation préjudicielles. Iš *Promenades au sein du droit européen. Mélanges en hommage à Georges Vandensanden*. Bruxelles: Bruylant, 2009, p. 21–88.

BARAV, A. Tâtonement préjudiciel. La notion de juridiction en droit communautaire. Iš *Liber Amicorum en l'honneur de/in honour of Bo VESTERDORF*. Bruxelles: Bruylant, 2007, p. 79–140.

BARAV, A. Transmutations préjudicielles. Iš *Une communauté de droit, Festschrift für Gil Carlos Rodríguez Iglesias*. Berlin: BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, 2003, p. 621–635.

BARAV, A. Une anomalie préjudicielle. Iš *Mélanges en hommage à Guy Isaac: 50 ans de droit communautaire*. Toulouse: Presses de l'Université des Sciences Sociales de Toulouse, 2004, t. 2, p. 773–801.

BARBATO, J.-Ch. Le droit communautaire et les recours internes exercés contre les ordonnances de renvoi [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2009, n° 2 [žiūrėta 2012 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

BAZEX, M. La nature juridique des autorités nationales de concurrence. *Droit administratif* [interaktyvus]. Paris: LexisNexis JurisClasseur, n° 10, 2005, comm. 147 [žiūrėta 2011 m. liepos 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexisnexis.fr/lnjcpro>>.

BERGERÈS, M.-Ch. *Vade-mecum de la question préjudicielle: (l'article 177 du Traité CEE)*. Paris: Recueil Dalloz-Sirey, 1994, n° 24, chronique, p. 181–185.

BERROD, F. *La systématique des voies de droit communautaires*. Paris: Dalloz, 2003.

BERTRAND, B. La jurisprudence *Simmenthal* dans la force de l'âge [interaktyvus]. *RFDA: Revue française de droit administratif*. Paris: Dalloz, 2011, n° 2 [žiūrėta 2011 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

BIAVATI, P. L'avenir du droit judiciaire privé d'origine européenne [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2010 [žiūrėta 2012 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

BLANCHET, D. L'usage de la théorie de l'acte clair en droit communautaire: une hypothèse de mise en jeu de la responsabilité de l'État français du fait de la fonction juridictionnelle? [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2001 [žiūrėta 2011 m. birželio 29 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

BLUMANN, C. La réforme du renvoi préjudicielle: un apport inattendu du traité de Nice. Iš *Mélanges en hommage à Guy Isaac: 50 ans de droit communautaire*. Toulouse: Presses de l'Université des Sciences Sociales de Toulouse, 2004, t. 2, p. 821–841.

BOT, Y. La création de l'espace pénal européen – les réalisations d'aujourd'hui et les espoirs de demain. Iš *Europejska przestrzeń sądowa = L'espace judiciaire européen. Monografie Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy Brandta 27*. Acta Universitatis Wratislaviensis. Wrocław, 2010, n° 3191, p. 241–250.

BOUVERESSE, A. La mise en conformité des mesures nationales contraires au droit communautaire: le retrait, une obligation à géométrie variable. Iš *Incidences du droit communautaire sur le droit public français*. Strasbourg: Presses Universitaire de Strasbourg, 2007, p. 129–161.

BROBERG, M. L'application de la doctrine de l'acte clair par les juridictions des États membres [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz Revues, 2010, n° 4 [žiūrėta 2012 m. sausio 4 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

CANIVET, G. Le droit communautaire et le juge national ou comment un demi-siècle d'application du droit communautaire a libéré le juge judiciaire français de deux siècles de soumission absolue à la loi interne. Cituota iš: MICHEL, V. Faculté de saisine. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 12, p. 21–22.

CHALTIEL, F. La Cour de justice de l'Union européenne poursuit le dialogue sur les rapports entre conventionalité et constitutionnalité (A propos de CJUE, 22 juin 2010). *Petites affiches*. 2010, n° 153–154, p. 6–13.

CHARRIER, C. L'obiter dictum dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 1998, n° 1–2, p. 79–103.

CHENEVIÈRE, C. L'article 68 CE – rapide survol d'un renvoi préjudiciel mal compris. *Cahiers du droit européen*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2004, n° 5–6, p. 567–589.

CHEVALIER, B. Les nouveaux développements de la procédure préjudicielle dans le domaine de l'espace judiciaire européen: la procédure préjudicielle d'urgence et les réformes principales prévues par le traité de Lisbonne. *ERA Forum: Journal of the Academy of European Law*. 2008, vol. 9, No. 4, p. 591–607.

CORTÉS MARTÍN, J. M. Sur l'adhésion à la CEDH et la sauvegarde de l'autonomie de l'ordre juridique de l'Union dans l'identification du défendeur pertinent: le mécanisme du codéfendeur. *Revue du Droit de l'Union européenne*. Paris: Éditions Clément Juglar, 2011, n° 4, p. 615–665.

COUTRON, L. Le refus d'assimiler la Chambre de recours des écoles européennes à „une juridiction d'un État membre“. CJUE 14 juin 2011, Miles e.a. c/Écoles européennes, C-196/09. *Revue trimestrielle de droit européen* [interaktyvus]. Paris: Dalloz Revues, 2012, n° 4 (2011) [žiūrēta 2012 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

COUTRON, L. Incompatibilité du projet d'accord sur la juridiction du brevet européen et du brevet communautaire (CJUE, plén., 8 mars 2011, Avis 1/09). *Droit du contentieux de l'Union européenne*. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz, 2011, n° 47 (4), octobre–décembre, p. 805–810.

COUTRON, L. L'arrêt Schul: une occasion manquée de revisiter la jurisprudence Foto-Frost? [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*, 2007 [žiūrēta 2011 m. rugpjūcio 3 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

COUTRON, L. Style des arrêts de la Cour de justice et normativité de la jurisprudence communautaire [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*, 2009, n° 4 [žiūrēta 2011 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

DANIELE, L. La protection des droits fondamentaux peut-elle limiter la primauté du droit communautaire et l'obligation de renvoi préjudiciel? *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 2006, n° 1–2, p. 67–81.

DERO-BUGNY, D. Obligation pour une juridiction inférieure de se conformer à des instructions d'une juridiction supérieure. *Journal du droit international: Revue trimestrielle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, p. 512–514.

DIEU, F. Le Conseil d'État français ne s'estime pas lié par l'appréciation de la CJCE, saisie à titre préjudiciel, sur la conformité au droit communautaire de la règle de droit interne en cause devant lui. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 2007, n° 3–4, p. 525–548.

DRIGUEZ, L. Preuve des discriminations. Renvoi préjudiciel. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 10, p. 39–40.

DUBOUT, E. Le „contentieux de la troisième génération“ ou l'incomplétude du système juridictionnel communautaire [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: 2007, n° 3 [žiūrēta 2011 m. birželio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

ENGSTRÖM, J. National Court's Obligation to Apply Community Law Ex Officio – The Court Showing New Respect for Party Autonomy and National Procedural Autonomy? *Review of European Administrative Law*. Groningen: Europa Law Publishing, 2008, vol. 1, No. 1, p. 67–89.

EVERLING, U. Les actions en manquement et l'identité des États membres de l'Union européenne. Iš *Mélanges en l'honneur de Jean-Pierre Puissochet: l'État souverain dans le monde d'aujourd'hui*. Paris: Editions A. Pedone, 2008, p. 97–104.

FARTUNOVA, M. Précisions sur l'autonomie institutionnelle et procédurale des États membres. A propos de l'arrêt Elchinov. CJUE, 5 octobre 2010, Elchinov. *Revue des affaires européennes=Law & European affairs*. 17e année (2009–2010). Bruxelles: Bruylant, 2011, n° 4, p. 905–912.

FINES, F. L'application uniforme du droit communautaire dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. Iš *Les dynamiques du droit européen en début de siècle: études en l'honneur de Jean Claude Gautron*. Paris: Éditions A. Pedone, 2004, p. 333–348.

- FLYNN, L. When National Procedural Autonomy Meets the Effectiveness of Community Law, Can it Survive the Impact? *ERA-Forum: Journal of the Academy of European Law*. S. l.: Springer Business Media, 2008, vol. 9, No. 2, p. 245–258.
- GALETTA, D.-U. *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost? A Study of the „Functionalized Procedural Competence“ of EU Member State*. Heidelberg: Springer-Verlag Berlin, 2010.
- GAUTIER, M. La question de constitutionnalité peut – elle rester prioritaire? *RFDA: Revue française de droit administratif*. Paris, 2010, n° 3, p. 449–458.
- GILLIAUX, P. L'intensité du contrôle de la légalité par les juridictions communautaires. *Journal de droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2009, n° 156, p. 37–45.
- GIRERD, P. Les principes d'équivalence et d'effectivité: encadrement ou désencadrement de l'autonomie procédurale des États membres? [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz, n° 1 [žiūrėta 2012 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.
- GORI, G. La notion de juridiction d'un État membre au sens de l'article 234 CE. Iš *Liber Amicorum. Festschrift til Claus Gulmann*. Kobenhavn: Forlaget Thomson A/S, 2006, p. 155–183.
- GRANGER, M.-P. Les stratégies contentieuses des États devant la Cour. *Dans la fabrique du droit européen. Scènes, acteurs et publics de la Cour de justice des Communautés européennes*. Bruxelles: Bruylant, 2009, p. 52–104.
- GREVISSE, F.; ir BONICHOT, J.-C. Les incidences du droit communautaire sur l'organisation et l'exercice de la fonction juridictionnelle dans les États membres. Iš *L'Europe et le droit. Mélanges en hommage à Jean Boulouis*. Paris: Éditions Dalloz, 1991, p. 297–310.
- GROSS, N. Le renvoi préjudiciel devant la Cour de justices des Communautés européennes – contraintes, hésitations et refus. Iš *La France, L'Europe, Le Monde: Mélanges en l'honneur de Jean Charpentier*. Paris: Éditions A. Pedone, 2009, p. 331–343.
- GROUSSOT, X. Spirit, are you there? – Rein – forced judicial dialogue and the preliminary ruling procedure. *Europarättslig tidskrift*. Årg. 11, 2008, n° 4, p. 934–966.
- HAAPANIEMI, P. Procedural Autonomy: A Misnomer? Iš *Europeanization of Procedural Law and the New Challenges to Fair Trial*. Sudarė L. Ervo, M. Gräns ir A. Jokela. Groningen: Europa Law Publishing, 2009, p. 89–121.
- HATZOPOULOS, V. De l'arrêt „Foglia-Novello“ à l'arrêt „TWD Textilwerke“. La jurisprudence de la Cour de Justice relative à la recevabilité des renvois préjudiciels. *Revue du Marché Unique Européen*. Paris: C. Juglar, 1994, n° 3, p. 195–219.
- ISAAC, G.; ir BLANQUET, M. *Droit général de l'Union européenne*. 9e édition. Paris: SIREY, 2006.
- ISAAC, G. La modulation par la Cour de justice des Communautés européennes des effets dans le temps de ses arrêts d'invalidité. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles, 1987, n° 4–5, p. 444–470.
- YANNAKOPOULOS, K. La C. J. C. E. est-elle compétente pour harmoniser les réglementations nationales par voie jurisprudentielle? Réflexions sur les limites de l'interprétation créative du droit communautaire par la C. J. C. E. Iš *Problèmes d'interprétation: à la mémoire de Constantinos N. Kakouris = Προβλήματα ερμηνείας : στη μνήμη Κωνσταντίνου Ν. Κακούρη*. Bruxelles: Bruylant, 2004, p. 505–520.
- JARAŠIŪNAS, E. Europos Sąjungos teisinių kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2011, Nr. 18 (4), p. 1323–1347.
- JOČIENĖ, D. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės saktys. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (99), p. 17–27.
- JURGELAITIENĖ, G; ir ŠIMANSKIS K. Le renvoi préjudiciel dans un système des contentieux communautaires: peut-il être un remède au déséquilibre de protection juridictionnelle à l'égard des requérants individuels? [interaktyvus]. *Verslo ir teisės*

aktualijos. Vilniaus teisės ir verslo kolegija. Vilnius, 2008, t. 3 [žiūrėta 2012 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.islb.eu/scientific-activities/research-journals/current-issues-of-business-and-law/verslo-ir-teises-aktualijos-2009-t-3-current-issues-of-business-and-law-2009-vol-3_print.1>.

KAKOURIS, K. N. Existe-t-il une „autonomie“ procédurale judiciaire des États membres? Iš *Perspectives: droit communautaires européen*. 1999, p. 493–510.

KANNINEN, H. La marge de manœuvre de la juridiction suprême nationale pour procéder à un renvoi préjudiciel à la Cour de justice des Communautés européennes. Iš *Une communauté de droit: Festschrift für Gil Carlos Rodríguez Iglesias*. Berlin, 2003, p. 611–620.

KOVAR, R. La notion de juridiction en droit européen. Iš *Gouverner, administrer, juger. Liber Amicorum Jean Waline*. Paris: Dalloz, 2002, p. 607–628.

KOVAR, R. Le contrôle de la légalité des actes nationaux en droit communautaire. Iš *Itinéraire d'un juriste européen. Robert Kovar*. Sudarė F. Berrod ir V. Constantinesco. Bruxelles: Bruylant, 2010, p. 285–318.

KRIAUCIŪNAS, D. Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas Lietuvoje. *Politologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2007, Nr. 4 (48), p. 133–164.

KŪRIS, E. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje: sambūvio algoritmo paieškos. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje = Law in the changing Europe = Le droit dans une Europe en changement: Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008. p. 669–705.

KŪRIS, P. La coopération entra la Cour de justice des Communautés européennes et les juridictions nationales. Quoi de neuf dans la pratique du renvoi préjudiciel? Iš *Droits de l'homme, démocratie et État de droit. Liber amicorum Luzius Wildhaber*. Zürich: Dike; Baden-Baden: Nomos, 2007, p. 1359–1375.

KŪRIS, P. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo veiklos aktualijos. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (97), p. 7–16.

KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006, Nr. 6 (84), p. 7–15.

LABAYLE, H. Architecte ou spectatrice? La Cour de Justice dans l'Espace de liberté, sécurité et Justice [interaktyvus]. *Revue trimestrielle de droit européen*. 2006 [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.

LABETOULLE, D. La question préjudicielle sous la lumière de Luxembourg. Iš *Mélanges en l'honneur de Jean-Pierre Puissechet: l'État souverain dans le monde d'aujourd'hui*. Paris: A. Pedone, 2008, p. 153–161.

LAPINSKAS, K. Europos tarptautinių teismų ir nacionalinių konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/06.pdf>>.

LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; ir NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius, 2005, t. 2.

LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; ir NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, t. 1. p. 511.

LE BARBIER-LE BRIS, M. Les principes d'autonomie institutionnelle et procédurale et de coopération loyale. Les États membres de l'Union européenne, des États pas comme les autres. Iš *Le droit de l'Union européenne en principes: Liber amicorum en l'honneur de Jean Raux*. Rennes, 2006, p. 419–457.

LE POURHIET, A.-M. L'allégeance des juges nationaux au juge européen. *Constitutions: revue de droit constitutionnel appliqué*. Paris, 2010, p. 363–365.

LE MIRE, P. La limitation dans le temps des effets des arrêts de la Cour de justice. Iš *Mélanges René Chapus: Droit administratif*. Paris: Montchrestien, 1992, p. 367–386.

LENAERTS, K.; et al. *Procedural Law of the European Union*. London: Sweet & Maxwell, 2012.

- LENAERTS, K.; ir VAN NUFFEL, P. *European Union Law*. London: Sweet & Maxwell, 2011.
- LENAERTS, K. Le Traité de Lisbonne et la protection juridictionnelle des particuliers en droit de l'Union. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Bruylant, 2009, n° 5–6, p. 711–745.
- LENAERTS, K. Table ronde avec la participation de Koen Lenaerts. *Le dialogue des juges. Actes du colloque organisé le 28 avril 2006 à l'Université libre de Bruxelles*. Les Cahiers de l'Institut d'Études sur la Justice. Bruxelles: Bruylant, 2007, p. 121–126.
- LUCAZEAU, G. Constitution, Convention ou Traité. La „guerre des trois“ aura-t-elle lieu? *La semaine juridique, édition générale*. Paris, 2010, n° 28–29, p. 1438–1439.
- MASNEVAITĖ, E. Teismo samprata. Iš *Lietuvos teisinės institucijos*. Mokslinis redaktorius ir sudarytojas E. Kūris. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 27–36.
- MASTROIANNI, R. Ordre juridique national et règles communautaires et de l'Union européenne. La position de la Cour constitutionnelle italienne. Iš *L'Italie et le droit de l'Union européenne / L'Italia e il diritto dell'Unione Europea*. Bruxelles: Bruylant, 2010, p. 49–82.
- MEISTER, M. Droit d'intervention dans les procédures préjudicielles. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 3, p. 18.
- MICHEL, V. De l'incidence d'un désistement et d'un arrêt d'une Cour constitutionnelle sur le renvoi préjudiciel. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 2, p. 15.
- MICHEL, V. Faculté de saisine. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 12, p. 21–22.
- MICHEL, V. Notion de juridiction. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 2, p. 14–15.
- MOITINHO DE ALMEIDA, J. C. La notion de juridiction d'un État membre (article 177 du traité CE). Iš *Mélanges en hommage à Fernand Schockweiler*. Baden-Baden: Nomos Ver.-Ges., 1999, p. 463–478.
- MOLINIER, J. *Droit du contentieux européen*. Paris: L. G. D. J., 1996, p. 131.
- MORSA, M. Autonomie procédurale et droits de santé transfrontières: l'arrêt Elchinov de la Cour de justice de l'Union européenne, du 5 octobre 2010, affaire C-173/09. *Journal des tribunaux du travail*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2011, p. 285–289.
- NAÔMÉ, C. La procédure accélérée et la procédure préjudicielle d'urgence devant la Cour de justice des Communautés européennes. *Journal de droit européen*. Bruxelles: Larcier, 2009, n° 162, p. 237–247.
- NAÔMÉ, C. *Le renvoi préjudiciel en droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2007, p. 299.
- NIZZO, C. La notion de juridiction au sens de l'article 177: la portée de l'arrêt *Job Centre*. *Rivista di diritto europeo*. Roma, 1995, n° 2, p. 335–343.
- NORKUS, I.; PRAPIESTYTĖ, D.; ir VALANČIUS, V. Procesas Europos Bendriju Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. Sudarė V. Valančius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 375.
- OLIVER, P. La recevabilité des questions préjudicielles: la jurisprudence des années 1990. *Cahiers de droit européen*, 2001, n° 1–2, p. 15–43.
- PEIFFERT, O. L'encadrement des règles constitutionnelles par le droit de l'Union européenne. *Cahiers de droit européen*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2011, n° 2 (2011), p. 433–470.
- PERTEK, J. *Renvoi préjudiciel* [interaktyvus], Avril, 2010 [žiūrėta 2011 m. liepos 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexisnexis.fr/lmjpro>>.
- PESCATORE, P. Le renvoi préjudiciel – l'évolution du système. Iš *Étude de droit communautaire européen 1962–2007*. Bruxelles: Bruylant, 2008, p. 849–864.
- PETITE, M. Halte feu sur la Cour. *Revue du Droit de l'Union Européenne*. Paris: Éditions Clément Juglar, 2006, n° 1, p. 5–8.
- PICOD, F. Le juge national doit suivre la Cour de Justice plutôt qu'un juge national supérieur. *La Semaine juridique, édition générale*. Paris, 2010, n° 43, p. 1061.

- PLIAKOS, A. D. La fonction communautaire/européenne du juge national mise en question. *Revue du marché commun et de l'Union européenne*. Logroño, 2011, n° 545, p. 79–95.
- PRADEL, J.; CORSTEN, G.; ir VERMEULEN, G. *Droit pénal européen*. Paris: Dalloz, 2009, p. 478.
- REICH, N. Procedural Autonomy of Member States vs. Effective Legal Protection in Recent Court Practice – the One Way to „Procedural plurality“. Iš *Privatinė teisė: praetis, dabartis ir ateitis. Private Law: past, present and future: Liber Amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 271–286.
- RIGAUX, A. D'un usage intensif de la procédure „d'ordonnance préjudicielle“. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 1, p. 20.
- RIGAUX, A. Importance du critère fonctionnel dans la détermination de la notion de juridiction. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 3, p. 17.
- RIGAUX, A.; ir SIMON, D. Solange, le mot magique du dialogue des juges. *La Semaine Juridique Administrations et Collectivités territoriales*. 2010, n° 27.
- RIGAUX, A. Premier épisode procédural de la question prioritaire de constitutionnalité devant la Cour. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis Jurisclasseur, 2010, n° 7, p. 21.
- RIGAUX, A. Procédure accélérée. *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2011, n° 12, p. 23.
- RIGAUX, A.; ir SIMON, D. Le feuilleton de la question prioritaire de constitutionnalité: Drôle de drame, Quai des brumes, Le jour se lève? *Europe. Revue mensuelle*. Paris: LexisNexis JurisClasseur, 2010, n° 6, p. 1–2.
- SARMIENTO, D. L'arrêt Melki: esquisse d'un dialogue des juges constitutionnels et européens sur toile de fond française. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris, 2010, vol. 46, n° 3, p. 588–598.
- SAURON, J.-L. *Procédures devant les juridictions de l'Union européenne et devant la CEDH*. Paris: Gualino éditeur, Lextenso éditions, 2010, p. 327.
- SEVÓN, L. The National Judge as a Community Judge: The Principle of Procedural Autonomy and its Limits. Iš *1952–2002: 50th anniversary of the Court of Justice of the European Communities*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003, p. 53–66.
- SIMON, D. L'autonomisation du contrôle d'euro-compatibilité: une rupture épistémologique dans les rapports de systèmes? Iš *La France, l'Europe, le monde: Mélanges en l'honneur de Jean Charpentier*. Paris: Éditions A. Pedone, 2008, p. 497–513.
- SIMON, D. *Le système juridique communautaire*. 3ème éd. Paris, 2001, p. 676.
- SIMON, D. Les exigences de la primauté du droit communautaire: continuité ou métamorphose? Iš *L'Europe et le droit. Mélanges en hommage à Jean Boulois*. Paris: Dalloz, 1991, p. 481–493.
- SIMON, D. *Le système juridique communautaire*. Paris: Presses Universitaires de France, 1997, p. 491.
- SIMON, D. L'effet dans le temps des arrêts préjudiciels de la Cour de justice des Communautés européennes: enjeu ou prétexte d'une nouvelle guerre des juges? Iš *Du droit international au droit de l'intégration: Liber amicorum Pierre Pescatore*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1987, p. 651–674.
- SIMON, D.; SOULARD, Ch.; RIGAUX, A.; ir MUNOZ, R. *Contentieux de l'Union européenne. Renvoi préjudiciel. Recours en manquement*. Paris: Éditions Lamy, 2011, t. 3.
- SKOURIS, V. Vingt ans d'évolution de l'architecture juridictionnelle de l'Union. Iš *A Man for All Treaties. Liber Amicorum en l'honneur de Jean-Claude Piris*. Bruxelles: Bruylant, 2012, p. 513–529.
- SKOURIS, V. L'urgence dans la procédure applicable aux renvois préjudiciels. Iš *Liber Amicorum en l'honneur de / in honour of Bo Vesterdorf*. Bruxelles: Bruylant, 2007, p. 59–78.
- SKOURIS, V. The Principle of Procedural Autonomy and the Duty of Loyal Cooperation of National Judges under Article 10 EC. Iš *Tom Bingham and the Transformation of the Law: A Liber Amicorum*. Sudarè M. Andenas ir D. Fairgrieve. Oxford, 2009, p. 493–507.

- SKOURIS, V. Vingt ans d'évolution de l'architecture juridictionnelle de l'Union. Iš *A Man for All Treaties. Liber Amicorum en l'honneur de Jean-Claude Piris*. Bruxelles: Bruylant, 2012, p. 513–529.
- STECK, O. L'arrêt De Groot et Bejo: une nouvelle illustration du dialogue des juges [interaktyvus]. Paris: Recueil Dalloz, 2007 [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.]. Prieiga per internetą: <www.dalloz.fr>.
- TAGARAS, H.; ir WAELBROECK, M. Les autorités nationales de la concurrence et l'article 234 du Traité un étrange arrêt de la Cour de Justice. *Cahiers de droit européen (CDE)*, 2005, p. 515–571.
- TATON, X.; ir VAN DER HAEGEN, O. Le droit européen des recours juridictionnels en matière de régulation: un recul de l'autonomie procédurale des États membres. *Journal de droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2011, n° 180, 19e année, p. 157–166.
- TEMPLE LANG, J. Has the European Court of Justice Been involved in „Judicial Legislation“? *Svensk juristtidning*. Uppsala, 2011, n° 3, p. 299–312.
- TRABUCCHI, A. L'effet „erga omnes“ des décisions préjudicielles rendue par la Cour de justice des Communautés européennes. *Revue trimestrielle de droit européen*. Paris: Dalloz, 1974, n° 1, p. 56–87.
- TRSTENJAK, V. Difficultés d'interprétation et d'une application unitaires du droit communautaire. Le contrat en Europe: aujourd'hui et demain. *Droit privé comparé et européen*. Belgique: Édition Société de législation comparée, 2008, vol. 8, p. 147–175.
- VALANČIUS, V. Europos Sąjungos teisės poveikis Lietuvos administracinei justicijai: tendencijų kontūrai (II dalis). *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 9 (99), p. 7–12.
- VALANČIUS, V. Europos Sąjungos teisės poveikis Lietuvos administracinei justicijai: tendencijų kontūrai (I dalis). *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (97), p. 33–38.
- VALUTYTĖ, R. Galimi konstitucinių principų bei Europos žmogaus teisių konvencijos pažeidimai įgyvendinant valstybės atsakomybę dėl EB teisę pažeidžiančių galutinės instancijos teismų veikų. *Socialinių mokslų studijos*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2009, Nr. 3 (3), p. 145–164.
- VALUTYTĖ, R. Teisinės pasekmės pažeidus pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2010, Nr. 3 (121), p. 177–194.
- VALUTYTĖ, R. Valstybių atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų sprendimų teisiniai pagrindai. *Socialinių mokslų studijos*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2009, Nr. 2 (2), p. 137–156.
- VAN DER MEI, A. P. Case C-512/08, Commission v. France, Judgment of the European Court of Justice (Grand Chamber) of 5 October 2010, and Case C-173/09, Georgi Ivanov Elchinov v. Natsionalna Zdravnoosiguritelna Kasa, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 5 October 2010. *Common Market Law Review*. 2011, vol. 48, No. 4, p. 1297–1311.
- VAN YPERSELE, P.; ir PIRTIE, M. Chronique. *Journal des tribunaux – Droit européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2007, p. 243–245.
- VANDERSANDEN, G. *La procédure préjudicielle devant la Cour de justice de l'Union européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2011, p. 174.
- VAN RIJN, T. Non-exécution des arrêts de la Cour de justice par les États membres. *Cahiers de droit européen (CDE)*. Bruxelles: Éditions Bruylant, 2008, n° 1–2, p. 83–122.
- VĖGĖLĖ, I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2007, Nr. 7 (97), p. 39–45.
- VELAERS, J. Het arrest Melki-abdeli van het Hof van Justitie van de Europese Unie: een voorwaardelijk „fiat“ voor de voorrang van de toetsing aan de Grondwet op de toetsing aan het internationaal en het Europees recht. *Rechtskundig weekblad*. Antwerpen, 2010–2011, p. 770–794.

WATHELET, M. Adieu, Monsieur le Professeur. De la liberté des juges nationaux de poser des questions préjudicielles à la Cour de justice de l'Union européenne. *Revue de la Faculté de l'Université de Liège*. Liège, 2010, n° 4, p. 449–455.

WATHELET, M. *Contentieux européen*. Bruxelles: Éditions Larcier, 2010, p. 786.

ZAMPINI, F. La Cour constitutionnelle face à l'arrêt Mangold: le Bundesverfassungsgericht opte pour la coopération loyale et la déférence nécessaire: Cour constit. Fédérale, Zweiten Senats [sic], 6 juill. 2010, 2 BvR 2661/06. *Constitutions*. Paris, 2010, n° 4, p. 525–528.

ZILLER, J. Les juges italiens „dont les décisions ne sont pas susceptibles d'un recours juridictionnel de droit interne“ et le renvoi préjudiciel. Iš *L'Italie et le droit de l'Union européenne / L'Italia e il diritto dell'Unione Europea*. Bruxelles: Bruylant, 2010, p. 145–179.

ŽALIMIENĖ, S. Europos Sąjungos teisės taikymo viršenybė nacionaliniuose teismuose ir jos ribos. Iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Mokslo studija skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui. Vilnius, 2012, p. 282–308.

Disertacijos

JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: narystės konstituciniai pagrindai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Teisė. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius, 2008.

LIMANTĖ, A. *Privačių subjektų teisė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ginčijant Europos Sąjungos teisės aktus*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Teisė. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra. Vilnius, 2010.

VAITKEVIČIŪTĖ, A. *Valstybių narių atsakomybė už žalą pažeidus Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Teisė. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedra. Vilnius, 2010.

Pranešimai konferencijose

BONICHOT, J.-C. Le traité de Lisbonne et les défis en résultant pour la Cour de Justice. Réunion des magistrats. Le 16 novembre 2009, Cour de justice de l'Union européenne. (pranešimas skaitytas Europos Sąjungos Teisingumo Teisme vykusiame susitikime su valstybių narių teisėjais).

KŪRIS, P. Naujoji prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme (pranešimas skaitytas konferencijoje „Europos Sąjunga: teisinės reformos kelias“. Vilnius, 2008 m. birželio 5 d.).

LENAERTS, K. L'articulation entre la Constitution, le droit européen (droit communautaire et CEDH) et les lois nationales. L'allucation présentée au Conseil d'État de France (pranešimas skaitytas Prancūzijos Valstybės Taryboje). Le 9 février 2009 (pranešimas skaitytas 2009 m. vasario 9 d.).

TIZZANO, A. La Cour de justice des Communautés européennes et les droits nationaux. Une conférence dans le Séminaire sur „Les droits fondamentaux et les juridictions en Europe“ organisé par la L.U.I.S.S. à Rome, le 27 mai 2005.

VON DANWITZ, Th. La mission de la Cour de justice et la portée pratique de la jurisprudence pour le citoyen. Présentation à Paris sur l'invitation de la Chambre franco/allemande de l'Industrie et de Commerce. Le 19 décembre 2006 (pranešimas skaitytas 2006 m. gruodžio 19 d.).

Kiti šaltiniai

Europos Bendrijų Teisingumo Teismo metinio pranešimo dėl Bendrijos teisės taikymo priežiūros priedas. Bendrijos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose apžvalga [žiūrėta 2011 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7064/>.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismo metinio pranešimo dėl Bendrijos teisės taikymo priežiūros priedas. Bendrijos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose apžvalga, 2008

[žiūrėta 2011 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-09/fr_aperçu_2007.pdf>.

Europos Sąjunga, 2011 m. rugsėjo mėnesio strategija [žiūrėta 2011 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/news/justice/110921_lt.htm>.

Europos Sąjungos aukščiausiųjų administracinių teismų asociacija. Prieiga per internetą: <http://www.juradmin.eu/fr/jurisprudence/jurisprudence_fr.lasso?page=search>.

Le renvoi préjudiciel à la Cour de justices des Communautés européennes. Colloque de l'Association des Conseil d'États et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne. Helsinki, 20 et 21 mai 2002 [žiūrėta 2012 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aca-europe.eu/fr/colloquiums/colloq_fr_18.html>.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010-ųjų metų veiklos apžvalga [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2011 [žiūrėta 2012 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>>.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011-ųjų metų veiklos apžvalga [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012 [žiūrėta 2012 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>>.

Metinis pranešimas 2007. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2008.

Praktinis priimtimumo kriterijų vadovas [interaktyvus]. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Europos Taryba / Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2011 [žiūrėta 2012 m. gegužės 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1F102E71-EB45-43D0-B7EC-2352F78558E1/0/LIT_Guide_pratique.pdf>.

Rapport sur le rôle du juge national dans le système judiciaire européen (2007/2027(INI)). Parlement européen. Commission des affaires juridiques. Le 4 juin 2008 [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-402.874+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>>.

LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO JURISPRUDENCIJA

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-298/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-2464/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2269/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis 2011 m. liepos 6 d. administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-2254/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2650/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-2708/2011.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-3566/2011.

EUROPOS SAJUNGOS TEISMINIŲ INSTITUCIJŲ SPRENDIMAI IR
EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMO
GENERALINIŲ ADVOKATŲ IŠVADOS

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija

Teismo nuomonės pagal EB sutarties 300 straipsnio 6 dalį [SESV 218
straipsnio 11 dalis]

2011 m. kovo 8 d. nuomonė Nr. 1/09 (dar nepaskelbta Rinkinyje).

Teisingumo Teismo sprendimai

- 1962 m. balandžio 6 d. sprendimas *de Geus* (13/61, Rink., 1962, p. 89).
1963 m. vasario 5 d. sprendimas *van Gend&Loos* (26/62, Rink., 1963, p. 3).
1963 m. kovo 27 d. sprendimas *Da Costa ir kt.* (28/62–30/62, Rink., 1963, p. 61).
1964 m. gegužės 12 d. sprendimas *Wagner* (101/63, Rink., 1964, p. 383).
1964 m. liepos 15 d. sprendimas *Costa* (6/64, Rink., 1964, p. 1141).
1965 m. vasario 4 d. sprendimas *SARL Albatros* (20/64, Rink., 1965, p. 41).
1965 m. liepos 8 d. sprendimas *Deutschmann* (10/65, Rink., 1965, p. 601).
1965 m. gruodžio 9 d. sprendimas *SINGER* (44/65, Rink., 1965, p. 1191).
1966 m. birželio 30 d. sprendimas *Vaassen-Goebbels* (61/65, Rink., 1966, p. 377).
1968 m. gruodžio 19 d. sprendimas *De Cicco* (19/68, Rink., 1968, p. 689).
1969 m. birželio 24 d. sprendimas *Milch-Fett- und Eierkontor* (29/68, Rink., 1969, p. 165).
1970 m. gruodžio 17 d. sprendimas *SACE* (33/70, Rink., 1970, p. 1213).
1971 m. spalio 26 d. sprendimas *Eunomia di Porro* (18/71, Rink., 1971, p. 811).
1971 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Politi* (43/71, Rink., 1971, p. 1039).
1972 m. vasario 1 d. sprendimas *Hagen* (49/71, Rink., 1972, p. 23).
1973 m. lapkričio 27 d. sprendimas *Nederlandse Spoorwegen* (36/73, Rink., 1973, p. 1299).
1974 m. sausio 16 d. sprendimas *Rheinmühlen-Düsseldorf* (166/73, Rink., 1974, p. 33).
1974 m. sausio 30 d. sprendimas *BRT ir Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs* (127/73, Rink., 1974, p. 51).
1974 m. vasario 12 d. sprendimas *Rheinmühlen II* (146/73, Rink., 1974, p. 139).
1974 m. balandžio 30 d. sprendimas *Sacchi* (155/73, Rink., 1974, p. 409).
1974 m. lapkričio 12 d. sprendimas *Haaga GmbH* (32/74, Rink., 1974, p. 1201).
1975 m. spalio 30 d. sprendimas *Rey Soda* (23/75, Rink., 1975, p. 1279).
1976 m. balandžio 8 d. sprendimas *Defrenne* (43/75, Rink., 1976, p. 455).
1976 m. gegužės 20 d. sprendimas *Mazzalai* (111/75, Rink., 1976, p. 657).
1977 m. vasario 3 d. sprendimas *Benedetti* (52/76, Rink., 1977, p. 163).
1977 m. gegužės 5 d. sprendimas *Pretore di Cento prieš X* (110/76, Rink., 1977, p. 851).
1977 m. gegužės 24 d. sprendimas *Hoffmann-La Roche* (107/76, Rink., 1977 p. 957).
1977 m. spalio 19 d. sprendimas *Moulins Pont-à-Mousson* (124/76 ir 20/77, Rink., 1977, p. 1795).
1978 m. kovo 9 d. sprendimas *Simmenthal* (106/77, Rink., 1978, p. 629).
1978 m. birželio 28 d. sprendimas *Simmenthal* (70/77, Rink., 1978, p. 1453).
1978 m. lapkričio 29 d. sprendimas *Redmond* (83/78, Rink., 1978, p. 2347).
1980 m. kovo 27 d. sprendimas *Denkavit italiana* (61/79, Rink., 1980, p. 1205).
1980 m. kovo 27 d. sprendimas *Salumi* (66/79, 127/79 ir 128/79, Rink., 1980, p. 1237).
1981 m. kovo 10 d. sprendimas *Irish Creamery Milk Suppliers Association ir kt.* (36/80 ir 71/80, Rink., 1981, p. 735).
1981 m. gegužės 13 d. sprendimas *International Chemical Corporation* (66/80, Rink., 1981, p. 1191).
1981 m. spalio 6 d. sprendimas *Broekmeulen* (246/80, Rink., 1981, p. 2311).
1981 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Foglia* (244/80, Rink., 1981, p. 3045).

1982 m. sausio 14 d. sprendimas *Reina* (65/81, Rink., 1982, p. 33).
 1982 m. kovo 23 d. sprendimas *Nordsee* (102/81, Rink., 1982, p. 1095).
 1982 m. spalio 6 d. sprendimas *CILFIT* (283/81, Rink., 1982, p. 3415).
 1982 m. spalio 27 d. sprendimas *Morson ir Jhanjan* (35/82 ir 36/82, Rink., 1982, p. 3723).
 1983 m. spalio 6 d. sprendimas *Le Lion ir kt.* (2/82–4/82, Rink., 1983, p. 2973).
 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas *San Giorgio* (199/82, Rink., 1983, p. 3595).
 1984 m. liepos 10 d. sprendimas *Campus Oil ir kt.* (72/83, Rink., 1984, p. 2727).
 1985 m. liepos 9 d. sprendimas *Bozzetti prieš Invernizzi* (179/84, Rink., 1985, p. 2301).
 1986 m. sausio 15 d. sprendimas *Pinna* (41/84, Rink., 1986, p. 1).
 1986 m. vasario 26 d. sprendimas *Marshall* (152/84, Rink., 1986, p. 723).
 1986 m. kovo 11 d. sprendimas *Deghillage* (28/85, Rink., 1986, p. 991).
 1986 m. balandžio 23 d. sprendimas *Parti écologiste „Les Verts“ prieš Parlamentą* (294/83, Rink., 1986, p. 1339).
 1987 m. birželio 11 d. sprendimas *X* (14/86, Rink., 1987, p. 2545).
 1987 m. spalio 22 d. sprendimas *Foto-Frost* (314/85, Rink., 1987, p. 4199).
 1988 m. vasario 2 d. sprendimas *Blaizot* (24/86, Rink., 1988, p. 379).
 1988 m. birželio 29 d. sprendimas *Van Landschoot* (300/86, Rink., 1988, p. 3443).
 1988 m. liepos 7 d. sprendimas *Moksel Import und Export* (55/87, Rink., 1988, p. 3845).
 1988 m. rugsėjo 22 d. sprendimas *X* (228/87, Rink., 1988, p. 5099).
 1989 m. kovo 2 d. sprendimas *Pinna* (359/87, Rink., 1989, p. 585).
 1989 m. gegužės 30 d. sprendimas *Allué ir Coonan* (33/88, Rink., 1988, p. 1591).
 1989 m. spalio 17 d. sprendimas *Danfoss* (109/88, Rink., 1989, p. 3199).
 1990 m. gegužės 17 d. sprendimas *Barber* (C-262/88, Rink., 1990, p. I-1889).
 1990 m. birželio 19 d. sprendimas *Factortame* (C-213/89, Rink., 1990, p. I-2433).
 1990 m. spalio 18 d. sprendimas *Dzodzi* (297/88 ir C-197/89, Rink., 1990, p. I-3763).
 1990 m. lapkričio 8 d. sprendimas *Gmurzynska-Bscher* (C-231/89, Rink., 1990, p. I-4003).
 1990 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Kaefer ir Procacci* (C-100/89 ir C-101/89, Rink., 1990, p. I-4647).
 1991 m. vasario 21 d. sprendimas *Zuckerfabrik Süderdithmarschen ir Zuckerfabrik Soest* (C-143/88 ir C-92/89 (Rink., 1991, p. I-415).
 1991 m. birželio 27 d. sprendimas *Mecanarte* (C-348/89, Rink., 1991, p. I-3277).
 1991 m. liepos 3 d. sprendimas *Barr et Montrose Holdings* (C-355/89, Rink., 1991, p. I-3479).
 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, Rink., 1991, p. I-5357).
 1992 m. vasario 12 d. sprendimas *Leplat* (C-260/90, Rink., 1992, p. I-643).
 1992 m. vasario 26 d. sprendimas *Raulin* (C-357/89, Rink., 1992, p. I-1027).
 1992 m. birželio 4 d. sprendimas *Debus* (C-13/91 ir C-113/91, Rink., 1992, p. I-3617).
 1992 m. birželio 25 d. sprendimas *Federconsorzi* (C-88/91, Rink., 1992, p. I-4035).
 1992 m. liepos 16 d. sprendimas *Asociación Española de Banca Privada ir kt.* (C-67/91, Rink., 1992, p. I-4785).
 1992 m. liepos 16 d. sprendimas *Meilicke* (C-83/91, Rink., 1992, p. I-4871).
 1992 m. liepos 16 d. sprendimas *Legros ir kt.* (C-163/90, Rink., 1992, p. I-4625).
 1992 m. lapkričio 12 d. sprendimas *Fournier* (C-73/89, Rink., 1992, p. I-5621).
 1993 m. sausio 26 d. sprendimas *Telemarsicabruzzo ir kt.* (C-320/90, C-321/90 ir C-322/90, Rink., 1993, p. I-393).
 1993 m. kovo 30 d. sprendimas *Corbiau* (C-24/92, Rink., 1993, I-1277).
 1993 m. balandžio 1 d. sprendimas *Diversinte ir Iberlacta* (C-260/91 ir C-261/91, Rink., 1993, p. I-1885).
 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas *FAC* (C-197/91, Rink., 1993, p. I-2639).
 1993 m. gegužės 27 d. sprendimas *Peter* (C-290/91, Rink., 1993, p. I-2981).
 1993 m. rugpjūčio 2 d. sprendimas *Allué ir kt.* (C-259/91, C-331/91 ir C-332/91, Rink., 1993, p. I-4309).
 1993 m. spalio 20 d. sprendimas *Balocchi* (C-10/92, Rink., 1993, p. I-5105).

1994 m. kovo 3 d. sprendimas *Eurico Italia ir kt.* (C-332/92, C-333/92, C-335/92, Rink., 1994, p. I-711).

1994 m. kovo 9 d. sprendimas *TWD Textilwerke Deggendorf* (C-188/92, Rink., 1994, p. I-833).

1995 m. kovo 23 d. sprendimas *Saddik* (C-458/93, Rink., 1995, p. I-511).

1995 m. birželio 15 d. sprendimas *Zabala Erasun ir kt.* (C-422/93, C-423/93 ir C-424/93, Rink., 1995, p. I-1567).

1995 m. spalio 19 d. sprendimas *Job Centre* (C-111/94, Rink., 1995, p. I-3361).

1995 m. lapkričio 9 d. sprendimas *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft ir kt. (I)* (C-465/93, Rink., 1995, p. I-3761).

1995 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Gebhard* (C-55/94, Rink., 1995, p. I-4165).

1995 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Peterbroeck* (C-312/93, Rink., 1995, p. I-4599).

1995 m. gruodžio 15 d. sprendimas *Bosman ir kt.* (C-415/93, Rink., 1995, p. I-4921).

1996 m. kovo 5 d. sprendimas *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, Rink., 1996, p. I-1029).

1996 m. kovo 26 d. sprendimas *British Telecommunications* (C-392/93, Rink., 1996, p. I-1631).

1996 m. gegužės 23 d. sprendimas *Hedley Lomas* (C-5/94, Rink., 1996, p. I-2553).

1996 m. liepos 11 d. sprendimas *SFEI ir kt.* (C-39/94, Rink., 1996, p. I-3547).

1996 m. spalio 8 d. sprendimas *Dillenkofer ir kt.* (C-178/94, C-179/94 ir C-188/94–C-190/94, Rink., 1996, p. I-4845).

1996 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Reisebüro Broede* (C-3/95, Rink., 1996, p. I-6511).

1996 m. gruodžio 12 d. sprendimas *X* (C-74/95 ir C-129/95, Rink., 1996, p. I-6609).

1996 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Accrington Beef ir kt.* (C-241/95, Rink., 1996, p. I-6699).

1997 m. balandžio 15 d. sprendimas *Bakers of Nailsea* (C-27/95, Rink., 1997, p. I-1847).

1997 m. liepos 10 d. sprendimas *Palmisani* (C-261/95, Rink., 1997, p. I-4025).

1997 m. liepos 10 d. sprendimas *Maso ir kt. prieš INPS ir Italiją* (C-373/95, Rink., 1997, p. I-4051).

1997 m. liepos 17 d. sprendimas *Leur-Bloem* (C-28/95, Rink., 1997, p. I-4161).

1997 m. liepos 17 d. sprendimas *Krüger* (C-334/95, Rink., 1997, p. I-4517).

1997 m. rugsėjo 17 d. sprendimas *Dorsch Consult* (C-54/96, Rink., 1997, p. I-4961).

1997 m. spalio 2 d. sprendimas *Saldanha et MTS* (C-122/96, Rink., 1997, p. I-5325).

1997 m. spalio 9 d. sprendimas *Grado ir Bashir* (C-291/96, Rink., 1997, p. I-5531).

1997 m. spalio 16 d. sprendimas *Garofalo ir kt.* (C-69/96–C-79/96, Rink., 1997, p. I-5603).

1997 m. lapkričio 4 d. sprendimas *Parfums Christian Dior* (C-337/95, Rink., 1997, p. I-6013).

1998 m. balandžio 2 d. sprendimas *Norbrook Laboratories* (C-127/95, Rink., 1998, p. I-1531).

1998 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *Edis* (C-231/96, Rink., 1998, p. I-4951).

1998 m. spalio 22 d. sprendimas *Jokela* (C-9/97 ir C-118/97, Rink., 1998, p. I-6267).

1998 m. spalio 22 d. sprendimas *IN.CO.GE.'90 ir kt.* (C-10/97–C-22/97, Rink., 1998, p. I-6307).

1998 m. lapkričio 12 d. sprendimas *Victoria Film* (C-134/97, Rink., 1998, p. I-7023).

1998 m. lapkričio 19 d. sprendimas *Høj Pedersen ir kt.* (C-66/96, Rink., 1998, p. I-7327).

1998 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Levez* (C-326/96, Rink., 1998, p. I-7835).

1999 m. vasario 4 d. sprendimas *Köllensperger ir Atzwanger* (C-103/97, Rink., 1999, p. I-551).

1999 m. vasario 9 d. sprendimas *Dilexport* (C-343/96, Rink., 1999, p. I-579).

1999 m. kovo 2 d. sprendimas *Eddline El-Yassini* (C-416/96, Rink., 1999, p. I-1209).

1999 m. kovo 4 d. sprendimas *HI* (C-258/97, Rink., 1999, p. I-1405).

1999 m. gegužės 4 d. sprendimas *Sürül* (C-262/96, Rink., 1999, p. I-2685).

1999 m. birželio 1 d. sprendimas *Eco Swiss* (C-126/97, Rink., 1999, p. I-3055).

1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas *Albany* (C-67/96, Rink., 1999, p. I-5751).

1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas *Brentjens'* (C-115/97, C-116/97 ir C-117/97, Rink., 1999, p. I-6025).

1999 m. spalio 14 d. sprendimas *Adidas* (C-223/98, Rink., 1999, p. I-7081).

1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas *X ir Y* (C-200/98, Rink., 1999, p. I-8261).

1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas *Unitron Scandinavia et 3-S* (C-275/98, Rink., 1999, p. I-8291).

2000 m. vasario 10 d. sprendimas *Deutsche Telekom* (C-50/96, Rink., 2000, p. I-743).

2000 m. kovo 9 d. sprendimas *EKW ir Wein & Co.* (C-437/97, Rink., 2000, p. I-1157).

2000 m. kovo 11 d. sprendimas *Gabalfrisa ir kt.* (C-110/98–C-147/98, Rink., 2000, p. I-1577).

2000 m. kovo 21 d. sprendimas *Greenpeace France ir kt.* (C-6/99, Rink., 2000, p. I-1651).

2000 m. kovo 30 d. sprendimas *JämO* (C-236/98, Rink., 2000, p. I-2198).

2000 m. balandžio 11 d. sprendimas *Deliège* (C-51/96 ir C-191/97, Rink., 2000, p. I-2549).

2000 m. gegužės 16 d. sprendimas *Preston ir kt.* (C-78/98, Rink., 2000, p. I-3201).

2000 m. gegužės 23 d. sprendimas *Buchner ir kt.* (C-104/98, Rink., 2000, p. I-3625).

2000 m. liepos 4 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-387/97, Rink., 2000, p. I-5047).

2000 m. liepos 6 d. sprendimas *Abrahamsson ir Anderson* (C-407/98, Rink., 2000, p. I-5539).

2000 m. birželio 15 d. sprendimas *Brinkmann* (C-365/98, Rink., 2000, p. I-4619).

2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas *Pavlov ir kt.* (C-180/98, C-181/98, C-182/98, C-183/98 ir C-184/98, Rink., 2000, p. I-6451).

2000 m. spalio 3 d. sprendimas *Corsten* (C-58/98, Rink., 2000, p. I-7919).

2000 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Österreichischer Gewerkschaftsbund* (C-195/98, Rink., 2000, p. I-10497).

2000 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Masterfoods ir HB* (C-344/98, Rink., 2000, p. I-11369).

2001 m. sausio 11 d. sprendimas *Kofisa Italia* (C-1/99, Rink., 2001, p. I-207).

2001 m. vasario 15 d. sprendimas *Nachi Europe* (C-239/99, Rink., 2001, p. I-1197).

2001 m. vasario 22 d. sprendimas *Gomes Valente* (C-393/98, Rink., 2001, p. I-1327).

2001 m. gegužės 17 d. sprendimas *TNT Traco* (C-340/99, Rink., 2001, p. I-4109).

2001 m. birželio 14 d. sprendimas *Salzmann* (C-178/99, Rink., 2001, p. I-4421).

2001 m. birželio 26 d. sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-212/99, Rink., 2001, p. I-4923).

2001 m. liepos 12 d. sprendimas *Jippes ir kt.* (C-189/01, Rink., 2001, p. I-5689).

2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas *Grzelczyk* (C-184/99, Rink., 2001, p. I-6193).

2001 m. lapkričio 29 d. sprendimas *De Coster* (C-17/00, Rink., 2001, p. I-9445).

2002 m. sausio 15 d. sprendimas *Lutz ir kt.* (C-182/00, Rink., 2002, p. I-547).

2002 m. gegužės 30 d. sprendimas *Schmid* (C-516/99, Rink., 2002, p. I-4573).

2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Lyckeskog* (C-99/00, Rink., 2002, p. I-4839).

2002 m. liepos 11 d. sprendimas *Marks & Spencer* (C-62/00, Rink., 2002, p. I-6325).

2002 m. liepos 11 d. sprendimas *D'Hoop* (C-224/98, Rink., 2002, p. I-6191).

2002 m. lapkričio 14 d. sprendimas *Felix Swoboda* (C-411/00, Rink., 2002, p. I-10567).

2002 m. gruodžio 10 d. sprendimas *British American Tobacco (Investments) ir Imperial Tobacco* (C-491/01, Rink., 2002, p. I-11453).

2003 m. birželio 12 d. sprendimas *Schmidberger* (C-112/00, Rink., 2003, p. I-5659).

2003 m. birželio 19 d. sprendimas *GAT* (C-315/01, Rink., 2003, p. I-6351).

2003 m. rugsėjo 9 d. sprendimas *Monsanto Agricoltura Italie ir kt.* (C-236/01, Rink., 2003, p. I-8105).

2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Köbler* (C-224/01, Rink., 2003, p. I-10239).

2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española* (C-405/01, Rink., 2003, p. I-10391).

2003 m. lapkričio 25 d. sprendimas *Komisija prieš Ispaniją* (C-278/01, Rink., 2003, p. I-14141).

2003 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-129/00, Rink., 2003, p. I-4637).

2004 m. sausio 7 d. sprendimas *Wells* (C-201/02, Rink., 2004, p. I-723).

2004 m. sausio 13 d. sprendimas *Kühne & Heitz* (C-453/00, Rink., 2004, p. I-837).

2004 m. vasario 5 d. sprendimas *Schneider* (C-380/01, Rink., 2004, p. I-1389).

2004 m. vasario 12 d. sprendimas *Campina Melkunie* (C-265/00, Rink., 2004, p. I-1699).

2004 m. spalio 12 d. sprendimas *Wolff & Müller* (C-60/03, Rink., 2004, p. I-9553).

2004 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Radlberger Getränkegesellschaft et S. Spitz* (C-309/02, Rink., 2004, p. I-11763).

2005 m. sausio 27 d. sprendimas *Denuit ir Cordenier* (C-125/04, Rink., 2005, p. I-923).

2005 m. kovo 15 d. sprendimas *Bidar* (C-209/03, Rink., 2005, p. I-2119).

2005 m. gegužės 31 d. sprendimas *Syfait ir kt.* (C-53/03, Rink., 2005, p. I-4609).

2005 m. birželio 16 d. sprendimas *Pupino* (C-105/03, Rink., 2005, p. I-5285).

2005 m. birželio 30 d. sprendimas *Längst* (C-165/03, Rink., 2005, p. I-5637).

2005 m. liepos 7 d. sprendimas *Weide* (C-153/03, Rink., 2005, p. I-6017).

2005 m. liepos 12 d. sprendimas *Alliance for Natural Health ir kt.* (C-154/04 ir C-155/04, Rink., 2005, p. I-6451).

2005 m. liepos 12 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (C-304/02, Rink., 2005, p. I-6263).

2005 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *Intermodal Transports* (C-495/03, Rink., 2005, p. I-8151).

2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas *ABNA ir kt.* (C-453/03, C-129/00129/00129/0011/04, C-12/04 ir C-194/04, Rink., 2005, p. I-10423).

2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas *Gaston Schul Douane-expediteur* (C-461/03, Rink., 2005, p. I-10513).

2006 m. sausio 10 d. sprendimas *De Groot en Slot Allium ir Bejo Zaden* (C-147/04, Rink., 2006, p. I-245).

2006 m. sausio 10 d. sprendimas *Ynos* (C-302/04, Rink., 2006, p. I-371).

2006 m. sausio 10 d. sprendimas *IATA ir ELFAA* (C-344/04, Rink., 2006, p. I 403).

2006 m. vasario 23 d. sprendimas *van Hilten-van der Heijden* (C-513/03, Rink., 2006, p. I-1957).

2006 m. kovo 9 d. sprendimas *Beemsterboer Coldstore Services* (C-293/04, Rink., 2006, p. I-2263).

2006 m. kovo 14 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (C-177/04, Rink., 2006, p. I-2461).

2006 m. kovo 16 d. sprendimas *Poseidon Chartering* (C-3/04, Rink., 2006, p. I-2505).

2006 m. kovo 16 d. sprendimas *Kapferer* (C-234/04, Rink., 2006, p. I-2585).

2006 m. kovo 30 d. sprendimas *Emanuel* (C-259/04, Rink., 2006, p. I-3089).

2006 m. balandžio 27 d. sprendimas *Richards* (C-423/04, Rink., 2006, p. I-3585).

2006 m. gegužės 2 d. sprendimas *Eurofood IFSC* (C-341/04, Rink., 2006, p. I-3813).

2006 m. birželio 1 d. sprendimas *inoventif* (C-453/04, Rink., 2006, p. I-4929).

2006 m. birželio 13 d. sprendimas *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, Rink., 2006, p. I-5177).

2006 m. liepos 4 d. sprendimas *Adeneler ir kt.* (C-212/04, Rink., 2006, p. I-6057).

2006 m. liepos 18 d. sprendimas *Komisija prieš Italiją* (C-119/04, Rink., 2006, p. I-6885).

2006 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Marrosu ir Sardino* (C-53/04, Rink., 2006, p. I-7213).

2006 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Vassallo* (C-180/04, Rink., 2006, p. I-7251).

2006 m. rugsėjo 12 d. sprendimas *Eman ir Sevinger* (C-300/04, Rink., 2006, p. I-8055).

2006 m. rugsėjo 19 d. sprendimas *i-21 Germany* (C-392/04 ir C-422/04, Rink., 2006, p. I-8559).

2006 m. rugsėjo 19 d. sprendimas *Wilson* (C-506/04, Rink., 2006, p. I-8613).

2006 m. gruodžio 5 d. sprendimas *Cipolla* (C-94/04 ir C-202/04, Rink., 2006, p. I-11421).

2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio* (C-217/05, Rink., 2006, p. I-11987).

2007 m. sausio 18 d. sprendimas *Confédération générale du travail ir kt.* (C-385/05, Rink., 2007, p. I-611).

2007 m. vasario 15 d. sprendimas *BVBA Management, Training en Consultancy* (C-239/05, Rink., 2007, p. I-1455).

2007 m. vasario 15 d. sprendimas *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, Rink., 2007, p. I-1519).

2007 m. kovo 6 d. sprendimas *Meilicke ir kt.* (C-292/04, Rink., 2007, p. I-1835).

2007 m. kovo 6 d. sprendimas *Placanica* (C-338/04, C-359/04 ir C-360/04, Rink., 2007, p. I-1891).

2007 m. kovo 8 d. sprendimas *Roquette Frères* (C-441/05, Rink., 2007, p. I-1993).

2007 m. kovo 13 d. sprendimas *Unibet* (C-432/05, Rink., 2007, p. I-2271).

2007 m. kovo 13 d. sprendimas *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* (C-524/04, Rink., 2007, p. I-2107).

2007 m. kovo 15 d. sprendimas *Reemtsma Cigarettenfabriken* (C-35/05, Rink., 2007, p. I-2425).

2007 m. balandžio 17 d. sprendimas *AGM-COS.MET* (C-470/03, Rink., 2007, p. I-2749).

2007 m. balandžio 19 d. sprendimas *Profisa* (C-63/06, Rink., 2007, p. I-3239).

2007 m. birželio 7 d. sprendimas *van der Weerd ir kt.* (C-222/05–C-225/05, Rink., 2007, p. I-4233).

2007 m. birželio 14 d. sprendimas *Telefónica O2 Czech Republic* (C-64/06, Rink., 2007, p. I-4887).

2007 m. birželio 28 d. sprendimas *Dell'Orto* (C-467/05, Rink., 2007, p. I-5557).

2007 m. liepos 14 d. sprendimas *Häupl* (C-246/05, Rink., 2007, p. I-4673).

2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Lucchini* (C-119/05, Rink., 2007, p. I-6199).

2007 m. liepos 18 d. sprendimas *Komisija prieš Vokietiją* (C-503/04, Rink., 2007, p. I-6153).

2007 m. spalio 4 d. sprendimas *Rampion ir Godard* (C-429/05, Rink., 2007, p. I-8017).

2007 m. spalio 11 d. sprendimas *KÖGÁZ ir kt.* (C-283/06 ir C-312/06, Rink., 2007, p. I-8463).

2007 m. lapkričio 8 d. sprendimas *Schwibbert* (C-20/05, Rink., 2007, p. I-9447).

2007 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Laval un Partneri* (C-341/05, Rink., 2007, p. I-11767).

2008 m. sausio 10 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* (C-70/06, Rink., 2008, p. I-1).

2008 m. vasario 12 d. sprendimas *Kempter* (C-2/06, Rink., 2008, p. I-411).

2008 m. kovo 11 d. sprendimas *Jager* (C-420/06, Rink., 2008, p. I-1315).

2008 m. gegužės 8 d. sprendimas *Ecotrade* (C-95/07 ir C-96/07, Rink., 2008, p. I-3457).

2008 m. birželio 3 d. sprendimas *Intertanko ir kt.* (C-308/06, Rink., 2008, p. I-4057).

2008 m. birželio 12 d. sprendimas *Gourmet Classic* (C-458/06, Rink., 2008, p. I-4207).

2008 m. birželio 24 d. sprendimas *Commune de Mesquer* (C-188/07, Rink., 2008, p. I-4501).

2008 m. birželio 26 d. sprendimas *Burda* (C-284/06, Rink., 2008, p. I-4571).

2008 m. birželio 26 d. sprendimas *Wiedemann ir Funk* (C-329/06 ir C-343/06, Rink., 2008, p. I-4635).

2008 m. liepos 10 d. sprendimas *Jipa* (C-33/07, Rink., 2008, p. I-5157).

2008 m. liepos 11 d. sprendimas *Rinau* (C-195/08 PPU, Rink., 2008, p. I-5271).

2008 m. liepos 17 d. sprendimas *Kozłowski* (C-66/08, Rink., 2008, p. I-6041).

2008 m. liepos 17 d. sprendimas *Coleman* (C-303/06, Rink., 2008, p. I-5603).

2008 m. liepos 25 d. sprendimas *Metock ir kt.* (C-127/08, Rink., 2008, p. I-6241).

2008 m. rugpjūčio 12 d. sprendimas *Santesteban Goicoechea* (C-296/08 PPU, Rink., 2008, p. I-6307).

2008 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Unión General de Trabajadores de la Rioja* (C-428/06–C-434/06, Rink., 2008, p. I-6747).

2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas *Bartsch* (C-427/06, Rink., 2008, p. I-7245).

2008 m. spalio 9 d. sprendimas *Sabatauskas ir kt.* (C-239/07, Rink., 2008, p. I-7523).

2008 m. spalio 9 d. sprendimas *Katz* (C-404/07, Rink., 2008, p. I-7607).

2008 m. spalio 21 d. sprendimas *Marra* (C-200/07 ir C-201/07, Rink., 2008, p. I-7929).

2008 m. lapkričio 6 d. sprendimas *Trespa International* (C-248/07, Rink., 2008, p. I-8221).

2008 m. lapkričio 20 d. sprendimas *Komisija prieš Ispaniją* (C-94/08, Rink., 2008, p. I-160).

2008 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Leymann ir Pustovarov* (C-388/08 PPU, Rink., 2008, p. I-8983).

2008 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (C-121/07, Rink., 2008, p. I-9159).

2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Cartesio* (C-210/06, Rink., 2008, p. I-9641).

2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Michaniki* (C-213/07, Rink., 2008, p. I-9999).

2008 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Satakunnan Markkinapörssi ir Satamedia* (C-73/07, Rink., 2008, p. I-9831).

2008 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Les Vergers du Vieux Tauves* (C-48/07, Rink., 2008, p. I-10627).

2008 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Magoora* (C-414/07, Rink., 2008, p. I-10921).

2009 m. vasario 12 d. sprendimas *Klarenberg* (C-466/07, Rink., 2009, p. I-803).

2009 m. kovo 5 d. sprendimas *Kattner Stahlbau* (C-350/07, Rink., 2009, p. I-1513).

2009 m. kovo 5 d. sprendimas *Apis-Hristovich* (C-545/07, Rink., 2009, p. I-1627).

2009 m. balandžio 2 d. sprendimas *Pedro IV Servicios* (C-260/07, Rink., 2009, p. I-2437).

2009 m. balandžio 2 d. sprendimas *Gambazzi* (C-394/07, Rink., 2009, p. I-2563).

2009 m. balandžio 2 d. sprendimas *Elshani* (C-459/07, Rink., 2009, p. I-2759).

2009 m. gegužės 14 d. sprendimas *Ilsinger* (C-180/06, Rink., 2009, p. I-3961).

2009 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-109/08, Rink., 2009, p. I-4657).

2009 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-568/07, Rink., 2009, p. I-4505).

2009 m. birželio 25 d. sprendimas *Roda Golf & Beach Resort* (C-14/08, Rink., 2009, p. I-5439).

2009 m. liepos 2 d. sprendimas *Bavaria ir Bavaria Italia* (C-343/07, Rink., 2009, p. I-5491).

2009 m. liepos 7 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-369/07, Rink., 2009, p. I-5703).

2009 m. liepos 16 d. sprendimas *Zuid-Chemie* (C-189/08, Rink., 2009, p. I-6917).

2009 m. rugsėjo 3 d. sprendimas *Fallimento Olimpiclub* (C-2/08, Rink., 2009, p. I-7501).

2009 m. rugsėjo 8 d. sprendimas *Liga Portuguesa de Futebol Profissional ir Bwin International* (C-42/07, Rink., 2009, p. I-7633).

2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas *Plantanol* (C-201/08, Rink., 2009, p. I-8343).

2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* (C-457/07, Rink., 2009, p. I-8091).

2009 m. spalio 1 d. sprendimas *Gaz de France – Berliner Investissement* (C-247/08, Rink., 2009, p. I-9225).

2009 m. spalio 1 d. sprendimas *Woningstichting Sint Servatius* (C-567/07, Rink., 2009, p. I-9021).

2009 m. spalio 6 d. sprendimas *Dominic Wolzenburg* (C-123/08, Rink., 2009, p. I-9621).

2009 m. spalio 15 d. sprendimas *Acoset* (C-196/08, Rink., 2009, p. I-9913).

2009 m. spalio 27 d. sprendimas *ČEZ* (C-115/08, Rink., 2009, p. I-10265).

2009 m. spalio 29 d. sprendimas *Pontin* (C-63/08, Rink., 2009, p. I-10467).

2009 m. lapkričio 17 d. sprendimas *Presidente del Consiglio dei Ministri* (C-169/08, Rink., 2009, p. I-10821).

2009 m. lapkričio 19 d. sprendimas *Filipiak* (C-314/08, Rink., 2009, p. I-11049).

2009 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Kadzoev* (C-357/09 PPU, Rink., 2009, p. I-11189).

2009 m. gruodžio 10 d. sprendimas *Umweltanwalt von Kärnten* (C-205/08, Rink., 2009, p. I-11525).

2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas *Detiček* (C-403/09 PPU, Rink., 2009, p. I-12193).

2010 m. sausio 12 d. sprendimas *Wolf* (C-229/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. sausio 19 d. sprendimas *Kükükdeveci* (C-555/07, Rink., 2010, p. I-365).

2010 m. sausio 26 d. sprendimas *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, Rink., 2010, p. I-635).

2010 m. kovo 9 d. sprendimas *ERG ir kt.* (C-378/08, Rink., 2010, p. I-1919).

2010 m. kovo 11 d. sprendimas *Attanasio Group* (C-384/08, Rink., 2010, p. I-2055).

2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Gielen* (C-440/08, Rink., 2010, p. I-2323).

2010 m. balandžio 13 d. sprendimas *Bressol ir kt.* (C-73/08, Rink., 2010, p. I-2735).

2010 m. balandžio 15 d. sprendimas *CIBA* (C-96/08, Rink., 2010, p. I-2911).

2010 m. balandžio 15 d. sprendimas *Fundación Gala-Salvador Dalí ir VEGAP* (C-518/08, Rink., 2010, p. I-3091).

2010 m. gegužės 4 d. sprendimas *TNT Express Nederland* (C-533/08, Rink., 2010, p. I-4107).

2010 m. gegužės 20 d. sprendimas *Bilas* (C-111/09, Rink., 2010, p. I-4545).

2010 m. gegužės 20 d. sprendimas *Todaro Nunziatina & C.* (C-138/09, Rink., 2010, p. I-4561).

2010 m. birželio 1 d. sprendimas *Blanco Pérez ir Chao Gómez* (C-570/07 ir C-571/07, Rink., 2010, p. I-4629).

2010 m. birželio 10 d. sprendimas *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, Rink., 2010, p. I-5243).

2010 m. birželio 10 d. sprendimas *Bruno ir kt.* (C-395/08–C-396/08, Rink., 2010, p. I-5119).

2010 m. birželio 22 d. sprendimas *Melki ir Abdeli* (C-188/10 ir C-189/10, Rink., 2010, p. I-5667).

2010 m. birželio 24 d. sprendimas *Pontini ir kt.* (C-375/08, Rink., 2010, p. I-5767).

2010 m. birželio 29 d. sprendimas *E ir F* (C-550/09, Rink., 2010, p. I-6213).

2010 m. liepos 1 d. sprendimas *Povse* (C-211/10 PPU, Rink., 2010, p. I-6673).

2010 m. liepos 1 d. sprendimas *Sbarigia* (C-393/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Afton Chemical* (C-343/09, Rink., 2010, p. I-7027).

2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Bulicke* (C-246/09, Rink., 2010, p. I-7003).

2010 m. liepos 29 d. sprendimas *Brouwer* (C-577/08, Rink., 2010, p. I-7489).

2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas *Kirin Amgen* (C-66/09, Rink., 2010, p. I-7943).

2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimas *Carmen Media Group* (C-46/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. rugsėjo 8 d. sprendimas *Winner Wetten* (C-409/06, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. rugsėjo 16 d. sprendimas *Chatzi* (C-149/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Uzodaépitő* (C-392/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 4 d. sprendimas *Fuß* (C-243/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 5 d. sprendimas *Elchinov* (C-173/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 5 d. sprendimas *McB.* (C-400/10 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 7 d. sprendimas *Lassal* (C-162/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 7 d. sprendimas *Nussbaumer* (C-224/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 7 d. sprendimas *dos Santos Palhota ir kt.* (C-515/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 12 d. sprendimas *Rosenblatt* (C-45/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 21 d. sprendimas *Nidera Handelscompagnie* (C-385/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 21 d. sprendimas *Padawan* (C-467/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. spalio 28 d. sprendimas *Volvo Car Germany* (C-203/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas *Volker und Markus Schecke* (C-92/09 ir C-93/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 9 d. sprendimas *Purrucker* (C-296/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 11 d. sprendimas *Danosa* (C-232/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas *Mantello* (C-261/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 18 d. sprendimas *Georgiev* (C-250/09 ir C-268/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 2 d. sprendimas *Jakubowska* (C-225/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 7 d. sprendimas *VEBIC* (C-439/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Fluxys* (C-241/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 9 d. sprendimas *Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt.* (C-568/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 10 d. sprendimas *VEBIC* (C-439/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Seydaland Vereinigte Agrarbetriebe* (C-239/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Koller* (C-118/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Sayn-Wittgenstein* (C-208/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Omalet* (C-245/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Aguirre Zarraga* (C-491/10 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Mercedi* (C-497/10 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *RTL Belgium* (C-517/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. sausio 27 d. sprendimas *Vandoorne* (C-489/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. vasario 10 d. sprendimas *Andersson* (C-30/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. vasario 10 d. sprendimas *Vicoplus* (C-307/09, C-308/09 ir C-309/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. vasario 11 d. sprendimas *Haribo* (C-436/08 ir C-437/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. vasario 17 d. sprendimas *TeliaSonera Sverige* (C-52/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. vasario 17 d. sprendimas *Weryński* (C-283/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 1 d. sprendimas *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.* (C-236/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 8 d. sprendimas *Ruiz Zambrano* (C-34/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 8 d. sprendimas *Lesoochránárske zoskupenie* (C-240/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 17 d. sprendimas *Carvalho Ferreira Santos* (C-484/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 31 d. sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-407/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 31 d. sprendimas *Schröder* (C-450/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. kovo 31 d. sprendimas *Aurubis Baltaria* (C-546/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. balandžio 7 d. sprendimas *Tatu* (C-402/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. balandžio 11 d. sprendimas *Vlaamse Dierenartsenvereniging ir Janssens* (C-42/10, C-45/10 ir C-57/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. balandžio 28 d. sprendimas *El Dridi* (C-61/11 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. gegužės 5 d. sprendimas *Région de Bruxelles-Capitale* (C-137/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. gegužės 10 d. sprendimas *Römer* (C-147/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. gegužės 12 d. sprendimas *Enel Maritsa Iztok 3* (C-107/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. gegužės 12 d. sprendimas *Runevič-Vardyn ir Wardyn* (C-391/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. gegužės 19 d. sprendimas *Iaia ir kt.* (C-452/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. gegužės 26 d. sprendimas *Stichting Natuur en Milieu ir kt.* (C-165/09–C-167/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. birželio 14 d. sprendimas *Miles ir kt.* (C-196/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. birželio 9 d. sprendimas *Bábolna* (C-115/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. birželio 30 d. sprendimas *Meilicke ir kt.* (C-262/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. liepos 7 d. sprendimas *Agafitei ir kt.* (C-310/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. liepos 21 d. sprendimas *Kelly* (C-104/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. liepos 21 d. sprendimas *Fuchs ir Köhler* (C-159/10 ir C-160/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. rugsėjo 6 d. sprendimas *Scattolon* (C-108/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. liepos 28 d. sprendimas *Lidl & Companhia* (C-106/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. rugsėjo 6 d. sprendimas *Patriciello* (C-163/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).
2011 m. rugsėjo 8 d. sprendimas *Paint Graphos ir kt.* (C-78/08–C-80/08, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 8 d. sprendimas *Q-Beef ir Bosschaert* (C-89/10 ir C-96/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 8 d. sprendimas *Rosado Santana* (C-177/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *DP grup* (C-138/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *Unió de Pagesos de Catalunya* (C-197/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *Gueye ir Salmerón Sánchez* (C-483/09 ir C-1/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas *Valčiukienė ir kt.* (C-295/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. spalio 13 d. sprendimas *DHL International* (C-148/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. spalio 20 d. sprendimas *Interedil* (C-396/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. spalio 25 d. sprendimas *eDate Advertising ir kt.* (C-509/09 ir C-161/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. lapkričio 10 d. sprendimas *Foggia – SGPS* (C-126/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. lapkričio 15 d. sprendimas *Dereci ir kt.* (C-256/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas *Circul Globus București* (C-283/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Painer* (C-145/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 6 d. sprendimas *Achughbabian* (C-329/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 8 d. sprendimas *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-157/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *Afrasiabi ir kt.* (C-72/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *ENEL* (C-242/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *Danske Svineproducenter* (C-316/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *The Air Transport Association of America ir kt.* (C-366/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *Cicala* (C-482/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas *X* (C-507/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. sausio 26 d. sprendimas *ADV Allround* (C-218/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. vasario 16 d. sprendimas *Costa ir Cifone* (C-72/10 ir C-77/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. kovo 8 d. sprendimas *Huet* (C-251/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. kovo 15 d. sprendimas *SCF Consorzio Fonografici* (C-135/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. kovo 15 d. sprendimas *G* (C-292/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. kovo 22 d. sprendimas *Nilas ir kt.* (C-248/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. kovo 22 d. sprendime *GLS* (C-338/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. balandžio 10 d. sprendimas *Vo* (C-83/12, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. balandžio 19 d. sprendimas *F-Tex* (C-213/10, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. balandžio 26 d. sprendimas *Health Service Executive* (C-92/12 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

2012 m. liepos 9 d. sprendimas *Lietuvos geležinkeliai* (C-250/11, dar nepaskelbtas Rinkinyje).

Teisingumo Teismo nutartys

1969 m. birželio 3 d. nutartis *Chanel prieš Cepeha* (31/68, Rink., 1970, p. 403).

1970 m. birželio 16 d. nutartis *Chanel prieš Cepeha* (31/68, Rink., 1970, p. 404).

1979 m. birželio 27 d. nutartis *Godard* (105/79, Rink., 1979, p. 2257).

1980 m. birželio 18 d. nutartis *Borker* (138/80, Rink., 1980, p. 1975).

1986 m. kovo 5 d. nutartis *Wünsche* (69/85, Rink., 1986, p. 947).

1986 m. kovo 5 d. nutartis *Greis Unterweger* (318/85, Rink., 1986, p. 955).

1990 m. sausio 26 d. nutartis *Falciola* (286/88, Rink., 1990, p. I-191).

1993 m. kovo 19 d. nutartis *Banchero* (C-157/92, Rink., 1993, p. I-1085).

1993 m. balandžio 26 d. nutartis *Monin Automobiles* (C-386/92, Rink., 1993, p. I-2049).

1994 m. gegužės 16 d. nutartis *Monin Automobiles* (C-428/93, Rink., 1994, p. I-1707).

1995 m. gruodžio 21 d. nutartis *Max Mara* (C-307/95, Rink., 1995, p. I-5083).

1996 m. vasario 2 d. nutartis *Bresle* (C-257/95, Rink., 1996, p. I-233).

1996 m. kovo 13 d. nutartis *Banco de Fomento e Exterior* (C-326/95, Rink., 1996, p. I-1385).

1998 m. balandžio 28 d. nutartis *Reisebüro Binder* (C-116/96 REV, Rink., 1998, p. I-1889).

1998 m. balandžio 30 d. nutartis *Testa ir Modesti* (C-128/97 ir C-137/97, Rink., 1998, p. I-2181).

1998 m. gegužės 25 d. nutartis *Nour* (C-361/97, Rink., 1998, p. I-3101).

1998 m. liepos 7 d. nutartis *Beton Express ir kt.* (C-405/96, C-406/96, C-407/96 ir C-408/96, Rink., 1998, p. I-4253).

1998 m. liepos 8 d. nutartis *Agostini* (C-9/98, Rink., 1998, p. I-4261).

1998 m. lapkričio 12 d. nutartis *Hartmann* (C-162/98, Rink., 1998, p. I-7083).

1999 m. gegužės 11 d. nutartis *Anssens* (C-325/98, Rink., 1999, p. I-2969).

1999 m. lapkričio 26 d. nutartis *ANAS* (C-192/98, Rink., 1999, p. I-8583).

2000 m. vasario 4 d. nutartis *Emesa Sugar* (C-17/98, Rink., 2000, p. I-665).

2000 m. birželio 28 d. nutartis *Laguillaumie* (C-116/00, Rink., 2000, p. I-4979).

2001 m. liepos 10 d. nutartis *HSB-Wohnbau* (C-86/00, Rink., 2001, p. I-5353).

2001 m. liepos 12 d. nutartis *Welthgrove* (C-102/00, Rink., 2001, p. I-5679).

2003 m. liepos 11 d. nutartis *Cafom ir Samsung* (C-161/03, Rinkinyje neskelbta).

2004 m. kovo 12 d. nutartis *Austroplant-Arzneimittel* (C-54/03, Rinkinyje neskelbta).

2004 m. kovo 31 d. nutartis *Georgescu* (C-51/03, Rink., 2004, p. I-3203).

2004 m. balandžio 1 d. nutartis *Herbstrith* (C-229/03, Rinkinyje neskelbta).

2004 m. birželio 10 d. nutartis *Warbecq* (C-555/03, Rink., 2004, p. I-6041).

2004 m. gruodžio 19 d. nutartis *Regio* (C-425/03, Rinkinyje neskelbta).

2005 m. kovo 17 d. nutartis *Parlamentas prieš Tarybą* (C-317/04, Rink., 2005, p. I-2457).

2005 m. kovo 17 d. nutartis *Parlamentas prieš Komisiją* (C-318/04, Rink., 2005, p. I-2467).

2005 m. spalio 6 d. nutartis *Vajnai* (C-328/04, Rink., 2005, p. I-8577).

2005 m. gruodžio 1 d. nutartis *Dhumeaux ir Cie ir kt.* (C-116/05, Rinkinyje neskelbta).

2007 m. sausio 25 d. nutartis *Koval'ský* (C-302/06, Rink., 2007, p. I-11, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2007 m. lapkričio 8 d. nutartis *Fratelli Martini ir Cargill* (C-421/06, Rink., 2007, p. I-152).

2007 m. gruodžio 7 d. nutartis *Agenzia Dogane Circostrizione Doganale di Genova* (C-505/06, Rink., p. I-186, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2008 m. sausio 16 d. nutartis *Polier* (C-361/07, Rink., 2008, p. I-6, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2008 m. balandžio 9 d. nutartis *RAI* (C-305/07, Rink., 2008, p. I-55).

2008 m. balandžio 16 d. nutartis *Club Náutico de Gran Canaria* (C-186/07, Rink., 2008, p. I-60).

2008 m. balandžio 23 d. nutartis *Test Claimants in the CFC and Dividend Group Litigation* (C-201/05, Rink., 2008, p. I-2875).

2008 m. gegužės 5 d. nutartis *Hospital Consulting ir kt.* (C-386/07, Rink., 2008, p. I-67, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2008 m. gegužės 14 d. nutartis *Pilato* (C-109/07, Rink., 2008, p. I-3503).

2008 m. birželio 19 d. nutartis *Kurt* (C-104/08, Rink., 2008, p. I-97).

2008 m. liepos 11 d. nutartis *Babanov* (C-207/08, Rink., 2008, p. I-108, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2008 m. spalio 3 d. nutartis *Savia ir kt.* (C-287/08, Rink., 2008, p. I-136).

2009 m. vasario 5 d. nutartis *Mechel Nemunas* (C-119/08, Rink., 2009, p. I-12, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2009 m. kovo 24 d. nutartis *Nationale Loterij* (C-525/06, Rink., 2009, p. I-2197).

2009 m. kovo 26 d. nutartis *Pignataro* (C-535/08, Rink., 2009, p. I-50, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2009 m. gegužės 20 d. nutartis *Seaport Investments* (C-454/08, Rink., 2009, p. I-92).

2009 m. birželio 4 d. nutartis *Cloet ir Cloet* (C-129/08, Rink., 2009, p. I-96, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2009 m. birželio 4 d. nutartis *KBC Bank ir Beleggen, Risicokapitaal, Beheer* (C-439/07 ir C-499/07, Rink., 2009, p. I-4409).

2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis *Pannon* (C-143/09, Rink., 2009, p. I-145).

2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis *Canon* (C-181/09, Rink., 2009, p. I-146).

2009 m. rugsėjo 17 d. nutartis *Investitionsbank Sachsen-Anhalt* (C-404/08 ir C-409/08, Rink., 2009, p. I-144).

2009 m. lapkričio 20 d. nutartis *Martinez* (C-278/09, Rink., 2009, p. I-11099).

2009 m. lapkričio 23 d. nutartis *Lagoudakis* (C-162/08, C-163/08 ir C-164/08, Rink., 2009, p. I-195, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2009 m. lapkričio 27 d. nutartis *Noël* (C-333/09, Rink., 2009 p. I-205, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2010 m. sausio 12 d. nutartis *Amiraike Berlin* (C-497/08, Rink., 2010, p. I-101).

2010 sausio 13 d. nutartis *Calestani ir Lunardi* (C-292/09 ir C-293/09, Rink., 2010, p. I-1, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2010 m. sausio 20 d. nutartis *Saenz Morales* (C-389/09, Rink., p. I-3).

2010 m. vasario 12 d. nutartis *Municipio de Barcelos* (C-408/09, Rink., 2010, p. I-21, Rinkinyje paskelbta santrauka).

2010 m. vasario 25 d. nutartis *Santa Casa da Misericórdia de Lisboa* (C-55/08, Rink., 2010, p. I-22).

2010 m. rugsėjo 29 d. nutartis *VAV-Autovermietung* (C-91/10, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. spalio 1 d. nutartis *Affatato* (C-3/10, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. spalio 6 d. nutartis *Sáez Sánchez ir Rueda Vargas* (C-563/08, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. spalio 14 d. nutartis *Reinke* (C-336/08, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. spalio 28 d. nutartis *Bejan* (C-102/10, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. lapkričio 12 d. nutartis *Asparuhov Estov e.a.* (C-339/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2010 m. lapkričio 16 d. nutartis *Pohotovost'* (C-76/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2010 m. gruodžio 7 d. nutartis *SEMTEX* (C-440/10, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. gruodžio 15 d. nutartis *González Alonso* (C-352/10, Rinkinyje neskelbta).

2010 m. gruodžio 15 d. nutartis *Agricola Esposito* (C-492/09, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. sausio 18 d. nutartis *Berkizi-Nikolakaki* (C-272/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2011 m. sausio 20 d. nutartis *Chihabi ir kt.* (C-432/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. kovo 1 d. nutartis *Chartry* (C-457/09, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2011 m. vasario 7 d. nutartis *Klinz* (C-312/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. kovo 24 d. nutartis *Bengtsson* (C-344/09, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2011 m. balandžio 7 d. nutartis *Dai Cugini* (C-151/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. balandžio 15 d. nutartis *Debiasi* (C-613/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. gegužės 11 d. nutartis *Semerdzhev* (C-32/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. gegužės 23 d. nutartis *Rossius* (C-267/10 ir C-268/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. birželio 10 d. nutartis *Mohammad Imran* (C-155/11 PPU, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2011 m. birželio 30 d. nutartis *Wamo* (C-288/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2011 m. rugsėjo 8 d. nutartis *Abdallah* (C-144/11, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis *Pagnoul* (C-314/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. rugsėjo 22 d. nutartis *Lebrun ir Howet* (C-538/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. spalio 25 d. *eDate Advertising ir kt.* (C-509/09 ir C-161/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).

2011 m. lapkričio 18 d. nutartis *Colapietro* (C-519/10, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. gruodžio 11 d. nutartis *Boncea ir kt.* (C-483/11, Rinkinyje neskelbta).

2011 m. gruodžio 14 d. nutartis *Cozman* (C-462/11, Rinkinyje neskelbta).

2012 m. vasario 16 d. nutartis *Rizzo* (C-107/11, Rinkinyje neskelbta).
2012 m. vasario 16 d. nutartis *Ferazzoli ir kt.* (C-164/10 - C-176/10, Rinkinyje neskelbta).
2012 m. vasario 16 d. nutartis *Pulignani ir kt.* (C-413/10, Rinkinyje neskelbta).

Teisingumo Teismo pirmininko nutartys

1996 m. vasario 26 d. nutartis *Biogen* (C-181/95, Rink., 1996, p. I-717) dėl leidimo įstoti į bylos nagrinėjimą.
2004 m. gegužės 7 d. nutartis *Alliance for Natural Health ir kt.* (C-154/04 ir C-155/04) dėl bylų sujungimo ir pagreitintos procedūros taikymo.
2004 m. rugpjūčio 23 d. nutartis *Eman ir Sevinger* (C-300/04) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2004 m. rugpjūčio 24 d. nutartis *Eurofood IFSC* (C-341/04) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2004 m. rugsėjo 24 d. nutartis *IATA ir ELFAA* (C-344/04, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2005 m. kovo 18 d. nutartis *Friesland Coberco Dairy Foods* (C-11/05, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2005 m. lapkričio 15 d. nutartis *Laval un Partneri* (C-341/05) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2006 m. rugsėjo 21 d. nutartis *KÖGÁZ ir kt.* (C-283/06 ir C-312/06) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2007 m. kovo 23 d. nutartis *Autostrada dei Fiori ir AISCAT* (C-12/07, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2007 m. balandžio 3 d. nutartis *Jipa* (C-33/07) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2007 m. balandžio 3 d. nutartis *Plantanol* (C-201/98) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2007 m. rugsėjo 12 d. nutartis *Satakunnan Markkinapörssi ir Satamedia* (C-73/07, Rink., 2007, p. I-7075) dėl leidimo įstatoti į bylos nagrinėjimą.
2008 m. vasario 22 d. nutartis *Kozłowski* (C-66/08) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2008 m. balandžio 17 d. nutartis *Metock ir kt.* (C-127/08) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2008 m. liepos 3 d. nutartis *Plantanol* (C-201/08, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2008 m. rugpjūčio 4 d. nutartis *Abdullah* (C-177/08, Rinkinyje neskelbta).
2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis *Pontini ir kt.* (C-375/08, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2008 m. gruodžio 3 d. nutartis *Football Association Premier League ir kt. ir Murphy* (bylos C-403/08 ir C-429/08, Rinkinyje neskelbta) dėl bylų sujungimo ir dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2008 m. gruodžio 4 d. nutartis *Attanasio Group* (C-384/08, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis *Fluxys* (C-241/09, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2009 m. spalio 23 d. nutartis *Lesoochranárske zoskupenie* (C-240/09) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2009 m. gruodžio 16 d. nutartis *Football Association Premier League ir kt.* (C-403/08 ir C-429/08, Rinkinyje neskelbta) dėl leidimo įstoti į bylos nagrinėjimą.
2010 m. sausio 13 d. nutartis *Volker und Markus Schecke ir Eifert* (C-92/09 ir C-93/09) dėl prašymo įstoti į bylos nagrinėjimą.
2010 m. kovo 5 d. nutartis *Motor Insurers' Bureau* (C-26/09, Rinkinyje neskelbta) dėl išbraukimo iš Teismo bylų registro.
2010 m. kovo 16 d. nutartis *Affatato* (C-3/10) dėl pagreitintos procedūros taikymo.
2010 m. kovo 16 d. nutartis *Vino* (C-20/10, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitintos procedūros taikymo.

2010 m. gegužės 12 d. nutartis *Chatzi* (C-149/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2010 m. gegužės 12 d. nutartis *Melki ir Abdeli* (C-188/10 ir C-189/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2010 m. liepos 15 d. nutartis *Kita* (C-264/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2010 m. liepos 15 d. nutartis *Purrucker* (C-296/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis *UEFA et British Sky Broadcasting* (C-228/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2010 m. spalio 1 d. nutartis *N. S. ir kt.* (C-411/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2010 m. spalio 19 d. nutartis dėl bylos *Kita* (C-264/10) išbraukimo iš bylų registro.
 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis *Križan ir kt.* (C-416/10) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2011 m. liepos 1 d. nutartis *Nilas ir kt.* (C-248/11, Rinkinyje neskelbta) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2011 m. rugsėjo 9 d. nutartis *Dereci ir kt.* (C-256/11) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2011 m. rugsėjo 30 d. nutartis *Achughbabian* (C-329/11) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2011 m. spalio 10 d. nutartis *ZZ* (C-300/11) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.
 2012 m. kovo 2 d. nutartis *Anex Customs* (C-163/11) dėl bylos išbraukimo iš bylų registro.
 2012 m. kovo 8 d. nutartis *P* (C-6/12) dėl pagreitinotos procedūros taikymo.

Generalinių advokatų nuomonės, išvados

1997 m. gegužės 15 d. generalinio advokato G. Tesauro išvada byloje *Dorsch Consult* (C-54/96, Rink., 1997, I-4961).
 1998 m. spalio 18 d. generalinio advokato A. Saggio išvada byloje *HI* (C-258/97, Rink., 1999, I-01405).
 1999 m. spalio 7 d. generalinio advokato A. Sargio išvada byloje *Gabalfrisa ir kt.* (C-110/98–C-147/98, Rink., 2000, p. I-1577).
 2005 m. birželio 30 d. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje *Gaston Schul Douane-expediteur* (C-461/03, Rink., 2005, p. I-10513).
 2006 m. lapkričio 30 d. generalinės advokatės E. Sharpston išvada byloje *Unibet* (C-432/05, Rink., 2007, p. I-2271).
 2008 m. gegužės 22 d. generalinio advokato P. Maduro išvada byloje *Cartesio* (C-210/06, Rink., 2008, p. I-9641).
 2009 m. kovo 5 d. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje *Roda Golf & Beach Resort SL* (C-14/08, Rink., 2009, p. I-5439).
 2010 m. birželio 10 d. generalinio advokato P. Cruz Villalón išvada byloje *Elchinov* (C-173/09, dar nepaskelbta Rinkinyje).
 2010 m. rugsėjo 2 d. generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje *Weryński* (C-283/09, dar nepaskelbta Rinkinyje).
 2010 m. rugsėjo 28 d. generalinės advokatės V. Trstenjak išvada byloje *Fluxys* (C-241/09, dar nepaskelbta Rinkinyje).
 2011 m. gegužės 26 d. generalinio advokato N. Jääskinen išvada bylose *Q-Beef et Bosschaert* (C-89/10 ir C-96/10, dar nepaskelbta Rinkinyje).
 2011 m. spalio 26 d. generalinio advokato J. Mazák nuomonė byloje *Achughbabian* (C-329/11, dar nepaskelbta Rinkinyje).

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO JURISPRUDENCIJA

Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. vasario 26 d. sprendimas *Pafitis ir kt. prieš Graikiją* (skundo Nr. 20323/92).
 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. birželio 8 d. sprendimas *Predil Anstalt S.A. prieš Italiją* (peticijos Nr. 31993/96).
 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimas *Herma prieš Vokietiją* (peticijos Nr. 54193/07).

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas *Ullens de Schooten ir Rezabek prieš Belgiją* (peticijų Nr. 3989/07 ir 3853/07).

PRIEDAI

1 lentelė. Teisingumo Teisme gautos, baigtos, dar neišnagrinėtos bylos (2007–2011 m.)⁸⁸⁴

	2007	2008	2009	2010	2011
Gautos bylos	581	593	562	631	688
Baigtos bylos	570	567	588	574	638
Dar neišnagrinėtos bylos	742	768	742	799	849

2 lentelė. Gautos bylos. Procedūrų pobūdis (2007–2011 m.)⁸⁸⁵

	2007	2008	2009	2010	2011
Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	265	288	302	385	423
Tiesioginiai ieškiniai	222	210	143	136	81
Skundai	79	78	105	97	162
Skundai dėl laikinųjų apsaugos priemonių arba įstojimo į bylą	8	8	2	6	13
Nuomonės	-	1	1	-	-
Specialiosios procedūros ⁸⁸⁶	7	8	9	7	9
Iš viso	581	593	562	631	688

3 lentelė. Gautos bylos. Ieškinio dalykinė sritis (2011 m.)⁸⁸⁷

	Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	Tiesioginiai ieškiniai	Skundai	Iš viso
Aplinka	19	20	3	42
Bendra užsienio ir saugumo politika	9	1	6	16
Darbuotojų migrantų socialinė apsauga	11			11
Europos Sąjungos išorės veiksmai	5	1	1	7

⁸⁸⁴ Skaičiai (bruto) nurodyti neatsižvelgiant į tai, kad kai kurios bylos sujungtos dėl tarpusavio ryšio (vienas bylos numeris = viena byla). Europos Sąjungos Teisingumo Teismo metinis pranešimas 2011 [interaktyvus] [žiūrėta 2012 m. liepos 20 d.]. Prieiga per internetą: <www.curia.europa.eu>.

⁸⁸⁵ Skaičiai (bruto) nurodyti neatsižvelgiant į tai, kad kai kurios bylos sujungtos dėl tarpusavio ryšio (vienas bylos numeris = viena byla).

⁸⁸⁶ Prie „specialiųjų procedūrų“ priskiriama: sprendimo ištaisyimas (Procedūros reglamento 66 str.), atlygintinų išlaidų nustatymas (Procedūros reglamento 74 str.), nemokamos teisinės pagalbos suteikimas (Procedūros reglamento 76 str.), procesas dėl sprendimo už akių panaikinimo (Procedūros reglamento 94 str.), procesas pagal trečiojo asmens skundą (Procedūros reglamento 97 str.), sprendimo peržiūrėjimas (Procedūros reglamento 98 str.), sprendimo išaiškinimas (Procedūros reglamento 102 str.), pirmojo generalinio advokato pasiūlymo peržiūrėti Bendrojo Teismo sprendimą nagrinėjimas (Teisingumo Teismo statuto 62 str.), turto suvaržymo procedūra (Protokolas dėl privilegijų ir imunitetų), bylos dėl imunitetų (Protokolas dėl privilegijų ir imunitetų).

⁸⁸⁷ Skaičiai (bruto) nurodyti neatsižvelgiant į tai, kad kai kurios bylos sujungtos dėl tarpusavio ryšio (vienas bylos numeris = viena byla).

Finansinės nuostatos (biudžetas, finansinė programa, nuosavi ištekliai, kova su sukčiavimu, ir kt.)	3	1	-	4
Įmonių teisė	1	2	-	3
Institucinė teisė	2	7	17	26
Intelektinė ir pramoninė nuosavybė	17	2	39	58
Įsisteigimo laisvė	11	4	-	15
Konkurencija	7	-	52	59
Laisvas asmenų judėjimas	11	1	2	14
Laisvas kapitalo judėjimas	19	3	-	22
Laisvas prekių judėjimas	2	3	-	5
Laisvė teikti paslaugas	12	1	3	16
Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė	44	-	-	44
Mokesčiai	66	19	-	85
Muitų sąjunga ir bendrasis muitų tarifas	19	-	-	19
Naujų valstybių įstojimas	2	-	-	2
Pramonės politika	7	3	-	10
Prekybos politika	2	-	2	4
Sąjungos pilietybė	12	1	-	13
Sąjungos teisės principai	9	-	2	11
Socialinė politika	37	3	1	41
Švietimas, profesinis mokymas, jaunimas ir sportas	1	-	-	1
Teisės aktų derinimas	15	-	-	15
Transportas	19	2	-	21
Turizmas	1	-	-	13
Valstybės pagalba	3	2	14	19
Vartotojų apsauga	21	2	-	23
Viešieji pirkimai	9	-	3	12
Visuomenės sveikata	2	-	-	2
Žemės ūkis	23	3	5	31
SESV	421	81	150	652

4 lentelė. Baigtos bylos. Procedūrų pobūdis (2007–2011 m.)⁸⁸⁸

	2007	2008	2009	2010	2011
Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	235	301	259	339	388
Tiesioginiai ieškiniai	241	181	215	139	117
Skundai	88	69	97	84	117
Skundai dėl laikinųjų apsaugos priemonių arba įstojimo į bylą	2	8	7	4	7
Nuomonės	-	-	1	-	1
Specialiosios procedūros	4	8	9	8	8
Iš viso	570	567	588	574	638

⁸⁸⁸ Skaičiai (bruto) nurodyti neatsižvelgiant į tai, kad kai kurios bylos sujungtos dėl tarpusavio ryšio (vienas bylos numeris = viena byla).

5 lentelė. Bylos, baigtos sprendimu, nuomone arba jurisdikcine nutartimi (2007–2011 m.)⁸⁸⁹

	2007	2008	2009	2010	2011
Sprendimai/Nuomonės	397	390	412	406	444
Nutartys	59	79	83	90	100
Iš viso	456	469	495	496	544

6 lentelė. Baigtos bylos. Proceso trukmė (2007–2011 m.)⁸⁹⁰

	2007	2008	2009	2010	2011
Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	19,3	16,8	17,1	16,1	16,4
Prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūros	-	2,1	2,5	2,1	2,5

7 lentelė. Pagreitinata procedūra (2007–2011 m.)⁸⁹¹

	2007		2008		2009		2010		2011	
	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą
Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	0	5	2	6	1	3	4	7	2	6

8 lentelė. Prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra (2008–2011 m.)⁸⁹²

	2008		2009		2010		2011	
	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą	Patenkinti prašymą	Atmesti prašymą
Žemės ūkis	0	1	0	0	0	0	0	0
Policijos ir teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose	2	1	0	1	0	0	0	0
Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė	1	1	2	0	5	1	2	3
Iš viso	3	3	2	1	5	1	2	3

⁸⁸⁹ Jurisdikcinė nutartis – nutartys dėl proceso užbaigimo kitais nei bylos išbraukimo išregistro, nereikalingumo priimti sprendimą ar bylos perdavimo Bendrajam Teismui pagrindais.

⁸⁹⁰ Trukmė nurodyta mėnesiais ir dešimtosiomis mėnesio dalimis.

⁸⁹¹ Nuo 2000 m. liepos 1 d. byla gali būti sprendžiama pagreitinata procedūra pagal Procedūros reglamento 62a ir 104a straipsnius byla gali būti sprendžiama pagreitinata procedūra.

⁸⁹² Nuo 2008 m. kovo 1 d. pagal Procedūros reglamento 104b straipsnį su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve susijusiose bylose gali būti taikoma prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra.

9 lentelė. Bendroji teisminės veiklos raida (1952–2011 m.). Gautos bylos⁸⁹³

Metai	Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	Iš viso ⁸⁹⁴	Metai	Prašymai priimti prejudicinį sprendimą	Iš viso
1953–1960	0	166	1986	91	329
1961	1	26	1987	144	395
1962	5	35	1988	179	372
1963	6	105	1989	139	383
1964	6	55	1990	141	378
1965	7	62	1991	186	342
1966	1	31	1992	162	440
1967	23	37	1993	204	486
1968	9	33	1994	203	344
1969	17	77	1995	251	408
1970	32	79	1996	256	416
1971	37	96	1997	239	443
1972	40	82	1998	264	481
1973	61	192	1999	255	541
1974	39	102	2000	224	502
1975	69	131	2001	237	503
1976	75	127	2002	216	470
1977	84	158	2003	210	556
1978	123	270	2004	249	527
1979	106	1324	2005	221	467
1980	99	279	2006	251	535
1981	108	322	2007	265	573
1982	129	346	2008	288	584
1983	98	297	2009	302	552
1984	129	312	2010	385	624
1985	139	433	2011	423	679

10 lentelė. Bendroji teisminės veiklos raida (1952–2011 m.). Valstybių narių teismų pateikti prašymai priimti prejudicinį sprendimą

			Iš viso
Belgija	Cour constitutionnelle	21	685
	Cour de cassation	85	
	Conseil d'État	64	
	Kiti teismai	515	
Bulgarija	Софийски градски съд Търговско отделение	1	40
	Kiti teismai	39	
Čekija	Nejvyššího soudu	-	20
	Nejvyšší správní soud	10	
	Ústavní soud	-	
	Kiti teismai	10	
Danija	Højesteret	30	141
	Kiti teismai	111	
Vokietija	Bundesgerichtshof	148	1885
	Bundesverwaltungsgericht	105	
	Bundesfinanzhof	279	

⁸⁹³ Skaičius bruto, neįskaitant specialiųjų procedūrų.

⁸⁹⁴ Visos gautos bylos: tiesioginiai ieškiniai, prašymai priimti prejudicinį sprendimą, skundai dėl laikinųjų apsaugos priemonių arba įstojimo į bylą, prašymai pateikti nuomonę.

	Bundesarbeitsgericht	23	
	Bundessozialgericht	74	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Kiti teismai	1255	
Estija	Riigikohus	2	7
	Kiti teismai	5	
Airija	Supreme Court	19	62
	High Court	20	
	Kiti teismai	23	
Graikija	Αρειος Πάγος	10	160
	Συμβούλιο της Επικρατείας	50	
	Kiti teismai	100	
Ispanija	Tribunal Supremo	46	271
	Audencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Kiti teismai	217	
Prancūzija	Cour de cassation	95	847
	Conseil d'État	75	
	Kiti teismai	677	
Italija	Corte suprema di Cassazione	110	1100
	Corte Costituzionale	1	
	Consiglio di Stato	75	
	Kiti teismai	914	
Kipras	Ανώτατο Δικαστήριο	2	2
	Kiti teismai	-	
Latvija	Augstākā tiesa	18	20
	Satversmes tiesa	-	
	Kiti teismai	2	
Lietuva	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas	1	11
	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas	3	
	Lietuvis vyriausiasis administracinis teismas	3	
	Kiti teismai	4	
Liuksemburgas	Cour supérieure de justice	10	75
	Cour de cassation	8	
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	8	
	Kiti teismai	36	
Vengrija	Legfelsobb Bíróság	3	46
	Fovárosi Ítélotábla	2	
	Szegedi Ítélotábla	1	
	Kiti teismai	40	
Malta	Qorti Konstituzzjonali	-	1
	Qorti ta'l-Appel	-	
	Kiti teismai	1	
Nyderlandai	Raad van State	74	789
	Hoge Raad der Nederlanden	207	
	Centrale Raad van Beroep	49	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	140	
	Tariefcommissie	34	
	Kiti teismai	285	
Austrija	Verfassungsgerichtshof	4	387
	Oberster Gerichtshof	87	
	Oberster Patent-und Markensenat	3	
	Bundesvergabeamt	24	
	Verwaltungsgerichtshof	66	
	Vergabekontrollsenat	4	

	Kiti teismai	199	
Lenkija	Sąd Najwyższy	5	43
	Naczelny Sąd Administracyjny	15	
	Trybunał Konstytucyjny	-	
	Kiti teismai	23	
Portugalija	Supremo Tribunal de Justiça	2	88
	Supremo Tribunal Administrativo	45	
	Kiti teismai	41	
Rumunija	Tribunal Dâmbovița	3	33
	Curtea de Apel	14	
	Kiti teismai	16	
Slovėnija	Vrhovno sodišče	1	4
	Ustavno sodišče	-	
	Kiti teismai	3	
Slovakija	Ústavný Súd	-	11
	Najvyšší súd	6	
	Kiti teismai	5	
Suomija	Korkein hallinto-oikeus	38	76
	Korkein oikeus	12	
	Kiti teismai	26	
Švedija	Högsta Domstolen	14	91
	Marknadsdomstolen	5	
	Regeringsrätten	24	
	Kiti teismai	48	
Jungtinė Karalystė	House of Lords	40	531
	Supreme Court	3	
	Court of Appeal	69	
	Kiti teismai	419	
Kita	Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof	1	1
	Chambre de recours des écoles européennes	1	1
Iš viso			7 428

AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

1. PRAPIESTYTĖ, D. Baudžiamoji teisė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procese dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. In *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir perspektyvos. Recenzuotų straipsnių rinkinys. Liber Amicorum Jonui Prapiesčiui*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto *Alumni* draugija, Vilniaus universiteto teisės fakulteto strateginio planavimo komitetas. Vilnius, 2012, p. 61-74.
2. PRAPIESTYTĖ, D. Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikloje. *Jurisprudencija: Mykolo Romerio universiteto mokslo darbai*, 2006, Nr. 5 (83), p. 102–110.
3. PRAPIESTYTĖ, D. Teismo samprata pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį. *Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universiteto mokslo darbai*, 2011, Nr. 3 (4), p. 1207–1227.
4. PRAPIESTIENĖ, R.; PRAPIESTYTĖ, D. Teisės į sveiką aplinką tinkamą įgyvendinimą užtikrinantys aspektai Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. *Geografija*, 2010, t. 46, Nr. 1–2, p. 25–32.
5. PRAPIESTIENĖ, R.; PRAPIESTYTĖ, D. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos aplinkos politiką. *Geografija*, 2010, t. 46, Nr. 1–2, p. 33–42.
6. PRAPIESTYTĖ, D. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktikos, aiškinant „teismo“ sąvoką Europos Bendrijos sutarties 234 straipsnio kontekste, apžvalga. *Administracinė jurisprudencija: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis*, 2008, Nr. 16, p. 317–324.
7. NORKUS, I.; PRAPIESTYTĖ, D.; ir VALANČIUS, V. In *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas*. Sudarė V. Valančius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

PRANEŠIMAI KONFERENCIJOSE

1. PRAPIESTYTĖ, D. Nacionalinio teismo savarankiškumo principas ir prejudicinio sprendimo priėmimo procesas. Pranešimas, skaitytas 2012 m. balandžio 10 d. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros organizuotoje konferencijoje „Teisės principų ir normų santykis teisės doktrinoje ir teismų praktikoje“.
2. PRAPIESTYTĖ, D. Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikloje. Pranešimas, skaitytas 2005 m. spalio 28 d. Mykolo Romerio universiteto Administracinės teisės ir proceso katedros organizuotoje konferencijoje „Administracinės teisės ir proceso naujovės teisinėje sistemoje“.